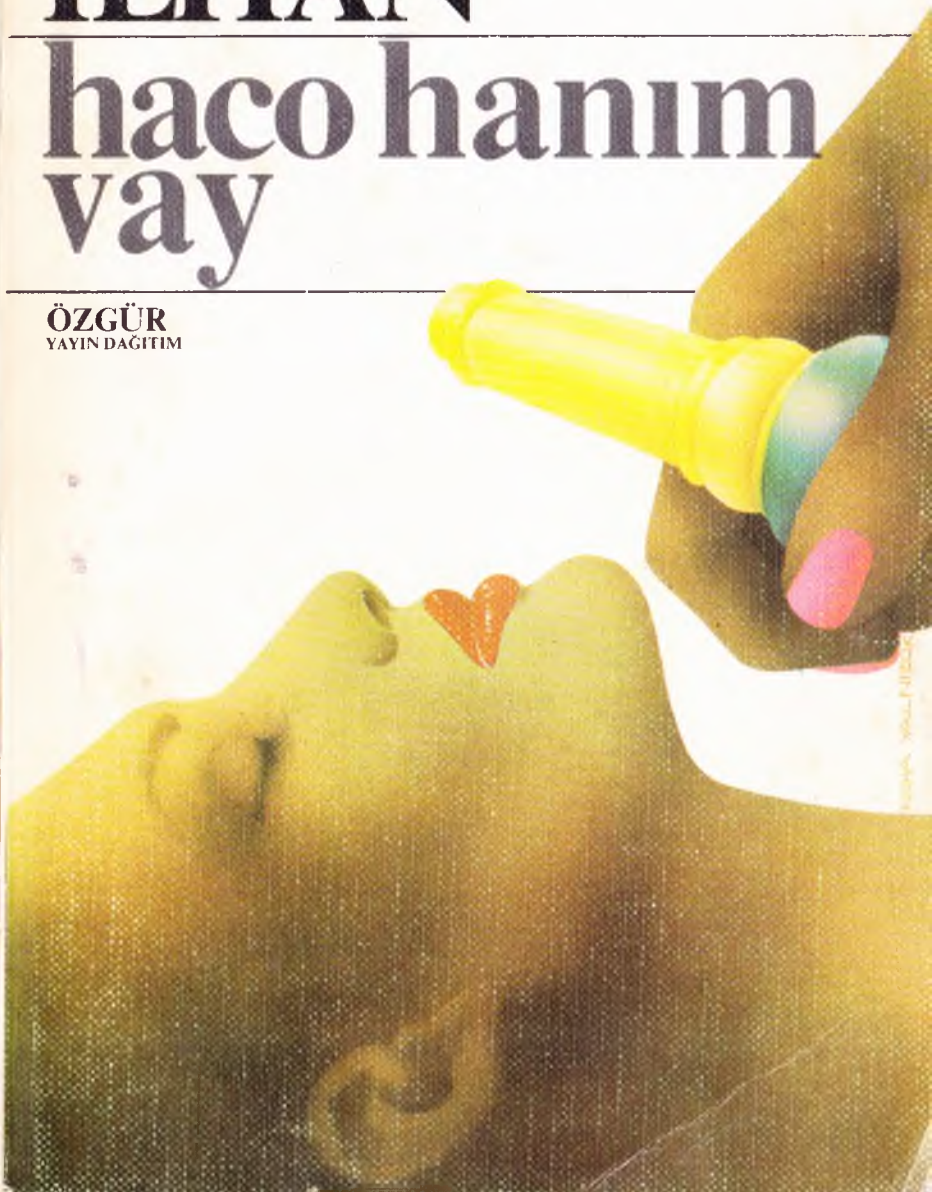
ÖZGÜR
YAYIN DAĞITIM
ÇAĞDAŞ
TÜRK
YAZARLARI
DİZİSİ

haco hanım vay / ATTİLÂ İLHAN

ATTİLÂ İLHAN

haco hanım vay

ÖZGÜR
YAYIN DAĞITIM

ATTİLÂ İLHAN

HACO HANIM VAY

İkinci Baskı
İstanbul, Ocak 1986

Yayın Hakları: Attila İlhan - Özgür Yayın-Dağıtım

Yayına Hazırlayan: Faruk Şüyün

Kapak: Reha Yalnızcık
Kapak Film: Grafika Grup
Kapak Baskı:Görsel Sanatlar Matbaacılık
Dizgi-Baskı: Doğuş Matbaası
Cilt: Tekin Ticaret

ATTİLÂ İLHAN

HACO HANIM VAY

ÖZGÜR
YAYIN DAĞITIM
Ankara Cad. 31/2
Cağaloğlu/İst.
Tel: 526 25 13

ATTİLÂ İLHAN'IN KİTAPLARI

ŞİİR

duvar (5. basım)
sisler bulvarı (5. basım)
yağmur kaçağı (4. basım)
ben sana mecburum (5. basım)
belâ çiçeği (3. basım)
yasak sevişmek (4. basım)
tutuklunun günlüğü (3. basım)
böyle bir sevmek (3. basım)
elde var hüzün (2. basım)

ROMAN

sokaktaki adam (3. basım)
zenciler birbirine benzemez (3. basım)
kurtlar sofrası (3. basım)
aynanın içindekiler
1/bıçağın ucu (2. basım)
2/sırtlan payı (2. basım)
3/yaraya tuz basmak (2. basım)
4/dersaadet'te sabah ezanları (2. basım)
fena halde leman (6. basım)
haco hanım vay! (2. basım)

DENEME/ANI

abbas yolcu (2. basım)
yanlış kadınlar, yanlış erkekler
anılar ve acılar
1/hangi sol (3. basım)
2/hangi batı (3. basım)
3/hangi seks (2. basım)
4/hangi sağ
5/hangi atatürk (2. basım)
attilâ ilhan'ın defteri
1/gerçekçilik savaşı (2. basım)
2/'ikinci yeni' savaşı
3/faşizmin ayak sesleri
4/batı'nın 'deli gömleği'
5/sağım solum sobe

ÇEVİRİ

kanton'da isyan (malraux/2. basım)
umut (malraux/3. basım)
basel'in çanları (aragon/2. basım)

«Bu kitapta anlatılanların
gerçek kişilerle ve olaylarla
hiçbir ilgisi yoktur.
Onları ben
büyük bir aynanın içinde gördüm.
Üstelik ayna dumanlıydı
ve olmayan bir şehirde
geziniyordu.»

1 / daha dün şam'da...

Doktor Feridun Hakkı, Mahçubyan'ın muayenehanesinde sık sık rastladığı, o barut esmeri 'taze'nin kim olduğunu, kolay öğrenememişti.

Genç bir kadın, pek pek yirmisinde mi, üzerinde bir gazel ürkekliği! Koyu nefti çarşafı, Şam ipeklisinden, iddialı da: pèlerini göğüsten kavuşturulmuş, dirsek hizasını geçmiyor; eteği rob eteğinden farksız; peçesinin ajurları arasından, zeytin yeşili atmaca gözleri, hayal meyal seçilmektedir. Doktor Feridun Hakkı'nın içinde bir merak, kim bu kadın, neyin nesi?

Arşaluys'a sorsa, belki öğrenecek. Soramaz ki! Allah'ın günü Mahçubyan Konağı'na (**"Villa Makhdjoubian"**) taşınması, aralarındaki gönül âşinâlığından; bezik düşkünlüğü, bahane. Arşaluys, başka bir kadına göstereceği ilgiyi, hoş karşılamayabilir. Haksız da sayılmaz. Tepkisini az çok kestirebiliyor: bileziklerini şıngırdata şıngırdata, oyun kâğıtlarını, masanın yeşil çuhasına yayarken, diyebilir ki:

"... beni muazzam sukut-u hayale uğrattınız, **mon cher ami***: taşralı bir Osmanlı kızında, sizi enterese eden nedir? Sâlise Nâlân deseydiniz, belki bir dereceye kadar..."

Ya da akşam, salondaki kuyruklu Pleyel piyanonun kapağına eğilmiş, siyah aynasında yüzünü görmeye çabalıyor:

"... ne kadar münevver geçinirse geçinsin, Şark erkeklerindeki bu **vulgaire**'lik** nereden geliyor? Anlayamadım gitti! Mükemmelliğin satıhta kalmış olmasından mıdır?"

Matmazel Mahçubyan 'asrî' bir kadın, babasının 'medâr-ı iftiharı'. Alımlılığı su götürmez: gümrah saçlarının canlı siyahlığında, hurma kızılı pırıltılar uçuşur; buğulu mor üzüm gözleri, sabah akşam, halka halka eflatun. Sol yanağında şakağına doğru, dille-

*) aziz dostum.
**) vulgaire: bayağı, âdi.

re destan beni. İri, oldukça ağır göğüsleri, korsajından taşıyor. Vücudu belinden aşağıya kalınlaştığından mı nedir, ayakta durmayı sevmez, ille oturacak: ya konağın verandasındaki şezlongunda, ya kameriyelerdeki bambu kamışından koltuklarda, ya piyanonun taburesinde, ya oyun masasında.

Doktor Feridun Hakkı, Arşaluys'a soramadığını, babasına da soramayacaktır. Sebep, aynı: Cemal Paşa'nın 'kalantor' dişçisi Mahçubyan, 'şu tebdilhavalı Tabib Yüzbaşının', kızıyla ülfetini elbette bilir. Daha El Ma'rûf Eczanesi'nde tanıştıkları akşam, onu yemeğe çağırmakla, bunu bizzat hazırlamış olmadı mı? 1334 yazı, o kötü yaz: Rhuta Vadisi'nden şehrin üzerine, tozlu sarı çöl sıcağı üfleniyor, cephelerde savaş tavsamış: sekizinci, yedinci ve dördüncü ordular, İngilizlerin Tel Azur ve Salt Amman saldırılarını durdurmayı başardı ama, bu ne kadar sürer? Havada ürpertici bir kuşku titreşiyor, gizli bir ihanet, karanlık tehditler. Berada Irmağı, sıcağın basıncından, bıçak gibi yassılmış: suyunun buharlaştığı, handiyse gözle görülebilecek: 'gurubun' zakkum pembesine boyadığı 'muannit' bir pus, iki kıyısı arasında göğe asılmış, sallanıyor.

Doktor Feridun Hakkı, Arşaluys'un, dolgun parmak uçlarından piyanoya damlattığı, Ayışığı Sonatı'nı ilk dinlediğinde, önüne geçilmez bir kaderin, onu bu **mondaine*** kadına ittiğine hükmetmişti. Sonraları bunda, talihsiz evliliğinin dahli olup olmadığını düşünmüştür. Tebdilhava alır almaz, herkes gibi kapağı sılaya atacağına, 'ahval-i hazıra dolayısıyla, seyrüseferin rabıtasızlığını' ileriye sürüp, Şam'da zivlemesi neden? Karısının buyurgan bilgiçliğine, yukardan ilgisine katlanabilmesi, artık son derece güç. Belki de, 'imkânsız.' Kızını ne kadar özlemiş olursa olsun, Cevahiroğlu Konağı'nın o bezdirici ciddiliğine dönmek istemiyor. Hele çöl savaşlarının, ateş çemberinden geçtikten sonra, hiç çekemeyecek. "Esasen bu izdivaç..."

Bir akşam 'mutad üzere' El Ma'rûf Eczanesi'nde oturmuş; o, Mahçubyan, Eczacı Fuad Bey, nargile tokurdatıyorlardı. Sekizinci Ordu Komutanı General Kress Kressenstein, Cevat Paşa'yla, 'alelacele' değiştirilmedi mi, o konuşuluyor. Feridun Hakkı'nın

*) mondain, mondaine: kibar, 'sosyeteden.'

'dolgusu', düştü. Ertesi gün, Mahçubyan'ın muayenehanesine, uğramasını kararlaştırdılar: ünlü dişçi, aile dostu hekimin, dişini tedavi etmesin mi? Muayenehanesi, nehir boyunca Hükümet Konağı'na uzanan caddede, şatafatlı bir binanın ikinci katındadır: yerler cilalı muşamba, tombul maroken koltuklar köşelerden taşar, sehpalarda savaş öncesinden Fransızca broşürler, iki üç haftalık Dersaadet gazeteleri, birkaç resimli mecmua. Girer girmez, keskin ecza kokusu, insanın genzini tıkıyor. Kapıdaki sarı pirinç tabelada –selis-i celî yazıyla Türkçe ve Arapça, Latin harfleriyle Fransızca olarak– dişçinin adı yazılmış: **"Diş Tabibi Vahanak Mahçubyan / V. Makhdjoubian, Medecin Dentiste."**

Doktor Feridun Hakkı, o nefti çarşaflı genç kadını, ilk uğrayışında mı görmüştü, sonrakilerden birinde mi, pek çıkaramaz; kesin olan, gördüğü dadikada cazibesine kapıldığı. Hareketlerinde öyle sessiz bir 'seyyaliyet', öyle yumuşak bir esneklik var ki, olsa olsa, kedilerde olur: vücudu her kımıldanışında toz halinde dağılıp, başka bir düzen ve biçimde, sanki yeniden toplanıyor.

Ayrıca, 'fikrini bunca meşgul eden' kadının kim olduğunu, 'farz-ı muhal' Mahçubyan'a sorsa, sadre şifa cevap alamaz ki! "Mumaileyh, hastalarına taallûk eden hususlarda, ketûmiyeti ile meşhurdur." Cemal Paşa'nın 'hususi dişçisi' diye namlı: Paşa Suriye'de 'hâkim-i mutlak' iken, Şam'a her gelişinde, 'nezdinde' akşam yemeği yermiş! Kime sorsan bunu doğruluyor, o, hayır! Bir keresinde Feridun Hakkı, dayanamayıp sormuştu: kanlı bir ay gecesi, hurma dallarından yakut kızılı ışık selleri akıyor; epeyce içilmiş, Mahçubyan sarhoş: gözleri iki çizgi, dili peltek; kalın ve küt parmakları arasında, gümüş tespihini çevirdikçe, cıva damlalarını pırıl pırıl, sanki avucunun içinde biriktirmektedir. Susup susup, yüzüne 'dahi' bakmaksızın, ne cevap verse iyi: Cemal Paşa hazretleriyle 'hasbelvazife' müteaddit defa görüşmüş ise de, bundan özel sonuçlar çıkarmak doğru olmazmış! Eh, herkesin tanık olduğu o konuda susan Mahçubyan, kimsenin farkında olmadığı bu konuda konuşur mu? Elbette konuşmaz. Üçüncü tesadüfde mi neydi, nefti ipekli çarşaf yaprak gibi yaylana yaylana merdiven boşluğunda kaybolurken, Doktor Feridun Hakkı dokunduracak oldu; aldığı cevap, hayli umut kırıcı:

"... yaşına bakma, ağzının içi, Baalbek harabesinden beter!"

Hangi hastasını sorsan, böyle söyler. 'Kadim dostu' Eczacı Fuad El Ma'rûf, Mahçubyan'dan söz açıldı mı, fırça beyazı posbıyığının altına yaydığı muzip gülümsemesiyle, ne diyor: efendim 'zat-ı devletleri' aslında kalınlık ve ağırlık kavramlarının göz önünde canlandırılabilmesi için yaratılmıştır: gergedanlar bir, su aygırları iki, bu üç. Böyle birisi, elinde kerpeten, diş çekmeye kalkışınca, adamın ağzından sadece dişini mi, **neûzübillah**,* bütün iskeletini çeker alırmış! Mahçubyan'ın davranışlarındaki olağanüstü yavaşlığı da, damarlarında **paraffine liquide**** dolaşmasıyla açıklıyor. Ona göre, asıl şaşırtıcı olan, görünüşü bunca lağar, hareketleri bu kadar hantal bir adamın, 'ruhundaki' akıl almaz 'incelik!' Eş-dostla ilişkilerinde 'fevkalâde çelebi' olmakla kalmıyor, soyu kuyumcudur ya, göze hoş görünen şeylere 'meclûbiyet' duyuyormuş: maharetle yontulmuş değerli taşlar, nadide çeşmibülbüller, kristal avizeler, gümüş takımları vs. Mahçubyan Konağı'nın, bu yüzden, girenin gözünü kamaştırdığını, duymayan kaldı mı? Madam Mahçubyan'ın kuyumcu vitrini gibi şıkır şıkır dolaşması, Matmazel Arşaluys'un pandantif, broş, yüzük, küpe, türlü şaşaalı ziyneti üstünden eksik etmemesi, buna veriliyor. Adamakıllı yoğun, bol yansımalı bir ortam.

Eczacı Fuad El Ma'rûf nargilesinden derin bir soluk çekip, dumanlara bürünürken, diyor ki:

"... 'zat-ı devletlerinde' parlak cisimlere meclûbiyet, fikr-i sabit halini almıştır: önüne gelenin ağzını altın dişle doldurması, günahı boynuna, bundandır zannederim."

Doktor Feridun Hakkı, tebdilhavasını Şam'da geçirmeyi kafasına koyunca, eski İzmir 'münevveri' alışkanlığıyla 'devam edecek' kahve aramıştı: 'Askeri Kıraathane' gibi, 'Ekmekçibaşı Kıraathanesi' gibi. Ne gezer! Şam'ın kahveleri –hiç değilse, gördükleri– sunturlu Arap: daha eşiğinden, kalın bir kahve-i merra, tömbeki ve gülyağı kokusu! İçerde yağlı Arapçalarıyla harıl harıl tartışan, peykelere bağdaşmış, sarıkları kirli, sakalları seyrek, kara

*) neûzûbillah: Allah'a sığındık.
**) paraffine liquide: sıvı parafin.

sarı ihtiyarlar. Maşlahlarının kıvrımları arasında kaybolup gitmiş, delici gözleri sabit, kupkuru çöl bedevileri ki, ağaç köklerinden farksız elleriyle, boşluktan görünmez örümcek ağlarını çeker çeker alırlar. Bunlara, 'urban' deniyor.

Oteller –daha çok 'tatlısu frengi'– bir başka âlem: vişnerengi kadife perdeler, Kahire ya da İstanbul işi, Louis XV. taklidi koltuklar; maun bazan ceviz karyolalar, beyazı maviye çalar, saltanatlı cibinlikler. Devlet-i Aliyye, 'Fransa devlet-i fehimesi' ile 'hâli harbde' imiş, ne gam; **lobby**'lerde çatır çatır Fransızca konuşuluyor. Yöneticilerin çoğu Yahudi, Katolik Ermeni; Hıristiyan Araplara da rastlanır: burundan sıkma gözlük, 'dindon' sakal, Avrupa kesimi beyaz keten ceket, ince çizgili siyah pantolon. Doktor Feridun Hakkı, ilkin Victoria Oteli'ni, arkasından Damascus Hotel'i denemişti, ikisinde de barınamadı; bir süredir Berada Oteli'nde kalıyor; 'ehven-i şer.'

Oteller ona Cevahiroğlu Konağı'nın sahte alafrangalığını, kahveler bedevi şeyhlerinin ihanetini hatırlattığından, 'çarnaçar', reçetelerini yaptırmak maksadıyla vırt zırt uğradığı, El Ma'rûf Eczanesi'nin, 'müdavimleri' arasına katılmıştır.

Eczane, camları ince çöl kumuyla gizlice dalgalı, ilaç raflarının çoğu boş, loşluğu serince bir dükkân. Fuad Bey, yazıhanesini, kırmızı boyalı 'şedit zehirler' dolabıyla, kabul tezgâhının boşluğuna yerleştirmiş. Ağızlığı kehribar nargilesi, elinin altında tokurdar durur. Misafirsiz anlarında, cildi lime lime bir kitap okuyor: İbn Batuta Seyahatnamesi! Okuması tuhaf, dudaklarını kıpırdata kıpırdata, sürekli bir fısıltı: dua eder gibi. Gözü kapıdan bir girene ilişmesin, selis Osmanlıcasıyla en tumturaklı nezaket cümlelerini sıralayarak, 'derakap, istikbaline, şitap eder!' Üzerinde, mevsimine göre ya kemik beyazı sadakordan, ya külrengi lahurakiden bornuzu, ayağında mestleri, başında püsküllü su gibi ensesine akan vişneçürüğü fesi. Efkâr bastı mı, bir elini 'iman tahtasına' dayayıp, beyaz kirpiklerini hafifçe aralayarak, kimbilir ne zaman karaladığı, 'rindâne' rubaileri okumaya bayılıyor. O zaman sanki bir başkasıdır, 'dehrin' hışmına uğramış bir 'avare-i bi-karar'; bir başka hayatın özlemiyle yanmaktadır: 'hayat-ı muhayyelin!'

Eczanenin 'müdavimleri' kimler? En başta, Diş Tabibi Vahanak Mahçubyan! 'Âlî tahsillerini' Paris'te beraber yapmışlar, dostlukları '93 Harbi' öncesine uzanıyor. Sonra tarikat ehli bir Yüzbaşı, Mevki Kumandanlığı'nda 'kâtip': galiba Mevlevidir, düşük gözleri daima kederli, soluması ıslıklı, rengi malarya sarısı bir Konyalı; adı Celâlettin Nuri, aralarında 'Hoca' diye çağırırlar. Bir de Aristidi Efendi var. Rum okulunda 'muallim'miş, Divan Edebiyatına 'vukûfuyla' hepsini şaşkına çeviriyor: karacalı zangoç sakalı, her tarafı süpürür; beyzi gözlüklerinin ardında, çipil gözleri, rahatsız edici bir çabuklukla açılır kapanır.

Doktor Feridun Hakkı'yı çabucak benimsediler. Bir zaman sonra, nehir boyunda âvâre dolaştıkları o sabah, Aristidi Efendi nedenini şöyle açıklayacaktır:

"... şahsen, biri asli diğeri fer'i, iki sebep ileri sürebilirim: yaranızın vahameti bizi büyülemişti. Fuad Bey vaziyeti reçetelerinizden fark ediyor, ahbap doktorlara sordu soruşturdu; kahramanlıklarınızı anlatmışlar, bize de nakletti: tesiri altında kalmamak mümkîn mi?.."

Ağzından eksik etmediği cıgarasının dumanı genzine kaçtı, öksürünce külleri karanlık sakalının üzerine saçılıyor:

"... lâkin asıl sebeb, edebiyat vâdisindeki tecrübe-i kalemiyenizdir. Malûm ya hepimiz, hassaten Fuad Bey'le bendeniz şiire müptelayız. Bu mevzuda Memâlik-i Şâhâne'de sinek uçsa, fakirin dikkatinden kaçmaz!"

Gerçekten, akla hayale gelmeyecek ayrıntıları biliyordu. 1320'lerde, İzmir'deki Rum okullarından birinde 'mubassır' imiş, edebiyat çevrelerinin yakını, tanımadığı yok; Ekmekçibaşı Kıraathanesi'nden, Mevlevî Şeyhi Nureddin Efendi'yi ve 'muhiplerini' hatırlıyor;Tokadîzade Şekip, Hüseyin Avni, Hafız İsmail Beyleri! Sonra o dergi, hani canım Müstecabîzade İsmet Bey yayımlıyordu ya, işte o! Efendim 1324'te miymiş neymiş, bir gün...

Fazla sürmemişti, Hıyaban'da, daha önce Gencine-i Edep'de, Feridun Hakkı imzasıyla çıkmış yazıların, ona ait olduğunu buldu çıkardı.

"... bir tenkit neşretmiştiniz, galiba Gencine-i Edep'te, hiç aklımdan çıkmaz, fevkalâde bir makaleydi, uzun ve etraflı bir te-

tebbuatın neticesi! Hıyaban'da ise, Emile Zola'dan bir tercemenizi okumuş idim, yanılmıyorum ya?.."

Arkasından bir soru: "... sahi, o gün bugün merakımı mucip olmuştur, Müstecabîzade o mecmuayı neden kapattı?"

Üçü de 'mürekkep yalamış', ucundan kıyısından edebiyata bulaşmışlar; yazıları dergilerde yayımlanmış bir 'edibin' hayatlarına girmesi, onları etkiliyor. Hele onun, çöl savaşlarında 'iştihar etmiş' bir kahraman olması, büsbütün. Feridun Hakkı'nın eksiklenmesini alçakgönüllülüğüne, sessizliğini kibarlığına verdiler. O, her ne kadar, Mahmut Fuat'ın Gencine-i Edep'ine olsun, Müstecabîzade'nin Hıyaban'ına olsun, 'hasbelkader iştirak etmiş bulunduğunu' belirttiyse de, hiçbirini inandıramadı.

İşin tuhafı, Arşaluys'un da tavrı değişiyor. Edebiyata dair ne biliyorsa, sıralı sırasız döküp saçmaya başlamasın mı? Paris'te, Madam Rachilde'in 'salonunda' Remy de Gourmont'la mı tanışmış, onun 'mahrem-i esrarı' olan bir madamdan mı dinlemiş, adamın özel yaşantısına ilişkin havsalanın almayacağı şeyler anlatıyor. Oysa müzik dışında hiçbir şeyle doğru dürüst ilgilenmediği belli. Biraz da bezik mi? Feridun Hakkı'ya, bunlarla ilgilendiği ölçüde değer verdiği, rahatça söylenebilir.

Daha ilk akşam, uzandığı şezlongtan tombul elini uzatıp, parmak uçlarını öptürürken, ne demişti:

"... hakikat şu ki **mon cher,** sizinle dostluğumuz müzikle alâkanız nispetinde muhkem olacaktır. Harb beni gaafil avladı, bu tahammülfersa şehirde mahsur kaldım, yegâne tesellim piyanom, o da olmasa..."

Kadınsız yaşanmış bir savaş serüveninden sonra, Arşaluys'la karşılaşmak, ne büyük heyecan! Gurubun, yer yer mor, koyu bir pembeye boyadığı verandada, sereserpe uzanmış bir kadın bu: çıtırtılı siyah saçlarında, hurma kızılı kıvılcımlar uçuşuyor; iri göğüsleri, süt gibi kabarmış; elinde, Japon yelpazesi. Sıcaktan ne kadar bunalmış ki, kolları işlemeli mavi yeldirmesinin altında, çıplakmış izlenimini veriyor. Feridun Hakkı'nın vücudu, aylardır ihmal edilmiş erkekliğinin silkinişiyle, içten sarsılmıştı: burnuna, uzak leylak kokularıyla, terli bir esmer kadın buğusu geliyor; kulağına, fıskıyesi küçük parmak kalınlığındaki havuzun, cılız şıpır-

tısı: durgun suyun yeşil yüzeyinde, su örümcekleri, kıl bacaklarıyla anlaşılmaz imzalar atıyorlar.

Farkında olmadan, üst dudağını mı ısırmıştı? Bu, sıkıldığının işaretidir. Daha arabadan inerlerken, görkemli bir tiyatro dekoru gibi karşısına çekiliveren Mahçubyan Konağı, içine kaygı düşürmüştü; Arşaluys'la tanıştırıldığı sıra, 'pejmürdeliğinden' utanıp, büsbütün yerin dibine geçecektir: suratında bir karış sakal, çizmeleri yırtık ve tozlu, üniformasının rengi atmış! Özür dileyecek oldu, fırsat bırakmadılar: derlitoplu bir Arap halayık, kaşla göz arasında, vişne şerbeti koşturuyor: bardağı, rüya gibi buğulu: arka bahçedeki kuyuda soğuturlarmış, nasıl da 'esrarengiz' bir kuyu, insanda 'haşyet' uyandırır, derinliği otuz 'arşın'dan ziyade, üstelik karanlık. Komşu camilerden, yanık sesli bir müezzin, akşam ezanına başladı. Birdenbire, yarasalar.

Arşaluys, ona vergi bir teklifsizlikle, henüz tanıştığı Tabib Yüzbaşı'ya, 'sebeb-i hicranını' sayıp dökmüştü: 'haddızatında' Fransa'da otururmuş, daha doğrusu Nice'de; savaş söylentileri yoğunlaşınca, 'ebeveynini' dünya gözüyle bir kere daha görmek istiyor, ne olur ne olmaz; geldiğinin haftasına mı ne, Devlet-i Aliyye ile Düvel-i İtilâfiye arasında, savaş patlayıvermesin mi? İstese de istemese de Şam'da kalmış, şehir alışkanlıklarına ters düştüğünden, çıldırması işten değil!

Yıkıldığı koltukta, ahlaya puflaya terini silen Vahanak Mahçubyan, gerdanını sarkıtıp, söze karışmak gereğini duymuştu:

"... pederim, ki Paris'teki ikinci muhalifin kongrası'na iştirak etmiştir, eski Jöntürkler'dendi, Nice'de ikamet ediyor: ahir ömründe bir dem sürecek, he! Arşaluys Beyrut'ta tahsilde idi, Soeur'lerde okuyordu, musikiye fevkalade istidadı olduğu katiyyet kesbedince, dedesi nezdine göndermeyi münasip gördük, fena etmişiz? Asrî terbiye alması, zamane icabatındandır..."

Ayakları çıplak, entarisi çamurlu, ihtiyar bahçıvan, havuzdan doldurduğu süzgeçli tenekeyle, çiçekleri suluyordu. Suyun her dalgalanışında, yeşil yüzeyine yansımış inci pembesi beyaz bulutlar, narin hurma ağaçları, eğilip bükülüyorlar. Feridun Hakkı, gerçeklik duygusunu yine kaybetmiş; Kanal Harekâtı'nda sık sık başına gelirdi ya, yaşadığına inanamıyor: benzerine zor rastlanır,

bu zarif konak; yanağındaki ben sol şakağına kaymış, tombulluğu müstehcen, bu **mondaine** kadın; barış günlerinin türlü lezzetini, bir anda damağına üşüştüren, vişne şerbetinin bu buruk tadı; gerçek midir?

Mahçubyan Konağı, hayal çizgileriyle guruba resmedilmiş sanki bir serap: menekşe moru sardunya kızılı bahçesi, sütunları oymalı verandası, dal dal sarmaşık balkonlarıyla şimdi var, az sonra yok olacak. Gümüş tespihini, cıva gibi bir avucundan öbürüne akıtarak, Vahanak Efendi bu arada diyor ki:

"... peder-i muhteremim bir **caprice**'idir: Çizmeciyan Paşa'nın Dersaadet'teki konağını gördünüz, benzerini yaptırmaya ahd-ü peyman etmiş! 'Hürriyet'in ilanını müteakip, ahdını yerine getirdi: deve yüküylen sarı lira harcadım der durur..."

Mahçubyan'lar, Suriye'nin varlıklı ailelerinden, babadan oğula kuyumcu; kuyumcular arastasının en gösterişli dükkânı, onların; vaktiyle, bizzat çalışırlarmış, geleneği Arşavir Mahçubyan bozuyor, Vahanak Efendi'nin 'peder-i muhteremi': Darülfünun'da iken, Taşnak komitalarıyla irtibat kurmuş, Abdülhamid'in hafiyeleri kancayı takınca, ne yapsın: ver elini Paris! Orada, Jöntürkler'le 'teşrik-i mesai': ilk Meclis-i Meb'usan'daki Şam mebusluğunun, kökeni budur. 'Bilâhare' malını mülkünü, artık diş tabibi çıkmış oğluna devredip, Nice'e göçmüş; üzerine türlü şey söylenir: kimilerine bakarsan, mevsimine göre şehir değiştirip, Nice, Deauville, Biarritz, hayatın tadını çıkarmaktadır; kimilerine bakarsan Taşnaksutyun'u 'suret-i hafiyyede' Avrupa'da temsil ediyor. Günahı boynuna!

Vahanak Mahçubyan, babasının yolunu izlemişti: kuyumculuktan hazzetmez, dükkâna kırk yılda bir uğruyor, hesap görmek icap etmese, adımını atar mı, şüpheli! Ailenin geleneksel uğraşından ona, 'bilumum parlak cisimlere, hassaten kıymetli taşlara ve madenlere, inhimâki' kalmıştır. Doktor Feridun Hakkı; konağın cümle kapısından içeriye girdiği an, Eczacı Fuad Bey'in, Mahçubyan'ın 'iptilâsını' hiç de abartmamış olduğunu saptadı. Bir anda kırılmaların ve yansımaların kat kat zenginleştirdiği, çıldırtıcı bir parıltı cümbüşüne dalmışlardı. Salkım salkım avizeler, ortalığı, içisıra ışık tozlarının titreşip durduğu, saydam bir kristal

aydınlığına boğuyor; 'murassa' ayaklı şamdanlardan, çevreye, sırmalı gümüş iplikleri, tel tel dağılıyordu. Başlıbaşına bir salon sayılabilecek kadar 'vâsi' holden, asıl kabul salonuna geçtiler: sedef kakmalı ceviz sehpaların, 'rengârenk' yastığa gömülmüş görkemli divanların, ipek kadifeden hünkâr koltuklarının, çerçeveleri yaldızlı yağlıboya tabloların, dalgın yüzdüğü, 'nâmütenahi' bir şeffaflığa battılar, sanki: "Devâsâ bir elmasın, adeta derûnuna girilmiştir", her türlü insan ve eşya, bütün sivri uçlarından gökkuşağı pırıltılı çakıntılar üretiyor.

O ışık tufanında, bir gece bulutu gibi beliriveren Siranuş Hanım'ı ilk defa o akşam, orada görmüştü. Jilet incesi kırışıkların ağı peçe gibi suratını örten, dudağı ve çenesi tüylü mavi, tepeden tırnağa siyahlara bürünmüş, bir 'Ermeni dudusu': boynunda altın zincir, ucunda zümrüt kakmalı altın haç; kulağında yine zümrütten 'damla' küpeler; parmakları boy boy, çeşit çeşit yüzük: tektaş, halkalı, Divanhane Çivisi vb. Kocasının aksine, Türkçeyi kötü konuşuyor; kelime darlığına düştü mü, Arapçadan medet umması, bir başka özelliği. Kocasının ona dünyayı bağışlarmışçasına güleryüzle 'takdim ettiği' misafire, bir tebessümü çok gördü; yemek boyunca, ağzını bıçak açmadı: hep gözleri 'melûl', dudakları 'meyyus.'

Doktor Feridun Hakkı, Siranuş Mahçubyan'ın 'burûdetini' o akşam, yakın bir akraba ölümünün taze yasına yormuştu. Çok fena yanılmış. 'Acı hakikatı', Eczacı Fuad El Ma'rûf'un müstehzi dilinden, öğrenmekte gecikmeyecek:

"... yok yok, tuttuğu 'tehcir'in matemidir, yollarda kaybedilmiş Ermenilerin yası! Madam Siranuş cenapları kiliseden çıkmaz, vaktini papazlarla geçirir: Hıristiyanlık davası güdüyor. Kerimesi hanımı koluna taktığı gibi, Ayn Toura Yetimhanesi'ne gidip, milleti ayağa kaldırdığı çok vâkidir: Ermeni eytâmın, Müslümanlığa devşirilmesine mâni olacak!"

Nargilesinden bir fırt çekti, nedense Arapça ilave ediyor:

"... merreten bâ'de uhrâ!"*

Diş Tabibi Mahçubyan, 'Ermenilik' sorunundan uzak durur-

*) "...birkaç kere, üst üste..."

du. Daha çok 'Osmanlıdır'; Eczacı Fuad Bey'le, 'Muallim' Aristidi Efendi'yle uyuşmaları, onların da 'Osmanlılık' fikrini benimsemelerinden! Arşaluys ise, Feridun Hakkı'yla başbaşa kaldı mı, konuyu açmamaya özen gösteriyor: Ermenilikten çok, Fransızlığa eğilimli; sözün ucu, şehirdeki Alman 'zabitanı' ile ilişkilerine dokununca, acayip titizlenmesi bunu kanıtlamaz mı:

"... musiki, hayatlarının lâzım-ı gayr-i mufârıkı haline gelmiştir, kabul, lâkin Almanlarda hissiyat ne gezer: bir Wagner'dir tutturmuşlar, Wagner aşağı, Wagner yukarı! Erich'e bile Mozart'ı sevdiremedim, o Mozart ki her senfonisi zar incesi renkli camdan sanki bir çeşmibülbüldür, dokunsan kırılacak! Sizi Almanlara sebeb-i tercihim, hiç olmazsa bitaraf kalmayı bilmenizden..."

Eczacı Fuad Bey, posbıyığının fırça beyazlığını sıvazlaya sıvazlaya, Arşaluys Mahçubyan'ın Alman subaylarıyla ilişkilerini başka türlü anlatıyordu: Kudüs, İngilizlerin eline geçtiği gün bunlar, Damascus Hotel'de toplanıp, 'arz-ı mev'udun' Müslüman egemenliğinden kurtuluşunu, aralarında 'tes'id' etmişler. 'Erkânıharp Kaymakamı' Erich Scheller ile Arşaluys'un 'aşna fişnesi' herkesçe malum imiş, beraber seyahatlere çıkıyor, ziyaretlere gidiyorlar. Mahçubyan Konağı'nın bahçesinde, mehtaplı bir gece, dudak dudağa görenler olmuş! Eczacı Fuad El Ma'rûf, Arşaluys'un kuyusunu kazmaktan hoşlanıyor mu? Acaba neden? Kaymakam Scheller ile ilişkisini, bu yüzden mi kötü yorumladı? Belki alafranga kadın erkek ilişkisine, 'alelıtlak' karşı olduğundan! Bilmeyen, Doktor Feridun Hakkı'yı kışkırttığını sanır: Bu garip kız, babasından en ufak bir 'hiss-i merhamet', biraz 'idrak ve iz'an tevarüs etmemiş olup', binbir yalanı ayaküstü ipe dizer imiş! Paris'te, Salle Gavot'da piyano resitali verdiğini iddia ediyorlar ya, 'külliyen' yalan! Madam Rachilde'in 'salonuna' devam ettiği de! Nice'de, dedesinin yaşadığı 'taşra' hayatından dışarı çıkması ne 'mümkîn', Arşavir Mahçubyan bunu keser, öyle mutaazzim, öyle müstebit bir heriftir!

Doktor Feridun Hakkı, Arşaluys'u gözden düşürebilecek bu iddiaları, ciddiye almıyordu. Niye? Onu sevmediğinden mi, yalnızlıktan ürktüğünden mi, 'gönlündeki lambanın fevkalade kısılmış' olmasından mı? Deyimi o bulmuştur: Rüknettin Şahab'la 'muntazaman' mektuplaşmıyorlar mı? Şu Rüknettin canım, İzmir

İdadisi'nden sınıf arkadaşı; uzun ve sivri suratında, ürkmüş bir sincap ifadesi, aralıksız tırnaklarını kemiren: kirpi dikeni saçlarını, ne briyantinle yatırabiliyor, ne pomatla; iki büyük derdinden birisi saçlarıysa, öbürü sivilceleri! Akciğerlerinde leke saptamışlar, askerlikten muaf tutuldu; 'hâlen İzmir'de münteşir Ahenk gazetesinde müsahhih'; gizli amacı 'Halit Ziya'yı gölgede bırakabilecek bir romancı olabilmek: bunun için ne hazırlıklar, ne hazırlıklar: 'eşhas-ı lâzıme' dosyaları, aile şecereleri düzenleniyor, 'vukuat-ı mühimme' kayıtları filan. Mektuplaşmak, onun önerisiydi; Feridun Hakkı, Şam Hastahanesi'ne nakledildiği günlerde keşfettiği 'müthiş hakikati', elbette ona yazıyor:

"... ahrette, cehennemle cennet arasında nasıl arafat mevcutsa; dünyada, hayatla ölüm arasında öyle muğlak bir mıntıka mevcuttur. Bunu hissediyorum, hani uykuyla uyanıklık arasında bir müphemiyet olur ya, benzer bir hâl işte!

Kanal Seferi'nden beri, böyle bir hâlet-i ruhiye içindeyim: kısmette şehadet yok imiş, ölmek nasip olmadı; lâkin kendimi kâmilen hayatta addetmiyorum; ikisinin arasında müşkil bir mevkideyim ki, hayata müteallik hiçbir keyfiyet, üzerimde tesir icra edemiyor. Hakikatte idrak eylediğim her an, ihtiva ettiği teferruatla beraber, münhasıran beni alâkadar ettiği halde; bir şahs-ı diğerin, bir yabancının rüyasına, şahit olmakta gibiyim. O kadar lakayt, o derece bigâneyim!

Farzet ki gönlümüzde, hayat-ı hakikiyle irtibatımızı tanzim, tespit ve tenvir ile mükellef bir lamba var, o lambanın kudreti nispetinde hayat ile haşır neşir olmaktayız. Benim gönlümdeki lamba, Kanal Seferi'nden beri fevkalade kısık, kör yanıyor: bizatihi hayatı, haiz-i ehemmiyet bulmayışım ağleb-i ihtimal bundandır..."

Hayata böylesine uzak bir adam, cephe gerisinde karşılaştığı **mondaine** bir kadını önemseyebilir mi? Arşaluys Mahçubyan'ın önemi, kederli Şam akşamlarında piyano tuşlarından dokunaklı takımyıldızlar üretmek mi; nasıl harcayacağını bilemediği vakitleri beyhude gevezelikleriyle doldurup, onu oyalamak mı? Hayır:

"...Mekteb-i Tıbbiye'de iken, Dersaadet'te tanımış olduğum birkaç Rum âlûftesi istisna edilirse, hayatıma Mâide'den başka kadının girmediği sence malumdur. Mâide'yle alâkamızın, şayan-ı arzu bir zeminde inkişaf etmediği de! Onunla aynı evde büyüdük, ağabeyi vaziyetinde iken, zevcem oldu: indimde ne mahiyeti değişti, ne münasebetimizin şekli. Arşaluys'un zuhuru, erkeklik nokta-i nazarından, çöl ortasında hiç umulmadık bir vahanın tezahürüyle, ancak kaabil-i mukayesedir. Beraber iken, en müptezel mânâsıyla, erkekliğimi hissetmekteyim: bu az şey midir, hayır; lâkin böyle bir rabıtanın, aşk dediğimiz hissin doğmasına kifayet etmeyeceği, işin daha bidayetinden belli değil midir?.."

Cinsellik Arşaluys'la ilişkisinin, 'gönül âşinâlığından' aşka yücelmesini sağlayamamıştır, ama; Feridun Hakkı, Kaymakam Scheller olayının içerdiği gerçeği, bu vesileyle anlamıştır: ruhsal yakınlık, bedensel yakınlığa dönüştü mü, Arşaluys 'behimî' arzularını dizginleyemiyor: mor buğulu siyah üzüm gözleri, bu yüzden halka halka eflatun; leylak buharı 'mülehham' gövdesi, kol ve bacaklarının kıskacı arasında, bu yüzden büyüleyici bir işlerlik kazanıyor. Feridun Hakkı, belki, Mâide'nin sevişirken bile elden bırakmadığı, 'soğuk resmiyetin' kötü etkisini üzerinden atamadığından, Beyrut'taki o ilk gece, 'ziyadesiyle' şaşırmış, utanmıştı.

Beyrut'a sabah karanlığı iniyorlar, saat üç buçuk, dört. Bulutsuz çıplak bir gökte Çobanyıldızı, cam yeşili parlıyor. Geçiş önceliği, 'sevkıyat katarlarına' tanındığından, trenleri dört saat kadar 'tehirli.' Bunun en az iki saatini, Rayak İstasyonu'nda geçirdiler: lokomotif solumaları, acı manevra düdükleri, hantal hareket kampanaları arasında. Mehtap alacası, yanardöner bir loşlukta, uykulu 'neferlerin' ayak sesleri patır patır büyüyordu. Elledikçe, kulak içlerinden parmak uçlarına simsiyah bulaşan duman isi, oradan.

Arşaluys 'rüşdiye' öğrenciliğini Beyrut'ta yaşamıştı. Şam'a oranla düpedüz Avrupa sayılırmış, öyle diyor: zengini bol ve 'asrî', yaşama düzeyi yüksek, zevkleri değişik, çok çeşitli. Oysa de-

niz ablukasından limanı ölü, sokakları dizboyu sefalet, esmer bir şehre indiler. Açlıktan kemikleri sızlıyordu. Rıhtımdaki Belloum Oteli'ne gelirken, bir deri bir kemik yoksul hevenkleri yollarını kesiyor: "... **cûanî, cûanî**!"* Hayal atların çektiği 'tanzifat' arabaları, sokak aralarından ceset toplamaktadır: çoğu çocuk. Ortalıkta ağır, burun deliklerine içyağı gibi sıvaşan, leş kokusu.

Sabah. Yoğun, gizlice nemli sıcak, Beyrut'un üzerine sıvı tutkal gibi, hardal sarısı ağmış. Açık pencerelerin tozlu camlarında, yeşil sineklerin vızıltısı çoğalıyor. Uzaktan, 'muttarit' çekiç darbeleri, besbelli bir atı nallıyorlar. Feridun Hakkı, kurumuş dudaklarını, Arşaluys'un başparmak iriliğindeki göğüs uçlarından ayıramıyor. Kesin ve kararlı erkekliği, onun kaygan ve dipsiz dişiliğine dalmış. Zihnini vızıltıların çağrışımlarından, bir kurtarabilse: Bi'r-i Hasanâ'da mı, yoksa Tih Sahrası'nda mı, inanılmaz büyüklükteki sinekler, deve ölülerine bulut bulut yumuluyor; et, deri, sinir ne bulursa, kaşla göz arasında kemirerek, kumların üzerinde mahzun iskeletler bırakıyorlar. Arşaluys sevişirken bağırıyordu: kışkırtıcı, insandan çok bir dişi kedinin çıkaracağı sesler bunlar, yırtılmayı andırır, boş körük hışıltısını, acıdan inlemeyi.

Beyrut'a neden gelmişlerdi? Şam'da ihtiraslı öpüşmelerden öteye gidemeyen sevişmelerini, terli vücut düğümleriyle pekiştirmek için mi? Ne münasebet! Sözde Arşaluys, Soeur'lerden sıkı fıkı olduğu Sadiye el Esad'ın çağrılısı. ("**Mon cher ami,** ne kadar **charmante**** bir kız olduğunu göreceksiniz, **charmante** ve **elegante!** Familyasının nısfı Amarika'da ikamet etmektedir!") Sadiye el Esad'ı görmesine görüyorlar, villasında yemek filan yiyorlar ama, asıl amacın başka olduğu çabucak meydana çıkıyor: savaşın ilanından sonra Darülmuallimin'e çevrilmiş, Der Nassırâ'daki Soeur'ler okulu var ya, (**Soeurs Saint Joseph de l'Apparition** mu?) rahibelerinden birisi Fransa 'nam-ü-hesabına' casusluk töhmetinden 'derdest' edilmiş ("iftira bittabi, Soeur Agathe bir melektir, böyle bir cürmü irtikâp etmesi tasavvur dahi olunamaz"), tanıdıklar aracılığıyla 'şefaatte' bulunulacak. Kimin tanıdıkları?

Okula çıkıldı: Sedlerin üzerinde, üç köşe 'muhkem' bir yapı;

*) "cûanî" : "açız."
**) charmante: hoş, gönül çekici.

turunç, hurma ve muz ağaçlarıyla çeşitlenen kalabalık bir yeşilliğe gömülmüş, arada bodur palmiyeler. Nereden baksan, ayaklarının altında deniz, uçsuz bucaksız bir su çölü: yer yer göktaşı mavisine koyulaşan, üzerinde sıcağın titreşen buğusuyla.

Feridun Hakkı, Gazze Muharebelerine birlikte katıldığı Yüzbaşı Cevat'ı (Beykoz) aradı buldu. Divan-ı Harb-i Örfi'de görevli olduğunu biliyor, yaralandıktan sonra 'geri hizmete' verilmişti, belki işlerine yarar. Yaramıyor. Tersine, kuşkuların kararttığı oyuk sesiyle, onları uyardı: iftira miftira yokmuş yahu, bu imansız rahibeyi gecenin bir vaktinde 'cürmümeşhut' halinde yakalamışlar; casusluğu 'müsellem' Yahudi bir terziye, 'harekât-ı askeriyeye' ilişkin, 'fevkalade hafî' bilgileri aktarırken! Bir an, Feridun Hakkı'nın yüreğinde, yarasa kanadı bir kuşku: Arşaluys'tan şüpheleniyor. İlişkisini kesmedi ama, piyano içlenmelerinden, Mahçubyan Konağı'ndaki akşam yemeklerinden, zincirleme boşalmaların ruh rahatlığından vazgeçmek kolay mı? Göze alamıyor. Yalnız, daha 'ketum' davranması gerektiğine hükmetti: Hassaten, 'cihet-i askeriye'ye taâlluk eden hususlarda!..

Üstelik öğrendikleri, hiç içini açmıyor: düşman karşısında Yıldırım Orduları Grubu'nun cephesi, derinliği yetersiz bir cepheymiş; Dördüncü, Yedinci ve Sekizinci Orduların mevcudu, taş çatlasa ellibine ulaşmaz; "Meselâ Sekizinci Ordu, 40 kilometre imtidadında bir cepheyi yedibin neferle tutuyor, şayan-ı itimad bir avcı hattı dahi teşkil edemiyorlar, ihtiyat kifayetsiz, takviye zaruri."

Yüzbaşı Cevat'la otelin terasında dertleşmişlerdi. 'Alafranga' saat sekiz suları, hâlâ aydınlık. Deniz, alacalı şurup pembesi ve mavi, göz alabildiğine uzanıyor. Az açıkta demirlemiş Alman gambotu, gurub kızıllığında, her teli ateşten dev bir istakoz. Ötesinde, açlıklarını bereketli av umuduyla bastıran üç beş balıkçının, köhne tekneleri. Doktor Feridun Hakkı, üç kadeh 'zahle'den sonra, yıldırıcı bir kötümserliğin içinde siyah bir yelken halinde açıldığını hissetmişti. 'Gönül lambası' öyle kısılmış ki, söndü sönecek.

Yüzbaşı Cevat cıgarasını kültablasında ezdi. Yüzündeki çöl savaşı esmerliği, denizden vuran yansımalarla tunç kızıllığına dönüyor. Dedi ki:

"... Rusya'nın inhidamı, Şark Cephesi'ndeki kuvvetlerin Cenup Cephesi'ne intikali için, mühim bir fırsat telâkki edilmek lazımdı. Edilmedi. Acaba Başkumandanlık, Suriye Cephesi'nin ehemmiyetini müdrik midir? Şahsen, müteredddidim doktor: Enver Paşa, Sarıkamış faciasının taht-ı tesirindedir. Mavera-yı Kafkas'ta fütuhatı tercih ediyor."

Kadehini dudaklarına götürdü. İçerken, nedense gözlerini yumar. Arkasından, ortaklaşa anıları deşiyorlar: aynı zırhlı otomobilin mitralyözü ile biçilmişlerdi: Doktor Feridun Hakkı, Sıhhıye Müfrezesi'nin başında, bir gün önceki muharebenin yaralılarını toplarken, Yüzbaşı Cevat birliğiyle onu 'himaye' ediyor. Sol elinin sinirleri 'kâmilen tahrip olmuş', parmaklarını oynatması belki imkânsız.

Ayrılacakları sıra, oyuk sesinde mağara uğultuları, diyor ki: "... harb doktor, harb olmaktan çıktı: bu zırhlı otomobiller, bu tayyareler!.. Havai keşif ve müdahale, kıymet-i harbiyesi adamakıllı yüksek yeni bir unsur; ciddiyetle mütaleası icap ederdi, felaket şu ki Erkân-ı Harbiye'de akıl edecek adam yok!"

Elini hararetle sıktı, Arapça ilave etti:

"... radiyallahû anhâ ve anküm!"*

Matmazel Arşaluys Mahçubyan, göz kamaştırıcı mücevher pırıltıları saçarak, ağır ağır merdivenlerden iniyordu. İyice takmış takıştırmış: gün batımında pembe kristale dönüşen, ünlü Mahçubyan kuyumları: broşlar, pandantifler, yüzük ve bilezikler. Üzerinde, siyah ipekliden, Paris modası 'dekolte' bir tuvalet. Elinde tir tir Japon yelpazesi, onlara gülümsedi. Yüksek rütbeli iki Alman subayı, elini öpmeye 'şitap' ettiler: tekgözlükleri pırıl pırıl, göğüsleri silme nişan, pantolonları bıçak gibi ütülü.

Feridun Hakkı, masasına dönerken, içisıra gülümsüyor.

"... bizimle matlûp hâsıl olmadı, anlaşılan bu defa Arşaluys, Alman zabitlerini tecrübe edecek!.."

Kadehine iki parmak kadar zahle doldurup, dikti. Gözü, onlarda: iki Alman subayıyla, 'Avrupalı' giyinmiş kadınlı erkekli birkaç Arap ailesi, piyanoyu kuşatmışlar: bunlar Katolik olmalı, er-

*) "... Allah sizden ve bizden hoşnut olsun!"

keklerin favorileri uzun, sakalları taralı; gözlerinde, altın çerçeveli sıkma gözlükler; yelek ceplerinde, ağır kösteklerinin altın salıncağı; kadınların çoğu tombul, ikisi açıkça şişman, parfüme bulanmış bir ter, boyalı suratlarından buharlaşıyor, burunları pırıl pırıl. Aralarındaki tek maşlahlı aile, dikkati çekmez mi: Şeyh Mu'tasım el Esad ve 'haremi' Sadiye! Şeyh Esad, arkasında kavuşturduğu iki elini yeşil Kâbe tespihiyle birbirine dolamış; yalnız onun işitebildiği gizemli bir konuşmayı onaylar gibi, ikide bir hafifçe başını sallıyor. Demek müzikten etkilenişi böyle!

Arşaluys, Schubert'in Serenad'ını çaldı. Feridun Hakkı bu parçaya hiç dayanamaz. Dalmasın mı? Gözlerinin önünde, o vazgeçemediği resim: salkımsöğütler, dokunaklı bir uysallıkla, yumuşak yeşilliklerini Berada'nın gümüş aydınlığına salıvermişler; su, 'ezelden ebede, nâmütenahi akıyor', belki zamanı taşıyarak, belki onunla özdeşleşerek: sanki ne harb, ne burunlarının dibinde İngilizlerin saldırı hazırlıkları! Beyrut şehri mutlu, karnı tok sırtı pek, sokaklarında çocuklar, düşüp düşüp açlıktan ölmüyor.

Şam-ı Şerif'e dönerken Arşaluys, çevresine leylak buğuları salıp, pudra tozları dağıtarak, kompartımanda üç günlük yolculuğun 'icmalini' yapmıştı:

"... **mon cher ami,** Şam'da biz dünyadan bihaberiz! Buradaki temaslarımdan Devlet-i Aliyye'nin harbi kaybedeceğini fehmettim. Görmediniz mi Almanlar ne kadar nevmid? Binaenaleyh Soeur Agathe beyhûde mahkûm edilecektir, nâhak yere! Söyleye söyleye, dilimde zaten tüy bitti: Bâbıâli bu sergüzeşte yanlış taraftan girmiş, Düvel-i İtilâfiye'yi tercih etmeliydi..."

Camlardan içeriye ışık harmanları savruluyordu. Hurma kızılı çakıntıları öylesine üretiyor ki, gümrah saçları sanki kınalı. Mor buğulu siyah üzüm gözlerinde, içten içe, telli sırmalar. Sağ yanağındaki ben, adeta bir müjde böceğidir, şakağına yürüyor. Kalın kaba etlerinin üzerine yayıla yayıla, arkasından Şeyh Esad'ı çekiştirdi:

"... Sadiye'nin zevcini nasıl buldunuz? Şeyh Esad'ı soruyorum, **n'est-ce pas?** Bence, bizatihi şeytan: buğday ihtikârı sayesinde, servetine muazzam servet kattı! Sizin eczacı El Ma'rûf'la şerik olduğundan malûmattar mıydınız? Buğday Cebel-i Hav-

ran'da, açlık Lübnan'da: üç kuruşa oradan mübayaa ettiklerini, burada otuz kuruşa sattılar: fahiş kâr! Cemal Paşa hazretleri, istediği kadar yasak koysun!"

Feridun Hakkı cıgarasını sararken, düşünüyordu: Arşaluys'a onu neyin yaklaştırdığını belirleyebiliyor da, nelerin uzaklaştırdığını tam kestiremiyor: gerdan kıra kıra, ukalalık etmesi mi? 'Düvel-i İtilâfiye'ye, 'hassaten Fransa'ya' yandaş çıkması mı? Şatafat merakı mı? Mültefit her erkeğe, belirgin zaafı mı? Kestirebildiği, hayatını allak bullak eden o nefti çarşaflı, barut esmeri 'taze'nin, –daha doğrusu o 'taze'ye duyduğu ciddi meylin– bu soğukluktan kaynaklandığı: Arşaluys neyi eksik bırakıyorsa, o çalâk genç kız (ya da kadın) onu tamamlayacak!

Yanlış yorumlanır kaygılarıyla, kimin nesi olduğunu uzun boylu araştırıp soruşturmasa da, Mahçubyan'ın muayenehanesindeki rastlayışlarından, Feridun Hakkı, kişiliğine değgin bazı ipuçları elde etmişti.

Bir keresinde, o sabah gelen İzmir gazetelerine dalmış, bekleme salonunda sırasını bekliyor, içerden şişe patlar gibi bir kahkaha! Ağız dolusu bu şedit gülüş nedir demeye kalmamış, Mahçubyan'ı tembel bir ayıbalığı gibi sürükleyerek, az sonra kapıdan o barut esmeri 'esrarengiz taze' görünmüştü. Onun 'mevcudiyetini' fark etmedi bile! Nefti ipek çarşafını uçura uçura, merdiven boşluğundan kayboldu gitti. O gece, hadi gel de uyu! Berada'nın, ıssızlıkta, oteldeki odasına kadar irileşmiş sinsi uğultusunu dinleyerek, Feridun Hakkı hayal kuruyor. Kulağında, şenlikli bir fıskıye şakırtısıyla patlayan o garip kahkahanın, uzak serpintileri.

Başka bir gün, Mahçubyan'ın yalnız dişini değil, 'mahza beynini' oyan zalim gırgırından henüz kurtulmuş, salona çıkıyor ki ne görsün; yanıbaşında mütehakkim burunlu, keskin çeneli, satır gibi bir kadınla o, harıl harıl söyleşiyorlar. Peçeleri açık. Feridun Hakkı, bundan iki türlü sevinecektir: biri, fazlaca 'mutaassıp' olmadıkları sonucunu çıkardığından; öbürü, rüyalarına giren 'esrarengiz' kadının çehresini nihayet görebildiğinden!

'İntibalarını', sıcağı sıcağına yazdığı mektupta, hemen o akşam Rüknettin Şahab'a aktarıyor:

"... **tevakkuf ânı fevkalade kısa sürdüğü halde, bana**

bütün bir ebediyet gibi geldi. En ince teferruatına kadar hafızama nakşolan o sima-yı efsûn-geri, bâdema unutmayacağımdan eminim. Unutmayacak mıyım, unutamayacak mıyım, cây-ı sualdir. Evvelemirde, gençliği karşısında hayretlere garkoldum, Şahab! On sekizini idrak eylemiş midir acaba? Her hâl-ü kârda, yirmisinden aşağı görünüyor. Lâkin sanma ki körpeliği simasına, henüz kemâle ermemiş leziz bir meyvenin kaba hamlığı halinde aksetmiştir, asla! Hani yalçın kayalıklarda vahşi çiçekler açar: alı ağulu, yeşili semavi, sarısı revnak- nümâ; renklerinin kesafeti, şekillerinin nefasetiyle adeta dehşet, asgari haşyet uyandırırlar, çehresinde işte böyle bir ifade, handiyse vahşi bir güzellik!

Vakıa esmerliği peçesinin altından dahi hissedilmekte idi, evsafını tasavvur dahi edememişim: bilmem ki barudî mi demeliyim, doğrusu müstereddidim; bir nebze maviye temayül etse de, haddızatında kılıç esmerliği oluyor. Bu kısa süren an-ı tevakkufta dikkatimi celbeden ikinci husus, kısa, sert, koyu siyah kirpiklerle muhat gözleridir: zeytin yeşiliyle kükürt sarısı arasında mütehavvil, seri, cevval, sûzende nazarlar ki, ancak atmaca cinsinden kuşlarda rastlanır.

Şahab, ah kardaşım, ömr-ü perişanımda, bu mertebe efsunkâr, bu mertebe tarif ve tasnifi müşkil bir hilkatle, ilk defa karşılaşmaktayım; bunun, beni ne kadar müteheyyiç ettiğini söylemek bilmem iktiza eder mi?.."

Daha sonra, Meydan'da âvâre dolaştığı bir öğle üzeri, onu, Bakırcılar Çarşısı'na girerken gördü: görkemli beygirlerinin besili güzelliği, bu kıtlıkta insanın ağrına giden, yaldızlı bir faytondan iniyordu. Yanıbaşında yine o, kasap satırı gibi parıldayan, bilenmiş kadın: dadısı dese, fazla genç; ablası dese, fazla yaşlı; yoksa 'valdesi' mi? Arabacının yanından inip, arkalarından seğirten bir zencinin 'refakatinde', alışverişe çıkıyorlar: haremağası kılıklı, çerden çöpten bir zenci bu, kıvırcık saçları fesinden taşmış, bacakları firkete gibi.

O günler, 'eyyam-ı bahûr': ince, zamk tozu bir sıcak, çarşı-

nın üzerine ufalanıyor; neye dokunsan yapış yapış; güneşi iliklerine emmiş bakır sahanlar, ibrikler, leğenler vs... eridi eriyecek! 'Mahmur' eşekarıları, oradan oraya çarpılıyorlar; trahomlu gözleri cılk yara, fellâh dilencilerin yakarışları, duyulur duyulmaz bir fısıltı, bezgin bir göğüs geçiriş:

"... fisebillullah, fisebillullah!.."*

Feridun Hakkı, o sabah sancıyla uyanmıştı, 'kuvve-i maneviyesi' sıfır: yarası hiç iyileşmeyecek mi? Ağrılarının, durup durup 'nüksetmesine', ne anlam vermeli? Gece, karışık rüyalar gördü. Rüya mı, kâbus mu? Mâide kaşlarını çatıp, tombul ciddiyetine ayrı bir vehamet katarak, onu itham ediyor: bu 'gayr-ı mes'ul', bu 'kalender-meşrep' halleriyle, Cevahiroğlu ailesinin itibarını iki paralık etmesine, müsaade edemezmiş! Bak bak bak! Oteli bırakıp, Meydan'da 'piyasaya' çıkması, avunur muyum diye; sabah sabah, El Ma'rûf Eczanesi'ne damlamaya, utanıyor da!

Beklemediği rastlaşma, 'maneviyatını' derhal yükseltmişti. Ne ağrı kaldı, ne sızı. 'Serâpâ' dikkat kesilmiş, bulunduğu köşeden, iki kadını gözlemektedir. Bakır yansımalarından, ortalıkta, soğan kabuğu bir garip aydınlık; yaşlı bakırcı ustalarının 'muttarit' tokmakları, dükkândan dükkâna zincirlenip, 'tannan' kubbe yankıları halinde çarşıyı kaplıyor. Feridun Hakkı, tıknaz gövdesiyle o dağdağayı aralayıp, daha yaklaştı: bakla kırı sakalını titrete titrete, yemin kassem malını öven bakırcıya, barut esmeri 'esrarengiz taze'nin ne dediğini işitmeye çalışmaktadır: Türkçe mi konuşuyor, Arapça mı? Duyabildiği, güleç sesi: sanki hançeresinde, o bir kere işittiği şenlikli kahkahadan birkaçı saklı, ağzından çıkan her kelimeye biraz karışıyor; konuşması bu yüzden gülmeye çok yakın, sesinde pek belirgin gülme titreşimleri.

Güneş, kızgın cam değmişçesine, tenini yakıyordu; Doktor Feridun Hakkı, bir saçak gölgesine sığındı; aynı anda, kafasında bir umut beliriyor:

"... bunlar evlerine dönmeyecek mi? Bir arabayla peşlerine takılıp, uzaktan takip ederim: evi öğrendiğim takdirde, sâkininin hüviyetini tespit herhangi bir müşkilât arzetmeyecektir."

*) fî-sebil-illah: Allah yolunda (karşılık beklemeden).

Fikir doğru ama, uygulayamadı ki! İki kadın ve firkete bacaklı kıvırcık zenci, yarım saat kadar dükkân dolaşıp, birkaç parça bakır aldıktan sonra faytona döndüler. Feridun Hakkı, telaş telaş binecek araba arıyor, yok, yok, yok! Çaresiz, eliyle gözlerini siper ederek, faytonun 'aheste-beste' uzaklaşmasını mahzun seyretti. Emeviyye Camii'nin minarelerinden, 'davudî' salâ! Demek, 'cuma'ymış.

Ağustos nihayetine doğru, Yüzbaşı Cevat (Beykoz), 'vazife-i mahsusa'yla Şam-ı Şerif'e gelmişti, onu aradı: şehirdeki Arap 'ihanetini' incelemekle görevlendirmişler, üç gün kalacakmış! Otelin salonunda konuştular. Kimseler yok. Havada kuru, çatır çutur fırın sıcaklığı, tahtalar sanki yarılıyor. Karasinekler, vızır vızır birer mermi, taş tahtayı delip geçiyorlar. Koridordan Almanca lâkırdılar, çın çın mahmuz şıkırtıları. Danışma'nın telefonu çaldı, 'Müsü' Nahum sıcaktan pelteleşmiş, koltuğuna masasına sıvaşa bulaşa, Fransızca cevap veriyor. Âdeti budur:

"... ici Hôtel Berada, je vous écoute!"*

Yüzbaşı Cevat'ın yüzündeki çöl esmerliği, yağlı bir terle parlıyordu; kalıpsız fesi lekeli, pantolonu diz yapmış, üstü başı kir pas içinde. Görevi gizli de olsa, kıyafeti Doktor Feridun Hakkı'ya 'bir hayli mübalağalı' görünecekti, 'zira, nazar-ı dikkati celbetmektedir.' Söylediklerini, yine de can kulağıyla dinledi: Yüzbaşı Cevat, ondan, kulağına çalınan söylentileri aktarmasını istiyordu. Mekke Şerifi Hüseyin ile oğulları, Halife-yi Rû-yi Zemin'e başkaldırdı ya, savaşın İngilizler lehine gelişmesi buna katılınca, Suriyeli aydınlar iyice yüreklenmişler, el altından düşmanla temasları saptanmış!

Doktor Feridun Hakkı üst dudağını ısırıyor. 'Âliye Divan-ı Harbinin kararları muvacehesinde', başka türlü nasıl olabilirmiş ki? Daha savaşın 'bidayeti', Cemal Paşa Arap ileri gelenlerini Beyrut'ta sallandırıyor; kimler kimler, Ömer el Cezayirî, Arif el Şahabî, Şefik Bey el Müeyyed, daha başkaları. Şerif Hüseyin'in isyan bildirisinde, gerekçe olarak, 'bu idamlar da 'zikredilmedi mi?' Şiddetin, hele zulüm derecesine varırsa, bir sorunu çözebil-

*) "... burası Berada Oteli, sizi dinliyorum!"

diği görülmemiştir. Cıgara kâğıdını iki parmağının arasına sıkıştırmıştı, öbür eliyle tabakasından tutam tutam tütün alıyor:

"... rivayete göre, Ruvale Aşireti Şeyh-ül-meşayihi Nuri Şalan'ın Şerif Hüseyin'e iltihakı kat'ileşti. Şayan-ı teessüf bir hâdisedir bu! Arap 'kuvveti' Şerif'in oğlu Faysal'ın kumandasındaymış, üç bini mütecaviz hecinsüvar, birkaç batarya cebel topu..."

Yüzbaşı Cevat, fesini başparmağıyla arkaya itip, işaretparmağıyla alnındaki teri sıyırdı, tırnağından ip gibi yere akan teri çocuk hayretiyle seyrederek, diyor ki:

"... senden mütalea sormadım doktor, malumat reca ettim, tefsiri bırak! Teşkilât-ı Mahsusa raporları, Şam eşrafından bazı eşhas-ı mühimmenin bu işte methaldar olduğu merkezindedir, bunu teyit eder misin?"

"... yahu kardaşım, Doktor Feridun'un bu bapta esamisi mi okunur, tut ki ettim, eşhas-ı malumeyi fikrinden caydırmak kudretinde miyiz? Devletin istihbaratı var, adliyesi var, hem..."

"... uzun etme doktor, kimdir bu zevat?"

Doktor Feridun, cıgara kâğıdını ıslatıp yapıştırdı, çakmağını aranıyor. İstemeye istemeye; "... Ali Rıza Bey'in ismi, ısrarla tebarüz ettiriliyor" dedi, "lâkin valinin emrinde, hizmetindedir; ayrıyeten Şükrî el Eyyubî, hatta Şeyh Abdülkadirzade, Cezayirli Muhammed Said!.."

Cıgarasını yaktı, dumanların arkasında kaybolurken, soruyor:

"... Lawrence hakkında mufassal malumat edinebildiniz mi? Kulaktan kulağa neler fısıldamıyorlar: sırtında maşlah, başında agel ve kefiye, Faysal'ın yanından eksik olmuyormuş! Fesadın başı..."

Biri kalın, fırça tıraşlı Hindenburg bıyıklı, öbürü elinde tel raket çat çat sinek avlayan, iki Alman subayının salona gelmesiyle, söyleşileri kesildi. Başka konulara dağıldılar: evvelce bir süre komutanlık ettiği Yedinci Ordu'nun başına, tekrar Mustafa Kemal Paşa atanmış, şu günlerde 'vürudu' bekleniyor. Matmazel Mahçubyan Beyrut seyahatinden memnun 'kalmış' mı? 'Peder-i muhteremi' ile bir 'mülâkat' 'kaabil' olabilir miymiş? Yüzbaşı Cevat, haftalardır Dersaadet'ten mektup alamıyor, acaba Doktor Feridun Hakkı İzmir'den alabilmiş mi vs.

Üç gün sonra mı ne, en ummadığı yerde ve şekilde, muradına erdi: nefti çarşaflı, barut esmeri 'taze'nin kim olduğunu öğreniyor. Tozlu bir öğle sonu Yüzbaşı Cevat'ı 'yolcu etmiş', ne yapacağını bilemeyerek, El Ma'rûf Eczanesi'ne düşmüştü: Fuad Bey'le Aristidi Efendi, İbn Batuta Seyahatnamesi'ne eğilmişler, gözleri dünyayı görmüyor. Delirtici güneş, camlardan kolonya şişelerine vurmuş, akıl almaz bir ışık curcunası, filizî, açık eflatun, acı sarı, biberli yeşil! Fuad el Ma'rûf'u duyabilmek için eğildikçe, Aristidi Efendi, çalı süpürgesi sakalıyla simsiyah masayı süpürmektedir; nargilesini kesinlikle unutmuş, sağ kaşı bir tuhaf seğiriyor. Fuad Bey, tadını çıkara çıkara, okuduklarını Osmanlıcaya çeviriyordu; renkli boncuk dizilmiş ip kapıdan, şakır şukur Feridun Hakkı'nın girdiğini fark edince, bir an durakladı; gözlüklerinin üzerinden koskocaman bakıp;

"... ehlen ve sehlen, doktor!" dedi, "... hele otur, 'çorbacı'ya Tatar Sultanı'nın ahval-i hususiyesini nakletmekteyim, şayan-ı taaccüp bir şey..."

Handiyse şehevi bir heyecanla, çevirisini sürdürüyor: "... hakikat şu ki, Büyük Hâtun, taht-ı Süleyman'ın göçmesine sebep olan karının, soyundan gelmekteymiş; tekrar tahtına kavuşunca, Hazret-i Süleyman'ın Deşt-i Kıpçak'a terkini emrettiği, kadının soyundan yani: bunların rahimleri, halkaya müşabih bir şekilde halkedilmiş olup, her defasında bâkireyle yatmış gibi oluyorsun, vesselam! Büyük Hâtun ki Kadınefendi'dir, Tatar Sultanı'nı bu evsafıyla avucunda tutuyor."

Daha alçak sesle, inanılmaz bir sır açıklar gibi ekledi:

"... Çinli karılar dahi böyle olurmuş!"

Aristidi Efendi anlayamadı mı, anladı da gerektiğinden fazla mı etkilendi, gözleri bakışlarından boşaldılar; Fuad Bey'in satırları izleyen parmağına, anlamsız anlamsız bakıyor, sanki rahmi halka gibi açılıp kapanan Büyük Hâtun'u oracıkta görecek! Fuad el Ma'rûf, 'müstehzi' gülüşünü posbıyığının altına yaydı, dudaklarını marpucundan ayırmaksızın, suratını bir Aristidi Efendi'ye çeviriyor, bir Feridun Hakkı'ya; hayıflana hayıflana, diyor ki:

"... hikmetinden sual olmaz: Cenab-ı Hak'kın lütf-ü-keremi hep böyledir, ya Hind'e nâzil olur, ya Çin-ü-Maçin'e!.."

Doktor Feridun Hakkı, faytonun eczanenin kapısında durduğunu görmemişti –hani Meydan'da rastladığı, atları şahane, yaldızlı fayton–; boncuklu kapının şıkırdamasıyla durumu kavradı. O da ne, barut esmeri 'taze', o haremağası kılıklı zenciyi ardına takmış, içeriye giriyor: hızından çarşafı yaprak yaprak. Doktor, ne kadar heyecanlanmış olmalı ki, elinde olmaksızın Fuad Bey'i dürttü; o da İbn Batuta'dan kendini alamıyor, zaten kapıya değil, önce Feridun Hakkı'ya baktı, bakışlarını izleyerek geleni gördü: çehresi 'pederâne' bir şefkatle aydınlandı, çizgileri daha bir yumuşadı, bakışları çözüldü.

Nedense, eczanenin öbür ucunda konuşuyorlar. Seslerini yükseltmeden. Mırıl mırıl. "Muhavere, her türlü resmiyetten âri cereyan ettiğine göre, aralarında mühimce bir âşinâlık olmalı, aile dostu filan!" Bir ara, daha önce Bakırcılar Arastası'nda duyduğu, o sıcak ve güleç ses, kulağına çalınmasın mı? Ne dediğini çıkaramadı ama, Türkçe konuştuğu kesin, buna seviniyor. Arkasından müthiş bir şey oldu: gözgöze geldiler. Hay Allah, bu kız onu ya görmüyor, ya 'an kastin' görmezlikten geliyor, fakat neden?

Zemin de zaman da, son derece elverişliydi; Fuad Bey müşterisini, kandilli temennalarla faytonuna kadar geçirip dönünce, kim olduğunu sordu.

"... Nasıl? Haco'yu tanımaz mısınız? Hayret! Defterdar Bey'in haremidir: müstesna hilkatte bir kadın, fevkalade istidatlı: Şefika'dan cümbüş dersi alıyor, sık sık fakirhaneye gelir..."

Öğrendiklerinin onu neden böyle ye'se düşürdüğünü, Feridun Hakkı uzun süre açıklayamadı. Tortulu, gizli gizli tüten bir ye's, sanki içi kanıyor. Nefesinde bir darlık, hareketlerinde isteksizlik!

İki gün eczaneye uğramadı. Mâide'nin onca 'şekvâcı' olduğu 'derbederlik' üzerine çökmüştü. Dünyaya küs, aynalara düşman; ne tıraş oluyor, ne saçını tarıyor; yemekleri gelişigüzel: çokluk, kahvaltıda yediği iki dilim ekmek, içtiği iki fincan şekersiz çay! Sabahtan, alıp başını, Berada boyunca Rhuta Vadisi'ne açılıyor. Sıcağın basıncından yamyassı nehir, henüz bilenmiş bıçak parlaklığında; sıcak sularına saçlarını sarkıtmış, iki sıra salkımsöğütler, kayısı ağaçları; ayrıca çöl kargaları ki siyah matem mendilleridir, yeryüzündeki görünmez bir delikten gökyüzüne, sanki püskürtülüyorlar.

Evler seyrekleştikçe, küfredip arkasından taş atan, entarili 'urban' piçleri peydahlandı, sıska bir sürü köpek. Topraktan titreşe titreşe yükselen buğuda, cırcır böcekleri, 'muannit' bir başağrısı gibi zonkluyor. Nereden nereye, dudaklarında Hâmit'ten o iki mısra:

"... yokladım cümle yâr-ü-ağyârı
bana benzer esîr-i mihnet yok."

Oysa şaşırması, çok daha akla yakındı. Defterdar Emrullah Râci Bey'i hatırlıyor, eczaneye uğradığı bir akşam tanışmış, 'müteaddit' defa görüşmüşler: eczanede, Mahçubyan Konağı'nda.

Gövdesi yağ bağlamış, redingotuna sığmaz bir 'rind', bir 'pir-i fânî'; kolları ve bacakları vücuduna kısa mı, yoksa kalın mıdır, anlaşılmaz bir oransızlık ki, göreni rahatsız eder. Suratı şiş, basbayağı şiş, arı sokmuş gibi: albümini var deniyor. Etli dudakları ıslak, konuşması şapırtılı; 'serâzât' Bektaşi bıyıklarından, tü-

kürük tozları eksik olmaz; ahlaksız gözleri torbalı, sürekli mahmur, ya henüz uyanmış, ya hemen uyuyacak izlenimini veriyor; kırçıl sakalı, en az iki günlük! Ellerini göbeğinde kavuşturup, sık sık, göğüs geçirerek şükrediyor:

"... elhamdülillah!"*

Mahçubyan Konağı'ndaki davette, Doktor Feridun Hakkı, onun püskülsüz Aziziye fesini, şaşaalı redingotunu yadırgamıştı. Hadi fes neyse ne, bu cehennemde redingotla dolaşmak! Meğer hiç çıkarmazmış!

Şu meşhur davet, Kaymakam Scheller 'terfian' ülkesine dönüyor diye, hani Arşaluys tertiplemişti de, Pleyel piyanosunun siyah aynasında 'nâgehan' belirip, bir oturuşta Beethowen'den ardı ardına iki **sonate** döktürmüştü: sırtında **paillette**'li** erguvan tuvaleti, ayaklarında yüksek topuklu **lamé**** iskarpinler, boynunda Mahçubyan ailesinin namlı elmas gerdanlığı. Şatafatlı tören üniformalarıyla, onu çepçevre sarmış Alman 'zabitanı', nasıl yürekten alkışlamışlardı: hepsi takdir hisleriyle dolu, hepsi hayran!

Sâlise Nâlân'ı Feridun Hakkı'yla o sıra tanıştırıyorlar, tanıştıran Aristidi Efendi. Giyimi kuşamı, 'hâl-ü-etvarıyla' alafrangalığı su götürmez bir 'hanımefendi' bu: düğme gözleri fazlaca sürmeli, ön uçları vırt zırt alnına yükselen ince kaşları boyalı, ufacık ağzını büze büze konuşuyor, kelimelerini özenle seçse de, dilinde belli belirsiz Selânik şivesi. Zarifliğine zarif, üstelik her şeyiyle: o ne bardak tutuş; seyrek kirpiklerini indirerek, o ne gerdan kırış öyle!

Aristidi Efendi, ağzından hiç eksik etmediği cıgarasının külleriyle, kara çalı sakalını tuzlayarak, demişti ki:

"... Defterdar Bey cenaplarının zevce-i muhteremeleri, şehrimizdeki edebiyat mehâfilinin gözbebeği, Sâlise Nâlân Hanım! Kaleme aldığı **sonnet**'lerin yanında, Alfred de Musset'ninkiler sönük kalır!"

O ilk görüşünde Sâlise Nâlân, Feridun Hakkı'ya, neden cımbızı hatırlatıyor? Çimdikler gibi, insanın orasını burasını kıstıran konuşmasından mı, sinsi iğneleyiciliğinden mi, sahici cımbızı an-

*) elhamdülillah: Allah'a çok şükür.
**) paillette: pul, işleme pulu.
***) lamé: sırmalı.

dıran vücudunun lâdes kemiği yapısından mı? Ona ısınamamış, fakat Emrullah Râci Bey gibi son derece alaturka bir memurun, böyle 'münevver ve Avrupai' bir karısı olmasına şaşırmıştı. Defterdar Bey onu, daha çok şaşırtacakmış! İkincisi çok gecikmedi: nefti çarşaflı, barut esmeri 'taze' de, onun 'haremi' çıktı, gel de şaşma! Fakat bu ye'sl!..

Onu böyle üzen nedir, bilebilse! Bir zaman, günlerdir 'fikrini meşgul eden' genç kadının, çevresindeki 'esrar perdesinin' aralanmasına üzüldüğünü sandı; bir zaman kocasının, Emrullah Râci türünden, 'râbıtasız', yarı molla yarı kâtip, bir adam olmasına! Haco'nun evli çıkması hayal ettiği aşk olasılıklarını yasaklıyorsa da, önüne bambaşka ufuklar açıyordu: adam ellisine merdiven dayamış, karım diye gerine gerine Sâlise Nâlân'ı gezdirdiğine bakılırsa, gözdesi o; pek genç, daha alımlı olduğu halde, öyleyse Haco ihmale uğruyor, bu da ruh pencerelerini gizli aşklara açmaz mı?

"... esasen defterdarla izdivacı kimbilir hangi şerait tahtında cereyan etmiştir? Herif allâk, fetbazın önde gideni: suret-i haktan görünür, maksadı zevahiri kurtarmak, haddızatında tevessül etmediği denaet yoktur: buğday ihtikârında, tüccarla teşrik-i mesai ettiğinden şüphe olunuyor, vali galiba tahkikat açılmasını emretmiş; altın lira yerine banknotların tedavüle çıkarıldığı günlerde, rivayet odur ki, sarraflarla bir olup sürü sepet dolap çeviriyor. Haco'yu, hile ve hud'a ile ele geçirmediği ne malum?.."

Feridun Hakkı, durumu 'lisan-ı münasiple' genç kadına anlatır, hele elverişli bir üslup bulursa, belki...

Git git, ye'sinin altında yatan hayal kırıklığını bulup çıkarıyor: neredeyse kırk yılı bulan ömründe, 'meçhul bir kadınla büyük bir aşk' hayalini kurdu durdu; anlaşılan Haco'yu o kadının yerine koymuş, evli olması bütün tasarılarını altüst ediyor, 'muhayyel' hayatını gerçekleştirme olanaklarını, tamamiyle ortadan kaldırıyor. Acaba?

Ah ah, bu ye'sin temel nedeni, Mâide'yle önceden, ama çok önceden, taa çocukluklarından, evleneceklerinin kararlaştırılmış

olmasıdır. Feridun önce yetim, sonra öksüz kalarak, amcasının evine sığındı; aile, daha işin başından, onu Mâide'nin 'müstakbel zevci' görüyor. Cevahiroğlu Hulûsi Bey, Feridun'u, kızı Mâide'den ayrı tutmadı: birlikte büyüdüler, ayrı okullarda fakat birlikte okudular: Mâide, İzmir'deki Amerikan Kız Koleji'ni bitirdi; Feridun, İzmir İdadisi'ni: arkasından Dersaadet, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane!

Bu yüzden mi ilk gençliği boyunca, hiç tanımadığı bir kadınla büyük bir aşk yaşamak hayâlini, gereğince kuramıyor? Seveceği, kiminle evleneceği önceden belli: onu böylesine özveriyle, bu kadar özenle yetiştirip, okutan amcasının, isteğine karşı çıkabilir mi? Mâide'yle evlenmesi, Cevahiroğlu servetinin 'taksimini' de önleyecek, az önemli mi, ferih faruh yaşayacaklar. Mekteb-i Tıbbiye'nin dördüncü sınıfını okurken, nişanlandılar; mezun olur olmaz, nikâhları kıyıldı: Nevnihal bir yıl sonra doğuyor.

O gün bugün, Doktor Feridun Hakkı'nın yüreğinde, yaşayamadığı o büyük aşk 'tahassürü.' İzdivacı, bir vicdan borcunun ödenmesine dönüştüğü için, gittikçe artıyor da! Mahçubyan'ın muayenehanesinde karşılaştığı andan bu yana, Allah bilir Haco, gözüne bu 'tahassürü ilelebet giderecek o meçhul kadın' gibi görünmüştü de, evli olduğunu öğrenmek onu yeniden eski ruh ıssızlığına atıyor, ye'si bundan.

Bunalımdan, ne yapıp yapıp, Haco'yu hayatından silmek kararıyla çıktı. Bu, üçüncü günün sabahı oluyor, herhalde o gece geçirdiği kâbusun sonucu. Yattığını bile hatırlamıyor, 'zahle'yi o kadar fazla kaçırmış! Kâbus, en korkunç ayrıntılarına varıncaya, belleğinde fakat:

İnanılmaz bir zaman ve mekân kargaşası, ne nerede olduğunu tam kestirebiliyor, ne hangi gün. Sözde Şeria cephesindeymiş (geçen yıl temmuz mu?), İngiliz 'tayyareleri' göz açtırmıyor, dakika başı ya keşif uçuşundalar, ya bombardıman: bir hecin kolunu darmadağın etmişler, sahra hastahanesine büyük yaralı 'tehacümü.' Yoo hayır, Üçüncü Kolordu'nun 'ricat güzergâhındaki' Ramallah bölgesindeymişler (yani, teşrin-i evvel); gece, çöl soğuğu 'hadd-i azamisine' ulaştı; yıldızlar, billur avize salkımları, birbirlerine değdikçe şıngırdıyorlar; sıhhıye arabaları durup dinlenmeksi-

zin yaralı taşımaktadır, sahra hastahanesinde boş yatak kalmadı, gelenlerin 'kısm-ı âzâmı' yerlere uzatılmış, bazıları inliyor: Doktor Feridun Hakkı, elinde bisturi, saatlerdir o ameliyattan bu ameliyata: ışık kör, kestiği yeri göremiyor, üstübaşı kan içinde; yorgunluktan olacak, başına feci bir ağrı çıktı; ağzı nasıl kurumuş, iki yudum su veren olsa!..

Kâbus gittikçe müthiş bir hâl almıştı: görevi yaralıları kurtarmak, ama nasıl? Bunların hepsi ölü, evet ölü; elini hangisine uzatsa, bir ceset tutuyor: Sıhhıye Bölüğü çıldırdı mı, ölüleri toplayıp getirmek niye, neden tedaviye muhtaç yaralıları getirmiyorlar? Sıhhıye Başçavuşunu arıyor, soracak; Allah Allah, ölmüş! Yalnız o mu, Sıhhiye 'efradı' da! Sahra hastahanesinin muazzam çadırında o, elinde bisturi, üstü başı kan, ölülerle başbaşa; dışarda soğuk yıldız alacası, İngiliz ağır topçusu uzaktan nabız gibi vuruyor. Sonra kendisini, bisturisiyle ölüleri keserken yakaladı: karınlarını rastgele açıyordu, donuk suratlarına çarpı işaretleri yapıyor, sırtlarına kafes. Hayır, ne bisturisi, elindeki düpedüz tırpan; dehşetli bir öfkeyle, önüne gelenin ya kolunu bacağını gövdesinden ayırıyor, ya kafasını: kafalar, ayaklarının arasından, paldır küldür yuvarlanıyorlar. Sonunda tırpan yerini parıltılı bir baltaya bıraktı, sırt üşüten bir şey bu, iki eliyle sapından kavramış, vur Allah vur, cesetleri parçalıyor. Yalnız. Avuçları terlemiş. Korkudan ve heyecandan, sapır sapır titreyerek!

Bağırarak uyandı. Bir zaman, boş boş bakıyor. Burası neresi? Ramallah Sahra Hastahanesi mi, Şam-ı Şerif'de Berada Oteli mi? Kalbi güp güp vuruyordu. Ellerinde kan bulaşıklığı hissi. Bir yıkasa mı? Çok zor yatışabildi. Sakalı gelmiş sarkık yanaklarını, çapaklı gözlerini, ucu irice burnunu, aynada tanıyınca; ölümle hayat arasındaki o dumanlı bölgede, askıda durduğunu saptıyor. Bu çirkin surat, bu berbat 'halet-i ruhiye' ile Haco'yu düşünmek ne mümkün? Üstelik ne olacağı belirsiz: 'tebdilhava'sı ay sonunda bitiyor, Eriha, B'ir-rüs-sebi, Gazze, Kudüs derken,. Şam'ı da boşaltmaları gerekebilir. "Bu şerait altında, Haco'yla istikbâle mûzaf hayale dalmak, abesle iştigal olmaz mı?" En iyisi, günü gününe yaşamak: Matmazel Arşaluys gözünün içine bakıyor, Kaymakam Scheller 'deyyusu' işte defolup gitti; ihmale gelmez,

'Villa Makhdjoubian'a ziyaretleri sıklaştırmalı! Bugünden tezi yok, El Ma'rûf Eczanesi'ne uğrayacak, oradakiler ne âlemde bakalım?

Kararını uygulayamadı. Haco'ya sandığından fazla saplanmış. Kiminle konuşsa, sözü döndürüp dolaştırıp ona getiriyor. Emrullah Râci Bey ailesine. Ne de çok şeyi öğrenmek istiyormuş: neyin nesidirler, nasıl yaşıyorlar, nereden gelmişlerdir? Mahçubyan'ın ağzı sıkı, gümüş tespihinin tanelerini, avucundan avucuna ışık damlaları halinde akıtarak, lafı akıllıca değiştirdi: hele bak, Haco Hanım deyince hatırlamış, dolgu yerine şu dişini altın kaplasaymış, fena mı olurmuş, 'he?' Aradığından fazla bilgiyi, en ummadığı adam veriyor: 'Muallim' Aristidi Efendi! "Kim, Emrullah Râci Bey mi, şu defterdar, aslen İzmirlidir 'vre', 'hemşehridir'. 'Doktor cenapları' nasıl tanımıyor, 'şayan-ı hayret' doğrusu!"

Gözlüklerinin ardında, sağa sola kaçışan gözlerini kırpa kırpa, kara sakalındaki cıgara küllerini silkeliyor:

"... lûbiyâta müptelâdır, iş-ü-işretin envaına! Şair ne demiş: **'İç bâde güzel sev, var ise akl-ü-şuurun/dünya var imiş, yâ ki yoğolmuş, ne umurun?'** Hayat felsefesi budur. Günahı boynuna, iltimas, rüşvet, hatta irtikâp ondaymış; lâkin işittiğimi naklederim, ayrıca ülfetim yoktur."

Kısacık sustu. Başka, özlemli bir sesle ilave ediyor, yumuşak:

"... ne günlerdi beyim! Pazar geceleri, aleddaim Kramer Palas'ta olurlardı, sair akşamlar Klonaridis'de, bazan Café Corso'da! Maaile teşrif olunuyor. Ecnebi muhitinde ahbapları ziyadedir, selamlıkta galiba Avrupa usulü davetler verilirmiş, Sâlise Nâlân Hanım der ki..."

Aristidi Efendi, Emrullah Râci Bey'den çok, Sâlise Nâlân'la ilgili; verdiği 'malumatın' çoğu ona ait, 'edebi' kişiliğine, dergilerdeki yazılarına filan:

"... teşerrüf etmeyişinize pek taaccüp ettim: filhakika, İzmir'in ilk edibeleri meyanındadır: Evliyazâde Naciye Hanımefendi, bir, Sâlise Nâlân Hanım, iki! **Sonnet'**leri Hıyaban'da dercolunmuş idi: hissiyatı kuvvetli, vezni kafiyesi zayıfça manzumeler! Bilâhare Musavver Mehasin'de mensur parçaları neşrolundu, ha-

ni Keşişyan Matbaası'nda tabedilirdi canım, hafızam iltibasa düşmüyorsa..."

Yine sustu. Bir süre görünmez bir manzarayı seyrediyor, dudaklarında hüzünlü bir gülümseme:

"... İzmir'deki hayatım, ne bahtiyarlıktı! Bir yaz günü, Eksinopulo'da müstesna bir kıza tesadüf etmiştim, böylesi binde bir ya çıkar, ya çıkmaz: ismi Tasula'ymış. Doktor Mavridis'in kerimesi: Aya İrini Kilisesi'nin karşısına düşen, balkonlu evde otururlar, meslek icabı tanımanız icabetmez mi?"

Uzun uzun gözlüklerini sildi, yüzüne bakmadan;

"... Tasula'yı unutabilmem, gayr-ı kaabil!" dedi, "...fakirim diye bana vermediler!"

Aristidi Efendi, Emrullah Râci Bey ve ailesine ilişkin ne biliyorsa, duygusal bir çerçeve içinde kalıyordu, Sâlise Nâlân'dan öteye gitmiyor. Talihsiz bir gönül serüveninin, anılarına karıştığından mı? Feridun Hakkı kulpunu bulup, 'defterdar'ın genç refikası Haco Hanım'dan söz edince, ne diyeceğini bilemedi. Allah Allah, hiç duymamış! Dahası eleştiriyor, adamın Sâlise Nâlân gibi 'münevver' bir zevcesi olunca, üstüne gül mü koklarmış?

Oysa Kâtip Yüzbaşı Celâlettin Nuri Bey, 'mülâyim tabiatına' aykırı düşen bir hoşgörüsüzlükle, kesip atacaktır:

"... rütbesi bâlâ, fevkalade iltimaslı: ucu Hey'et-i Vükelâ'ya kadar gider. Lâkin teres, aklı fikri mel'ânettedir. Hareminde nikâhlı zevcesi, rivayet dört imiş, câriyeler hâriç. Bilmem ki Cenab-ı Rab-bül-âlemin böyle erzel taifesini niye tecziye eylemez?"

Korkmuş, iki yanına bakarak ekliyor: "... tövbe tövbe Yarabbi!"

Yüzbaşı Celâlettin Nuri de epeydir eczaneye uğramamıştı. Hastaymış, 'neferle' Fuad el Ma'rûf'a pusula gönderip ilaç istetiyor, oradan öğreniyorlar. İçlerinde tek asker Feridun Hakkı olması 'hasebiyle', bir kutu sulfato, bir şişe limon çiçeği kolonyası yüklenip, yola düşecektir. Puslu sıcak, iğne iğne cam zerreler halinde, salkım saçak havaya asılmıştı: güneş sanki buğulu bir tülbentin arkasında saklanmış, alev alev. Külüstür faytonun bir beygiri topallıyor, arabacı nedense ondan ürktü: **"...ya faddal!"**

Nizamiyede bir otomobille karşılaştılar, içinde terli ciddiyetleri, umutsuz intizamlarıyla Alman zabitleri. Faytonla geldiğini

gördüğünden mi nedir, nöbetçi, hüviyetini sormaya gerek görmüyor. Şaşı bir onbaşı, aradığı yeri tarif ediverdi: şurda mekkâre katırlarının tavlası, onu geç, ardında silahlık, onu da geç, işte oracıkta. Burnunda ekşimiş fışkı kokusu, zar zor bulabiliyor: yarı izbe, yarı baraka bir yapı, 'cihet-i askeriyenin' ilave inşaatlarından biri: koğuş bölümünde 'efradın' tahta ranzaları seçiliyor, Yüzbaşı Celâlettin Nuri bitişiğinde kalırmış, tek penceresi perdesiz, basık bir oda ki, isli duvarlarında kutsal yazıların ince telaşı, iki çapraz ney, pencerenin içinde kitaplar, bir iki dosya.

Celâlettin Nuri, gecelik entarisinin üstünde kaputu, kararmış bir semaverde çay demliyordu; Feridun Hakkı'yı görünce, hiç istifini bozmadı; omuzunun üzerinden soluk soluk gülümsüyor:

"... vay efendi birader, hangi rüzgâr attı? Sıtma mı? İlâhi yabancısı mıyım, senelerdir çekerim bu illeti! Birkaç haftadır nöbet gelmiyordu, Fuad Bey'le dama oynamıştık ya, ferdâsı gün dairede sevkiyat evrakını tanzim ediyorum, bir üşüme, bir titreme, vurduk kafayı!"

Feridun Hakkı oturacak yer arandı; küçük bir iskemle buldu, arkalıksız, hasır; tozunu, belli etmeden üfleyip, oturuyor. Gözü kitaplardan birine takılmasın mı? **"Kitab-ı Fî-hi Mâ-fih, Risâle-i Sultan Veled, Esrar-ül Celâliyye."**

Uygun adım ayak sesleri. Pencereden, küçük bir müfreze'nin geçtiğini gördüler. Devriye müfrezesi mi? Yüzbaşı Celâlettin Nuri, yatağına yönelmişti: ihtiyar adımlarıyla, ufak ufak yürüyor. Malarya sarısı yüzünde, o soluk gülümseme. Saçları ne seyrekmiş, fesi gizlermiş demek. Semavere doğru başıyla bir işaret yaptı:

"... birer çay içeriz. Bendeniz titriyorum, sizin hararetinizi alır."

"Ruhsatınız olursa, muayene etseydim?"

Omuzlarını 'adam sen de' anlamına silkti. Yatağına ilişirken, 'perişanlığına' iyice ters, dik bir sesle 'inşad' ediyor:

"... gar tu hahi hall-i moşkil ay pusar
dar kitab-ı Fî-hi Mâ-fih dar-nigar
dar tarik-i avliya-yı nîk-zât
Fî-hi Mâ-fih ast hall-i moşkilât..."

Arkasından, bir süre kıs kıs güldü. Muzip gülüşüydü bu, sanki birine oyun etmiş, az sonra sonucu alınacak, çok eğlenecekler; şimdiden gülüyor. Odayı zaptetmiş karasineklerin, ellerine yüzüne, biri konup onu kalkıyordu. Hiç rahatsız olmuyor bundan, alışmış. Kaşlarıyla, az önce doktorun gözüne ilişen kitabı göstererek, diyor ki:

"... bu kitap için söylenmiştir, ey evlat diyor, müşkilâtının hallini arzu edersen, Fî-hi Mâ-fih'e başvur! Müşkilâtın, hayırla halkedilmiş evliyâlar istikametinde, hallolur."

Biri çatlak çay bardaklarını, semaverden doldururken açıkladı:

"... Fî-hi Mâ-fih, malûm-u âliniz Hazret-i Mevlânâ'nın kelâmı. On küsur senedir, tercemesine sarf-ı gayret etmekteyim. Hakikatte kudretimin çok fevkinde bir iş, lâkin dâr-ı dünyada emelim budur."

Gözleri mora çalar gri, vahşi güvercin moru, sıtmanın ateşiyle bir garip ışıldıyor. Fincanı Feridun Hakkı'ya uzattı, eli titriyordu, çabuk davranılmazsa çayı dökebilir. Dışardan, acemi bir borazanın 'içtima' çaldığını işittiler. Feridun Hakkı'nın içinde bir şey çıt etti.

"... Ne zahmet yüzbaşım, bu hasta hâlinizde?.."

"Lafı mı olur efendi birader? Çayı nefsime demlemiştim, size de kısmet imiş: kısmete mâni olunur mu?"

Çayından bir yudum aldı. Arkasından, sorulmamış bir soruya cevap veriyor:

"... badi'uz-zaman Firûzan-far hazretlerinin kanaatı, Fî-hi Mâ-fih ismi, Muhyiddin-i Arabînin Fütuhat-ı Mekkiye'sinden geliyor, şöyle der ya: **'Kitabun Fî-hi Mâ-fihi, iza ayente mâ-fihi...'**"

Nasıl olduysa, sonra söz cephedeki duruma atlamıştı. Suriye'deki çekilme, herkesi düşündürüyor. Hele, Alman ordularının, Fransa'da uğradığı yenilgilerle birarada değerlendirilirse!

Kâtip Yüzbaşı, gözle görülür bir şekilde titriyor. Dişlerini birbirine vurmamak için, büyük cehd sarfettiği, pek açık. Elindeki fincan, bir ara, tabağında tıkırdadı. Feridun Hakkı, istediği kadar onu yatırması gerektiğini düşünsün, o, vırt zırt kayan kaputu-

nu serbest eliyle yarım yamalak omuzlarına çekerek, 'garnizondaki havayı' anlatacaktır:

"... Halep'de teraküm eden takviye kıtaatı, cepheye maalesef peyderpey sevk olunabiliyor. Seyrüsefer gayrı-muntazam. Vahim gecikmeler oldu. Kanaat-ı umumi, Yıldırım Orduları Grubu'nun kâfi miktarda takviye edilemediği merkezindedir. Ya firar vak'aları? Firar vak'alarının, vüs'atını biliyor musunuz?"

Sustu. Gülmeye yeltendiyse de, beceremedi. Yüzündeki sarılık, kaygı verici bir yoğunluk kazanmıştı: balmumu sarısı mı? Belki cam macunu.

"... birer çay daha içer miydik?" diye soruyor.

Feridun Hakkı'nın cevabı, 'lâtife yollu' olacak:

"... bir şartla! Siz yatağa gireceksiniz, ben hizmet edeceğim!"

"Vallahi olmaz! Kırk yılda bir kere misafirim oldunuz, hem ben..."

Feridun Hakkı dinlemedi, yatırırken en doktor sesiyle onu paylıyor:

"... misafir mi? Bu da nereden çıktı? Hekim sıfatıyla gelmedik mi? Nöbet üstünde olduğunuz ayan beyan görülüyor. İstirahat-ı mutlaka, bir zaruret! İki sulfato alın, **malaria cuvartana** bu, hiç ihmale gelmez: ilaca muntazaman devam etmeli!"

Yüzbaşı Celâlettin Nuri, elinde çay bardağı, yarı uzanmıştı. Seyrek Tatar sakalları, üstüne başına dağılmış. Sözünün ardını bırakmıyor:

"... Osmanlı ordusunda, bu mertebe firar vak'ası, asla kaydedilmemiş: Üç yüz bini mütecaviz neferin, firarda olduğu tahmin ediliyor. Hassaten Araplar: cephede muhafaza etmenin imkânı kalmamış, çoğu sevkiyat trenlerinden can pahasına atlıyorlar. Dersaadet'e isyan hadisesinin dahli, şüphesiz ziyadedir. Baksanıza, nefsi Şam-ı Şerif'de dahi..."

Söz bir kere Şam'a ulaştı ya, Defterdar Râci Bey ve ailesine geçmek, çocuk oyuncağı. Kâtip Yüzbaşı soruna, Feridun Hakkı'nın hiçbir vakit düşünemeyeceği bir açıdan eğilmesin mi:

"... herif Bektâşi, muhtemelen kızılbaş: din ahlâk mâfiş! Bıyıklarına dikkat buyurdunuz mu, sünnet-i şerife mugayir! Mümey-

yiz Sadık Bey'i tanırsınız, Sâdık el Atraş, sizden iyi olmasın ruh gibi ahbabımdır, şayan-ı itimat bir şahıs, sözü senet: bunlar selamlıkta, zaman zaman haremde âyin-i cem tertip ederlermiş, evet: karı kızan birarada işret ediliyor, çengi kıyamet!"

Yeniden o acemi borazan, bu defa kırık dökük bir 'hücum' çalmaya niyetleniyor, nefesi mi yetmedi, kıvıramadı mı, ses çatladı, âdeta pul pul döküldü. Arkasından bir başkası, hüzünlü bir 'yat' çalıyor. Bu güzel. Feridun Hakkı'nın dikkatini fark edince, Yüzbaşı Celâlettin Nuri sözünü askıda bırakıp, açıkladı:

"... talimgâh burnumuzun dibinde, acemi efrada borazan öğretiyorlar, insanda asâb bırakmıyor."

Tekrar Emrullah Râci Bey'e dönecektir: "... Devlet-i Aliyye Arabistan'ı kaybederse, müsebbibi bunlardır, bu gibi herifler: Şam eşrafının kısm-ı âzâmı evladını asker etmek arzu etmedi, türlü desiseye müracaat ettiler, kâffesinin altından bu defterdar teresi çıkar: aldığı rüşvetin hesabı tutulamaz."

Feridun Hakkı, epeyce çekinerek, Haco'nun adını ortaya sürüyor. Kâtip Yüzbaşı'nın değirmi yüzünde, belirgin bir şaşkınlık: seyrek kaşları alnına yükseldi:

"... Haco mu dediniz, Hatice olmak iktiza eder. Araplar nüvâziş olsun diye, böyle telâffuz ediyor, ondan galat. Mamafih hiç duymadım, Sadık el Atraş bendenize büyük zevcesinden bahsetmişti, haremde kadınefendi saltanatı sürermiş, sözüm meclisten dışarı katır misillû bir karı, ismi ya Mesrure, ya Müzeyyen, 'mim'li bir şey!"

Mevki Kumandanlığı'ndan, buruk ayrıldı. Neden? Yüzbaşı Celâlettin Nuri'yi, hasta hasta izbesinde bırakıp, çıkmış olmasından mı? Haco'nun çevresini, kime sorsa batırıyor, ondan mı?

Celâlettin Nuri Bey –ki aralarında 'Hoca' diye çağırırlar– saygıyla karışık acıma duyduğu bir 'zabit'; ("Zabit midir, tarikat erbabı mı, orası pek vuzuha ermemiştir ya, o bahs-i diger!"); Mevleviliğe 'sülûku', Kuleli Askerî İdadisi'nde okuduğu yıllara uzanıyor: vaktiyle ney filan üflermiş, Arapça, Farsça tamam ("Uzlet köşesinde, mübarek, Fî-hi Mâ-fih terceme ediyor da, ruhumuz duymuyor: şu işe bak!"); gel gör ki, üniformasını derviş cübbesinden farksız taşır, iki lafının biri Mevlânâ, sürekli 'istihza' konusu

oluyor; 'ezkaza' hastalandı mı, bir Allah'ın kulu çıkıp hatırını sormaz: Hak kuşu gibi yapayalnız!

Yok yok, yüreğindeki burukluk, Kâtip Yüzbaşı'nın yalnızlığına üzüntüsünden 'neşet' etmiyor; canının 'esas' sıkıldığı, Emrullah Râci Bey ve ailesine değgin, öğrendikleri. O gece, Berada Oteli'nin salonunda demlenirken, bunu olanca açıklığıyla saptadı. Hem adamcağız Mevlânâ üzerinde konuşup dururken, sözü kaydırıp defterdar beye getiren kim, o mu, başkası mı? Neyi kimden saklıyor Allah aşkına?

Gözlerinin önünde, tırnaklarını şaşılacak bir çabuklukla yiyen Rüknettin Şahab'ın, ürkmüş sincap suratı ('Kopil' Manolaki'nin İkinci Kordon'da tavernasındaymış, ortalık 'kesif' rakı dumanı, ızgara balık kokusu, kadehlerin biri gidiyor, biri geliyor); 'hayalî' bir mektuba başladı:

"... hâl-i hazırda, muhteremin üç zevcesi bulunduğu kesb-i kat'iyet etmiştir, lâkin resmî kabullerde görülen münhasıran Sâlise Nâlân oluyor ki, fikrimce tanıman icabeder, 'Hıyâbân'da, 'Musavver Mehasin'de eş'ârı neşrolunmuş münevver bir kadın, İzmir edebi mehafilinde meşhur imiş! Diğer ikisi, gözlerden nihân, mamafih defterdar cenaplarının Bektaşiliğini ilk defa duyuyorum, hakikaten tarikat ehli midir, yoksa keyfiyet zavallı Yüzbaşı Celâlettin'in hezeyanı mıdır, meçhul!"

"... zevahire bakılırsa, Emrullah Râci, iki ayrı seviyede iki ayrı hayatın adamı: Sâlise Nâlân'la 'asri' yaşıyor, mesela münevver muhitlerinde, vilayet erkânı arasında, gayr-ı Müslimlerle temas lüzumu hâsıl olduğu zaman! Halbuki, öteki zevceleriyle alaturka bir hayat sürmesi, kuvvetle muhtemel! Hakikat bu merkezde ise, Haco'nun yeri neresi? O yeşil kanatlı vahşi kuş, bu pespâye yuvada ne arıyor? Azizim, muamma işte budur!"

Şam gecesi, yıldızlı bir ırmak aydınlığıyla parlıyordu. Sıcağın katlanılmaz basıncı, camları, hafif bir 'hareket-i arz' gibi, belli belirsiz titretiyor. Bilinmez nerede bir pandül, 'aheste beste alaturka ikiyi' çaldı. O kadar olmuş mu? Şehri çepçevre kuşatmış bahçelerden, Berada'nın 'ezeli' uğultusuna, başıboş köpek havlamala-

n yağıyor. Danışmada 'Müsü' Nahum, yarı buçuk Arapçasıyla, 'müheykel' bir Dürzi şeyhine, meram anlatmaya çalışmaktadır: "...**el hâletü-hazihi, a lâ-kadr-ül-imkân!..**"* Cebel-i Lübnan'dan mı ne gelmiş, nemrut suratlı bir şeyh, amacı 'güya' ticaret, kınalı sakalı baharat kokuları saçıyor, sürmeli gözleri son derece 'hilekâr.'

Feridun Hakkı, boşalttığı son kadehi masaya bırakıyordu, dehşet içinde durakladı:

"... aman Yarabbi, Haco'ya âşık mıyım? Senelerdir hasretini çektiğim o aşk-ı muhayyel, hakikat mı oldu? Fakat..."

Bu 'fakat', Mekteb-i Tıbbiye'den bu yana yüreğini oyan, bir kaygıyı içeriyordu: çirkin olmak! Sadece kaygı mı, yaşadığı her anı zehirleyen sürekli bir işkence bu, 'nefsine itimadını sıfıra irca eden bir fikr-i sabit', onu aynalara düşman eden bir gizli öfke, bir acı gerçek! Biliyor ki, yakışıklı erkeklere 'nazaran', her zaman ya bir şeyi fazla, ya bir şeyi eksiktir: dün gözleri yuvalarından gereğinden fazla dışarı uğramış, bugün burnu basbayağı ağzına sarkıyor, yarın 'gıdısı' ikinci bir çene olma eğiliminde, öbür gün tepesindeki saçlar 'feci şekilde' dökülüyor! İtiraf etmese de, kadınlardan uzaklaşıp, bir 'hayat-ı muhayyelde teselli aramasında', bu çirkinlik 'fikr-i sabitinin' etkisi olduğundan emindir.

Mâide'den soğuması, aynı çizgileri taşıdığı halde (amcasının kızı ya!), acaba çirkinliğini sık sık yüzüne vurmasından mı? Sıralı sırasız yapar bunu, işin kötüsü sahte bir şefkat, yalancı bir içtenlikle: aaa, yanakları nasıl da sarkmış, bu ne göbek böyle, artık pantolonlarına sığamayacak! Ya üst dudağı, adeta kayboldu, buna mukabil alt dudağı acayip şişkinliği ve öne çıkmış hâliyle, 'mütemâdi' bir hayret ifade ediyor. Vicdansız kadın, aynada yüzünü hiç mi görmez, kocasında alay ettiği 'gıdı' onda çoktan ikinci çene olmuş çıkmış, evlendikleri yıllarda inceliği ile övündüğü beli koydunsa bul, kalçaları gün günden kalınlaşıyor. Olsun! Akşam kahvesini içtikleri sırada, ya da Feridun Hakkı'nın bir dalgınlık ânında o, elinde bahçe makası, öbüründe güller, yukardan sesiyle der ki:

---

*) "... şimdi, şu anda, imkânlar elverdiğince..."

"Feridun, bu ne hal zavallı dostum, biraz itina etmelisiniz, mülehhamlık yakışmıyor!.."

Ya da: "...kıyafetiniz esasen mühmel, bir perişanlıktır gidiyor, sakâletiniz de inzimam edince!".

Feridun Hakkı, bedevilerle çıktığı 'gönüllü' keşif devriyelerinde, geceleyin, çölün soğuk karanlığı gizemli bir radyum ışıltısıyla parıldarken; Mâide'nin hakaretlerine, neden hep sessizce boyun eğdiğini düşünmüştür. 'Fıtraten' uysal, çekişmeyi sevmez olduğundan mı, yoksa 'vicdan borcu' ağır bastığından mı? Onu büyütüp okutan, 'adam eden' Cevahiroğlu Hulusi Bey'e, kemlik edemezdi ki! Sürekli susardı, içisıra köpürse de!

Savaş onu değiştirdi. Artık, susamayacağını hissediyor. 'Tebdilhava' alınca İzmir'e gitmek istemeyişinde, bu hissin etkisi olmuştur. Arşaluys Mahçubyan'la ilişkisinde de! Ölüm olasılıklarının üzerine, gözünü kırpmadan gidebilen erkek, 'mahcubiyetin yahut hacâletin' üzerine gidemeyecek mi? Omuz silkip geçer, bilmeyenlere hadlerini bildirir, hesap bile sorar. Ölüm insanı, alışılmış çekingenliklerinden soyuyor, hayatı kolaylaştırıyor: küçüksenmekmiş, beğenilmemekmiş, reddedilmekmiş! Ateş sofrasından kalkan kişi, böyle şeylere kulak asmaz!

Yine de fikrini tırmalayan bir şey kalmış. İlk akşamların birisinde, kameriyede Arşaluys'la çay içiyorlar. 'Şahâne Gurub'. Mahçubyan Konağı'nın sütunlu cephesi sanki tutuşmuş, fıskıyeli havuzda alev yansımaları, havada kıpkızıl kuşlar. Ansızın Arşaluys'a demişti ki:

"... beni nasıl sakil bulmazsınız? Yaşça büyük, şekilce çirkinim, hissi rabıtalarda bu, aleyhedir: genç, ziyadesiyle câzibeli bir matmazelin, benimle alâkası, gayr-ı kaabil-i izah bir keyfiyet!"

Arşaluys'un tombul elini avuçlarına almış, parmak uçlarını bir bir öperek sormuştu:

"... yaşlı ve çirkin bir adamım ben Arşaluys, bilhassa Kaymakam Scheller'le mukayese ederseniz!"

Arşaluys'un attığı kahkaha gerçekten o kadar şuh muydu, zamanla onun belleğinde mi bu irkiltici şuhluğu kazandı?

"... erkekte güzellik, zannımca şayan-ı arzu bir vasıf değildir. Mühim olan mana, mananın ihtiva ettiği kudret! Cepheden dön-

müş bir zabitin kadınlar üzerindeki müessiriyeti, muazzamdır. Erich dediniz, o bir salon zabiti, halbuki siz ateş kokuyorsunuz **mon cher ami,** ateş ve barut, bunun ne demek olduğunu takdir edebilseniz!.."

Arşaluys'la ilişkisinin ona unutturduğu kaygılar, Haco'nun 'zuhuruyla' geri mi dönüyor? Arşaluys'a oranla Haco genç, ama hepsi bu, ne onun kadar görgülü, ne de özenli, güzelliği vahşi, üstelik ham, bu Feridun Hakkı'yı eksiklendirecek yerde, yüreklendirmeli; tersine, paldır küldür telaşlara düşürüyor: "Yaşlıyım, çirkinim, beni beğenir mi bakalım?" Henüz bir defa bile yüz yüze konuşmadığı Haco'nun, Emrullah Râci Bey gibi, 'feleğin çemberinden geçmiş' bir 'herifle' evli olduğunu, bildiği halde!

Şimdi Arşaluys'un, Defterdar Bey üzerine söyledikleri, daha önce duymuş olduklarını yalanlamadı. Doğruluyor. 'Mutabasbıs', 'mültefit' görünüşüne aldanmamalıymış, 'zinhar'; çıkarından başka şey düşünmez, açgözlü sefihin biriymiş çünkü; 'ittihatçılık' taslasa da, 'itilâfçılar'la el altından teması eksik olmuyor, hatta Faysal'ın adamlarıyla: Victoria Oteli'nde Şükrî el Eyyubî'yle kadeh kaldıran kim, elbette o! Ayrıca, boğazına kadar buğday dalaveralarına batmış; Beyrut'ta, Şeyh el Esad'la tanışmıştı ya, onun 'has' adamıdır, 'bilmünasebe' Eczacı Fuad el Ma'rûf'un!

Tuhaf, Eczacı Fuad Bey ki müstehzidir, her şeye kulp takmak başlıca merakı, Emrullah Râci Bey soruldu mu, nedense kötü konuşmuyor. Övdü denilse, yeri. İbn Batuta'nın yıpranmış ciltini, aşırı bir dikkatle masaya bıraktı, okuma gözlüklerinin üzerinden koskocaman bakarak, diyor ki:

"... 'zat-ı devletlerini', Şam'a defterdar nasbedildikleri tarihten itibaren tanırım, yakîni oldum: fevkalade rind, hoşmeşrep bir zattır: âlimle âlim, cahille cahil! İşrete inhimâki mübalağa edilmiştir, aleyhinde dedikodu mebzul, lâkin sohbetine doyum olmaz! Bunca zamandır bir suihâline şahit olmadım, ayrıyeten ne zaman defterdarlığa işimiz düşse, âzâmi suhulet göstermiştir."

Eczanede yalnızdılar, o ve Feridun Hakkı; nargilelerinin billur karınlarından yansıyan güneş, çehrelerine ışıktan çizgiler çekiyordu. Camlardan bir kervanın geçtiğini gördüler, yükü 'balçık'

hurması, develerin ağzı köpük içinde, sonuncusunun çanı giderilmez bir hüznü tekrarlayarak uzaklaşıyor. Çöldeki ıssızlığın hüznü mü?

Fuad el Ma'rûf, nargilesinden, üst üste birkaç nefes aldı. Gözlüklerini burnunda unutmuştu. Fırça beyazı posbıyıkları, müstehzi tebessümü, altın çerçeveli gözlükleriyle, ne kadar bir 'Darülfünun müderrisini' andırıyor. Böyle bir adamın Şeyh el Esad ve Emrullâh Râci'yle buğday 'ihtikârı' yapmasını akıl alır mı? Belki de Arşaluys'un kötü niyeti.

"... perşembe akşamı fakirhaneye buyurun, hakikati bizzat müşahede edin: defterdar bey davetlimdir, maaile teşrif edecekler, zannım budur ki sohbetine bir defacık iştirâkiniz, yanlış zehaplarınızı tashihe kâfi gelecektir."

İlk gözlemi ne oluyor, Emrullah Râci Bey'in tiksindirici oburluğu mu: bu adam doymaz, gittiği yere kıtlık getirir, lengerle pilav, tepsiyle şuabiyye, ibrikle zahle, avurdunu doldurmaz! Kemiğinden kavradığı kaz budunu, havada sallaya sallaya diyordu ki:

"... nefsini bileceksin ki, Hak'kı bilesin: madem ki **'men arefe nefsehu fekad arefe rabihu'** denilmiştir, yani nefsini bilen Hak'kı da bilir. Esasen can Hak'kın özündeydi, hilkatten sonra dahi özünde kalmıştır. Muhyiddin Abdal ne buyurdu: **'nefsini bilmeyen kes can olamaz / özü hayvandürür insan olamaz / o hemen serseri gezer yabanda / vücudu şehrine sultan olamaz'...**"

O dakika budu hapır küpür yemiş, saçaklı 'Bektâşi' bıyıklarını içinde yüzdüre yüzdüre, bir bardak su içmişti:

"Çok şükür, **elhamdülillah!**"

Feridun Hakkı'ya gülümsüyor. Gülümsemesi yağlı mı, tükürük bulaşığı mı, sanki kabulü insanı mahvedecek bir suçortaklığı önermektedir. Oysa, âşinâ çıktı:

"... hemşehriymişiz ha? Teşerrüf edeli hayli zaman geçti, lâkin İzmirli olduğunuzu bilmiyordum, az evvel muttâli oldum. Ne mesut tesadüf! Abd-i âciz dahi oralıdır, fakirhane Beyler Sokağı'nda, mamafih Karşıyaka'ya nakl-i haneyi teemmül etmekteyiz."

Kazın öteki bacağına uzanıyor, yüzünde aynı gülümseme; gülümseme mi, hızlı iç pazarlıklarının aldatıcı vitrini mi? Yarı ör-

tülü gözleri, hiç de gülümsemiyor, sızdırdıkları, hile ışığı, epeyce hınzırlık.

"İzmir'de, hangi semtte ikamet buyruluyor?"

"Tilkilik'teyiz, Osmanzade Yokuşu'ndaki üç katlı bina. Cevahiroğlu Konağı diye mâruftur."

Emrullah Râci budu ağzına götürüyordu, öylece durdu. Mahmur gözleri zorlukla aralanıyor, bir soru işareti:

"Hulusi Bey'le karabetiniz?"

"Amcam olurlar, efendim."

Obur çehresi aydınlandı. Kalın bir gülüş, katran dibinden kaynıyor sanki. Birden 'lâubâli';

"Vay vay! Hakkı Bey'in mahdumusun, öyle mi?"

Feridun Hakkı, harıl harıl, çatal aranıyordu: bulamazsa aç kalacak, elle yemeye alışmamıştır, kaşıkla bıçak koymuşlar, çatal unutulmuş. Ciddiliğini elden bırakmadı:

"Peder merhumu tanır mıydınız?"

"... tanımak mı?"

Emrullah Râci Bey sustu, elindeki budu kaşla göz arasında tıkındı: ısırışı aç, yiyişi kaba, çiğneyişi şapırtılı. Lokmaları daha yutmadan, dolu dolu, diyor ki:

"... tanımak da laf mı beyim, refik-i azizimdi, belki içtiğimiz su ayrı gitmiştir. Cevahiroğlu Hakkı Bey'in, Aydın ovasından develerle incir çektiği tarihte, bendeniz Yemiş Çarşısı'nda komisyoncu idim. Ruh-i revan olsun, eşsiz menendsiz bir beyzadeydi, zamanımızda artık benzeri çıkmıyor. Ufûlü İzmir için olduğu kadar, Memâlik-i Şahâne için de elim bir ziyadır."

Feridun Hakkı, Emrullah Râci Bey'in babasını tanımasından, hem heyecanlanmış, hem tedirgin olmuştu. Bir zaman, ne diyeceğini kestiremiyor. Sessiz sessiz pilavını kaşıklayıp, onları dinleyen, Fuad el Ma'rûf'a eğildi:

"Üstadım," dedi, "... bir çatal bulabilseydik?"

Bir çatal mı? On çatal birden koşturuyorlar: hepsi gümüş, saplarında hüsn-ü hatla 'mim' markası, ailenin rumuzu: El Marûf ailesi, Şam-ı Şerif eşrafındandır, Rhuta Vadisi'ndeki arazileri git git bitmez; şehirde, El Amarra'nın 'nısfına yakın kısmı' onların; şurdaki burdaki han hamam dükkân, ayrı.

Feridun Hakkı, Fuad Bey'in 'âli tahsilini', Mahçubyan'la birlikte Paris'te tamamladığını öğrendiğinden mi nedir, davete gelirken, en azından 'asri' bir ev, 'asri' bir sofra tasarlamıştı. Ne kadar yanılmış! Fuad el Ma'rûf'un, evinden itibaren her şeyi, Arap: faytondan, Salihiyye Mahallesi'nde, sarmaşık yüklü yüksek bir duvarın önünde indi; yukarda, yol yol camgöbeği yeşil, incir moru bir gök; su gibi akan eylül yıldızları; duvarda, saltanatlı bir kapı: ince tahta oymacılığı tarife sığmaz, pirinç tokmakları kabartma 'mim' rumuzlu; eşiğinde, irikıyım bir Fellah misafirleri buyur ediyor.

Akşam alacasında, basbayağı serin bir yeşillik, şen şakrak fıskıyeler. İki salkımsöğüt, narin saçlarını salıvermiş, havuzda ıslatıyor. 'Vâsi' bir havuz bu, derinliği üç beş karışı belki geçmez ama, uzunluğu yirmi arşından ziyade, eni on arşın filan! Tek katlı yapıyı ortasından bölmüş, sağı selamlık, solu harem, ikisi de revaklı, yarım kubbeli birer sofayla bahçeye açılıyorlar. Sofralar, havuzun iki kıyısına, karşılıklı kurulmuş. Işığın yetersizliği, fenerlerin gelişigüzel dağılmış olması, gölgeleri acayip büyütüyor; tarhlardaki ceranları, gecesafalarını, hercai menekşeleri, sanki eğri büğrü dev hayaletleri eziyorlar. Havadaki ağır kızarmış et kokusu, 'muhtemel' çiçek kokularını silip atmış, harem tarafında kaz çeviriyorlar ya! Bir de, ud sesi mi? Yo hayır, cümbüş.

Feridun Hakkı, tıraş olmak, kılığına kıyafetine çekidüzen vermek kaygılarıyla fazlaca mı gecikmişti, bunlar mı erken başlamış? Mutlaka, ikincisi. Fakat, ne fark? Mahçubyan Konağı'ndaki 'alafranga teşrifat' nerede, buradaki 'alaturka derbederlik' nerede? Önüne çatal koymamışlar. Geçen yıl Sina Çölü'nde, bedevilerle yemek yemişti, hiç aklından çıkmaz, pilava avuçlarıyla dalar, kemikleri dişleriyle sıyırırlardı; El Ma'rûf'un sofrası 'bu mertebe iptidai olmamakla beraber', tutumu aynı: lenger lenger kaz çevirmesi, lenger lenger pilav, tepsi tepsi şuabiyye, ibrik ibrik zahle! Pilavı avuçlayan görülmüyorsa da, Emrullah Râci Bey'in, ikinci kaz budunu da gövdeye indirdikten sonra, parmaklarını birer birer yalayıp, ağzına sokup çıkararak temizlemesi, onun hassas midesini altüst etmeye yeter.

Bir yandan da, 'ahkâm kesiyor: "... Cemal Paşa, haddızatında, Suriye'ye nefyedilmişti. Malûm-ı âliniz, Enver'le hiç geçine-

mezler: biri Alamancı, öbürü Fransızcıdır! Buna binaen payıtahttan uzaklaştırılıyor. Buradaki icraatıyla, şüpheyi büsbütün üzerine celbetti, derhatır buyurun, Hidivliğini ilan ile, Suriye'yi Devlet-i Aliyye'den ayıracağı iddia edilmedi mi? Evet evet, gayetle emin bir menbadan işittim, bir ara vaziyeti tahkik maksadıyla, Mer-kez-i Umumi'nin İsmail Canbulad'ı buraya göndermesi takarrür ediyor; bak bak bak, olacak şey mi canım; Cemal Paşa küplere binmiş, derakap şifreyle itiraz ederek mumaileyhin hareketini..."

Ellerini bu defa, boynuna sıkıştırdığı beyaz peçeteye sildi. Besbelli gazı azaldığından, pır pır eden bir fenere dalmıştı. Orada bulunmayan birisine fısıldar gibi, arkasından şu sözler:

"... Kavalalı Mehmed-Ali Paşa'nın Mısır'da yaptığını yani, Suriye'de yapacak! Hidiv Cemal Paşa, ne muazzam hayal! Kanaat-ı âcizanem odur ki, kumandanlıktan istifasında, bütün bunların dahli olmuştur."

Cemal Paşa'dan söz ederken, 'paşa' demiyor, Araplar gibi 'bâşâ' diyordu. İbrikten bardağına zahle doldurdu, lakır lakır içti:

"Çok şükür, **elhamdülillah!**"

Feridun Hakkı babasını üç yaşındayken kaybetmişti. Annesinin anlattıklarından hayal meyal, amcasıyla yengesinin söylediklerinden şöyle böyle hatırlıyor. Sorsa mı? Babasına ilişkin yüzlerce soru, bir anda, sanki boğazına dizilmiş. Hiçbirini soramadı: böyle 'müstekreh' bir 'herife' babasını sormak, fena halde ağrına gidiyor.

O, başka bir konuya atlamıştı: "... Fuad Bey kardaşımız esasen vâkıftır, bendeniz eski ittihatçıyım, yani kudemadan: 1320 küsurda Doktor Nâzım Bey mütenekkiren İzmir'e gelmişti: Yakub Ağa nam-ı müstearıyla güya tütüncü dükkânı işletiyor, esasında komitacılık ediyor. 'Cemiyet'e intisabımız o tarihtedir. Yalnız itiraf etmeliyim ki, harbe iştirâkimizi tasvip etmedim, eğer mutlaka girilecek idiyse, Düvel-i İtilâfiye tercih edilmek münasip idi: Reca ederim, İngiltere devlet-i fehimesiyle başa çıkılır mı?"

Sesli sesli, geğirdi: **"... estağfirullah!"**

Pilavı kaşıklamaya hazırlanırken ilave ediyor: "... nitekim başa çıkamıyoruz, işte!"

Feridun Hakkı, git git, onu dinlemediğini ayrımsıyor. İrkiltici bir soruya takılmış: Haco ki bir alıcı kuştur, o kadar yırtıcı, onurlu, akıcı, nasıl olur da böyle bir 'kalantorun' koynuna girer?

Soruyla kalsa iyi, 'zihninden' olmadık bir sevişme sahnesi kuruyor: Emrullah Râci, Haco'nun üzerine yaşlı bir deve gibi ıhmış, tükürük tozuyla pırıl pırıl bıyıklarını, esmer memelerinde gezdirmektedir. İkisi de çıplak mı? Adamın yağlı vücudu löpür löpür, kumralı örümcek kızılına çalan göğüs kılları ağarmış, beyazlığı pembeye çalan teni insanı öğürtebilir. Üstelik, tutkuyla eriyip, peltemsi bir sıvıya dönüşerek, kadının esmer kıvraklığını sarıyor; az sonra boğacak.

Feridun Hakkı, havuzun öteki tarafına bakıp bakıp, halayıkların neşeli telaşı arasından, bir süredir Haco'nun hayalini seçmeye çabalıyordu. Olası mı? Haremdeki yemek, selamlıktakinden kalabalık; ışığı az, daha kötüsü, havuza sarkan salkımsöğütlerden birisi, sofranın yarısını perdelemiş: kim nerede oturmuştur, hangisi Haco'dur, çıkarabilmek, son derece güç. Arasıra dumanı üstünde bir kahkaha işitilirse, şöyle sıcak, güleç ve delici; onun güldüğüne hükmediyor. Cümbüşü çalan o olamaz mı? Şefika Hanım'ın çalması daha akla yakın, Şefika el Ma'rûf, Fuad Bey'in 'İstanbullu' refikası, Abdülhamid-i sâni ricâlinden bir paşanın 'kerimesiymiş', saraylı Türkçesine özenir, pek edalı bir hanım, musikiye olağanüstü meraklı!

Emrullah Râci Bey, çenesinde yağ damlaları, bıyıklarında pirinç taneleriyle, harıl harıl anlatıyordu:

"... size ne diyorum, bu Cemal Paşa timsal-i namus bir zattır, Dersaadet'teki eşine dostuna birkaç top ipekli göndermiş, bergüzâr kabilinden, dedikodusu ayyuka çıkıyor: vay efendim, ticaretle iştigal ediyormuş! Reva-yı hak mıdır, reca ederim? Haddizatında, hükümdar gibi cuma selamlığına çıkması yok mu, işte onu hazmedemiyorlardı, Vali Azmi Bey'den bizzat işitmişimdir, bir keresinde..."

Havuzun öbür yakasından bir ses yükseliyor, güleç, insanın içine sıcacık akan, saydam bir kadın sesi, şarkı söylüyor. Sofradakiler, ister istemez susup, başlarını o yana çeviriyorlar. Emrullah Râci, hayır: o, mahmur gözlerinden sinsi hınzırlığını sızdıra-

rak, pilavını kaşıklamayı sürdürüyor. Ne şarkısı bu? Kim söylüyor? Acaba? Feridun Hakkı önce Arapça sanmıştı, az dikkat edince Türkçe olduğunu anladı: Dede Efendi'nin ünlü bir şarkısı olduğunu da! Galiba, hicaz:

".ey çeşm-i âhû hicr ile tenhalara saldın beni!"

Kimse belirtmemiş olsa da, sonunda şarkıyı söyleyenin Haco olduğunu kestiriyor. Havuzun yüzeyindeki yıldız parıltıları, bir anda gizemli bir anlam kazandılar: balık pullarının gökkuşağı yansımaları mıdır, güvercin boyunlarında belirip kaybolan yanardönerlik mi? Gönlündeki kısık lambanın alevi, anlaşılmaz bir sihirle aralıksız büyüyor. Yüreğinde ferahlatıcı bir aydınlık, bir 'inşirah', damarlarında sanki nur dolaşmaktadır.

"... bir an oldu ki, ömrümün mütebâki kısmında, bu ruhnüvaz nağmeleri teganni eden kadına mahkûm olduğumu idrak eyledim. Buna ne Mâide, ne Nevnihal mani olmaya muktedirdi, ne de Cevahiroğlu Hulusi Bey! Hele mürâi tebessümüyle karşımda pilav atıştıran Emrullah Râci'yi hiç hesaba katmıyordum..."

Dönüşte Feridun Hakkı, aklından bile geçirmediği, bir mutluluğa erişecekti: Haco'yla tanışmak!

Gitmeye davrandığı an, Emrullah Râci Bey bir el işaretiyle onu durdurup, 'tembihli' bir arabası olup olmadığını soruyor. Yok tabii! Feridun Hakkı, doğrusu bu kadar gecikebileceğini hesaba katmamıştı: araba 'tedarikinin' ne kadar müşkül olduğunu bilmez mi, bir tedbir alırdı elbet! Mesafeyi tam kestiremediğinden olmalı, yürüyerek dönmeyi düşündüğünü söyledi: bir ağızdan güldüler. Olur muymuş hiç, gecenin bu saatinde!? O yine ısrar ediyor: nemli bir serinlik çıktı, yarı gece yıldızları fosforlu örümcekler gibi şehrin damlarına sallanıyor, hemen yola düşerse, kurbağaların 'biteviye' korosunu dinleyerek...

Fuad el Ma'rûf'dan önce davranıp, Emrullah Râci Bey 'tenezzül buyurduğu takdirde' onu arabasına almayı öneriyor, hem bu sayede sohbetleri 'inkıtaa' uğramazmış! Feridun Hakkı'nın se-

vinçten kalbi durayazdı, adamın handiyse boynuna sarılacak, zarzor; "... aman efendim, zahmet olacak!" diye bir şeyler geveledi, "... rahatsız edeceğim!"

Araba, daha evvel iki kere görmüş olduğu, yaldızlı fayton; körüğü arkaya devrilmiş, atları karanlıkta cam gibi parlıyor. Kadınlar, önceden binmişler. O firkete bacaklı, kıvırcık 'haremağası', kapının önünde bir ileri bir geri, onları bekliyor. Çıktıklarını görünce, kandilli bir temenna sarkıttı. Çetrefil Türkçesiyle;

"... şok şükür gelebildik devletlim," dedi, "... bir devriye yolumuzu kesmeye kalkışmaz mı? Haddini bilmez herif! Her ne kadar defterdar beyefendi cenaplarının gerdûnesidir dedikse de..."

Defterdar, elinin tersiyle, görünmez bir sineği kovuyor:

"Peki Karanfil Ağa, icabına bakarız."

Hışıldayarak, faytona bindi. İlkin Feridun Hakkı'yı buyur etmiş, biraz şaşkın, epeyce saygılı çekingenliğini görünce, üstüne düşmemişti. Nasıl da terliyor! Yağlı, ılık bir ter, kınalı kızıl damlalara bölünerek, yanaklarından boynuna yürüyor: sanki suratını tahtakuruları sarmış! Elini uzatıp, Feridun Hakkı'nın yanına oturmasına yardımcı oldu. Fuad el Ma'rûf'la vedalaştılar. Sonra toprak yolda, güp güp nal sesleri, yıldız karanlığına yabancı bir neşe halinde dağılan çıngıraklar. Şehrin öbür ucunda, köpekler havlıyor.

Araba henüz kalkmıştı, Emrullah Râci Bey, neresinden çıkardığı anlaşılamayan ipek mendiliyle terini kurularken, Feridun Hakkı'ya karşılarında oturan iki kadını tanıttı. Önce iriyarı, gösterişli olanı:

"... Müzeyyen Hanım, zevcem câriyeniz."

Sıra öbürüne gelince, o kalın gülüşüyle kısaca;

"... bu da Haco'dur," dedi, "... fakirhanemizin sürûru."

Feridun Hakkı, kesinlikle Haco'ya bakamıyor. İnce gülümsemesiyle Müzeyyen Hanım'ı selamladı:

"Şerefyâb oldum efendim!"

Emrullah Râci, nedense, eklemek gereğini duymuştu: "... Doktor Feridun Bey, hemşehrimiz: İzmirlidir, Cevahiroğlu Hakkı Bey'in mahdumu oluyor, hani merhum! Osmanzade Yokuşu'ndaki konağı, bilmez misiniz kuzum?"

Müzeyyen Hanım iri iri güldü, dişleri uzundu, şaşılacak ka-

dar düzgün ve beyaz. İri kemikli yapısına hiç yakışmayan, 'müşfik' bir sesle, dedi ki:

"... ah doktor bey, İzmir'imiz başkadır. Şam-ı Şerif'in nâmını işitirdik, şöyle muhteşem, şöyle mûtena diye! Gelince ne görelim, sıtma sefalet! İzmir'imizi mumla arıyoruz: Bozyaka'ya teferrüce gider miydiniz? Yahud Narlıdere'ye? Belim kalınlığında sular akar, etraf kâmilen nar bahçesi..."

Feridun Hakkı bu İzmir'i tanımamıştı. Göz ucuyla Haco'ya baktı: zeytin yeşili gözler, kısa, sert ve siyah kirpiklerinin arasından, 'huşunetle' parlıyor. Dudaklarında hafif bir gülümseme. "Bermutad, mevcudiyetimizden bihaber. Nazarları vücudumuzu şeffaf bir cisimmiş gibi delip geçmektedir." Sâlise Nâlân'la ölçülürse, düpedüz 'alaturka ve Osmanlı' bu iki kadının, onu 'nâmahrem telâkki etmediklerini' hayretle saptamıştı: peçelerini indirmemişler, yüzleri açık.

Müzeyyen Hanım, daha önce Haco'nun yanında iki kere gördüğü, kasap satırı gibi bileyli, parıl parıl o kadın: ne dadısı, ne ablasıymış, aslında demek 'ortağı.' İpek çarşafı, eflatun. Yüzünde elle tutulabilecek bir keskinlik, biçimli şahin burnundan geliyor bu, biraz da sivri çenesinden. Gözleri iri, sarı elâ, arabanın fenerlerine döndükçe, sanki içindeki cam bilyalar, garip garip ışıldıyor. Öyle de cür'etkâr ki! Konuştuğu sürece, bakışları 'muhatabının' gözlerine takılıp kalır, efsunlamak istermişçesine!

'Müşfik', su yumuşağı sesi, hemen anlaşılamayan inatçı bir tabiatı, gizli bir cerbezeyi mi içeriyor? Yol boyunca, o konuştu: Şam'ı sevmediği kesin, rahmetli 'paşa babasının' övgülerini hatırlayıp, başlangıçta 'bu defterdarlık sergüzeştine' taraftar olmuş ama, geldiğine geleceğine şimdi bin pişman. İzmir'de işin iş, kaşığın gümüş be adam, otursana oturduğun yerde! Arapta çorapta sürünmenin faidesi nedir?

Kaşları kumral, çatık. Sırmalı kirpiklerini hemen hiç kırpmadan, diyor ki:

"... rütbe mansıp sevdasına harb meşakkati çekilmez; memuriyet hayatı, kayıt kuyut, buysa tab'ımıza muhalif! İzmir'de öyle mi? Biz Ödemişliyiz, peder merhum 'mültezim'di, bağa bahçeye meraklı: evlatlarını serazat büyütmüştür, kuşlar gibi dağda bayırda..."

Fayton, Berada Oteli'nin kapısında durdu. Atların çıngırakları susar susmaz, ırmağın yorgun mırıltısını duydular. Bir atlı, kefiyesini savurarak, hayal gibi geçiyor. Feridun Hakkı, çelişik duygular içindeydi: acaba sevinsin mi, üzülsün mü? Hanidir 'fikrini meşgul eden' genç kadınla, diz dize yolculuk etti ama, 'esrarını' çözemedi. Ayrılırken, Emrullah Râci Bey'le Müzeyyen Hanım, onu ısrarla evlerine çağırıyorlar. 'Hassaten perşembe akşamları.' Haco'da, ne bir ses, ne bir hareket!

Otelin danışması boş. Maroken koltukların birinde, abâni sarıklı bir Arap uyuyor: başı önüne sarkmış, soluması hırıltılı. Peki, 'Müsü' Nahum nerede? Salonda bir 'zabitle' çeneye dalmış. Fark edince, onu çağırdılar. Yüzbaşı Cevat (Beykoz)'mış! Akşam ziyaretine geliyor, bulamayınca bir kadeh, bir kadeh daha, bir kadeh daha, kafayı iyice cilalamış. Tek başına içmeyi sevmez, 'Müsü' Nahum'u bu yüzden çağırmış olmalı. Doktor Feridun Hakkı'yı 'nümâyişle' karşıladı. Çöl esmeri suratında, hiç 'mutad olmayan' bir neşe. Gözlerinin içi fıkır fıkır. Sarılıp onu öpüyor, mutlu bir haberi müjdelercesine, diyor ki:

"... işte doktor, sen haklı çıktın: sol kolumu bâdemâ kullanamayacağım, vaziyet kesb-i kat'iyet etti: hey'et-i sıhhıye raporuna dercedilmiş, gösterdiler. Harb hitama ermeden, tekaüde sevkolunurum..."

Sustu. Daha alçak sesle; "... malulen!" dedi.

'Müsü' Nahum onları başbaşa bırakınca, oyuk sesinde mağara yankılarıyla, asıl haberi veriyor:

"... Allenby taarruzu başladı, **fevk-mâ-yetasavver*** bir taarruz: tahminler hilâfına Sekizinci Ordu'ya yükleniyor, evet! Yafa'nın şimalinden asgari beş fırkayla cepheyi yarmış! Beyrut'tan hareketim esnasında, 20. ve 7. fırkaların esaretinden endişe ediliyordu. Akşam, İngiliz süvarisinin Tulkerim'e vasıl olduğunu işittim, lâkin henüz teyid edilmedi..."

Gözlerini yumarak kadehini dikti. Nedense Arapça ekliyor:

"... el-iyâzu-billâh!"**

---

*) fevk-mâ-yetasavver: tasarlanabileceğin üstünde.

**) el-iyâzü-billâh:Allah esirgesin!

Vahanak Mahçubyan, muayenehanesine komşu Arap tüccardan duyasıymış, yaralı su aygırı telaşıyla geldi; gümüş tespihini, bir avuç ışık halinde Fuad Bey'in önüne atarak, diyor ki:

"... **mega asvas.*** İngilizler, Yıldırım Grubu Karargâh-ı Umumisi'ni, Nablus'ta basmışlar, Liman Paşa ve erkânı esir edilmiş! Bu da, mağlubiyetin hezimete tahavvülü değil ise..."

Feridun Hakkı dönüp, az önce yüreğine su serpmiş olan Yüzbaşı Celâlettin Nuri'ye bakıyor. Çünkü 'Hoca', seyrek Tatar sakalını karıştıra karıştıra, demişti ki:

"... yok efendi birader, kasd-ı mahsusla mübalağa ediyorlar: Sekizinci Ordu cenahında, kısmi bir ric'at, hepsi bu! Yedinci Ordu mukavemet ediyor. Dördüncü Ordu, ki malûm-u âliniz, Şeria'nın şarkında bulunmaktadır, muharebeye iştirak dahi etmemiş. Nasıl olur da..."

Kâtip Yüzbaşı, Mevki Kumandanlığı'ndan kulağına çalınanları aktarıyor; Vahanak Efendi, saldırı başlayalı, Araplar arasında yayılan söylentileri. Hangisi doğru?

Doktor Feridun Hakkı, üst dudağını ısırmış, dalgın cıgara sarıyordu. Canı nargile çekmedi. Fuad el Ma'rûf, fırça beyazı posbıyığıyla, marpucunun kehribar ağızlığını örtmüş, 'muttasıl' duman üretiyor. Onlara mı, yoksa nargilesinin tokurtusuna mı kulak verdiği, belirsiz. İnatçı **teinture d'iode**** kokusunu, alttan alta oyan, sinsi tömbeki kokusu. Eczanenin öğle sonu güneşine asılı, yeşil sinekler. Bunalım anlarında insanın yüreğini, en ürkütücü olasılıklar yoklamaz mı?

"... cephedeki hezimet, maazallah, Suriye'nin elden çıkmasına müncer olacak. Cemal Paşa, Mısır'ı fethedeyim derken...."

İki yıl önce, Tih Sahrası'ndan Süveyş'e ilerliyorlardı: B'ir-i

*) mega asvas: Tanrım!
**) teinture d'iode: tentürdiyot.

Hasana'da kum öylesine yumuşaktır ki, yanıbaşından hecinsüvar geçse, duyulmaz. Feridun Hakkı, şu anda bile gözlerini kıstı mı, İsmailiye'nin uzak ışıklarını seçebiliyor. İki yıl sonra, Suriye'yi bırakmak için mi, Kanal'a gitmişlerdi?

Şehirde kimsenin ağzını bıçak açmıyor, herkesin gözlerinde kaygılı sorular, bazılarında hain bir sevinç: Araplar belki açıkça düşman değil henüz, ama, artık dost da sayılmaz: yenilgi haberlerini en çok onlar abartıyor, en inanılmaz söylentileri en çabuk yayanlar, onlar. Neler söylemiyorlar ki: Hayfa düşmüş, Akkâ düşmüş! 20. ve 7. fırkalar, İngilizlerce 'kâmilen' tutsak edilmişler. Sekizinci Ordu'nun dökünütüleri, Yedinci Ordu'nun 'ric'at güzergâhını' tıkıyor. Arap kuvvetleri, Dördüncü Ordu birliklerini 'iz'aç' etmektedir.

Mahçubyan'ın bir telaş gelip ulaştırdığı haberi, eczanede, Kâtip Yüzbaşı değerlendirdi. Soluması daralmış, sesi kısık; söylediklerini duyabilmek için, kulak kesiliyorlar:

"... vakıa, karargâh-ı umuminin, tecavüze uğradığı şuyu bulmuştur; lâkin esareti, hiçbir veçhile mevzubahs olamaz! Farz-ı muhal olsa, ordu kumandanları ne güne duruyor?"

Feridun Hakkı'nın üzerinde, çatır çatır bir gerginlik! Sanki ateş hattındadır. Hilâl-i Ahmer çadırlarında, cepheden gelecek ilk yaralıları bekliyor. Kaç gündür, böyle. Durup durup, ya 'derakap kıtasına iltihaka' karar veriyor, ya yaralı 'tehacümüne' uğraması muhakkak Şam Hastahanesi'ne 'arz-ı hizmet' etmeye! İkisini de gerçekleştiremiyorsa, bu 'azm-ü-irade' noksanından ileri gelmiyor, doğrudan doğruya gücünün yetmeyişinden: nekahet devresinde sayılır, ameliyatların ağırlığını atamadı; gece yarıları, dayanılmaz ağrılarla yatağından uğradığı, doğru!

Hayrettir, onu en çok anlayan, en az anlayacağını sandığı: Vahanak Mahçubyan! Kimbilir, bu adamın 'ince ruhlu' olduğunu söylediği zaman, Fuad el Mâ'rûf belki de haklıydı. Emrullah Râci'nin iriliği, ne kadar içyağı yığını öğürtüsü veriyorsa; Mahçubyan'ınki, o kadar ciddi bir 'selâbet' izlenimi uyandırıyor. Taarruz haberi duyulmuş, ilk yalnız görüşmeleri: konağın bahçesinde, simli lacivert akşam; yarasalar, kadifeden yapraklar gibi, çevrelerine dökülüyor; ağaçların birinde, ishakkuşu. Mahçubyan, bilin-

mez hangi ruh bezginliğinin yumuşattığı, dargın bir sesle demiştir ki:

" ... şimdi söyleyeceklerimi, şayan-ı taaccüp bulmayasın doktor; çünkü Suriye'nin ziyaı halinde, ahvalin fevkalade vahim bir hal alacağını, dermeyan edeceğim! Nâçiz kanaatım bu merkezdedir: mülkün müesses nizamı, allak bullak olacak!.."

Sarhoş gözleri, suratında iki çizgi; başının dazlağı, kımıldadıkça parlıyor. Kadehini bir kerede dikerek, arkasından demişti ki:

"... laf aramızdadır he, düvel-i muazzamanın gayr-ı Müslim tebaaya, Devlet-i Aliyye'nin tanıdığı imtiyazatı tanıyacağını, bendenizin aklı kesmez!.. Hele umdukları üzere, Araplar vaziyete hâkim olurlarsa, hâl-i perişanımıza köpekler güler."

Oysa Siranuş Mahçubyan, yas esvaplarını çoktan çıkardı; şıkır şıkır mücevherleriyle, 'alenen' bayram ediyor. Arşaluys bile, İngilizler gelirse, Fransa yolunun 'nihayet' açılacağını söyleyip, sevinebilmektedir. Garip kız! Acaba gözü dünyayı görüyor mu? Şu sıra kafasına, Beethoven'in Birinci Piyano Konçertosu'nu seslendirmeyi takmış, artık ne uyku ne durak; sabahlara kadar, salondaki piyanonun başında, harıl harıl çalışıyor. Müthiş asabi! Çalışırken böyle olurmuş: girip çıkmak yasak, en ufak gürültüyü bağışlamıyor: Arap halayık toz alırken **partition**'ları birbirine karıştırdı diye, kıyameti koparmadı mı? Par par yelpazelenerek, o duvardan bu duvara, bir ileri bir geri; neler söylemiyor ki: çevresindekilerin domuzdan farksız olduklarını, insanlığın sanata saygıyla ölçüldüğünü filan! Bu arada 'antika' bir vazoyu kırmış, menevişli Çin vazosu, üzerinde alçakgönüllü kır çiçekleri, su gibi minyatürler: 'pederi' bir zaman somurttu, paha biçilemezdi diyor. 'Tang sülalesine ait' mi neymiş, İskenderiyeli bir Yahudi'den kelepir düşürmüş!

Arşaluys'un hoşgörüyle karşıladığı, kim? Doktor Feridun Hakkı. Başını tuşlardan kaldırıp, ışık tozlarını dağıta dağıta gelişini gördü mü, yüzünde güller açıyor. Allah için, şahâne kadın! Dahası yol yordam bilir, 'fevkalâde münevver, **raffinée**.'* Etekleri yerleri süpüren o bol maşlahı, sırtına şöylece alıvermiş, besbelli çıplak, elini şampanya kadehine uzatıyor:

*) raffinée: incelmiş, ince, kabalıktan uzak.

"... **mon cher ami,** yorgunluktan bitap düştüm: parmaklarım cevvaliyetini kaybetmiş, hafızam bana ihanet ediyor. Fakat... Fakat bu mükedder hâliniz nedir, cepheden gelen haberler, çok mu fena?"

Bazen üzerinde çalıştığı eseri yorumlamaya kalkışıyor, diyor ki:

"... bu konçerto **mon cher ami,** Beethoven'in gençlik eseridir, terâveti ve tecrübesizliği pek bâriz. Bittâbi Mozart'la Haydn'ın tesirleri de! Lâkin bestekârın dehası hissolunuyor, öyle bir çûş-u huruş ki hayran olmamak gayr-ı kaabil!"

Bazen, üstesinden gelemediği zorlukların öfkesiyle, kaşları çatık;

"... **allegro con brio**'nun iddiası nedir?" diyor, "...mutad olan **thème principale**'in* orkestra ve piyano tarafından bilmünavebe takdimi değil mi? Bu adam ne yapmış, piyano vakıa **thème**'i orkestradan devralıyor, akabinde **lyrique** birtakım **variation**'lar ki, **oh mon Dieu..."**

Piyanoda parça çıkarırken şampanya içmeyi, Nice'de itiyat edinmiş. "Tercihan **'Le cordon rouge', mon cher ami!.."** Beethoven'in piyano konçertosu, galiba, konağın mahzenindeki son kasaları tüketecek. Alkolün (yoksa müziğin de mi?) onu değiştirdiği açıkça saptanıyor: daha mı soylulaştırdı, 'halâvet' mi verdi ne? Eflatun halkalı siyah üzüm gözlerinin, o mor buğusu yok mu, Feridun Hakkı'nın aklını başından alıyor: omuzlarına gelişigüzel bırakılmış gümrah saçlarındaki hurma kızılı pırıltılar, dolgun dudaklarındaki şampanya lezzeti! Gel de tahrik olma! Gerçi, özlediği büyük sevginin kadınını, Haco'nun 'şahsında' bulmuştur; onunla, 'hiçbir fâniye müyesser olmamış' büyük bir aşk yaşamayı tasarlamaktadır, ama bu, günlük hayatta Arşaluys'u arzulamasını engellemiyor. Ne de olsa Osmanlı erkeği, ondan mı?

'Matmazel'in şirretliğinden, kimsenin girmeye cesaret edemediği salonda 'gaşyolurcasına' öpüşüyorlar. Arşaluys'un buseleri, gittikçe daha uzun, daha hararetli; başladı mı, bitmek bilmiyor. Çalışmanın yoğunlaştırdığı tutkudan mı acaba? Uzak leylak

*) thème principale : ana tema.

kokularıyla buğulu teninde, ani zevk ürpermeleri. Göğüsleri, gereğinden fazla olgunlaşmış birer meyve gibi, avuçlarına doluyor: içlerinde, duyulur duyulmaz, bir kovan uğultusu!

O günlerde, gece geç vakit iç mahallelerde dolaşan, bir Osmanlı subayı öldürüldü: 'meçhul şahıslar tarafından, cenbiyye ile delik deşik edilerek.' Genç bir 'Mülâzim'e de ateş etmişler, yürüyerek istasyondan dönüyormuş. Nereden, kim etmiş, öğrenilemiyor. Türkler arasında, heyecan: şehirdeki düşmanlık, giderek silahlı eyleme yozlaşmaktadır. Feridun Hakkı yönünden, bunun hiç beklenmedik bir sonucu oldu: Arşaluys, 'vaziyetin vehametini' öne sürüp, geceleri otele dönmesini tehlikeli buluyor: konak'a kalmalıymış, ya ne idüğü belirsiz biri onu da vururs a? Vaha ak Efendi, kızının kaygısını paylaşıyor. Yukarı kattaki, atlas yorganlı misafir yatak odasını ona 'tahsis ettiler', yemeğe kaldığı akşamlar, orada yatacak.

Sofraya oturmadan, bir parti bezik; kalktıktan sonra, Arşaluys piyanoya geçer, çıkarabildiği ne kadarsa, o kadarını çalar: ışık çarklarından billur damlalar, sanki tannan seslerle, sonsuzluğu damlamaktadır. Feridun Hakkı dalmasın mı? Gözlerinin önünde, yine o vazgeçemediği resim: salkımsöğütler, dokunaklı bir uysallıkla, yumuşak yeşilliklerini Berada'nın gümüş aydınlığına salıvermişler; su, 'ezelden ebede, nâmütenâhi akıyor', belki zamanı taşıyarak, belki onunla özdeşleşerek: sanki ne harb, ne burunlarının dibinde İngilizlerin saldırısı!

Arşaluys daha ilk gece, yatağına gelmişti. Konaktan el ayak çekilince, demek 'alafranga' saat bire doğru. Feridun Hakkı, yatağın lüksünden rahatsız, henüz uyuyamamış; tül perdelerin camlardan süzdüğü 'gümüşi, karanlıkta, sınırlarını belirleyemediği şeyler düşünüyor. Yedinci Ordu kesiminde, avcı 'tayyarelerinin' mitralyözle biçtiği, Osmanlı piyadesini mi? Mâide'nin son mektubunda, bir türlü anlam veremediği, dokundurmaları mı? Haco'nun, onu adeta yok saymakta direnen, zeytin yeşili atmaca gözlerini mi? Köpek havlamaları, karanlığa atılmış muazzam bir ağ gibi, birden geceye dağıldı, sonra gelişigüzel toplanıyor. Uzaktan uzağa, gizemli bir puhukuşu.

Kapı usulca aralanmıştı. Arşaluys, fosforlu bir hayal halinde

beliriyor; sürekli olarak salondaki ışık cümbüşü de çalışmıyor mu, emdiği aydınlıktan sanki teni yaldızlanmış. Tutkulu fısıltısıyla içeriye seslendi:

"... hişt Feridun, uyumamıştınız ya?"

Feridun Hakkı, hayli şaşkın, dirseğinin üzerinde doğrulmuştu:

"Hayrola?" diye karşılık verdi, "...bir şey mi oldu?"

Odadaki 'gümüşi' karanlığı kalın kalçalarıyla dalgalandırarak, Arşaluys, kapıdan karyolaya adeta akıyor. Kollarını hemen Feridun Hakkı'nın boynuna dolayıp, ıslak dudaklarıyla dudaklarını aradı: soluğu sıcaktı, şampanya kokuyordu. Aynı fısıltıyla, bu defa Fransızca, diyor ki:

"... caressez-moi mon cher ami, consolez-moi, je suis tellement seule, tellement malheureuse!.."*

Bu kadarı bile Feridun Hakkı'nın erkekliğini ayaklandırmaya yeterdi. Alışmamış ki! Karısıyla ilişkileri, cinsel düzeyde, asla tutkusal olamamış: biraz Mâide'nin faziletlilik taslamasından, daha çok evhamlılığından. Soğuk mudur, yoksa sevişmede donukluğu 'yüksek terbiye icabı' mı saymaktadır, hiç anlaşılamadı. Sonuç elbet değişmiyor; doğru dürüst öpüşemiyorlar, bir kere öpüşmek 'hıfzısıhhaya mugayir' imiş, "Ağızlarımız lebâlep mikropla dolu", hele cinsel sevişmek, "Aman Allah, ne müstekren şey", neresinden baksan pislik! Zaten Mâide sabah akşam hamamdan çıkmaz, her gün çamaşır değiştirir; koca konakta vırt zırt tozunu aldırmadığı eşya, arapsabunuyla sildirmediği köşe mi kaldı? Ayrıca amaç dünyaya çocuk getirmek ise, "Aman efendim, mukaddes zifaf yatağını umumhane yatağına döndürmenin âlemi ne?" Öyle de yukardan konuşur ki, derdini mi anlatıyor, azarlıyor mu kestirilemez; yalnız, kocasının heves ve arzularını dalından bir bir koparıp, ayaklarının altında çatır çutur ezdiği, onu çırılçıplak, kupkuru bir iskelet olarak bıraktığı kesin: erkekliğinden soğumuş, sevişmeyi 'angarya' sayan!

Arşaluys'un gece yarıları yatağına çıkagelmesi, Feridun Hakkı'yı bu sebepten çıldırtabilir. Bir de işveli ki! Sanki altına serilmiş bir şehvet döşeğidir, cildinin gözeneklerinden yudum yudum sız-

*) "... beni okşayın, sevgilim, teselli edin, o kadar yalnız, o kadar mutsuzum ki..."

dırarak, olanca erkekliğini içine çekiyor. Bir âdeti de, sevişirken mırıl mırıl konuşması: ya Ermenice bir kelimeye takılır, aralıksız onu tekrarlar, **("... çe, çe, çe, çe, çe...")**, ya aldığı tadı Fransızca dile getirir, **("... c'est bon, oh mon chou, c'est si bon!")**, ya da düpedüz Osmanlıca, söylenir söylenir:

"Ruhumdaki yangını ancak siz söndürebilirsiniz Feridun, her derâguşunuzda kadınlığımı bir daha idrak etmekteyim!"

Bazen, önleyemediği bir ihtirasla: "... Feridun beni alınız, ruhumu ruhunuza katınız, vücudumu vücudunuza: yekvücut, yekruh olalım!"

Ayrı ayrı, her uzvunu okşatıyordu. Buğular salıveren karanlık meme uçlarını, ağzından çeker çekmez, kulak memelerini dişleri arasına verir; ondan usanırsa, her biri daha yoğun olarak sonrakini üreten, öpüşmeler zincirini başlatır. Bacaklarını sımsıkı sırtından düğümlemiş, dişiliğinin yağlı ve ateşli çukurunda, erkekliğini sanki 'müebbeden' hapsetmiştir.

İlk dakikalarda Feridun Hakkı tedirgindi: somya yaylarının yumuşak esnemesini duyuyor, mobilyaların sıcaktan çat çat çatlamasını vs. İri bir yıldızın, havai mavi kaydığını, camlardan gördü. Yalnız onu mu, Arşaluys'un sırmalı teninde yürüyen beni, burun deliklerinin ürperen kanatlarını da. Sevişmenin anaforuna kapıldığından olacak, git git, sesler kayboluyor, arkasından şekiller. Sanki Arşaluys'un temennisi gerçekleşmektedir: bir ara, iki vücudun, birbiri içinde eriyip kaybolduğu yanılsamasına düştü. Hele o, geniş ve kalın kalçalarını, gemi çarkları gibi çevirmeye koyulunca, artık 'nefsine hâkim olamayıp', dişlerini omuzlarına geçirdi: dölsuyunu değil, dölyatağına, bir alevsaların ağulu mavi alevlerini püskürtüyor.

Arşaluys nedense ağladı. Mutluluğundan ağlıyormuş, 'bir lahzacık olsun, ruhuyla vücudunu hâl-i mutabakatta hissettiğinden', yüreğini oyan 'hailevî' yalnızlıktan kurtulduğu için. Gözyaşları, gümüş damlaları, kirpik uçlarından sapır sapır dökülüyor. Feridun Hakkı bunu o kadar beklemiyordu ki, ne yapacağını şaşırmıştı, eli ayağına dolaşarak kekeledi:

"... fakat Arşaluys, reca ederim, hissiyatınıza hâkim olunuz!"

Belki, daha yumuşak: "... gözyaşlarınız beni harap ediyor!"

Arşaluys, gizli hicranlarını açığa vurmadan edemeyecek mi? Birden ufacık bir kız çocuğu, içini çeke çeke diyor ki:

"Yalnızım dediysem, lâtife etmedim, hakikatı söylüyorum: pederim, şaşaa budalası taşralı bir diş tabibidir, validem adeta papazların esiri, hissiyatımı ihata edebilmeleri iktidarları haricinde bulunuyor, ef'al-ü-hareketim, nazarlarında mahza ayıp, bizatihi günah! Gece gündüz, töhmet altındayım."

Uzaklardaki o gizemli puhukuşunu, sustuğu an, yeniden duydular. Yıldız yağmuru, dikkati çekecek ölçüde hızlanmıştı: Şam-ı Şerif üzerine, adeta nur yağıyor. Bu defa Arşaluys, uzun süredir merak ettiği anlaşılan, bir şeyi sordu:

"... refikanız nasıl bir kadındır, he? Ne hikmetse, onu hep asrî bir hanım şeklinde, tasavvur ederim: öyle bir kadın ki, müşkilât-ı hayat muvacehesinde, sadakat ve hamiyetine istinad edebilirsiniz."

Kısacık sustu, göğüs geçirerek, ekledi:

"... talihli kadın!"

Feridun Hakkı, insanların, ne kadar yanılabileceğini düşünüyordu. Ağzını açmasına meydan bırakmadan, o, başka bir konuya geçiyor:

"... erkeklerin tercihi, haddızatında zayıf kadınlardır, binaenaleyh şark **esprit**'sine, ziyadesiyle mütemayil olanlar! Asri kadın, ekseriyetini dehşete sevkediyor: fuhuşa ve dostluğa, evet; izdivaç mevzubahs oldu mu, suret-i kat'iyede hayır!"

Nemli dudaklarını, sıcak sıcak, çenesine sürüyordu. Büyük tereddütlerden sonra, nihayet karar verebilmiş gibi, daha ciddi bir sesle, kesin kesin;

"... ben de hayatımı, musikiye vakfedeceğim", dedi, "... şu harb hayırlısıyla bir sona ersin..."

Şampanya soluğu, bütün yakıcılığıyla, yüzünde bir süre dolaştıktan sonra, gelip soluğuna düğümlendi. Zincirleme öpüştüler, Arşaluys'un dili de rahat durmuyor, ikide bir ağzının içine dolup, küreğinden lav akıtıyordu.

Feridun Hakkı, az önce dinlediklerinden, duygulanmıştı. 'Mütekebbir ve ukala' Arşaluys'un, **mondaine** kadın tafrasını bırakmış, aşk yatağında ona, 'beşeri zaaflarıyla' görünmüş olmasın-

dan, ileri gelmişti bu. Şehvetine, alttan alta, bir miktar şefkat karıştırmasından da! Oysa istekli soluması, ahlaksız ağzı, küstah dili, işin tekrar rengini değiştiriyor; kol ve bacaklarının kıskacı arasında kıvranan kadın, tekrar o tumturaklı 'kibar yosma' kişiliğine dönüyordu.

O da isteklendi. Arşaluys'un sevişirken çoğalmasından, müthiş etkileniyor: sanki bir değil, her biri öbüründen baskın, birkaç kadınla yatmaktadır: bunun, uğultulu göğüsleri; onun, ısrarlı dudakları; ötekinin, dolu kalçaları; berikinin, erkekliğini bir kaptı mı, kasılıp, adeta kilitlenen dişiliği; onu, serseme çeviriyor.

Odanın 'gümüşi' karanlığında, tehlikeli bir böcek yürümesi gibi, hep o tutkusal fısıltı:

"... Feridun, yâr-ı vefakârım, okşa beni, sev!"

"... **encore mon chou, encore!"***

Burnu Arşaluys'un iki göğsü arasında, soluk soluğa, 'inzal'e çok yakınlaştığını sanırken, gözlerinde bir hayal: Mahçubyan'ın muayenehanesindedir, barut esmeri o genç kadın, nefti ipek çarşafının pelerinini yapraklandırarak, merdiven boşluğunda kayboluyor: sıkı sıkı kapalı ağzında, belli belirsiz bir gülümseme; zeytin yeşili atmaca gözleri, baktığını görmüyor.

Haco'nun hayalinin belirdiği dakika, Feridun Hakkı'nın cinselliği soğumuş, erkekliği sarkmıştı: suçluluk duygusu mudur, ihanet korkusu mu, yoksa 'maneviyat' baskısı mı? Arşaluys durumu epeyce geç fark etti: sevişme heyecanıyla, ne olduğunu anlayamıyor. Anlayınca, 'mesele' yapmadı: yorgunluğuna mı verdi, ne? Yüzünün her köşesine, ufak ufak, son derece hafif ve sevimli, 'buseler' dağıtıyor. Saçmasapan, sevda sözleri de mırıldandı. Sesi kesilince, Feridun Hakkı baktı ki, yüzünde ter yaldızı, dudakları öpüşmekten şiş, uyuyakalmış; saçları, gürül gürül gerdanına akıyor. Yavaşça üzerinden kayıp, yanıbaşına uzandı.

Sabaha kadar, Haco'nun hayalinden kurtulamayacaktır.

El Ma'rûf'lardaki, akşam yemeğinden beri, onu görememişti: Mahçubyan'ın muayenehanesine uğramadı, sokaklarda rastlama-

*) "... daha sevgilim, daha!"

sı, zaten 'muhal': saldırı başlayalı, şehir, gizli bir hummayla titriyor; Meydan'da, çarşı esnafı, anlamlı anlamlı bakışıyorlar; konuşulacak şey kalmadı ki! Hayfa ve Akkâ'nın düştüğü doğrulandı. İngiliz süvarisinin öncüleri, Rayak yolunu tutmuş; bugüne yarına, Şam-ı Şerif'e 'vâsıl' olacaklardır. Emeviyye Camii'nin şerefelerinden, damların üzerine, sanki başka ezanlar yağıyor: Müslümandan ziyade, Arap! El Amarra taraflarında devriyeler, isyancılara silah götüren bedevileri yakalamışlar; ikisi, sabaha karşı kurşuna dizildi. Sûk'larda heyecan! İstasyon, yasak bölge. Hilâl-i Ahmer trenleri, sabahlara kadar, cepheden yaralı taşıyor: Hastahanelerde boş yatak kalmamış, çoğunda ikişer kişi, 'bakiyesini' bahçeye yatırıyorlar: kimin öldüğü, kimin kaldığı belirsiz.

Durumun ciddiliğini, kimden olacak, yine Yüzbaşı Celâlettin Nuri'den öğrenmişlerdi. Son birkaç gün zarfında, 'Hoca' büsbütün ihtiyarladı. Gözlerindeki yaban güvercin moru, hızla soluyor, alnında, elmacık kemiklerinin çevresinde, bıçak oyuğu çizgiler belirdi; geniş çehresinde, malarya sarısını yoğunlaştıran, kaygı gölgeleri. Eczaneye geç vakit, handiyse yatsıya yakın, şöyle bir uğruyor; her uğrayışında, yüreklerini oynatan haberler:

"... Sekizinci Ordu'nun perişanlığı, maalesef, Yedinci Ordu'yu da felakete düçâr etmektedir: muhasaraya düşmemek için, bir taraftan sağ cenahlarında koltuk muharebeleri veriyor; bir taraftan, cepheden gelen tazyike mukavemet ediyorlar. İlânihaye sürer mi bu?"

Ya da, rengi uçmuş parmaklarıyla, seyrek Tatar sakalını karıştırarak, diyor ki:

"... sahib-i selâhiyet bir kumandanımızın yalancısıyım, Mustafa Kemal Paşa, evvelemirde Şam/Rayak istikametinde bir hatt-ı müdafaa tesis edip, bilahare şehrin müdafaasına tevessül edecekmiş, bedbinliğe mahal görmüyorsam da, keyfiyet..."

Vahanak Mahçubyan, tespihinin gümüş damlalarını, bir avucundan öbürüne sabırla aktarıp, puflayarak susuyor. Ağzından kelime alabilene, aşkolsun! 'Muallim' Aristidi Efendi, hanidir görünmüyor. Eczaneden elini ayağını kesti. Şaşılacak şey! Fuad el Ma'rûf, aralarındaki tek Arap olduğundan, her şeyden eksiklenmeye başladı: yorgun yük develerinin, ortalığı toza boğmasın-

dan; kahveci çırağının, çayları aşırı geciktirmesinden; 'urbanın, Osmanlı askerine reva gördüğü, muameleden!'

O haberi de, Kâtip Yüzbaşı getirmişti. Nargilesinin üzerine adeta yıkılarak, fesi başında kaykılmış, dudakları bembeyaz, diyor ki:

"... asker iki ateş arasındadır: terk edilmiş menzilleri işgal eden bedeviler, orduyu ateşle karşılıyor; köylerden, ric'at halindeki askere, ateş ediyorlar! Müslümanlar arasına nifak girdi, İngiliz bunun hayrını göremeyecektir, nah şuraya yazıyorum."

Cephedeki kargaşalık, Berada Oteli'ne yansımakta, gecikmeyecekti. İşgale uğramış şehirlerden, 'muhacir kâfilelerinin', arkası kesilmiyor. Yarısı Alman bunların; Cemal Paşa'nın, Cefir 'bâdiyesinde' arteziyen açsın diye, getirttikleri; B'ir-üs-sebî/Hatir-ül-avce/Cefcâfe şosesini yapıp, nedense Filistin'de kalmış mühendisler; asıl amaçları, Osmanlı ordusuna yardım mıdır, yoksa Arz-ı Mev'ut'taki Alman yerleşmesini hazırlamak mı, pek de anlaşılamayan; birtakım torba sakalına kır düşmüş, favorileri taraz taraz, tekgözlükleri kordonlu 'zevat' ki, patır kütür Almancaları, nemrut suratları, ortalığı velveleye veren Benz otomobilleriyle, otele sahip çıkıyorlar.

Öteki yarı, Osmanlı 'mülki erkânı'yla ailelerinden oluşuyor: İngilizlere tutsak düşmemek için, sancaklarını bırakıp yollara dökülmüş mutasarrıf beyler, yarı Araplaşmış mektupçular, evkaf müdürleri vs. Koridorlarda, evlere şenlik bir sepet, bavul, hurç kalabalığı; merdivenlerde, uykusuzluktan gözleri kan içinde, sakalı üç günlük, redingotları bumburuşuk, kederli erkekler: ne aradığını bilmeden, oradan oraya çarpınan, çoğu 'Asitâneli' tombul hanımlar ki, son derece 'mühmel ve müteellimdirler': üç aylık bebeğinin ishalini dindiremeyen, sarışın 'taze'; kıymetli kedisi kucağında, gözyaşı döken zenci 'lala'; elinde, kanaryası ölmek üzere yaldızlı kuş kafesi, rastladığına kuşyemi soran 'büyükhanım'; uğradıkları felaketin ağırlığını kestiremediklerinden, ayak altında elimucu, körebe oynamaya kalkışan, irili ufaklı bir sürü çocuk.

Feridun Hakkı, dağdağadan oldum olası hazzetmezdi; birkaç gün içinde, otelin böyle panayıra dönmesi, onu çığrından çıkarıyor. Gündüz keyifsiz, gece uykusuz. Çarşaflar sıcak, sanki etüv-

den henüz çıkmış, terden sırtına yapışırlar; bilinmez hangi deliğinden, cibinliğe sivrisinek girmiş, vızıldayıp duruyor; bitişik odada Almanların, bitmez tükenmez tartışmaları! Kalkıp, cıgara sarmaya niyetlenir; saat, 'alaturka' sekiz suları, gökyüzünde pus, kulağıyla her gece dinlemeye alıştığı Berada'nın uğultusunu arıyor, olası mı; kanı hızla çekilen, yıldız yağmurunun delik deşik ettiği karanlıkta, ya hicranlı bir bebek ağlaması, ya merdivenlerde saygısız ayak sesleri!

Üst dudağını ısırarak, düşüncelere dalmıştır. Kötümser:

"... mağlubiyet, tahmin ettiğimizden mühim olmalı: bu ne tehacüm? Suriye'deki mevcudiyetimizin, ihtimal sonuna gelmekteyiz."

Ya da, dersiz topsuz, iç hesapları: "... düşmanın Rayak/Şam hattında tevkifi mümkün olamazsa, vaziyetimi düşünmek zaruret icabıdır: bu hercümerç ortasında, Anadolu'ya nasıl intikal ederim? Şimendiferin hâli malûm, kara yolu şimdiden tıkanmış..."

Bunlar yetmezmiş gibi, o günlerde 'Müsü' Nahum, onu danışmada alıkoyup, otel müdüriyetinin yeni kararını bildirdi:

"... ahval-i hazıra dolayısıyla, tediyelerin bademâ banknotla olmayıp, sarı lira olarak ifası mercûdur!"

Ne demek bu? Anlaşılan, zorla benimsetilebilen Osmanlı banknotları, değerini büsbütün yitirdi: İngiliz işgaline inanmış olmalılar, önlem alınıyor. 'Müsü' Nahum, işten bunalmış, çenesi alnı, boncuk boncuk ter, 'devamlı müşteri olması hasebiyle' ona bir ayrıcalık tanıyabileceklerini fısıldadı: arzu ederse, 'değerinin nısfına olmak şartıyla' ödemelerini kâğıt lirayla yapabilirmiş, 'müdüriyetin bir cemilesi'.

Huysuz, nemi sıcak bir yelin, sokakları ters türs tozuttuğu, bir ikindi üzeri, Feridun Hakkı çıkmaya hazırlanıyor: eczaneye gidecek! Otelin kapısında, o yaldızlı fayton! Firkete bacaklı kıvırcık zenci, Karanfil Ağa, ciddiliği gülünç bir telaşla indi; önce danışmaya, arkasından salona bir göz attı: onu arıyormuş, abartılmış saray temennalarıyla önünde eğilerek, dedi ki:

"... âtıfetli efendim, üzerinize afiyet, ham'fendi rahatsızlandı; Defterdar Bey, bir zahmet, teşrifinizi istirham ediyorlar; acaba kerem buyurur muydunuz?"

Feridun Hakkı, tereddütsüz cevap verdi:

"Derhal geliyorum, yalnız çantamı alayım..."

Arabaya binerken, çeşitli olasılıkları, aklından geçirecektir: 'Ham'fendi' ama, hangisi? Haco olmasın? Oysa sağlıklı görünüyordu, yeşil alıcı kuş gözleri, 'müphem' gülümsemesiyle, ne kadar da sağlam! Hastalık bu, hele bu iklimde, sağlıklı sağlam dinler mi, haince vuruyor. Yok yok, ihtimal rahatsızlanan Sâlise Nâlân Hanım'dır, 'bünyece' hayli zayıf, görünüşü 'marazi', yaşadıkları şu 'bâdireden' etkilenmiş olabilir.

Karanfil Ağa, açıklamalarını sürdürüyor:

"... ah beyim ah, kapısını çalmadık hekim mi kaldı? Ara ara, bir hal olduk, ayaklarımıza kara sular indi! Cümlesi, hasbelvazife, hastahanelerde bulunuyorlarmış. Ham'fendi, gayr-ı Müslimleri şayan-ı itimat addetmediklerinden, akıbet, zat-ı âlinizi tasdie mecbur olduk..."

Defterdar Emrullah Râci Bey'in oturduğu ev, Arap evlerinden, Fuad el Ma'rûf'un evine çok benziyor. En azından, girişi: yüksek, sarmaşıklı bir duvar, pirinç halkaları pırıl pırıl, kocaman ahşap bir kapı, sadece oymaları eksik. Girer girmez, yeşili yoğun, çiçekleri 'rengârenk', düzenli bahçe; yalınayak, entarili fellah çocuğu, elinde sulama tenekesi, fesleğenleri suluyor: çevresinde, küçük küçük, gökkuşakları.

Selamlığa giriyorlar, Sâlise Nâlân'la burun buruna gelmesinler mi? Hastalananın, o olmadığı, anlaşıldı: iki dirhem bir çekirdek giyinmiş, gezmeye gidiyormuş. Gözlerini hafifçe kısarak, Feridun Hakkı'yı adeta cımbızlıyor:

"... oh, bonjour docteur, demek sizi rahatsız ettiler! Müzeyyen Hanım'ın, nöbeti tuttu da!.. Bizim hanede, ahval-i âdiyedendir! Mamafih, icabeden ihtimamı esirgemeyeceğinizden, eminim!"

Ufacık bir kıskaç gülümsemesiyle, ekledi: "... kusuruma bakmazsınız herhalde: Vali beyefendinin refikasıyla kavilleşmiştik, arabayı müsadere edeceğim..."

"... reca ederim, efendim!"

Cevaba aldırış etmeksizin, o, Karanfil Ağa'ya döndü; ekşi, kulağı tırmalayan başka bir sesle, basbayağı azarlıyor:

"... nerelerde kaldınız Karanfil Ağa, size yollarda sallanmayın diye, bin kere tembih etmemiş miydim? Azimet Ham'fendiye ayıp oldu, yüzüne bilmem nasıl bakacağım?"

Haremle selamlık, içiçe: aradaki kapıyı çıkarmışlar, yerinde tumturaklı, vişneçürüğü kadifeden bir perde: havuzlu, ışığı az, bir 'şark' salonuna giriliyor, küçük pencereler tavana yakın, ahşap dolapları sedef kaplama, divanları dival işlemeli; yerde ipek halılar, bir iki av postu, geyiğe benzer, belki ayı. Orada bir halayık peydahlanıyor, kulaklarında iri iri küpeler, burnu hırızmalı; Karanfil Ağa'yı durdurdu, içeriye almıyor; Feridun Hakkı'yla, daha ufak bir salona geçtiler: öbürüne oranla aydınlık, gösterişi az, samimi; bir duvarın dibini, boydan boya kaplamış divanda, Müzeyyen Hanım uzanmış, baygın yatıyordu. Başucunda, Haco:

"Geçmiş olsun, efendim!"

Feridun Hakkı, Haco'nun, az buçuk belirginleşen gülümsemesine, hafif bir baş selamıyla cevap verip, hastaya yöneliyor: ayaklarının altında, çatır çutur cam kırığı, bardak kırılmış galiba, yoksa çaydanlık mı? Kandil iskemlesi çevresinde, dikkat edince, başkalarını gördü: yüksek pencereden düşen, güneş ışığında pırıl pırıl: Arap kadınları kullanılır ya, o türden bir nargilenin parçaları, ölü bir yılanı andıran marpucu. Havada keskin limon kolonyası kokusu, ıslak tömbeki.

Haco'yla bakışıyorlar; o gözleri, Feridun Hakkı elleriyle, hastaya eğiliyor: bayılmış, gevşek değil katı bir bayılma bu, 'mütekallis': elleri sımsıkı yumruk, dişleri kilitli, bıçak sırtı dudakları ölü beyaz, yüzünde şüpheli çekilmeler.

Feridun Hakkı nabzını saydı, gözkapağını çekti, kalbini dinleyecek.

"Çok oldu mu bayılalı?"

Haco, omzunun üzerinden, cevap veriyor:

"Bir çeyrek kadar!"

Sesinin içten güleçliği, durumun ağırlığına, ters düşmüyor mu? Evin içerilerinde, çat çat, açılıp kapanan kapılar. Odanın gerilimli sessizliğinde, irileşen saat tiktakları. Camlarda bir arı vızıldıyor. Yakın bir avluda, eşek anırdı.

Hastanın uyandırdığı izlenim, **hysterie** baygınlığı izlenimi.

Feridun Hakkı hemen kondurmak istemiyor, sorup soruşturup, acaba ayrıntıya girse mi? Çantasını açtı, **ethère** şişesini alacak; bu arada bir soru daha:

"... sık sık tevali eder mi?"

"Nispeten!"

"... nasıl geliyor, nöbet yani?"

Önce kısa bir duraklama, aynı güleç ses, omzunun üzerinden yine sarktı. İnce ince alay eder gibi, diyor ki:

"... kahkaha tufanıyla! Öyle ki, gülmesinden havf getirdik. Bir vakit kendini alamaz, nasıl bir gülmek, iki büklüm, gözleri iki sıra yaş. Hırçınlaştıkça hırçınlaşır. Kahkahalar, bilahare, hırçınlık nöbetine inkılap ediyor, katıla katıla bir ağlama, bir de bakıyorsunuz..."

Feridun Hakkı, yarım döndü: "... tehevvür mü?"

"... müthiş bir tehevvür! Bağırır çağırır, eline geçeni kırıp döker, üç kişi filan zaptedemeyiz."

Birkaç saniye sustu, alçak sesle ekledi: "... bu seferki pek şedit idi, hayretlere garkolduk, etrafa atf-ı nazar ettiniz mi?"

Feridun Hakkı, bakmadı: "... esbab-ı mucibesi nedir?"

Aynı istihza: "... ilâhi, erenlerin sağı solu olur mu?"

Feridun Hakkı, ilk teşhisinde yanılmadığı kanısına varmıştı. **Ethère** umduğu etkiyi gösteriyor. Müzeyyen Hanım, uzak uzak, inledi; yumruklarında gevşeme, yüzünde solgun bir pembelik. Haco, bir çocuk sevinciyle ellerini çırparak:

"... çok şükür Rabbime!" dedi, "... ayılıyor."

Feridun Hakkı, bunun üzerine, dönüp ona bakacaktır. O ne! Sarışın bir yangın yalazı, suratını yaladı; maden ışımasından gözleri adeta kamaşıyor: Haco'nun 'müphem', handiyse yok gülümsemesi, açık ve kesin bir gülüşe döndü mü, dişleri ortaya çıkıyor ki, bütün altın! Hele güneş, yüksek pencereden üstüne üstüne vurmuyor mu, artık ne kuyumcu vitrini yansımaları, ne zincirleme çakıntılar, ne sırmalı şenlik! "Vahanak Mahçubyan, vaktini ziyan etmemiş, evet!"

Feridun Hakkı, yanlışlıkla, bir başkasının rüyasında uyanmış gibi, donakalmıştı: Haco'nun davranışları, önceki davranışlarına

uymuyor: onu sessiz, dışa kapalı, iç zenginliğini yaşayan, güzelliği 'esrarengizliğinde' genç bir kadın olarak mı tanımıştı; deminden beri, her şeyi alaya alabilir, gülmeye teşne, neredeyse şakrak bir kadınla söyleşmektedir: Doktorun 'mevcudiyetinden bihaber hallerinden' eser kalmadığı gibi, ne olduğu meçhul bir şeylerden, ürkmüş korkmuşa da benzemez: "Nâtıkası kuvvetli, hissiyatını sühuletle ifade ve izhar edebilen, canayakın bir çocuk!"

Sandığıyla bulduğu arasındaki zıtlık, Doktor Feridun Hakkı'yı şiddetli bir 'sukut-u hayale' götürmemeli mi? İkinci şaştığı, bu: götürmedi! Güldükçe çevresine, halka halka, altın yansımaları uçuran, bu diri ve canlı Haco; ötekinin karşıtı olduğundan mı, yoksa 'tahtında müstetir' onu da içerdiğinden mi; aksine, hayranlığını çoğaltıyor: aynı kadının 'şahsında' iki kadına tutulmuştur; Haco'nun 'nefsinde' adeta iki ayrı kadını seviyor.

Müzeyyen Hanım'ın, yumuşak sesi mi, o:

"İçim yanmış, içecek bir şey!"

Haco, hemen üzerine eğildi, yastığını düzelterek dedi ki:

"... şimdi ablacığım!"

Üç adım gerilerinde, elpençe divan durmuş, Habeşi halayığa dönüp emrediyor: hani, burnu hırızmalı:

"... Dürdâne, tez ablama gül şerbeti koştur!"

Kız, dilsizlerin sessiz çabukluğuyla, kapıda kaybolurken, seslendi:

"... Şetâret'e söyle, kuyudaki ibrikten!"

Müzeyyen Hanım, çok geçmeden, kendini toparlamıştı. Sırtını yastıklara vermiş, yudum yudum, elindeki gül şerbetini içiyor. Bardağın içinde, gül petalleri, ağartılmış bademler. Benzine renk geldikçe, önceleri bulanık, yoğunluğu az bakışları; sanki duruluyor, leopar elâsı bir yoğunluk kazanıyor; git git, bilendiler; bilendikçe, o kasap satırı keskinliği ve parıltısı, yeniden belirdi.

Acaba neden, uzun uzun özür dilemeyi, uygun bulacaktır: bir süre 'çocukların ortalığı telaşa vermesini' eleştirdi, 'Doktor beyi beyhude yere rahatsız etmişler', 'asab-ül mizaç olması hasebiyle, bu illeti genç kızlığından beri çekermiş', 'mahiyeti' maalesef anlaşılamıyor; rahmetli 'beybasının' şifa bulsun diye, kapısının ipini çekmediği 'hükema' mı kalmış, eşiğini aşındırmadığı 'ho-

ca'mı? Nafile! Geçen kış, Râci Bey'e Mârifet Hoca'yı sâlık vermişler; hani Humuslu, namı Yukarı El Cezire'ye yayılmış, bir 'ermiş'; Hıdrellez'de ziyaretine gidip, bir güzel okunmuş, verdiği muskayı o gün bugün boynunda taşır ama, 'kat'i bir salâh' görülmedi: bir iki ay iyi, 'bilahare nöbetler tekrar tevali ediyor.'

Kirpikleri, tel tel, sırmalı. Gözlerinin aydınlığı, pirinç sarısı mı, bakır çalığı mı? Uzun dişleri meydana çıkınca, suratına, bir at ifadesi veriyor. Bu su yumuşağı sesin yeri, kuşkusuz bu ağız değil.

"... İzmir'deyken, Doktor Mavridis tedavi ederdi, hani pek müstesna bir kerimesi vardır, ihtimal tanırsınız; vakıa gayr-ı Müslim kısmını, ben şayan-ı itimat bulmam, lâkin Râci Bey'in ruh gibi ahbabıdır, hâzık bir hekimdir derler: **cordial** vermişti, lüzuci bir de şurup ki, hiç faidesini görmedim..."

Elindeki bardağı, Haco'ya uzatıyor; daha yürekten, diyor ki:

"... eş-dostun tavsiyesi üzerine, Narlıdere'de Gülşiraz Bacı'ya gittiydik, bu dediğim beş sene evvel, nefesinin keskinliğini anlata anlata bitiremiyorlar, nâmı dünyayı tutmuş! Baktı etti, nazara uğramışım dedi, kurşun döktü, tütsü filan, nane ruhu koklamalıymışım..."

Gitmeye davrandığı sıra, çay çıkarmışlardı. Feridun Hakkı kalkamadı. Çayın tadı değişik, karanfilli mi dese, zencefilli mi, alışageldiği çaylara benzemiyor. Neyin nesidir, soramadı da. İkramı Haco yapıyordu: sanki evin kızı! Müzeyyen Hanım söze başlayalı, yeniden sessizliğine gömüldü: dudaklarında 'müphem' gülümsemesi, zeytin yeşili gözleri dalgın, hayalden farksız gidip geliyor; telkâri gümüş zarflı kesme bardaklara, gümüş bir semaverden çay koyuyor: telkâri gümüş, örme bir tepsiye dizerek, sunuyor. Az önce şakıyıp duran, basbayağı müstehzi genç kadın, görünmez bir ruh halinde içinden çekip, adeta bedenini bu ürkütücü tenhalığa terk etmiştir. Onu yine görmezlikten gelecek mi diye, Feridun Hakkı merakla gözlerini aradı; evet, yine 'mevcudiyetinden bihaber' o dumanlı bakışlarla karşılaşıyor. Peki nedir bundaki sır? Haco, yaşça büyük Müzeyyen Hanım'a aşırı saygısından mı, o sözü aldı mı böyle kişiliğini siliyor; yoksa 'kadın-efendi'nin tahakkümü mü onu böyle ezmiş, sindirmiş?

Tut ki, 'Kopil' Manolaki'nin, İkinci Kordon'daki tavernasın-

da, kafa çekiyorlar; kirpi saçları ve sincap burnuyla, iskemlesinde tıkır tıkır tırnaklarını kemiren Rüknettin Şahab'a, durumu acaba şöyle mi anlatırdı:

"... mucib-i taaccüp bir husus da, bu iki ortağın, üçüncü ortağa müteveccih, müşterek hiddeti. Ama ne hiddet! Sâlise Nâlân ismini işitmeye dahi tahammül edemiyorlar. Sıfatı, her ikisinin lugatında, aynı: 'soğuk nevâle'. Râci Bey'in 'fikrine giren bu mel'un' hayatlarını 'zehir etmiş'; 'istikbalini temin zımmında', asriliği bahane eyleyip, türlü entrika çevirmiş! Hareme kabul etmediklerini zannederim, Sâlise Nâlân daha ziyade selamlıkta bulunurmuş, nitekim akşam sofraya iştirak etmedi: ben, Müzeyyen Hanım, Haco oturduk, bir de elbet Defterdar Bey cenapları..."

"... nazar-ı dikkatimi celbeden odur ki, bu ailede kaçgöçe itibar edilmiyor, tesettüre de! Nisâ tâifesi, nâmahreme rahatça görünebilmektedir: haremdeki mevcudiyetimi kimse yadırgamadığı gibi, örtünmediler de! Keyfiyet Emrullah Râci Bey'in Bektaşiliğinden mütevellittir desek, taaddüd-ü zevcat gibi haddızatında Sünni bir fikri nasıl tatbik etmiş, nasıl üç karı almış? Malûm a Bektaşi kısmı..."

Sofrada Emrullah Râci Bey, damağını, ağzında şeker saklamışçasına şaklatarak, nedense açıklama yapmak gereğini duymuştu:

"... fikr-i âliniz bendenize karanlıktır, hürmette kusur etmek istemem; lâkin, nâciz kanaatımı sorarsanız, Sünni şeriatıyla asrın icabatına intibakımız asla mümkîn olamayacaktır! Bendeniz Bektaşi fikriyatını bu nokta-i nazardan tetebbu eyledim; gözüme fevkalade müsait göründü: esası tesamuhtur, yani mütekabil hörmet, kadın erkek müsavatı, aşk! Eh, garp âleminin müesses cemiyet nizamı, bu temel üzerine bina edilmemiş midir?"

Feridun Hakkı, büyük salonda, duvarları süsleyen yazılara dalmıştı: kûfî harfleriyle, insanı adeta çarpan bir **"Edep ya hû"**; insan suretinde resmedilmiş, bir **pençe-i al-i âbâ:** Fatıma, Muhammed, Ali, Hasan Hüseyin.

Emrullah Râci Bey, ev kıyafetiyle, onu şaşırtıyor: artık herkesin ikinci derisi sandığı redingotu atmış; adamakıllı bol entarisinin eteklerini savurta savurta geldi, baş köşeye kuruldu: başında takkesi, ayağında mercan terlikler. Etli dudakları çiğ kırmızı, ıslak ıslak parlıyor. Gözbebekleri, hayasız bir sevinçle sivrilmiş. Daha ilk lokmada, dedi ki:

"... ordunun mağlubiyeti takarrür etmiştir, bademâ askerden hayır çıkmaz, Şam-ı Şerif'in bilamuharebe tahliyesi kuvvetle muhtemel, Vali Bey teyakkuz emrini verdi, lâkin yollardaki perişanlık herkesin malumu iken, nereye gidilir, nasıl gidilir?"

Feridun Hakkı, itiraza yelteniyor: "... fakat nasıl olur, Yedinci Ordu'nun Rayak/Şam güzergâhında bir hatt-ı müdafaa tesis edeceğini duymuş idik, gayetle emin bir menbadan..."

"... hak-ı âliniz var efendim: vakıa öyle idi, cephedeki hercümerç meydan bırakmıyor ki! 13. Kolordu müfrezeleri, ki Yedinci Ordu'dan mâduttur, dün akşam Müzeyreb'de görülmüş. Müzeyreb'ten sonraki merhale Kisve'dir, bâdehu Şam-ı Şerif!"

Haco'nun, saygıyla doldurduğu kadehi, bir kerede dikti:

"... ağleb-i ihtimal, bu yemek", dedi, "... Şam-ı Şerif'de ağız tadıyla son taamımızdır. Haftaya bugün ne olacağımızı, Cenab-ı Hak bilir!"

Havuzlu salondaki hava öyle yerleşik, o kadar oturaklı ki, Feridun Hakkı, Emrullah Râci Bey'in söylediklerini, ciddiye alamaz. Durumu, olduğundan ağır göstermiyor mu? "Şam-ı Şerif'in bilamuharebe tahliyesi, nasıl tasavvur olunabilir? Haddızatında bu, Suriye'den vazgeçmekle müsavi!" İçkisini yudumladı: yüreğinde bir ateş, şakaklarında bir ağrı: ikindiden beri bu fazla rahat, dokuması gevşek haremin, sinsi çağrılar, alışılmamış zevklerle yüklü, havasını soluyor: çayını içtikten sonra ayrılacaktı ki, Defterdar Bey'in 'avdeti' duyuruldu, 'bittabi' akşam yemeğine kalması ricasıyla!

Sofra, havuza yakın kurulmuş, geleneksel Türk sofrası: örtü, üzerinde sehpa; sehpanın üzerinde, gümüş sini; sinide, çeşitli meze ve rakı. Karpuzlu lambalardan, kükürt sarısı dağılan ışık, tavana yükseldikçe kirlenip kararıyorsa da; sedef takunyalı, burnu hırızmalı halayıkların, oyalı yemenilerinde pul pul titreşiyor. Suyun alacalı yüzüne, sofra ve lambalar olduğu gibi yansımış:

gözeneklerinden jelâtinli ter sızdıran içyağı yığını, Emrullah Râci Bey; sağında, bileyli kasap satırı profiliyle, parıl parıl Müzeyyen Hanım; solunda, Haco!

Doktor Feridun Hakkı, kadınların sofraya katılmasını, ailenin Bektaşiliğine verdi. Âyin-i Cem alışkanlığı! İçiyorlar da! Edepli bir içiş bu, ölçülü, derlitoplu. Emrullah Râci Bey, söyleşinin koyulaştığı bir an, Haco'ya dönüp diyor ki:

"Haco, gönlümün sürûru, doktor beyin şerefine, iki şarkı söyle: kulağımızın pası silinsin!"

Dürdâne, bir koşu, cümbüşü getirdi; Haco, yüzünün ifadesi değişmeksizin, çalgıyı aldı: bir telini gerdi, parmaklarıyla şöyle yokladı; Feridun Hakkı, ufak alıştırmalarla önce bir 'medhal' çalacağını sanadursun, ansızın çalıp söylemeye başladı. "Sesindeki şetâret, terennüm ederken, tamamiyle kayboluyor; ruhu iştiâl etmiş, sanki ağır ağır yanmaktadır." Alttan alta hissettirdiği, bunun kederli acısı, umutsuzluğu:

"ey çeşm-i âhû hicr ile tenhâlara saldın beni
çün nâfe bağrım hûn edip sahralara saldın beni..."

Dede Efendi'nin, hicaz şarkısı! Eczacı Fuad Bey, cümbüş dersi aldığını söylediği vakit, Feridun Hakkı, Haco'nun olsa olsa bir 'müptedi' olabileceğini düşünmüştü. Yanılmış! Pek çok yanılmış! Haco, sazına hâkim olmakla kalmıyor, sesini öyle usturuplu çeşitlemelerle kullanıyor ki, kim dinlese çarpılır. Acaba vahim bir çaresizlik, önüne geçilmez bir fanilik duygusu uyandırdığından mı? Feridun Hakkı, dinlerken, daldı. Gözlerinin önünde aynı resim: salkımsöğütler, dokunaklı bir uysallıkla, yumuşak yeşilliklerini Berada'nın gümüş aydınlığına salıvermişler; su, 'ezelden ebede, nâmütenâhi akıyor,' belki zamanı taşıyarak, belki onunla özdeşleşerek: sanki ne harb, ne onları tehdit eden işgal tehlikesi!

Emrullah Râci Bey'in işgal olasılığını ciddiye aldığı, durup durup, üstelemesinden belli: ya bir kibrit çöpünü kırıp, yarısıyla dişlerini karıştıra karıştıra; ya Müzeyyen Hanım'ın, çekirdeklerini titiz bir dikkatle ayıkladığı karpuz diliminden, 'hörmetlice' bir par-

çayı şapır şupur gövdeye indirerek, diyor ki, 'mülki erkânın' tutsak düşmesine Bâbıâli şiddetle karşı çıkıyormuş, haklıymış da, "...zira, düşman için hayati ehemmiyeti haiz nice malumata agâh bulunmaktayız", ele geçmesine gönül razı olur mu, şu halde 'yegâne çâre-i hâl, firar gibi görünüyor', ama hangi 'vesaitle?'

Karpuzun suları çenesinden akıyor. Gözleri kapandı kapanacak: mahmurluğu mu çoğaldı, yoksa hınzırlığını saklamak mı ister:

"... cihet-i askeriye, bâlâdan bir emirle, bilumum tekerlekli vesaiti tahrib eylemiş; nasıl, bilmiyor muydunuz, hayret! Bu şerait altında mülki erkânın şehri tahliyesi..."

Ya da, terden parıl parıl çehresini, muhteşem göbeğine yanlış bir ay gibi sarkıtarak, onu uyarıyor:

"... affınıza mağruren, bir sual: 'şahsen, ne gibi bir karar ittihazını terviç ediyorsunuz?' 'Tebdilhavalı' da olsa, düşman indinde bir Osmanlı zabiti, Osmanlı zabitidir: işgal halinde, üseradan addolunmak icabeder. Malûm-u âliniz, esirleri Kahire'ye gönderiyorlar..."

Nereden nereye? O bunları sayıp dökerken, Feridun Hakkı, savaş patlar patlamaz, 'garip bir tehâlükle' asker oluşunun, Cevahiroğlu Konağı'ndan (niye itiraf etmemeli, aslında Mâide'den), uzaklaşmak arzusundan doğduğunu hatırlamıştı. İnsan, sırtına fil gibi ıhmış, tekdüze, üstelik 'haysiyetşiken' bir yaşantıdan öylesine bunalabilir ki, savaş gözüne 'ehven-i şer' görünür. "Bittecrübe sabit bu!" Allenby saldırıya geçeli, Şam'ı terk zorunda kalabileceğini, hesaba katmadı mı? Her nedense bu olasılığın, üzerinde ciddiyetle durmak istemiyor; daha kötüsü, açıkça kabul etmese de, esir düşmeyi, İzmir'e dönmeye yeğ tuttuğunu seziyor.

"... akıbeti meşkûk bir macera dahi, evvelden derpişi gayr-ı kaabil, birtakım saadet imkânlarını ihtiva edebilir; Cevahiroğlu Konağı'ndaki hayatımda, bu nev'iden bütün imkânlar tahrib edilmiştir."

Emrullah Râci Bey'in, kirpikleri arasından pis sarı bir ışık sızdırarak, cevap beklediğini dehşetle saptadı.

"... bendenizin mi efendim?" dedi, "... henüz taayyün etmiş bir kararım yok; esasen işgal ihtimalini, o derece yakın görme-

mekteyim; her hâl-ü-kârda bir çare arayacağız, tabib olmam hasebiyle muhtemeldir ki..."

Müzeyyen Hanım, elinde çatal, eğilmiş, inanılmaz bir sabırla, karpuzun çekirdeklerini, tek tek ayıklıyor. Haco, kısa bir fasıladan sonra, başka bir şarkıya geçti: Dede Efendi'nin, bu sefer rast bir şarkısı:

"yine bir gülnihal aldı bu gönlümü
sim ten gonce fem bibedel o güzel..."

Bir zaman Haco'nun sesi. Saydam, titreşen bir kayısı 'murabbaı' aydınlığında, ayak bilekleri halhallı, halayık hayalleri dolaşıyor. Parmak kalınlığındaki arktan, şıpır şıpır, havuza dolan su. Kadehte dumanlanan rakı. Musiki ve alkol, 'rabıtasız' bir çağrışımlar sürecini başlatmıştır:

İdadiyi bitirdiği yıl, İzmir'in ışıkları temmuz sıcağından eriyor. Kramer Palas'ın birahanesinde oturmuşlar. Rum piçlerinin, mahalle aralarında taşlayıp kızdırdıkları 'Deli' Andon, seyyar lâternasıyla rıhtıma yanaşmış, Girit havaları çalıyor. Amcası birayı, taze bademle içmeyi sever. İlk defa yeğenine de ısmarladı: büyüdüğüne işaret mi? Havadan sudan, bir süre çene çaldıktan sonra, en 'resmi' sesiyle diyor ki:

"... evladım Feridun, istikbalini düşünmek zamanı gelip çattı: fikrimce Tıbbiye-i Şahane tercihe şayandır: koca Aydın vilayetinde, Müslüman hekim üçü beşi geçmez; halbuki hekimlik necib bir meslek, asaleti inkâr kabul etmez: ölümle mücadele kolay mı, hastalara şifa bahşedebilmek!.."

Birasından birkaç yudum içti; bıyıklarında köpükler, sesinde 'mültefit' bir yumuşaklıkla, ilave ediyor:

"... esasen, Mâide'nin emeli de budur!"

Ne hazin! Onun doktor olmasını istemeleri, 'istikbâlini, tıb vâdisinde' görmelerinden doğmuyordu: Mâide'ye böyle bir 'istikbâl' tasarlamışlar, oradan geliyor: hekimlik, gerçekte, Mâide'nin 'istikbâlini temine mâtûf tasavvurun' bir parçası; 'bizatihi' onun istikbâli değil! Doktor çıktıktan sonra, savaşa 'tehâlükle' katılıp, can kurtardığı kadar, canından kurtulmayı denemesi, yoksa bundan mıdır?

"... hayatta insicam aramak, ne mantıksızlık!"

El Ariş'de kimbilir kaçıncı defa Süveyş'i geçip düşman demiryolunu uçuracaklar; 'gönüllülerin' başını 'bermutad' o çekiyor. 'Gazve'den önce, 'tefeül' bedevilerin şaşmaz âdeti: Suvareke kabilesinden Şeyh Abdülkadir, bu işi yapacak: yamyassı bir adam, kemikleri çıtırdayan sıska suratı kıvırcık sakalı tarafından öylesine zaptedilmiş ki, görülebilen, çivi parıltılı bir çift delici göz. Mezarlığa varınca, müfrezeyi durdurdu. Onu elinden tutup, evliya mezarları çevresinde, üç daire çizdiriyor. Sonra tavaf, sırtına ve hecinlere serpilen, bir avuç kum. Falın sonucu, olumludur: "Ucunda mevt görünmüyor, sağ gidip sağ döneceksiniz!" Yıldızlar, gökyüzünün deliklerinden, çöl soğuğunda dinlenen kumulların üzerine, sütlü yeşil bir uzay aydınlığı sağıyorlardı. On bedevi, yirmi beş deve, dokuz paket dinamit, Ebu-ul-Asab doğrultusunda yola çıktılar: Kantara'nın 'on kilometre kadar şimâlinden' tulumlarla Kanal'ı geçip, demiryolunu başarıyla uçuracaklar. Aradığı ölümü bulamayacak.

İkinci Gazze muharebesinde, bulamadığı gibi: Kudüs, tek silah atılmadan bırakılmış; Ramallah 'mıntıkasında' İngiliz baskınına direniyorlar: uçaklar ateş yağdırıyor, ufuk yangın yalazı, uzaktan ağır topçunun uğultusu! Hilâl-i Ahmer Sahra Hastahanesi'nin, kapısı önüne çıkmıştı. Bir cigara sardı. Ayaklarının altında yer, sinsi sinsi titriyor: Nablus'u savunmak uğruna, Yirminci Kolordu, Tel-el-Uful'da, nefer nefer tükenmektedir. Elinde bisturi, üstübaşı kan, yeniden görevi başına dönerken; amcasının yıllarca önce Kramer Palas'ta söyledikleri; şaşkın bir kelebek gibi, 'kafatasının cıdarlarına' çarpıyordu:

"... Mâide'nin emeli de budur."

Emrullah Râci Beylerden geç vakit ayrıldı: Saat 'alaturka' beş suları! Arabayı önerdiler, Karanfil Ağa'nın otele kadar ona 'refakat' etmesini! Kibarca reddetti: kafasını dinlemek istiyor. Düşen yıldızların üstüste imzaladığı, kalın ve 'hâmûş' eylül karanlığında, biraz yürüyecek! Otel kaç adımlık yer! Defterdar Bey, görünüşte alçakgönüllü ama, 'bir çeşit tenezzül mü addetti' nedir, ısrar etmedi. Uğurlamadı da. Kapıya kadar onu, Haco geçiriyor, evet o.

Salondan avluya, ne olduysa, 'muamma' Haco yerini, 'müstehzi' Haco'ya bıraktı: şimdi yanısıra savrulan genç kadın, o ilk geldiği an, Müzeyyen Hanım'ın odasında bulduğu: gözlerinde, aynı alaycı pırıltılar; ağzı, gülmeye teşne; kadından çok, genç kıza yakın; yakın da laf mı, genç kız:

"Nasıl doktor bey, şarkımı beğendiniz mi?"

"Vallahi ne desem? Alaturka musiki bahsinde, nev'ama cahilimdir, mütalea serdetmek bana düşmez: yalnız, ziyadesiyle mütehassis oldum, terennümünüz müessirdi, bilhakkın müessir!"

Dürdâne, elinde fener, ışık tutarak önden gidiyor; fenerin çevresinde, pervaneler; ışığıyla, çiçek tarhlarına devrilen, gölgeleri. Haco, basbayağı cıvıldıyordu:

"... teveccühünüz! Henüz müptediyim, Şefika Ablam, istidatlıymışım diyor, musikiye, hususiyle raksa!"

Doktor Feridun Hakkı, durakladı: "... raksa mı?"

"... evet! Arap çengilerin oyunlarını kaptım, bir görseniz!"

Dolu dolu, bir sürü güldü. Biraz da gururla, ekliyor:

"... zaten, pek güzel zeybek oynarım: 'harmandalı'ma kimse çıkışamaz, Ödemiş zeybeği, efendime söyliyeyim, kordon zeybeği vs..."

Feridun Hakkı, dalgın gülümsüyordu; içinde, yeniden o soru kıvrılmış: "... hangisi, o? Lebinde müphem bir tebessüm, nazarları muammalı, sükûti, hatta ürkek peri-i ilham mı; yoksa, şu yanımda su gibi akan, şen ve şatır genç kız mı? Hangisi, o?"

Kapının önünde durdular. Ayrılacakları sıra, Haco onu, büsbütün şaşkına çevirdi, diyor ki:

"... şu ablamın nöbeti, nüksetse de!"

"Allah etmesin, niyeymiş o?"

"... niyesi? Sizi görmenin yegâne çaresi budur: Mahçubyan'ın orda, hâl-ü-etvarınızı pek beğenmiştim. Tedavim bitti, artık oraya gitmediğime göre, başka çaresi?.."

Yüzünü ışığa döndü; gülerek, dişlerini gösteriyor: "... nasıl olmuş? Beğendiniz mi? Doğru söyleyin ama! Hepsi altın, yirmi dört ayar! Şefika Ablam takılıyor, ağzımda hazine-i hümayun taşıyormuşum..."

Fenerin sıtmalı aydınlığında dişleri, altın yeşili pırıltılar saçı-

yordu. Gülüşü o kadar berrak, tavırları kadar pervasızdı ki, Feridun Hakkı'nın içi ürperiyor. Silah mı atıldı? Kof bir ses duydular. Bir an, kulak kesiliyorlar, boşuna: uzaklı yakınlı köpek havlamaları, karanlık kurbağalar, sessizlik!

Feridun Hakkı, cigarasının ateşini, kırmızı bir gece böceği gibi sokak aralarında uçurarak, sonra yola düşmüştü. Gölgesi, bir sokak lambasından, öbürüne devriliyor. Tek tük ışıklı kafeslerin ardından, çocuk ağlamaları. Olur olmaz yerlerde, hayalet köpekler: bir deri bir kemik, burunları sipsivri uzamış, vahşi bakışları çakalla kurt arası.

O bunları görmüyor, fikrini Haco'ya kaptırmış, açıklanması güç çekiciliğine! Şöyle baktın mı, 'âdeta' bir kız; dense, 'kasaba kızı' denebilir: hele konuşmasındaki, kolayca lâubaliliğe kayabilen, samimiyet; gönlünün, çabuk olması; zevklerinin, sadeliği ve basitliği, göz önüne alınırsa! Feridun Hakkı, 'alafranga' Osmanlı aydınlığının, şanına toz kondurmak istemediğinden midir nedir, 'alelekser' bunları küçümser. Haco'yu küçümseyemiyor: genç kadının 'müphem' gülümsemesi; dalgın, zeytin yeşili bakışları; barut esmerliği; fırlayıp, o dakika kaçıverecekmiş izlenimini uyandıran ürkekliği, etkiliyor onu; çözemediği bu!

Genç kadının çifte kişiliği, bu çifteliğin gizlediği esrar, belki bütün anlamını yitirmiş hayatına, heyecan katacak. Katacak mı? Çoktan kattı. Belki bu yeni heyecanla, 'bâki kalan ömrünü', gönlünce yaşayabilir. İş Haco'nun 'esrarını' çözümleyebilmesinde, hangi tutum ve davranışının, asıl tutum ve davranışı olduğunu saptayabilmesinde: onun 'mevcudiyetinden dahi habersiz görünen' tutumu mu; yoksa 'açıkça davetkâr' olanı, cesaret vereni mi?

Düşüne düşüne, epeyce ilerlemişti. Otele ulaşan sokağın köşesini dönecekti ki, bir patlama: sol omuzundan sanki şiddetle ittiler, o hızla yere kapaklandı. Yaralandığını neden sonra, akan kanın sıcaklığını, koltuk altında duyunca anlıyor.

Epeyce sonra, Nice'den İzmir'e yazdığı bir mektupta, Arşaluys, Feridun Hakkı'nın **"... o gece, Mahçubyan Konağı'na kanrevan içinde gelmiş olduğunu,"** söyleyecektir: **"... bayılmak raddesinde demek, en münasibi zannederim; pederim, Doktor Şemikyan'ı alıp, pürtelaş getirdiğinde, filhakika kendinizde değildiniz..."**

Tekrar ateş edebilirler korkusuyla, beş dakika kadar, yüzükoyun yatmıştı: en ufak kıpırtıyı kollayarak, her tıkırtıya duyarlı, kımıldamaksızın! İlk yoklayışında, yarasının ağır sayılamayacağını saptayıp, seviniyor: kurşun, tahminine göre, omzun dört parmak altından, sol kolun kabasına girmiş; kemiğe dokunmayışı, büyük talih eseri. Talihsizlik, yaranın, tedavisini 'bizzat' yapamayacağı bir 'nahiyede' olması: ne kan kaybını önlemek için, kolunu boğabilir; ne pansuman için sağ eliyle sol omzu hizasına arkadan uzanabilir.

"... bizzarur, başka bir şahsın muavenetine muhtacım, eli bu gibi işlere yatkın birinin!"

Otele gitse, 'Müsü' Nahum'un yardımcı olamayacağını biliyor: şehirdeki Osmanlı düşmanlığından adam zaten ürkmüş, bu vesileyle onu otelden çıkarmaya kalkışabilir. En doğrusu usulca kalkıp, Mahçubyan Konağı'na kapağı atmak! Nedense, Vahanak Efendi'nin, durumunu anlayacağını umuyor. Hiç olmazsa, aralarındaki ilişki dolayısıyla, Arşaluys'un ağırlığını koyacağını, "... geri dönüp, defterdarın evine ilticaı aklımdan dahi geçirmemiş olmam, hakikaten calib-i dikkattir."

Onu, aylarca yatağa mıhlayan ilk yaralanışında (2. Gazze Muharebesi), olayın acısını ayrıntısını yaşayamamıştı. Zırhlı otomobilin, mitralyözü tarafından biçilir biçilmez, bilincini yitiriyor. Yeniden kavuşması, iki hafta sonra mı ne, cephe gerisindeki sahra hastahanesinde, kloroform, alkol, oksijen kokan yatağında. Arası, simsiyah boşluk! Hoş, tam boşluk sayılamaz, yarı rüya

yarı hayal, bazı anılar: yeryüzünde evvelki bir yaşântıdan bellekte kalmışa benzer, kim olduğunu bilemediği soluk insan çehreleri, anlamını kesinlikle çıkaramadığı jestler!

Bu defa öyle olmadı. Mahçubyan Konağı'na ulaşıncaya dek, bir yandan yarasının soğumasıyla, etin yırtılmasından doğan acıyı, iliklerine kadar duyuyor; öte yandan, ele güne karşı, ekini belirsiz etmeye çabalıyor: yaralı olduğu anlaşılmasın! Ne zor iş! Tek eliyle, üniformasının tozunu silkelemek! Rastladığı devriyelerle, selamlaşmak! Islak burun deliklerinde kan kokusu, birer ikişer, sokak aralarından peydahlanan, aç köpekleri kovalamak! Hele, bu köpekler! Uyuz sarı, kulakları kesik birisi ardına takıldı, bırakmıyor: sessiz bir köpek, sinsi, hırlaması havlaması olmayan! Kovalanınca kaçmıyor: çekik gözlerinde sabırlı, soğuk bir hilekârlık, iki üç adım gerileyip, bekliyor. O biraz ilerledi mi, hadi arkasından!

Bir ara, ne görse iyi, kolundan tozlu yola damlayan kanları, eğilmiş yalamıyor mu? Tüyleri diken diken oldu. Korkunç bir kâbus! Takattan kesilip düşerse, bu uğursuz mahlukun, ne yapacağı kestirilebilir mi? Pis burnunu uzatıp, üstünü başını mı koklar; pürtüklü pembe diliyle, yarasını mı yalar; çatur çutur, kemiklerini mi yer? O korkuyla, adımlarını sıklaştırıyor, Mahçubyan Konağı, ne uzakmış!

Arşaluys onu, hafif çakırkeyif karşılamıştı: piyanosunun başında, elinde şampanya bardağı. Kabul salonu, piyano sesi ve ışık zerreleriyle, tıkabasa dolmuş, Arşaluys'un elini azıcık kaldırması, saçını şöyle savurması, çevresine tınlama sürüleri uçuruyor, ışık anaforları yaratıyor. Feridun Hakkı, cümle kapısını güçbelâ açtırdığı fellah bahçıvan ardında, aydınlığa girince gözleri kamaşmıştı; olduğu yerde, birkaç saniye dikilip kaldı. Arşaluys onu görür görmez, çalıştığı parçanın heyecanıyla, diyor ki:

"... oh mon cher ami, gelmekle ne iyi ettiniz! **Bonsoir!** Biliyor musunuz ki çok terakki kaydettim, **Largo** fevkalade gidiyor. Fakat... fakat ne görüyorum, benziniz mum gibidir, böyle nagehân gelişiniz..."

Feridun Hakkı kilitlenmişti. Sadece, yarasına bastırdığı kanlı mendilini gösterebiliyor. Arşaluys o anda, bilinmez hangi karmaşık tepkiyle, Fransızca bağırdı:

"... oh mon Dieu, mais vous etez blessé!"*

O daha sözünü bitirmeden, Feridun Hakkı, ışık zerrelerini karman çorman ederek, önüne gelen ilk koltuğa yığılmıştı. Arşaluys, tiz çığlıklarıyla konağı ayağa kaldırıyor. Uyku sersemi halayıklar, başlarına üşüşmüş. Herkeste bir korku, bir telaş; kimse, ne yapılması gerektiğini, kestiremiyor. Bereket gürültüden uyanan Vahanak Efendi, gecelik entarisi ve takkesiyle, merdivenlerden palas pandıras inip, durumu görmüş; 'derakap' yaralıyı, misafir yatak odasına 'nakletmelerini' buyurmuş; 'alelacele' giyinip, sonra fırlamış sokağa: Doktor Nubar Şemikyan, iki adımlık yerde oturur, yaşlı nekre bir zat; sülalesini Haçin'de mi nerede kesmişler, koyu Türk düşmanı: 'hasta'nın Türk zabiti olduğunu öğrenince, gelmeyi reddetti; bir zaman homurdanıyor. Ama Mahçubyan'ın hatırını kırması mümkün mü, ailenin kırk yıllık doktorudur, söylene söylene giyinmiş, sonunda 'çarnaçar' kalkmış gelmiş! Muayene filan, tehlike olmadığını o dakika saptadı; vırt zırt burnuna düşen beyzi gözlüklerini, işaret parmağıyla ite ite, diyor ki:

"... değil mi ki kurşun kemiğe değmemiş, vücuttan taşra çıkmıştır, mucib-i endişe bir keyfiyet yoktur: usulen pansuman edip, saracağız. Kalbi takviye maksadıyla, bir ampul **huile camphrée** o kadar..."

Ceketini çıkardı, iskemlenin arkalığına geçirdi. Gözlüklerinin üzerinden, Mahçubyan'a ters ters bakarak, dedi ki:

"... ne günlere kaldık, Vahan? Şam-ı Şerif'de, Arapların Türk zabitlerini öldüreceği, aklına mı gelirdi? Eee, kendileri ne demişler: 'alma mazlumun ahını, çıkar âheste âheste!'"

Ermenice konuşuyorlardı; mısraı, pek açık bir şiveyle, Türkçe söylemişti; arkasından sıcak su istedi; Arşaluys'un yardımıyla, yarayı güzelce temizleyip, sarıyor; çok kısa boylu, tıknaz olması yüzünden, hareketleri zor; işini bitirdiğinde, yokuş çıkmış gibi soluk soluğa, yüzü kızarmış.

Gitmeden, gülünç çene sakalını kaşıyıp, uyarmayı unutmadı:

"... bu gece dikkatli olunuz: harareti çıkacaktır, hezeyan vesaire! Gözünüzü korkutmasın he, bir haftaya kalmaz kalkar!"

---

*) "... aman Tanrım, siz yaralısınız!"

Feridun Hakkı, olup bitenleri 'bilahare' Mahçubyan'dan öğrenip, kahrından yerin dibine geçecekti, gecenin ilerlemiş saatlerinde onca üzüntü verdiği, onca dağdağaya sebep olduğu için!

İlk gece, en zor gece. Aşırı kan kaybının bitkinliği, epeyce ateş, kalın bir dalgınlık. Ne kadar çabalarsa çabalasın, hasta, içinde çırpındığı anla bağlantı kuramıyor: ya önünde, ya gerisinde!

Sık sık, vuruluşunu izleyen bunaltıcı dakikaları yaşamaktadır: yol boyunca, kan izlerini yalaya yalaya gelen uğursuz köpek, cansız yığıldığını görünce, sinsi sinsi sokuldu: ıslak burnunu uzatmış, kulak içlerini kokluyor, burun deliklerini yalıyor. Aman Yarabbi! Ya da, eski günlerden izlenimler: sabaha karşı, kendine gelir gibi oldu; Arşaluys, gülümseyerek üzerine eğilince diyor ki: "... Mâide daha yatmadın mı? Sana zahmet bir kupa su, çok susamışım!" Onu karısıyla karıştırması, Arşaluys'u allak bullak etmişti. Bardağı kurumuş dudaklarına götürdüğü sıra, mor buğulu siyah üzüm gözlerinden, iki damla gözyaşı, yavaşça yanaklarına süzülüyor. Feridun Hakkı birkaç yudum içti içmedi, yeniden 'hararetin girdaplarına' dalıp gitti. Arşaluys'un bir ara galiba içi geçmiş, onun sesiyle uyanıp, kulak kesiliyor. Hayret! Zorlukla anlayabildiği bir beyit söylemesin mi:

"... yokladım cümle yâr-ü-ağyârı
bana benzer esir-i mihnet yok!"

Arşaluys Mahçubyan'ın Feridun Hakkı'ya gösterdiği aşırı ilgi, ilk geceye mahsus kalmamıştı. O bunalımlı günlerde, işi gücü bırakıp, varlığını adeta ona adadı: salıncaklı iskemlesini odasına taşıttırıyor; artık, sabah akşam başucunda; pek bunaldı mı, par par yelpazelenerek! Zaman zaman eline bir roman, bir örgü alsa da, gözü sürekli Feridun Hakkı'dadır: uyuyor mu, uyandı mı, su mu ister, karnı mı aç?

O 'tafrafûrûş' salon kadınından, bu 'âlicenaplık' beklenir mi? Doğrusu, hayır! Günlerdir ne giyim ne kuşam, yemeklerini ayaküstü geçiştiriyor, piyanosuna elini sürmedi. Hele bu sonuncusu, son derece önemli. Vahanak Efendi, 'nöbeti' geceleri olsun ona

devretmesi için, yalvar yakar oldu ama, razı edemedi. Havsalanın alacağı şey mi canım: Arşaluys'un, sırtında maşlahı, elinde yelpazesi, savruldukça hurma kızılı pırıltılar uçuran gümrah saçlarıyla, ölü bir aydınlıkta Feridun Hakkı'nın başını beklemesi?

Doktor Nubar Şemikyan'ın umduğunun aksine, hastanın ateşi düşmedi, belirgin bir iyileşme görülmüyor, dalgınlık hâli sürmektedir. İkinci akşam kaygılarını açıklayınca, Doktor Şemikyan, burnuna düşmüş gözlüğünü işaret parmağının ucuyla yerine iterek, soğuk soğuk;

"... açıkçası, hayretimi mucip oluyor, alt tarafı bir Türk zabitidir, bu mertebe ihtimama layık mıdır?" diye sormuştu, "... tehcir faciasını unuttun mu Arşaluys, Ermenilere reva gördükleri muameleyi?"

Yine de merakını giderecek birkaç söz bulup söylemişti:

"... cesametine aldanmamak lazım gelir, bünyesi zaif düşmüş, esasen hâl-i nekahette sayılır, yeni bir cerh..."

Hemen arkasından Şam'ın, 'en geç bir hafta zarfında', Osmanlı 'tahakkümünden' kurtulacağını müjdeledi: Arap ileri gelenleri, Emir Faysal'la el altından ilişki kurmuşlar, geceleri Ruvale kabilesinden silahlı bedeviler gizlice şehre sızıyorlarmış; İngiliz saldırısı Şam/Rayak hattında durdurulsa bile, Şam isyana hazırlanıyor. "Bu şerait altında, mecruh bir Osmanlı zabitini barındırmak, akıl kârı mıdır?" Madam Siranuş, ünlü Mahçubyan ziynetleriyle ortalığı ışığa boğarak, o dakika Doktor Şemikyan'ı onaylıyor; kocası, karşı çıktı:

"... umumi felaketlerden, tek tek fertleri mes'ul addetmek caiz mi? Hiç zannetmem! Mumaileyhi tanıdım, evime kabul ettim: Feridun Bey, kimsenin ölümünü temenni edecek tiynette değildir. Tehcirde vukubulan fecayiden, bizim kadar müteessirdi..."

Sustu, dazlak başında boncuklanan teri kuruladı, nedense Arapça ekledi:

"... evet, **an-samim-ül-kalp!"***

Cümlesini, daha çok kendisine söylermişçesine, sesini alçal-

*) an-samim-ül-kalp: yürekten, gönülden.

tarak tamamlıyor: "... tedavisi ne kadar icabettiriyorsa, o kadar kalabilir, isterse bu arada Şam işgal edilsin!"

Babasından bu kadarını ummuyormuş demek, Arşaluys olağanüstü duygulanmıştı: ıslanan kirpiklerini saklasın diye, pencereden dışarı bakıyor: gökte çarkıfelek gibi dönen yangın turunculları, rakı mavileri; çok yükseklerde, bu 'seyyal' renk perdesini jilet gibi çizen yırtıcı bir kuş: kartal mı, akbaba mı? Emeviyye Camii'nden, uzak ezanlar. Bahçede, hurma ağaçlarının narin inceliği, yorgun su sesi.

Doktor Şemikyan'ı uğurladıktan sonra, Vahanak Mahçubyan kızına dedi ki:

"... vaziyet vahimdir Arşaluys, hakikaten vahimdir! Arapları Osmanlı korkusu zaptediyordu, bu korku kalktı mı, ne olacağı meçhul: şehri yağma edebilirler, İngilizler buna bigâne kalır. Namımız 'Cemal Paşa'nın dişçisi'ne çıkmış, topun ağzında biz bulunuyoruz. Bütün gün çarşıdaydım, kuyumcu esnafı dehşet içindedir, kara kara düşünüyor. Nerses, Hrant ve ben, kıymetli taşları muayenehaneye taşıdık, oradaki kasa daha emin, daha mahfuz. Altınları da..."

Nihayet Feridun Hakkı, gözünü açar gibi oluyor. Acıkmış. İki kaşık çorba içti, iki kalem pirzola yedi, biraz yoğurt, iki dilim ekmek. Arşaluys'un böyle leylak buğulu ten kokuları dağıta dağıta, etrafında dönmesi yok mu, onu duygulandırıyor. Bir ara, hiç alışkın olmadığı bir ağlamak ihtiyacı, yüreğinden mi neresinden, boğazına doğru yükseldi; kendini tutmasa, hıçkıra hıçkıra ağlayabilir; tuttuğu için, hıçkırıkları sıra sıra boğazına düğümleniyor. Vücudunda garip bir dağınıklık, sanki kasları kemiklerinden, kemikleri eklemlerinden ayrılmış, bir daha yapışamaz. Bir de saplantı: 'bademâ' yerimden kıpırdayamam! Oysa kıpırdayabiliyor: elini kolunu rahatça oynattı, yarası sızlamasa, hiçbir şeyi olmadığına hükmedebilir. "Üç yıl imtidadınca cephelerde aradığım ölüm, az kalsın beni Şam-ı Şerif'de mi bulacaktı?" Arşaluys'tan ayrıntılı bilgi almayı deniyor, alabildiği sadece şefkat: insanı şaşırtan bir özen ve titizlikle karışık, adamakıllı etkileyici.

Fuad el Ma'rûf, o akşam üzeri, koptu geldi. Pencereden ateş edip, onu arkasından vuran oymuşçasına eksikleniyordu: gözlük-

lerinin ardına saklanmış, alnı kırış kırış, fırça beyazı bıyıklarında bir titreme! Sırmalı zıh geçirilmiş bir burnus giymişti, durup durup tekrarlıyordu:

"La-havlevelâ-kuvvete..."

Ya da: **"... lâ-rahate-fid-dünya..."***

Kahvesini fincanında unuttu, cıgarasını kültablasında; üzüntüsünü açıklamaktan ziyade, askeri harekâtın gelişmesine dair Kâtip Yüzbaşı'dan işittiklerini Feridun Hakkı'ya iletmeye çabalıyordu ama, kafasını toparlayamıyordu ki!

"... İngilizler maalesef Deraa'ya varmış, Beyrut demiryolunu katetmeleri an meselesidir, halbuki Rayak'ta külliyetli miktarda Osmanlı askerinin temerküzü iş'ar olunuyor, Şam'la irtibat kesilirse..."

Ya da, dua eder gibi iki avucunu göğe açarak: "... etraf lebalêp Osmanlı neferi: aç, bilâç, fevkalade pejmürde! Umumi bir perişanlık ki, tahammül eylemek gayr-ı mümkün! Bunlar, 26. ve 53. fırkaların bakiyesiymiş!.."

Sönmüş cıgarasını hatırladı, fitilli çakmağına davranıyor:

"... cebel-i esved'i tuttular, tuttular; tutamadılar mı, yandık!"

Vahanak Mahçubyan, daha mı görmüş geçirmiş, daha mı tedbirli; her olasılığı hesaba katmak zorunu öne sürerek, Feridun Hakkı'nın ne olacağını gündeme getirdi: gönül arzu etmese de, Şam'ın kaybedilmesi yakındır, bu takdirde 'muallâktaki bir Osmanlı zabitinin' uğramayacağı belâ mı var; ne yapıp yapıp, onu bu 'hüviyetten' kurtarmaları gerekiyor: şehri derhal terk etmesi 'muhal' olduğuna göre, otelden çıkmalı, sonra kılığını ve adını 'tebdil' ile...

Fuad el Ma'rûf, aynı şeyleri düşünmüyor muymuş? Meğer, söylemeye cesaret edemezmiş! Ağır bir yükü üstünden alıvermişler gibi, ferahladı. Fırça beyazı posbıyığının altındaki gülümsemesi bu defa biraz solgun, alnında yürek üzüntülerinin gölgesi:

"... akıl için tarik, her zaman bir olmuştur" diyor, "... bendeniz kıyafet meselesini hallederim, tebdil-i hüviyet biraz daha muğlak ve müşkil, mamafih çaresine bakılacak..."

*) "... dünyada rahat yoktur."

Sustu, iki elini iki yanına uzatıp, başını salladı:

"... alâ-kadr-ül-imkân!"* dedi.

Vahanak Mahçubyan, Nerses'i gönderip ertesi sabah eşyalarını otelden aldırıyor. Geceleyin, Arşaluys, Feridun Hakkı ve o, 'meşveret ettiler.' Yaralı yaralı, 'başka bir mahalle intikali, gayr-ı kaabil imiş', Mahçubyan Konağı'nda kalacak, hiç olmazsa durum aydınlanıncaya kadar.

Feridun Hakkı ses çıkarmadı. Çıkaramadı demek, daha mı doğru? Yarasını ciddiye almayabilir, birkaç günlük istirahat ayağa kalkmasına yetecektir, ama sorun sonra çetrefilleşiyor: şehir düşmeden sokak ortasında onu vuran Araplar, düştükten sonra ne yapmaz? İşgal Komutanlığı'nın davranışını kestirebilmek, çok daha güç. Bir süre, Mahçubyan ve el Ma'rûf ailelerinin kanatları altına sığınmak, makûl görünüyor; ortalık yatışınca, elbet, başka bir 'çare-i hâl' bulunacaktır.

"... 'Osmanlılık', diye bir mefhum-u içtimâi teşekkül etmiş de, bu, onun sayesinde mi kuvveden fiile çıkabiliyor? Aristidi Efendi'nin kulakları çınlasın! Bu mevzuda az mı münakaşa etmiştik..."

İşin buraya varmasına, en çok kim sevinir? Hiç kuşkusuz, Arşaluys Mahçubyan! Siyah üzüm gözlerinin mor buğusu üflendi, parlak taşkömürü siyahlığı büsbütün meydana çıkıyor, sanki cilalı. O meş'um geceden beri taşıdığı maşlahı sırtından attı, 'rabıtalı' bir elbise giydi; saçlarını güzelce taramış, dudaklarına hafif ruj filan, gümüş tepside şampanya bardaklarıyla çıkıp geliyor. Sözde Feridun Hakkı'nın sağlığına kadeh kaldırıyorlar, gerçekte, **amant**'ının** elinin altında kalmasına sevindiği belli. İlk yalnız dakikalarında, dolgun kollarını çepçevre boynuna sarıp, dudaklarını ağzına uzatarak, bunu kanıtlıyor da. Feridun Hakkı, onu öptü. Öpüşme uzayınca, ılık göğüsleriyle Arşaluys, göğsüne abanmıştı: şöyle hafif, yumuşacık! Feridun Hakkı'nın erkekliği, kımıldıyor. Hani 'nefsini' gemlemese...

Nasıl da sonbahar akşamı! Leylak pembeleri menekşe morlarıyla iç içe, derinlikleri salkım salkım yıldız, cıva yeşili, çelik

*) "... imkânlar elverdiğince!"

**) amant : sevgili, dost.

mavisi, sırmalı sarı. Arka bahçedeki dipsiz kuyunun başında, fellâh bahçıvan **'ya leyli'** diye tutturmuş, ağıda benzer bir türkü söyler. Arada, çat çut silah sesleri. Uzaklardaki, ne olduğunu ilkin çıkaramadıkları uğultuyu, Feridun Hakkı'nın çöl savaşından âşinâ kulakları, sonunda tanıdı: uçakların uğultusu bu! "Ağleb-i ihtimal İngiliz tayyareleri, Şam üzerinde keşif uçuşuna çıkmış!"

Arşaluys'un o ara, ilk geceki yanılsamayı Feridun Hakkı'ya açıklaması, nedendi acaba? Yarın ne olacakları meçhul iken, kendini ona çok daha yakın hissetmesinden mi? Dudaklarını, ufacık öpücükler halinde, yüzünde gezdirerek, demişti ki:

"... hararetiniz ziyade idi, ihtimal bunun taht-ı tesirinde, zevceniz olduğum zehabına kapıldınız: onun ismiyle hitap ederek, benden su istediniz. Kelime-be-kelime hatırlıyorum, dediniz ki: 'Mâide daha yatmadın mı, sana zahmet bir kupa su, çok susamışım!'"

Sustu, göğüs geçirip, ekledi:

"... ismi Mâide'ydi demek!"

Feridun Hakkı, sesinin titreyişinden, Arşaluys'un onu gerçekten sevmiş olabileceğini, ilk defa düşünüyor. Olabilir mi? Böyle varlıklı, üstelik **mondaine** ve alımlı bir kadın, onun gibi 'lâalettayin' bir erkeği ne yapsın? Gönül eğlendiriyor. Herhalde koşulların zorlaması. 'Mamafih', gönül alıcı bir iki söz etmesi gerekiyordu; bunu, Mâide'yi harcayarak yaptı:

"... evet Mâide'dir, kuzinim, yani amcamın kerimesi. Hasbelkader evlendik, hakikatte bu izdivaç bir vicdan borcunun ifasıdır Arşaluys, öksüzlüğüm itibariyle, beni büyütüp okuttuğu için amcama medyun-u şükrandım, kızıyla evlenmemiz, daha mektepteyken mukarrerdi..."

Arşaluys doğrulmuştu. Bir eliyle, farkında olmaksızın, yastık örtüsünü düzeltiyor. Dedi ki:

"... **mon cher ami, mais c'est inconcevable!*** Şahsen, tahammülüm asla mevzubahs olamazdı, ya isyan ederdim, ya firar! Fernand ki bütün mevcudiyetimle sevmiştim, tahakküme müstait olduğunu fark ettiğim lahza..."

---

*) "... fakat aziz dostum, böyle bir şey düşünülemez!"

Fernand kim? Onu mu anlatacak? Sözünü nedense askıda bırakıyor. Yüzünde bir iyi haberin içten aydınlığı, doğrulup şampanya bardağına uzandı, kısa bir süre ışığa tutup, içkinin iğne ucu boncuklanışını seyretti, sonra bir kerede içiyor.

Meğer bunlar, Feridun Hakkı yüzünden, birbirine girmiş. Hem de kahvaltı sofrasında, sabah sabah. Madam Siranuş, 'evlerinin gaddar bir Türk zabitine melce teşkil etmesine', daha ilk günden katlanamıyor. Açmış ağzını, yummuş gözünü; ortaya dökülmedik Arşaluys'un ne yosmalığı kalmış, ne hainliği! Hele 'herife' hissen 'rabıtalı', üstelik 'zayıf' görünmesi yok mu, 'valdesini' çileden çıkarıyormuş! O küçüklüğünü bilip sussa ya, ne gezer, hiddetlenince gözü dünyayı görmez: lafın altında kalmıyor, çata çat, annesi bir söylüyorsa, o bin! Bakmış iş uzayacak, birbirlerinin kalplerini kıracaklar, Vahanak Efendi 'müdahaleyi' uygun görmüş: 'tehcir fecayii' dolayısıyla, her ne kadar karısının 'elem ve infialini' haklı buluyorsa da, ağırlığını kızından yana koyuyor. Feridun Bey ki, ciddiyet ve namusuna itimadı tamdır, böyle 'muhataralı' bir zamanda, ortada bırakılır mı? 'Vicdanına sığmazmış bu!' Gerçi Arşaluys'un ilgisi, 'makûlat' sınırını aşmaktadır; nerde o hayranlarını hafife alan, kibirli ve şımarık, 'alafranga' matmazel; nerde bu hastanın başucuna çakılmış, tepeden tırnağa dikkat, yüreği elinde genç kız? "Keyfiyet, bir ebeveyn için filhakika düşündürücüdür."

Vahanak Mahçubyan bunları ona ağzıyla söyledi: ertesi gün, öğleye doğru; Victoria Oteli'nden bir telaş gelip, oradan öğrendiklerini aktardıktan sonra. Dördüncü Ordu Karargâhı, otelde barınmıyor mu, az beceri bol bahşiş, en sağlıklı haberler oradan sızdırılıyor. Yahudi **maitre d'hôtel** onu aldatmadıysa, Yedinci Ordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa Şam'a 'vürûd etmiş', ama ne şehirde kalabiliyor, ne ordusunun başında:

"... zira Liman Paşa Rayak'taki gayr-ı muntazam kuvvetlerin başına geçmesine dair, mumaileyhe emir bırakmış, o da ne yapsın, alelacele ihzar edilen bir 'tren-i mahsus'la Rayak'a hareket ediyor..."

Feridun Hakkı'nın içinde, çıt diye bir şey kırılmıştı. Dikkati hemen dağılıyor. Oysa Vahanak Mahçubyan'ın söyledikleri,

önemli şeylerdir: ortalık, anababa günü; Almanlar, şehri terk etmeye hazırlanıyorlarmış; geceleri Şam-ı Şerif'e, 'urban' hâkim oluyor; Faysal yandaşları, Arap 'hükümetini' ilan edeceklerini, uluorta söylemişler; camiler, medreseler, tekkeler, 'muhacir' dolu: çoğu şaşkın, hepsi kötümser ve kararsız.

Fuad el Ma'rûf, bu 'hercümerce rağmen' onu bulmuş, Feridun Hakkı Bey'e gereken 'vesaiki' sağlayabileceğini, fakat bunun epeyce pahalıya patlayacağını bildirmiş! Bu zamanda paranın lafı mı olur, Vahanak Efendi o dakika çıkarıp veriyor, 'bittabi, bilâhare tediyesi şartıyla'. Dazlağının terini kurulaya kurulaya, son cümleyi eklemesi, besbelli 'misafirinin' izzetinefsini korumak içindir.

Feridun Hakkı onu yarım yamalak dinlemişti, 'akıbetinden' söz ettiğini tam çıkaramadı. Niye? 'Zihnen', İngilizlerce tutsak edilip, çoktan Kahire'ye sevk edilmiş olduğundan mı; yoksa bir yerden sonra insanın, başına gelebilecek musibetlere lakayt kalışından mı? İkisinden de olabilir. Zaten 'gönül lambası' kısıldıkça kısılmış, içi bütün karanlık. Kolunda, yol yol sızılar: Doktor Şemikyan'ın hoyratlığından bu, her pansumanda yarasını kanatıyor.

Derken Mahçubyan, sözü 'Defterdar Bey cenaplarına' getirmesin mi? Tepeden tırnağa kulak kesildi.

"... vaziyete bu sabah muttali oldum, şayan-ı taaccüp bulduğumu itiraf ederim: Emrullah Râci Bey'den, doğrusu, daha başka bir hatt-ı hareket beklenirdi. Şehri terk etmekte gösterdiği isticali, ihtiyatkârlık telâkki eylesek bile, refakatinde münhasıran Sâlise Nâlân Hanım'ı götürüp, diğer iki zevcesini Şam'da bırakmasını izaha imkân yoktur. Bâhusus ki..."

Feridun Hakkı, gizleyemediği bir merakla sordu:

"... nasıl nasıl, Şam'da mı bırakmış, yani kimleri? Müzeyyen Hanım'la..."

Mahçubyan, gözlerini kaçırarak, sözünü tamamlıyor: "... küçük zevcesi Hatice Hanım'ı! Ahval-ı hazıra dolayısıyla Fuad Beylerde kalıyorlar..."

Aşağıdan, piyano sesi. Biraz iyileşmesi, Arşaluys'un Beethoven'e dönmesini kolaylaştırmış oldu. Sabahtan beri **Largo**'ya ça-

lışıyor: aynı melodinin dönüp dönüp tekrarlanışı, bu kıyamet öncesi gerilimde, ne kadar da 'abes bir fikr-i sabit' gibi görünüyor?

Feridun Hakkı, ister istemez, bir Haco hülyasına dağılacaktı. O gün, akşama kadar, artık hep onun barut esmerliği, alıcı kuş gözlerinin zeytin yeşili. Arşaluys'un yakınlığı içten, tutkusu sürekli olsa da, Haco'nun hayali belirmeye görsün, onunkisi dakikasında soluklaşıyor. Varsa Haco, yoksa Haco! Mahçubyan'ın muayenehanesinde, nefti ipek çarşafını yapraklandırarak, merdiven boşluğundan kayboluşu. Sonra, Fuad el Ma'rûf'un yemeğinde, şarkı söylediği akşam, havuza yansımış görüntüsü: garip bir rüyanın, durgun suyun yüzeyinde, sihir kuvvetiyle belirmesi gibi: esrarlı, etkileyici, muhteşem. Ya da, vurulduğu gece, Defterdar Bey'in evinden ayrılıyor: Haco, dudaklarından eksik etmediği 'müphem' gülümsemesini, net bir gülüş halinde kesinleştirdi: altın dişleri, fenerin aydınlığında; vahşi sarı ışıldıyorlar, sanki ağzına avuçla yaldız doldurmuş, güldükçe sırmalı şimşekler savuruyor.

Feridun Hakkı, gülümsediğini fark edip, toparlandı. Gülümsemişti, çünkü, o yarı kadın yarı çocuk neşesiyle, ayrılırken Haco'nun dediklerini hatırlamıştı: "... Şefika Ablam takılıyor, ağzımda Hazine-i Hümayun taşıyormuşum!.."

Feridun Hakkı, saniye aralıklarına kat kat istiflenen piyano tınlamalarıyla; içisıra geliştirdiği, gidip ne pahasına olursa olsun Haco'yu görmek 'iştiyakı' arasında, kaybolmuştu; bu yüzden, ne piyano sesinin ansızın kesildiğini fark edebildi, ne alttan alta camları titreten şiddetli patlamaları. Nasıl da dalmış: Arşaluys, ipek maşlahının hışıltısıyla, başında bitiyor. Buğulu siyah gözleri, korkudan irileşmiş.

"... infilakları işittiniz mi **mon cher ami?** Bunların ne olmak ihtimali vardır? İngilizler, şehre mi girdi yoksa?.."

Kulak kesildiler. Çatılıveren sessizlikte, hiçbir şey duyulmadı. İşittikleri, alışılmış sesler: ayna gibi parlayıp sönen bir çocuk çığlığı, kederli at kişnemeleri, hurmaların tepesinde cıvıldaşan kuşlar. Patlama az sonra, deprem uğultusu gibi yeraltından geliyor. Camların sinsi titreşmesini, kuşların kanat patırtısı izledi: ürküp, hepsi bir anda havalanmışlardı da! Peki, ne bu? İngiliz ağır top-

çusu, Şam-ı Şerif'i mi bombalamaktadır? Yoksa 'tayyareler' mi? Feridun Hakkı'nın kafası, İngilizlerin ağır topçu birliklerini, Şam'ı ateş menziline alacak kadar yaklaştırmış olmalarını kabul edemiyor. Kaşlarını çatıp, dedi ki:

"... ihtimal tayyarelerdir! Lâkin ahaliyi, havadan bombardıman etmek, ne vahşet! İngilizler bu vahşeti nasıl irtikâp edebilirler? Siz ki insaniyetperverliklerini muttasıl medh-ü-sena edersiniz..."

Arşaluys söylediklerini duymamıştı; duymuş, belki anlamamıştı; yatağa sokuldu, şampanyalı soluğuyla fısıldayarak;

"Feridun, korkuyorum!" dedi, "... maazallah bir bomba da..."

Yıldırım hızıyla akşam oluyordu. Turuncu gökyüzüne hurma ağaçları, bir ara leylak rengi çizildiler; renkleri, çok geçmeden koyu eflatuna döndü; daha sonra, karanlık mora. İkisi de susmuş kalmışlardı. İtiraf edilmez kaygılar, vahim olasılıklar, tüylü böcek temaslarıyla yüreklerini yokluyordu. Yeni bir patlama bekliyorlar. Her defasında Feridun Hakkı, sağlam eliyle, yanıbaşına yarı uzanmış Arşaluys'un, usulca saçlarını okşuyor. Arşaluys, şampanyalı soluğunu, eğilip, küçük ve dalgın öpücüklerle, nokta nokta, onun yüzüne bırakıyor. İçin için kuruluyorlar.

Korku insanı tahrik mi eder? Birbirlerine dokunmak istemeleri güvenlik ihtiyacından mı; gerilimin kamçıladığı şehvetin, karşı koyulmaz itişi mi? Camlar, mürekkep mavisi parlıyor. Oda gölgelerle doldu. Yüzlerini bile açıkça seçemiyorlar. Feridun Hakkı'nın göğsünde yoğunlaşan, hafif leylak, ağır şampanya kokusu. İki koluyla sıkı sıkı kavrayıp, Arşaluys'u yatağa devirememek asabını bozuyor. (Bir patlama daha. Öncekilerinden güçlü, daha yakın. Sarsıntısı uzun, gürültüsü katmerli.) Feridun Hakkı, bunun etkisiyle mi, Arşaluys'un alacakaranlıkta yüzen dolgun ağzını, dişleriyle kavradı. Bir öpüşme sarmalının labirentinde kayboldular. Yaralandı yaralanalı sevişemediler ya, birbirlerine susamışlar. Öpüşmeleri bitmiyor. Öpüşmeleri mi? Aslında ağızlarıyla, karşılıklı, yüzlerini keşfediyorlar: dudaklarının ıslak duyarlığına, birbiri ardınca, kirpik tırtılları, kaş kalabalığı, kulak dolambaçları dokunuyor. Bir süre Feridun Hakkı ağzını, Arşaluys'un kulak memesiyle boynunun birleştiği yerde unuttu. Arşaluys tutkudan

uğulduyor. (Bir patlama daha. Camların titreşimi büyüdü, ince ince zangırdadılar.) Bir ara nasıl olduysa, Feridun Hakkı, sol kolunu Arşaluys'un beline atmaya yeltendi; aynı anda, yarasının yeniden yırtıldığını duydu. Kısa, varla yok arası bir çığlık atıyor: "Ah!" Solukları ağızlarına sığmasa da, hemen durup, bir ışık uyandırarak, ne olduğuna baktılar: kanamış! Oysa, öyle sevişeceklerdi ki...

Hevesleri, kursaklarında kalmıştı. Aç kurtlar gibi, geceyi beklediler. Herkesin yatmasını, konaktan elin ayağın çekilmesini. Patlamalar yüzünden, aksi gibi, yemek uzadıkça uzadı. Her kafadan, bir yorum. Madam Siranuş, parıltısı insanüstü yoğunlaşan gözlerini, iki bulunmaz mücevher gibi, üstündeki Mahçubyan ziynetlerine katarak; Rayak demiryolunda İngiliz süvarisinin, Osmanlı piyadesini 'perişan' ettiğinde ısrar ediyor. Nasıl bir ısrar, görmeli. Hayır diyenle, kavga edebilir. Arşaluys'a göre, patlamalar, büyük saldırıdan önceki İngiliz topçu hazırlığıdır. En akla yakın olanı, Vahanak Efendi ortaya attı: 'infilaklar' şehrin içinden yükseliyor, Almanların bir marifeti olamaz mı? Geç vakit, Kuyumcular Çarşısı'ndan dükkânın hesabını getiren Nerses, Vahanak Efendi'nin varsayımını doğruluyor: Şam'daki Alman Komutanlığı, çekilme kararı almış, İngilizlere 'ganimet' kalmasın diye, şehirdeki cephanelikleri 'berhava' etmekteymişler!

Feridun Hakkı olayı, gece yarısından sonra, Arşaluys, elleri ve dudakları arzudan titreyerek, kapıdan hayal gibi sızınca öğrendi. Akşamdan beri içini oyan keder, derin bir ye'se dönüşüyor. "Mühimmat depolarının berhava edilmesi, Şam'ın bilâmüdafaa bırakılacağına işaret değil mi?" Bu gerçeğin kaçınılmaz olduğunu, bu nedenle çoktan içine yatırdığını sanıyordu. Yanılmış. Farkında olmadan, bir mucize bekliyormuş demek. Hayır, mucize filan olmayacak. Şam-ı Şerif'i bırakacaklar: "Osmanlı tâcından, bir inci daha düşmektedir."

Arşaluys'la yaşadığı bu olağanüstü geceyi, Feridun Hakkı, İzmir'e döndükten sonra da unutamayacaktı. Haco diye yanıp tutuştuğu, o karanlık işgal günlerinde bile!

Patlamalar, seyrek seyrek, sabaha kadar sürüp gitmişti. Şam'da ne çok 'mühimmat deposu' varmış! Havaya uçura uçura

bitiremiyorlar. Gece, gizli aydınlığı radyoaktif bir toz halinde yağan, uğultulu ay gecesi. Rhuta Vadi'sinden, zaman zaman, köpek havlamaları çoğalıyor: salkım saçak. Nemi ısınmış, varla yok arası kaba bir yel, tül perdeleri üfürmektedir. Bir de kuş, nerede olduğu belirsiz, ötüşü vahşi ve yeknesak, ishakkuşu!

Yatak odasının camları, uzak patlayışlarla titreştikçe, pencereden üstlerine yılan yeşili, yanardöner yaldız tozu serpiliyor. Her patlayışta Arşaluys, vücuduna daha yakın: leylak buğusu 'mesamâtına' işlemiş, şampanya soluğu dudaklarına düğümlü, kızıl hurma pırıltılı saçları yüzünü süpürüyor. Önceleri ufak ve ince, gittikçe büyük ve kalın, öpüşüyorlar. Dudaklarının başladığını, dilleri, bazen dişleri tamamlıyor. Feridun Hakkı'nın ensesinde, alnında, şakaklarında, ılık bir ter; içinde, yine sarılıp, Arşaluys'u yatağa sırtüstü devirmek arzusu. Yaralı koluyla bunu gerçekleştiremez ki! Hırsından kuduracak!

Arşaluys galiba anladı, yarasını kanatmadan sevişmelerinin yolunu arıyor. Biraz nemli parmakları, daha çok ıslak ağzıyla; Feridun Hakkı'nın göğsünden aşağılara doğru aktı. Bir Fransızca bir Türkçe, aynı sözü tekrarlıyor:

"... non cheri, ne bouge pas!"*
"... hayır hayır, sen kımıldama lütfen!"

Kımıldayan o, sırasına göre terli bir avuç, salyalı bir ağız olarak, erkekliğine kenetleniyor: tutkulu, sımsıcak, obur! Soluk soluğa, sanki kazanılması imkânsız bir davayı, kanıtlamaya uğraşmaktadır. (Yeni bir patlama! Yıldırıcı bir deprem tokmağı, yandan, küt diye Mahçubyan Konağı'na vurdu: duvarlar içten içe uğulduyor, camlar ürperdiler.) Arşaluys, leylak ve ter kokulu yoğun bir duman bulutu, yavaş yavaş, sevdiği adamın üzerine kapanıyor. Buram buram sperma tüten erkekliğini, apışarasının kuytusuna sımsıkı hapsetti. Hafif yapışkan bir kayganlık. Dişilik mağarasının ıslıklı karanlığı. İleri geri, yukarı aşağı, sürekli hareket. (Bir patlama daha: yorgun gökgürültülerinin, uzak ve dargın homurtusunu andırıyor; derinden, dalgalar halinde geldi, ayın gümüşlediği

*) "... kımıldama, sevgilim!"

camlara çarptı.) Feridun Hakkı, sağlam koluyla kadını sarıp, elini saçları arasına daldırıyor. Yüreği anlaşılmaz bir minnet hissiyle dolu, açıklaması güç şükran duyguları, sonsuz ve sessiz teşekkürler. (Bir başka patlama: kısa, kesin, dikine!) Birden, sırmalı ay karanlığında, Arşaluys'un, erkekliği üzerinde doğrulduğunu görmez mi? Gözlerinin siyahı bütün kaymış, kirpiklerinin sürmeli çizgisi arasında, incecik, kar mavisi bir beyazlık. Şehvetlendikçe kalçaları, kıvamlı bir sıvı gibi çalkalanmaya başladı. Saçları salkım salkım, omuzlarından memelerine akıyor. Memeleri birer köpek.

Feridun Hakkı, erkeği hayatından koparan cinsel tadı, olanca şiddetiyle bir daha tattı. Dumanlı bir andı bu, ne geçmişi kalmıştı, ne geleceği: Mekteb-i Tıbbiye-i Şahâne ufalanmış, İzmir yılları kayıp, çöl savaşları silik hatıra fotoğrafları! Varsa yoksa, erkekliği üzerinde çalkalandıkça irileşen, içine bir yerlerine birazdan döl bereketini fışkırtacağı, gözleri şehvetten kör olmuş, o kadın! Yoksa rüya mı görüyor? Cinsel deneyimi az, cephenin kavurucu kadınsızlığından henüz çıkmış, mahcup bir erkeğin aşk rüyasını mı? Tam boşalacak, ani bir ışık vurmuşçasına, belleğinde Mâide'nin yüzü yanıp sönüyor: balkonda, yaz denizinin havai mavi aydınlığına karşı durmuş, kibirli tombulluğuyla dudağını bükmektedir: onu küçümsüyor mu, ayıplıyor mu?

Yıldızlar artık titremiyor. Patlamalar seyrekleşti. Mahçubyan Konağı kocaman bir gemi, gecenin maytap mavisi sessizliğinde yüzüyor. Civar bahçelerden, ilk horoz. Arşaluys, öpüşmekten şiş dudaklarıyla, yüzünü birçok öperek gitti. Feridun Hakkı, suçlu bir mutluluktan sarhoş, utana utana, arkasından onu neden sevemediğini düşünüyor: cinsel çağrılarına 'icabette' hiç duraksamadı; 'izhar' eylediği yakınlığa minnet duymaktadır; öyleyse niye sevemiyor? Asriliğini, gösterişli Mahçubyan mücevherleri gibi, şıkır şıkır üstünde taşımasından mı? Çevresinde 'perestişkâr' biriktirmek merakından mı? Yoksa, aman Allahım, yoksa 'münhasıran' Ermeniliğinden mi?

"... başkalarında o kadar muaheze ettiğim keyfiyet, bana da mı müessir oluyor?.."

Birden Haco'yu o derece önemli kılan özelliğin, uzakta iken 'esrarengiz', yakında iken 'içi dışı bir' görünmesi olabileceğini

saptadı. Heyecanlandı. Bir cıgara yakıyor. Karatahtaya çizili bir resmi süngerle siler gibi, usulca Arşaluys'u belleğinden silecek; sabahın ilk ışıkları belirinceye kadar, Haco'yla yeniden nasıl bir-araya gelebileceğini tasarlayacaktır: bir kere iyileşip, ayağa kalkması lazım; sonra gidip neredeyse onu bulması!

... üç gün sonra zarzor kalkabildi. Sol kolunu hâlâ oynatamıyor. Arşaluys yardım etmese, Fuad el Ma'rûf'un sağlayıp gönderdiği kılığı, giyemezdi: entari, agel, kefiye! Aynada gördüğünü yadırgıyor: uzamış sakalı tozlu, solgun bir adam; gözlerinde 'melâl', alnında çizgiler, iri burnu iyice ağzına düşmüş! Osmanlı ordusunda 'ihtiyat' Tabib Yüzbaşı Feridun Hakkı (İzmir) mı bu? Ne münasebet! Üzerindeki 'evrak' Yâsin Haddûka adına düzenlenmiştir, doğumu Müzeyrep, 'tevellüdü' 1300, olduğundan birkaç yaş genç. Güpegündüz sokağa çıkmayı, yine de göze alamadı: bakarsın, tanıyan eden olur; zaten türlü rivayet dönüyor: yok Victoria Oteli'ne gitmekte olan bir otomobil dolusu Osmanlı zabitine bomba atılmış, yok kolağasının biri Berada kıyısında cenbiyelerle delik deşik edilmiş; akşam üzeri, şehrin tozlu yeşil aydınlığı kararırken çıkmak, en münasibi!

Boncuklu kapıyı şıkırdatarak eczaneye girdiğinde, yumuşak eylül alacası. Yukarda, düğme büyüklüğünde, ilk yıldızlar. Yoldan, kimbilir hangi birliğin ağırlığını yüklenmiş, mekkâre kolu geçiyor; neferlerin yüzü gölgeli, avucunda cıgara içen 'mükedder' bir çavuş. Fuad el Ma'rûf elinde kalem, yazıhanenin üzerine yaydığı esericedit kâğıdına eğilmiş; loşlukta yüzleri seçilemeyen, biri 'müheykel', kınalı sakalı baharat kokuları saçan; öteki, sünnet-i şerif üzere bıyıklı, iki Arapla konuşuyordu; ilk bakışta onu tanıyamadı, yabancı bir müşteri mi sandı ne, Arapça ne istediğini soracaktı ki, kalemi tutan eli havada donakaldı: yüzünü bir kaygı karaltısı yalayıp geçiyor, gözlük camlarının ardında gözleri ufaldı; elini iki avucu arasına alıp sıktıktan sonra;

"... şimdi konuşamayız Feridun Bey!" diye Türkçe fısıldadı, "... yarım saat kadar sonra teşrif buyurun!"

Hemen sesini yükseltiyor. Arapça bir şeyler söyleyip, eliyle kapıyı gösterdi. Feridun Hakkı Fuad Bey'i böyle tedirgin, bu derece ihtiyatlı görmemişti. Durum kestirebildiğinden ciddi olmalı.

O sakalı kınalı 'müheykel' şeyhi, gözü bir yerden ısırıyor ama, nereden? Yarım saati, çevreyi kolaçan ederek mi geçirse acaba?

Böyle düşüne düşüne, farkında olmaksızın, nehir kıyısına varmıştı. Berada, suları alacalı mora dönmüş, 'ezelden ebede, nâmütenâhi akışını' sürdürüyor. Şurasında burasında haşhaş pembesi, simli eflatun lekeler; akıntıya kapılmış sürüklenip giden, boş mühimmat sandığı, İngiliz cıgarası paketleri. (Geçen gece Mahçubyan, söz arasında ne demişti: 'urban' nehirden şişmiş Osmanlı neferi cesetleri çıkarıyormuş!) Havada yanmış barut kokusu, arada savrulup, yaşadığı duygusallığa şiddetli bir yurtsama katıveren, akşam ezanları.

Sokaklar 'mûtadın fevkında' telaşlı mı, 'ahval-i fevkalade dolayısıyla' ona mı öyle geldi? Askerin çekildiği, düzensiz, biraz da hırpani 'müfrezelerin', alacakaranlığın olmadık köşelerinden peydahlanıp, sağda solda hiç oyalanmadan, olmadık köşelerinde kaybolmasından anlaşılıyor. Rastladığı Arapların sakalları yıldız aydınlığında pırıl pırıl, tavırları küstah, yürüyüşleri çalımlı, bakışları 'mütekebbir.'

"Yok efendim! Halet-i ruhiyem bozuk, ihtimal bana öyle gelmektedir! Ooo üç çeyrek olmuş, eczaneye dönmeli! Adamcağızı intizarda bırakmayalım."

Camlarda ışık göremeyince, Fuad el Ma'rûf'un dükkânı kapatıp, evine gitmiş olduğunu zannetti. Karanlıkta oturuyormuş, nargilesinin ateşi narçiçeği parlıyor. İstihzasını bütünüyle kaybetmiş bir sesle, onu çağırdı. İçerdeki sürekli ecza ve tömbeki kokusu, daha mı yoğunlaşmış? Alttan alta, keskin bir baharat kokusu hissediliyor. O 'müheykel' Arap şeyhinin, kınalı sakalından artakalmış olmalı! Sokaktan, pelerinini savurtarak, bir atlı geçti. Uzaklaşan, rahvan nal sesleri.

Feridun Hakkı, doğrudan konuya mı girsin, ("... Vahanak Efendi Şam'da bir Arap Hükümetinin teşkiline tevessül edildiğini işitmiş, malûmatınız oldu mu acaba? Hayati ehemmiyeti haizdir de!.."); yoksa, sıradan nezaket cümleleriyle mi söze başlasın ("... affınızı istirham ederim Fuad Bey, kıymetli vakitlerinizi heder ediyorum"), bilemedi. Eczanenin karanlığı koyulaştıkça, nargilenin tokurtusu, sinir bozucu bir heybet kazanıyordu.

'Bu sükûtu bozmalıyız! Behemahal bozmalıyız! Böyle iktiza eder!"

Fuad el Ma'rûf bozdu. Ne kadar kötümser! Sesi birkaç gün içinde ihtiyarlamış, hafif titrek, bir hayli kederli. Anlattıkları, 'ömrünü Osmanlılık mefkûresine vakfetmiş bir münevver için' gerçekten elem verici: Anzac süvarileri, Şam/Rayak bağlantısını kuzeyden kesmişler; güneyden şehir, Emir Nâsır komutasındaki Arap kuvvetiyle, İngiliz birliklerince tehdit ediliyor.

"... vaziyet vahim, Ruvale kabilesi külliyen onlara iltihak eylemiştir; şu dakika, şehirde ne kadar müsellâh Ruvale mücahidinin kol gezdiğini Hakteâlâ bilir. Osmanlı kıtalarının bakiyetüssüyûfu, alelacele Halep istikametinde çekiliyor!"

Başını sokaktan tarafa çevirince, dışarda hiç ışık olmadığı halde, gözlük camları garip garip ışıldıyordu. Göğüs geçirerek, dedi ki:

"... az evvel bizzat müşahede etmiş olacağınız veçhile şiddetli tazyik altında bulunmaktayız. Tesisi mukarrer Arap Hükümetine mâli istinatgâh aramaktadırlar. Bağrım hûn olarak, beş yüz sarı lira vaadetmek mecburiyetinde kaldım."

Feridun Hakkı sordu: "Hükümet tesisi kat'iyyet kesbetti mi?"

"... çoktan! Ağleb-i ihtimal, efkâr-ı umumiyeye yarın ilan olunacaktır. Eşhas-ı malûmeden mürekkep bir heyet, haddızatında bilmem ki..."

Feridun Hakkı, tütün içmeye niyetlendi. İçemez. Karanlıkta tek eliyle cıgara saramaz ki! Nargile, başlıbaşına külfet! Bir yandan sözü, nasıl edip de Haco'ya getirebileceğini araştırıyor. Açık açık, sorsa mı? Gerek kalmayacak; ilgisini kestirdiğinden mi acaba, Fuad El Ma'rûf, kendiliğinden 'malûmat' veriyor:

"... Defterdar Bey, hakikatte, ailenin taksimine şiddetle muhalefet etti. Yakinen biliyorum, hareketinin arefesinde uzun boylu musafaha ettik, bana bizzat söylemiştir. Lâkin Müzeyyen Hanım'ı ikna etmek mümkün olamadı. Fikrinden vazgeçmiyor. Buna binaen, Sâlise Nâlân Hanım'la ikisi..."

"Allah Allah! Müzeyyen Hanım kalmaya taraftar, öyle mi?"

"Evet!"

"... peki, sebep?"

Eski alaycılığı, Fuad Bey'in sesinde hafifçe seziliyor: "... sebep ne olacak, tamahkârlık! Malına mülküne fevkalade düşkündür, evini bırakamadı. Nakl-i mekân mevzubahis ise, eşyalarla filân olmalıymış: gümüş takımlarım diye tutturdu, Acem halılarım, yatağım yorganım vs... Mal canın yongasıdır derler ya!.."

"... fakat Mahçubyan'dan, nezdinizde kaldıklarını işitmiştim!?"

"... filhakika öyleydi, rahat oturamadı ki, aklı fikri evinde! İşgal mişgal umursamıyor, dün kalkıp gittiler. Kadındır deyip geçeriz, tabiatı adamakıllı muhkem, gözü kara; evde tüfek bulundururlarmış, bendenizden miktar-ı münasip fişek istemesin mi? Şayan-ı hayret doğrusu!"

Feridun Hakkı, bu arada, merak ettiğini soruyor:

"... ya Hatice Hanım?"

Fuad Bey'in gülümsemesini göremedi ama, sesinden duyumsuyor:

"... kim, haaa Haco mu? O daha çocuk, Müzeyyen Hanım ne derse, onu yapar: talimatı hilâfına hareketi kaabil mi?"

Bahsi kapatmadan Feridun Hakkı, gösterdiği alâkayı, inandırıcı bir gerekçeye bağlamak isteyecekti: Müzeyyen Hanım'ın 'sıhhati, mucib-i endişedir: mahiyeti meçhul nöbetler tevali edip gidiyor'; geçenlerde, önemlice bir bunalım geçirmişti, 'müdahale mecburiyeti hâsıl oldu'; Şam'da kaldığına göre, hekim gereksinebilir; oysa bu 'hercümerç içinde' hekim bulabilmek 'muazzam mesele'; 'alâkasının mesned-i aslisi budur', onlara yardımcı olabilmek!

Fuad Bey önce hiç sesini çıkarmadı; sonra, tuhaf bir aceleyle üstüste dedi ki: "... ona ne şüphe beyim, ona ne şüphe!"

'İrtibatı kaybetmemek, ümid ve temennisiyle' ayrılmışlardı. Feridun Hakkı, Mahçubyan Konağı'na doğru, yola düşüyor. Kararını vermiştir: yarından tezi yok, Müzeyyen Hanım'la Haco'yu ziyaret edip, 'arz-ı hizmet' eyleyecek!

Eczanenin karanlığından sonra, sokaklar aydınlık mı? Yer yer kıvılcımlı, lacivert bir fânus aydınlığı bu. Havada o barut dumanı, sinsi sinsi dolaşıyor; ıslak yanmış tahta, sıcak kül kokuları: uçurulan cephaneliklerin neden olduğu yangınların kokusu: bazı-

ları istasyon çevresinde, bazıları hastahane civarında, hayli ev yanmış diyorlar. El Amarra'dan bir cayırtı koptu. Çekilmekte olan Osmanlı askerine Araplar ateş mi açtılar, düzenli birlikler arasında çatışma mı çıktı? İkincisi doğruysa, Şam-ı Şerif'in İngilizlerce işgali başlamış sayılır.

Vahanak Mahçubyan, dazlağının terini mendiliyle kurularken, buna hararetle itiraz edecekti:

"... yoo hayır, kat'iyyen! General Allenby, şehrin işgalini, Emir Nâsır'a bırakmış, evet! Yani, abd-i âcizin istihbaratı, bu merkezdedir. Müstakbel Arabistan'ın payıtahtını, Arap kuvvetlerine istirdat ettirmezlerse, bir mana-yı tarihî ifade etmez ki! Şahsen doktor bey, keyfiyet beni dehşete sevk ediyor..."

'Çilingir sofrasını' konağın bahçesinde, havuzun sağındaki kameriyede kurdurmuş, 'demleniyordu.' Epeyce içmiş olmalı. Kalın, yağlı bir ter, geniş suratını, jelâtin kâğıdı gibi kaplamış: tahtakurusu kızılı, parıl parıl. Gözleri birer çizgi. Hava o kadar durgun ki, sofrayı aydınlatan fenerin, alevi kımıldamıyor: çevresinde, saydam kanatlı gece böcekleri. Salondan, Arşaluys'un piyanosunu duyuyorlar: Feridun Hakkı'nın artık ezberlediği, **Allegro con brio!**

O, entarisinin etekleriyle bahçenin menekşe moru gölgelerini dağıta dağıta, konağın bahçe kapısından girince, Mahçubyan kadehini kaldırıp, abartılmış Arap şivesiyle seslenmişti:

"... esselamünaleyküm, ya Haddûka!"

Ürkütücü, neşesi kof bir kahkaha patlatıp, ardından ekliyor:

"... gel, iki kadeh bir şey iç!"

Kadehini, iri ve tombul elinde kayboluveren 'karafaki'den, 'bizzat' doldurdu. Neye ya da kime olduğu anlaşılamayan, 'mütecaviz' bir öfkeyi gizlemeye çalışıyor gibi. Belki 'mukadderatın tecellisinden' duyduğu kaygıyı:

"... sefalet maddi olunca, doktor bey, vekârını muhafazaya muktedirdir; lâkin manevi sefaletin vekarlısı, kaydedilmemiş! Cemal Paşa, Suriye'de hâkim-i mutlak iken, etrafında pervane olanlar, o mutabasbıs gürûhu, bugün Arap milliyetperveri geçiniyor. Manevi sefalet işte budur, suret-i kat'iyede müstekreh bir şey..."

Kadehini, baş ve işaretparmağıyla, camdan bir dikiş yüzüğü gibi tutup kaldırdı:

"... bir saltanatın hitam bulmasına içiyorum" dedi, "... ve bir başkasının teessüsüne!"

Arkasından, aynı neşesi kof kahkaha: **"... le roi est mort, vive le roi!"***

Feridun Hakkı, üst dudağını ısırmıştı. Duygusallığı yoğunlaştırılmış anlar, onu oldum bittim rahatsız ediyor. Sormadan edemedi, ama:

"... tahakkuku kuvvetle muhtemel bir tahmin mi, müşahede edilmiş bir hakikat mı?.."

"Müşahede edilmiş bir hakikat! Bu akşam üzeri, Hükümet Konağı'na Arap bayrağı çekmişler. Gözümle görmedim, görenler söyledi. Rivayet o ki, Osmanlı kumandanı selama durmuş!"

Sustu. Gümüş tespihinin cıva damlalarını, bir avucundan öbürüne akıttı. Pofurdayarak, diyor ki:

"... her ikbâlin bir zevali vardır, gayr-ı kaabil-i içtinâp bir kanun-u içtimâidir bu! Devlet-i Aliyye inhidam etmektedir. Allah vere de, altında kalmasak! Hâk ile yeksân oluruz..."

Arka bahçeden sallanan bir fener peydahlandı; ardından, elinde tüfek, uzun boylu bir karaltı. Kameriyeye yaklaşıyor. Kim olduğunu ilk bakışta çıkaramadığından, Feridun Hakkı, bir an bocaladı. Nerses'miş! Mahçupyan'ın 'hâs' adamı. Saygılı nemrutluğunu elden bırakmaksızın, tepelerine dikilip, Ermenice bir şeyler anlatıyor. 'Misafir'e baktı mı, gözlerinde belirgin bir 'husûmet.' 'Taşnak' mıdır, nedir?

Mahçubyan, Türkçe cevap verdi ona: "... alâ, ön tarafta Hrant beklesin, arkada Aram! Sen dükkâna git! Fevkalade bir hal vukuunda, derhal beni haberdar edersiniz."

Nerses, silahlı gölgesiyle havuzu karartarak çekilince, Mahçubyan açıklama gereğini duyuyor:

"... tedabir-i lâzime! Şu dakikadan itibaren, bizim Nerses'in tayfaları, müdafaa ve muhafazamızı deruhte etmiş bulunuyorlar.

*) "... kral öldü, yaşasın kral!"

O dükkândan mes'ul, Karnik muayenehaneden, Hrant'la Aram konaktan: hepsi, tepeden tırmağa müsellâhtır. Bu gibi ahvalde, ihtiyatkârlıktan zarar gelmez, he?"

Tekrar içki kadehini, sırçadan bir dikiş yüzüğü gibi, başparmağıyla işaretparmağı arasına alıp, havaya kaldırdı:

"... şerefine doktor bey!" dedi, "... mazide kalmış saadetlerimizin, nisyana garkolmuş meserretlerimizin şerefine!"

Mendiliyle yeniden dazlağını kuruladı:

"... istikbal parlak görünmüyor. Bizim akıbetimiz de, sizinki kadar meçhul. **'Bakalım, âyine-i devran ne suret gösterir?'"**

Sustular. Görünmez gece böcekleri, laciverdi koyulaşan karanlığı, tıkır tıkır oyuyorlardı. Bir silah atıldı. Ardından bir daha. Birkaç el daha. Arşaluys'un piyanosu, birdenbire kesildi. Oluşuveren sükûtun yankılı boşluğunu, uzaklı yakınlı köpekler, kaba havlamalarıyla dolduruyorlar. Asap bozucu bir bekleyiş. Bunaltıcı bir gerilim. Feridun Hakkı, Fuad el Ma'rûf'tan ayrılırken verdiği karara dönüyor:

"... böyle muhataralı bir zamanda, Haco'yu tek başına bırakmak, mantığa sığmaz. Sabah olsun hayır olsun, varıp bir yoklayayım!.."

Düşündüğünü yapamıyor: sabah, Arşaluys'un ve omuzbaşındaki yaranın yorgunluğundan, oldukça geç kalktı. 'Alaturka' üç suları. Kahvaltı tutumu, verandada tutulmuş, ama sofra boş. Nerede bunlar? Arap halayık, çayını koyarken, 'manidar' gülümsedi mi, o mu öyle sandı? Mahçubyan'lar (baba, ana, kız) birlikte çıkmışlar. Sabah sabah sokağa çıkmak, bunların –hele Arşaluys'un– 'mutadı' değildir. "Fevkalade bir şey olmalı!"

Dışarıya adımını atar atmaz, şehirdeki 'gayr-ı tabiiliği' fark edecekti: ekmeksiz, susuz, ışıksız; günlerdir sımsıkı kapıların, sık kafeslerin ardında kilitli duran Şam halkı, sokaklara dökülmüş; bölük bölük, Hükümet Konağı'na doğru akıyor. Kimler, kimler, kimler! Çocuğu kucağında, çarşaflı 'taze.' Eli bastonlu, iki büklüm, sarığı yeşil ihtiyar. Yağlı saçları bitli, ayakları yalın, entarileri yırtık, kenar mahalle veletleri. Havada yangın isi. Hicaz demir-

yolunun bittiği yerde, kalın bir sütun halinde göğe yükselen; yoğun, katmerli siyah, duman bulutu: istasyon yanıyor.

Ne tarafa dönülse, çekilen askerin bıraktığı döküntü, göze çarpmaktadır. "Yürekler acısı bir perişanlık!" Devrilmiş 'mekkâre' arabası, kolu kırık, beygirlerinden birisi kaçmış, öbürü ölü: leşi, karasinek bulutlarından görünmüyor; bir de kokuyor ki! Duvar diplerinde unutulmuş, yarı dolu ilaç kasaları, kanlı 'teskereler.' Köşebaşında, 'arızalı' olduğu açık motor kapaklarından anlaşılan, iki Alman 'sahra' otomobili: birinin içinde yaşlı bir çomar uyuyakalmış, öbürünün çevresinde yarı çıplak çocuklar. Gördükleri, 'adeta ateşten çizgilerle' Feridun Hakkı'nın, 'hafızasına nakşoluyordu.' Bunca insanın, sabah sabah, sokağa ne sebeple dökülmüş olabileceğini, için için kestirse de bir türlü inanmak istemiyor. Mutlaka gözüyle görmeli! Bu yüzden 'agel'i, 'kefiye'si, entarisi ve 'burnus'uyla, Yâsin Haddûka olarak, bir telaş, aralarına katıldı. Onlar nereye, o oraya!

Hükümet Konağı'nın bulunduğu caddeye yaklaştıkça, kalabalığın yoğunluğu da artıyordu, gürültüsü de. Caddeye vardılar ki halk, iki kaldırıma üst üste yığılmakla kallmamış; iki yandaki pencereleri, balkonları, tıklım tıklım doldurmuş! Keskin ter buharı, gizli rastık ve kına kokusu. Uzaktan, ne söylediği belirsiz bağırışlar, kadınların ince uzun **'lülü'**leri; arada, havaya patküt sıkılan, birkaç el silah. "... ahalinin cûş-u-hurûşu insanda acayip tedailerin uyanmasına sebep oluyor. Sanki harbin ilk aylarıdır, Kanal Seferi'ne çıkmak üzereyiz: Beşinci Ordu resmigeçit yapacak, Cemal Paşa'yı intizar ediyoruz." Aslında Şam halkı, Arap ordusunu karşılamak amacıyla toplanmıştı. Herkesin ağzında, Şerif Hüseyin adı, Emir Faysal, Emir Nâsır. Acaba geçtiler mi, geçecekler mi? Yarım yırtık Arapçasına güvenemediğinden, Feridun Hakkı kimseye bir şey soramıyor. Bir Türkçe bilen olsa!..

Allah'tan başka bir şey dilemeliymiş; çok geçmeden, yorgun bir ses kulağına diyecek ki:

"Keyifler nasıl doktor bey? Sizinle, bu şerait altında karşılaşacağımız, hatırımdan dahi geçmezdi; lâkin hayat budur, zaruretler tahminleri beyhude kılar, tesadüflerse hesapları..."

Feridun Hakkı, hayretle döndü: "... vay Aristidi Efendi!" dedi, "... nerelerdeydiniz?"

Öteki aynı yorgun sesle, onu duymamış gibi, bir beyit okuyor:

"çün ecel sulh ettirir âhâr nizayı kaldırır
pes nedir dünya içün bu kuru gavgadan murat"

Sır söyler gibi ekledi: "... Avni'den! Zemine ve zamana, ne kadar da münasip düşüyor!"

Feridun Hakkı, hayretini yenememişti: "... hay Allah iyiliğinizi versin" diyerek devam etti: "... selamsız sabahsız, kayıplara karışıverdiniz!"

"Beyrut'a gönderildim: müstacel bir vazife idi, ahbapları haberdar etmek dahi mümkîn olamadı. Avdet edeli yarın bir hafta doluyor, bizim rüfeka ne âlemdedir, dideler rûşen mi?"

'Muallim' Aristidi Efendi, cıgara külleriyle tuzlu sakalı bakımsız, taraz taraz olduğundan mı; başında fes yerine, geniş kenarlı bir şapka gezdirdiğinden mi, Feridun Hakkı'ya, tehlikeli şekilde zayıflamış göründü. Bir deri, bir kemik! Sanki bir iskelete kara çalı bir sakal takıp, başına lenger gibi bir şapka geçirmişler; yürüse mürüse, kemikleri eklemlerinden kopup, takır tukur etrafa saçılacak!

"... üzerinize âfiyet, şiddetli dizanteri geçirdim: orduda salgın halindeymiş, oradan sirayet etmiş olmalı."

Türkçe konuştuğu anlaşılmasın diye, belirgin bir çaba sarf ediyor: sesi, bazen yorgun bir mırıltı; bazen göğüs geçirmeyle soluma arası, fısıldama:

"... şayan-ı teessüf olan husus odur ki, 26, 53 ve 48. fırkalar efradının kısm-ı küllisi esir düşmüşler!"

Ya da, gözlerini kaçıra kaçıra, uzun bir açıklama: "... ah ah, az evvel burada olacaktınız da, kalabalığın galeyanını göreceksiniz: Emir Nâsır, Ruvale'lerin ihtiyar şeyhi Nuri Şalan refakatinde, önümüzden geçti. Alkış kıyamet! Yer gök inliyor! Kadınlar gözyaşı döker, erkekler bağırır. Bir ağızdan tekbir çekmeler, vesaire. Hükümet Konağı'nda Cezayirli Şeyh Abdülkadir, Muhammed

Said, Şükrî el Eyyubî, intizar halindeymiş, geldiklerini fark edince şitab ettiler; malûm-ı âliniz, mezkûr zevat dün akşam Arap Hükümeti'ni teşkil ve ilan eylemişlerdi; bu suretle, Arap ordusuyla Arap Hükümeti yekdiğerine kavuşmuş bulunuyor. Şu dakika içerde musafaha ediyorlar, çıkmaları muhtemeldir..."

Feridun Hakkı onu dinlerken tedirgin, onun tedirginliğini de hissediyor; ikisinin arasına girip, onları böyle yabancılaştıran, 'Osmanlılık' fikrinin yenilgisi mi? Nasıl da güneş! Göz kamaştırıcı ışık selleriyle yıkanıyorlar. Sıcak; görünmez binlerce iğne olarak, çıplak tenlerine batıyor. 'Muallim' Aristidi Efendi'nin gözleri, gözlük camlarının ardında, kıpır kıpır. Konuşması, ömür: sesi duyulmasın diye mi, dudaklarını mümkün mertebe kımıldatmaksızın, mırıldanmaya uğraşıyor?

"... meşhur Lawrence bunlarla birlikteymiş, Şam'a muvasalatı an meselesi! Herifi hep merak ederdim, bu vesileyle görebilseydik bâri!.."

Arkasından durumla hiç ilgisi olmayan bir şey söyledi: "... üç hafta kadar oluyor, İzmir'e naklimi talep ettim: buraların tadı tuzu kalmadı."

Sustu. Başını eğerek, asıl nedeni fısıldadı:

"... Tasula'yı unutamıyorum!"

O gece Şam'da, sabaha kadar, kimse gözünü kırpmadı. İnadına güzel bir gece. Yangınlar, erguvani gökyüzüne, lale kırmızısı ateş sarısı yansıyor. Çıt çıt kıvılcım, boğucu bir duman, sokak aralarında heyula gibi dolaşmaktadır. Saatine göre, seyrekleşip sıklaşan, silah sesleri.

Osmanlı devriyeleri kaybolmuştu. Çoğu Hindu İngiliz birlikleri, şehrin güney kapısı dışında geceleyecekmiş. Şam, 'dört asırlık esareti müteakip', Arap mücahitlerin eline geçmiş oluyor. Ruvale mücahitleri, demek, daha doğru. Meydan'dan El Amarra'ya, Salihiyye Köşklerinden Emeviyye Camii'ne kol geziyorlar. Şehirde birden çoğalmalarına, önce anlam verilemedi. Araplar arasındaki çekişme, hatta çatışma, sonradan öğreniliyor: 'düne kadar Osmanlı'yla teşrik-i mesai eden' Abdülkadir'le Muhammed Said'in, Arap Hükümeti'nde yer almasını, İngilizler hoş karşılamamış! Lawrence tarafından elenmişler. Lawrence, Nuri Şalan'la Ruvale'lere dayanıyor; yeni 'teessüs eden' Arap Hükümeti'ni ancak onlar koruyabilir. Şehrin sokaklarında, 'pür-silah' koşturmaları, bundan: kuvvet gösterisi!

Avizeleri yakıldı mı, koyu bir erimiş cam ışıltısına boğulan, büyük salondadırlar. Doktor Feridun Hakkı, Fuad el Ma'rûf. Vahanak Mahçubyan, içki bardaklarına ne dolduruyor, sıvılaşmış ışık mı?

"... aralarına", dedi, "... ilk günden tefrika girmiştir: Ebu Tayyip'le Hüseyin el Atraş, sabah sabah, nizâ etmiş! El Atraş, Dürzilerin mümessili, demek geçinemiyorlar..."

Cümlesini askıda bıraktı, kadehinden bir yudum aldı. Mahzun mahzun gülümseyip, başka bir sesle dedi ki:

"... le roi est mort, vive le roi!"*

Sonra bıraktığı yerden, eski sesiyle sözünü sürdürüyor:

*) "... kral öldü, yaşasın kral!"

"... daha mühimi nedir? Hükümetten tasfiyesini muttali olur olmaz, Abdülkadir'in cenbiyeye davranıp, 'bre mel'ûn! bre kâfir!' hitabıyla, Lawrence'e savlet etmesi! Zor zaptetmişler! Mumaileyh, Emir Nâsır'a şikâyetçi oluyor, lâkin beyhude: Ruvale bedevileri sokakta vaziyete el koymuş, Nuri Said'in topları Hükümet Konağı'na karşı mevzidedir, itaat etmeyip ne halt edecek?"

Fuad el Ma'rûf o kadar onu dinlemiyor, o kadar iç üzüntülerine dalmış görünüyordu ki, bıraktığı yerden sözü tamamlaması, Feridun Hakkı'yı cidden çok şaşırttı.

"... aldığım malûmat sahih ise, Şam Askeri Valiliği Şükri Paşa El Eyyubi'nin uhdesine tevdi edilmiştir. Mevki Kumandanlığı'nı Nuri Said'e veriyorlar, Emniyet-i Umumiye Cemil, İdare-yi Umumiye Azmi Beylerin! Tarihin garip bir tecellisi: asırlar sonra Eyyubi'ler, Suriye'de, tekrar hükümran oluyor..."

Mahçubyan, kalın kalın güldü. Kalın ve kaba. Ortalık kızışalı, alıştığından fazla içmiyor mu? Gözleri kapandı kapanacak. Kafasının dazlağı sanki sırlanmış, terin saydam zarıyla pırıl pırıl. Sarhoşluk onu duygusallaştırıyor. Eskiden hiç yanaşmadığı konuları açması bundan mı? Feridun Hakkı'yla Fuad el Ma'rûf'a değil de, orada mevcut fakat görünmez, üçüncü bir şahsa itiraf edercesine, diyor ki:

"... Cemal Paşa, Ruvale'lere itibar ederdi. Karargâh-ı Umumi'de, daima hüsn-ü kabul görmüşlerdir. Nuri Şalan ne vakit gelse, fevkalade izzet-ü-ikram! Bir defasında şeyhin mahdumu Nevvaf'a tesadüf eylemiştim; maiyeti kalabalık, mütekebbir bir zat idi; lakin, çatal bıçak tutmayı bilmez! Bunlar, bir taraftan Cemal Paşa'yla, el altından Şerif Faysal'la hâl-i münasebetteydiler. Haddizatında, Şam ile Bağdad arasındaki bâdiye, kâmilen Ruvale'lerden sorulur. Bilmez misiniz?.."

Ya da, farkında olmadan, konuyu dağıtıyor:

"... cemiyet, hiçbir zaman fırkaya inkılâp etmemeli; etmek mecburiyeti var idiyse, rüesa mutlaka iktidardan taşra durmalı idi. Ciddi bir murakabe neleri halletmez? Bunları, Allah selamet versin, Cemal Paşa'ya bizzat dermeyan etmiş idim; işbu salonda, iki sene kadar oluyor; lafı değiştirip güldü. 'sizin Şam'da' dedi, '... Arap milliyetçisi geçinen Azimzade'ler yok mu, Anado-

lu'dan hicret etmiş Türklerdir: Konyalı Kemik Hüseyin Efendi'nin ahfadı!.."

Kadehini bir dikişte boşalttı; avizeye tutup, gerçekten boşalıp boşalmadığını incelerken, diyor ki:

"... vaziyetin vehametini müdrik değil miydi, hep merak ederim; hem... hem istihfaf ne vakitten beri, devleti kurtarmak için, çâre-yi muteber addediliyor?.."

Salonun cıvalı aydınlığında, piyanodan yükseliveren 'lâ' sesi, hepsine vahim bir şey gibi göründü. Arşaluys'u hatırladılar: kederli ve küskün hâlini! Müzik çalışacağım diye piyanosuna çekilip, üç çeyrek saattir tek tuşa dokunmamış olduğunu! O, saplı bardağına uzanıp, şampanyasından bir yudum daha alıyor. Hurma kızılı pırıltılar uçuşan siyah saçlarını ellerine dökerek, sonra, çalmaya başladı. Tuhaf şey! Bekledikleri gibi Beethoven değil, çaldığı, daha modern bir müzik: Debussy mi?

Feridun Hakkı, 'lâ' sesiyle, söyleşiden kopmuştu. Fuad Bey'le Mahçubyan, harıl harıl, 'bâdemâ nasıl bir tarz-ı hareket ittihaz eyleyeceklerini' tartışa dursunlar; o, sevistiği kadına dalmış, 'bigâneliğinin' Ermeniliğinden ileri gelmediğine, aklını yatırmaya çabalıyordu. Arşaluys Mahçubyan, yaralanalı beri ona göstermekten geri durmadığı 'rikkat ve ihtimamla', **mondaine** bir salon yosmasından üstün 'meziyetleri' olduğunu kanıtlamış olsa da, yatağın dışında ilgisini çekemiyor. "Bu münhasıran Ermeniliğinden midir? Aman yarabbi, ne hacâlet". Hayır hayır, belki belden aşağısının, Mâide'yi çağrıştıran 'mülehhamlığından'; belki, tasarlayabildiğinden çok farklı bir hayata, hazırlanmış bulunmasından; belki, cinsel oburluğunun gözünü korkutmasından!..

'Alafranga' saat on sularında, Fuad el Ma'rûf'u 'teşyi' için, bahçeye çıkmışlardı. Ürpertici yangın kızıllığı, göğün yarısını kaplamış. Kanlı bir alacakaranlık, etraflarını sarıyor. Hurma ağaçları, yalazın önünde, sivri kalemler halinde dikilmiş: siyah siyah! Ruvale mücahitleri, ak ak ağaran narin hecinleriyle, bir sokaktan öbürüne su gibi akıyorlar. Yıldızların rengi, pirinç turuncusu. Nehir tarafından, bir cayırtıdır koptu: basbayağı büyük bir cayırtı. Onu uzak köpeklerin 'mütevahhiş' havlamaları izliyor. Hep o yanmış ıslak tahta, sinsi barut kokusu. Hesapta olmayan,

bir de tren ötmesin mi? 'Gayr-ı ihtiyari', birbirlerinin gözlerini aradılar.

Fuad el Ma'rûf faytonuna binerken, Doktor Feridun Hakkı, hanidir içinde taşıyıp bir türlü soramadığını, öğrenmek isteyecekti:

"... affedersiniz Fuad Bey, Defterdar Bey'in ailesi ne âlemdedir? Selamettedirler inşallah? Sabah uğramak niyetiyle çıkmıştım, hadisat fırsat vermedi ki!.."

Fuad Bey döndü. Gözlük camlarının aynasında, gökyüzündeki yangın kızıllığını gördüler. Sesinde istihzanın zerresi yoktu. Biraz kızgın bile denebilir:

"... efendim, vaziyete muttali olur olmaz, fakirhaneye aldırmak istedim; daha emniyette olurlardı, lâkin reddettiler!"

Fuad el Ma'rûf'un faytonunu, karanlık bir göle bırakır gibi, gecenin derinliklerine bırakmışlardı. Vahanak Mahçubyan, Feridun Hakkı'ya hiç beklemediği şeyi, içeriye dönerlerken, verandada söyleyecekti. Gümüş tespihini kalın parmaklarına dolamış, ellerini ardına kavuşturmuş, biraz önde yürüyordu. Durdu. Muhteşem göbeği, 'müzika-yı hümayûn' davulu gibi, önüne sarkıyor.

"Talihiniz yâver gitti doktor! Bir bedevi kolu, cuma günü, Haleb istikametinde yola çıkıyormuş; 'delil' ahbabımdır, envai sebepten bendenize medyun-u şükran; vaziyetinizi etrafıyla izah edince, götürmeye razı oldu..."

İçini, su aygırı hışıltısıyla çekip, ilave ediyor:

"Yarın alessabah Bâb-ül-lâtif'de mülâki olacağız, ismi Abdülmalik'tir, Abdülmalik Faraç! Allah bilir, anasının nikâhını isteyecek!"

Feridun Hakkı, boş bulunmuştu. Olduğu yerde duraklayıp, ellerini iki yanına açarak, dedi ki:

"... lâkin bu derece isticâl lüzumlu mudur? Bir müddet, ortalığın sükûnete kavuşmasını bekleyip, âhiren harekete geçseydik, fikrimce..."

Aşırı sarhoşluğundan mı, yoksa kaynağı belirsiz ani bir yakınlaşma arzusundan mı; Vahanak Efendi, o zamana kadar hiç yapmadığı bir şeyi yapıyor; tespihli eliyle, onun sağlam omuzunu pat pat okşayıp;

"... inşallah" diyor, "... yanlış ifade-i meram etmemişimdir. Sözlerimden, istiskal manasını çıkarmayacağını, ümit ederim doktor. Fakirhane, el'ân emrindedir. İlelebet emrinde kalacaktır. Lâkin vukuatın suret-i cereyanı, isticâli zaruri kılıyor. İhtimal işitmediniz, iki Osmanlı neferi, metrûk Mevlevi tekkesinde gizlenmişler imiş, Ruvale mücahitleri bunları keşfediyor; biçareleri, o dakika boğazlamışlar!.."

Sustu. O sessizlikte, görünmez hecinlerin bağırışı, 'canhıraş bir feryat gibi' işitildi. İki el daha silah atılıyor. Şam ufuklarında, yankıları. Sesini nedense alçaltıp, Mahçubyan diyor ki:

"... bir ihbar eden olmasa, nereden akıl edeceklerdi? Urban, şehri tanımaz. Hele iç mahalleleri. Bu gibi ahvalde, kimseye itimada cevaz yoktur. Haksız mıyım doktor?.."

O an, Mahçubyan'ın onu barındırmaktan korktuğunu düşündüğünden, Feridun Hakkı sonraları, az vicdan azabı çekmeyecekti. Gizli gizli, kınamıştı da. İşin içyüzünü ne bilsin? 'Mukadderatın' Vahanak Efendi'ye, ne feci bir akıbet hazırladığını? Saygıyı elden bırakmaksızın, oldukça kuru bir cevap vermişti:

"Tensip buyurduğunuzu yaparız efendim! Minnet borcum esasen boyumdan ziyadedir, daha fazla külfet olmak istemem!"

Bâb-ül-lâtif'i, Şam-ı Şerif'de it kopuk takımı, 'ahbar'ın batakhanesi' diye bilirdi. Ama ne batakhane! Hamparsum Bızdıkyan işletiyor. Kırçıl torba sakalı, suratını hart hart yemiş; saçaklı kaşlarının altında, boncuk mavisi gözleri, velfecri okuyan; tıknaz bir ihtiyar. Sabah akşam, Arap kılığında dolaşıyor; önüne gelene kandilli temennâlar sarkıtıp, âşinâlık eder:

"... fi aman Allah, ya seydi!"

Ya da: **"... el iyâzu billâh ahbarik!"**

Kumar, işret, fuhuş, ne aranırsa onda: harb zenginleri, en şüpheli 'ihtikâr' fırıldaklarını, onun aracılığıyla çevirmiş; sıra 'sefâhet rüşvetini' ödemeye gelince, 'ecille-i rical-i Devlet-i Aliyye'ye, rezilliğin 'envaını' onun çirkefinde yaşatmıştır. Hamparsum Bızdıkyan, bu yüzden herkesin girdisini çıktısını, eksiğini fazlasını bilir, yine hiç kimseyi tanımaz geçinir. 'Tehcir'de, Ermenilerden çok İttihatçı'lardan yana çıktığı, 'şûyû' bulmuştu. Söylentiye göre Erivanlıymış, ailesini Sibirya'ya sürmüşler, Rusları sevmiyor.

Feridun Hakkı, Vahanak Mahçubyan kıratında bir adamın, Bâb-ül-lâtif'le ilişkisini anlayamadı. Yakışıksız da buluyor. Böyle bir batakhanede işleri ne? Doğru dürüst nerede olduğunu bilse, canı yanmayacak. Kestiremiyor dahi. Yüzbaşı Cevat (Beykoz) Şam'a geldiğinde, sözünü etmişti: iki gecesini mi ne, orada geçirmiş: 'Habeşî' bir 'âlûfteyle' diyor, sevişmekteki ustalığına, hele şehvetinin 'kesafetine' diyecek yokmuş!

"... sefahete gitmiyoruz ki! Hem bu Abdülmalik Faraç'ın, şayan-ı itimat bir şahıs olduğu, ne malûm? Bu gibi ahvalde, kimseye itimada cevaz verme, sonra beni, mahiyeti meçhul bir bedeviye, teslim etmeyi göze al: bu ne mübâyenet!.."

Hamparsum Bızdıkyan, abartılmış temennâlarla, onları cümle kapısından karşılamıştı. Suratı (saç, sakal, bıyık, kaş), inanılmaz bir kıl ormanı içine saklanmış; ihtiyarlığı seçilemiyor. Kolları kısa, o kadar kısa ki, elleri sanki dirseklerine eklenivermiş! Parmakları küt, hemen her birinde bir yüzük, çoğu da gösterişli: taşları firûze, akik, zümrüt vs. Üstü başı tömbeki tütüyor. Sesi kalın, konuşması hafif genizden, Türkçesi İç Anadolu Türkçesi: kaba ve yayvan. Bütün 'k'ları g, 'i'leri ü gibi söylüyor:

"Vay efendüm, safa geldünüz, safalar getürdünüz!"

Ya da, ellerini oğuştura oğuştura: "... gusura neye galmayun! Telaştan n'ideceğümüzü şaşurduk: Ruvale eşgüyasu hanu bastı, avradlaru gapattular! Gendümüze anca gelmekteyüz..."

Han yakıştırması ters düşmüyor. Bâb-ül-lâtif, cümle kapısı kemerinden, bir Arap bir İngiliz bayrağı sarkıtılmış, koskoca bir han. Çepçevre revaklı iç avlusu, buram buram fışkı: hecinler, atlar, eşekler, ha bire itişip tepişiyor; başlarına, elinde upuzun sopasıyla korkuluk bir fellah dikmişler. Üst kat kapılarından, hâlâ sarhoş, sırf sinir ve kemik bedeviler; yağlı saçları kırk ince örgülü, göğüsleri gül dövmeli, yarı üryan fahişeler, görünüp kayboluyor. Arada çıngıraklı bir kahkaha, asabi bir beygir aksırığı. Derinlerden bir de ud sesi mi?

"... vallahü Hamparsun gulunuzu ehya ettünüz! Şordan buyurun, şu gapudan, orasu sapadur, biz bize söyleşürüz. Aman eşüğe dükkat!.."

Cümle kapısının solunda, camları dantelli perde, tavanı ta-

banı ipek, yarı misafir odası yarı yazıhane bir yer. Daha kapısından ağır gülyağı, yoğun tömbeki kokusu. İçerde iki kişi. İki kişi mi, sessiz bir rüyadan unutulmuş, iki hayal mi?

Birisi, divana keyifle yan gelmiş bir kadın, besbelli yosma: uzun kirpiklerini fena halde yıkmış, nargilesini tokurdatıyor. Rastıklı 'kazan kulpu' kaşlarının altından, gelenlere simsiyah baktı; ilgiye değer bulmamış olacak ki, vahim tiryaki suratıyla, yeniden nargilesine eğildi. Marpucu okşayarak tutuşu, katmerli dudaklarına götürüşü, handiyse müstehcen! Feridun Hakkı bir an, çok kısa bir an, düşündü: Yüzbaşı Cevat'ın bahsettiği fahişe olmasın!

Öbürü, erkek. Kimliğini kestirmek, çok kolay: Abdülmalik Faraç. Sağ gözü trahomdan kan çanağı, seyrek sakalı pislikten örümcek bağlamış; derisi pul pul, kemikli elleri vahşi kuş ayaklarını andırıyor. Osmanlı ordusunda nefermiş, üç aydır 'firarda'; eğer uyuşabilirlerse, Feridun Hakkı'yı 'burnu bile kanamadan', Türk hatları gerisine geçirecek!

Mahçubyan, pazarlığa burnunu sokmamasını daha yolda iken tembih ettiğinden, Feridun Hakkı sözü ona bırakmıştı. Arapça, Ermenice, Türkçe, tartışmaya daldılar. Bitmez tükenmez bir tartışma. Abdülmalik Faraç miskin, sineğini kovmaya üşenir izlenimini veriyordu ya; tam tersine, 'cevval', durduğu yerde duramaz, kıpır kıpır bir adamdı. Vırt zırt, düğmesine basılmışçasına kalkıp oturuyor; yenlerini savurta savurta, kollarını açıp kapıyordu:

"... lâ vallah, lâ, lâ! Olmaaaz, billâhi olmaaz!"

Vahanak Mahçubyan, oturaklı şişmanlığı ve kalantor heybetiyle, onun karşısında sanki bir dağ! Gümüş tespihini, ışıktan bir solucan gibi, avucundan avucuna akıtıyor: Faraç'ın, 'ayın'ları çatlatan kalabalık Arapçasını, sessiz sedasız dinliyor. Arada bir iki cümle, o kadar. Hamparsum Bızdıkyan, ikisinin arasında, arabulucu: bazen, yalan yanlış Arapçasıyla Faraç'a; bazen çatır çatır Ermenicesiyle Mahçubyan'a müdahale etmesinden belli, bu! Asıl ilginç olan, kaderiyle doğrudan ilişkili tartışmaya, Feridun Hakkı'nın hiç karışmamasıdır. İlgilenmiyor da! Dikkatini veremiyor ki! Sebep? Sebebi kolaylıkla saptadı: ipekli divana yan gelmiş, nargilesini tokurdatan fahişe yok mu, o!

Evliliğinin başarısızlığı (yoksa Mâide'nin soğukluğu mu?), Feridun Hakkı'yı, bütün kadınlardan uzaklaştırmıştı. Çoğunu görmez, gördüğünü önemsemez; önemseyecek oldu mu, değerlendirmesini cinsel değil, düşünsel düzeyde yapardı. İşin içine aklı, mantığı karıştırarak. Cinselliğin 'havsalaya sığmaz bir câzibesinin olduğunu', Arşaluys'dan mı öğrendi, çöl savaşlarının çoraklığından mı? Eskiden, kalın ayak bilekleri gümüş halhallı, burnu hırızmalı böyle bir fahişenin farkına bile varmazdı o, şimdi gözlerini alamıyor: etli butlu bir kadın, ama etleri sıkı, Arşaluys'un ya da Mâide'nin etleri gibi gevşek değil. Suratında, nargilesiyle arasındaki sır ortaklığının, vahim dalgınlığı. Uzun, siyah ve sık kirpiklerini, nâdiren kaldırıyor. Onlara baksa da, bakışları bomboş: belki de, renk, çizgi, biçim olarak gördüklerini, insan olarak algılayamadığından!

Feridun Hakkı, bir ara kendini, Arşaluys'la nasıl sevişiyorsa, onunla öyle seviştiğini kurarken yakalamasın mı? Dehşetli utandı. Cinselliğin zevklerine, bu yaştan sonra mı uyanacak? "Kırkından sonra azanı, teneşir paklar denilmiştir."

Mahçubyan'ın uyarısıyla toparlandı. Anhası minhası, 'on sarı lira' verirse, Abdülmalik Faraç onu, 'selametle' Türk hatlarının arkasına geçirecekmiş! On altın, bir servet! Başka çaresi var mı? Zihnen acele hesaplıyor, bu 'meblağı düştükten' sonra, 'kuşağında kalacak' para, İzmir'e ulaşmasına yeter mi? Barış zamanında fazla bile gelirdi ama, 'mağlubiyet' kargaşalığında, ucu ucuna belki. Razı oldu. Olmayıp, ne yapacak? Onu evinde barındıran, gitmesi zorunluluğunu, açıkça belirtmedi mi? Yâsin Haddûka kimliğiyle otele çıktı diyelim, Arapça bilmeyişi sırrını çabucak ele verir. Birden, birkaç gün öncekinin aksine, hiç de İngilizlere tutsak olmak istemediğini saptadı. İçinde henüz kesinleştiremediği, çetin, çetrefil birtakım duygular. Sanki bir ayak önce, 'kıtasına iltihak etmek' istiyor, üstelik bu defa 'silah elde, bilfiil muharebe etmek!'

Bâb-ül-lâtif'ten, burun deliklerinde gülyağı ve tömbeki kokusu; gözlerinde, divana yan gelmiş nargile tokurdatan, yosmanın hayaliyle ayrılmışlardı. Onları, Mahçubyan'ın muayenehanesine götüren fayton; öğle güneşinin şiddetinden, yaldıza bulanmış bir toz bulutunun, içinden geçiyor. Sokaklarda çingene esmeri gurk-

halar, geniş kenarlı şapkaları, kısa pantolonlarıyla 'izciye benzeyen' **Anzac** neferleri: ilk gün, varlığını Arap ordusunun ardına gizleyen asıl 'işgalci', demek meydana çıkmış! Feridun Hakkı'nın boğazında bir düğüm, yüreğinde bir burukluk! "Mağlubiyeti hazmedememek, yoksa bu mudur?"

Epeyce bir zaman sustular. Mahçubyan'ın, bastonun gümüş sapını avuçlamış ağır ve hantal eline, bir eşekarısı dadandı. Kovuyor kovuyor, gitmiyor. Yakın bir avludan, darbuka sesi. Kadın 'lülü'leri.

Yolculuğu kesinleşince, önceden akıl edemediği olasılıklar, Feridun Hakkı'nın yüreğini yoklamaya başlamıştı. Osmanlı ordusundan 'firar etmiş' bir Arabın, onu Osmanlı hatlarına ulaştıracağına, nasıl inansın? Cuma sabahı, tuttuğu gibi Araplara, olmazsa İngilizlere, teslim edemez mi? Mahçubyan'a 'medyun-u şükran' imiş, hah, böyle bir zamanda, bu bir 'teminat' mıdır? Hele bir Arap için!

İçinde büyüyen kuşkuları, faytondan indikten sonra söyleyebildi. Muayenehaneye çıkan merdiven aralığında, başbaşa kalınca. Vahanak Efendi, bir süre susuyor. Kuşkularını mı tarttı? Güneş ne kadar gözlerini kamaştırmış ki, içersi handiyse karanlık. Belinden yukarısı gölgede kaldığından, yüzündeki ifadeyi görebilmek olanak dışı. Sarhoşken yapmaz mı, Feridun Hakkı nedense, gözlerini kısmış olabileceğini tasarlıyor.

Mahçubyan'ın cevabı kesin olmuştu. Sesinde tereddüdün zerresi yok:

"Hıyanete tevessül edemez, hayır! Kat'iyyen ihtimal vermem. Kat'iyyen dediysem, kat'idir. Şükran borcunu kaale almadı diyelim, kabilesi Ruvale'lerle kanlı bıçaklı değil mi? Bunlar Osmanlı'ya sâdık..."

Ardından soruyor: "... yukarıya gelmiyor musunuz, birer çay içerdik yahu, hararetimizi alır!"

Feridun Hakkı teşekkür etti: "Yoo hayır, müsaade-yi âlinizle, şehirde son bir cevelân yapacağım: Şâm-ı Şerif'e veda etmeyeyim mi? İyi kötü günlerimiz oldu."

"... sen bilirsin doktor! Kendine mukayyet ol! Giderayak, başımıza yeni bir dert açmayasın, he!"

Mahçubyan'la hiçbir zaman 'senli-benli' olmadılar. Başından beri bu böyledir. Bir cümlesinde sen diyorsa, öbüründe siz. Davranışları da öyle: bakarsın 'refikasıyla' bozuşmak pahasına, yaralı yaralı, onu evinde barındırmayı göze almıştır; bakarsın, 'Ruvale eşkıyası' iki Türk neferini boğazlamış diye, bu 'hengâmede' yola çıkmasını tezgâhlamış!

Feridun Hakkı, havada pırıl pırıl asılı toz bulutunu dağıtarak, Emrullah Râci Bey'in evine giderken, bunları düşünüyor. Şehri dolaşmaya, ne niyetli, ne hevesli. Amacı, dün yapamadığını yapmak: Haco'yu görmek istiyor, 'selamette bulunduğundan' emin olmak! Kılığı sayesinde, kimsenin dikkatini çekmediği, muhakkak. Şehrin içi dışı bedevi. Yüze çıkan bazı belirtilerinden, haftalardır sezdikleri dip dalgası, dün sabahtan beri Şam-ı Şerif'i çalkalıyor. Düzen altüst oldu. Türklerindir gerekçesiyle, 'urban', bazı dükkânları yağma etmiş. Her tarafta, Arap ve İngiliz 'bandıraları.' Hayrettir, bu kadar çok bayrağı, bu kadar kısa zamanda, nereden bulmuşlar?

Emrullah Râci Bey'in evini buluncaya kadar, akla karayı seçti. Şehrin bu taraflarında, sokaklar ve evler, birbirine ne kadar benziyormuş! Sarmaşıklı sarmaşıksız, aynı yüksek duvarlar; kunt ve kocaman, aynı ahşap kapılar. Daha önce eve arabayla gelip, geceleyin –üstelik yaralı– dönmüş olması, işini daha da zorlaştırdı. Şu kapı mı? Şu mu? Yoksa, öbürü mü? Tek tük geçenler oluyor: çarşafı çivit mavisi, çocuklu bir kadın; yeşil sarıklı, sümüğü burnunun ucunda ip gibi uzamış, ufacık bir ihtiyar vb. Yanaşıp sormaya, cesaret edemiyor. ki! Arapçası çok zayıf, üstelik Osmanlı Defterdarı'nın evini sormak, başını belâya sokabilir.

Birbirine benzer kapılar arasında, yarım saat bocaladıktan sonra; aklında nasılsa yer etmiş, pırıl pırıl pirinç halkaların hayaline güvenerek; bir kapıyı çaldı. Ses soluk yok. Derken, bir köpek havlaması. Bahçede köpek gördüğünü hatırlamıyordu. Yanlış olmasın!

Yanlış değildi. Çalmayı sürdürünce, kapının ardından ayak sesleri duyuldu, ne olduğunu çıkaramadığı alçak sesle konuşmalar filan. Birisi köpeği azarladı, sürgüyü çekip, kapıyı araladı. Kaygılı bir çift göz, Feridun Hakkı'yı tepeden tırnağa süzüyor.

Karanfil Ağa'nın gözleri bunlar, hani firkete bacaklı, zenci kıvırcığı 'haremağası' vardı ya, onun. Kılığına aldanmış olacak, Arapça ne istediğini sordu. Feridun Hakkı, gülümseyip, Türkçe cevap verdi:

"Benim Karanfil Ağa, benim, ben: Doktor Feridun Hakkı! Hatırlasana, otele gelmiştin de..."

Karanfil Ağa'nın gözlerindeki ifade, kaygıdan kuşkuya dönmüştü:

"... Doktor Feridun Hakkı mı?"

"... ta kendisi! Unuttun mu canım, hanımefendi âniden hastalanmıştı..."

"... hâ evet! Kusurumu mâzur görün âtıfetli efendim, birden tanıyamamışım! İki dirhem aklım vardıysa, bu bâdirede o da başımdan gitti, ayrıyeten tebdil-i kıyafet etmiş olmanız..."

Kapıyı hâlâ açmadı. Soruyor: "Ne emir buyurmuştunuz?"

Doktor Feridun Hakkı, ziyaretinin gülünçlüğünü, birden farketti. Neye gelmişti, peki? Haco'yu görmeye! Bunu 'hodbehod' söyleyebilmesi mümkün mü? Haco, Defterdar Bey'in nikâhı altında, evli barklı kadın. Müzeyyen Hanım, 'hâkezâ'. Tek tutamağı hekimliği, ne yapsın, ona sarılıyor:

"... bu hengâmede, Müzeyyen Hanım'ın sıhhatini merak ettim. Afiyettedir inşallah? Defterdar Bey de gitmiş! Bir faidem dokunur mu mülâhazasıyla, arz-ı hizmet için uğramıştım."

Karanfil Ağa, eğreti bir nezaketle, gülümsedi:

"... estağfirullah efendim, o sizin âlicenaplığınız, kesb-i şeref ettik. Birkaç dakikanızı istirham edebilir miyim, hanımefendiye haber vereyim?"

Yadırganmayacak şey mi? Onu dışarda bırakıp, kapıyı çekerek kayboluyor. "Düpedüz istiskâl!" Feridun Hakkı'nın canı sıkıldı. Sırtını duvara verip, cıgara sarmayı deneyecek. Üst dudağı dişleri arasında, kaşları çatık. Cıvıl cıvıl serçeler, yoldaki at pisliklerinden, tane ayıklıyor. Karşıdaki kapının ardından, güp güp dibek sesi, kahve dövüyorlar, belki de tuz. Dakikalar ağdalaşıyor, macun gibi uzadılar. Karanfil Ağa gitti, gelmez. (Bırakıp gitse mi?) Nihayet, soluk soluğa dönüyor. Kapıyı yine açmadı, aynı eğreti nezaketle, aralığından uzanıp, dedi ki:

"Doktor beyfendi, izhar buyurduğunuz alâkadan dolayı, hanımefendi, ziyadesiyle mütehassis olmuşlardır; şükranlarını size beyâna, ben kullarını memur eylediler, arzederim: mucib-i endişe bir keyfiyet yoğimiş, sıhhat-ü-âfiyetleri maaşallah yerindedir, esasen..."

Bir çırpıda konuştu, soluklanmak için durakladı; arkasını, kibirli bir edâyla, kelimelerin altını çize çize getiriyor:

"... esasen aile, Şükrî el Eyyubî cenaplarının, himaye-i mahsusu altında bulunmaktadır. Malûm-ı âliniz, devletli efendimle muhabbetleri pek ileriydi, müteaddit defa kendileri..."

Feridun Hakkı donakalıyor. Mum gibi sarardı. Avuçlarında soğuk bir ter. Sağlı sollu, iki müthiş tokat yemiş olsa, bu derece sarsılmaz. Nezaketen olsun, onu içeriye almadılar. Hele gerekçeyi içine sindirebilmesi, adamakıllı müşkül: aile Şükrî el Eyyubî'nin 'himaye-i mahsusu' altındaymış, işe bak: Şükrî el Eyyubî, İngilizlerin kurdurduğu 'Arap Hükümeti'nin başı; **Intelligence Service**'le temasından, oldum olası şüphe edilirdi; Emrullah Râci Bey'le, Victoria Oteli'nde, şurda burda, kadeh tokuşturduğu görülmüştür; evine gelip gittiği de söylenmişti ama, bu 'mertebe' içli dışlı olabileceklerini kimse aklına getirmezdi doğrusu.

Feridun Hakkı dalmış, nehir boyunca hızlı hızlı yürüyordu. Kulağında, nereden nereye, 'Kâtip' Yüzbaşı Celâlettin Nuri Bey'in, şu dakika korkunç bir kehanet değeri kazanmış sözleri:

"... Devlet-i Aliyye Arabistan'ı kaybederse, müsebbibi bunlardır, bu gibi herifler: Şam eşrâfının kısm-ı âzamı, evladını asker etmek arzu etmedi, türlü desiseye müracaat ettiler, kâffesinin altından bu defterdar teresi çıkar: aldığı rüşvetin hesabı tutulamaz!"

O sırada, yanıbaşından Osmanlı esirlerini geçirdiler. İki yanlarında, silahlı iki sıra Anzac neferi, yüz kadar Türk. Yorgun ve mahcup görünüyorlardı. Bir şeye çok mu üzülmüşler, kalpleri fena mı kırılmış, anlaşılamıyor. 'Müfreze', toz bulutunun pırıltılı tülbenti altında gözden kaybolurken, Feridun Hakkı yüreğinin sıkıştığını saptadı:

"... bunların ahval-i perişanını görüp, mağlubiyetin hıncını ruhunda hissetmemek, acaba kaabil midir? Ağır vebal altındayız,

üzerimize büyük mes'uliyetler terettüp ediyor, bunlardan neşet edecek vezaifi takabbülden tevâkki edemeyiz..."

Oysa yolunu değiştirip, Bâb-ül-lâtif'e kapağı atmamak için, kendini zor zaptediyor. Hamparsum Bızdıkyan'ın odasında gördüğü, yosmaya takıldı. Burnunda hep, gülyağıyla karışık, tömbeki kokusu. Gözlerinin önünde kadının, kirpikleri simsiyah yıkılmış, vahim tiryaki dalgınlığı; nargilenin marpucunu, eliyle okşayıp kavrayarak, fırlak dudaklarına götürüşündeki acayip müstehcenlik! Allah Allah, parasıyla değil mi, varıp şu işi hallediverse! İsteği bir ara o kadar şiddetlendi, öylesine somutlaştı ki, dönmesine ramak kaldı. Nedense, yapamıyor: 'fıtratındaki' sıkılganlıktan mı, yoksa 'izzetinefsine atfettiği manasız ehemmiyetten' mi olduğunu, kestiremese de; bunun ilerde onu rahatsız edeceğini, belli belirsiz kestirebiliyor.

Gece, Arşaluys'la sevişirken, onu hatırlayacaktır. Hatırlama mı? Belleğin hınzırca kaydettiği görüntüler, saniyelik yanıp sönmelerle, zihninde canlanıyor: burnundaki altın halkanın, nargilenin ağızlığına düşen gölgesi, kalın ayak bileklerindeki, halhallar; üflediği dumanların, sis mavisi bir ağaç olarak, başının üzerinde yükselişi vs... Oysa Arşaluys'la son geceleridir; ölüp ölesiye, 'ihtimal' bir daha görüşemeyecekler. Bunu ikisi de bildiği halde, bilmezlikten geliyor. Yapma umursamazlıkları, yoksa bundan mı? Davranışlarındaki acayip tutarsızlık?

Feridun Hakkı, olura olmaza gülüyordu: aslında Arşaluys'a güven vermeyi amaçlayan, kof bir gülme bu, yüreğiyle bağlantısız. 'Ruhen' kendini yatakta, onun kolları arasında değil, Şam'la Halep arasındaki 'bâdiye'de hissediyor. Güneş, erimiş kurşun katmanları halinde, üstlerine yığılmaktadır. Ufukta, simsiyah düğümlenip çözülen, karga yumakları. Tek tük, ateşe verilmiş köyler. Gerilim, erkekliğini biledi. (Bâb-ül-lâtif'in yosması, bilemiş olmasın?) Sol kolunu oynatabilmesi, sevişirken ona, büyük hareket serbestliği sağlıyor. Arşaluys'u zevkten çıldırtması lazım ama, her gece orgazmlarını tespih gibi art arda dizen kadın, bu gece bir türlü orgazm olamıyor.

Feridun Hakkı'nın uğraşmasını, 'melûl' bir gülümsemeyle, gönülsüz izledi. 'Halet-i ruhiyesi' bozuk, dakika başı değişmekte-

dir: tutkusal öpüşmelerin kaygan lâbirentinde, yarı baygın, kaybolan da o; adeta heykel, eli ayağı buz kesilmiş, gözleri kapalı, çenesi kilitli, susan da o! Kızgın mı, dargın mı, üzgün mü, anlayabilmek müşkül, zaman zaman, fısıltıya yakın bir sesle söyledikleri, aralıksız birbirleriyle çelişiyor çünkü:

"... Feridun **mon amour,** mukadderat nedir, tesadüflerle zaruretlerin teselsülü mü? Mes'ut bir tesadüf seni karşıma çıkarmıştı, bedbaht bir zaruret ayırıyor. **Mais c'est injuste, c'est insensé!*** Bunca tekâmüle rağmen, beşeriyetin, insanın kaderine hükmedebilmek imkânını yaratamaması, ne hazin!"

Ya da: "... hislerimizin zebûnu olmamalıyız, hayır asla! Hissiyatımız, irademizi meflûç kılıyor, halbuki ona, ziyadesiyle muhtacız şu anda. **C'était un rêve agreable, mais c'est fini!**** Bunun icabâtı neyse, intibâk etmesini bilmeliyiz."

Söylediklerine inanıyor mu? Konuşurken yüzünü yüzünden ayırmaması, teniyle teni arasında sürekli temas araması, Feridun Hakkı'yı kederlendiriyor. Bir ara dudaklarında, tuzlu bir tad! Ağlıyor galiba. Uzaktan, 'meş'ûm bir haber gibi', puhukuşunu duydular.

Arşaluys, başka bir konuya geçmişti: "... senin nâm-ı hesabına, seviniyorum: senelerce ayrılıktan sonra, nihayet familyana kavuşacaksın: kerimene, zevcene! İsmi neydi, onun? Mâide değil miydi? Mâide ne demektir? Arapçada ziyafet manasına gelmez mi?.."

Bir eli Feridun Hakkı'nın göğsünde, hafif hafif, kıllarını okşuyordu. Odanın karanlığı, gümüş mavisine döndü. Gökte yol yol erguvanlar, suluboya pembeleri. Yakın bir bahçeden, bir horoz, bütün şirretliğiyle öttü. Sabah mı oluyor? Ne çabuk? Köpek havlamaları, civar sokaklardan, bir anda yükselip; konağın bahçesine, dağlar gibi yığıldılar. Bir şey ürkütmüş olmalı. Onların patırtısından, Arşaluys'un söylediklerini tam işitemiyor. Kopuk kopuk, cümleler:

"... asri bir kadına, Şark'ta hakkı-ı hayat yok! Hayatımı piya-

*) "haksızlık bu, aklın almayacağı bir şey!"
**) "hoş bir rüyaydı bu, fakat artık bitti!"

noma vakfedeceğim, benim yâr-ı vefakârım musikidir, Avrupa'ya avdet eder etmez, Salle Gavot'da..."

Ya da: "... dedemden nefret ediyorum, validemden de! Her ikisi de beni, zerre kadar anlayamamıştır, hayatımı mahvettiler..."

Bir ara, daha yüksek bir sesle, dedi ki: "... madem ki ilelebet ayrılacağız, sana büyük cürmümü itiraf etmeliyim: seninle çeşni kabilinden alâkadar olmuş idim! Alman zabitlerinden bıkmıştım, hele Erich, **mondain** salon zabiti **manière***leriyle beni **exaspere**** ediyordu, yani..."

Köpekler sustu. Teselli olsun diye, Feridun Hakkı, Arşaluys'un saçlarına, ufak ve müşfik buseler konduruyor. Bir ara içi geçmiş, Abdülmalik Faraç'ın kemikli, derisi pul pul, atmaca pençesini andıran eline, on altını teker teker saydı. Havada, son devedeki kervan çanının, hüzünlü titreşimleri. Birisi hıçkırıyor ama, kim? Birden toparlandı: Arşaluys hem içini çeke çeke ağlıyor; hem de diyordu ki:

"... gitme Feridun, reca ederim gitme! Beni nereye bırakıyorsun? Karını sevmediğini biliyorum. Benimle kal, evvelâ Beyrut'a gideriz, bilâhare Nice'e! Orada evleniriz, fevkalade bir hayatımız olur, sen de lâalettayin bir insan değilsin, ben de değilim..."

Israrla aynı kelimelerin üzerine basıyordu:

"... gitme, benimle kal, evleniriz!"

*) manière: yapmacık tavır.

**) exasperer: çileden çıkarmak.

2 / izmir'de, 'yunan zamanı...'

Diş Tabibi Mahçubyan Efendi'nin, kulakları çınlamıştır.

O akşamüstü, Ayayorgi Caddesi'ndeki Cerrahoğlu Hanı'nın kapısına, muayenehanenin tabelasını asmışlardı: **"Doktor Feridun Hakkı / Hastalarını, her gün, öğleden sonraları kabul eder."** Siyah zemin üzerine, sarı yaldızla sülüsü celî yazılmış. Hattat Alaşehirli Nurbâki Efendi'nin, ustalığına diyecek yok: hem zarif, hem okunaklı bir tabela bu. Türkçesinin altında, Fransızcasını unutmamışlar: **"Dr. Féridoun Khakki / Praticien Généraliste."**

Cerrahoğlu Hanı, İngiliz Sigorta İtfaiyesi'nin soluna düşüyor; eskiler 'Büyük' Kondilis Hanı diye bilir: Meyhane Boğazı'ndan sapınca, ilk taş han, kiliseye iki adımlık yer! İzmir eşrafından, varlıklı bir Rumundu; Seferberlik'te Aydın Vilayeti Rumları, iç bölgelere sürülmedi mi; adam ürkmüş, malı mülkü yok pahasına elden çıkarıyor. Cerrahoğlu Hulûsi Bey, 'kelepir'e düşkündür, hiç kaçırmaz: o saat satın aldı: on altı, on yedi oda mı ne; geniş iç avluda Todori'nin kahvesi, mavi beyaz damalı masa örtülerinin üzerine, çatı camlarından, tutkal tozu bir aydınlık yağıyor; 'hemzemin' kat, arı kovanından farksız, sabah akşam vızır vızır işler, boydan boya 'Franco Bartolini ve Şürekâsı'nın yazıhaneleri (bilumum ithalat ve ihracat, ticaret-i ecnebiye); ayrıca bir lokanta (Apostol'un ünlü 'kâğıt kebabı'), bir berber, iki Yahudi terzi, ve ilh.

Feridun Hakkı'nın hekimliğe başlaması kararlaştırılınca, amcası Hulûsi Bey, ikinci kattaki, cadde üzeri iki odayı öneriyor: birisi bekleme, öbürü muayene salonu olurmuş, badanası taze, tabanı muşamba kaplı, koca koca iki oda, içinde at koştur! Müslüman bir hekimin, her ne kadar İslam Çarşısı'nda, 'bâhusus Beyler Sokağı'nda, icra-yı tababeti makûl ise de, Frenk Mahallesi'nin istikbali parlak, burası çok daha hareketli bereketli...' Feridun Hakkı, kayınpederini kıramaz. Pek sesini çıkaramadı. Sadece ta-

belaya, 'Cerrahoğlu' adının ilavesine engel olabiliyor. Hulusi Bey, istiyordu da! 'Sülale', dört kuşaktır, böyle tanınıyormuş!

Feridun Hakkı, Todori'nin kahvesinde bir masaya ilişmiş, Rüknettin Şahab'ın gelmesini beklemişti. 'Alafranga' üç buçukta buluşacaklar, saat dört, ne gelen var ne giden! Niye gecikir, bu çocuk? "Zaman mefhumuna itibar eylemediğinden mi, fart-ı meşguliyetten mi?" Rüknettin Şahab'sa, ondaki bu 'dakiklik illetine' şaşıyor; kızıyor da biraz, askerlikte 'peydahladığı' yeni bir 'itiyat' olduğu fikrindedir: evvelce böyle miymiş, iki duble biranın çevresinde, 'hasbıhale dalıp' dünyayı unuturlarmış! Haklı olabilir. Çok gecikmiş de, sayılmaz ki! Darülmuallimin'de işi uzamıştır. Müdür muaviniyle geçinemiyorlar; gazeteye de uğrayacaktı, Ahenk'de yalnız 'musahhihlik' etmiyor, Rumcası 'fevkalade' olduğundan, İzmir'de çıkan Rumca gazeteleri, izleyen de o! Birkaç haber özetlemişti, onları bırakacak!

'Bilfiil' savaşmayanların çoğu gibi, Rüknettin Şahab, çabuk heyecana kapılır. Geçen gün Toros, 'Cenubi Küçük Asya'nın Yunanistan'a ilhakına, Türklerin hiçbir hakk-ı itirazı olamayacağını' yazmıştı; iki gün sonra Kozmos, Paris Barış Konferansı'ndan kaydıyla, 'Bursa ve Aydın vilayetlerinin Yunanistan'a verileceğini' müjdelemesin mi? Az kalsın, yüreğine inecekti: "... bu vilayetlerin hududunu yeni Yunan Hükümeti temdit, icabı halinde, Konya vilayetine kadar, teşmil eyleyebilecektir." Nereden bakılsa, İzmir'in kötü günleri. Yerli Rumlar, tek durmuyor. Civar adalardan, savrulup, Söke çevresinde, Türk köylerini basıyorlar. Urla'da, hiç yüzünden, arbede: bir körfez vapuru dolusu, asker sevk edildi, bana mısın demiyor. Ayvalık, son derece rahatsız. Sabaha karşı, yağmur alacasını aralayarak, Rum kayıkları kumsala yanaşıyormuş; 'müsellâh' Rumlar, Yunan bahriyelisi kılığında, yorgun zeytinliklere dağılıyorlar; uzak bir köyden, ıslak sabah ezanı; belli belirsiz, horozlar.

Feridun Hakkı, ürperdi. Nemli soğuk, 'muannit' bir diş ağrısı gibi, havada zonkluyor. Bir cıgara sarsa mı? Kahve ocağından, kapı açıldıkça, koyu demli çay, hafif marsık kokusu. Camlardan, Sultan Reşad'ın isten kararmış resmini, şöyle böyle seçebildi. Üstüne, gazeteden kesip, başka bir resim iliştirmişler: keçi sakallı,

sıkma gözlüklü biri: Venizelos mu? Avludaki masaların 'kısm-ı âzâmı' boş, Feridun Hakkı'dan başka, tepeden tırnağa 'taşralı' bir Rum ailesi: kafaları yol yol tıraşlı, iki 'kopil'; fesini sağ kaşına yıkmış, cıgarası sol kulağının ardında, 'kıranta' bir adam; biri çok yaşlı, iki kadın: Amaltea gazetesini masaya yaymış, çayla karın doyuruyorlar: lop yumurta, günbalı, tulum peyniri, sucuk filan. Menemen'de bakkal mıdır, yoksa Bergama'da tuhafiyeci mi? İkinci kattaki ünlü avukat, 'kirye' Mandikas, avluya açılan merdiven kapısından, o sırada gözüktü. Siyah muşambası boyuna uzun, etekleri handiyse yeri süpürüyor; elinde, evrak çantası; ayağında, lastikler. Boynuna muazzam bir atkı dolamış, kıvrımları arasından, mahcup gülümsüyor:

"... **kalispera,*** Feridun Bey!"

"... **kalispera, kirye** Mandikas!"

Rüknettin Şahab, nihayet meydana çıktı. Bir telaş, deme gitsin! Tırnaklarını sincap çabukluğuyla kemiriyor, bakışları dağınık, sesi kaygılı: 'Kânun-u sânî'de İzmir'e, bir Yunan salib-i ahmer gemisi gelmişti ya, bir başkası daha gelecekmiş: güya Aydın vilayetinin, 'harp mağduru Rum ahalisine', gıda ve ilaç taşıyorlar; hakikatte ne taşıdıkları meçhul, bir rivayete göre mühimmat, bir rivayete göre üniforma!..

Feridun Hakkı, gülümsedi: "Otursana yahu!" dedi, "... otur bir nefes al, sıcak bir şey iç! Sonra anlatırsın..."

Rüknettin Şahab hem ıslanmış, hem üşümüş, bu açıkça görülüyor: koyu vişnerengi fesinde, kristal tozu serpilmiş gibi, ince yağmur izi, pırıl pırıl; birkaç günlük seyrek sakalının kirlettiği sincap yüzü, iyice ufalmış; elmacık kemiklerine doğru, o kuşku uyandıran verem pembeliği! Kendini tutmasa, dişleri takırdayacak.

Todori, dumanı üstünde, tavşankanı çay getirdi. Rüknettin Şahab'ın 'âşinâsı'dır, halhatır soruyor:

"... ti kanis, beyimu?"**

Cevap, sorduğu dilden: "**... kalâ, kalâ,** Todori!"

---

*) kalispera: iyi akşamlar!

**) "... nasılsın beyim?"

Feridun Hakkı, aralarındaki Rumca konuşmayı, sırtına tozlu bir çuval gibi yıkılan ağır bir bezginlikle dinliyor. Yoksa dinlemiyor mu? İçinde, İzmir'e döndü döneli, bir türlü kurtulamadığı; o yanlış bir zamanda, yanlış bir şehre geldiği duygusu! Cephede iken (2. Gazze Muharebesi: İngiliz Ağır Topçusu, günlerdir Osmanlı siperlerini dövüyor. 'Seyyar' Sahra Hastahanesinde, yaralılardan baş alamıyorlar), evine döner dönmez, savaş gerginliğini üzerinden atıp, yumuşak bir barış dinginliğine kavuşacağını kurmuştu. Farkında olmadan, öncelerin, ama çok öncelerin, Balkan Harbi'nden önceki gençlik yıllarının, özlemini çekiyormuş! Nerde o İzmir şimdi? Nerde Zükûr İdadisi'nden çıkıp, Keşişyan Biraderler'in Kütüphanesi'nde okuyacak roman aradığı günler? Artık Manon Lescaut mu olur, Colonel Chabert mi, La Dame aux Camelias mı? Doktor Feridun Hakkı, işgal tehdidi altındaki Şam-ı Şerif'ten, çocukluğunun barış İzmir'ine dönmedi; işgal tehdidi altındaki, başka bir Osmanlı şehrine döndü; onun için hiçbir işin ucundan tutamıyor, hiçbir şeyi yeterince ciddiye alamıyor...

Rüknettin Şahab, Todori'nin arkasından, attı tuttu:

"... Mürâi kerata! Hep böyle suret-i Haktan görünür!"

Isınmak için, çay bardağını avuçlamış; ufacık yudumlarla, höpürdete höpürdete içiyordu. Bir taraftan, Feridun Hakkı'ya laf yetiştiriyor:

"... Osman Galip'le fena münakaşa ettik! N'apayım birader, şekl-ü-şemaili sinirime dokunuyor herifin, asâbıma hâkim olamıyorum; zannımca hakeretâmiz şeyler söyledim, dedim ki muavinlik makamının selâhiyetlerini suiistimale hakkınız yoktur, esasen..."

Aslında, öteki fikirden rahatsız: "... ne dersin Feridun, Düvel-i Muazzama, İzmir'in Yunanistan'a tevdiini, hakikaten derpiş etmiş olabilir mi? Bartolini'yle görüştüm, ihtimal vermiyor; lâkin, şayan-ı hayret bir nokta-i nazar dermeyan etti, Aydın vilayetini İtalya için çantada keklik telâkki ediyorlar, hafî bir muahede mi akdedilmiş ne?.."

Üşüdüler. Kuşluktan bu yana, ince ve soğuk bir yağmur çiseliyor. Onun soğuğu. Taşralı Rum ailesi, yemeğini bitirip, çoktan gitmiş. Avludaki masalar, boş. Birden, Ayayorgi Kilisesi'nin,

çanları: sanki yakınlarından, kanatları bakır, inanılmaz irilikte kuşlar havalandı. Merdiven kapılarından, hanın üst katlarında çalışanlar, birer ikişer çıkıp, evinin yolunu tutuyor. Feridun Hakkı, aralarından ikisiyle selamlaştı: birinci kattaki sarraf, Pepo Elyakım, kamburunun altında kayıp; İngiliz kumaşından balıksırtı paltosunu, ağır bir görev gibi üstünde taşır; elinde, boyuna uzun düşen bambu bastonu! İkinci kattaki gümrük komisyoncusu, Mektupçuzade 'İskeçeli' İzzet Bey: 'Balkan muhaciri'; servetini, Meyhane Boğazı'ndaki tavernalarda, en aşağılık Rum yosmalarıyla çarçur ediyor; yüzü hiç gülmez, ellerinde daima 'süet' eldivenler; yakasında –mevsimine göre– mutlaka ya bir gül, ya karanfil! Günahı boynuna, 'frengiye müptelâ' imiş!

Rüknettin Şahab, hâlâ yazmayı tasarladığı, 'vatanperverâne' makaleyi anlatıyor; fesini çıkarmış, kirpi saçları tepesinde diken diken, yüzünde anlattıklarına ters, o ürkmüş sincap ifadesi:

"... İzmir'deki Osmanlı hukukunun müdafaası kime terettüp eder, elbette münevverâna, elimizi kolumuzu bağlayıp oturacak mıyız? İşgal bir emr-i vâki olarak karşımıza çıkarsa."

Feridun Hakkı'ya, İzmir'e yabancılaşacağını söyleseler, inanır mıydı? Oysa gerçek bu! Ateş hattında geçirdiği her gün, onu doğduğu şehirden, o şehrin içerdiği eski hayatından, biraz daha uzaklaştırmış! Şam'da iken 'muvakkat bir hayatın, muvakkat ihtisas ve intibaları' saydığı, bazı duygu ve düşüncelerin, ne kadar 'daimi' olduğunu, yeni yeni idrak ediyor. Ömründe eğreti sandığı insanlar, nasıl da içine yerleşmiş! Gariptir ama, Diş Tabibi Mahçubyan Efendi'yi, Eczacı Fuad el Ma'rûf'u, kendisine, İzmir'deki 'eski' dost ve hısımlarından yakın hissediyor. Arşaluys'u da, karısından!

Şam günlerinde Arşaluys, gözüne fazla **mondaine,** yapmacıklı, 'tafrafuruş' mu gözüküyordu; hayrettir, Mâide'nin yanında, 'garp zihniyetini' iyice hazmetmiş, yaşama biçimi yaşama felsefesine uygun, 'fevkalade rabıtalı' bir kadın kişiliği kazanıyor. Düşündüğünün aksine, vücut yapıları da benzemiyormuş: Arşaluys'un eti gevşekçe, belden aşağısı kalın diye; onda Mâide'nin ağdalı 'mülehhamlığından' bir şeyler bulmuştu ya; ne gaflet, karısının semizliği öyle yağlı, şişmanlığı öyle enine ki, Arşaluys'un 'balıketi'

tombulluğuyla ölçülemez. Arşaluys Mahçubyan, neresinden bakılsa, 'ezkaza' Şam-ı Şerif'e düşmüş, Parisli bir matmazel! Mâide, 'gâvur' İzmir'de alafrangalık taslayan, ham, kibirli, görgüsü kıt, 'alelâde' bir Osmanlı kadını!

Savaş yılları onu, içten içe, akıllı bir 'tevekküle', kötümser bir iç olgunluğuna mı sürüklemeliydi; hayır, büsbütün gösterişe düşürmüş: ne 'vatanın' kaderiyle ilgili, ne de şehrin; adeta 'buud-u mücerrette' yaşıyor! Aklı fikri, yeni 'ehpaplarına' nasıl caka satacağındadır: 'Salon takımları' mutlaka değişmeliymiş', Eksinoplu'da gördüğü **'directoire'** koltukları istiyor; 'ayrıyeten', Samaritain mağazasının yeni getirttiği o kuyruklu piyano yok mu, 'kütüphanede' çok zengin duracakmış! Nevnihal'e, bundan münasip hediye mi olur, 'Maestro' Forlani istidadını anlata anlata bitiremiyor, yavrucak böyle 'muhteşem' bir piyanoyu çoktan haketti...

Feridun Hakkı, bir an, çini sobanın yanıbaşındaki saçaklı koltukta, Mâide'nin 'edâlı' oturuşunu, görür gibi oldu: tombul ellerinden birinde cımbız, ötekinde 'dev' aynası, ağzını çarpıta çarpıta, üst dudağındaki tüyleri alıyor. Az önce, tül perdelerden süzülen bulut aydınlığında, görkemli kahvaltısını (yağ, çay, sonra süt, bal ve felemenk peyniri) gövdeye indirmiş; bir yandan da, Mandikas'ların yalısındaki poker partisinde, sürekli hile yaptığı için, Madam Rita'yı çekiştirmiştir.

Madam Rita, bol pudralı, 'esans' kokusundan yanına varılmaz, suratı sütlaca dönmüş, 'yaşlı bir kokona'; Sarraf Pepo Elyakim'in 'zevce-i muhteremesi.' O, avukatın 'refikası' Despina Mandikas, bir de Rayegân Hanım, Mâide'nin yeni 'ehpapları.' Cevahiroğlu Hulûsi Bey, hanı satın alırken, ordaki 'nüfuzlu şahsiyetlerle' yakın ilişkilere girmeyi uygun görmüş. Fena fikir sayılmaz. Feridun Hakkı, işin içinde başka işler olabileceğini, doğrusu başlangıçta düşünememişti; onu, 'gaybubeti esnasında' acayip bir yırtıcılık edinmişe benzeyen, Rüknettin Şahab uyarıyor: vagon tahsisi üzerine 'envai türlü' dolap döndürüldü ya, Hulûsi Bey, 'İttihatçı' eşi dostu sayesinde kolayca elde ettiği 'tahsisleri', aşırı kârla elini öpene devretmiş; aracılığı kimler yapsa, iyi: 'Müsü' Elyakim ile, Rayegân Hanım'ın kocası, Mektupçuzade 'İskeçeli' İzzet Bey...

Feridun Hakkı, ne zaman bunu hatırlasa, yüreği daralır. Yine öyle oldu. Üç kat yukardan, hanın çatısındaki tepe camları, alçalmış alçalmış, sanki onları yamyassı ezecek. Birden ayağa kalktı:

"... ne konuşmuştuk? Muayenehanenin küşadını, tes'id etmeyecek miyiz?"

Sustu. Yeniden, Ayayorgi Kilisesi'nin çanları. Daha 'kalendermeşrep' bir ses arayıp, ekledi:

"... vakt-i kerahet geldi!"

Rüknettin Şahab, içmek dedin mi, 'hazır asker' ama, fesini giyerken diyor ki: "Nereye gideceğiz? Sporting Kulüb'e mi? O takdirde bendeniz müstenkifim, neydi o geceki rezalet, rezalet-i kebir yahu! Esasen valde rahatsız, erken dönmem iktiza ediyor..."

"... Manoli'ye ne buyrulur?"

Rüknettin Şahab'ın gözleri parladı:

"Ha bak, ona sözüm yok! Kudemâdan başka kim kaldı ki?"

Arkadaşının koluna giriyor, çocukça bir neşeyle; "... birer çipura söyleriz" diyor, "... birer karafaki de rakı...."

Hanın cümle kapısından, yağmur karanlığına çıktılar. Bartolini yazıhanelerinin, bütün ışıkları yanmıştı. Piyano siyahı bir kupa arabası, kaldırıma yanaşmış, ıslak beygirleri, ışıkta, yaldızlı gibi parlıyor. Ayayorgi Caddesi'nde, akşam telaşı. Az sonra, havagazı lambaları yanacaktır. İki arkadaş uzaklaşmadan, isim koyamadıkları bir heyecanla, Nurbâki Efendi'nin tabelası karşısında duruyorlar. Rüknettin Şahab, yüksek sesle, nedense Fransızcasını okuyor:

"... Docteur Féridoun Khakki, medecin generaliste!"

Sonra, ilk faytonu çevirdiler. Körüğünü indirmiş, karanlık bir faytondu bu; yaş muşamba, karpit ve saman kokuyordu; atlarının nallarında, su yeşili kıvılcımlar. Rüknettin Şahab, daha bir süre attı tuttu:

"... Osman Galip, haddızatında, bir roman kahramanıdır, evet! Her nokta-i nazardan, bu böyle! Mutasavver romanımda, mütehakkim ve müstereddit bir muallim olmayacak mıydı, ta kendisi!.."

Feridun Hakkı onu, tam dinlemiyordu. Ayafotini Kavşağı,

Crédit Lyonnais'nin önünden geçtiler. Arapyan Ferhanesi, yağmur alacasında, ışıkları yanmış bir gemi gibi yüzüyor. Arabacı, İkinci Kordon'a, Mahmudiye Caddesi'nden mi çıkacak? Rüknettin Şahab, cıgara yakmaya davranmıştı: elinde kibrit titriyor; sakalları uzamış ufacık suratında, alevin gölgeleri de!

"... şu senin Emrullah Râci! Yahu herifi tanımayan yok! Lâkin nerede olduğu meçhul! Kimisi Şam'dadır dedi, kimisi Dersaadet'te. Biri, İzmir'e avdetinden haberdar, adresinden bihaber; bir başkası, ikametgâhını tarif, Suriye'de bulunduğuna yemin kassem etti. Hâsılı yer yarılmış, içine girmiş!"

Feridun Hakkı'nın yüreği oynamıştı. Bir zamandır, İzmir kazan onlar kepçe, 'sâbık' Şam Defterdarı'nı arıyorlar. Aslında o, Haco'yu arıyor. Üst dudağını ısırarak, dedi ki:

"... muhiti fevkalade geniş olmak icabeder, Şahab, Şam'da öyleydi..."

Rüknettin Şahab kibriti üfledi. Arabanın içini pis bir dumana boğuyor:

"... tahmin ederim. Mamafih alçaklığında ittifak-ı ârâ mevcut!"

Feridun Hakkı 'Kopil' Manoli'ye uğramayalı, handiyse bir ay. İzmir'e döndüğü sıra, cephede kurduğu hayallerin etkisiyle mi, ne, iki üç akşamda bir düşer olmuştu: Rüknettin Şahab'la geliyorlar, arasıra da tek başına. Manoli onu 'Paşam aşağı, Paşam yukarı' basbayağı 'nümayişle' karşılamıştı. "Teres, mutadın fevkinde itibar ediyor." İlk iki gece, para almadı; meyhanenin 'nevzuhur' müşterilerine 'ağabeyimden ileridir' diyerek tanıttı. Başı seyreldi mi, masalarına çöküp, onunla iki kadeh parlatıyor. Hiç değişmemiş, hep o eski **'alanyari'***: iki karışlık boyuna bakmaz –ceket tek omuzda, kollar tavuk kanadı– 'afili' yürür; posteki kıvırcığı lacivert saçları, bukle bukle gözüne giriyor; sapı sedefli kaması, kırmızı kuşağında; kulağının ardında, 'şaşmaz' kırmızı karanfili; iki lafının biri, küfür:

"Asta diyavolo, vre!"**

Feridun Hakkı'nın, git git ayağını kesmesi, meyhanede eski

*) alanyari: kopuk, külhanbeyi.
**) asta diyavolo: şeytan alsın!

havayı bulamayışından mı? Yerli Rumların, şamatacı küstahlıklarını kaldıramıyor. Osmanlı Şam'ın son günlerinde, Arapların takındığı aşağılayıcı tavır, bunun yanında hiç! Rumlar hem yaygaracı, hem pervasız: kafayı çekip çekip, 'beşli'ye davranıyorlar; degav, degav, degav, havaya ateş! Geçen pazar günü, Çayırlıbahçe'deki Memiko Niko'nun meyhanesinde, bu yüzden 'vukuat çıktı': devriye polisi müdahale edince, dört bin kadar Rum karakolu basıyor, bir polis şehit, iki bekçi yaralı! Manoli'nin yeri, bey paşa uğrağı bir meyhanedir, öyle it kopuk pek barınamaz; bir kere, İkinci Kordon'da, Osmanlı Postahanesi'nin burnunun dibi, evvelce Deutche Orient Linie'nin mahzeni mi neymiş, Manoli'nin eli değince tepeden tırnağa değişiyor: on beş masalı, mezesi 'mebzûl ve mütenevvi', balıkları tadından yenmez, 'şıkırdım' bir Rum tavernası olmuş çıkmış!

... daha kapıdan, 'buzuki' sesi, iri doğranmış kahkahalar, mahzenin taş duvarlarını oyan bir uğultu; içeriye girince, cıgara dumanından göz gözü görmüyor; yanmış yağ, ıskara balık kokusu, ortalığı kaplamış; arada ok gibi, garson 'kumandaları':

"... pende çipura, pende!.."

"... ena buzoli mastika!"

Feridun Hakkı'yı şaşırtan, kıpır kıpır kırmızı ponponlarıyla, Fransız bahriyelilerinin lacivert kalabalığı. İki masa dolusu yiyip içiyorlar. Körfez'deki itilâf donanması, 'mürettebatını,' sık sık şehre salıvermiyor mu, herhalde onlardan! Yanıbaşlarına, sırf kaş ve sakal, ihtiyar bir Rum çöreklenmiş, buzuki çalıyor ama, dinleyen kim; kalın, gurultulu bir bröton Fransızcasıyla, aralarında kadeh tokuşturup, bilinmez hangi limanda kaybettikleri bir sarhoşluğu yakalamaya çabalıyorlar.

Rüknettin Şahab, kindar gözlerini kısıp, onları bir süre süzdü. Dişlerinin arasından, küfredercesine mırıldanıyor:

"Hürriyete müptelâ millet bu mu? Şayan-ı ibrettir!"

'Kopil' Manoli, neredeymişsin, kopup gelmişti. Bakışları sarhoş, ağzı müstehzi, fakat baştan ayağa saygı. Önce sürü sepet sitem sıraladı: gözleri yollarda kalmış 'vre', hizmette ne kusur ettik diye 'dertlerde düşmüş,' yoksa Feridun Bey Manoli'yi 'tefterinden' mi silmiş? Arkasından o tumturaklı sesiyle garsona seslenip,

("Hey Hristaki, elâ do!),* masayı donatıyor: 'limonlu' salatalık turşusundan muska böreğine, lâkerdadan pilâkiye, çeşitli meze; iki 'karafaki' sakız rakısı; çipuralar birazdan söylenecek...

Rüknettin Şahab, bir, iki, üç, yeşil salatadaki bütün kırmızı turpları çatalıyla toplayıp, tıkır tıkır yiyecektir. Çenesini öyle tuhaf yumuyor, ufacık ağzı –ince dudaklarını birbirinden ayırmaksızın– öyle çabuk açılıp kapanıyor ki, kim görse irice bir sincabı hatırlar. Bir yandan da, arabada bıraktığı yerden, çok sevdiği iç tartışmasını üretiyor:

"... hayatımıza hükmeden nedir? Mana mı, madde mi? Harp imtidadınca, düşündüm durdum. Zannım budur ki bu sualin, kâinatta bir tek muteber cevabı vardır: madde! Şarkın, asırlardır sineye çekmeye mecbur olduğu hacâlet, filhakika, maddeyi ihmal, manaya itibar etmesinden mütevellittir. Düşünsene, garbın şarka teveffuku hangi tarihte başlıyor, vaktaki maddiyûn..."

Ufak tefek bütün erkekler öyle yapmaz mı, her şeyi abartıyor: son okuduğu kitap, 'hayatında' okuduğu en 'dehşetengiz' eserdir; 'asla' sevememiş ama, severse 'ebediyyen' sevecekmiş; tasarladığı romanın 'cihanşümûl' bir 'muvaffakıyet' olacağından, 'bilumum' dünya dillerine çevrileceğinden, emin! Savaştan önceki yıllarda onun bu tabiatı, Feridun Hakkı'yı eğlendirirdi, şimdi sıkıyor. Sözü nasıl etse de, yeniden Emrullah Râci Bey ve ailesine getirebilse...

Rüknettin Şahab'ın umurunda mı, bir, iki, üç, çatalıyla bu defa salatanın olanca zeytinini toplamaya koyuldu:

"... benim Fransızcam Allahlık, senin Fransızcan bende olacaktı ki, muassır garp filozoflarını layıkıyla tetebbu edebileyim, faraza **Georges Sorel** ismini duydun mu hiç, Baha Tevfik Bey İzmir'deyken demiş ki..."

Feridun Hakkı, içkinin damarlarının ağına dağıttığı gizli hararet, eskiden de bu kadar sever miydi; 'itiyatın teşekkülüyle', yoksa yeni mi sever oldu? Kadehini nasıl edip diktiğini kesinlikle fark edemiyor, ne zaman elini uzatsa, bakıyor boş! Üzerinde, geleli kurtulamadığı, yanılsama: sanki dışarısı Şam, kanlı yeşil çöl

*) elâ do: buraya gel!

yıldızları Emeviyye Camii'nin kubbelerine sarkmış, içten içe, Berada suyunun iniltisi. Acaba niye? O günlerin, aşırı etkisinde mi kaldı? Belki çabuk, anlamsız bir **'nostalgie!'** Böyle yağışlı havalarda, soğuk rutubet, ıslak bir havlu gibi gövdesini sarıp, yaralarını sızlatınca, daha sık 'tekerrür' ediyor.

Orada iken, Rüknettin Şahab'a, 'hayali' mektuplar yazmaz mıydı; şimdi aynı şeyi, Arşaluys'a yapıyor. Önceleri 'usulen' bir 'teşekkür' göndermek niyetindeydi: veciz, süsten iyice arınmış, içli birkaç satır. "Asgari bir nezaketin, ifasını zaruri kıldığı bir vazife." Sonra, tasarı gelişti; anlaşılması güç bir hızla, içinde dallanıp budaklanıyor: zaman zaman, 'itirafı imkânsız ye'sleri' paylaşmak arzusu, haklı haksız yakınmalar; zaman zaman, zalim bir alayla belirttiği gibi, 'bir malul gazinin mütareke müşahedeleri':

"... Nevnihal'i çocuk bırakmıştım, adeta genç kız buldum; yegâne tesellim, hayatla yegâne irtibatım odur. Elhamdülillah, şeklen ne bana benzemiş, ne annesine (ikimiz de mülehham, sakil mahlûklarız); onda, hayal meyal derhatır edebildiğim merhum validemin, fıtrî zarafet ve asaletinden bazı emmâreler gördüm. Bu beni büyük bir sürûra garkediyor. Nevnihal, tahrirli elâ gözleri, mahzun bir hayret-i nâ-mütenahiyle dünyaya bakan, narin nahif bir kızcağız. İhtimal sevecektiniz. Piyanoya pek küçük iken başlatmış idik, Suriye'de bulunduğum zaman zarfında cidden terakki etmiş, geçen akşam hocasının verdiği basit bir menuet'yi maharetle bana çaldı. Onu dinlerken, mahzâ sizi hatırladım, Allenby taarruzuna tekaddüm eden günlerde, salondaki piyanonun taburesine oturmuş, bir elinizde şampanya bardağı..."

Meyhanenin havasında bir şey değişti. Gürültülü bir tehdit titreşiyor. Feridun Hakkı, farkına varmayabilirdi; oysa Rüknettin Şahab, biraz ürkmüşe, daha çok kızmışa benzer; kulağına eğilip, uyarıyor:

"... şu mendebura bak Allah aşkına! Deminden beri, aleyhimize atmadığı iftira kalmadı! Gayesi nedir? Fransız bahriyelerine tabasbus mu, Türklerden şekva mı?.."

Feridun Hakkı, kaşlarının altından baktı: az ötelerinde, kırçıl bir Rum ayağa kalkmış, eliyle Türk masalarını göstererek, söyleniyor. Zilzurna sarhoş, düşmesin diye sağından solundan tutuyorlar; yoğun bıyıkları ağzına dolmuş, gözleri fıldır fıldır, deli çakırı; sesi, şirret. Çevresindekilerin onu desteklediği, her hallerinden belli: yüreklendirici el işaretleri, baş sallamalar, geçerken omzunu sıvazlama filan; arada uzaktan bir **"Yassu vre, yassu Yorgakimu!"** İşin tuhafı, Manoli kayıplara karıştı; epeydir, ortalarda görünmüyor.

Rüknettin Şahab, adamın dediklerine dikkatle kulak verip, tekrar Feridun Hakkı'ya eğildi:

"... yanlış fehmetmediysem, oğlu 'amele taburları'na celbedilmiş, kurşuna dizmişiz diyor; İzmir 'Yunan' olunca, hesabını misliyle soracaklarmış! 'Amele taburları'nda telef edilen (!), diğer binlercesinin hesabını, nasıl soracaklarsa!.."

Feridun Hakkı, kadehine davranacak oldu: Allah Allah, yine boşalmış! Bir taraftan Arşaluys'a Şam'da açıklayamadığı bazı gerçekleri, harıl harıl itiraf ediyordu:

"... gaybubetim, refikamla aramızda mevcut ihtilâfı, ziyadesiyle derinleştirmiş bulunuyor. Bunu kabule mecburum. Şahsında müşahede eylediğim tahavvülât, elbette şayan-ı teessüftür. Ezeli şefkatsizliğine, nobranlığa varan hodgâmlığına –tabiri caiz ise– 'alafranga' bir de tekebbür inzimam etmiş: Cerrahoğlu Konağı, an'anevi harem/selamlık tefrikinin azametli bir numunesiydi; bâdemâ bu tefriki lağvetmişler, nâmahrem yok artık, 'kabul günlerinde' kadınlı erkekli poker oynanıyor; evvelce müskirata el sürmezdi, artık mubah; tütün ise, münebbih imiş..."

"... Mâide, sizin onda vehmettiğiniz meziyetlere asla sahip olmadı Arşaluys! İzdivacımızın mahiyetini bir nebze izah etmiştim zannındayım, suret-i devamı biraz tembelliğime istinat etmekteydi, bir hayli itiyat dediğimiz o belâ-yı muazzama! Mamafih karım, artık öyle tahammülün fevkinde bir etvar içindedir ki, buna ne itiyat dayanır, ne tembellik! Sırf muhatap olurum endişesiyle, evim-

den uzak durmaktayım. Terhisim kat'iyet kesbeder etmez (malûm-ı âliniz, mütareke icabatındandır), icra-yı tababete karar verişimde, başlıca âmil bu oldu; tahmin ve sühuletle kabul edeceğiniz üzere hırs-ı câh değil: muayenehanede hem oyalanırım, hem ondan ırakta olurum..."

Silah o anda atılmış! Feridun Hakkı, kurşun keçeye sıkılmışçasına, boğuk bir 'infilâk' duydu; savaş içgüdüsüyle, ardına saklanacak bir 'sütre' aranıyor. Aynı anda, alkış kıyamet, Rumlarla Fransız bahriyelileri sarmaş dolaş oluyorlar. Ortalarında, elinde toplu bir tabanca, deminki sarhoş; avaz avaz bağırarak, bir şeyler söylediği fark ediliyor ama, gürültüden ne dediği anlaşılamıyor ki!

"... kopsi kefali!"* diye bağırabilir.

"... zito Venizelos!"** diye de.

Silah sesini duyar duymaz, Rüknettin Şahab'ın beti benzi atmıştı. Dudaklarına götürdüğü içki kadehi havada, bir süre donakaldı. Alnında, irileşmiş bir damarın, masmavi attığı görülüyor. Alt dudağında, belli belirsiz bir seğreme. Sonra birden ayılmış gibi, kadehini hızla masaya bırakıp, ayağa kalktı:

"... kaçalım Feridun," dedi, "... vukuat çıkaracaklar!"

Kaçamayacaklardır. Masalarından birer ikişer kopup, eli tabancalı Rumun etrafını saran sarhoş kalabalığını aralayarak, güç belâ kapıya ulaşmışlardı ki, iki polisle bir bekçi peydahlanıyor: üçü de sırsıklam, fesleri yağmurdan kararmış, dudakları bembeyaz: 'burma' bıyıklarında, pırıl pırıl su damlacıkları. Bekçi derhal kapıyı tuttu, onları bırakmadı. Polisler, kalabalığa yöneliyorlar.

Feridun Hakkı, başkasının aklına uyup kalktığına pişmandı. Utanıyordu da, biraz. Dengine düşürebilse, yerine dönecek. Dönemez ki! Rumlar, polisleri görünce, işi azıtıyor. Yağlı suratları sıvama ter, gagalarında sönmüş cıgaraları, kaşları çatık, gözleri iğne ucu; soy, sop, sülale, veryansın ediyorlar. Üstelik, Türkçe. Kimisi edepsizliği elle sarkıntılığa vardırdı: itip kakmak, fesini düşürmek, gocuğunu çekiştirmek vs. Kimisi, iyice gemi azıya almış,

*) "... kesin kafasını!"
**) "... yaşasın Venizelos!"

bardak, tabak, sürahi, eline geçirdiğini kırmaktadır. Meyhahenin duvarlarını, azgın bir boğa hışmıyla zorlayan, sarhoş uğultusu sanki yetmiyordu, bir de bu şangırtı!

İki polisten biri, duruma ancak böyle hâkim olabileceğini sandığından olmalı, silahını çekti. Sen misin çeken, ortalık bir anda karışıyor, artık ana baba günü: havada uçuşan iskemleler, parıldayan kamalar, kırbaç gibi şaklayan silah sesleri! Feridun Hakkı (garip şey!), polisleri tartaklamaya başladıklarını görünce, kapıdaki bekçiyle birlikte, o tarafa seğirtmeye kalkışmasın mı? Rüknettin Şahab, kolunu sımsıkı kavradı; duyurabilsin diye, bağırarak, dedi ki:

"... divane misin, yoksa intihara mı karar verdin? Hazır kapı serbest, fırsat bu fırsattır, cızlamı çekelim!"

Karanlık bir yağmura çıktılar. İkinci Kordon, inanılmayacak kadar tenha ve sessizdi. Su tozundan ince bir sis, etrafı kaplamış; havagazı lâmbaları, mavi nilüferler, içinde yüzüyor. Bir fayton bulabilseler!.. Birinci Kordon'da, Messagerie Maritime'in dirseğinde, 'alelekser' olurmuş. Rüknettin Şahab öyle dedi. Grandhotel Huck'tan 'kıpırdak' bir müzik dağılıyordu, 'cazbant' türünden bir şey. Kapıda, İtalyanca Rumca afişler, iki de fayton. Sicim gibi indiren soğuk yağmurun altında, arabalardan birine bindiler. İliklerine kadar ıslanmışlardı. İçlerinde, hakarete uğramanın burukluğu. Rüknettin Şahab, her şeyin sorumlusu oymuş gibi, arabacıya 'mütecaviz' bir sesle buyurdu:

"Tilkilik'e çek! Osmanzade Yokuşu'na!"

Feridun Hakkı, olayın 'esaslı bir arbedeye' yozlaştığını, ertesi gün, amcasından öğrenecekti. Cerrahoğlu Hulûsi Bey, 'şu kahrolası Crédit d'Autrichien tahvilatının, akıbeti hakkında belki malûmat alabilirim' diye Marcopoli ve Mahdumları'na kadar uzanmış, ayrıca 'yengesinin' öksürük ilacı yaptırılacak, Argiropulos Eczanesi'nden başka yerde olmuyor, 'hazır oraya kadar gelmişken' muayenehaneye uğramasın mı?

Hulûsi Bey, yakası kadife siyah paltosu, muazzam şemsiyesi, yandan düğmeli potinleriyle, kapıdan 'pürazamet' girmişti: Müslüman sakalı düzgün kırpılmış, kalabalık kaşları taraz taraz, sıkma gözlüğünün kordonu yaka deliğine iliştirilmiş. Paltosu, tık-

naz ve yayvan gövdesini öylesine sarmış ki, çıkmak bilmiyor. Cebinde, biri Türkçe biri Fransızca, iki gazete: Ahenk ile L'Impartial; çevresinde, Pinaud'nun ağır ve yağlı kokusu!

"... Rumlar haddini tecavüz ediyor. Okudun mu? Dün gece bir polisi katletmiş, diğerini yaralamışlar. Bu kaçıncısı, canım? Vak'anın Manoli'nin orada cereyan ettiğini görünce, dedim ki eyvah, ya Feridun da gittiyse..."

Feridun Hakkı, lafı değiştirmeyi deneyecekti:

"Kahvenizi söylese miydim? Nasıl olacaktı?"

"... efendim? Ha, evet! Okkalı bir kahvenizi içerim..." Gevrek gevrek gülüp, ekledi: "... çocuk Todori'ye söylesin, yandan çarklı olacak. Hulûsi Bey için derse, o anlar!"

Âdeti bu, kahveyi 'kırtlama' içiyor. Ceketinin düğmelerini çözer çözmez, inanılmaz güzellikte 'kösteği' meydana çıktı. Saat kösteklerine merakını, duymayan kalmış mı? İptilâ derecesinde, bir merak: çoğu yirmi dört ayar altın, hepsi usta kuyumcuların elinden çıkmış; kimisi zincirleme, kimisi saç örgüsü, kimisi sarmaşık dalı; yüzlerce kösteği var.

Feridun Hakkı, hele Mâide'yle evleneli, amcasını sevmiyor. Babasının yerine, asla koyamamıştır. Servet ihtirası asabını bozar, sineğin yağını çıkarmaya uğraşması. Savaş sırasında, neredense Avusturya tahvilleri edinmiş, az buz değil ha, epeyce; Viyana'nın çöküşü, yatırımının yabana gitmesi olasılığını doğurduğundan, aylardır dertli: o bankadan o bankaya başvuruyor. Crédit Lyonnais ilgileniyor demişlerdi, 'Müsü' Elyakim, Marcopoli ve Mahdumları'nı tavsiye etmiş, yarın bir başkası çıkar...

Harpten önce Cerrahoğlu Konağı'nda birlikte otururlardı; amcasıyla yengesi, bereket geçen yaz konağı onlara bırakıp, yeni satın aldıkları, Karşıyaka'daki 'yalıya' geçmişler: vapur iskelesinden 'Papaz' tramvayına bin, hemen ikinci durak; bahçesinde aslan heykelleri olan, kâgir bina; hani balkonu bütün köpeküzümü! Cerrahoğlu Hulûsi Bey, rivayet, yalıyı Kondilis Hanı'yla birlikte düşürmüş, aynı zengin Rumdan alıyor; tamirat filan, taşınmakta gecikmişler! 'Haddızatında Cerrahoğlu Konağı'nın onlara bırakılması çoktan vâcip olmuş imiş, Mâide'nin muhiti son derece genişledi, Nevnihal maşallah fevkalade inkişaf ediyor, eh pederi de

icra-yı tababet edeceğine göre' böyle bir konak onlara ancak ye tecek!

Kahvesinden seyrek, fakat tumturaklı yudumlar alıyordu:

"... kirye Mandikas'a hürmette kusur etme! Ziyadesiyle nü fuzlu bir gâvurdur, Homeros Locası'nın Maşrıkıâzamı, arzu ettiği ni ihya eder, niye seni etmesin?.. "

Birden elini alnına götürdü: "... Tüh, az kalsın unutacaktım: telefon şirketinden gelecekler, 'Müsü' Moreno'yla mutabık kaldık, abone kaydını o tekeffül ediyor, pek pek on beş gün zarfında tahakkuk edeceği fikrindedir..."

Telvesine baka baka, fincanını salladı; içinde ne kaldıysa gövdeye indirirken, dedi ki: "... telefon asri bir ihtiyaç! Telefonsuz bir tabib, hâl-i hazırda, tasavvuru gayr-ı kaabil bir şey! Behemahal, konağa da almalısınız, benden söylemesi..."

Geldiği gibi 'pürazamet' gitti. Amcasının 'vesayetinden' bir türlü kurtulamayışı yok mu, Feridun Hakkı'yı çileden çıkarıyor: hayatını o 'tanzim' eder; aile hayatını, meslek hayatını! Katlandığı onca yoksunluğa, çektiği onca çileye rağmen, askerlik günlerini özleyişi neden, bu sebepten! Şam'da geçirdiği son birkaç ay, meğer ne büyük bahtiyarlıkmış!

Artık yok o iki kadını düşündükçe, kaybettiği bahtiyarlığı çok daha iyi değerlendirebiliyor. Şam'daki tesadüflerden önce, hayatında Mâide'den başka kadın olmamıştı. Halbuki Mâide, ne cinsel anlamda tam bir kadın sayılabilir, ne duygusal anlamda. Cinsel soğukluğunu, az kalsın ona da bulaştıracakmış! Duygusuzluğu, hele şefkatsizliği, adamı canından bezdirir. Şam'da Arşaluys, ıslak ve karanlık kuytularında erkekliğini kilitleyen, obur dişiliğiyle, gecelerce onu cinsel zevkin zirvelerinde dolaştırmış; uzak uzak belirip kaybolan Haco'ysa, yavan duygusal hayatına gizemli bir tat, az bulunur bir zenginlik katmıştı. İkisini de, şiddetle arıyor. Haco'yu arayacağını, daha Şam'da iken kestirebilirdi de, Arşaluys'u araması tuhaf: bir cephe gerisi şehrinde, 'tebdilhavalı' bir Osmanlı 'zabitinin' gönül eğlencesi değil miydi o? Değilmiş!

Bazı yağışsız geceler, Kramer Palas'tan eve yaya dönüyor. İzmir'in kaç yıldır unuttuğu keskin ayazı, kulaklarını, parmak uçlarını, ince ince ısırmaktadır; birkaç kere kendini, Arşaluys'a yaz-

dığı 'hayali' mektubu, en edâlı hâliyle karşısındaymış gibi, ona söylerken yakaladı:

"... muvakkat addettiğimiz öyle şeyler oluyor ki, ekseriya idrakimiz ehemmiyetini o dakika ihata edemiyor; mes'ut anlarımızın kıymetini, ancak onları kaybettikten sonra anlayışımız, galiba bundan neşet etmektedir. Muvakkat telâkki eylediğim Şam'daki son ikametimde, filhakika ne kadar mes'ut imişim; bunu, İzmir'e avdetimi müteakip, ancak idrak edebildim! Heyhat! Son gece demiştiniz ki, 'mukadderat tesadüflerle zaruretlerin teselsülü müdür'; maalesef öyle imiş Arşaluys, bunu nefsimde tecrübe ettim..."

Bazı geceler ise, Rüknettin Şahab'tan ve 'mutasevver' romanından yorgun düşmüş, gecenin bir vaktine kadar Café Lucas'da, 'kuş gibi' tek başına oturmuştur. 'Başını dinlemek' istiyor. Gönlündeki lamba, fena halde kısık; belki sönmüş. Hızlı Rum garsonlar, boyalı dudakları maytap gibi kıpkızıl tutuşan levanten kızlarını, apoletlerinin himayesine almış İngiliz ve Fransız 'zabitanına', içki taşıyorlar: **anisette,** mastika, İtalyan vermutu, şarap. O gün Mâide'nin 'kabul günü'dür, konağa ne kadar gecikirse, o kadar iyi: Rayegân Hanım'ın altın çerçeveli tekgözlüğüne ve yılan uzunu kollarına; suratı sütlaç buruşuğu Madam Rita'nın, ağır 'esans' kokusuna; Madam Despina Mandikas'ın abuk sabuk fıkralarına katlanmaktan kurtulur. İçimi sert, tadı anlaşılamayan bir konyakla, usul usul kendini zehirliyor. Arşaluys'a yazacağı mektuba, şu 'manidâr' satırları eklese mi?

"İzmir ecnebiye verilecek diye, etrafta bir telaş-ı azim! Şu birkaç ay zarfındaki müşahedelerim eğer bir hakikate istinat ediyorsa, buna hâcet yok, zira ecnebi İzmir'i çoktan almış! Limanda onun sefineleri, kahvelerde onun zabitanı, şehirde onun tarz-ı hayatı, her tarafta onun şirketleri... Artık yapılması iktiza eden, bu fiili vaziyete, hukuki bir libas giydirmekten ibarettir. Kaldı ki..."

Kordonboyu'na çıkıyor, seyrek gece tramvayları, hayalet faytonlar, Rumca duaları cinlerini tepesine çıkaran topal dilenci.

Kenarları liflenmiş, simli lacivert bir bulut kalabalığı, Körfez'in üzerine yığılmış; aralarından pirinç yeşili ay, bir görünüyor, bir kayboluyor. Limanda, ayın, ikide bir bütün çizgilerini gümüşlediği, gemiler: Lloyd Triestino Kumpanyası'nın, Messagerie Maritime'in şilepleri, yolcu vapurları. Sıra kahvelerin önünden dalgın geçti. O sırada açılıp kapanan Posseidon'un kapısından, biri pelerinli iki erkek, çıngıraklı bir kadın kahkahası taşıyor. Pasaport mendireğindeki deniz feneri, yanıp sönerek, ısrarlı bir yanılgıyı noktalamaktadır: İzmir'e hiç dönmeseymiş, ne iyi olacakmış!

Şöyle bakarsan, hiçbir şey değişmemiş: Cerrahoğlu Konağı, çocukluğundan beri yaşadığı, o eski konak: köhne ahşaplığı, bakımsız bahçesi, yosunlu havuzuyla, bıraktığı gibi duruyor; balkonlarını sıkboğaz eden mor salkımlardan, yaprakları cilalı turunç ağaçlarından, sanki dün ayrılmış; kilidi tamire muhtaç, bahçe kapısını bile onartmamışlar; hâlâ geceleri, yukarı kat odalarının tavan aralarında, sansarların yumuşak gürültüsü! O halde yadırgadığı nedir, konağın değişen yaşantısı mı? Hulûsi Bey'le 'haremi', Karşıyaka'daki yalıya, eski yaşama düzenlerini almış götürmüşler; ya da, eski hayatlarını yıllardır için için kemiren birtakım görünmez böcekler ('asrilik' böcekleri mi?); o saltanatın, günün birinde olanca görkemiyle göçmesine sebep olmuş! Şu ya da bu, görülen odur ki, 'perişan halde' konağa indiği o geceden beri, Feridun Hakkı çevresini yadırgıyor.

Mâide, 'gaybubetinden bilistifade' odalarını ayırmış; daha doğrusu, arka bahçenin başıbozuk yeşilliğine bakan eski odalarını kocasına bırakıp, Hulûsi Bey'in ön cephedeki odasına geçmiş. Nevnihal –tabii, evde olduğu geceler– ninesinin eski odasında yatıyor. Haremle selamlığın birleştirilmesi, geliş gidişte belirli bir ferahlık sağlamış, bu sayede selamlıktaki büyük kabul salonunu Mâide'nin **mondain** misafirlerine açmak mümkün olmuş ama; her an, evin her yanında yaşandığından, bir dağdağadır gidiyor, insanın sığınacak sakin bir köşe bulabilmesi, ne mümkün? Feridun Hakkı'nın, en çok gereksindiği de bu; tenha bir köşeye çekilip, başını dinlemek! Savaşın olanca gürültüsünü, farkında olmaksızın içine almış, zaten baş edemiyor; bir de konağın dağdağası 'inzimam' edince, çıldırması işten değil!

Onu anlayan, Nevnihal. Narin bir kızcağız, 'dal gibi'; pek de kavrayamadığı bir çevrede, hayret dolu gözleriyle, yanlış yanlış dolaşıyor. Teni süt beyazı, öyle saydam ki, kılcal damarlarının incecağı, cıgara dumanı gibi masmavi seçilmektedir. Bir akşam, annesinin onu 'leyli mektebe' göndermiş olmasından kırıldığını, babasına 'ihsas etti.' Şakırtılı yağmurun, yokuşlarda sellere dönüştüğü, o şimşekli akşam. Hani birden ürpermişlerdi de, Mâide 'kızlara' kütüphanedeki şömineyi yaktırmıştı. Bu, Feridun Hakkı'nın dönüşünden, bir ay kadar sonra oluyor. İnce uzun parmakları arasında, bir tutam ışık gibi tuttuğu gümüş zarflı çay bardağını havaya kaldırarak, Nevnihal demişti ki:

"... harb olmasaydı, Rüştiye'ye ihtimal İnas İdadisi'nde başlayacak, 'gâvur kızlarıyla' birarada okumak külfetine düşmeyecektim! Annem bu mektebe nasıl intibak edebilmiş, hâlâ nasıl bu kadar sevebiliyor, anlayamıyorum. Benim tedirginliğime, ahval-i hâzıra bir sebep teşkil edebilir mi?"

Perşembe geceleri, başbaşa verip, geç vakitlere kadar söyleşirler. Nevnihal, savaşa değgin ayrıntıları öğrenmeye meraklı. Babasının bulunduğu cephe olması hasebiyle, 'Suriye Cephesi'ni ezberine almış, 'matbuata intikal eden' ne varsa sor, söylesin. En çok üzerinde durduğu, bazı ünlü muharebelerde babasının ne yapmış olduğu; daha doğrusu, yaptıklarının, onun babasına yakıştırdıklarına uyup uymadığı. Diyor ki:

"... mecruh düştüğünüz muharebenin suret-i cereyanını fevkalade merak ediyorum; muhtemelen üzülmeyeyim diye, annem teferrüatını benden saklamıştı; lâkin mektubunuzu buldum, okudum, meğer siz de hiç tafsilat vermemişsiniz beybabacığım, ama niye?.."

Açıklamalarını dinlerken dünyayı unutuyor: tahrirli elâ gözlerinde, şöminedeki alevlerin kızıllığı; seyrek kaşları, hafifçe çatılmış; dudaklarında bitmez tükenmez sorular:

"... bir zırhlı otomobilin saha-yı müessiresi nedir? Osmanlı ordusunda neden zırhlı otomobil yoktu?.."

Ya da: "... dedemle uzun uzadıya münakaşa ettik, tabiblerin cephe gerisinde bulunması iktiza ettiğini söylüyor; bu sebepten,

mecruh düşmenizi ihtiyatsızlığınıza atfetmek temayülündedir; bense kahramanlığınızdan ileri geldiğini düşünüyorum..."

Feridun Hakkı, kızının olayları, daima babasını haklı çıkaracak şekilde yorumlamasını, ne kadar çocukça buluyorsa; bu yorumları ifade ediş tarzını o kadar yaşından büyük, kullandığı kelimeleri ağzında o derece eğreti buluyor. Nevnihal, büyüklük taslamıyor mu biraz? Mâide bundan rahatsız, 'dersleriyle uğraşacağına, üstüne elzem olmayan meselelerle vakit zayi ediyor' dedi, 'babası da şımartıyormuş.' Feridun Hakkı, haftada ancak iki gece beraber olabildiği kızını şımarttığını sanmıyor hiç, onunla konaktaki yalnızlığını paylaşıyor, bilincine gittikçe vardığı yabancılığını! Harb hatıralarını anlatırken, bütün dikkatine rağmen, onu memnun edeceğini hissettiği bazı abartmalara düştüğünü, sonradan fark edip utanacaktır: savaş kahramanı olmayı o da benimsedi mi, yoksa Nevnihal'in hayallerini kırmak mı istemiyor?

Mâide kızını kıskanıyordu. Belki babasıyla, kısa zamanda böyle kaynaşmasını hazmedemedi; kıskandığı, aralarındaki sırdaşlığa varan yakınlık. Şaşaalı 'kabul günlerinden', bitmek bilmez 'poker partilerinden' başını alamayarak, bunu 'bizzat' hazırlamış olduğunu, nasıl anlayamıyor? 'Asrilik'tir diye, Hıristiyan dostlarına Noel ziyafetine kalkıştığı günlerdi, sorunu kocasıyla tartıştılar. Kânun-u evvel'in son haftası mı? Konakta bunaltıcı bir telaş: merdivenlerden, eksik olmayan ayak sesleri; içerlerde bir yerde, çat çut açılıp kapanan kapılar. Sıcak pufböreği kokusu. Çini sobanın sessiz kedi sıcaklığı, salona işlemiş nemli soğuğu dağıtamıyor. Mâide, olanca ağırlığıyla divana yığılmış, kat kat; bir elinde kahve fincanı, öbüründe cıgara; kocasını dinlemiyor bile, 'yukarılardan' atıp tutuyor:

"... azizim, nasıl zevcenize **comme il faut*** bir zevç olamadıysanız, aynı şekilde kızınıza **comme il faut** bir peder olamıyorsunuz! Pekâlâ bilirsiniz ki, baba ile kız arasında..."

Cıgarasının dumanını üflerken, çenesini kaldırdığından mıdır nedir, her defasında gıdısı bıngıldıyor; kafası takıldı ya, Feri-

*) comme il faut: gerektiği gibi.

dun Hakkı'yı rahatsız eden, bu tekrar; oysa Mâide, sürmeli gözlerini süze süze, diyor ki:

"... kızın hodbehot tecavüze kalkışamayacağı, bir mesafe bulunmak zaruridir. Vaktiyle bana büyük birader tavırları takınırdınız, izdivacımızın adem-i muvaffakıyetine müncer oldu; Nevnihal'le akran gibisiniz, istikbâli tehlikededir..."

Feridun Hakkı dalgın, camlardan dışarı bakmıştı: soğuk gri gökyüzü, su tozları halinde ufalanarak, şehrin üzerine dökülüyordu. Ne yağmurdu bu, ne de kar; belki bulutların, sise dönüşmesi! O gece Kramer Palas'ta, midesini bira, tuzlu badem ve gravyer peyniriyle doldururken, Arşaluys'a yazacağı mektuba şu noktaları ilave edecektir:

"... fecaatin büyüğü Mâide'nin haklı olması ihtimalidir, vakıa ben, kendimi harc-ı âlem mânada bir koca asla hissetmemiş idim, el'an hissetmiyorum, keyfiyet ihtiyarım haricindedir. Yakinen müşahede etmiş olacağınız veçhile, ben iki insan arasında mütekabil tesamuh, hissi bir beraberlik, fikri bir arkadaşlık arıyorum. Nevnihal'le karabetimiz, aynı zemin üzerinde inkişaf etmektedir, onun kızım olması dostluğumuzun mahiyetini değiştirmez, lâkin gel de bunu Mâide'ye anlat! Comme il faut bir koca ya da baba olmaya gelince, Mâide'nin lûgatında bunun mânası tekdir: onun arzusuna itirazsız inkiyat etmek! Hodbinliği nâmütenahi, hudut tanımaz..."

Nevnihal'i, bu yüzden mi, sık sık azarlıyor? 'Malûmatfuruşluk' taslamaktaymış, haddini tecavüz ediyormuş, 'asriliği' küstahlık zannetmekteymiş, daha neler, neler! Ona bıraksalar, kızını, 'Avrupai bir âdâb-ı muaşeret kitabı'nın ruhsuz uygulayıcısı haline sokacak: 'havaiyatla meşgul, etikete ehemmiyet atfeden, şahsiyetsiz bir kız'. Nevnihal bunun farkında, bir gece yaşına hiç yakışmayan bir fikir kadını ciddiliğiyle, babasına diyor ki:

"... beybabacığım, annem mesela Rayegân Hanım gibi olmamı, tasavvur ediyor; onun gibi etvarı câli, idraki kıt, malûmatı sathi..."

Feridun Hakkı, kızının Rayegân Hanım'a öfkesini, 'zahiren' eleştirse de ("... cık cık cık, yakıştı mı sana Nevnihal? Yakıştı mı,

senin gibi ciddi ve akıllı bir kıza, böyle ifade-i meram etmek?"), 'hakikatte' anlıyor: Mektupçuzade 'İskeçeli' İzzet Bey'in 'iddialı' zevcesi, annesindeki olumsuz değişikliklerin, çoğunun kaynağı.

Rayegân Hanım, yüzüne pul biber serpilmiş gibi püskürme benli, esmer, 'kaşı gözü yerinde' bir kadın. Sağ omzu aşağıda, sol omzu yukarda, nedense kaykılarak oturur; oturduğu yerden, yılan uzunu kollarıyla öyle olmadık yerlere uzanır ki, kollarında ikişer dirseği var sanırsınız. Şıklığı dillere destan: onlar ne 'dekolte' tuvaletlerdir, ne yüksek topuklu **'lamé'** iskarpinlerdir öyle? Renk renk, 'sıkmabaş'la geziyor; altın çerçeveli, ipek kordonlu tekgözlüğü, en çarpıcı süsü. Rumeli 'muhacirleri' Anadolu'yu küçümsemez mi; o da, küçümsüyor: varsa yoksa Selânik, orada Liman Şirketi 'müdirânı'ndan bir zatın kızıymış! Harbin ilk iki yazını, Karlsbad'da geçirdi; fırsat buldu mu, sokuşturmadan edemez:

"... Evropa'da öyle yapmazlar, efendim: fevkalade ayıptır!"

Sözde 'asri' kadın, en büyük merakı, fal ve büyü: fal olsun da, ne falı olursa olsun, makbulü: kahve falı, iskambil falı, bakla falı. İzzet Bey, İzmir Tiyatrosu'na gelen İtalyan Opereti'ndeki **soubrette'e*** tutulunca; Mâide'yle kapı kapı, az mı falcı gezmişler! Mâide'nin diyesi, Arap Fırını'ndaki Büyücü Feride'ye yarasa kemiği okutmuş, soğukluk muskası yaptırıyor, kahvesine kedi tersi karıştırmalar filan...

Feridun Hakkı'yla, Mâide'nin üstünde bilinmez hangi 'alafrangalık' düzeyinde, 'âşikâne' bir dostluk deneyecek oldu; tutturamayınca, soğuk bir 'resmiyete' bürünüyor, **bonjour bonsoir,** o kadar! Gözünün tutmadıklarına, hep öyle yapmaz mı? Madam Rita'ya sözgelişi: kadını görecek gözü yok, alafrangalıktaki üstünlüğünü hazmedemiyor: 'Müsü' Pepo Elyakim, Fransızlar kasaba demiryolunu inşa ettikleri sırada, onlarla bir hayli çalışmış, içli dışlı olmuşlar; bu yüzden, Bellavista'daki evlerinde adeta bir Fransız hayatı: kışın maskeli balolar, yazın gardenpartiler vs. Paris, komşu kapısı. O tarihte Rita Elyakim'in yüzüne bakılıyor, dolgun dudaklı, şuh bir sarışın; böyle varisli, baston kullanmasın diye, oraya buraya tutunarak yürümeye çabalayan, çarpık bir

*) soubrette: vodvillerdeki şirin hizmetçi tipi.

'kokona' değil: çapkın Fransızlar etrafında dört dönüyorlar, balo karnelerinde hepsinin adları, sıra sıra: Dieudonné, Marchand, Luchaire vb. İçlerinden biriyle işi fena ilerletmiş, doktor galiba, boylu boslu, beyaz dişli bir esmer; birlikte mehtap gezmeleri, Nice'de bir ay tatil, Paris Sergisi'ni ziyaret...

"Avrupalılık âdâbına, hangisi vâkıf olabilir: Rayegân Hanım mı, yoksa Madam Rita mı? Elbette Madam Rita, esasen Rayegân Hanım'ı çileden çıkaran da bu!"

Yaşça en gençleri Despina Mandikas, olsa olsa otuz beşinde, bilemedin otuz altı; 'mantıken' alafrangalığa onun sahip çıkması lazım, oysa içlerinde en alaturkaları, o.

Zahireci Andonyadis'ler yok mu, hani Alaşehirli, onların kızı; adamakıllı 'kapalı' büyümüş, gezme tozma bilmez, evine barkına düşkün. Hayatının en büyük serüveni, İzmir'e gelin gelmesi: üstelik 'laalettayin' bir Rum gencine varmıyor, vardığı 'kirye' Mandikas'tır ki, İzmir avukatlarının en güçlüsü, bir ara Şûra-yı Devlet'e azalığı konuşulmuş, Atina'da bile tanırlar. Ondan hayli yaşlı olduğu doğru, daha önce başından iki nikâh da geçmiş: ilk karısı, civelek bir Sakızlı 'taze,' bunun kâtibiyle mercimeği fırına verip, Pire'ye kaçıyor. İkincisi, sizlere ömür. Despina'nın evlenmesi, Alaşehir'de az dedikoduya yol açmadı: yok Andonyadis kızını, Mandikas'ın serveti uğruna feda etmiş; yok kızcağız 'ömr-ü billâh' bâkire kalmaya mahkûmmuş; daha neler neler! O bunları umursamaz, gülüp geçiyor, hayatından memnun: babasının tersine, Mandikas yumuşak adam, bir dediğini iki etmez, onu hoş tutuyor.

Geçenlerde bir akşam, eş-dost arasında 'gezmesi pek safalı oluyormuş' dedi diye, ona otomobil almaya kalkışmasın mı? Öyle çerden çöpten, elden düşme bir araba olsa, neyse, koskoca alâmet!

"... Allah sizi inandırsın, vazgeçirttirinceye kadar, göbeğim çatladı vre, böyle bir inat!.."

Despina Mandikas hoşsohbettir, çetrefil Türkçesiyle pek güzel anlatır; sözün arasına, yerine göre, kimsenin bilmediği Nasreddin Hoca fıkraları katarak, Bektaşi hikâyeleri vs. Ailesinde ölen eksik olmaz mı nedir, Feridun Hakkı geleli, onu hep siyah-

lara bürünmüş yas tutarken gördü: gümrah siyah saçlı, beyaz tenli olduğundan, siyah yakışıyor; zaten güzel kadın, 'Yunani' güzel demezler mi: şöyle etine dolgun, çekme burnu alnına bitişik, çenesi sivrice.

Mâide, 'ehpaplarına' toz kondurmaz. Ömürleri birarada geçiyor; haftanın günleri, çarşamba senin cuma benim, aralarında paylaşılmış; çokluk, yalnız kadınlar, yağmurlu akşam üstleri, saat 'alafranga' beş, hava kararmış; gramofonda, sesi perde perde yükselip alçalan, Enrico Caruso; ortalıkta, demli çay, ağır 'esans', gizli çıra kokusu; cıgaralar, üst üste tellendiriliyor; üzümlü **cake,** turunç reçeli, Sakız macunu: Alliotti'lerin küçük kerimesi, yine attan düşmüş, yaa, böyle pervasız çocuk görülmüş müdür? Constantinople'a gitmişti ya, Madam Behar dün gece avdet etti, vaziyeti hiç beğenmedim diyor; bir çay daha alır mıydınız Madam Rita, aaa 'maalmemnuniye' cicim, bu 'rayıhalı' çayı nereden buldunuz?

Arasıra, erkekli kadınlı oluyorlar. Gümüş takımları, çıldırtıcı çakıntılar üreten 'mükellef' sofralarda, önce yemek yeniyor. Bitmez tükenmez bir yemek. 'Bilâhare', poker çevirecekler. Feridun Hakkı cephede iken, Mâide babası ile katılırmış; Cerrahoğlu Hulûsi Bey, edindikleri bu yeni muhitten, çok şey bekliyor; damadını kaç kere uyardı, 'cemiyet hayatından hazzetmese de', ilişkilerini sürdürmeliymiş. O da, sürdürüyor; haftanın en az bir gecesi, onların: Mektupçuzade 'İskeçeli' İzzet Bey her an 'asabi'dir, herhangi bir sebepten atışmaya hazır; kırçıl, sert ve kıvırcık bıyıklarından kıvılcım üreterek, 'ahkâm' keser; tabiatı bu! 'Müsü' Elyakim, yalnızca iri, kemerli ve yağlı burnuyla, 'hörmetli' purosunu dışarda bırakıp, adeta kamburuna çekilmiştir. Kirye Mandikas, pembe genç kız teni, ipek yumuşağı beyaz saçlarıyla, aralarında bir iyilik meleği: atkısı olmadığı zaman, büsbütün çelimsiz görünüyor; armut sapı bir boyun, daracık omuzlar, mahcup bir gülümseme. Şu sıra en çok konuştukları, 'sâbık' Vali Rahmi Bey'in başında dolaşan belâ, bir de tabii, 'Garbi Anadolu'nun geleceği tartışılıyor.

Rahmi Bey görevden alınalı, İzmir'e vali dayandıramıyorlar: Tahsin Bey bir ayda gitti; Ethem Bey'e 'itilâfçıdır' denildiyse de,

öyle midir, anlamaya vakit kalmıyor! Derken Nurettin Paşa, üstelik 17. Kolordu Komutanlığını da 'uhdesine' verdiler. 'Müsü' Pepo Elyakim, konu açıldı mı, yaprak çigarasının ateşiyle havaya kıpkızıl imzalar atarak, bunda Rumların kabahati olduğunu ileri sürüyor. Tek durmuyorlarmış ki, 'mesela şu Ayvalık'ta yaptıkları', Müslüman evlerinin altını üstüne getirdiler, 'rivayet, külliyetli miktarda emval-i emiriye gasp olunmuş'. Üstünden iki gün geçmiyor, Söke'deki olay: Yoran Karakolu'nu basıyorlar, iki jandarma kaçırılmış dendi, 'arada darp vesaire'; bununla da yetinmiyorlar, 'bir cemm-i gafir' Kovala İskelesi'ni basmış, gümrükçüyle haremini, köyün sokaklarında 'yarı üryan' dolaştırmışlar, 'bu kadarı da olmaz ki **mon cher?**'

Kirye Mandikas, un beyazı kirpiklerini kırpıştıra kırpıştıra, sözü ustalıkla başka zemine aktaracaktır: bu sabah Giraud telefon etmiş, ondan 'muttali' oluyor; 'mahdumu' Alparslan'ı, 'sergerde' 'Çerkes' Ethem Bey'in elinden kurtarabilmek için, Vali Rahmi Bey'in dostları, 'hassaten Alanyalızade Mahmud, Topçuoğlu Nazmi beylerle, Harry Giroud', istenilen fidyeyi aralarında toplamışlar, 'nısfı altın nısfı banknot olmak üzere, cem'an elli bin lira ki, küsuratı da var'; doğrusu böyle vefakâr dostlar, her zaman, her yerde ele geçmez; artık Alparslan'ın salıverilmesine 'intizar edilmektedir.' Feridun Hakkı, Rüknettin Şahab'tan, İttihatçılar'ın ünlü valisi Rahmi Bey'in 'icraatını' uzun uzun dinlemişti. Dersaadet'e gidince, Tokatlıyan Oteli'nden 'derdest edilip' Bekirağa Bölüğü'ne hapsedildiğini biliyor. Şehir bu haberle, az mı çalkanmıştı? 'Akabinde', henüz İzmir'den ayrılmamış olan oğlunun kaçırılması, herkesi dehşete düşürdü: 'Çerkes' Ethem Bey'in neyi murat ettiği anlaşılamıyor, o da İttihatçı değil midir?..

Muayenehanenin 'küşadından' bir hafta sonra mı ne, böyle bir akşam yemeğinde Feridun Hakkı, en çok merak ettiği şeyi, en ummadığı birisinden öğrenecekti: Haco'nun nerede olduğunu! Mektupçuzade 'İskeçeli' İzzet Bey'le 'refikası' Rayegân Hanım, 'akrabadan birinin ufûlü sebebiyle' Ödemiş'e gitmişlerdi; 'avdetleri şerefine', Mâide bir akşam yemeği veriyor; böyle fırsatları değerlendirmeye bayılır, artık görmeli, gıdısını bıngıldata bıngıldata, ne gerdan kırmalar, ne göz süzmeler!

Kasvetli bir akşam. Dışarda, yağmur karanlığı; bulutlar, Kadifekale'ye inmiş; şimşeğin mavi usturası, Çatalkaya'nın üstünde bileniyor. İçerde yemek, çatal bıçak şıkırtısı, anlamlı gülüşmeler, alışılmış şakalarla sürmektedir. Doktor Feridun Hakkı, o gün öğleden sonra ilk hastasını muayene etmişti, safra kesesi iltihaplı bir Rum, kirye Mandikas göndermiş, teşekkür gerekmez mi? Araya Rayegân Hanım giriyor, püskürme benlerin cirit attığı yüzünde çok bilmiş bir 'tebessüm', yılan uzunu kolları masaya dağılmış, oturuşu eğri: Ödemiş'te, 'Doktor Bey'i Şam-ı Şerif'ten tanıyanlara rastlayacaklarını, 'şahsen' hiç beklemiyormuş:

"... aklıma gelse, hayıra yormazdım" diyor, "... fevkalade taaccüp ettim: zira, uzaktan göz âşinâlığı felan da değil, yakinen tanıyorlar!"

Düşeceğini hissettiği tekgözlüğünü, sağ elinin işaret ve başparmağıyla tutup düzelterek, 'zalim bir memnuniyetle' açıkladı:

"... Sâlise, Selânik'ten mektep arkadaşımdır; –Sâlise Nâlân canım, Soeur'lerde beraber okumuştuk– o anlattı: Emrullah Râci Bey ailesiyle karabetiniz olmuş; Müzeyyen Hanım, hazakatinizi Mavridis'in fevkında bulurmuş! Malum-ı âliniz, hastadır, nöbetleri nüksettiğinden Ödemiş'teki ikametlerini uzatmışlar, mamafih avdetleri gecikmeyecek!.."

Feridun Hakkı, bir an, Haco'nun izini bulduğuna sevinmişti; sonra içi karardı: Sâlise Nâlân, Arşaluys'la 'münasebetini' Rayegân Hanım'a muhakkak nakletmiştir, o da Mâide'ye duyurursa...

Üç-beş günlük bir heves, küçük bir kaçamak derken, aklında yer etmişti. Feridun Hakkı, itiraf etmese de, Roksani'yi düşünüyor. Etkili olan nedir, içinde debelendiği cinsel boşluk mu, Roksani'nin müthiş 'cazibesi' mi? Dalyan gibi derler ya, öylesi! Boy bos yerinde, göğüs kalça tamam; buğday sarısı saçları, topuklarını dövüyor; badem gözleri, sedef yeşili. Gülünce, şangır şungur, sanki camlar kırılır; şarkı söylemeye başladı mı, gökyüzünü şıp diye, başının üzerinden alırlar.

O cumartesi Feridun Hakkı, 'Cerrahoğlu' Hulûsi Bey'in bir senedini tahsil etmek üzere, Patterson Kumpanyası'na uğramıştı (Patterson and Cie/Cotons, Fruits secs, Grains, Blé). Küçük Sokak'tan İkinci Kordon'a çıktığı sıra, onu gördü: İskenderiye Oteli'nin önünde, faytondan iniyor. Kimdir nedir demeye kalmadan, gözden kaybetti. Meğer bitişikteki Elfiniki Oteli'nde kalırmış, oraya girmiş! Bunu, otelin altındaki kahvenin, garsonundan öğreniyor; ayrıca adının Roksani Drossakis olduğunu, Atina'dan bir hafta önce geldiğini, Café Hermes'de şarkı söylediğini! Hayranı bolmuş, geceleri ardısıra kimleri taşımazmış ki; keresteci Kasabalis bile, yaşına başına bakmadan bir akşam...

Café Hermes, Birinci Kordon'daki sıra kahvelerin, en berbatı değı midir? Poseidon'la, İngiliz gemicilerin devam ettiği Sailor's Home arasına sıkışmış, 'salaş' kahve. Feridun Hakkı, havasını fazlaca 'Yunani' bulduğundan, bu kahveyi sevmezdi ya: artık aldırır mı, gecesine damladı.

Daha kapıdan, yoğun cıgara dumanı, göz gözü görmüyor. Masalarda, dudakları sarkmış, badem bıyıklı taşra hovardaları, kulakları karanfilli itler, rüya gibi. 'Vardakosta' Rum fahişeleri ki, pırıltılı altın dişleri göz kamaştırır. Mavi pus, dazlak kafası boncuk boncuk ter, hünerli parmakları su gibi kımıldayan yaşlı armonikçiyi de gizliyor, yorgun armoniğini de. Beyaz önlükleri dizkapaklarında, 'seyyal' garsonlar, tepsilerini sarhoş kafalarından de-

nizde çakıl gibi kaydırarak, her tarafa yetişiyorlar. Akıl almaz bir gürültü, herkes avaz avaz konuşuyor, kimse kimseyi dinlemiyor.

Feridun Hakkı, nasılsa, sahneye yakın bir masa bulmuştu. Oturur oturmaz, geldiğine pişman oldu. Bırakıp çıkmayı, şanına yakıştıramıyor. İyi ki çıkmamış: Roksani şarkıya başlayınca, ne Café Hermes'in kirli bayağılığı kaldı, ne bu bayağılığı katlanılmaz hale getiren, sarhoş uğultusu. Ortalık tısss! Sadece, onun sesi. Şarkıcılar olur, mızmız, 'sahnesi' nazlı, iki masa öteden duyulmaz; Roksani onlardan değil: elinde yanar cıgara, iskarpinlerinin sivri topuklarını sahneye batıra batıra çıkıyor: şöyle çalkalana çalkalana, gizli sakız kokuları dağıtarak! Şişe yeşili tuvaleti, hayli 'dekolte'; sırtı, kuyruk sokumuna kadar açık. Gerdanı da. Yalnız 'mütehakkim', kurt gibi ısırmaya 'âmâde' memelerini, güya örtmüş. Tavırları, dünyaya meydan okuyor. Buğday saçları 'muazzam' bir topuz, hani Afrodit topuzu diyorlar ya, öyle! Gözleri, hafif kısık; kirpiklerinin arasından, sedef yeşili bir parıltı sızıyor: değdiği yeri eriten, ulaştığı insanı 'efsunlayan' bir ışık!

Feridun Hakkı'yı, ne onun sesinin yanık acılığı etkiliyordu, ne elinde cıgara dumàn duman sahneye çıkışı; 'mütecaviz' dişiliğinden etkilenmişti. Roksani'yi arzuluyor. İzmir'e döneli kurtulamadığı o kadınsızlığın, verdiği 'iştiyak'la. Önceleri, Arşaluys'u hatırlattığını sandı; Mahçubyan Konağı'nın 'misafir' yatak odasında, onunla yaşadığı 'şehvet' gecelerini: Arşaluys, leylak ve ter kokan duman bulutu, yavaş yavaş, sevdiği adamın üzerine kapanıyor. Apışarasının kuytusunda, buram buram sperma tüten erkekliğini, sımsıkı hapsetti: hafif yapışkan bir kayganlık, dişilik mağarasının ıslıklı karanlığı; ileri geri, yukarı aşağı, sürekli hareket!... Yoo hayır, Arşaluys olamaz! Ne kadar, soyluluk ve seçkinlik tasladığını, unutabilir mi? Beethoven'in 1 no'lu Konçertosu'nu, Salle Gavot'da çalmaya hazırlandığını? Madam Rachilde'in salonunda, Remy de Gourmont'u tanımış olmakla övündüğünü? Roksani, sıradan fahişe, olsa olsa ona, Şam'ı terk edeceği günlerde Bâb-ül-lâtif'de rastladığı, Arap yosmasını hatırlatır. Ah evet onu: uzun kirpiklerini fena halde yıkmış, nargilesini tokurdatıyor. Marpucu okşayarak tutuşu, katmerli dudaklarına götürüşü, handiyse müstehcen. Gülyağıyla karışık, o ağır tömbeki kokusu. Vahim tiryaki dalgınlığı.

Şam dönüşü, Mâide'yi epeyce değişmiş bulunca, bir ara cinsel bağlantı kurabileceği 'zehabına' düşmüştü. Niye olmasın? İçkiye tütüne koyduğu yasaklar gevşemiş, evham derecesine varan temizlik tutkusu hafifliyor; belki cinsel sevişmeyi, bağışlanmaz bir günah, katlanılması güç bir bayağılık saymaktan vazgeçmiştir. Ne münasebet, lafını ettirmiyor!

Geldiği sıralardı, ilk akşamlarından biri; aa, aralarında bir yakınlık. Aşağıdaki salondalar, konaktan el ayak çekilmiş, vakit geç. Açık camlardan, çiseleyen yağmurun ayaklandırdığı, ıslak yaprak kokusu. Etrafta, hafif tüylü, ayva rutubeti. Bir süre, şundan bundan konuşmuşlardı; hiç canım, incir çekirdeği doldurmaz şeyler: 'Cerrahoğlu' Hulûsi Bey'in yaşı ilerledikçe cimrileştiği; Nevnihal'e almayı düşündükleri, kuyruklu piyano; Rüknettin Şahab'ın hastalığı, filan!

Mâide bir ara, cıgara tabakasına uzandı. Feridun Hakkı, elinde yanar kibrit, o dakika başında bitiyor. İçinde zor zaptettiği bir istek: yanına oturup, kolunu boynuna dolasa mı? Belki öpüşürler de! Karısıyla öpüşmeyeli, yıllar olmuş: tadını bile hatırlamıyor. Mâide çenesini dikip, gıdısını bıngıldata bıngıldata cıgaranın dumanını savururken; onu, gerektiğinden çok daha yakınında bulmuş olacak ki, eliyle hafifçe itti. Yetmez mi? O gün bugün, yine birbirlerinden uzak, fakat aralarında bir hayalle yaşıyorlar: Bâb-ül-lâtif'deki Arap yosmasının hayali! Hani o gün yolunu değiştirip kadınla yatmamıştı ya, hevesi kursağında kalmış: durup durup, Arşaluys'un öğrettiği zevkleri, onunla kimbilir daha ne şiddetle yaşayabileceğini tasarlayıp, hayıflanıyor.

Patterson Kumpanyası'ndan İkinci Kordon'a çıktığı o cumartesi, Feridun Hakkı, İskenderiye Oteli'nin önünde, içindeki bu hayalin faytondan indiğini görmüştü. Benzemesine benzemiyorlar, aralarında uzak yakın bir ilişki yok ama, cevap verdikleri ihtiyaç aynı. Onun içindir ki Café Hermes'de gözlerini sahnede şarkı söyleyen Roksani'den ayıramıyor; şarkısı sona erdiği an, 'alelacele bir pusula karalayıp', onu masasına çağırmanın yolunu arıyor. Savaştan önce böyle bir şeyi, öldür Allah, yapamazdı: utanır bir kere, garsona teklif edemez; asıl önemlisi, reddedilmekten korkar: haysiyetini iki paralık mı etsin? 'Muharebe' onu pişkinleş-

tirmiş, artık aldırmıyor. Masaların arasında parlayıp sönen garsonlardan, ilk yakaladığına pusulayı verip, 'Matmazel Roksani Drossakis'e ulaştırmasını' söyledi, 'ona izzet-ü-ikram etmekle kesb-i şeref eyleyecek'miş!

Tahmininde yanılmamıştı. Unutulmaz bir gece geçirdiler, bir 'sefâhet' gecesi. Roksani, gönlü bol bir 'dilber', 'kalendermeşrep', olura olmaza aldırmıyor, iki lafının biri, **"Malista Pasam!"** Kafası biraz 'yükselince', çetrefil Türkçesiyle açık saçık fıkralar mı anlatmadı: Kasabalis'in, 'peşinde bırakmayan o ekhtiyar pezevengin', taklidini mi yapmadı? Amacı eğlenmek, eğlendirmek! Cıgaranın birini söndürüyor, birini yakıyor. İştahlı da: masadaki olanca mezeyi, kaşla göz arasında sildi süpürdü, yenilerini ısmarladılar: bu arada bir trança-şiş, bir karafaki mastika! Maşallah, bu üçüncüsü.

Feridun Hakkı, onu şehvet tüten yatağında kalın bir uykuya itip, Elfiniki Oteli'nden ayrıldığında, saat sabahın 'alafranga' üçüydü. Cam gibi bir ayaz çıkmış, adamın elini yüzünü kesiyor. Körfez'de, 'düşman' donanmasının işaret ışıkları, pır pır. Yukarda, buz tutmuş yıldızlar. O, bir 'lahza' durup, ayazı ciğerlerine doldurmuştu. Sonra, cinsel boşalmanın verdiği rahatlıkla, Gümrükönü'ne kadar yürüdü: fayton bulabilmek için!

Rüknettin Şahab'a bu 'serencam'dan söz etmeyecekti. Gevezedir, dilini tutamaz, onu küçük düşürür. İkinci buluşmada, fikrini değiştiriyor. Roksani'nin Türkçesi zayıf, doğru dürüst anlaşamıyorlar; Rüknettin Şahab'ın Rumcasıyla, ona hiç olmazsa duyduğu alâkanın 'mahiyetini' anlatabilir. Ne türden bir adam olduğunu vs. Rüknettin Şahab Café Hermes'e, son derece gönülsüz gitmişti. Kadınları ciddiye almıyor. Çapkınları sevmez. Hele 'sahib-i mes'uliyet münevverânın' böyle bir 'devr-i musibette' Rum fahişelerine zaman harcamalarını bağışlayamazmış! "Laf-ı güzaf!" Roksani sahneye çıkınca, 'adeta nutku tutuldu.' Elinde kadehi, bir zaman donakalıyor. Ufacık sincap gözleri, kısıldıkça kısıldı. Alnında irileşmiş bir damarın, masmavi attığı görülüyordu. Alt dudağında, belli belirsiz bir seğreme. Neden sonra aklını başına toparlayıp, Nedim'in ünlü gazelinden bir mısraı kekeledi:

"... aman dünyayı yaktın, âteş-i sûzan mısın kâfir?"

Üç gün sonra mı ne, Feridun Hakkı'ya, Müdafaa-yı Hukuk-i Osmanî Cemiyeti'nden söz edecektir. Mart 'iptidası.' Kaba lodos, Körfez'i allak bullak ediyor. İlk yıldızların, görünmesiyle kaybolması bir oldu. Sporting Kulüb'ün camlarından, yoğunluğunu rüzgârın her an değiştirdiği, zambak moru karanlığa bakıyorlar. Batıda, mermer laciverdi bulut yırtıklarından, kanlı ateş sarıları, yaldızlı eflatunlar. Kordon boyu tenha. Az önce, yarı yarıya boş bir tramvay, Punta'ya geçti. Pasaport İskelesi'ne yaklaşan Şirket vapuru, kötü yalpalıyor.

Rüknettin Şahab, bira dublesini iki eliyle kavramış, köpüğünü üfleyerek içiyordu. Veremli gözleri, hummalı bir ihtirasla parlıyorlar. Seyrek sakalını iki gün tıraş etmese, suratına bu gizli komitacı ifadesi siniyor. Yakıştığının, yoksa farkında mıdır?

"... Moralızade Halit Bey, Nurettin Paşa'dan mülâkat talebinde bulunmuş, ümitvarım dedi: Garbi Anadolu Türklüğünü temsilen, bir kongra içtimaına tevessül edilecekmiş, böyle bir teşebbüs ilk defa vâki oluyor: belediye rüesası, müftüler, ahaliden murahhaslar vs..."

Feridun Hakkı, üst dudağını dişlerinin arasına almış, hem cıgarasını sarıyor, hem iç kaygılarını geliştiriyor: ateş hattında iken, ilerde kaleme alacağı bir kitap için bazı notlar tutmuştu, son derece ciddi şeyler; gün geçtikçe kitabı yazmaktan 'sarf-ı nazar etmesi', hangi sebebe dayanıyor acaba? Önceleri onu, 'gönül lambası' kısıldıkça içine yerleşen, 'beyhudelik hissi'nin engellediğini sanmıştı; başka, daha az önemli olmayan bir sebebin varlığını, yeni fark ediyor. 'Muharebe', somut bir duygular ve olgular 'silsilesi'; orada ölümle haşır-neşir olurken, kelimelerin ve 'mefhumların' dünyasından uzaklaşmış, artık dönemiyor. Sözler, yaşanmış 'fecaatin' yerini tutabilir mi? Somut yaşantısının kazandırdığı 'tecrübe', soyut lafları küçümsemesine yol açıyor. Hor gördüğü bile söylenebilir.

Birden, kahkahalar. Garsonların dört döndüğü bir masada, Bartolini'lerin küçüğü, hatırlı misafiriyle kadeh tokuşturmaktadır. Besbelli ecnebi, 'dindon' sakallı, sıkma gözlüklü bir adam, gülüşü

yağlı, gözlerinin acayip parıltısı, sanki çevresine cam tozu saçıyor. Ne kalabalık bir masa bu! Başlarında fesleri, 'sünnet-i şerif üzre' bıyıklarıyla, 'kıranta' Osmanlılar; takmış takıştırmış, birkaç 'madam'; üniformalı, 'ecnebi zabitanı'; çabuk çabuk konuşan, yerli İtalyanlar! Ellerinin altında 'hasırlı' Cianti şişeleri, ince saplı kristal bardaklar; elma, portakal ve muz.

Rüknettin Şahab, burnu biranın köpüklerinde, nihayet parladı:

"... ohooo birader, sen beni dinlemiyorsun, kafan meşgul! Vaziyet ciddi diyorum, Dersaadet'e heyet gönderilmesi derpiş olunuyor: Sadrazama çıkacaklarmış, İzmir'in Yunan işgalinden vikayesi zımmında..."

Sustu. Sağ gözünü hınzırca kırpıp, soruyor:

"... yoksa, Roksani'yi mi düşünmektesin, ha?"

Feridun Hakkı sinirlenmesin mi? Konuyu değiştirmeyi yeğleyecek:

"... şu dip masadaki herif kim? Şu yahu, Bartolini'nin yanıbaşındaki, ağzı kulaklarına varan?"

Rüknettin Şahab hafif dönüp, omuzunun üzerinden baktı:

"... kim olacak, **Direttore,** Banco Commerciale'nin yeni müdürü. Aldo, bugüne yarına intizar ediyoruz demişti. Mamafih Yunan işgalinden, İtalyanlar da bizim kadar rahatsız. Nasıl, söylemiş miydim, kusura bakma be, mektepten matbaaya, bende kafa mı kaldı?"

Aslında doktorun, 'ahval-i hususiyesi'ne değgin konularda, 'lâubâlilikten' hoşlanmadığını bilir. Onun için, Müdafaa-yı Hukuk-i Osmaniye Cemiyeti'ne dönmeyi yeğledi: Hisarönü'ndeki, Saatçi Tevfik Bey'e bir uğrasalar, iyi olacak! Tedbirli adamdır, üstelik eski 'İttihatçı'. Fırka'nın son İzmir Kâtib-i Mes'ulü Mahmut Celâlettin Bey'le, 'hâl-i irtibatta' olduğu söyleniyor. Şu teşebbüse karşı, nasıl bir 'hatt-ı hareket ittihaz etmeleri' gerektiği noktasında, belki onları aydınlatırmış!

Feridun Hakkı, Saatçi Tevfik Bey'i hatırlamadı. Hayret! Sanki hiç tanımamış! Belleği savaş ölülerinin çehreleriyle öylesine dolu ki, önceki hayatından 'müdevver' yüzleri tamamiyle siliyor.

Hisarönü'nde Saatçi Tevfik Bey? Hisarönü'nde Saatçi Tevfik Bey? Nasıl bir adamdı bu? Ekmekçibaşı Kıraathanesi'ne gelirmiş, herhalde Şeyh Nurettin Efendi'nin tilmizlerinden...

Biraları tazelediler. Camların ardında karanlık koyulaşmıştı. Kaba Iodos denizi de, bulutları da, ya gece mavisi ya gurub eflatunu serpintilere dönüştürüp, manzarayı darmadağın ediyordu. Hay Allah, Feridun Hakkı'nın yüreğinde, yine o müthiş 'beyhudelik hissi!' Rüknettin Şahab'ı bir bahaneyle silkeleyip, acaba Café Hermes'e düşse mi?

On gün sonra, İzmir'de bahar. İştahlı, adamakıllı çalışkan bir güneş, şehrin kiremitlerini kurutuyor. Aydınlığın hem rengi değişti, hem ağırlığı: boz ve kirli sarı, yerlerini pembe ve yeşille paylaştılar. Işık hafifledi, kuytulara sokuldu. Mahalle aralarında, kapı önlerine iskemle atıp, kanaviçe işleyen kadınlar. 'Esrarengiz' çiçek kokuları.

Feridun Hakkı, muayenehanesinde, hasta kabul ediyordu. 'Cerrahoğlu' Hulûsi Bey göndermiş. Gençten, düşük bıyıklı bir adam: benzi mum gibi, gözleri fersiz. Şiddetli ağrılardan şikâyetçi, bezdirici mide bulantılarından. Hele bulantılar, vakitli vakitsiz gelir, her seferinde 'adeta ciğerlerini söker' imiş! Feridun Hakkı onu, cıgara içerek dinliyor. Yüzlercesini görmedi mi? Çürüğe çıkarılmış 'efrattan' olduğu, karşısında 'esas vaziyetinde' durmasından belli; her cümlesini, 'kumandanım' diye bitirmesinden!

"Harbin dehşetengiz tahribatı simasından okunuyor, tereddüde mahal mi var, mahvolmuş fukara."

Nerede savaştığını sormadan edemedi. Keşke sormasaymış, 'hasta' bir solukta 'tekmil' vermesin mi? ("... 27. Nizamiye Fırkası, 3. Alay, 3. Tabur, 2. Bölük, 1. Takım efradından, Onbaşı Halil oğlu Halil/Bergama, kumandanım!") Doktor Feridun Hakkı, İzmir'e döneli kimseye duymadığı sıcak yakınlığı, birden bu hiç tanımadığı köylüye duydu. 27. Nizamiye Fırkası mı? "Yahu Kanal'a giden fırka mıydı bu?" Belki de! Yıldız karanlığında çöl soğuğu, sakız gibi çatlıyor. Öyle bir sessizlik içinde yüzüyorlar ki, soluklarını başkalarının soluğu sanıyorlar. Açlıktan, hastalıktan, yollarda yüzlercesi telef olacaktır. 'Hasta' nasılsa B'ir-rüs-sebi'ye varabilmiş olanlardan: orada hastahaneye yatırılmış, aylarca te-

davi, tebdilhava vs; 'çok şükür' ayağa kalkıyor ya, midesi kötü, vırt zırt 'gönlü bulanıyor', su içse çıkarıyormuş!

Doktor Feridun Hakkı azmetmişti. Bu 'neferi', tepeden tırnağa muayene edip, 'marazın' sebebini bulacak. Paravananın arkasında soyunmasını beklerken, pencerenin önünde cıgarasını içiyor. Karşıdaki binaların cephesini, boy boy, renk renk, çeşit çeşit, işyeri tabelası kaplamış. Osmanlıca, Rumca, Fransızca. Camlarında, çivit mavisi bir gök, diş macunu beyazı bulutlar. Güneş, Ayayorgi Caddesi'nin öğle sonu kalabalığına, ince gümüş tozu halinde, pırıl pırıl dökülüyor. Feridun Hakkı'nın gözü, açık bir faytona takıldı; daha doğrusu, arabacının yanına tünemiş, haremağası kılıklı bir zenciye! Hayret, firkete bacakları, fesinden taşan kıvırcık saçlarıyla, Karanfil Ağa'ya ne kadar benziyor? Benziyor mu? Karanfil Ağa'nın ta kendisi. Feridun Hakkı, dikkat kesilmişti: yoksa faytondaki yolcular...

Faytondaki yolcuların, Haco'yla Müzeyyen Hanım olduklarını, heyecanla saptadı. Faytonun körüğü açık, yukardan bakınca içindekiler, ayan beyan görülüyor. Haco, ilk defa nasıl gördüyse, öyle: koyu nefti ipek çarşafı, Şam ipeklisinden. İddialı da: pelerini göğüsten kavuşturulmuş, dirsek hizasını geçmiyor; eteği rob eteğinden farksız; peçesinin ajurları arasından, zeytin yeşili atmaca gözleri, hayal meyal seçilmektedir. Yanıbaşında irikıyım Müzeyyen Hanım, o köşeli keskinliğiyle, bir kasap satırı gibi parlıyor.

Feridun Hakkı ne yapacağını kestiremedi. İşaret etse, görmezler. Pencereyi açıp bağıramaz. Bir ara, merdivenleri palas pandıras inip, arkalarından koşmayı düşünüyor. Olacak şey mi? Hem 'hastasını' kime bırakacak? Araba Peştemalcılar İçi'ne doğru, gözden kayboldu bile. Her şey nasıl da çabucak geçti. Haco'yu tekrar –ve bu sefer İzmir'de– görmüş olduğuna inanamıyor. Muhayyelesinin oyunu olmasın? Bu işi tahkik etmeli! Halil Onbaşı'yı muayene için yatırırken, Rüknettin Şahab'la araştırmayı kararlaştırıyor. Akşam, Hisarönü'nde buluşmayacaklar mı?

Rüknettin Şahab, 'mutadı üzere' gecikmişti. Hisarönü'nde, akşam telaşı. Lokum pembesi, sırmalı bir aydınlık, ışığını azar azar yitiriyor. Şadırvanda ağır Müslümanlar, 'mutantan' sarıkları-

nın altında yamyassı ezilmiş, parmakları şakır şakır tespih, suratları çepçevre sakal, abdest almaya hazırlanıyorlar. Başlarının üzerinde güvercinlerin, yanardöner ağı: batıya döndüler mi barbunya kızılı, doğuya döndüler mi 'ebruli' mor. 'Ashab-ı mesalih', Yemişçiler Çarşısı'ndan 'nevalesini' düzmüş, evinin yolunu tutmuş. Yanıbaşlarında tostoparlak lalalarıyla, 'alafranga' çarşafları rengârenk beyzade hanımları ki, her biri birer içim sudur. Feridun Hakkı biraz oyalanıyor. Kafası meşgul. Çıkarken, hanın kapısında 'Müsü' Elyakim'e rastlamıştı. Ayaküstü hoşbeş ettiler. Dediği doğruysa, Nurettin Paşa'yı İzmir Valiliğinden almışlar. Pepo Elyakim duygularını belli etmez; içten içe seviniyor muydu, o mu böyle bir 'zehaba' düştü? Yine yalnızca kemerli burnunu, bir de ellerini dışarda bırakarak, kamburunun içine çekilmişti ya, kârlı bir iş becermişçesine ellerini oğuşturuyor. "Kötüye alâmettir!" Tevfik Paşa kabinesinin istifası, arkasından Nurettin Paşa'nın valilikten alınması, Müdafaa-i Hukuk-i Osmaniye'nin geleceğini karartmayacak mı?

Rüknettin Şahab, bilinmez hangi akla hizmet ederek, paltoyu atmış; 'setre pantol', titreye titreye geldi. Daha mart, hava açsa da akşama doğru ayaz çıkıyor, nasıl düşünemez? Düşünememiş, sinirden dişlerinin takırdadığını fark etmiyor. Müdür muavinine verdi veriştirdi:

"... yahu kızma, vakıa hayli geciktim, şu deyyus sebep oldu. Lamı cimi yok, beni kaatil edecek! Nizâlıyız malûm, sen tut Maarif Müdürü'ne şikâyette bulun; şifahen, alelusul bir şikâyet olsa, yüreğim yanmaz; tahrirat irsal ediyor pezevenk, yani resmen..."

Sepetli zembilli kalabalığın arasından, onu ardına takmış; hem cami çevresindeki, üstü ahşapla örtülü daracık sokaklardan birisine çekiyor; hem öfkesini burnundan soluyor:

"... vaziyeti bertafsil anlattım, müdür makûl bir zata benzer, artik idrakine kaldı! Mamafih o teresin, yaptığı densizliği yanına bırakırsam, bana adam demesinler! Kendini kim zannediyor be!?"

Sesi değişti. Biraz şaşkın, biraz mahcup, dedi ki:

"... nerdeydi bu adamın dükkânı yahu? Hay aksi şeytan, her

defasında kaybederim: Selvili Han'ın, camiden tarafa bakan... hah, işte şuradaymış!"

Saatçi Tevfik Bey'in dükkânı, avuç içi kadar bir yer; ayakta üç kişi, zor sığabiliyor. Girer girmez, gizli tütün ve insanın içini tazeleyen ferah elma kokusu. Bir kenarda gazeteler, Türkçe ve Rumca: Hukuk-u Beşer, Ahenk, Amaltea, Köylü, Toros. Duvarlar, silme saat: 'alelâde' masa saatleri, 'kıymettar' fânuslu saatler; camları **bisotée,** kadranları menevişli, antika 'pandüller' vs. Bunların çoğu işlediğinden, kapıyı örttükleri an, akıl almaz bir tıkırtı cehennemine dalmış oldular.

"İnsan, bilâfasıla burada oturmak mecburiyetine düçâr olsa, maazallah, tecennün edebilir."

Saatçi Tevfik Bey, tarak gibi uzun ve ensiz, çivi grisi bir adam. Soğuk. Giritliymiş, zaten dilinden anlaşılıyor, Adalı Rumların çetrefil Türkçesi. Sağ gözünde ufak saatçi dürbünü, elinde kıl inceliğinde bir pens; geldiklerinde, bir cep saatinin zembereğine eğilmişti. Sesinde bir 'burûdet', başını kaldırmaksızın sordu:

"Ne oldu Rüknettin, mufassal malûmat temin edebildin mi? Tevkifat hangi istikamette inkişaf ediyormuş?"

Rüknettin Şahab'la Feridun Hakkı bakışıyorlar:

"... ne tevkifatı?"

Rüknettin Şahab, birden hatırladı. Fena halde utandı. Basbayağı özür dileyerek, kemküm ediyor:

"... ha evet, sabah matbaaya uğramıştım, orada gördüm: Dersaadet gazeteleri, derdest edilenlerin esamisini dercetmişler, Kânun-u sâni tevkifatından, daha şumullü olacağı intibaını veriyor."

Saatçi Tevfik Bey, dürbünü ve pensi masaya bıraktı; başını kaldırıp, ilk defa onlara baktı. Birbirine çok yakın, boncuk mavisi gözleri, beşeri olmaktan çok madeni pırıltılar saçıyordu.

"... bu gibi ahvalde, hedefi bizzarur küçülteceksin! Efendim? Yarın alessabah, Tire'ye hareket ediyorum: bir eyyam çiftlikte kalmam münasiptir. Ne olur ne olmaz..."

Doktor Feridun Hakkı, geç de olsa, durumu kavramıştı. Dersaadet'in altını üstüne getiren, 'İttihatçı avını' konuşuyorlar. Gece, Mandikas'ların yemeğinde tartışılmıştı. Bir yandan ahududu

likörüyle kahve içiliyor, 'zıvanalı' cıgaralar yakılmış, 'beyaz Rus' cıgaraları. Haberler doğru ise, 'eşhas-ı kirâmdan' bazılarını Bekirağa Bölüğü'ne kapatmışlar, çoğu ünlü: sâbık Sadrazam Sait Halim Paşa, Ayan Reisi Menemencizade Rıfat Bey, Şûra-yı Devlet Reisi Halil Bey, Şeyhülislam Musa Kâzım Efendi vs. vs... Saatçi Tevfik Bey'i ürküten herhalde bu!

Acaba Nurettin Paşa'nın görevden alındığını biliyorlar mı? Rüknettin Şahab işitmiş, tırnaklarını yiye yiye, açıkladı:

"... halefi İzzet Bey'dir, Tevfik Paşa kabinesinde Evkaf Nazırı'ydı: 'Kambur İzzet' diye maruf, mendebur bir herif! Allah bilir başımıza ne işler açacak?.."

"... dedik ya, tedbirli olacağız, yalnız tedbirli olmak yetmez, aynı zamanda ihtiyatlı olmak iktiza eder. Efendim?"

Tuhaf, Saatçi Tevfik Bey, Feridun Hakkı'nın varlığından habersiz görünüyor: sanki 'yegâne muhatabı' Rüknettin Şahab, soru Feridun Hakkı'dan da çıksa, cevabı 'münhasıran' ona, onun yüzüne bakarak veriyor.

"... yoksa bu, bir istiskal midir? Eğer öyle ise, bir mesnedi olması icabetmez mi?"

Oysa, herhangi bir 'âşinâlıkları' yok; savaş öncesinden tanışsalar da, aralarında 'iğbirara sebep teşkil edebilecek' bir tatsızlığın geçmiş olmasına, Feridun Hakkı ihtimal veremiyor. Öyleyse niye?

O sırada Rüknettin Şahab konuya girmişti: Müdafaa-i Hukuk-i Osmani Cemiyeti'nden söz ediyor:

"... İzmir Tiyatrosu'nda içtima edilecek, burası muhakkak! Gayet emin bir menbadan tevsik ettim. Ahalinin, Yunan işgaline muarız ve bundan şiddetle münfail olduğuna dair, deklarasyon hazırlamışlar. Fevkalade müessir bir metin, okuduğum esnada tüylerim diken diken oldu..."

Saatçi Tevfik Bey, 'matruş' suratını ona çevirmişti. Kısa kesilmiş, düz beyaz saçları, yandan ayrılmış. Beyazı kirli, külrengine çalıyor; yer yer, adeta mavi. Diyor ki:

"... iltibas, isticalden doğar. Efendim? Halk, 'acele işe şeytan karışır' demiştir. İsticale mahal görmüyorum, ağır olmalıyız."

Rüknettin Şahab'ın saçları, başının üstünde, kirpi dikenleri gibi dikilmişti. Kendini tutamıyor, kavgacı bir sesle diyor ki:

"... vakit mi kaldı Tevfik Bey, İzmir elden çıkmak üzere."

"... yok yok! Moralızade Nail, Dersaadet'ten hangi tarikle döndü? İtalyan bandıralı Bronzetti torpidosuyla, efendim? Refakatinde, Ahmet Dino, ism-i faili karışık bir zat, galiba İtalyan **mandat**'sına taraftar. İsticalden niye tevakki ediyorum ben, işte bu sebepten. Efendim? İtalyanlar şehri emr-i vakiyle Yunanlılara kaptırmamak arzusundadır, bizi buna binaen tahrik ve teşvik ediyorlar..."

Dükkânda ışık azaldıkça, saat kadranlarındaki fosforlu rakamlar, Merih yeşili parlamaya başladı. Saatçi Tevfik Bey'in yüzü, yandan bakınca köse izlenimi uyandırıyor: tıraşı sinekkaydı, ondan olmalı. İri iri avucuna öksürüp, diyor ki:

"... haddızatında, cemiyet teşkiliyle filan, Yunanlıya mukavemet mümkîn değildir. Efendim? Silahla defedeceksin, o kadar. Fırka'nın bu mevzuda ehemmiyetli ihzaratı olmuştur, yakinen vâkıfım. Hiç şüphe etmem ki..."

Orada ne kadar oyalandılar, yarım saat mi? Feridun Hakkı, sıkıntıdan bunalıyor. Adamın davranışı, ağrına gitti. Sıcak da. Avuçları, bütün ter. Çıkacaklarına yakın, o nefis elma kokusunun kaynağını keşfediyor: köşede kocaman bir zembil, 'lebalep' elma dolu, besbelli 'misket' elması. Saatçi Tevfik Bey, elini sıkarken 'tenezzülen' yüzüne baktı. Sesinde aynı 'burûdet'le, diyor ki:

"... Fırka reiskârda iken, amcanız beyefendi, etrafımızda pervane idi. Sayemizde az vagon tahsisi almamıştır! Şimdi İtilafçılarla hemdem imiş, öyle duyuyoruz; Belediye Reisi Hasan Paşa'nın, ruh gibi ahbabı diyorlar. Erbab-ı namus için bu, gayr-ı kabil-i tahammül bir keyfiyettir. Efendim?"

Feridun Hakkı böyle bir saldırı beklemiyordu. Ne diyeceğini bilemedi. Suratında anlamsız bir gülümseme, dondu kaldı. Rüknettin Şahab, onun yerine bir şeyler saçmalıyor:

"... reca ederim Tevfik Bey, amcasının tavr-u-harekâtından doktoru mes'ul tutamayız; hakkaniyete sığmaz, bu işler cereyan ederken, o cephede bilfiil harbediyordu..."

Doktor Feridun Hakkı'nın gözü, Tevfik Bey'i zaten tutma-

mıştı; bu hadiseden sonra, sıtkı büsbütün sıyrıldı. Arabada, soğuğa çıkar çıkmaz dişleri takırdayan Rüknettin Şahab, daha bir süre atıp tutacaktır:

"... ne olacak, İttihatçı makûlesi! Bunlar böyledir azizim, vasf-ı nümeyyizleri, hodkâmlıktır: küstahça bir hodkâmlık! Vahim hatalar da işlemiş olsalar, kusurlu olduklarına inandıramazsın: umur-u devlet onlardan sorulur, ruhsatları olmadan hiçbir şey yapılmaz!"

Feridun Hakkı, 'Kanal faciasını', 'Suriye hezimetini' yaşamadı mı; İttihatçı yönetimini, çoktan yargılayıp mahkûm etmişti. Saatçi Tevfik Bey'i ziyarete kalkışması, biraz dostunun ısrarından, daha çok Nevnihal'in 'vatanperverliğini' gördükçe, eksiklenmesinden! Kızı memleketin 'istikbali'ni düşünüp bunca telaşlanırken; dört yıl savaşmış babasının, olup bitenlere 'bigâne' kalması bağışlanır mı? Hakikat şu ki, Suriye'den sonra, Garbi Anadolu, ciddi bir işgal tehdidi altındadır; oysa Dersaadet, İtilâf Devletleri'nin 'Yüksek Komiserleri'ne 'arz-ı ubûdiyet' etmekle meşgul. Bir şeyler yapmak lazım, ama ne?

Gece, sanki top sesleriyle uyanıyor. Çöl, süt mavisi mehtabın altında, gündüz gibi. Galiba B'ir-rüs-sebi'den 'şimâle' çekiliyorlar. Bazı ağır yaralıları, geride bırakmak 'zarureti' doğdu. Emir kesin. Öldürseler, çok daha iyi olacaktı. İçlerinden birisinin, gözleri firuze mavisi bir Rumeli çocuğunun, bakışlarını unutamıyor. Onu, üzerinden yıllar geçse de, uykularından uyandıran, yoksa vicdanı mıdır? Kalkıp, bir cıgara sardı. Cerrahoğlu Konağı, alışılmış gece sesleriyle dolu: tavan arasında, kadife sansarların yumuşak gürültüsü; odada, çat çut çatlayan aynalı dolap; mobilyaları, çıtır çıtır kemiren, görünmez tırtıllar. Top sesleri mi? Top sesleri onun hayalinde! İnsan, uzun süre ölüme çok yakın bulunursa, sarsıntısını üzerinden kolay kolay atamıyor: bilinçaltının savaştan boşalıp, barışın içerdiği sorunlarla dolması, epeyce zamana 'mütevakkıf!'

Şam'dayken, esrarlı güzelliğiyle Haco, ısrarlı cinselliğiyle Arşaluys, onu başka başka düzeylerde oyalamayı başarmış, cepheden taşıdığı bunalımı, hissetmesine engel olmuştu. İzmir'de, o ortamı bulamıyor. Mâide ve çevresi, sahteliği sırıtan bir **'monda-**

in'lik içindeler, lâkaytlıkları dehşet verici. Rüknettin Şahab, savaşa katılamamış olmanın 'hicabını', kahramanlık fırsatlarını abartarak, örtmeye çabalıyor. Cerrahoğlu Hulûsi Bey, ömrünün son yıllarında, ailenin varlığını çoğaltmaktan başka şey düşünemez olmuş. Doktor Feridun Hakkı, çıldırmak istemiyorsa, tutunacak bir dal bulmalı. Roksani Drossakis mi? Hayır, olamaz: tatlı savrukluğu, obur sevgisi, işveli umursamazlığıyla; Roksani, onu yatıştırıyor; 'gönül lambasını' uyandıracak, gücü yok! Tek çare, Haco mudur?

O akşam, Askeri Kıraathane'nin önünde ayrılırlarken, Feridun Hakkı, Haco Hanım'ı gördüğünü Rüknettin Şahab'a bildirmiş, sağı solu şöyle bir yoklamasını rica etmişti:

"... hafızam beni yanıltmıyorsa, Şam'da Emrullah Râci Bey bana, Beyler Sokağı'nda oturduklarını söylemiş idi. Acaba hâlâ orada mıdırlar? Başka bir eve nakletmişler midir? İlk tahkikatın esnasında, sana tarif olunan ikametgâh, neredeydi?.."

Rüknettin Şahab, adresi hatırlayamıyor. Haco'yu, 'belki ondan fazla merak ettiğinden nâşi', yarından tezi yok harekete geçeceğine, titreye titreye söz verdi. 'Müspet menfi' alacağı sonucu, ilk fırsatta ulaştırırmış...

Bu fırsat, bir türlü 'zuhur etmedi.' Herhalde, Müdafaa-i Hukuk-i Osmani Cemiyeti'nin, ansızın 'kesafet peydah eden faaliyetlerini', iyice ciddiye aldığından! İlkin İzmir Tiyatrosu'nda, Türkocağı'nın düzenlediği toplantıya katılıyor; sonra Cemiyet'in, Milli Kütüphane salonunda aktedilen kongresine! Ahenk gazetesi 'namına', toplantıların 'suret-i cereyanını', o izlemiş; Türkocağı murahhassı Vasıf Bey'in 'beliğ nutkunu', 'taşra murahhaslarının' kürsüde İzmir'i nasıl savunduklarını, sonradan 'iftiharla' anlattı:

"... düvel-i itilâfiye mümessillerine tevdi edilen mukarrerat, şu kat'i beyanla başlamaktadır: 'İzmir ve Aydın vilayetinde Türkler, gerek nüfus ve gerek emlak ve arazi itibarıyla, ekseriyeti teşkil ettiklerinden, Vilson Prensipleri'nin 12. maddesi mucibince, vilayetimize ecnebi hâkimiyeti giremez'..."

O gün Feridun Hakkı'nın yalnız bir günü, muayenehanesinde oturmuş, camlara sırma teller atan incecik yağmuru seyrediyor; gözlerinin önünde, hanidir unuttuğunu sandığı, o Şam manzarası: salkımsöğütler, dokunaklı bir uysallıkla, yumuşak yeşillik-

lerini Berada'nın gümüş aydınlığına salıvermişler; su, 'ezelden ebede, nâmütenâhi' akıyor, belki zamanı taşıyarak, belki onunla özdeşleşerek! Bu yüzden, söz Emrullah Râci Bey ve ailesine 'intikal edinceye kadar', Rüknettin Şahab'ı yarım yamalak dinledi. Haco'nun adı geçince, birden doğruluyor.

"... filhakika İzmir'deymişler, Karşıyaka'ya nakl-i hane eylediklerini tespit ettim, lakin bir yalıya mı, bir konağa mı, henüz bilmiyorum. Mamafih öğrenmesi müşkilât arzetmeyecek, zira sıkı dur..."

Telefonun öteki ucunda, bir zaman gülmüştü. Sonra, diyor ki: "... onları gökte arar iken, yerde bulduk. Yahu, hazretin refika-yı muhteremesi Sâlise Nâlân Hanım, meğer bizim matbaaya gelip gitmekteymiş de, haberimiz yokmuş! Evet! Hasbam, Suriye intibalarına müstenit bir eser kaleme almış, zannımca roman, 'Çölde bir aşk-ı nalân', Ahenk'te tefrika edilmesini arzu ediyor..."

Doktor Feridun Hakkı, telefonu kapattığı an, Sâlise Nâlân'ı, Şam'da ilk tanıştıkları akşamki haliyle hatırladı: 'alafrangalığı' su götürmez, bir 'hanımefendi': düğme gözleri fazlaca sürmeli, ön uçları vırt zırt alnına yükselen ince kaşları boyalı, ufacık ağzını büze büze konuşuyor: kelimelerini özenle seçse de, dilinde belli belirsiz Selânik şivesi. 'Matmazel' Arşaluys'un, Kaymakam Scheller'in Almanya'ya dönüşü 'şerefine' Mahçubyan Konağı'nda verdiği o davette; Sâlise Nâlân, Feridun Hakkı'ya nedense cımbız çağrışımı yapmıştı: çimdikler gibi, insanın orasını burasını kıstıran konuşmasından mı; sinsi iğneleyiciliğinden mi; sahici bir cımbızı andıran vücudunun, lades kemiği yapısından mı?

Aldığı habere sevinmedi derse, yalan! Sâlise Nâlân sayesinde, Haco'nun 'sarih' adresini ele geçirecekler, bu da kavuşmalarını sağlayacak! Yalnız, Haco'dan nefret ettiğini sandığı Sâlise Nâlân, sırf ona kötülük olsun diye, ortalığı karıştırmayacak mı? Bütün 'iddialı' çirkinler gibi, 'meşum rol' oynamayı sever bu kadın! Daha Ödemiş'teyken, Rayegân Hanım'a onu Şam'dan 'çok iyi tanıdığını' söyleyip, yüreğini oynatmamış mıydı? Kaygılanmakta ne kadar haklıymış! O gün bugün, ne vakit Şam'dan söz açılsa, Rayegân Hanım'la Mâide manalı manalı bakışıyorlar, dudakları 'istihfafla' bükülüyor. Bu kadarla kalsa, iyi: Mâide'nin davranışı ka-

tılaştı, bir şeyler duyduğu belli, bir şeylere içerlediği; 'infiâlini' lafa dökmedi ama, aralarındaki 'mesafe' gün geçtikçe büyümektedir. Aynı evde, karı koca olarak, 'birlikte' değil; iki yabancı gibi, 'paralel' yaşıyorlar. 'Ezkaza' başbaşa kalacak oldular mı, Mâide'nin ya 'o menhûs **migraine**'i* tutuyor', istirahat etmesi lazım; ya o gece 'uykusu erken gelmiştir', yatsa iyi olacak! Kocasını, salonda yapayalnız bırakıp, çıkar gider. Beraberlikleri ancak, Nevnihal'in evde bulunduğu akşamlar gerçekleşebiliyor; bir de tabii, artık 'âdet hükmüne girmiş' akşam yemeklerinde!

Nevnihal 'hassas' kız, son derece 'ince fikirli.' Haftanın beş gecesini okulda geçiriyor ama, annesiyle babası arasındaki soğukluğun, pekâlâ farkında; üstlerine düşmesi, sık sık, paylaşabilecekleri ufak mutluluklar araması, bu yüzden. Gece, dışarda rüzgâr, Kadifekale civarından topladığı köpek havlamalarını, rastgele, şuraya buraya dağıtırken; sessizlikleri fazlaca uzadı mı, piyanosunun başına geçmesiyle, küçük, avize billurları gibi pırıltılı 'balladları' çıkarıvermesi bir oluyor. Ne istidatlı çocuk! 'Maestro' Forlani diyor ki, piyanoda ilerlemesi, müzik dağarcığını zenginleştirmesine bağlıymış: konağa, en iyisinden bir gramofon almalarını, salık verdi; Au Printemps Mağazası'nda dolu, 'fennin bir harikası': plaklar sayesinde, en büyük bestecilerin en 'mümtaz' parçalarını, oturdukları yerde dinleyebilirler. 'Maestro' Forlani bu! İzmir'e bir opera heyeti, bir musiki topluluğu gelmesin, hiç sektirmez. Cerrahoğlu ailesinin locası, hemen ayrılmıştır. Nevnihal'i alıp, götürecekler: meslekten 'musikişinasların', ciddi eserleri nasıl 'icra eylediklerini', görmeli!

Saray'dan Garbi Anadolu'ya, 'Hey'et-i Nâsıhâ'nın gönderildiği günlerdi. Nisan 'nihayeti' mi oluyor? Amerikan Tiyatrosu'nda (Punta'daki canım, hani Avcılar Kulübü'ne bitişik), bir konsere gittiler. Napoli'den, 'meşhur' bir İtalyan topluluğu gelmiş, onu dinleyecekler. Nevnihal sevinçten uçuyor: annesi, böyle 'müstesna' gecelerde giyebileceği, 'hususi' bir elbise diktirmişti, 'ipekli bir tuvalet.' Feridun Hakkı kızını, Paris modasına uygun **'cloche'** eteği, 'v' yakası, yüksek topuklu iskarpinleriyle görünce, 'bu nâ-

*) migraine: yarım baş ağrısı.

tûvân, bu narin, bu nazlı naim mahlûku', Mâide'yle, nasıl edip de dünyaya getirebildiklerini düşünmüştü: 'ebeveyninin' semtine uğramamış, kalınlıklarının zerresini taşımıyor; hele konuşmadığı, o tahrirli elâ gözleriyle, sadece 'mahzun ve mütehayyir' baktığı zamanlar; yarı bulut, bir hayal!

Konser salonu az aydınlatılmıştı: tavandaki muhteşem avizeyi yakmayıp, çepeçevre **applique**'lerle yetinmişler. Pürtüklü, pirinç sarısı bir ışık, kırçıl favorili levantenlerin altın gözlüklerinden, löpür löpür madamların paha biçilmez **broche**'larına, **pendantif**'lerine yansıyor. Burundan buruna dolaşan, kokular: hafif nemli Cenova kadifesi, İngiliz tütünü, Fransız 'esansı.' Ne tarafa dönsen, **polilette**'li göz alıcı tuvaletler, gösterişli bahriyeli üniformaları, bir sürü smokin! Nasıl da kalabalık! Bunların çoğu, şehirdeki 'ecnebiler', 'Frenk Mahallesi'nin tanınmış aileleri, Körfez'deki İtilâf donanmasının 'güzide' zabitanı! Tek tük Türklere rastlanıyor: 'vilayet erkânından' alafranga birkaç aile, Avrupa'da bulunmuş 'eşraf' çocukları, bazı gazeteciler.

Mâide, Nevnihal'e soru yağdırıyor: "... şunlar Whithall'ler değil mi? Şunlar nonoşum, sağ locadaki."

Ya da: "... Sivrihisarlıyan'ın damadı, hanidir kayıplara karışmıştı; lâkin, refakatindeki matmazeli seçemiyorum, Visentini'lerin kerimesini andırıyorsa da..."

Bir sevinç çığlığıyla: "... aaa Rayegân Hanım'lar gelmiş, halbuki keyifsizim demişti!"

Uzaktan, Madam Elyakim onlara el ediyordu; yanıbaşında kocası, bir de yabancı: kat kat ensesi, salam pembesi yanakları, fındık burnuyla, 'kalantor' bir İngilize benzer. Acaba kim?

Nevnihal, konser başlamadan, 'Maestro' Forlani'den edindiği 'malûmatı', o çokbilmiş sesiyle, babasına sattı: ilk bölümdeki parçalar, **baroque** adı verilen müzik türüne aitmiş de, ikinci bölümde onun daha çok sevdiği **romantique** bestecilerin eserleri 'icra edilecekmiş.'

Nevnihal sözlerini, fısıldayarak bitirebiliyor. Işıklar sönmüş, konser başlamıştır. Sanki pırıl pırıl, cam ipliğinden bir yağmura girdiler. Artık bir zaman, müziğin esrarengiz nabzına kulak veriyorlar. O gece ilk defa dinlediği bir parça, Feridun Hakkı'yı öyle-

sine sarmış, 'ruhunu o kadar derinden kavramıştı' ki; asla yazamayacağı 'hayali' mektubunda bunu, Arşaluys Mahçubyan'a şöyle anlatıyordu:

"... mütevahhiş, irkildim: dehşetengiz bir intibaa kapılmıştım: mahza ruhum kanıyordu. Bu manevi kanama, zulmetlere garkolmuş konser salonunda, bir medd-ü-cezir-i girye-feşan halinde, cereyan etmekte idi: vakûr inleyişler, yerlerini hûn-alûd şikâyetlere terk ediyor; müteakiben, girde-gird feveranların merhûb sayhaları, heybetle yükseliyordu. Ruhun tenden boşalıp, ademin karanlık boşluklarında girişân oluşu, ihtimal böyledir."

"... ben ki muharebe esnasında, yegâne hakikat-ı hayatın ölüm olduğunu idrak eylemişimdir; binnetice, mevcudiyetimi kâmilen abes, hayatı bi-mana ve bi-gaye bir vetire telâkki ederim; bu râz-ı derûnumun muhteşem bir ifadesini, bu takat-güdaz bestede bulmuş oldum. İcra edildiği müddet zarfında, bütün kalbimle istedim ki ilelebet temâdi etsin, ruhumdaki bütün kanı boşaltsın, mevcudiyetim hiçe münkalip olsun!"

"... konser programına atf-ı nazar etmek, aklıma fuayyede geldi: icra olunan eser, Tomaso Albinoni namında bir İtalyan bestekârının, Adagio'su imiş; siz ki musiki vadisinde hemen her şeye âşinasınız, malûmunuz olmak icabeder..."

Fuayyenin kristal aydınlığı, tül mavisi cıgara dumanından, 'hülyalı' bir sis loşluğuna dönüşmüştü. Yanıp sönen kibritler, burda fena halde Hıristiyan bir sakalı, orda dudakları vişne kızılı 'muhteris' bir ağzı, şurda parmakları inanılmaz yüzüklerle donatılmış 'teleme peyniri' bir eli ışığa boğuyor. Osmanlıca, Rumca, İtalyanca, Fransızca; hemen her dilden oluşan, kalın bir mırıltı dalgası; oğul vermiş arılar gibi, ortalığı sardı. Feridun Hakkı, farkında mıdır? O hâlâ, içindeki meçhul bir orkestranın çalmayı sürdürdüğü, Adagio'yu dinliyor.

Pepo Elyakim, kolunda Madam Rita, dişlerinin arasında burnuna meydan okuyan 'muazzam' bir yaprak cıgarası, çıkageldi. "Bir maksad-ı mahsusu olmalı!" Localarındaki İngilizi de, almış

getirmiş: hani şu yanakları salam pembesi, fındık burunlu 'şişko!' 'Alelusul' önce Mâide'yle tanıştırıyor. Adam, göbeğinin üzerinden gülünç bir nezaketle eğilip, Mâide'nin tombul elini öptü. Derhal, İngilizce bir söyleşinin, derinliklerinde kayboldular. Mâide, o 'resmi' sesini bulmuştu: 'College'den beri, İngilizcesinin 'mükemmelliyeti' ile övünür; konuşacak birisini buldu mu, gözü dünyayı görmez!

Nevnihal, Rita 'teyzesiyle' çalınan parçaları değerlendiriyor. 'Müsü' Elyakim, iki altın dişi, yağlı Yahudi tebessümü, bol puro dumanıyla, o sırada kamburundan çıktı. "Bu, ahval-i fevkalade olduğuna delalet eder!" Meğer İngilizi özellikle getirmiş, 'samimiyet tesis etmelerini' istiyor. Mister John Clayton Hill, önemli bir 'zat', Şark Halı Kumpanyası'nın ('beynelmilel' tescili: "The Oriental Carpet Manifacturers Limited') 'hey'et-i idare azası', sık sık 'reise vekâlet etmekteymiş', yani nüfuzu büyük!

"... eh, bunların sürü sepet fabrikası yok mu? Halı dokuma fabrikası, yün ipliği ve kumaş fabrikası vesaire..." Ameleye doktor arıyorlar, maaş fevkalade!..

'Müsü' Elyakim düşünmüş ki, 'Fazla mal göz çıkarmaz'; 'bâhusus' böyle karışık bir zamanda! Ayrıca, bir İngiliz firmasıyla 'irtibat teminini', her bakımdan yararlı sayıyor. Feridun Hakkı teşekkür mü etsin, gururlu bir istiğnaya sığınıp, böyle bir işe ihtiyacı olmadığını mı söylesin, kestiremedi. Teşekkür etmesi, akla daha yakın; zira 'Müsü' Elyakim, ne vakit muayenehaneye uğrasa, onu ya cıgara içerek efkâr dağıtırken görüyor, ya pencereden Ayayorgi Caddesi'nin seyrine dalmış! Neye saklamalı, eş-dost gayretiyle kapısını çalan üç beş hasta olmasa, sinek avlayacak!

Onu acele (belki yanlış), bir cevap vermekten, kimler korudu? Omuzbaşlarında bitiveren, Mektupçuzade 'İskeçeli' İzzet Bey'le, 'refikası' Rayegân Hanımefendi!

'İskeçeli' İzzet Bey'in üzerinde, yine o elektrikli gerginlik; 'kazara' dokunsanız, 'şerâre' çıkaracak! Hayret, bu gece eldivensiz! Feridun Hakkı onu 'süet' eldivenleriyle görmeye öylesine alışmış ki, içisıra, ellerinde egzama filan olduğuna hükmetmiş; böyle eldivensiz, ellerini 'pürsıhhat', üstelik hayli bakımlı görünce, yadırgamasına şaşmalı mı? Rayegân Hanım, Feridun Hakkı'ya bak-

madı bile. Tekgözlüğünü sağ gözüne yerleştirerek, 'istihfafla' yanından geçti. Kolsuz bir tuvalet giymişti, camgöbeği; çıplak kolları, her zamankinden uzun görünüyor. Mâide'yle öpüştüler. Sonra o, 'havalı' Fransızcasıyla, Mister John Clayton Hill'e bir şeyler söyledi. Gülüşmelerinden belli, tanışıyor bunlar. Mister Hill gülünce, ufacık burnu, suratından 'kâmilen' kayboluyordu. Aynı gülünç nezaketle, göbeğinin üzerinden sarkıp, Rayegân Hanım'ın elini öptü. Osmanlıca, İngilizce, Fransızca karması, garip bir söyleşiyi koyulaştırıyorlar.

'Müsü' Elyakim'le Feridun Hakkı'yı, Mektupçuzade 'İskeçeli' İzzet Bey 'teslim almıştı.' 'Şehzade-i âl-i nihad Abdürrahim Efendi hazretlerinin, İzmir'i teşriflerinde' hazır bulunmuş. Hâlâ heyecanlı. Gözlerinden ateş saça saça, Basmane Garı'ndaki 'istikbal merasimini' anlatıyor:

"... maiyetteki paşalarla, vakta ki vagonun penceresinden arz-ı endam eylediler, bir alkıştır koptu; etrafımızda, bir ağızdan 'padişahım çok yaşa' sedaları! Derken Basmane Askeri Müzikası, Marş-ı Âli-ül-âlâ'yı vurmaya başlamaz mı? O havali, bütün Tilkilik ve civarı, tâk-ı zaferlerle donatılmış; bilumum dükkânlarda Osmanlı sancakları, çiçekler, mersin dalları..."

Feridun Hakkı 'iltibasa mı düşüyor', yoksa 'İskeçeli' İzzet Bey veliahtın karşılanışını, geçerken, Köylü gazetesinde okuduğu gibi mi nakletmektedir:

"... hükümet ve kışla dahi, 'şeref-i necabetpenahi'ye layık olarak, çok dilfirip bir tarzda tezyin olunmuştu. Vilayet'in balkonundan, ferman-ı şahaneyi kıraata başladıkları an, kalabalığın keyfine pâyân yoktu: işte Hünkâr, mülküne sahip çıkıyor! Şu Müdafaa-i Hukuk-i Osmani'ciler, artık hadlerini bilip oturmalı!.."

Feridun Hakkı, ilk günden nasıl anlayamamış; bu adam, 'hâzâ' salak! Öyle yanlış şeyler söylüyor ki, Pepo Elyakim dayanamayıp itiraz etti:

"... sen neler söylüyorsun, kuzum? **Notre cher** Mandikas duymasın, haddini bilmesi icabeden, Rumlardır. Evet onlar! Bak, Adriatikos Vapuru yine geldi; ne getirdi, melbûsat ve ecza öyle mi? Haydi be sen de! Üniforma ve silah naklettiğini, herkes biliyor. Alber'i tanırsın, bizim Alber be, Alber Meşulam; Tire'ye git-

mişti, iş için; diyor ki, Makrakis diye Giritli bir Rum, tahrikatta bulunuyormuş! Şu Rum Cemiyeti yok mu, hani Rabıta-i Vatan mıdır nedir, onun reisi; köylerdeki Girit muhaciri Türkleri etrafında cemedip, Yunan işgaline müsait bir zemin ihzarına gayret ediyor, anlaşıldı mı? Hal böyle iken..."

Feridun Hakkı, 'Müsü' Elyakim'in 'malûmatına' şaşmadı: öteden beri, 'Aydın Vilayet-i Şahanesinde' sinek uçsa, haberi olur; onu etkileyen, Şam'da Vahanak Mahçubyan'ın takındığı tavrı, takınışı: O nasıl Arapların, hatta İngilizlerin Suriye'ye egemen olmalarından kaygılanıyorduysa; Pepo Elyakim, galiba öyle, 'Garbi Anadolu'nun Yunanistan'a 'ilhakından' kaygılanıyor.

Cigara dumanı, daha yoğunlaşmış; salona, tülbent mavisi bir siste, yüzerek dönüyorlar. Feridun Hakkı'ya bıraksalar, dönmeyecek: içinde, meçhul bir orkestranın sürdürdüğü Adagio'yla birlikte, ortadan kaybolacak! Mümkün mü? Pepo Elyakim, Mister John Clayton Hill'i locasına sürüklerken, Feridun Hakkı'ya göz kırptı. Ne bu, suç ortaklığı işareti mi, söylediklerimi düşün anlamına mı geliyor? Mâide, ne konuştularsa, adamı beğenmiş; ağzında şeker eritiyormuş gibi, salyalı bir sesle;

"... yani" dedi, "... fevkalade bir zat! Hakiki bir **gentleman!**"

İşte tam o sırada, Defterdar Emrullah Râci Bey'le burun buruna geldiler; kolunda, 'zevce-i muhteremesi' Sâlise Nâlân Hanım! Ne yapmalı? Uzun boylu çene çalınamaz, konser başlamak üzere; 'âşinâlık göstermeden' geçmek, çok ayıp olur! Feridun Hakkı, tereddüt ededursun; Emrullah Râci Bey, 'beşüş' çehresiyle eğilip; avuçları terli şişman elini, çoktan Mâide'ye uzatmıştı. Besbelli öpecek.

"... aman efendim, bu ne saadet, bu ne beşâret! Daha geçen akşam, aziz doktorumuzu nasıl bulsak diyorduk: iftirakımızı müteakip, ailenin bakiyesine, Şam-ı Şerif'de ızhar buyurduğu alâka ve teveccühe arz-ı şükran etmek gayesiyle..."

Feridun Hakkı, iki tarafı tanıştırıyor. Sâlise Nâlân, kısa, tırnak makası gibi kesici gülümsemesiyle, onları selamladı. Bakışlarının cımbızı, etlerinden, adeta küçük parçalar koparıyordu. Birden yaşlanmış mı? Onu başka bir çevrede, değişik insanların ara-

sında görmek mi, bu izlenimi uyandırıyor? Kocası, kalıpsız Aziziye fesi, 'ezeli' redingotuyla, hep o Emrullah Râci Bey: dudakları yine öyle kalın, müstehcen ve ıslak; gözleri yine öyle mahmur, hayasız ve sulu; yalnız saçaklı 'Bektâşi' bıyığının altına, kırçıl bir çene sakalı bırakmış.

Lafı uzatmadan edemiyor: "... devlethane hâlâ Osmanzade Yokuşu'nda mıdır? Merakımı mâzur görmenizi reca ederim, Cerrahoğlu Hulûsi Bey'e, sık sık vaporda rastlıyorum da! Malûm-ı âliniz, bendeniz Karşıyaka'ya nakl-i hane eyledim, daha Şam'da iken..."

Feridun Hakkı, işitilir işitilmez bir sesle, sözü bağlamak istedi:

"... muayenehaneme beklerim: Ayayorgi Caddesi'nde, İngiliz İtfaiyesi'ni geçince, eskiden Kondilis Hanı derdik ya..."

Soran olmadığı halde, acaba niye ekledi:

"... âdet olmuş, telefon da aldık, numarası 183!"

Emrullah Râci Bey, gerçekten duymadı mı? Mâide'ye yaltaklanır görünmeyi, tercih ediyor:

"... muharebede gösterdiği şecaat bahs-ı diğer, hanımefendi; bendeniz şu kadarını arzedeyim: zevciniz beyefendi, Şam-ı Şerif'i bir ayda fetheylemiştir; böyle güzide bir hekimin zevcesi olmakla, ne kadar bahtiyarsınız kimbilir? Arz-ı hörmet ederim, efendim; sağlıkla, selametle..."

Mâide, az sonra locada koltuğuna yerleşirken, yukardan bir edayla kocasını paylayacaktı:

"... koca Cerrahoğlu Konağı'nın suyu mu çıktı? Misafiri muayenehaneye davet, nerede görülmüş? Sizi hiç anlayamıyorum Feridun, yaşınız kemâle erdi, el'ân çocukça gaflar yapmaktasınız!"

O gece, Feridun Hakkı'yı uyku tutmadı. En ufak tıkırtının, olağanüstü irileştiği, durgun gece. Birtakım yıldız süprüntüleri, boşlukta sallanıyor. Arada, ağaçları titreten, 'asabi' rüzgâr. Mahalle aralarından, 'güp güp' bekçi sopaları. Yatağında o, bir sağına dönüyordu, bir soluna. Hava mı değişecek: yara yerleri, incecik sancıyor: sanki kanı, gizlice, derisinden sızmaktadır. Elinde ayağında bir kesiklik, ağzında küf tadı.

Bir ara, dalar gibi olmuş; köpek havlamalarıyla sıçradı: o kadar yakından, kalın ve kalabalık havlıyorlar ki; Hacı Emin Efen-

di'nin arsasında olduklarını kestirmese, ön bahçeye doluştuklarını sanabilir. Zihninin bulanık olması gerekmez mi, dehşet verici açıklığı onu ürkütüyor. İlk bakışta 'rabıtasız', içten içe ilişkili; düşünce, duygu ve gözlemler, kafasının içinde, fosforlu bir file gibi sırt üşütücü bir hızla örülüp, parıldıyorlar.

"... Pepo Elyakim'in, ona iş bulmayı dert edinmesine, ne anlam vermeli? Dostluk 'saikiyle' mi böyle hareket ediyor, teşebbüsün arkasında Hulûsi Bey'in dürtüsü mü var? Öyle ya, İzmir'e döndü döneli, Feridun Hakkı 'misafir': koca Cerrahoğlu Konağı neyle dönüyor, başa çıkılır masraf mı? Herhalde amcasıyla Mâide, aralarında paylaşıyorlar. 'Böyle bir keyfiyet, ilânihâye devam edemez ki!' Tekrar muayenehane açmayı, bu ağırlıktan kurtulmak amacıyla kabul etmişti ama, henüz eve katkısı olamıyor: Müslüman bir hekimin Frenk Mahallesi'nde para kazanabilmesi, zaman işi! İlk aylar, cesaret kırıcı oldu. Bir an, 'Müsü' Elyakim'in, sadece dostluk 'saikiyle' ona bu işi önerdiği düşünülse, kabul etmesi yine zor: daha dün Kanal'da Gazze önlerinde harb ettiği İngilizlerden 'ekmek parası' almak, onu 'hacil mevkie' düşürmeyecek mi?.."

Köpek havlamaları seyrekleşti. Hafifledi de. Yokuşun üst yakasında oldukları, kesin: çocukluklarında çelik çomak oynadıkları, kuka diktikleri arsada. "Uyuyamayacağımız âşikâr, kalkıp bir cıgara sarsak mı?" Haşin bir vapur düdüğü, uzaktan yankılandı: Körfez'deki zırhlılardan biri olmalı. Gözü pencereye ilişince, yaldızlı bir buğu halinde, Samanyolu'nu görüyor. Mekteb-i Tıbbiye'de okurken, yazları konağa geldikçe, taraçada yatmayı yeğlerdi: bu gördüğü Samanyolu, o yıllardan kalmış.

"... yok yok, Emrullah Râci hiçbir lafını rastgele söylemedi, her cümlesi gizli mana taşıyor. Onu, Şam'da kalan ailesine, göstermekten geri durmadığı ilgiye, teşekkür etmek için aramaktaymış! Kastetdiği, Şam-ı Şerif'in düştüğü günlerde, Müzeyyen Hanım'la Haco'yu, evlerinde yoklaması mıdır? O ziyaretinde kapıdan çevrilmiş, bahçeye dahi alınmamıştı; şimdi 'arz-ı şükrana mahal görülmesi' neden? Emrullah Râci Bey hinoğlu hinin teki, acaba o ziyareti 'muvafık bulmadığını' ima mı etmek istedi? Yahut, tam aksi, 'karılarının' kabalığından dolayı, o 'tarziye veriyor.' Ha-

yır ne o, ne bu: Şam'da Karanfil Ağa'ya talimat verip, onu kapıdan yüzgeri ettiren, Müzeyyen Hanım'dır; ziyaretinden fazlasıyla 'mahzuz olup, arz-ı şükran etmek' isteyen de, Haco! Emrullah Râci Bey, 'haddızatında' Haco'nun bu 'hissiyatına tercüman olmaktadır'."

Roksani'nin (yoksa Arşaluys'un da mı?), hayatında 'ifade ettiği mana-yı hakikiyi', o günlerde anlamıştı: gerçeklerden bunaldı mı, cinselliğe sığınıyor. Üç gece, üst üste, Café Hermes'den çıkmadı. Sular kararırken damlayıp, bir süre tek başına demleniyordu: rakı, roka salatası, kırmızı turp ve beyaz peynir. Roksani, sahnedeki işini bitirmeden gelemez; geldi mi, gitmez! Sabaha karşı, yerlere kadar sarkmış fıstık yeşili yıldızlar, bozuk ampuller gibi pat pat patlarken; o, Elfiniki Oteli'nin, gizli asit fenik, eski muşamba ve ucuz 'esans' kokan odasında; başını, Roksani'nin terli, handiyse birer fok yavrusu iriliğindeki memeleri arasına gömüp, sessizce ağlıyor. Ağlıyor mu, ağlamayı mı düşünüyor, orası biraz karanlık. Bir tarihte, galiba kolunu artık hiç kullanamayacağını öğrendiği sıralar, Yüzbaşı Cevat (Beykoz) demişti ki: "... şehit olan bir defa ölür, gâzi olan her gün!" Unuttuğunu sandığı bu sözler, 'hafızasında ne fena yer etmiş', böyle 'buhranlı' gecelerinde, durup durup hatırlıyor. Bir de Hâmid'in, o iki mısraını:

"... yokladım cümle yâr-ü-ağyarı
bana benzer esir-i mihnet yok!"

Sözde öğleleri, saat 'alafranga' bir dedi mi, muayenehanesinde hazır bulunacak. Nerdee! 'Akşamdan kalınca' bir buçuğu buluyor, bazen geçiyor da. O zaman içinde, bir utanç hissi! Ona kim ne diyebilir ama, işin muhasebesi vicdanından tutuluyor, bu kadarı yetmez mi? Arabadan Bartolini Yazıhanelerinin önünde inmesi, hanın kapısından girer girmez merdivenlere yönelmesi, elbette bundan. Oysa hava güzel, iç avlunun hardal sarısı aydınlığına yayılmış, Todori'nin kahvesi dolup taşıyor. Kadınlı erkekli, Frenk Mahallesi kalabalığı: görkemli şapkaları tüllü, Yahudi madamlar; esneye esneye, Le Levant gazetesini karıştıran, 'levanten' borsa komisyoncusu; manifaturacı kılıklı, birkaç Rum. Rük-

nettin Şahab da aralarındaymış, onu görünce kalktı, yukarıya birlikte çıktılar. Önce Feridun Hakkı'yı, 'sarakaya alacaktır.'

"Bakıyorum, senin dakiklik illetinin hakkından, Roksani geliyor."

"Randevumuz olduğunu hatırlamıyorum!"

"... benimle olmadığı, hakikat! Muhtemel hastalarınla yok mu? Azizim, benden sana dost tavsiyesi, hayatını biraz intizama sok!"

Feridun Hakkı, gülümsemeden edemedi: Rüknettin Şahab, ona 'intizamdan' söz ediyor, buna gülünmez mi? Yok, hakkını yememeli; eskisine oranla, çok daha 'mazbut' yaşıyor, 'çocuk': belki Müdafaa-i Hukuk-i Osmani Cemiyeti'ni ciddiye aldığından, belki yaşı ilerlediğinden. Bunda, veremin ölüm tehdidini, eski şiddetiyle hissetmeyişi, etkili olamaz mı? "Hayat kat'ileşince, ona bir mana vermek, zaruret hâlini alır."

Kapıyı açtılar ki, karşı camlardan olanca güneş içeriye yansımış, muayenehane gümüş bir kaşık gibi parlıyor. Feridun Hakkı, perdeleri çekti; iki arkadaş, karşılıklı oturdular. Rüknettin Şahab dertleşmeye gelmişti. 'Yeni' Vali İzzet Bey, Müdafaa-i Hukuk-i Osmani Cemiyeti'ni, iyi gözle görmüyormuş: ne 'İttihatçılığını' bırakmış, ne 'Bolşevikliğini.' Punduna getirip, asıl amaçlarının 'taklib-i hükûmet' olduğunu bile söylemiş! Cemiyet üyeleri, bundan ürktüler. Kapanizade Tahir Bey, çift çubuk sahibiyim diye çekiliyor. Başkaları da çekilebilir. "Mukabil bir tedbir ittihazı icabetmez mi?" Cemiyet'in içinde, bir Müdafaa-i Vatan Komitesi oluşturuyorlar: başta Moralızade Nail ve Halit Beyler, sabık Dahiliye Müsteşarı Câmi Bey, birkaç da 'zabit!' Komite, 'cemiyetin hey'et-i idaresini' ele geçirmeye çalışacak.

O sırada, telefon. Feridun Hakkı, bir kulağı Rüknettin Şahab'da, ahizeye uzandı: "Buyrun, 183." Santral, arayanı bağlayınca; o sıcak, o güleç ses, kulağına doluveriyor. İnanılacak şey mi?

"Alo, kimsiniz?"

"Buyurun efendim, ben Doktor Feridun!"

Berrak bir kadın gülüşü. Hafif alaycı:

"... ben de Hatice!"

Feridun Hakkı, boş bulundu: "... Hatice mi?"

"... Haco canım, hani Şam'daki!"

"... ah evet! Ne mes'ut tesadüf: geçen gece, konserde, Emrullah Râci Bey'e rastladık: haberlerinizi almış oldum!"

Yine güldü mü? Feridun Hakkı mı güldüğünü sanıyor?

"Sizi nasıl buldum ama? Hiç beklemediğinizi itiraf ediniz!"

Devam edecekti, birden kesti; daha alçak sesle, biraz telaşlı, diyor ki:

"... kusura bakmayın doktor, kapatıyorum. Tekrar rahatsız ederim."

1335 Mayısını, hangi İzmirli unutabilir ki!

Bir gece Feridun Hakkı, burnunda, çocukluğundan bir kokuyla uyanmıştı: baygınca, hafif şekerli bir koku; varlığını, sürekli hissettiren! Şu işe bak! Mor salkımlar çiçek açmış, haberi olmuyor. Mekteb-i Sultani'de okurken, nasıl 'iştiyakla' beklerdi. Cerrahoğlu Konağı'nda, binayı çepçevre sarmış mor salkımların açması, yazın başlangıcı sayılır: yazın, yani tatilin!

İlk gençlik yıllarını, yumuşak bir hüzünle hatırlayışı, neden? Şam'da bir gece, 'ateşîn' dudaklarını, göğüs kıllarının arasında dolaştıra dolaştıra, Arşaluys demişti ki: "... gençlik mukaddestir, çünkü istikbalimizi şu yahut bu istikamette intihap hürriyeti, ancak gençlikte muteber!" Hayır, gençliğini hüzünle hatırlamasının, gerekçesi bu olamaz: geleceği –'onun ihtiyarı haricinde'– babası öldüğü an belli olmuştu. Kimbilir, belki fütursuz kaygısızlığını arıyor.

Sabah, kahvaltıyı balkona istedi. Savaş öncesi alışkanlıklarına, dönmesin mi? Mayıs 'bidayetinden', 'teşrin'lerin 'nihayetine' kadar, Cerrahoğlu Hulûsi Bey sabah kahvesini balkonda içer, kahvaltısını orada ederdi. Tabii, onlar da. Mâide bu âdeti kaldırmış. 'Kızlar', 'küçük beyin' (Konakta onun adı oldum bittim 'küçük beydir, Mâide'ninki 'küçük hanım') eskiden olduğu gibi, kahvaltısını balkona istemesini sevinçle karşılıyor. Sâde kahvesini kaşla göz arasında getirdiler, sofra 'filhal' hazırlandı: gözenekli tulum peyniri, yaldızlı günbalı, 'çekişte'. Çay da geliyormuş!

Havada, bardağa henüz konmuş bir gazoz çıtırtısı. Görünmez bir leylek takırdıyor: yanık fırının bacasındaki mi? Kırlangıçlar, kanatlarının çatalıyla, sedef mavisi aydınlığı çiziyorlar. Aman yarabbi, bu mor salkım kokusu ne kadar yoğun; sanki tombul, iri menekşe gözleri hâreli, 'tebessümü manidar' bir kadın, 'pür rayiha' karşısına oturmuş! İster istemez, zihninde Arşaluys canlanıyor: sırtında ipekli yeldirmesi, elinde yelpaze, konağın veranda-

sındaki şezlonga uzanmış! Hayali hemen kovaladı. Şu günlerde, Haco'dan başka bir kadının hayalini kurması, yakışık almaz. Varsa Haco, yoksa Haco!

Hiç beklemediği bir telefon 'muhaveresi', hayatını değiştirmişti. 'Muhal telâkki ettiği', hülyalara yol açıyor. Daha Şam'da, Mahçubyan'ın muayenehanesinde sezdikleri, meğerse doğruymuş: hiç yüzüne bakmasa, tek kelime söylemese de; koyu nefti çarşafını yapraklandırarak, merdiven boşluğunda kaybolan 'barut esmeri taze', onunla ilgilenmiş! İlgi karşılıklı: Arşaluys'la, en hararetli aşk gecelerini geçirdiği günlerde, gözü Haco'dan başkasını görüyor muydu? İzmir'e geldi geleli, onu bulmaktan başka bir şey düşündü mü? Hatta o gece, konserde, Emrullah Râci'ye telefon numarasını ona söyleten, açıklanması zor bir önsezi sayılamaz mı? Ne iyi etmiş de söylemiş! Hayretini olduğu kadar hayranlığını uyandıran, telefon numarasını elde eder etmez, Haco'nun onun arayabilmesi! Şöyle bakıldı mı, 'alelâde bir Osmanlı kadını'; arzu etse de, beceremez izlenimini verir. Cesareti, belki mutsuzluğundan ileri geliyor, becerisi cesaretinden. Gözünün kara olduğu kesin: Şam'da, Müzeyyen Hanım'ın hastalığına çağırdıkları gün, neler söylemişti öyle. Hangi kadın söyleyebilir?

Yaşlı başlı adam, işi gücü bıraktı, 'hayalâta' daldı. Ne güzel hayaller. Akşamüstü, Fasulia Meydanı'ndan Frenk Sokağı boyunca yürüyorlarmış; iki yanlarında, 'alafranga' mağazaların 'rengârenk' vitrinleri; 'gayr-ı Müslim' bir 'Avrupa' kalabalığı. Cercle Européene'i geçtiler, az sonra Bonmarchée Mağazası, Haco, 'ajurlu' peçesini atmış; gün batımında 'barut esmerliği', bakır kızılına dönüşüyor. Feridun Hakkı, 'semavi bir saadetle meşbû'dur, gerçeklik duygusu kayboldu. Kulağında Haco'nun, her dakika gülmeye teşne, sıcacık sesi. Ya da hayır, Kramer Palas'ta, içerdeki camlı bölmelerden birine oturmuşlar; vakit sabah, masaların çoğu boş, az ilerde 'mütekait bir Abdülhamid paşası', o günkü gazeteleri gözden geçirmektedir, önünde Anadolu. Feridun Hakkı, Haco'nun zarif ellerini avuçlarına almış, gözlerini gözlerinden ayırmaksızın, ona 'aşkını' anlatmaya çabalıyor. Mümkün mü? Diline sanki 'rekâket ârız oldu', her zaman kullandığı kelimeleri, ara ki bulasın!

Bu hayallerin ne yeri belli, ne saati! Çuha Bedesteni'nden çıkmış, hafif yağmur, cıgara yakmak için sırtını Büyük Vezir Hanı'na verdiği an, pat! Haco'yla Göztepe vapurundadır: Pasaport İskelesi'nden hareket etmiş, kıyıyı izleyerek Punta'ya yaklaşıyorlar. Ya da akşam, muayenehaneyi kapatmış, iki kadeh atmak için, 'Kopil' Manoli'ye uğrayacak; Büyük Huck Oteli'nin dirseğini döneceği sıra, hop! buluşuyorlar. Hele tramvaya binmiyor mu, hayalin bini bir para. En sevdiği hangisi, şu mu: Haco da tramvaydaymış, kadınlar bölümünde Müzeyyen Hanım'la beraber, önce birbirlerini fark etmiyorlar; tam Concordia Oteli'nin önünden geçtikleri an, Feridun Hakkı, Haco'yu kahkahasından tanıyacaktır: o birden patlayan, biraz vahşi, epeyce iri kahkaha! Nasıl etse de, varlığını onlara belli etse? Müzeyyen Hanım'ı kızdırmasın?

Hayaller iyi de, sabahları tıraş olurken, aynada suratını görmemeli! Bu İdadi talebesi hayallerini geliştiren, şu saçında aklar belirmiş, sarkık burunlu 'muharebe artığı' mı? Gecelik entarisini çıkarmış, giyinecek; gözü dolabın aynasına ilişiyor: aman Allahım, göbeği göğsünden taşmış, beli kaybolmuş; Yer yer, çiğ et kırmızısı yara izleri, öğürtücü haritalar; Haco ki, gencecik bir ceylandır, bu vücutla mı onun karşısına çıkacak? Umutsuzluk bastırınca, o gün erkenden, 'bir yağ ve kemik çuvalı halinde', Café Hermes'e yığılıyor: 'Mastori', roka salatası, kırmızı turp, bir karafaki de rakı! İçtikçe yüreğini 'şişiren' nedir, öfke mi, içlenme mi? Bunu kestirebilmek, ne kadar zor!

Teselliyi büyük, derinliklerinde 'hafızaya nakşolmuş eski intibaların', çığlık çığlığa belirip silindiği, sorhoşluklarda arıyordu: yorgan gibi kalın, tüy gibi hafif sarhoşluklar! Belki Roksani Drossakis'in, böğürtlen siyahı uçları süt buğuları salıveren, fok yavrusu memelerinde: Elfiniki Oteli, sabaha kadar uyumaz; saat 'alafranga' üç, merdivenlerde bilinmez hangi hovardaya şampanya taşıyan garson 'hayaletleri'; koridorlarda, az önce inen bir 'müşteriden' asılı kalmış, helezon helezon, cıgara dumanı. Roksani'nin tecrübeli fahişe çıplaklığı, o kadar irikıyım, öylesine dolgun ki; onun yanında vücudunun biçimsizliğinden eksiklenmek, aklına dahi gelmiyor: birbirlerine ne söyleyebilirler?

Fakat gerçek teselliyi, Haco'nun davranışında bulacaktı: genç menç, gözleri görmüyor mu bu kadının; 'sakilliğini' Şam'dan beri 'bin kere' fark etmiş olması icabeder; demek aldırmıyor, yoksa niye telefonla arasın? Teşebbüsün kadından gelmesi, Feridun Hakkı'nın 'izzetinefsini' yüceltmekle kalmıyor, itibarını da kurtarıyor: beğenmese arar mıydı? 'Muhaverenin' çok kısa sürmesini, Haco'nun telefonu zor koşullar altında etmesine bağlamıştı: onu gizlice aramış olması 'ihtimali', gururunu büsbütün okşuyor. Muayenehaneye gecikmek faslı kapandı, saat 'alafranga' bir dedi mi, telefonun başındadır: Haco, tekrar arayacağını söylemişti ya, kaçırmak istemiyor. İlk üç gün, ses çıkmadı. Bir hafta geçti, hayır. Yarından sonra, on gün dolacak!

Oysa şehir, çevresinde, def gibi gerilmişti. Ayafotini Kilise'sinden en ücra sokaklara, Yunanlıların İzmir'e çıkmasının, 'bir an meselesi' olduğu yayılıyor. Düvel-i Muazzama'nın kararı buymuş! Aynaları pudralı berber dükkânlarında, karanlık sakallı birtakım Rumlar, iri istavrozlar çıkarıp, filiz kolonyası, cıgara külü ve tıraş sabunu kokularını alt üst ederek, yemin ediyorlar. Kemeraltı, huzursuz. Eski Eşrefpaşa kahvelerinde, okkalı nargilelerinin marpucuna eklenmiş, Dömeke Harbi gazileri; Müslüman sarıklarının altında nohut gibi terleyerek, savaş anılarını tazeliyor. Piyasada 'istikrar' kalmadı. Birinci ve İkinci Kordon'daki 'ecnebi' şirketlerin yazıhaneleri; Londra'daki, Paris'teki, Brüksel'deki, Roma'daki merkezlerine, telgraf üstüne telgraf çekerek, durumu 'an be an' bildirmektedir.

Buna biraz da, İtalyanların tedirginliği, sebep olmadı mı? Biraz değil, epeyce. Durup dururken, Kuşadası'na asker çıkardılar; ertesi gün, Körfez'deki İtilâf donanmasına, yeni bir İtalyan filosu katılıyor: uzun, eğri bacaları, hantal bir duman kusan; bahriyelileri, güverteden güverteye flamayla haberleşir, 'kurşuni' muhripler, iki fırkateyn, bir iki gambot. Yunan işgali söylentilerinin, bir 'mesned-i hakikisi' olmasa; böyle bir işgale, öteden beri karşı olan İtalya 'devlet-i fehimesi', bu kadar tepki gösterir mi?

Amcası Cerrahoğlu Hulûsi Bey'in fikri de bu, 'suretâ' İtalyanlara hak veriyor, dedi ki:

"... 'baba' Bartolini'yle uzun boylu musafaha ettik; Allah razı

olsun, beni tenvir etti: bunların istihbaratı, doğrudan doğruya Roma'dandır; şayan-ı itimat telâkki ederim: Paris Konferansı'nda, müzakeratın suret-i cereyanı, İzmir'in Yunanistan'a verilmesi istikametinde imiş. 'Baba' Bartolini, daha evvel İtalya'ya vaatte bulunması hasebiyle, Lloyd George'a ateş püskürüyor: İtalyan murahhasları konferansı terkeylemişler. İtalyan nokta-i nazarına göre..."

Muayenehanenin kapısından, yine 'pürazamet' girmişti: elinde 'muazzam' şemsiyesi, ayağında yandan düğmeli potinler; yakası kadife siyah paltosunu, yine siyah, yakası yine kadife, hafif bir pardösüyle değiştirmiş; cebinden, biri Fransızca diğeri Türkçe, iki gazete görünüyor: l'Impartial ve Ahenk! İçeriye adımını atmasıyla, 'damadına' çıkışması bir oldu:

"... fakat evladım, 'Müsü' Elyakim'in teklifini, niye ciddiye almadınız? Böyle bir zamanda, hayat teminatı mahiyetindedir: Şark Halı Kumpanyası'nın tabib-i mes'ulüne, kim el sürebilir? Kumpanya İngilizlerin, Yunan farz-ı muhal geldi diyelim. İngilizin sözünden çıkacak mı? Vaziyeti, bir kere daha etraflıca teemmül etmelisiniz! İpe un sermeyi bırak!"

Feridun Hakkı, konuyu değiştirebilmek için, kahve söylemeye davranmıştı. Amcası, beyaz Müslüman sakalının içinden gülümseyerek, önledi:

"... dur canım, zahmet etme! Çıkarken Todori'ye söyledim, çocukla gönderecek!"

Tıknaz ve yayvan gövdesini, daracık pardösüden zorlukla çıkarabiliyorlar. Aylardan mayıs, niye böyle sımsıkı giyinmiş? Kuşluk vakti, bir ara selli sulu bastıran sağnaktan mı? Soğuk almaktan ödü kopar. Feridun Hakkı, 'yengesiyle' konuşmuştu: o, 'biraderini genç yaşında zatürreeden kaybetmiş olmasına' bağlıyor. 'Asil ve kibar' görünmek, merakından olmasın! Ne de olsa, Çineli 'Deveci' Haydar'ın oğlu; babası, ayağında potur, belinde kuşak, keçe külahlı 'çapaçul' bir köylüydü; giyimine kuşamına aşırı özen göstermesi, 'tuvalete' düşkünlüğü, belki bunu örtmek isteyişinden! Belki değil, muhakkak: 'Deveci' lâkabını unutturmak için, az mı çaba harcadı; büyük dedelerine, sözde 'Cerrahoğlu' denirmiş; ondan sonra, Cerrahoğlu aşağı, Cerrahoğlu yukarı! Oysa Çi-

ne'de onu, bugün dahi, 'Deveci' Haydar'ın oğlu diye bilirler: doğrusu da budur.

'Deveci' Haydar, o zamanlar, Aydın ovasından İzmir'e develerle incir çekiyor. Ailenin servetini yapan o, ölümünden sonra iki oğlu, daha bir müddet aynı işi sürdürmüşler. Feridun Hakkı, Tenekides Ferhanesi'ndeki yazıhaneyi hayal meyal hatırlar. Babası ölünce, amcası ilk fırsatta servetini 'menkul ve gayr-ı menkul' değerlere yatırıp, 'piyasadan' çekildi: 'varidatıyla' geçiniyor.

Hava 'sıklet', bayağı terlemiş; ceketinin iç cebinden, beyaz ipekli mendilini çıkardı; bir yandan kurulanıyor, bir yandan 'sebeb-i ziyaretini' açıklıyor:

"... her hâl-ü-kârda; devir, buhranlı bir devir; ona göre tedbir muktazidir: sağda solda teraküm etmiş paran varsa, ecnebi bir bankaya intikalinde faide mülahaza ediyorum. 'Müsü' Elyakim, esham ve tahvilâtın dahi, bankada hıfzını tavsiye etti. Osmanlı Bankası'nı tensip ediyor. Credit Lyonnais, vakıa muteber bir banka, lâkin Fransızların..."

Asıl önemli derdi, saat kösteği koleksiyonu: çoğu yirmi dört ayar altın, yüzün üzerinde köstek evde tutulur mu? Sporting Kulüp'deki yemekte, 'Baba' Bartolini onu ürkütmüş!

"... Yunan işgali, Allah muhafaza, tahakkuk ederse; misli görülmemiş bir yağmanın cereyan edeceği fikrinde mussırdır. Bu itibarla benim köstekleri, ya itimat ettiğim bir dostuma emanet eylememi, yahut bir banka kasasında taht-ı emniyete almamı söyledi. Hakkı da yok değil. Bartolini Şirketi'nin kasaları, emrimize âmâde imiş..."

Koridorda çalan bir zil, Feridun Hakkı'yı titretiyor. İster misin Haco onu, aramayıp aramayıp, tam Cerrahoğlu Hulûsi Bey'in 'ahkâm kestiği' şu anda arasın? Felaket olurdu. Ne dediklerini anlayabilir, ne doğru dürüst cevap verebilir. İçine kurt düştü ya, diken üstünde oturuyor: gözü telefonda, ha çaldı, ha çalacak!

Cerrahoğlu Hulûsi Bey, kahvesini 'kırtlama' içmiyor mu; 'topan' şekeri güzelce avurduna yerleştirmişti. 'Kallavi' fincanından, kısa aralıklarla, höpürtülü yudumlar alıyor. Hah hah, söylentilere kulak asacak adam mı o, 'muhtelif mehafilde' dolaşan söylentile-

rin 'mahiyeti hakkında' bilgi alabilmek için, valiye çıkmaktan çekinmemiş. İzlenimleri olumlu:

"... ne de olsa, vilayat-ı şarkıyede uzun müddet valilikte bulunmuştur, dirayetli bir zata benzer; İzmir'e Evkaf Nâzırlığı'ndan geliyor, haddızatında bu, tayin edildiği makama atfedilen ehemmiyeti ispat etmez mi? Mamafih, 'beyefendi, beyefendi' dedim, 'Rahmi Bey'in halefi olmak müşkildir!.."

Kalkıyordu, aklına bir şey gelmiş gibi duraklıyor; biraz yapmacık bir duygusallıkla, boynunu hafifçe bükerek diyor ki:

"... Despina'nın civanmertliğine ne dersin, ha? Şahsen, fevkalade mütehassis oldum. Mâide'nin gözleri yaşarmış; hissiyatını ifadeye muktedir kelime bulamadığını söyledi. Bak, Osmanlı Rumunun hası böyledir, bunların akidesini papazlar bozuyor, o Hrisostomos deyyusu yok mu?.."

Feridun Hakkı, Despina Mandikas'ın Mâide'ye ne önerdiğini bilmiyordu. Karısıyla oturup, 'hal münasip' konuştukları olmuyor ki, haberi olsun! O gece, sıcağı sıcağına sorup, öğrenecektir: Mandikas'lar, işgal kesinleştiği takdirde; her ihtimale karşı onları, evlerinde beraber oturmaya davet etmiş: ailecek!

Cerrahoğlu Hulûsi Bey, ayrılacakları sıra, asıl konuya döndü. Kapıyı araladığından, sesini iyice alçaltarak dedi ki:

"... Şark Halı Kumpanyası'ndaki tabib-i mes'ullüğü, bilâtereddüt kabul etmeliydin! Yarından tezi yok, 'Müsü' Elyakim'e muvafakatını bildir, 'gâvur'la temasını temin eylesin! Mâide'ye sordum, nekre-gû bir adammış; 'güle güle bir hal oldum' dedi; ona bakarsan, bu Mister Clayton mu ne, Türkofilin önde gideni, evet!.."

Amcasının ardından, Doktor Feridun Hakkı, hem sevinmiş, hem üzülmüştü. Sevinmişti çünkü, Haco'yla onun yanında konuşmak olasılığından kurtuluyor. Üzülmüştü çünkü, ikisinden birisi ölmedikçe amcasının hayatı üzerindeki 'vesayetinden' vazgeçmeyeceğini, bir kere daha anlamıştı: ona, 'idadi talebesi' muamelesi ediyor. Mâide'yle 'her hususta mutabık kaldıkları' belli: Mister John Clayton Hilll, 'nekre-gû' adammış, üstelik 'Türkofil!' Şunlara bak, Tih bâdiyesinde uçaklarından, tepelerine kürek kürek ateşi, Türkleri sevdiklerinden döküyorlarmış meğer! Laf ola beri gele!

Onu asıl Rüknettin Şahab'ın, 'işi' kabul etmesinden yana çıkışı, şaşırtacaktı. Rüknettin Şahab, hanidir kayıp! Âdeti böyledir: ya vırt zırt gelir, zamanlı zamansız telefonlar ederek, onu olmadık şeylerle meşgul eder; ya böyle kayıplara karışır, günlerce sesi soluğu çıkmaz! Feridun Hakkı, bu defa 'gaybubetinin' fazlaca uzadığını, neden fark edememişti? Haco'nun 'muhtemel telefonuna' saplandığından mı? Dikkatini, başka hiçbir şey üzerinde yoğunlaştıramıyor. Oysa görüşmeyeli haftası, sağlığı eğretidir, ister misin yatağa düşmüş olsun? Hal hatır sormak yok mu? O hızla, Darülmuallimin'e telefon edecekti, caydı; öğleden sonra Ahenk'i yokladı, gelmemiş; 'mamafih' bekliyorlarmış, numarasını yazdırıp, 'behemahal' aramasını rica ediyor.

Büyük Tissot 'deniz hamamı'na doğru, İtalyan Gezi'sinde 'volta vurarak' dertleştiler. Punta'nın bu tarafı, daha çok İtalyan. Yöreye, Nice'deki Promenade des Anglais'ye benzetilerek, Promenade des İtaliens denilmiş. Havada, pul pul yansımalı, bir akşam güzelliği. İnanılmaz irilikte bir güneş, sessizce batıyor. Körfez'de, kükürt sarısı pirinç yeşili, erimiş maden ışıltısı. Deniz öylesine durgun, o kadar kıpırtısız ki, esrarlı bir nedenle kıvamı arttığından, gittikçe katılaştığı sanılabilir. Çatalkaya'nın üzerinde, damar damar zakkum pembesi, kenarları sırmalı eflatun bulutlar. Punta İskelesi'nden, 'gurub vakti' bakıldı mı, Körfez'deki 'ecnebi' zırhlıları, parlak bakır kızılına oyulmuş, siyah karaltılar halinde görülüyor; Pasaport mendireğinde düğümlenip, çığlık çığlığa dağılan martılarsa, bir yangından kopmuş alev parçaları! İnsan nedense; durup durup, göğüs geçiriyor.

Frenk Mahallesi, Kordonboyu'na dökülmüştü. Tuhaf şey, Rum kızları oldum olası, mavi beyaz mı giyerlerdi? Sağdan soldan laf atıldıkça, bembeyaz dişleriyle, çağlayan gibi gülüyorlar. Birahaneler, kahvehaneler (Sporting Kulüp, Poseidon, Café de Paris, Café Hermes, Kramer Palas ve öbürleri) renk renk çatmalı masa örtüleriyle bahçeleri doldurup, kaldırımlara taşmışlar: çaylarını içerek, kâh Fransızca, kâh İtalyanca çene çalan, 'levanten' madamlar; akşam güneşiyle fesleri kıpkızıl tutuşmuş Osmanlı 'alafrangaları'; rakıya erken başlamış, 'kıranta' birkaç Rum. Atlı tramvaylar; hayatından memnun, kıl pranga kızıl çen-

gi bir akşam kalabalığını; taşıya taşıya bitiremiyor: bir Punta'ya, bir Hükümet Önü'ne! Kısa, kalın ve kara Ermeni 'duduları', körükleri açık 'karoça'larla, Basmahane çevresinden 'tenezzühe çıkmışlar', yanlarında bahriyeli giydirilmiş topaç gibi oğulları, dudakları bıyık gölgeli kızları. 'Deli' Andon, rıhtımdaki sinemanın dirseğinde, lâterna çalıyor; çaldığı kıvrak, fıkır fıkır bir Rum havası ama, çalgının köhneliğinden mi nedir, insanı hüzünlendiriyor.

Feridun Hakkı, korkunç bir şeyi hatırladı. Savaşta, 'seyyar' Hilal-i Ahmer hastahanelerinde, üst üste bilinmez kaç ameliyat yaptıktan sonra, canını çöl gecesine dar atar, buna benzer İzmir akşamlarını 'tahayyül ederek' avunurdu. Ateş hattında iken, böyle bir akşam üzeri Kordonboyu'nda 'piyasa etmek' mes'ut olmak için, ona kâfi görünmekteydi. Ah ne kadar yanılmış! Rüknettin Şahab'a, Şark Halı Kumpanyası'nın 'tabibliğini' neden kabul etmemesi gerektiğini anlatırken, hayalini kurduğu akşamlardan birinin tadını çıkarıyor, fakat mes'ut mu, hayır!

Rüknettin Şahab, tırnaklarını görülmemiş bir hızla yiyordu, durdu. Çukurlarında kaybolmuş 'hummalı' gözleri, iki ateş lokması; yalazı adeta uzaktan hissediliyor. Dedi ki:

"... bak, başka bir nokta-i nazardan, Hulûsi Bey'in fikrine iştirak edebilirim. İşgal vukuunda, İngiliz muhitinde olman, tercihe şayandır. Neden dersen, en kaabil-i istifade istihbarat menbaı bunlar!"

Askerlik hayatı, Feridun Hakkı'nın 'komitacılığını' yok mu etmiş? Bu hiç aklına gelmemişti. Rüknettin Şahab'ın 'derhal' aklına gelmesi, ortadan kaybolduğu sıralar, boş durmadığını gösteriyor. Müdafaa-i Vatan Komitası'ndan söz etmemiş miydi o? El altından bir şey çeviriyor olmasınlar?

Rüknettin Şahab, bunu öyle 'manidar bir ifadeyle' reddetti ki, Feridun Hakkı, tahmininde yanılmadığını o dakika anlıyor. Üstüne varmayacak, bunca yıllık arkadaşını tanımaz mı? İyidir hoştur, sır saklayamaz; hele ondan, hiç! Eninde sonunda, nasıl olsa söyleyecek! Buluşur buluşmaz, 'senelerdir beklediği o âsude kadını, nihayet bulduğunu' müjdelemedi mi? Muayenehaneye bu sebepten uğrayamamış; zamanını, 'perestişkârı olduğu' kadınla

geçiriyor. Kim olduğunu açıklamadı. Nerede, nasıl tanıştıklarını da. Daha çok, özellikleri üzerinde duruyordu:

"... yoo, lalettayin bir kadın değil, münevver ve asri: âli tahsilini Viyana'da ikmal etmiş, fevkalade piyano çalıyor! Bediiyat üzerine bilmediği yok: evvelsi gün, muhabbete dalmışız, Goethe, Schiller derken, akşamı ettik. Ha, bir Alman edibinden bahsetti, dur, ismi dilimin ucunda; hay Allah, şuraya bir yere kaydetmiştim: tamam, Thomas Mann, yahu felaket, eğer bu herif anlattığı gibi bir muharrirse..."

Gizli bir sevinçle, için için fıkırdayarak, onu 'tasvire çalışıyor':

"... endamı mevzun, hani balıketinde deriz, öylesi! Cazibesi galiba, gözlerinden neşet etmektedir: mâi bir umman-ı bi-nihâye ki, Allahın günü derûnunda garkolmaktayım. Ağzı da mühim bak, müddet-i hayatımda ben, bu kadar müşfik ifadeli, bu derece âsude bir ağız görmedim. Tebessümü vakıa seyrektir, lâkin her defasında, dünyayı bana bağışlamışlar gibi içimde bir his, bir hiss-i ulvi..."

'Vakt-i kerahet' gelince, Kordon'daki meyhanelerin 'dağdağasına' girmek istemediler. Böyle güzel havalarda, herkes 'deniz kıyısını' yeğlediğinden, 'Kopil' Manoli tenhadır. 'Kerata' çok da itibar eder. Oraya gitmek, en iyisi. Manoli onları 'nümayişle' karşıladı. Olay gecesinden beri uğramayışları, besbelli dokunmuş, artık ne sitemler! Ceketi omzundan atmıştı, kulağının ardında karanfili, kırmızı kuşağında sedef saplı kaması duruyor. Kolları 'bermutad' tavuk kanadı, önlerine düşüp, en gözde masaya 'bizzat' oturttu. Kaşla göz arasında garsona seslenip, ("... Yorgo vre, baksana burda, **elâ do**!"), sofrayı donatıyor: karafakide rakı, roka salatası, peynir, muska böreği, midye pilâki vs.

Rüknettin Şahab içmeye oturunca, bir iki üç, salatadaki bütün zeytinleri, çatalıyla topladı; bir yandan 'felsefe yapıyor':

"... kadın, alelâde bir tatmin vasıtası mıdır? Asla! Kadın, erkeğin fütuhat ihtirasının mevzuudur: onu fethettin mi, bizatihi imkânlarını fethetmiş olursun! En muvaffak erkeklerin, en mes'ut çiftlerden çıkması, bunun isbat-ı kat'isidir!"

Birinci kadehten sonra, sesini yükseltmişti. Yerli yersiz uyarılarıyla onu sıkıştıran, görünmez birini paylarcasına;

"... bittabi", diyor, "... hulûs-u kalple sarf-ı mesai edebilmek, imkânların, böyle bir kadının saye-i lütfuyla fütuhatına müstenid! Mesela ben, yakinen vâkıfsın, tanzim ettiğim şecere listelerine, eşhas dosyalarına, vak'a irtibatlarına rağmen, mutasavver romanıma başlayamıyordum. Artık müsterih ol! Çok yakın bir istikbalde, değil münhasıran başladığımı, kemal-i ciddiyetle bitirdiğimi göreceksin!"

İkinci kadehten sonra, sevgilisinin 'ahval-i hususiyesi'ne atladı. Bu kadar kısa sürede, onu bu derece 'mufassalan' incelemiş olması, Feridun Hakkı'yı hayrete düşürecektir. Neler anlatmıyorki:

"... asil bir aileden: baba tarafı Rumelili, Üsküplü 'Cazgır' İbrahim Paşa diye duymuşuzdur ya, onun torunu; ana tarafı, zannımca Çerkes; teninin bi-emsal güzelliği, bileklerinin zarafeti bunu teyit ediyor. Viyana'da hasbelvazife bulunmuşlar, pederi sefarette müşavir imiş, ne müşaviri olduğunu henüz tespit edemedim! Fakat azizim, kız bir Almanca tekellüm ediyor, böylesi..."

Üçüncü kadehten sonra, sarhoş mu oldu? Huzursuz, kıpırtılı bir suskunluğa gömülüyor: kültablalarının yerini, olur olmaz değiştirmek; fesini çıkarıp giymek; peçeteleri açıp katlamak, filan! Çökük avurtlarını sarmış birkaç günlük sakalı, 'marazi' esmerliğini koyultuyor. Alnında, birdenbire sivilceler. Feridun Hakkı, üst dudağı dişleri arasında, cıgara sarıyordu. Bir taraftan, düşünüyor: onu böyle 'ihtilâçlar içinde' görmeyeli, yıllar olmuş; kadınları önemsemez görünür, bu tabii gururundan: ilgilerini elde edemedi mi, küçümsüyor; ama içlerinden birisi elini uzatınca, 'ruhunda fırtınalar tevlit edebilir; böyle bir hercümerce, zayıf bünyesi mukavemet edebilecek mi?'

Sardığı cıgarayı, ona uzattı; yakmaya kibritine eğilince, soruyor:

"... valdeye bahsettin mi?"

Rüknettin Şahab, dargın gözlerle baktı. Deminki dikenli heyecandan, üzerinde eser kalmamış; omuzları fena halde çökmüştü. Kırık, duyulur duyulmaz bir sesle, dedi ki:

"... bırak Allah aşkına Feridun, istihzanın sırası mı? Valdeye hangi suratla bahsedeceğim? Osman Galip pezevengi muradına erdi: tezviratı, hayatımda bir faciaya müncer oluyor; Maarif Müdürü hakkında, yanlış zehaba kapılmışız, mürâinin biriymiş! Hâsılı, muallimlikten ihraç olunuyorum; ihraç mı, tard mı, telâkkiye bağlı tabii! Vekâleten vazife ifa edişimiz, 'kifayetsizdir' esbab-ı mucibesiyle karar ittihazına imkân veriyor!"

Devam edemedi. Gözyaşları boşanmıştı: çekirdeksiz üzüm tanesi iriliğinde, saydam, hafif yağlı damlalar; inanılmaz bir çabuklukla sakalları arasından yuvarlanıp, çenesinden sapır sapır kucağına dökülüyorlar. Adeta hıçkırarak;

"... şu bendeki talih", dedi, "... kırk yılın başı, gönlüme göre bir kız buluyorum, o esnada..."

Feridun Hakkı harb görmüş bir adamdı; nice ağır yaralılar, kolları arasında yetim çocuklar gibi, içini çeke çeke ağlamıştı; hiçbirisinden bu derece etkilendiğini hatırlayamıyor: Rüknettin Şahab'ın ağlayışı, hayatını kaybetmek gibi bir dehşeti değil; hayat karşısında çaresiz kalmak gibi büyük bir aczi içerdiğinden mi? Onu teselli etmek bir arkadaşlık görevi ama, nasıl? Boşalmış kadehini doldurmaktan başka, çıkar yol bulamıyor. Rüknettin Şahab, 'zaafını teşhir eylediğinden, dehşetli mahcup', konuyu çoktan değiştirmişti. Ne biliyorsa bir çırpıda söylemek zorundaymış gibi, çabuk çabuk konuşuyor:

"... İzmir'in işgali takarrür etmiştir: Rumca gazetelere bir atf-ı nazar et, dediğime sen de iman ederdin! Kirye Venizelos, Paris'te Düvel-i Muazzama'yı mandepsiye bastırdı, evet! İtalyanlar istedikleri kadar..."

Ya da, düşünceli ağabey tavırlarıyla: "... sen zabitsin, terhis muamelen henüz mevki-i muameleye konmadı, müdebbir ol! Saatçi Tevfik Bey'le müdavele-i efkârda bulunduk; fikri, evvelemirde zabitanı tevkif edecekleri merkezindedir, galiba Girit'te öyle yapmışlar..."

Yıldızlı bir karanlığa çıkmışlardı. Yoğunluğu az, kuytularında **'sirtaki'**lerin kıpırdadığı, sarhoş naralarının patlayıp söndüğü, tuzlu bir deniz karanlığı. Punta'ya doğru gruplar geçiyor, kafayı çekmiş Rum delikanlıları bunlar, cıgaralarının ateşböceği bıyıkla-

rına konmuş, ellerinde birer armonik. Havagazı lambaları, kaldırımları öbek öbek aydınlatmamış mı, her öbeğe daldıkça, tepeden tırnağa havai mavi bir yaldıza bulanıyorlar; çıktıkları an, yosun kokulu, yapışkan karanlıkta suratları kayboluyor.

Feridun Hakkı ve Rüknettin Şahab, hiç konuşmaksızın, İkinci Kordon boyunca Konak'a yürüdüler. Cüppeleri bir acayip, sakalları yanlış, uzun boylu iki papaz, Hacı Davut Farkuh'un deposu önünde yollarını kesti: kötü Marsilya Fransızcasıyla, Singer Kumpanyası'nın ordaki kiliseye, nasıl gidebileceklerini soruyorlar; Lazarist rahipler olmalı! Rüknettin Şahab, adamakıllı sarhoş; neredeyse papazların üzerine yıkılacak! Peltek peltek, üstelik Fransızca, kiliseyi tarif etmekten vazgeçmiyor:

"... regardez-moi bien mon père,* tamam, kiliseye gitmek istiyorsanız, **prenez la rue Rafnewski, n'est-ce pas..."****

Arabaya bindirinceye kadar, ısrarlarına rağmen, Feridun Hakkı'nın koluna girmedi. Oysa yalpalıyor. Bir iki kere, tökezledi. Düşecek. Arada bir durup, işaretparmağıyla bir hayali tehdit ederek, atıp tutuyordu:

"... kudretin terkibinde madde mevcuttur, amenna; maneviyatı külliyen inkâr mı edeceğiz? Ben müteverrim bir adamım, madde olarak kıymet-i harbiyem nedir, hiç; lâkin maneviyatımla dimdik ayakta duruyorum, evet dimdik! Binaenaleyh Devlet-i Aliyye'nin kuvvet-i maddiyesi kalmadıysa, kuvvet-i maneviyesi de mi kalmadı..."

Yunan askeri üniformasını giymiş Rumlar, 'Karataş Karakolu mürettebatından, polis Salih Efendi'ye, o gece mi saldırmışlardı, bir gece sonra mı? Hadise, Karataş'taki Ermeni kilisesi dolaylarında, gece 'alafranga' saat on 'raddelerinde' oluyor: Salih Efendi, kilise yokuşundan yukarı çıkmaktaymış, 'müsellah' beş Rum birden üzerine atılıyor. 'Beylik' tabancasını, palaskasını almış; taşla, elinden yaralamışlar.

Bunları, Feridun Hakkı, Mektupçuzade 'İskeçeli' İzzet Bey'den öğrenmişti. Ertesi gün muayenehaneye çıkarken, merdivenin

---

*) "... bana bakın peder."

**) "... Rafnevski Sokağı'na sapın, tamam mı?"

sahanlığında rastladı: fesini sağ kaşına yıkmış, ipek gömleği tiril tiril; ellerinde kaçınılmaz 'süet' eldivenleri; kıvırcık bıyıklarının elektriği çıtırdayıp duruyor. Kalıbına kıyafetine bakınca, İzzet Bey, önemli 'muhtevaların' adamı izlenimini bırakır. Feridun Hakkı, bir kere daha, o yanılgaya düştü. Yunan işgaline dair, kimsenin bilmediği şeyler söylemesini bekliyor. Ne münasebet! Araya bir sürü gereksiz ayrıntı katarak, başladı son çapkınlığını anlatmaya: tafrasından yanına varılamayan Fransız **chanteuse**'ü* nihayet yola getirmiş; güpegündüz, Madam Kathina'nın 'pansiyonuna' atıyor! 'Şarklı' erkeklere dayanamıyorlarmış vesselam! Önce 'aşifteyi' el 'peşreviyle' lokum gibi yumuşatmış, 'bâdehu'...

Feridun Hakkı, içerde telefonunun çaldığını, o ara işitmişti. Pekâlâ dalgınlığına gelebilir, bu takdirde gerçekten 'facia' olurdu: "Ekseriya fikren meşgul, sâir- fil-menâm gibi dolaşmıyor muyuz?" Yarım ağızla özür dileyip, İzzet Bey'den koptu; göz açıp kapayıncaya kadar iki kapıyı geçip, masanın başında bitiyor. 'Çocuk' açmak üzereymiş, geldiğini görünce durakladı; yerini ona bırakarak, çekildi. Telefonda Haco'yla buluştular.

"... nasılsınız doktor bey, afiyettesiniz inşallah!"

"Hamdolsun Haco Hanım, sizi sormalı?"

"... hiç sormayın, ben pek fenayım: ne uyku ne durak, yemeden içmeden kesildim. Emrullah Râci Bey telaşlanıyor: geçen gece, doktora mı görünse dedi; Râci Bey sağolsun, Mavridis'den başkasına itimat etmez; bilmem hangi münasebetle Atina'da bulunuyormuş, isabet oldu..."

Feridun Hakkı, boş bulunuyor: "... niye?"

Güleç sesiyle, deminden beri sağlığının nasıl bozulduğunu, eğlenceli bir şeymiş gibi anlatan Haco, bu defa açıkça güldü:

"... niyesi? Size muayene olacağım: muayenehaneniz Ayayorgi Caddesi'ndeymiş, lâkin neresinde; lütfedip söylerseniz, yarın rahatsız edeceğiz..."

"... aman efendim, rahatsızlığın lafı mı olur, ihya edersiniz. Adres kolay: İtfaiye'yi geçtiniz mi, sağınıza düşüyor; kilisenin sı-

*) chanteuse: şantöz, kadın şarkıcı.

rasında, eski Kondilis Hanı. Esasen kapıya levha koyduk, nazar-ı dikkatinizi celbedecektir, ikinci katta..."

"... ikindiye doğru uğrasak, münasip midir acaba?"

"... takdirinize kalmış, efendim. Bence müsavi!"

"... teşekkür ederim."

Dolu dolu gülerek, ilave ediyor: "... Allah rızası için, derdime bir çare doktor bey! Rahatım huzurum kalmadı!"

"... hiç merak buyurmayın! Elimizden geleni yaparız."

Feridun Hakkı, telefon elinde, kalakalmıştı. Tere batmış olduğunu, o zaman fark ediyor. Karşı binanın camlarından, olanca güneş yine odaya yığılmış; göz kamaştırıcı bir ışıldama, yazı masasının, koltukların, paravanın yüzeyine saydam bir zar gibi sıvanıyor; sehpanın üzerine atılmış gazeteler, sanki cam yaprakları. Telefonu kapadı. Perdeleri usulca çekerek, 'tahassüslerini' jilet gibi doğrayan, keskin yansımalardan kurtuldu. Sonra 'çocuğa' sesleniyor:

"Muhittin oğlum, bana bir çay söyle!"

Çayını içerken, enine boyuna, Haco'nun telefonunu yorumlayacaktır. Bir kere hasta olduğuna inanmıyor: isteği onunla buluşmak, hastalık bahane! Böyle olduğu, telefon numarasını ele geçirmesinden, daha önce de onu aramasından anlaşılmıyor mu? Haco'nun onu görmek, onunla konuşmak istemesi, ne saadet! Dahası, hastalığını anlatırken kullandığı deyimler, halkın, sevdalıların 'halet-i ruhiyesini' anlatmak için kullandıkları: 'yemeden içmeden kesilmiş, ne uyku kalmış ne durak!' Haco, 'halk lisanıyla' demek istiyor ki seni unutamıyorum, 'gündüz hayalimdesin, gece düşümde.' Savaştan önce böyle bir durumla karşılaşsaydı, Feridun Hakkı, onunla alay edildiğine hükmeder, işin 'ciddiyetine' inanmazdı. Savaş, daha çok Arşaluys'la geçirdiği 'tecrübe', 'nefsine itimadını kuvvetlendirdi', artık doğru olabileceğine ihtimal veriyor. Gururunu okşaması bir yana, arandığı tutunacak dal!

Kısa telefon 'muhaveresinde' canını sıkan taraf, Haco'nun konuşmasındaki 'alaturkalık', bir de yalnız gelmeyecek olması! Üstüne basa basa, hep 'çoğul' konuşmadı mı? 'Rahatsız ederiz', 'Uğrarız' vs. Acaba kiminle gelecek? Şam'da Mahçubyan'ın muayenehanesine yalnız gelirdi, Karanfil Ağa aşağıda, arabada bek-

lermiş! Bir iki defa, 'istisnai olarak' Müzeyyen Hanım'la görünmüştü. "Karanfil Ağa refakat ederse, beis yok; lâkin Müzeyyen Hanım refakat ederse, kötü!" Sadece birbirlerini görmüş olacaklar, o 'fentli' kadının 'huzurunda' samimi söyleşilemez: hem sürekli gevezeliğiyle kimseye fırsat vermiyor, hem Haco'ya daima 'küçük kızı' gibi 'muamele ediyor.'

İçindeki heyecanı, gönlünce damıtamadı. İnanılmayacak şey, hastalar bastırıyor. Günlerce bekler, kapısını çalan çıkmaz; kırk yılda bir başını dinleyeceği tutar, böyle üst üste gelirler.

Önce 'nöbeti' üzerinde, sıtmalı bir Ermeni. Handaki iki Yahudi terziden birinde (Leon'da galiba), prova oluyormuş; birden, sarsıla sarsıla, müthiş bir titreme! Terzinin çırakları, iki koluna girip, getirmişler. Ufak tefek, suratı kıldan seçilmez (kaş, bıyık, saç, sakal) esmer bir adam; görünüşü ne kadar haşin, hatta korkutucuysa, yüreği o kadar temiz, yumuşak! Türkçeyi, İstanbul telaffuzuyla konuşuyor. Bu 'mereti' yıllardır çektiğini söyledi. "Birkaç aydır sulfatoyu ihmal ettikse, herhal ceremesini çekooruz!" Doktor'un yapabileceği fazla bir şey yoktu: 'klasik' bir sıtma reçetesi yazdı, hastayı divana uzatıp titremenin dinmesini bekledi. 'Çocukla' bir fayton çağırtıp, sonra evine gönderiyor.

Bir cıgara sarsa mı? O niyetle tabakasına uzandı, fakat saramayacak. Bu sefer, yüzü gözü kan içinde, bir Rum çocuğunu getirdiler. On yaşlarında olmalı. Yeşil gözleri gölgeli, kirpikleri kıvırcık, şirin bir oğlan. Nasıl da bağırarak ağlıyor! Kilisenin avlusunda, çelik çomak oynayanları seyre dalmış, 'piçlerden biri' ne türlü vurduysa, 'çelik' gelip sağ gözünün altına saplanıyor. Az yukarı olsa, gözünü çıkarabilirdi. Allah saklamış!

'Tedavi' iyi kötü cerrahlık gerektiriyordu; Feridun Hakkı ne yapsın, cephe hekimliğinin alışkanlığına sığınıyor. Evvela yaralıyı susturmalı, ortalığı velveleye verdiği sürece elini yaraya süremez; arkasından, çocukla birlikte içeriye doluşan 'mahalleliyi' çıkarması lazım; işe, 'bilâhare' koyulacak! Saplandığı 'nahiyeden' 'çelik'in çıkarılması, yaranın pansımanı, dikişi filan, bir saati buldu. Sorumluluk duygusu, dikkatini bütünüyle işine yoğunlaştırmıyor mu, Haco'nun geleceğini unutmuş; yalnız kalınca hatırladı, içine adeta gür bir ışık doluyor. Saat kaç oldu acaba? Çıksa mı? Bugün

'mutadın fevkinde' çalıştı. Dosdoğru evine gidip, rakısını, Cerrahoğlu Konağı'nın morsalkımlı balkonunda içmeyi kuruyor. Sevincinin tadını, 'demlenirken' çıkaracak!

Gazeteleri topladı, fesini giydi; çantasını kapatırken, telefon. "Hayırdır inşallah!" Ahizeyi kulağına götürdüğü sırada, karşı camlarda güneşin koyu bir turuncuya döndüğünü görüyor. Vakit epey ilerlemiş. Arayan Rüknettin Şahab'tı; atlılar kovalıyormuş gibi, soluk soluğa;

"... yahu Feridun", dedi, "... vaziyet vehamet kesbetti: rahatsız edişim, ondan! Biliyor musun, Yunanistan'ın asker ihracı, an meselesi! Gazete, İngiltere Âli Komiseri Amiral Calthorpe'ın İzmir'e geldiğini istihbar etmiş; Iron Duke kruvazörüyle, evet! Körfez'de, mucib-i endişe donanma faaliyeti müşahede ediliyor, galiba takviye gönderiyorlar..."

Doktor Feridun Hakkı, o kadar değişik, öyle iyimser bir 'halet-i ruhiye' taşıyordu ki, Rüknettin Şahab'ın ne heyecanını paylaşabildi, ne kaygılarını. "Âdetidir, her şeyi mübalağa eder bu çocuk!"

"... bu vaziyet muvacehesinde, hatt-ı hareketimiz ne olacak? Devletten hayır umma, devair-i resmiye gaflet uykusundadır: Vali İzzet Bey, başka dert kalmamış gibi, gazete kapatıyor: Anadolu'nun neşriyatını tatil etti. Huzuruna kim çıksa, sabr-ü-sükûnet tavsiyesinde bulunuyormuş: Bu itibarla, Müdafaa-i Vatan Komitası'nı içtimaa davet eyledik: sahib-i hamiyyet münevveranın, dakika fevtetmeden, harekete geçmesi derpiş olunuyor. Düşündüm ki, bu vatan uğruna kanını dökmüş bir zabit olarak, sen de..."

O akşamüstü, Rüknettin Şahab'a verdiği 'baştan savma' cevapları hatırladıkça, sonraları Doktor Feridun Hakkı, çok utanacaktır. Âdet yerini bulsun diye, o zaman, nerede toplanılacağını sormuş; katılıp katılmayacağını 'muallakta' bırakmıştı. Bir an önce Kordon'a çıkmaya can atıyor, Hükümet Önü'ne kadar yürüyecek: Şam'dayken o kadar sevdiği, Berada kıyısındaki yürüyüşlerin yerini, yavaş yavaş, Kordon'daki bu 'piyasalar' aldı. 'Gurub' Körfez'deki zırhlıları adeta tutuşturmuştu. Denizin üzerinde, yaldızlı turuncu bir pus; pusu yer yer yırtan, telkâri gümüş muhribler. İstim üzerindeki bir kruvazörün bacalarından, kalın, kıvamlı, kat

kat duman taşıyor; ne kadar ağır olmalı ki, çıkmasıyla suyun yüzüne katran gibi yayılması bir oldu. Sonra aklına, Halep'ten Karahisar-ı Sahib'e yaptığı 'tahammülfersa' tren yolculuğunu getiren, o duman kokusu! Zabit nefer, daracık kompartımana doluşmuşlar. İki gündür hiç uyumadı. Bitler, kaputunun yakasında yürüyor.

O hızla hayli ilerlemiş; Maksudyan Hanı'nın önünde yavaşladı. Sırtlarında 'semerleri', yorgunluktan dağılmış bol bıyıklı suratlarıyla, yarı çıplak rıhtım hamalları, Bakırcıyan Biraderler'in kapısına yığılmıştı. Cigaralarını avuçlarında içip, aralarında Türkçe, Rumca, Yahudice küfürleşerek, 'yevmiyelerini' bekliyorlar. Derken irili ufaklı çepçevre köpek, 'seyyar' bir köfteci peydahlandı: Tepeköylü Hafız derler, 'tükürük köftesi' meşhur.

Yaprak yaprak ağaçların, içinde ateş sarısı parıldadığı; akşamın yeşil yansımalı, mor mürekkep alacasında; Cerrahoğlu Konağı, çiçek açmış morsalkımları, görkemli balkonu, yüksek pencereleriyle, gemi gibi yükseliyordu. Feridun Hakkı, tam bahçe kapısını açacak, gözüne 'tartımaklı' bahçıvan ilişiyor: yorgun kulaklı, kuyruğu top top sinekli eşeği, sis mavisi; küfelerinde, imrenilecek irilikte 'turani' kirazlar! İki okka çektirse mi? 'Kızlar' taşlığı yıkıyorlarmış, 'Küçük Bey'in kiraz aldığını görünce, mutfaktan bakır lenger koşturuyorlar. Feridun Hakkı eve girerken, 'sofrayı' balkona kurmalarını buyurdu. Uzaktan, yanık yanık, akşam ezanı, ilk yarasalar, o sırada dökülüştüler.

Mâide odasında, meğer valizini hazırlıyormuş. "Kemal-i ciddiyetle!" 'Yunan askeri, bugüne yarına İzmir'e çıkmayacak mı', Despina Mandikas, 'her ihtimale karşı' davetini yinelemiş: Kirye Mandikas'ın evinde, kimse kıllarına ilişemez! Sözde Mâide inanmıyor, hatta mırın kırın etmiş ama, Despina'nın ne candan kadın olduğunu bilmez mi; üstelik, durup dururken böyle bir davette bulunmayacak kadar dengelidir: o halde 'tehlike varit, davete icabette faide çok' diye düşünmüş! Söyleyişi böyle.

Balkona, elinde 'zıvanalı', uzun bir cigarayla çıktı. Bu cigaraları, şehirde gittikçe çoğalan, 'beyaz' Rus mültecilerinden buluyorlar, günün modası. Baloya gider gibi boyanmıştı: yaşlandıkça süse düşüyor, pudradan suratı toz beyaz, allığı fazlaca kaçırmış; tombul ağzını, gelincik kızılına boyayınca, kan yalamışa dönüyor.

Balkona çıkar çıkmaz, morsalkımların aydınlık kokusu, kayboldu, iç bayıltıcı 'esans' kokusu ortalığı sardı. Mâide'nin yeni 'parfümü' bu, Lubin'in 'souvenir'i. Cıgarasını ağzına götürdükçe, tombul kollarındaki bilezikler şıngırdıyordu. Anlaşılan, nesi varsa takmış. Boynunda incileri, nohut büyüklüğünde, altı dizi.

"... aşkolsun Feridun, balkonda rakı safası yapacak zamanı, doğrusu fevkalade intihap etmişsiniz! Madam Despina, sizi de davet ediyor: Kirye Mandikas, hassaten söylemiş! Elim değmişken; valizinizi hazırlasaydım: neleri koymamı isterdiniz?"

Feridun Hakkı, ilk kadehini dudaklarına henüz götürüyor. Cevap vermeden, bir yudum aldı; anasonun hafif şekerli tadı, damağına yayıldı. Kadehi yerine bırakacağı sırada, mümkün mertebe uzlaşmaya yatkın bir sesle;

"... müsaade-i şâhâne sâdır olursa, bendeniz fakirhanede kalacağım" dedi, "... Nevnihal gelecek, evi boş mu bulsun? Saniyen 'kızları', koca konakta kaderine terk etmek, bize yakışmaz! Sâlisen, bu işgal, idrak eylediğim ne ilk işgaldir, ne de son!"

Ufacık sustu. Dişlerinin arasından, ıslıklı bir sesle ekledi:

"... râbian, şehrin işgali esnasında, şâgillerin himayesine iltica edemem, bu hacâlettir!"

Mâide reddini bekliyor muydu? Üstünde durmadı pek, asıl Mandikas'lara bulaşmasına takılıyor. Cıgarasının dumanını üflerken, gıdısını bıngıldatarak, çenesini yine havaya dikti:

"... teessüf ederim! Nasıl şâgil diye vasfedebilirsiniz? Nankörlük olmaz mı? Gaybubetinizi, senelerce bana hissettirmeyen, onlardır. Bahusus Rayegân Hanım'la, Despina!.."

"... Mâide, şurada iki kadeh rakı içeceğim, akşam akşam, zehir etme! Fuzuli münakaşaya tutuşmayalım, ne olur! Muhitine müdahale ediyor muyum, sen ona bakmalısın!"

Mâide, nedense titizlenerek, cıgarasını bitirmeden tablada eziyor: elinin altında yenecek şey oldu mu, 'atıştırmadan' duramaz, acaba ondan mı? Kiraz tabağına uzandı; kinayeli kinayeli, dedi ki:

"... istediğiniz serbestiye layık mısınız ki? Nasıl suiistimal eylediğinizi bilmiyor muyum? Mahiyeti meçhul, birtakım Ermeni matmazellerle, aşk sergüzeştlerine girmek için!.."

Arşaluys Mahçubyan'la ilişkisini, ilk defa ima ediyordu. 'Mesele' mi yapacak? Hayır, kocasının bağımsızlık gösterisine katlanamaz ya, hırpalamak içinden geldi. Nitekim, kirazlar onu daha çok ilgilendiriyor; bir başkasına el attı. Feridun Hakkı üstelemezse, olay geçiştirilebilir. Üstelemeyecek! İşitmemiş göründü. İlk ışıkların kör kör belirdiği akşam karanlığına, ürpererek savrulan bir kanun sesini dinliyor. Hangi evde çalıyorlar?

Mâide, iştahlı iştahlı; "... kirazlar güzelmiş!" dedi, "... nereden aldınız? Kapıdan mı, hayret! Nif kirazı olmalı; bu sene, ilk defa bu kadar lezzetlisini tadıyorum."

Sonra, onu hiç önemsemediğinin üstüne basmak için mi nedir, 'esans' kokusunu ipekli bir pelerin gibi yanardöner sarınıp, tek kelime söylemeden gitti. Feridun Hakkı, bir erkeğin bütün iyi niyetine rağmen, bir kadını niye dövebileceğini; böyle anlayışsızlık anlarında, çok iyi hissediyordu. Ağzına, elinin tersiyle iki tokat atmayı, az mı tasarlamıştı! Küstahlık, görgüsüzlük ve şımarıklıkla beraber oldu mu, hiç katlanılamıyor. Neyse ki yarın, Haco'yla buluşacak!

Akşam, 'Müslüman' İzmir'in üzerine, ince toz mürekkep halindeki yağışını, sürdürüyordu. Çok geçmeden, Arnavut kaldırımlı, kargacık burgacık sokaklar, 'zulmetlere garkolur.' Yatsıdan sonra, belki ellerinde fenerle 'gece oturmasına' giden, tek tük mahalle kadınları; sopasını köşebaşında, güp güp yere vuran '**pazavant**'*; haldır haldır, o sokak senin bu sokak benim dolaşan, başıboş köpek sürüleri. Kafesleri belli belirsiz aydınlanan, ahşap evlerin, cumbalarından aşağıya; basamak basamak, çocuk ağlamaları dökülüyor; mecalsiz annelerin, uykulu ninnisi; dip odalarda unutulmuş 'inmeli' dedelerin, karanlık öksürükleri.

Yarasalar, balkonun çevresinde, iyice çoğaldılar. 'Hicranlı' kanunun ürpertici sesi, Feridun Hakkı'yı kaptığı gibi, nereye götürür? Şam-ı Şerif'de, Haco'nun şarkısını ilk defa dinlediği, Fuad el Ma'rûf'un havuzu yıldızlı yaz bahçesine mi?

"... ey çeşm-i âhû hicr ile tenhâlara saldın beni..."

'Buhranlı' bir gece geçiriyor. Cephede böyle olmaz mıydı?

*) pazavant: bekçi.

'Gönüllü' keşif görevlerine çıkacağı geceler, 'taarruzlara tekaddüm eden' bazı sabah saatleri: bir yanı uyur, bir yanı uyumaz! Yine öyle: bir yanıyla işlerin yolunda gitmesi için, iyice dinlenmesi gerektiğine inanmış, harıl harıl dalmaya çabalıyor; öbür yanı, uykusunu kaçırabilecek binbir kötü olasılığı, birbiri ardına dizmekle meşgul: İkindiye doğru, ya 'hastalar' bastırırsa? O kalabalıkta nasıl konuşacaklar? İster misin Haco'yu, 'defterdar-ı sâbık' Emrullah Râci Bey 'cenapları', 'bizzat' alıp getirsin? Felaketin büyüğü bu! Hem canım, şehirde 'envai türlü' söylenti dolaşıyor. 'Yunanlıların asker ihracı vesaire', gelmekten büsbütün caymayacakları ne malûm?

Gözünün 'kopçasını' açtığı an, başka endişeler! Ne giyse acaba? Papayannis'e yeni diktirdiği 'vapur dumanı' yazlık esvaplarını mı (bu, ziyaretçisine özel bir önem verdiğini vurgular); savaş öncesinden kalma, pantolonu darlaşmış, midesi kemerinden taşan 'çulları' mı (bu, olduğu gibi görünmek istediğinin işaretidir). İkinci 'şıkkın' doğruluğunu aklı kestiği halde, 'aynalı dolaptan' çıkarıp, 'vapur dumanı' yazlıklarını giyiyor. Gel gör ki, sokağa adımını atar atmaz, davranışını yargılamaya başladı: gizlice sevdiği, bir kadın 'hastayı' kabul edecek diye, 'bayram çocuğu' gibi giyinmesi, yakışık alır mı? Sakal tıraşı için Andon'a uğrayacak, yıllardır orada tıraş olur, babası Cerrahoğlu Hakkı Bey'in de berberiymiş: dükkân boş, Andon'u sordu, kiliseye gitti dediler; kalfası Musta'fendi'nin koltuğuna oturdu: aman Yarabbi, o ne? Aynadan, burnu ve yanakları sarkık, gözlerinin altı torbalı, ablak bir herif ona bakıyor. 'Gönül lambası' ne kadar kısık olmalı ki, gözbebekleri zifiri karanlık, en ufak ışık sızıntısı yok. Haco, o ürkek ceylan, bu 'enkazı' ne yapsın?

'Öğle topu' patladığında, muayenehaneye çoktan damlamıştı. Panayotis'in –tembih ettiği üzere– 'dip bucak' temizleyip temizlemediğine bakacak! 'Panayotis,' ah Panayotis! Kondilis Hanı'nın yirmi yıllık 'emektarı'; hem kapıcılık eder, hem hademelik: bir ayağı hafif aksak, beyazı süt mavisi posbıyığının altından kalın sarılmış bir cıgara, sağ kulağının arkasından yarım bir tebeşir eksik olmaz; yukarı katlardaki 'kiryelerden' biri çağırdı mı, merdiven aralığından 'davudi' sesi direk gibi yükselir: "... **malista pasam!**" Ortalığı silmiş süpürmüş, iyi kötü 'yayıntıyı' toplamış

ama; camlaıda, son yağmurun izleri, benek benek! Feridun Hakkı, 'çocuğu' gönderecek oldu: kaç dakikalık iş, çıksın yapıversin! Muhittin, eli boş dönecektir: Panayotis kiliseye gitmiş, ne zaman geleceğini bilmiyorlar! Yalnız o mu, Todori, Yorgo, Hristo, daha ne kadar Rum varsa, hepsi! Üstelik, burunlarının ucundaki Ayayorgi Kilisesi'ne değil, yüksek kuleli büyük kiliseye gidiyorlar: Ayafotini'ye! Feridun Hakkı, hayal meyal, 'dini yortuları olmalı' diye düşünüyor. Camları sildirmekten, çaresiz, vazgeçecek: ikindiye kadar güneş içeriye dalacağından, nasıl olsa perdeleri örtmeyecek mi? Böyle 'idare' ediverirler!

Öyle 'idare' edemiyorlar: Haco, ikindiden önce çıkageldi, karşı camlardan yansıyan güneş, kapı ve pencere pervazlarının, yazıhanenin, sehpa ve koltukların keskin hatlarına, gümüşten zırhlar çekmiş, perdeler henüz örtülmemişti: duvarlar sanki kalaylı; havada ayna tozu bir parıltı, pul pul uçuşuyor. Haco, 'çocuğun', geldiğini duyurmasına fırsat bırakmadı; kapıyı çalmadan, paldır küldür içeriye daldı: sadakor çarşaf giymiş, 'tarçını'; eteği rob eteğinden farksız, pelerini göğüste kavuşan, 'alafranga' çarşaflardan, 'ajurlu' peçesi açık!

Feridun Hakkı'yı görünce durakladı; 'müstehzi' mi, 'mütehayyir' mi hemen kestirilemeyen bir gülüşle, dedi ki:

"... ilâhi doktor, sizi tanıyamayacaktım: hafızamda, zabit kıyafetinizle kalmış olduğunuzdan, başıbozuk görünce..."

Cevap vermesini beklemeden, suçortağı bir fısıltıyla eklemişti:

"... mucize vukubuldu: Karanfil Ağa'yı Beyler Sokağı'na gönderdik, eski konak komşularımızda iki saksı 'âşık merdiveni' bırakmıştık, onları alacak! Dürdâne'yle faytona atladığımız gibi..."

Dürdâne kim? Feridun Hakkı önce çıkaramıyor. Haco, bunu, bakışlarından mı anladı? Hep o 'müstehzi' mi, 'mütehayyir' mi anlaşılamayan gülüşüyle, hatırlatmayı deniyor: hani canım, Şam-ı Şerif'de Müzeyyen 'ablasını' muayeneye geldiği gün görmüştü ya, 'burnu hırızmalı, Habeşi halayık.'

"... halayık dedimse! Hemşirem olsaydı, bu kadar sevmezdim: haddızatında mahrem-i esrarımdır, içtiğimiz su ayrı gitmez!"

Sesini tekrar, az önceki suçortağı fısıltısına indirdi:

"... içerde beni bekliyor, her ihtimale karşı: Karafil Ağa gelirse..."

Doktor Feridun Hakkı, ağzını açıp tek kelime söylememiş olduğunu, o zaman fark etti. Haco'yu, geniş bir kol hareketiyle, en yakın koltuğa buyur ediyor. Zihnini kurcalayan, beyaz hekim gömleğini giyemeden, 'yakalanmış' olması:

"... buyurun, oturun reca ederim: istirahat buyurun! Sizi muayenehanemde görmek, ne bahtiyarlık! Ne gibi bir ikramda bulunabilirim: demli bir çay mı içerdiniz, orta bir kahve mi? Bizim Todori fevkalade şerbet yapıyor, bahusus vişne şerbeti..."

Haco'nun dudakları aralık durdu mu, altın dişlerinin yoğun parıltısı, ağzının içi yaldızla doluymuş izlenimini uyandırıyor. Kimin aklına gelir, 'kanela' istedi: seyrek de olsa içmeyi severmiş, evlerde yapılması pek âdet olmamış da! Bardağı, iki avucunun arasına alıp, küçük yudumlarla içiyor. Bu kadar çok mu konuşurdu?

"... size karşı mahcubum, ziyadesiyle mahcup! Şam'da ziyaretimize gelmek zahmetini ihtiyar etmişsiniz, beni haberdar etmediler! Karanfil Ağa'nın densizliği canım, başından büyük işler yapar, Müzeyyen 'ablam' fazla yüz veriyor, ne olacak, şımarmış!.."

Hiç hastaya benzemiyor. Görmeyeli, daha da güzelleşmiş mi? Teni pürüzsüz. Barut esmerliğinde, alttan alta, bir balmumu sarılığı: Feridun Hakkı, 'kavisleri son derece muntazam' kaşlarının, böyle gümrah, bu kadar siyah olduğuna dikkat etmemişti. Kısa, sert ve sık kirpiklerle donatılmış, zeytin yeşili gözleri, gözlerinden ayrılmıyor. Bir atmacayla mı bakışıyor? Yeşilliğin derinliklerinde, yanıp sönen, ateş sarısı cam iplikleri.

"... tuhafı şu ki, tebdil-i kıyafet gelişiniz mucib-i merakım oldu: sizi, 'agel'li, 'kefiye'li, 'urban' kılığında göremediğime, pek hayıflandım. Ne kadar yakışmıştır kimbilir?"

Alay mı ediyor? Sözünü bitirir bitirmez, kahkahayı bastı: kalın, iri, halka halka dağılan, bir kahkaha! Feridun Hakkı, aylar önce, Mahçubyan'ın salonunda sırasını beklerken, bir benzerinin içerden yükselmiş olduğunu hatırlıyor. Nasıl da şaşırmıştı!

"Tebdil-i hüviyet de ettiniz mi?"

"Biz-zarure! Zabitler derdest olunuyordu."

"... merakımı mâzur görün, hangi ismi intihap etmiştiniz?"

Feridun Hakkı gülümsedi. 'Hayalen', Bedevi kıyafetinde, Bâbül-lâtif'in cümle kapısından giriyordu. Etrafta, İngiliz bayrakları.

"Yâsin," dedi, "... Yâsin Haddûka! Mamafih, intihap hakkım yoktu. Vesika-i müsbitem ye'dimdedir, hin-i hacette kullanabilirim!"

Bir kahkaha daha! İri halkalar, kalın kalın dağılıp, camlara çarparak ufalanıyor. Altın dişlerinden, duvarlarda tel tel, kuyumcu vitrini aydınlığı.

"... ilâhi doktor bey, ne kadar lâtifecisiniz!"

Feridun Hakkı, 'nezaket icabı' Müzeyyen Hanım'ın sağlığıyla ilgilendi:

"... âfiyettelerdir inşallah! Nöbetleri tevâli etmiyor ya!"

"... etmez mi? Deniz vapuruyla gelirken, yokladı: Beyrut'tan hareket etmişiz, kimseyi tanımam bilmem, korkudan öleyazdım! Rabbime şükür, hafif atlatıldı. Deniz vapuruyla seyahat ettiniz mi? Üstün sema, altın derya, insan dehşete düşüyor: bir daha mı, tövbeler tövbesi!"

Bu arada, Şam-ı Şerif'den 'iftiraklarını' anlattı. Şükrî el Eyyubî 'cenaplarının', 'himaye ve iltimasları' olmasaymış, yola çıkmaları ne mümkün! İngilizler kuş uçurmuyorlarmış ki! 'Bilhassa' Osmanlı 'tebaasına', bir 'burûdet!' Ortalık yatışır gibi olunca, Şükrî el Eyyubî 'cenapları' araya girmiş, 'suiniyet sahibi olmadıklarını tekeffül ediyor', seyahat iznini güç belâ koparmışlar: 'onca eşya' evvela 'kara vapuruyla' Şam'dan Beyrut'a nakledilmiş; oradan 'deniz vapuruna' yükledikleri gibi, ver elini İzmir!

"... Müzeyyen ablam, fevkalade zabit kadındır: sağa kumanda, sola kumanda, Şam'da zırnık bırakmadı: Mutfaktaki su küplerine, bahçedeki hasırlara varıncaya getirdik. Hâlimizi görmeliydiniz..."

"... peki, sonra?"

"... sonrası? Ödemiş'te çift çubuk bırakılmış, hanidir ortakçı elinde, gidilip görülmesi icabetti. Mayamız toprak, kendimi verdim mi, alamam! İhtimal şifayı orada kapmışım, lâkin İzmir'de zuhur eyledi: boğazımda, nah şuramda bir şey kalmış gibi, yutkunurum gitmez! Yemeden içmeden kesildim, midem bilâfasıla bulanıyor. Geceleri ne uyku ne durak: birinci horozlar, ikinci horozlar, döşeklerde dört dönüyorum..."

Feridun Hakkı, onu muayene etmenin sırası olduğuna hük-

metmişti. "Fırsattan bilistifade, şu perdeleri örtsek mi?" Perdeler fesrengi, yarım da örtülse, içerdeki ışıldamayı boğup, vişnerengi bir loşluğa çeviriyor. Askıdan alıp, nihayet giyebildiği hekim gömleği bile, hafif çilek pembesi.

"Lütfedip, çarşafınızı çıkarsanız? Paravanın arkası, müsaittir zannederim. Anlattıklarınızı nazar-ı itibare alırsak..."

O esnada, 'münasebetsiz' bir telefon. Cevap vermese mi? Santralın ısrarını düşünerek, bunu göze alamıyor. Arayan, 'tahmin ettiği üzere', Rüknettin Şahab ama, ulaştırdığı haberler, 'tahminlerinin fevkinde' kötü:

"... Feridun, mahvolduk! İzmir'in işgali, fiilen başladı. Bu sözüme mim koy, başı bermutad Düvel-i İtilâfiye çekiyor..."

İngiltere 'devlet-i fehimesinin' İzmir Konsolosu Mister James Morgan, Vali İzzet Bey'i 'makamında ziyaret ederek,' neyi bildirmiş? İtilâf Devletleri'nce, İzmir ve havalisindeki 'mevki-i müstahkemlerin', Mütareke 'ahkâmı mucibince' işgal olunacağını! Foça'ya Fransız, Urla'ya İngiliz, Karaburun'a İtalyan, Yeni Kale'ye Yunan 'kıtaatının, ihracı mukarrer' imiş!

Rüknettin Şahab, hattın öteki ucunda, yırtınıyordu. Perde perde yükselen sesi, 'mütecaviz.' Belki masayı yumrukluyor:

"... şu dakika, istihkâmların zaptı ikmal edilmiştir. Az evvel vilayet muhabiri geldi, vali beyin pürtelaş Amiral Calthorpe'u ziyarete gittiğini söylüyor. Iron Duke zırhlısına! İzmir ahalisi, vaziyetten henüz haberdar edilmedi; mamafih bazı eşhasın, Hükümet Önü'nde toplandığı görülüyor..."

Haco donakalmıştı. Çarşafı elinde, meraklı gözlerle bakıyordu. "Bir lahza için, o esrarengiz hüviyetine büründü mü?" Sokaktan, uzaklaşan bir faytonun, çıngıraklarını duydular. Camlarda, bir arı vızıldıyor. Feridun Hakkı, telefonun elinde titrediğini fark etti; soğukkanlılığını korumaya gayret ederek, diyor ki:

"... Şahab iki gözüm, haklısın, bunlar endişeaver emareler! Lâkin keyfiyetin, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgaline müncer olacağını, nereden isdidlâl ediyorsun? Bu nokta vuzuha kavuşmadı..."

Telin öbür ucunda, Rüknettin Şahab, adeta 'infilâk' ediyor:

"... nereden mi? Nereden olacak yahu, Venizelos cenapları-

nın beyannamesinden! Ittılaına arzederim, beyim: başta Metropolit Hrisostomos olmak üzere, civar kasabaların papazları, İzmir'in Rum ahalisi, Ayafotini'de içtima halindedir, evet! Yunan Konsoloshanesi'nden, Kirye Mavrudis gelmiş, bunlara Venizelos'un beyannamesini kıraat etmiş, gözyaşları içinde dinlemişler. Venizelos'un deyişi, İzmir Yunan oluyor, zinhar itidalinizi kaybedip..."

Telefonu kapatırken, soluk soluğa ilave edecektir:

"... Feridun, Müdafaa-i Vatan Komitası, derakap içtimaa davet edildi: Mekteb-i Sultani'de toplanılacak! Seni de behemahal bekliyoruz, gözünü seveyim ihmal etme, bu bir hayat memat meselesidir..."

Son cümlenin üzerine, asabi asabi, basıyor:

"... hayat memat meselesi dedim!"

Telefondan sonraki sessizlikte, Feridun Hakkı'yla Haco göz göze geldiler. Haco'nun alıcı kuş bakışı keskinleşmiş, vahşi bir hal almıştı. Aralık dudaklarından, altın yaldızlı bir ışık sızıyor. Camlarda, durup durup vızıldayan arı. Feridun Hakkı, 'izahatta bulunmak, mecburiyetini hissetti.' Mümkün mertebe olağan bir sesle, diyor ki:

"... gazeteci bir refikim vardır, oydu: Yunanistan'ın İzmir'e asker ihracı, kat'ileşmiş!"

Haco'nun iki eli, ağzına yükseldi. Çaresiz bir sesle;

"Vah başımıza gelenler!" dedi, "... şimdi ne olacak, doktor?"

"... evvelemirde şu muayeneyi hitama erdirelim, bilâhare teemmül ederiz. Divana uzanmanızı reca etsem!.. Evet, öyle! Ağrı sızı oluyor mu? Oluyorsa, lütfen o nahiyeyi gösteriniz!"

Haco, kısa, sert ve sık kirpiklerle donatılmış, zeytin yeşili gözlerini, Feridun Hakkı'nın gözlerine dikmişti. İki eliyle elini tuttu, akıl almaz sertliği esvabının üstünden hissedilen, sol memesinin üzerine bastırdı:

"... burası" dedi, "... benimkisi, kalp ağrısı doktor!"

Haziranın dağdağalı günlerinde, Nice'den bir mektup! "Hayırdır inşallah!" Gelse gelse, Arşaluys'dan gelir; Feridun Hakkı, bunu tahmin ettiği halde; pembe 'fantezi' zarfı, açamıyor: son haftaların 'meş'um olayları, 'ruhuna', ağır bir felaket önsezisi yüklediğinden mi? Her telgraf bir işgal, her telefon ya bir 'tevkif', ya bir 'vefat'; Nice'den çıkagelmiş bir mektup, hangi 'beşâret' haberini getirebilir ki?

Tahmininde aldanmamıştı. Arşaluys sayfalarını, istediği kadar Şam'da yaşadıkları 'aşkın' anılarıyla süslemiş olsun, mektup 'biçâre pederinin' ölümünü bildirmek için yazılmış! Hiç akla gelir mi? Feridun Hakkı, 'yıldırımla vurulmuşa döndü': boğazında bir düğüm, burnunun 'direğinde' bir sızı; gözlerinin önünde satırlar, birbirine karışıyor. İşin 'mahiyetini' anlayabilmesi, birkaç defa okuduktan sonra, ancak mümkün olacak:

"... işgali müteakip, İngiliz idaresinin, Hamparsum Bızdıkyan namında bir şahsı tevkif ettiğini duymuş idik: Bâb-ül-lâtif diye ma'rûf bir maison de plaisirs* **müsteciriymiş: Kafkas Ermenisi, ism-i faali karışık bir zat! Akabinde,** c'est la catastrophe!** **Pederim derdest ediliyor: İngiliz bir başçavuş, 'gurkha' tesmiye ettikleri dört adet Hindu nefer; akşam vakti, sırtında beyaz gömleğiyle, muayenehanesinden alıp götürdüler.** C'est terrible, non?*** **İngiliz makamlarına müteaddit müracaatta bulunduysak da, sadre şifa cevap alamadık: isticvabı devam ediyormuş,** c'est tout'**** **Hangi zan altında tutulduğu, bir hafta sonra sarahat kazanabildi: Osmanlı Teşkilât-ı Mahsusa'sı ile teşrik-i mesai etmesinden şüphe ediyorlar..."**

---

*) maison da plaisirs: genel ev, randevu evi.
**) c'est la catastrophe: facial
***) c'est terrible, non: korkunç değil mi?
****) c'est tout: hepsi bu kadar!

Biraz daha aşağıda, Feridun Hakkı'nın, 'tevahuşla' okuduğu şu satırlar:

"... Suriye 'diktatörü' Cemal Paşa'nın, tabib-i mahsusu ve mutemedi olduktan mââda; birçok Osmanlı zabitini, güya hanesinde gizlice vikaye, bilahare Türk hatlarına intikalini, temin ve teshil eylemiş!.."

Bir ay kadar sonra, 'aleyhinde' yeterli kanıt bulunamadığından, salıverilir. O gece, Mahçubyan Konağı'nda, artık ne şenlikler! **("... c'était une fête! On buvait, on chantait, on s'amusait comme des gamine!.."*** Heyhat, bu 'meserret' uzun sürmüyor: Araplar, Mahçubyan'a cephe alıyorlar. Artık her fırsatta, gizli açık tehdit; sudan gerekçelerle, işini engelleme; uluorta hakaret! Küstahlığı, geceleri **'Villa Makhdjoubian'ı** taşlamaya, 'sadakatı müsellem' Arap hizmetkârları dövmeye kadar vardırmışlar. **("... validem ve ben, sokağa çıkamaz olmuş idik!")** 'Husumet' daha da yoğunlaşınca, Vahanak Mahçubyan göç etmeye karar veriyor. **("... une décision cruciale qui s'imposait!")**** İlkin karısıyla kızını, Beyrut üzerinden, Marsilya'ya 'müteveccihen' yola çıkarmış; hesapça, bir iki hafta zarfında, işlerini tasfiye edip, arkalarından gidecek. 'Maalesef', gidemeyecektir.

Bir gece sabaha karşı, 'müsellah' Bedeviler, Mahçubyan Konağı'nı basmıştı. Firuze mavisi karanlıklardan bembeyaz sağılıp; salonlara, odalara, koridorlara, hafif ve uçucu hayaletler gibi dağılıyorlar. Acımasız bir talan başlıyor. Bir yandan kristal aynaları tuz-buz edip, gümüş takımlarını, şamdanları torbalarına doldurur; öte yandan, hilâl gibi cenbiyeleri ellerinde parıl parıl, köşe bucak Vahanak Efendi'yi ararlarmış. Bu 'gûlgûle esnasında' o, can havliyle, arka bahçeden kaçmaya kalkışıyor. Yakalanmış, oracıkta işini bitirmişler. Zavallı Mahçubyan, gecelik entarisini çıkarmaya, vakit bulamamış! Bunlar, Nuri Şalan'ın 'hecinsüvar' Bedevileri, Ruvale Kabilesi'nden. 'Faciayı' Nice'e duyuran Eczacı Fuad el Ma'rûf, 'hassaten' belirtiyor. Mahçubyan'ın 'na'şını', arka bahçe-

*) "sanki şenlikti, yeniyor içiliyor, şarkı söyleniyor, çocuklar gibi eğleniliyordu..."
**) "kesin bir karar almak gerekiyordu."

deki kuyuya attıkları için; 'müteveffaya', doğru dürüst cenaze töreni, yapılamadığını da!

O gece rakısını, Cerrahoğlu Konağı'nın morsalkımlı balkonunda içerken, Feridun Hakkı her kadehini, Vahanak Mahçubyan'ın 'aziz hatırasına' kaldıracaktı. Aydınlık bir akşam, ufukları sinsice sırlanmış, karanlık basmak bilmiyor. Yükseklerde, 'gurub' kızıllığıyla alev alev, kırlangıçlar. Hafif rüzgârla belirip kaybolan, kilise çanları: Ayafotini'den mi? Ayayorgi'den mi? Vahanak Mahçubyan, hayalinde sarhoş; gözleri iki çizgi, kafasının dazlağı boncuk boncuk ter; iri ve tombul elinde kayboluveren, 'karafaki'den, kadehini doldururken, diyor ki:

"... sefalet maddi olunca doktor bey, vekarını muhafazaya muktedirdir; lâkin manevi sefaletin, vekarlısı kaydedilmemiş! Cemal Paşa Suriye'de hâkim-i mutlak iken, etrafında pervane olanlar, o mutabasbıs gürûhu, bugün Arap milliyetperveri geçiniyor. Manevi sefalet işte budur, suret-i kat'iyede müstekreh bir şey!.."

Kadehler boşaldıkça, acısı çoğalıyordu. Bir ara onu, 'götürürlerken' görmesin mi? Sanki muayenehanesinin, penceresinden seyrediyor: tahtakurusu kızılı İngiliz başçavuş, zeytin çekirdeği dört Hindli asker, etrafını sarmışlar; fakat o, ağır ve hantal gövdesiyle o kadar heybetli ki, askerler yanında birer cüce; adeta onlar onu değil, o onları götürüyor: gümüş tespihinin tanelerini, parmakları arasından, cıva damlaları gibi yollara saça saça; görkemli hippopotam adımlarının, gücüyle sürükleyerek! Hayal, Feridun Hakkı'nın zihninde, epeyce tekrarlandı; adamakıllı sarhoş olunca, sonradan uykularına saracak, bir kâbusla yer değiştirdi: kana bulanmış, beyaz ipekli geceliğinin etekleri uçuşarak, Mahçubyan'ın cesedi, 'dipsiz' kuyunun zindan karanlığında 'namütenahi' düşüyor. "Ebedi bir düşüş bu! Hiçbir zaman, hiçbir yere ulaşamaz! 'Kıyamet'e kadar düşecek!"

İşin tuhafı, İzmir'e döneli 'zihnen' Arşaluys'a, bitmez tükenmez mektuplar yazdığı halde, Nice'den mektubunu alınca ondan çok 'pederini' düşünmesi! Vahanak Mahçubyan'ın dramını, şimdi daha iyi anlıyor; Osmanlı yönetimine muhalif –ne muhalifi, 'muhasım'– onca Arap, Ermeni, Mâruni, Dürzi arasındaki, vahim yalnızlığını! "Toprağı bol olsun, izhar eylediğinden çok daha zi-

yade 'İttihatçı', binaenaleyh 'Osmanlıcı' imiş!" Hamparsum Bızdıkyan'la 'irtibatı' eski olmalı; onu kaçırmak amacıyla kurulmuş 'muvakkat bir irtibat' değil: bir 'örgüt' bu, ya doğrudan doğruya Teşkilât-ı Mahsusa'ya* bağlı, ya ona 'muvazi faaliyette bulunuyor.'

Halep'e vardığı gece indiği handa, 7. Ordu istihbaratından iki zabit, Feridun Hakkı'yı, eliyle koymuş gibi bulmuştu. Müzeyrebli Yâsin Haddûka olmadığını, neredense biliyorlar. 'Hicranlı' bir gece, dağınık 'hezimet' gecesi. Merdiven basamaklarında, 'kara hummalı' köylüler Arapça sayıklıyor; avluda, 'mekkâre' katırlarının nal şakırtısı; havada, insanı neredeyse öğürten, yağda kavrulmuş soğan kokusu. İki zabitten biri, dişlerinin arasından konuşan, karayağız 'erkânıharp' binbaşısı; 'tabib yüzbaşı Feridun Hakkı Bey'den, yola çıkacağı sırada Bızdıkyan'ın ona teslim ettiği, 'emaneti' istedi: muşambaya benzer bir şeyle sarılmış, 'alelâde' bir paket! "Ağleb-i ihtimal, ihtiyarımız haricinde Teşkilât-ı Mahsusa'ya 'kuriyelik' etmişiz. Hayret! Hayret ki, ne hayret!"

Feridun Hakkı, onu Halep'den Karahisar-ı Sahib'e götürecek trende, ancak bu zabitlerin 'tavassutuyla' yer bulabilmişti. Ortalık, ana baba günü. Vagonların üzerinde, yolcu öbekleri. Koridorlarda titreşen, sıtmalı neferler. Pislik, rezalet! O zaman, Vahanak Efendi'nin 'meseleye methaldar olabileceği', doğrusu hiç aklına gelmemişti. İnsanları anlamak zor, doğru değerlendirebilmek imkânsız. Şam'daki 'ikameti' boyunca, Vahanak Mahçubyan'ı, hastalarının ağzını altın dişlerle donatmaya meraklı, 'hafif kaçık' bir ihtiyar sandığına, düpedüz utanıyor. 'Aziz hatırasına', bir kadeh daha kaldıracaktır.

Cerrahoğlu Konağı, yıldızı bol yaz karanlığına gömülmüştü: morsalkım kokusuna karışan, değişik kokular: 'baharlı' karanfil kokusu, bahçede yakılan mangal, mutfakta rendelenmiş salatalık. Limandan, bir vapurun uğuldadığı duyuluyor. Komşu bahçelerin birinde, su çekiyorlar: tulumbanın, hırıltılı öksürüğü. Feridun Hakkı, konakta yalnızdır. Cerrahoğlu Hulûsi Bey, şehirdeki katliamdan sonra, kızını ve torununu, Karşıyaka'daki yalıya götürdü:

*) Teşkilât-ı Mahsusa: İttihatçılar dönemindeki Osmanlı istihbarat örgütü.

daha emniyette olurlarmış! Mâide'nin hazır tarafı, Mandikas'lardan döneli üç gün geçmedi, Karşıyaka'ya gidiyor. İşgali, memleketine çökmüş bir 'şeâmet'ten çok, ona 'tebdil-i hava' sağlayan bir fırsatmış gibi alması, kocasını delirtebilir. Nevnihal gitmek istemedi, aslında onun hakkı, sınıfını ikmalsiz geçmesine mükâfat sayılır: yalının bahçesi geniş ("... bir arazi-i vâsıa!"), kapısında gıcır gıcır fayton, önünde 'hususi deniz hamamı'; tatil safasına bundan elverişli yer mi bulunur? Hayır, o babasıyla kalmayı istermiş, annesinin aksine işgalden ve onu izleyen katliamdan, 'fevkalade müteellim'; Hasan Tahsin Bey'in, Yunan 'alemdarını' vurup devirişini, dedesine, yüz defa hikâye ettirmedi mi?

Merak bu! 'Keyfiyeti' gözleriyle görebilmek için Cerrahoğlu Hulûsi Bey, işgal günü 'alessabah', Whithall'lerin Konak'taki yazıhanesine damlamıştı: balkonu, Konak Meydanı'na tamamiyle hâkimdir. Efzon Alayı'nın, mızıkasını döve döve, Sarı Kışla'nın önünden kıvrılarak, Göztepe Tramvay. Caddesi'ne yönelişini, oradan seyrediyorlar. 'Mahşeri' kalabalık. Yerli Rumlar, 'meserretten adeta tecennün etmiş', akıllara durgunluk veren 'tezahüratta' bulunuyor. Hulûsi Bey, beyaz at üzerindeki Yunan bayraktarının, bir ara, 'yere yuvarlandığını gördüm' diyor. 'Silah endahtını' işitmemiş. Herkesin 'halis muhlis' Yunanlı sandığı bu 'deyyus', Fasulia Meydanı'ndaki Meyhaneci Yani'nin, oğluymuş meğer! Kimin ateş ettiği, 'elân' meçhul, kahvelerde tartışılıyor: Saatçi Aziz Efendi dediler, bazıları gazeteci Hasan Tahsin Bey dedi; Giritli bir Rum olduğunu, savunanlar çıktı. Nevnihal, Hasan Tahsin Bey olduğundan emin: hemşiresi Melek Hanım'ı, Yunanlıların 'şerrinden' korumak maksadıyla; fahri Konsolos Heinrich Bey, alıp Amerikan Kolejine getirmiş (onun okuluna); oradan biliyor.

Cerrahoğlu Hulûsi Bey, Feridun Hakkı'nın da Karşıyaka'ya gelmesini, çok arzu edermiş ama, koca konağı kime bırakacaklar? Hele 'tevâli edip duran, katliam ve yağma, nazar-ı itibara alınacak olursa?' Mengenli aşçı Mahmut Usta'dan başka, konakta erkek yok, o da yaşlı; gerçi 'pazavant' Mustafa Çavuş, gece gündüz gözkulak oluyor ama, yetmez ki! 'Kızların başında, Yunan devriyelerine muhatap olabilecek, dirayetli bir şahsın bulunması

elzem!' Feridun Hakkı gitmeyi aklından geçirmemişti, konakta seve seve kaldı: işgal nedeniyle, Haco'yla bağlantısı kesildi ya, 'teessüs', muayenehanesine düzenli gitmesiyle mümkün; bu da, Tilkilik'te kalmasını gerektiriyor. Kızlar ona iyi bakıyorlar, hele Emsâl etrafında pervane; nitekim al al yanakları, terli memeleriyle, az sonra elinde fener, balkonda görünecektir:

"... karanlık bastırdı da, küçük bey..."

İzmir'in Yunanlılarca işgali, Şam-ı Şerif'in İngilizlerce işgaline, hiç benzemedi. Ağrılı oldu. Feridun Hakkı'nın 'ruhunda', günlerdir bunun ağırlığı!

O gün, her ihtimale karşı konakta kaldığı için, işgalin ne 'suret-i cereyanını' görebildi, ne onu izleyen 'vahşeti'. Akşam, 'mekteb-i sultani'deki toplantıya yetişememiş; gece, Maşatlık'taki 'redd-i ilhak' mitingine, şöyle bir uğrayıp dönmüştü: karanlıkta, öbek öbek yakılmış ateşler; heyûla ağaçlar arasında, oradan oraya koşuşan, ne yapacağını bilmez 'pejmürde' ahali; 'hatiplerin' ümitsiz öfkesi ve yorgun isyanı; kötümserliğini, büsbütün koyulaştırıyor. Sabah, kilise çanlarıyla uyanmışlardı. Şehrin üzerinde dalgalanan, muazzam bir çınlama! Bakırdan kanatlarını birbirine vurarak, sanki devâsa kuşlar geçiyor. Çan seslerine, çok geçmeden İtilâf donanmasının düdükleri katıldı. Arkasından, fabrikalarınkiler! Kulaklardan helezon helezon girip, adamın beynini oyan, korkunç bir uğultu: meğer, İzmir'e ilk ayak basan, Yunan 'kıtaatını' selamlıyorlarmış!..

Kahvaltısını, 'alelusul' balkonda etmişti. Hava 'sıklet', yağmura gebe: Güneş çabucak boğuluyor. Yapağımsı, incir moru birtakım bulutlar, Çatalkaya üzerinden Körfez'e yığılmış. Mevsime göre 'mutad' sayılamazsa da, selli sulu bir yağmur indirebilir. Kahvaltıdan sonra 'kızlara', hanidir tasarladığı şeyi açıkladı: hazır evdeyken, şu havuzun yosunlarını temizleseler! Çiçekler de ellenip küllenmek istiyor. Emsâl, Afitab, Muhsine, 'iş donlarını' çektikleri gibi, yallah bahçeye: ellerinde 'tahta bezleri', kovalar, 'sulama tenekeleri', çatal bahçe çapaları! İşe tam koyulmuşlardı ki, uzaktan, silah cayırtısını işitiyorlar. "Aaaa, hayırdır inşallah, ne ola ki?" Feridun Hakkı, bahçe kapısının önüne çıktı, kulak kabartıyor. Savaş alışkanlığıyla, tek tek mavzerleri, mitralyözlerin geve-

ze takırtısını, ne de güzel ayırdetti! Şehirde, 'muhtemelen Konak taraflarında' bir şeyler oluyor ama, ne?

Yokuşun alt başından, pat pat, ayak sesleri! Derken, fesini kulağına basmış, al kuşağının püskülü baldırlarını döver, soluk soluğa bir 'bıçkın' peydahlandı. Dirseğine kadar kana bulanmış sağ eliyle, sol omzuna 'çevresini' bastırmıştı. Burma bıyıklı esmer suratı, sıvama ter. Onu görünce, durakladı. Kanı, dirseğinden ayaklarının dibine, şıp şıp damlıyordu. Bağıra bağıra dedi ki:

"... İzmir elden gitti, Feridun Bey! Hökümat Önü'nde Yunan, ümmed-i Muhammed'i kırıyor!.."

Göğüs geçirip, başını salladı: "... gahp'analı dünya!"

Feridun Hakkı onu tanımıyor. Cevap verse mi? Ne diyebilir? Zaten o, cevabını beklemeksizin, yokuşun üst başında kayboluyor. Söyledikleri, 'kızları' 'perişan' etti: Emsâl'in benzi, mum. Muhsine'nin, 'iki gözü iki çeşme'. Bahçede, daha fazla oyalanmalarının doğru olmayacağına, Feridun Hakkı o zaman 'kanaat getirmiş'; onları, içeriye göndermişti. Yalnız kalınca, havuzun başına bir iskemle attı: 'beylik' tabancası belinde, yağmur bastırıncaya kadar bekledi. Cıgara üstüne cıgara sarıp, fosur fosur içiyor; –nereden nereye– Miralay Doktor Manfred 'Bey'in, cephede ona söylemiş olduklarını düşünüyordu:

"... işte böyle **herr doktor,** silahı elinize aldınız mı, hücuma kalkmalısınız; elde silah, başkasının taarruzunu beklemek, asâbı bitirir!"

O böyle beklerken, şehirde kan gövdeyi götürüyormuş, sonra sonra öğreniyor. Efzonlar, Konak Meydanı'nda kimi yakaladılarsa öldürmüşler; Sarı Kışla'nın ordaki kahvelerde bulunanları (Bahri Efendi'nin, Giritli Sait Ağa'nın kahveleri), Askeri Kıraathane'dekileri! Sinsi bir barut kokusu, kabuk bağlamış kan, sağda solda cesetler. Yüzükoyun, çarşaflı bir kadın; eteği, kalçasına kadar sıvanmış, mavi damarlı baldırları görünüyor: ölü beyazı. İkişer adım arayla, besbelli mitralyözün biçtiği, iki ihtiyar, bir çocuk. İhtiyarlardan biri gülümsüyor: dişsiz ağzında, 'müstehzi bir tebessüm' donup kalmış! Çocuğun yarasına konup kalkan, kızıl pırıltılı yeşil sinekler; elinde yarısı yenmiş, horoz şekeri. Hele Sarı Kışla'da 'esir aldıklarının', süngü dipçik, Patris gemisine götü-

rülüşünü görenlerin anlattıkları, evlere şenlik! Kim ki 'Zito Venizelos!' diye bağırmamış, o dakika delik deşik etmişler; bu arada, bir de miralay, Süleyman Fethi Bey mi, ne?

'Tramvay güzergâhı' (Karataş, Mektupçu, Karantina), başka bir cehennem! Efzon neferleri oralarda, birer ikişer evlere dalıp, yeni 'çarşaf tutunmuş' körpe kızları kirletmişler; 'hamile' asker karılarını, bazı 'münevver' hanımları! Ötede Kemeraltı, Başoturak Camii'ne kadar. yağma ediliyor. Camlara bir dipçik, yerler çatır çutur. Kaldırımlarda delik zeytinyağı güğümleri, yırtık çuvallar, parça parça peynir tulumları; başlarında birer köpek, pis burnunu uzatmış, koklar durur. Markizet, organza, basma; top top kumaşlar ki sokak aralarına serilmiştir, kimsenin dönüp baktığı yok, gelen geçen çiğner: 'rengârenk' Fransız satenleri mi, çiçekli emprimeler mi?

İki gün sonra, 'Kuva-yı İşgaliye Kumandanı, Miralay Zafirios'un 'Aydın Vilayeti Rum Ahalisine Beyannamesi' yayımlanmıştı: vilayetin içinde ve dışında, Rum ahali Türklere silah çekmekte, 'menkul emvalini' yağma etmekteymiş! 'Tekerrürünü suret-i kat'iyede yasaklayıp, asayişin temini zımmında son derecede azimli hareket edeceğini' açıklıyor. Ortalığı, biraz olsun yatıştırdı mı? Birkaç gün sonra, Vali İzzet Bey'in halka beyannamesi: "İzmir'de Osmanlı İdaresi devam etmektedir."

Bir an önce muayenehaneye gitmek istemiyor mu, aklı kesmese de, Feridun Hakkı'nın, buna inanması gerekiyordu. Aklı nasıl kesebilir? Miralay Zafirios, gazeteler aracılığıyla, 'bilumum Osmanlı zabitanının, Kumandan Ali Nadir Paşa veya Vali İzzet Bey'in huzurunda, isbat-ı vücut eylemesini' emretti. Gidenleri tutuklamışlar. Tutsak sayıyorlarmış. Osmanlı idaresi olsa, böyle bir densizliğe 'tevessül' eder mi? O, askerlikten ayrılmak için, Ahz-ı Asker Şubesi'ne başvurmuştu ama, ne ses çıktı ne soluk, 'terhisi resmen tebliğ olunmadı': subay mı sivil mi belirsiz. Demek sürekli tutuklanma tehdidi altında yaşıyor. Rüknettin Şahab demişti, ama! Ne kadar haklıymış! O da kayıp! Ne uğradı, ne telefonla sordu. Bu 'bâdirede', başı belâya girmiş olmasın! Girmiş ki, nasıl; arayınca, Ahenk'ten söylediler: Yunanlılar tarafından Borsa'ya kapatılanlar arasındaymış; işgal günü, Kemeraltı Caddesi'nde bu-

lunuyor, ortalık karışınca Ragıppaşa Oteli'ne saklanmış, orada yakalamışlar! Hayatını, Rumcası kurtarıyor. Öteki 'esirlerle', götürülüp Borsa'ya kapatılmış. Bunlar –birkaç kişi– punduna getirip, gecenin bir saatinde kaçmayı başarıyorlar. Şimdi 'matbaaya' gidip geliyormuş ya, 'adeta mütenekkiren', Allah göstermesin bir tanıyan çıkarsa...

Feridun Hakkı sokağa salı günü çıkmıştı, postahanelerin yeniden telgraf kabulüne başladığı gün, işgalin beşinci günü. Muayenehaneyi, şöyle böyle, hiç aksatmadı. Üzerinden şu tiksintiyi de atabilse! Sanki pisliğe basmış, bilmeden kusmuk ellemiş; midesinde bir bulantı, boğazında sürekli öğürme 'istidadı'. Devlet-i Aliyye batıyor, hiç şüphesi yok. Baksana, Yunanistan Yüksek Komiseri Aristidis Sterigiadis çıktı geldi. İzmir'de, Yunanistan Yüksek Komiseri, ha? Aydın vilayetine, **İonia** diyorlarmış. Bazı sabahlar Kordon boyunda, beyaz, plili etekleri, ucu kıvrık pabuçları, ponponlu çoraplarıyla; Efzon 'müfrezelerine' rastlıyor: kan boğmasından, ölebilir. Asıl Frenk Mahallesi'ni görmeli. Ne yanına dönse, mavi beyaz! Cerrahoğlu Hanı'nda bile, üst kat pencerelerinden Yunan bayrakları sarkıtılmış, uçları neredeyse yere değecek. Avluda Todori, krepon kâğıdından mavi beyaz saç örgüsü kordonları, sarmaşık gibi kahvesinin pencerelerine sardırmış; aralarında, mavi beyaz Japon fenerleri, küçük bayraklar. Kapının üzerinde, çapraz iki Yunan bayrağı arasında, Elefterios Venizelos'un kocaman portresi. Todori, eski Todori mi? Gülümsemesin, kurt çakırı gözlerinde sivri, basbayağı batıcı, bir sevinç beliriyor: hain bir sevinç bu! Oysa Panayotis, aynı Panayotis: süt mavisi posbıyıklarının altında cıgarası, kulağının ardında tebeşiri; yalnız, çağrıldı mı: olup bitenlerden o sorumluymuş gibi boynu hafif bükük, sesi yorgun: **"... malista pasam!"** Bir akşam üzeri, iki elini iki yanına açıp, dedi ki:

"Kaymeni beyimu, bilmem nasıl deyezeyim, bütün bunlar... yani ya deyerum, bütün bunlar **kaymeni!.."***

İşgalin 'Garbi Anadolu' içlerine yayıldığı, 'gam-âlûd' günler! Aydın ve Nazilli düşmüş! Yunan ordusunun, Denizli'ye yürüyüp

*) kaymeni: yazık.

yürümeyeceği tartışılıyor. Denizli Redd-i İlhak Komitası, 'silahla mukavemet edeceğini' açıkladı. Doktor Feridun Hakkı, muayenehanesinde, hem kahvesini içiyor, hem o günkü gazeteleri gözden geçiriyordu; inanılacak şey mi, kapıdan 'bütün haşmetiyle' Emrullah Râci Bey giriverdi. Kirye Mandikas'la iş görüşmeye uğramış imiş, oraya kadar gelmiş iken, doktor beyi çiğnemek olur mu?

Koltuğa, bir yağ tulumu halinde yığılıyor: löpür löpür.

"... aman tasdi etmiş olmayalım?"

"Reca ederim, o nasıl söz: şeref bahşettiniz!"

Feridun Hakkı, uğradığı şaşkınlıktan sıyrılınca, Muhittin'i Todori'ye koşturdu. Emrullah Râci Bey çay içermiş, 'demi karar, şekeri miktar-ı kâfi.' Bardağı, o tombul 'saraylı hanım' elinin yüzük dolu parmaklarıyla, 'eğreti' tutuyor. 'Saçaklı' Bektaşi bıyıkları, çayın içinde yüzüyor. Dudakları yine kalın ve ıslak, ağzı basbayağı 'mühtehcen':

"... bâdirenin, en belâlı safhasını, hayırlısıyla atlattık! Efendim, kirye Mandikas, **İstiryadis**'i* Atina'dan tanırmış! Yani, evvel eski ahbabı oluyor. Fevkalade müstakim bir zat olduğunu söyledi. Ber-tafsil malûmat edindim: İzmir'e, Epir Valiliğinden geliyor, Venizelos'un samimi dostu imiş! Kirye Mandikas'ın sâye-i lûtfuyla, ihtimal teşerrüf edebileceğiz..."

Feridun Hakkı'nın, bütün ışıkları söndü. Emrullah Râci'nin, Şam'da iken, Devlet-i Aliyye'nin aleyhinde çalışan, Şükrî el Eyyubî gibi 'hainlerle', sürdürdüğü ilişkileri hatırlamıştı. Yunan işgali gerçekleşince, anlaşılan onlarla 'teşrik-i mesai' yollarını arıyor. Kirye Mandikas'tan 'canciğer ahbabı' olarak söz etti, ama Feridun Hakkı, eskiden beri tanışmadıklarından emin; Haco'nun izini araştırdığı sırada kirye Mandikas'ı da yoklamış, Şam Defterdarı Emrullah Râci Bey'i tanımadığını öğrenmişti.

Cıgara sarsın diye tabakasını uzatarak, fikir beyan edecek oldu:

"... bilmem muvafık mıdır? İşgal faciası, bu kadar taze iken?"

Sözü kesiliyor: "... Facia, işgalin **Zafiriu**** gibi alelâde bir

*) İstiryadis: Sterigiadis'e Türk halkı böyle diyor.

**) Zafiriu: Miralay Zafirios'a Türk halkı böyle diyor.

miralayın, uhdesine bırakılmasından mütevellittir; İstiryadis bunu telâfi edecek: geleli şurada kaç gün oldu, şimdiden şehir zapt-ürapt altına alınmıştır..."

Tütüne iltifat etmiyor, bir çay daha içermiş, 'mümkünse bittabi.' Muhittin fırladı gitti. Camlardan uçuşmaya başlayan güneş zerreleri, Emrullah Râci Bey'in üzerine ayna tozu gibi dökülüyordu. O, sözünü, nedense sesini alçaltarak, sürdürüyor:

"... kuva-yı işgaliye kumandanlığına, Jeneral Nider cenaplarının tayini tahakkuk etmiş, işitmediniz mi? Gayetle emin bir menbadan, ıttıla kesbetmiş bulunuyorum: mumaileyh, çok müdebbir, çok dirayetli bir jeneral imiş; Romanya'daki 'kuva-yı işgaliye'nin başından gelecek, maiyeti erkânıyla birlikte..."

Kumral, taraz taraz kaşları düşük; gözleri yarı örtülü, bakışları mahmur. 'Ezeli' redingotunu, fildişi rengi, 'sadakor' takım elbiseyle değiştirmiş, hayret! Aziziye fesinin kıyısından, seyrek kıvırcık saçları taşıyor. Modası geçmiş bu fesi, giymekte ısrarı niyedir?

"... fakat, bir işgal-i muvakkata için, bir miralay kifayet etmez miydi?"

Puflayarak güldü: "... işgal-i muvakkata mı? İlâhi doktor bey, mutlaka lâtife ediyorsunuz! Atina muttasıl asker sevk etmektedir, daha dün Beşinci Arhipelagos Alayı İzmir'e muvasalat etti, mabadı gecikmeyecektir!"

Feridun Hakkı, konuyu nasıl değiştirsin, karısının sağlığını soruyor: öğrenmek istediği Müzeyyen Hanım'ın sağlığı, oysa Emrullah Râci Bey, sahteliği üzerinden akan bir teessür ifadesiyle, Haco Hanım'ın sağlığını gündeme getirdi:

"... bendeniz de oraya gelecektim: efendim, Haco'nun tedavisi bahsinde, zât-ı âlinizden istirhamımız olacak. Karşıyaka, ne de olsa sapa düşüyor: ahval-i hâzıra, sükûnetle gelip gitmesine mâni teşkil etmektedir. Vaziyeti takdir edeceğinizden, emin bulunmaktayım. Lûtfedip, fakirhaneyi teşrif buyurmaz mıydınız? Bu münasebetle, sohbetinizden nasipdâr olur idik..."

'Bizzat' gelemeyince, böyle buluşmalarını Haco mu ayarladı? Ne kadın Yarabbi! Feridun Hakkı, cuma günü Karşıyaka'ya geç-

meyi, 'esasen' düşünmüştü. Öğle yemeğinde, ailecek birarada oluyorlar. Mâide'yle Nevnihal'i görüyor, Hulûsi Bey'le hoşbeş ediyor. Öğleden sonra, bir ara, Emrullah Râci Beylere uzanamaz mı? Pekâlâ uzanabilir.

O sabah deniz ayna mavisi, inanılmayacak kadar durgun ve berrak; dipten kıyıya, göz kamaştırıcı balık yansımaları. Yenikale açıklarında, şafaktan kalma sedef pembesi sis, hızla eriyip dağılıyor. Şirket vapuru, Körfez'deki İtilâf donanması arasından, Karşıyaka'ya doğruldu. Feridun Hakkı, ne vakit vapura binecek olsa, ön güvertesine oturup, 'zırhlıları' seyreder: İzmir'e 'müteveccih' toplarının korkunç namlularını, gemiden gemiye flamayla işaretleşen bahriyelileri, küpeşteye yaslanıp çeneye dalmış 'zabitanı'. Yine her 'zırhlının' adını heceleyip, 'bandırasını' sökmeye uğraşıyor: Lorraine, besbelli Fransız. İle de France'ın, adı üstünde. Iron Duke, İngilizlerin amiral gemisi. Artigliera, İtalyan galiba. Arizona, Amerikan. Averof, Yunanlı. Birden, o konser gecesi onu dehşetli etkileyen 'Adagio'yu mırıldandığını fark etti. Çok şaşırdı. **Leitmotiv**'i kaç defa hatırlamaya çabalamış, bir türlü çıkaramamıştı. Çağrışımların işine akıl ermez ki!

Tramvaya binmedi. Yalıya kadar yürüyecek. Güneş yükseldikçe, aydınlık yoğunlaşıyor; ışık zerrecikleri, pırıltılı su kabarcıkları gibi, uçuşuyorlar. Askılı mayoları, geniş kenarlı hasır şapkalarıyla, Rum 'palikaryaları' bir kayığa doluşmuş, şarkı söyleyerek geçtiler. Gün onların. İşte yalı, ön bahçesindeki çam ağaçları arasında, yaldıza bulanmışçasına parlıyor. Feridun Hakkı, iki ağaca kurulu bir hamakta, Nevnihal'i roman okurken bulmasın mı? Pek hoşlandı bundan. Kızı bir haftada, sanki büyümüş, yetişkin kız olmuş: her zaman yaptığı gibi, babasının boynuna atılmıyor, onun kucaklamasını bekledi. Ah, ah, Halide Edib Hanım'ın 'Harap Mabetleri'ni okumaktaymış, 'ne müessir bir kalem', bir kadının böyle 'muktedir bir muharrir' olabilmesi, 'hârikulade'! Üstelik dedesi, İstanbul'daki 'Yunanistan aleyhtarı nümayişlerde, Halide Edib Hanım'ın faal bir rol oynadığını' söylemiş, 'hakikat mıdır?'

Baba kız, hem yürüyor, hem konuşuyorlar. Feridun Hakkı, Mâide'yi sordu, henüz kalkmadığını öğrendi; gece poker oyna-

mışlar, ondan: diş tabibi Leopardi'yle 'o rüküş zevcesi', sonra Dickinson'lar, Haşmet Paşazade Sûzi Beyler, Halûk Vamık'la Fransız 'refikası', vesaire. Nevnihal yatağına girdiğinde, ohooo, onlar hâlâ kâğıt alıp kâğıt veriyorlarmış, sabahı bulmuşlardır. Dedesinin 'böyle muhataralı bir devirde, bu neviden **soirée**'lere izhar-ı alâka etmesini, katiyyen anlamıyor', ayrıca 'sıhhatına muzır'; az önce kalktı, 'öksürükten dili boğazına giriyor mu, bak?'

Cerrahoğlu Hulûsi Bey, sırtında geceliği, verandadaki şezlonguna uzanmış, sabah kahvesini höpürdetiyordu. Onları görünce, gülümsedi. Böyle entariyle, olduğundan daha yaşlı görünüyor, çelimsiz ve sıska: dokunsan devrilecek! Ne tuhaf, giyim kuşam insanı bu 'mertebe' değiştirir mi?

"... gel bakalım Feridun, gel! Geç şöyle otur, ne var ne yok?"

Nevnihal'e döndü: "... kızım koş, ninene söyle, babanın kahvesini getirsinler. Anneni de uyandır, öğle oldu yahu!"

Mâide kalkmak bilmedi. Yemek gecikiyor. Feridun Hakkı, 'fırsattan istifade,' yengesinin gönlünü alacaktır. Fahriye Hanım, muşmula yumuşağı, buruşuk bir kadın. Kocasının aksine, ihtiyarlığı çoktan benimsemiş; iki lafının birisi; "... biz gocadık, bi ayaamız çuku'da gâri, yaş yetmiş, iş bitmiş!" Oyalı tülbentlerin beyaz dindarlığı arasında, merhametli ve müşfik gözleri buğuludur hep; tespihi elinden, anahtarları belinden düşmez! Yaşlandıkça ufaldı, ağrısı sızısı bitmiyor: ya belinin iki yanından kuyruk sokumuna 'gözü kör'lasca' bir yel; ya dur durak bilmeden yürek çarpıntısı; ya da elini ayağını 'parsıldatan' mayasıl! Feridun Hakkı, Tıbbiye-i Şahane'den 'şehadetnamesini' alalı, ne vakit yengesinin elini öpmeye gitse, yakınmalarından kurtulamamıştır. Çokluk, bir iki 'lâtifeyle' geçiştiriyor; fazlaca sızlanırsa, sıkı bir muayene, zararsız bir 'şurup', pek pek, bir kutu hap! Bu defa yengesi uykusuzluktan yakındı: aman canım, bıkmış 'gâri', uyumasıyla uyanması bir oluyormuş, sonra uyku tutmuyor; nasıl tutsun, 'ırahmetlilerden' rahat yok ki: 'kaynatası', Feridun'un babası 'ırahmetlik' Hakkı Bey, Meserret Hanım, gelip gelip önüne dikiliyorlarmış. 'Okumak' nafile, gözlerini yumar yumar, açar: hâlâ gitmemişler! Oysa 'hatimlerini' indirtti, her 'gusül' abdestinden sonra, 'yâsinlerini' ihmal

etmez; niye ona 'musallat oluyorlar', bir sır! "Hikmetinden sual olur mu?"

Feridun Hakkı, yatıştırıcı sözler söyledi, 'maneviyatını takviyeye' çalıştı. Hele şükür, Mâide inebilmiş; yemeğe oturuluyor; o da, Fahriye Hanım'ın koluna girip, usul usul götürecek. Sofra bahçeye, Japon elmasının gölgesine, kurulmuştu. Cerrahoğlu Konağı'nda, oldum bittim, 'dört başı mâmur' yenip içilir; yine öyle, önlerine kuş sütünden gayrı ne varsa konmuş. Ağacın dallarında kuşlar cıvıldıyor, ama nasıl, durmamacasına: serçe mi bunlar? Denizden balıkçıların güp güp vuruşları, ığrıp çeviriyorlar, balıkları ağa sürmek için sandala vurmazlar mı, onun gürültüsü. Cerrahoğlu Hulûsi Bey kaygılı, bunu saklamıyor da: Yunan Yüksek Komiseri Sterigiades, İttihatçıların İzmir'den sürdüğü Rumları, yeniden 'iskâna, çok ehemmiyet atfetmekteymiş,' galiba mallarını iade edecek; ister misin yalıyla hanı da Kondilis 'gâvuruna' geri versin? Tek teselli noktası, 'kâtib-i adile bizzat gidip, ahz-ükabz muamelesini' kirye Mandikas'ın yaptırmış olması! 'Mamafih, belli mi olur?'

Mâide, uykudan şişmiş gözleri, çenesi ayrılacakmış gibi üst üste esneyişiyle, Feridun Hakkı'nın 'sinirine' dokunuyor: içinden, lakır lakır yükselen, o bulaşık suyu, nefret duygusu! Şeytanın işi yok, diyor ki git, elinin tersiyle, ağzına ağzına vur! Aman Yarabbi, şu yemeği 'vukuatsız' bitirip, bir savuşabilse!.. Karşıyaka'nın (şu ara, herkesin ağzında 'Kordelia' oldu) girdi çıktısını bilmez, Emrullah Râci Beylerin konağını, 'tarif üzere', bulacak, göz kararıyla. Ne demişlerdi, vapur iskelesinden dosdoğru istasyona yürü, demiryolunu geçtin mi geçtin, Gazi Osmanpaşa Cami-i Şerif'i sağına düşer, az ilerisinde sol koldaki kârgir bina, bahçesinde manolya ağaçları.

Kapıyı, Şam'daki son ziyaretinin tedirginliğiyle mi, çekinerek çalmıştı. İçerden sesler, sanki incesaz coşmuş, paldır küldür köçekçelere yürüyor. Karanfil Ağa onu, görür görmez tanıdı; 'hınzır Arap', tebeşir beyazı dişleriyle, nasıl da güler! Yerlere kadar eğilip, 'kandilli temennalarla' gerileyerek, yol verirken, dedi ki:

"Safa geldiniz doktor bey, safalar getirdiniz devletlim!"

Emrullah Râci Bey, ardında pencereleri açık, tül perdeleri hafif uçuşan büyük salon, onu selamlıkta karşılıyor. Elini, iki avucuna alıp, bir süre bırakmadı. Suratı terlemişti, yağlı yağlı parlıyor. Elleri de terli ve yağlı, Feridun Hakkı elini, vazelin kavanozuna daldırmış gibi oldu.

"... teşrifiniz, fakir-i pür-taksiri ihya eyledi. Mütevazı bir kabul tertiplemiş idik, acaba iştirake tenezzül buyurulur mu? Hepimiz, bâhusus Sâlise câriyeniz, ziyadesiyle mütehassis olacağız. Nasıl nasıl, münhasıran tabib sıfatıyla mı geldiniz, olur mu cânım efendim: Yunan Yüksek Komiserliği'nden mümtaz bir sima, kirye Gunaris aramızda bulunuyor, refikası hanımefendi, sonra Papahristo'lar, Angelidis'ler, kirye Pupidis vs..."

İçerden fasıl heyetinin velvelesi. Çalgıcılar bir köşeye oturtulmuş, sarhoş olabilirler: boyunbağları çözük, fesleri kaykılmış, gözleri baygın. Görünmüyor ama, 'mükellef' bir sofranın varlığı, duyulan seslerden anlaşılıyor: çatal bıçak şıkırtıları, Rumca konuşmalar, çıngıraklı bir kahkaha! Emrullah Râci Bey, yumuşak ve yapışkan, nasıl ısrar etmiş; Feridun Hakkı, 'nazik fakat azimkâr' nasıl direnmişti! Sonunda kurtuldu: Karanfil Ağa'nın ardına düşmüş, hareme geçerken, düşünüyor: "Mülevves herif, muradına ermiş demek: Yunan işgal makamlarıyla teması temin eylemiş, daha ne ister?"

Harem deyişleri, sözün gelişi: konak Rum yapısı, harem düşünülmemiş! Müzeyyen Hanım, yaşadığı yeri harem sayıyor. Orada kimseyi bulamadılar, Rum bahçıvan, havuzun başında olduklarını söyledi. Arka bahçe ne kadar büyük, git git bitmez. Pek de yeşil. Yanyana dizili bodur zakkumlar, 'yediveren' gülleri, öbek öbek taflan! Mis gibi kokan limon ve turunç ağaçları, iki muz, bir karabiber; birkaç da, servi. Zakkumlu yol biter bitmez, havuz karşılarına çıktı; suyun yüzü güneşten kalaylanmış, gözlerini kamaştırıyor; bu yüzden onları, ilk bakışta seçemediler. Müzeyyen Hanım, Haco, kızlar, öbür kıyıdaki geniş bir gölgeye sere serpe yayılmışlardı. Feridun Hakkı'nın yaklaştığını ilk defa kim fark ediyor? Dürdâne, burnu hırızmalı, Habeşi halayık. O telaşlı dilsiz halleriyle, eğilip Haco'yu uyardı. Feridun Hakkı'yla Haco göz göze geldiler. Hayret, yine o 'nâmevcut' bakışı: Feridun Hak-

kı'yı sanki görmüyor, gözleri boşlukta kayıp, bütün anlamlarından boşalmış!

Müzeyyen Hanım, sırtını ağacın gövdesine yaslamıştı; etrafını, 'topan' yastıklarla beslemişler; altında, tüyleri yaldızlanan, ipek bir halı; elinde 'kesme' kristal nargilesinin, zarif marpucu: kemerli, irice burnunun ensiz deliklerinden, ince bir duman salıveriyor; gözleri, leopar elâsı, ışığa döndü mü, fosfor yeşili çakıntılar! Feridun Hakkı'yı, başını hafifçe eğip, gülerek selamladı: uzun, beyaz ve 'muntazam' dişleri, meydana çıkıyorlar.

"Zahmet oldu doktor bey, artık kusura bakmayınız!"

"Reca ederim, Müzeyyen Hanım: vazifemiz! Afiyettesiniz ya?"

"Hamdolsun!.."

'Mütehakkim' bir sesle, halayıklara parladı: "... kızlar, ne bakınıp duruyorsunuz? Hadi doktor beye, iskemle koşturun! Ayakta kaldı, bak!.."

Feridun Hakkı, Müzeyyen Hanım'ın yumuşak, miskin bir su mırıltısına benzer konuşmasını, öteden beri yadırgamıştı. Profili kasap satırı bu keskin surata, kemikleri iri bu levent vücuda, o meymenetsiz ses yakışır mı? Kızlara bağırırken çıkardığı, heybetli görüntüsüne çok daha uygun: asıl sesi bu olmalı, öbürü 'câli'; besbelli, kibarlık olsun diye kullanıyor. Nitekim Feridun Hakkı'ya dönüp, kahve mi yoksa çay mı içeceğini sorarken, o sese başvurdu.

"... mamafih, çayı taze demledik, tercihe şayandır!"

Semaveri, yakındaki başka bir ağacın gölgesine kurmuşlar. Dürdâne, gümüş zarflı üç fincanı tepsiye dizmiş, getiriyor. O sırada yaklaşan tren düdüğü, galiba bir marşandiz katarı, tangır tungur istasyona girdi, lokomotifin hışıltısını yakından işitiyorlar. Feridun Hakkı, gözleriyle Haco'yu işaret edip, soracaktır:

"... ee, hastamız ne âlemde bakalım?"

Müzeyyen Hanım, marpucu dudaklarına götürmüştü. Kristal nargilesinin 'gurub' eflâtunu karnında, su fokurdadı. Ensiz burun deliklerinde, yine o duman çizgisi. Feridun Hakkı'nın nargileye baktığını görünce, 'sahte bir mahcubiyetle', izahata kalkışacaktır:

"... efendim, nargile mutadım değildi. Şam'da müptelâsı oldum: kabahat Şefika Hanım'ın, El Ma'rûf'un haremi canım, o alıştırdı: maşallah pek ehl-i keyiftir, bilmez miydiniz, hayatın tadını çıkarır!"

Asıl soruya, daha ciddi bir sesle cevap verdi. Yan gözle Haco'yu süzüyordu:

"... haddızatında, hastamızdan şekvacıyım doktor bey! Hayatını istihkâr ediyor. Böyle de olur mu canım, insan biraz dikkat eder."

Sanki ondan söyleşmiyorlar, Haco 'nâmevcut', içine kilitlenmiş, ağzı düğümlü, bakışları uzak. Feridun Hakkı, kılığını gözden kaçırmış; ayak bileğinden boğma şalvar, içlik, işlemeli cepken; basbayağı köylü kılığı; saçları, oyalı bir tülbentle, sımsıkı sarılı; elinin altında cümbüşü, dizlerinin üzerinde, meşin cildi menevişli bir kitap: o geldiği sıra, şiir okumaktaymışlar, Bektaşi nefesleri.

"... Haco'nun inşadı fevkaladedir, ekseriya okutur dinlerim. İnsanı gaşyediyor! Haco, şu deminki nefesi, okuyuversene doktor beye!"

Haco, Şam'da iken, şarkıya birden girişiyle Feridun Hakkı'yı nasıl hayrete düşürdüyse; hiç beklemediği bir çabuklukla şiiri bulup, okuyuşuyla öyle şaşırtıyor. Üzerindeki 'nâmevcutluğa', bakışlarındaki anlam boşluğuna rağmen, sesi farklı perdelerde maharetle dolaşmaktadır. Nefes, Kul Hikmet'in:

"... yakuttur yanağın, hilâldir kaşın,
şekerdir dudağın, incidir dişin,
gezdim şu cihanı, yok imiş eşin,
bulamam hüsnüne bahane dilber..."

Birbiri arkasından, birkaç nefes daha okudu. Müzeyyen Hanım haklı, Haco'nun okuyuşu çok etkileyici. Acaba sesindeki onca anlam değişikliğine rağmen, yüzünün ısrarla anlamsız, bakışlarının boş kalmasından mı? Sanki başka bir ruh, onun ağzından, 'ihsaslarını' dile getiriyor. Müzeyyen Hanım, nargilesini ufak ufak soluyup, ensiz burun deliklerinden ince bir duman üreterek, belirgin bir keyifle dinliyordu. Gözlerini hafifçe kısmış, etrafına saç-

tığı kasap satırı parıltısı, bu yüzden mi yumuşadı? Feridun Hakkı'ysa, elinde olmaksızın, Haco 'muammasına' dalmıştı: bu kızın sırrını nasıl çözebilecek?

Nasıl olduysa, son şiir yarıda kesildi. Haco, iki eliyle yüzünü örtüyor. Ağladığını, omuzları sessiz hıçkırıklarla sarsılınca, anladılar. Müzeyyen Hanım'la Feridun Hakkı, göz göze geliyor. İkisi de şaşkın. Şaşırılmayacak gibi mi? Müzeyyen Hanım, Haco'ya eğildi:

"... n'oldu gülüm? Bir güzel okuyup dururken..."

Haco cevap vermedi. Yüksek sesle ağlamamak için, büyük cehd sarf ettiği belli. Gözyaşları iki sıralı iniyor. Öbür kızlar çevresini aldılar. Nereden bulduysa, birisinin elinde, lavanta şişesi. Müzeyyen Hanım, 'ferahlık verir' diyerek, Haco'nun alnına, boynuna sürmeye davrandı. Haco istemiyor. Havada bir an, insana çocukluğunu çağrıştıran, lavanta çiçeği kokusu. Feridun Hakkı, dört yaşında, Kurban Bayramı'ymış, annesi başına kolonya sürdü, az sonra saçlarını tarayacak.

Hekimliğini hatırlayıp, iskemlesinden kalkıyor:

"Müzeyyen Hanım, hastayla ben meşgul olsam?"

Müzeyyen Hanım, hayretten o su mırıltısı sesini bulamadı; biraz kaba ve ham bir sesle, diyor ki:

"... aa elbette! Bizimkisi şaşkınlık, doktor bey! İçeriye mi götürseydik, yoksa burda muayeneyi mi tercih ederdiniz?"

"İçersi zannımca daha münasip! Bir mahzur var ise..."

"Ne mahzuru olacak, derhal!"

Gözleriyle Dürdâne'yi aradı: "... kızım, ablanı tez misafir odasına götür. Doktor bey ne emrederse yapın, istediği olursa tedarik edin!"

Misafir odası, loş; ağaçların, aydınlığı kesmesi yetmezmiş gibi, perdeleri de örtülü. Şark usulü döşemişler: iki duvar, sedir. 'Saman yastıkları', tığ işi 'piçilya' örtülerle donatılmış. Yerde, lacivert üstüne kırmızı, Acem halıları; 'pufla' minderler. Duvarda, Yesarizade taklidi, iki tâlik yazı: bir "Besmele-i şerif", bir "Edep yahu!" Dürdâne, içeriye girmedi: bir gelen olursa diye, kapıda bekleyecek. Kendiliğinden mi akıl etti, önceden tembihli mi?

Yalnız kalır kalmaz, Haco korkulu bir telaşla, Feridun Hak-

kı'nın kollarına sığınmıştı. "O lahza, aklım başımdan gitmiştir; nefsime, binbir müşkilâtla hâkim olabiliyorum." Kısa, sık ve sert kirpiklerinde, pırıl pırıl gözyaşı damlaları; bir çocuk gibi göğüs geçirip, dudakları titreye titreye diyor ki:

"... n'olur doktor kurtar beni! Bu evden al, istediğin yere götür! Ayağının türabı olayım, kapında kölen! Tahammülüm kalmadı, böyle devam ederse, beni tımarhane paklar!.."

Gözyaşlarıyla ıslatarak, ellerini öpmeye çabalıyordu. Dönüp dolaşıp, aynı sözlere bağlanıyor:

"... ayağının türabı olayım! Bir kızının bâşı için!"

Doktor Feridun Hakkı, Haco'yu bu halde hiç görmemişti. Şaşkınlığı korkuya döndü. Bilmeyerek, 'mahiyeti meçhul bir serencama' karışmış olmasın? Bu kızın davranışları, başından beri tutarsız: ne dediği dediğine uyar, ne yaptığı yaptığına! Kaldıramayacağı ağır bir 'manevi yükün', altında bunalmışa benziyor. "Tedaviye bir müsekkinle mi başlasak?.."

"... fakat Haco, sakin olunuz reca ederim, mucib-i endişe bir hal yoktur: işte ben yanınızdayım! Sebeb-i teessürünüz nedir, izah ediniz lütfen; size muavenette bulunabilmek için, ne olduğunu kat'iyetle bilmeliyim."

Birden onu okşadığını fark etti, ürktü. Müşfik bir okşama bu, yumuşak ve yatıştırıcı. Onu teselliye çalışıyor. Mümkün mü? Haco başını omzuna yaslamıştı, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Arada, koyu bir 'resmiyetten' alışılmadık bir 'lâubaliliğe' geçerek, kesik kesik konuşuyor:

"... teşrifinizi intizar etmiyordum, yani söylemediler. Bana hiçbir şeyi söylemiyorlar. Bir haftadır size geleceğim, fakat bu işgal!.."

Ya da, basbayağı suçlayarak: "... niye geldin doktor? Senin gelmen olmaz! Bir fırsat ihdas eyleyip ben gelmeliyim, halvet olup konuşmalıyız! Gözden kulaktan ırak, emin bir mahal olmalı. Mutlaka böyle..."

Sustu. Kollarından hızla sıyrılıp, geri çekildi. İşaretparmağını dudaklarına götürüp, 'sus' işareti yapıyor. Feridun Hakkı, önce hiçbir şey işitmedi. Daha doğrusu, sadece Rum bahçıvanın, yarı Rumca yarı Türkçe şarkısını işitti:

"... görmez isem ölürüm kalesi,
kalesi, yati demislakesi..."

Kapının ardındaki konuşmalar, kulağına sonradan çalınıyor. O zamana kadar zaten kapı aralanmış, Karanfil Ağa'nın akları mermer mavisi gözleri, porselen beyazı zenci gülümsemesi, meydana çıkmıştı. Yapmacık bir üzüntü, abartılmış bir ilgiyle, diyor ki:

"... devletlim, belki çarşıya gitmek iktiza eder diye, bendenizi hanımefendi gönderdi; bir emriniz olursa, âmâdeyim."

Feridun Hakkı hiç bozmadı; içinden bir yerinden, cephede 'sıhhıye efradına kumanda ederken' kullandığı sesi, bulup çıkartıyor:

"İsabet, Karanfil Ağa! İğne yapacağım, şırıngayı kaynatmamız lazım, bir ispirto ocağı temin edebilseydik!.."

"... emriniz başım üstüne, devletlim!"

Mutfağa inmedi ama, ispirto ocağını getirmeye, Dürdâne'yi yolladı; o, 'beşûş haremağası süratıyla', kapının eşiğinde dikiliyor. Feridun Hakkı, Haco'yla 'etraflıca' görüşemeyeceklerini anlamıştı; muayeneye geçti:

"... Hatice Hanım, bir zahmet, şu kanepeye uzanır mısınız?"

Akşam, vapurla İzmir'e dönerken, kafasının içinde binbir soru! Haco'yu iki 'simâsıyla' tanımıştı: biri, içine kilitli, gülmez konuşmaz, 'nâmevcut' bir hayal; diğeri müstehzi, her an gülmeye 'müheyya', yarı çocuk bir kadın. Ağladığına ilk defa şahit oluyor. Hem nasıl bir ağlamak, içini çeke çeke, sel gibi gözyaşı dökerek! Bunun mutlaka önemli, hatta tehlikeli bir sebebi olmalı. Yok yok, hastalık değil, ciddi bir sebep; zira muayenelerden bir şey çıkmadı: kalbi sağlam, ağrısı sızısı yok, şikâyetleri daha ziyade 'asabına müteâllik'. O halde, asabını ne bozuyor? Kocasının evini terk etmek istemesi niye? Emrullah Râci 'vâriyetli' bir adam, şöyle bakarsan müşfik, zevcelerinin bir dediğini iki etmezmiş; Haco'yu tedavi etsin diye, ayağına kadar gelmedi mi?

Üst dudağını ısıra ısıra, bir yandan cıgarasını sarıyor, bir yandan düşünüyordu.

"... calib-i dikkattir, Haco'ya yaklaştıkça esrar perdesi arala-

nacağına, kesafet peydah ediyor. Neden? Onunla, 'gözden ve kulaktan ırak bir yerde' nasıl 'halvet olabiliriz?' Filhakika, 'halvet olmaktan' bahsetti, sarmaşık gibi sarılıyordu: bana hakikaten âşık mıdır? Yoksa, zevceler arasındaki harem entrikalarından mütevellit, bir infial mi?"

Cerrahoğlu Konağı'na vardı ki, kötü haber. Bir Yunan devriyesi gelip, onu aramış! Evet, 'ismen!' Kızlar, bahçe kapısından, çevresini sardılar. Hepsinin eli ayağı titriyor. Birbirlerinin sözünü keserek, bir ağızdan konuşuyorlar. Ne dedikleri anlaşılmıyor ki! Feridun Hakkı çareyi, hepsini susturmakta buldu; olup biteni, 'bilâhare' Emsâl'den öğrenecektir: Yanında kara sakallı bir Rumla, Yunan devriyesi gelmiş; öğle ezanından az sonra; üç nefer, bir çavuş; tercümanlığı, o kara sakallı herif yapıyor; kelimesi kelimesine, demiş ki:

"Tabib Yüzbaşı Feridun Hakkı Bey'in, hanesi burası mıdır?"

Evde olmadığını duyunca, aramaya kalkışmamışlar. Aralarında 'Rumca bir şeyler patırdayıp, geçip gitmişler'; Emsâl, öyle diyor. Birden Feridun Hakkı'nın gönlüne, kara bir kuş tünedi. Gözleri kıpkızıl parlayan, vahşi bir kuş. Yunanlılar onu niye arasın? Ordudaki rütbesiyle aramaları, kuşkusunu büsbütün çoğaltıyor. Demek iş 'resmi!' Balkonda, ilk kadehini yıldızlara kaldırırken, Rüknettin Şahab'ın, bir süre önce dediklerini hatırladı:

"... sen zabitsin, terhis muamelen henüz mevki-i muameleye konmadı, müdebbir ol! Saatçi Tevfik Bey'le müdavele-i ef-kârda bulunduk, fikri, evvelemirde zabitanı tevkif edecekleri merkezindedir, galiba Girit'te öyle yapmışlar!"

Rüknettin Şahab, iki gün sonra, evvelce söylediklerini 'teyid' edecekti:

"... Zafiriu'nun davetine icabet etmeyen Osmanlı zabitleri hakkında, takibata geçiyorlar. Dememiş miydim, sen zabitten mâdûtsun! Rumun biri ihbar etmiştir: zabit kapılarına, zarp işareti çiziyorlarmış! Hoş, bizimkilerden de az muhbir çıkmadı ya! O bahs-i diğer..."

Kaşları çatıldı. İki yanına bakıp, sesini alçaltıyor:

"... her hâl-ü-kârda, bir müddet sırra kadem basmanda, fai-

de melhûzdur. Abd-i âcizin kanaatı bu, esasen mevzua geleceğiz..."

Buluşmak isteyen o, fakat telefon etmiyor; eli yüzü matbaa boyası bir mürettip çırağını göndermiş, elinde pusula: **"Feridun, mühim ve müstacel bir mevzuda konuşmamız elzem. Akşam Kramer'de (birahane) olacağım./Rüknettin."** Feridun Hakkı, onun 'tuhaflıklarına' alışkın olduğundan, üstünde durmamıştı; zaten görüşmek istiyor, akşam 'alaturka' on iki sularında Kramer'e düştü.

Aman Yarabbi, ne kalabalık! İzmir'in Hıristiyan ahalisi, Kordonboyu'nu şenlendirmek için, Yunan işgalini mi bekliyormuş? Örgülü saçları, siyah yılanlar gibi kıyruk sokumuna akan, dişleri ağartılmış badem, gözleri 'agafi'* alacası, Rum kızları; fesine 'istihfafla' bakıyor, onu 'istihzayla' süzüyorlar. Açık bir otomobilde, kasketli, ceketi çatmalı, 'kıranta' bir Yahudi; saçları uçuşan, mimoza sarışını genç bir kıza sokulmuş, harıl harıl bir şeyler anlatıyor. Güneş henüz batmış, denizin üzerinde yakut pırıltıları. Çalgılı kahvelerden, Rumca şarkılar:

"... mia mata mavro
mia mata kokina
mia mata mirgalia..."

Birahanede yere bulmak kolay olmadı. Bereket garson Apostol tanıyor, zar zor bir masa ayarladı: az mı bahşişini almıştır? Rüknettin Şahab, 'bermutad' gecikmişti. Feridun Hakkı, ilk bakışta, onu tanıyamadı: sanki yerine bir başkasını göndermiş! Tarçını yazlık takım, pırıl pırıl pabuçlar, ipek gömlek, İtalyan boyunbağı. Fesi atmış. Panama bir şapka giymiş; tıraşı sinekkaydı, iki dirhem bir çekirdek. "Allah Allah, Rüknettin mi bu? Herhalde rüya görüyorum. Bu tebeddülün sebeb-i hikmeti, o paşa kızı olmasın?".

Rüknettin Şahab onu, herkesin duyabileceği, bir sesle selamlıyor:

"Bonsoir mon vieux! Comment ça va?"*

*) agafi: içi renkli cam bilya.

Oturunca, daha pes perdeden, ekledi:

"... kusura bakma Feridun, vaziyeti idare etmek mecburiyetindeyim."

Bira söylemişlerdi, gravyer peyniri, patates frit, salata. Feridun Hakkı, bir külah taze badem aldı. Arasıra, kadın kahkahalarının havai fişekler gibi fışkırdığı, kalın bir birahane uğultusu içinde, konuşmaya daldılar. Rüknettin Şahab, şapkasını çıkarır çıkarmaz, eski suratını bulmuştu: saçları kirpi dikeni, profili sincap profili, alnında sivilceler. Sivri burnunu daldırıp, bir zaman birasını içiyor. Arkasından, 'kıyafetindeki tebeddülün' açıklaması: İşgal günü borsa binasından firar etmişti ya, o gün bugün, şapkayla geziyormuş! Aynı gün, Ahenk'çi Şevki Bey'i kurtaran da, tesadüfen yanında bulunan Bakkal Vasil'in, kafasına geçirdiği şapka!

Sinirli sinirli güldü: "... hani külahları değiştiler demez miyiz? İşte öyle oldu, lâkin bizim patronun menfaatına!.."

Saçmalıyor. Taze bademleri, çabuk çabuk atıştırmaya koyulunca, büsbütün sincaplaştı. Feridun Hakkı, kalabalığı seyrediyordu. Rıhtımda, yine 'Deli' Andon'un, lâternası çevresine toplanmışlar: beyaz önlüklü Yahudi turşucu, mavi beyaz fırıldaklar satan ihtiyar Rum, çoluk çocuk. Ağız ağıza dolu bir tramvay, çan çalarak Punta'ya geçiyor. Renk renk balonlarıyla, ansızın, inanılmaz bir baloncu. "Rüknettin, habbeyi kubbe yapmak itiyadındadır; mühim ve müstacel dediği mevzu, haddızatında havaiyat olmasın? Olur olur!"

Müthiş alındı. Basbayağı titizleniyor: "... bunu sen mi söylüyorsun? Bunca senelik arkadaşım? Başkasından sâdır olsa, ömrü billah gücenirdim. Eğer latifeyse, latife latif gerek; esasen vaziyetin, latifeye filan tahammülü kalmadı: her dakika, biraz daha vehamet kesbediyor."

Sonra, damdan düşercesine, 'mevzua' girdi:

"... bir teşkilât-ı milli teşkiline sarf-ı gayret etmekteyiz. Hususiyle zabitler alâka gösteriyorlar. Gönül, iştirâkini arzu etmektedir..."

---

*) "iyi akşamlar dostum, nasılsın?"

Feridun Hakkı, sözünü kesiyor: "Bana bak Rüknettin, seni bilirim: hemen celallenirsin! İttihatçı dolabı olmasın bu?"

"Çocuk musun? Bizatihi kuva-yı milliye! Aydın'daki muharebeleri takip etmedin mi? İşte Bergama'yı istirdat ettik. Miralay Arif Bey, Söke havalisinde hâl-i faaliyettedir. On kadar zabitin, Akhisar'a intikali temin olundu. İstediğin takdirde, seni de..."

"Yo hayır, İzmir'den iftirakı düşünmüyoruum!"

"Alâ ve ranâ! Bizimle çalışırsın! Mesela, Şark Halı Kumpanyası'na intisap eyleyerek! Nasıl? Son derece müfit olurdu, adeta siper-i sâika be! Yunanlılar, hodbehot üstüne varamayacaklar; buna mukabil, yapacağın istihbarat..."

"... dur yahu! Evvela nedir bu teşkilât? Sen nasıl dahil oldun? Hele bir anlat..."

Rüknettin Şahab, birkaç cümleyle özetledi. İşgal sabahı Borsa'ya kapatılan 'bir avuç vatanperver', Yunanlılarla mücadeleye 'ahd-ü-peyman' etmişler: Muallim Sadettin Galip, Mülâzım Mümin, Rüknettin Şahab. 'Bilâhare, Mümin Bey'in delâletiyle, başka zabitler iltihak' eylemiş; Rüknettin Şahab, hepsini tanımıyor: Mülâzım-ı sâni Hikmet'ten bahsetti, sonra Yüzbaşı Kâzım Sâmi, Mütercim Giritli Ali Bey, Gümrükçü Fazıl Bey vs.

Dublesinde kalan birayı, bir dikişte bitiriyor:

"... Kambur İzzet'in beyanatını okudun mu? 'Sabah'taki! 'Padişahın hukuk-u şahanesini, taht-ı muhafazaya almış' imiş! Herif, İstiryadis mel'ununun, 'mezalime tedbir aradığına' kaani! Kimlere kaldık oğlum? Elimizi kolumuzu bağlayıp oturamayacağımızı, takdir edersin: kelleyi koltuğa almazsak, mülk elden gider; sen ki bilfiil muharebe etmiş bir adamsın, bunun medlûlünü..."

Feridun Hakkı, cıgarasını ağır ağır içerek, dinlemişti. Durumun, bu sefer farklı olduğunu, kestiriyor. Bu adları hiç duymadı, 'icab-ı hâlinde' Rüknettin Şahab aradan çıkarılıp, 'bizzat' temasa geçilebilir. Emrullah Râci gibilerin, Yunan 'ümerâsıyla' şimdiden 'teşrik-i mesaiye' kalkıştıklarını gördükten sonra, 'sahib-i hamiyet evlad-ı vatanın' örgütlenmek istemesi, 'fa'li hayır'. "Hakikat, bu teklifi reddetmek, nâmertliktir". Gel gör ki 'gönül lambası' kör, içi yorgun: bunca yıl çölün kahrını çekmedi mi, onun yorgunluğu. Yeniden, ateş sofrasına oturmak kolay değil:

"... kardaşım Rüknettin, bunlar ciddi mevzular. Esasta, haklısın. Muvaffakıyetinize duacıyımdır. İştirake gelince, düşünmem şart: ayaküstü karar veremem!"

Cıgarasını kül tablasında ezdi. Rüknettin Şahab'ın gözlerini arayarak, dedi ki:

"... arkadaşlarına, **en principe,*** kabul ettiğimi söylemeye mezunsun. Şark Halı'ya intisap keyfiyetini, evleviyetle ve ciddiyetle, ele alacağım. İstihbaratım olursa, size intikal ettireceğim tabiidir..."

Sustu. Hafif gülümseyip, Arapça ekledi:

"... alâ kadr'ül imkân!** Lâkin, kararı kat'i için, bana mehil tanıyın: cevabımı, bilahare bildireyim, olur mu?"

Rüknettin Şahab'ın, elmacık kemiklerindeki verem pembeliği, birden koyulaşmıştı. Alt dudağında, belli belirsiz, o seğreme. Feridun Hakkı'nın ellerine, heyecanla sarıldı:

"Reddetmeyeceğinden, suret-i kat'iyyede emindim. Şimdi bunu tes'id etmeliyiz. Garson, hişt garson, bize birer duble daha! Çabuk tarafından!"

Hava epeyce kararmıştı. İçerde, gölgeler. Masalarda, biraların sarışın aydınlığı. Kramer Palas'ın ışıkları yandı: gündelik gerçeklerin çiğ netliğine, yeniden kavuştular. O sırada kapıdan, kollarında Bella Vista'nın 'yerli' İtalyan güzelleriyle, İtalyan bahriye subayları giriyor: meçleri şıkır şıkır, apoletleri sırmalı, üniformaları göz alıcı. Kızlardan birisi, şu saçları abanoz siyahı, dişleri bol ve sakız beyazı olan, geçerken gülümsedi mi? Daha düne kadar, Aldo Bartolini'nin yanında gezdirdiği kız, Antonella mı Carla mı ne, o galiba: İtilâf donanmasının İtalyan subaylarıyla, ne çabuk kaynaşmışlar? "Dünyada, vefa diye bir mefhum kalmamıştır".

Rüknettin Şahab, yelek cebinden, saatini çıkarıyor:

"Tüüü, saat üç olmuş! Yahu geciktim, çok fena geciktim: on dakika zarfında, Eşrefpaşa'da olmalıyım. Şurdan bir faytona atlasam..."

Cıgara paketini, kibritini cebine koydu. Panama şapkasını

*) en principe: ilke olarak.

**) alâ kadr'ül imkân: imkânlar elverdiğince.

başına geçirirken, tehlikeli bir komitacı gülümsemesi arayarak, dedi ki:

"Kusura bakma Feridun, mühim bir randevu!"

Feridun Hakkı, neredense arkadaşının, sevgilisiyle buluşacağına hükmetmişti. Anlayışla baktı, sesinde babacan bir hoşgörüyle;

"Estağfirullah!.." dedi, "... yengemize arz-ı hörmet ederiz. Vakıa henüz teşerrüf edemedik, gıyaben minnettarıyım: seni çekip çevireceğe benzer."

Rüknettin Şahab gitmek üzereydi, durakladı:

"Yengemize mi? Hangi yenge bu?"

"Latife mi ediyorsun? Üsküplü 'Cazgır' İbrahim Paşa'nın torunu. Viyana Sefaret Müsteşarı'nın kerimesi. Fevkalade Almanca tekellüm eden. Geçen gün bertafsil nakletmiştin ya!"

Rüknettin Şahab'ın suratı sarktı. Sahte bir ciddiyetle diyor ki:

"... tamam tamam! Alâkana teşekkür ederim. Fart-ı meşguliyetten, kâmilen aklımdan çıkmış! Mamafih bu devr-i şeamette, aşka meşke yer kaldı mı?"

Sözünü bitirmesiyle, bir 'fikr-i sabitten' kaçarcasına, uzaklaşması bir oluyor. Feridun Hakkı, o an, sevgilisi hakkında anlattıklarının, bütünüyle hayal mahsulü olup olamayacağını düşündü. Rüknettin Şahab o kadar sıska, hasta ve yalnızdı ki, 'marazi' duyarlığıyla, yazacağı roman için tasarladığı kadını, gerçek sevgilisi olarak tanıtabilirdi. Zaten, şu 'teşkilât-ı milli' davasına dört elle sarılması da, aynı sebepten.

Kramer Palas'tan çıktığında, karanlık bastırmıştı. Kordon'daki kalabalık, adamakıllı seyrelmiş: kadınlar tek tük, çocukları ara ki bulasın; daha ziyade, yanyana iki nokta kıçları, bol paçalarıyla bembeyaz bahriyeliler; arabalarından inmeye üşenen, 'kalantor' birkaç Ermeni tüccar; külhanbeyi bıyıklarını, rakıda dinlendirmeyi tasarlayan, kulağı karanfilli 'palikaryalar' ki, lacivert saçlarının yağlı 'kaçaraları' iri vürgüller halinde alınlarında kıvrılır. Gölgelerini, bir lambadan ötekine devrederek; tramvaylar, daha uzun aralıklarla geçiyor. Turuncu bir ay, koskocaman doğmuş; Körfez'in durgun sularına, esrarlı bir konyak aydınlığı sıvamakla

kalmamış; ışıkları pır pır zırhlıları yaldıza bulayarak, hayalet bir donanma yaratıyor. Limandan, diken diken, bir istimbot çığlığı. Kıçtan bağlanmış kara bir şilepte, armonik çalıyorlar. Büyük gece.

Feridun Hakkı, bir türlü eve gidemiyor. Cıgarasının ateşini, yarım saat kadar, Pasaport İskelesi cıvarında gezdirdi. 'Müteredditt'. Toz mavi havagazı aydınlığına çömelmiş, üç İngiliz bahriyelisi, sessiz bir kumara dalmışlar: sırayla zar atılıyor, banknotlar el değiştiriyor! Feridun Hakkı, sonunda, yenilgiyi kabul edecekti. Çünkü şehvet, sabahtan beri içinde kımıldandığını hissettiği o sinsi yılan, başını ıslık ıslığa doğrultmuştu. Roksani'yi yoklasa mı? Ya Café Hermes'te, Rumlarla dalaşırsa? Günlerdir Kordon'a, bu korkuyla çıkmadı: taşkınlıklarına katlanamayabilir; sonra, işin yoksa uğraş! Artık Kramer Palas'ta kazasız belâsız yiyip içtiklerinden mi, yoksa Arşaluys'u tanıyalı cinsel perhize dayanamayışından mı, nedense, ya Allah deyip Café Hermes'e daldı: cıgara dumanından göz gözü görmüyor, felaket kalabalık, handiyse üst üste oturuyorlar. Tesadüf o sıra, Roksani sahnedeydi; elinde kaçınılmaz cıgarası, telli pullu kantocu kılığıyla, şarkı söylüyor. O hayhuy arasında, Feridun Hakkı'yı gözden kaçırmadı; şarkısını kesmeden, çapkınca gülümsedi; başıyla, 'otur bekle' anlamına, bir de işaret çakıyor: her şey, eskisi gibi!

Feridun Hakkı'ya gecelerdir niye görünmediğini, sarhoş bahriyelilerin kuytu köşelere bir ağızdan kustukları Kordonboyu'nda, Elfiniki Oteli'ne giderken sabaha karşı soracaktır. Feridun Hakkı, 'hakikatı' gizlemedi: 'işgal münasebetiyle', doğrusu Café Hermes'te 'istiskale uğramaktan' çekinmişti; aynı zamanda onun, soğuk davranması ihtimalinden! Roksani Drossakis, fok yavrusu memeleriyle hop hop gülerek, ona diyecektir ki:

"... vre Feridunaki, Osmanlı gitmiş **hellas** gelmiş, Roksani hep aynıdır kale: öyle de **putana,*** böyle de **putana,** hani nasin derler, orospu mu?.."

*) putana: orospu.

O sabah, biri çavuş iki **khorofilakas,** yanlarında 'resmi' tercümanları, muayenehaneden Feridun Hakkı'yı aramıştı.

Panayotis, daha hanın kapısında faytondan inerken ona sokulup, haberi ulaştırdı. Korkmuşa benzer, süt mavisi posbıyıkları titriyor. Niçin aradıklarını sorduysa da, söylememişler. Yine geleceklermiş. Feridun Hakkı renk vermedi, parasını ödeyip faytonu savdı. Ne garip, uzaklaşan nal sesleri ve çıngıraklar, Ayayorgi Caddesi'nin olanca şamatasını, sanki sürükleyip götürüyor; geride kalan, dilsiz bir çarşı 'hengâmesi'. Vahşi gözleri kıpkızıl, o kara kuş, neredeymişsin gelip kalbine tünedi:

"Hayırdır inşallah!"

Todori'nin kahvesi tenha. Hanın tavan camlarından dökülen tutkal aydınlığında, çat çut tavlaya dalmış, iki kişi; biri burnundan ter damlayan, gözlüklü bir ihtiyar; öbürünün arkası dönük, Mektupçuzade 'İskeçeli' İzzet Bey olabilir: evet o, ipek eldivenlerinden belli. İki masa ilerde, başı 'tartımaklı' bir köylü, dizinde heybesi, uyukluyor. Kalın ve kuru sıcak. Camların macunu yumuşamış. Havada görünmez sineklerin, bezdirici vızıltısı. Yaz.

Todori, masalardan birisini siliyordu. Yolunu bekliyor olamaz mı? Gözlerinde batıcı, nalın çivisi bir sevinç, onu selamladı:

"Kalimera beyimu!"*

"Kalimera Todori, nasılsın?"

"... poli kala, poli kala!"**

Feridun Hakkı, merdivenleri çıkarken, Şark Halı Kumpanyası'ndaki tabibliğinin, işine yarayıp yaramayacağını hesaplıyor. Gerçekleşti sayılır da!..

Geçen hafta, 'Müsü' Pepo Elyakim'le, Mister John Clayton Hill'i ziyarete gittiler: 'hususi bürosuymuş', İkinci Kordon'da,

*) "günaydın beyim!"
**) "... çok iyi, çok iyi!"

Meyvadar Gümrüğü'ne saptın mı saptın, Balyozyan'ın Demir Deposu; hemen ona bitişik Alliotti Hanı vardır ya, üçüncü katında 'muazzam bir yazıhane'. Muşamba, maroken ve kadife, turunç neftisinden ördekbaşına, inanılmaz bir koyu yeşil çeşitlemesi. Pencereler, sezdirmeden 'imbatı' içeri aldıklarından, bayağı serin. Kapıdaki, bir içim su Rum 'kâtibe', geldiklerini duyuruyor. Mister John Clayton Hill, doğrusu, 'nüvazişkâr' karşıladı. 'Müsü' Elyakim'le Sporting Kulüp'de briç oynarlarmış, eskiden birlikte maça filan gidiyorlar: henüz seferberlik ilan edilmemiş, Punta'daki Panionios Stadı'nda Kafsinkaf'la Apollon oynuyorlar, gürültü kıyamet!

Mister Clayton Hill 'futbol hastası'. Bütün İngilizler gibi uzata uzata, yapışkan bir Fransızca konuşuyor. Salam pembesi yanakları, fındık burnu, heyecandan kızardı. Diyor ki:

"... harb, şehirdeki Osmanlı takımlarını perişan etmiş! Ne kadar yazık! Sultani'deki futbolcu çocuklar, Altay'la Kafsinkaf'ın artıklarıyla, bir takım tesis edecekler. Müsabakalara, belki yeniden başlanabilir."

Aslında kibar adam, dikkatleri ince: onlara kokulu yaprak cıgaraları sundu, Hisarönü'nden dondurma getirtti. Dini imanı futbol. 'Müsü' Elyakim'le Feridun Hakkı, bakışıp bakışıp, bir türlü konuyu açamıyorlar.

"... gençliğimde oynadım, bittabi İngiltere'de, **centerforvet,** yani merkez muhacimi. Ben Westhamlıyım. Kordelia'da ikametimiz hasebiyle, Smyrna'da Kafsinkaflı oluyoruz. Panionios'u tutmam, lâkin Apollon'da iyi futbolcular var, mesela Magulas, Hrisulis de iyidir ama..."

Dondurmalar gelince, hava dağıldı. 'Müsü' Elyakim, burnu ve purosuyla kamburundan çıkacak, Feridun Hakkı Bey'in Şark Halı Kumpanyası'ndaki 'münhal tabibliğe' talip olduğunu, söyleyebilir. Ya öyle miymiş? **"Wonderfull!"** 'Müdür-i Umumi', zaten hekimin Türk olmasını yeğliyormuş; anlamak kolay, 'amelenin kısm-ı âzamı Müslüman', üstelik 'ahval-i hazıra' bunu gerektirmiyor mu? Feridun Hakkı Bey talip, 'Müsü' Elyakim 'kefil' ise, 'mesele yok'; Mister John Clayton Hill, 'keyfiyeti' Yönetim Kurulu'na yansıtabilirmiş!

O ziyaretin üzerinden, bir hafta geçmişti. Dün akşam 'Müsü' Elyakim, ayaküstü uğradı. Gece, Mr. John Clayton Hill'le berabermişler: Feridun Hakkı'yı Yönetim Kurulu'na önermiş, 'usulen tahkikat yapılacak', tayini gerçekleşmiş sayılabilir. Kapıdan çıkacağı sırada, epeydir akşamları biraraya gelemediklerinden yakındı. Samimiye benzer. Mâide Karşıyaka'dan dönmedi ki! Leopardi'lerle içlidışlı olmuşlar, şu diş tabibi canım, zevcesini Nevnihal'in rüküş bulduğu!

Tembih ettiği halde, Muhittin perdeleri açık unutmuştu. Muayene odası ışık içinde yüzüyor. Yazı masasının camı kızmış, koltuğun minderi sımsıcak. Önce perdeleri çekti. Sonra ceketini askıya asıp, beyaz hekim gömleğini giyiyor. Cıgara sarmak niyetiyle yerine oturdu. Dalmış, Arşaluys'un mektubuna, içisıra cevap geliştirmiyor mu? Cevap mı? Hayatında ansızın beliren gerilimin, iç dengesini bozmasından doğma, düşünceler mi?

"... mekteb-i Tıbbiye'de iken, kat'iyyen emindim ki hayatımın kısm-ı mütebakisi, Osmanlı münevverlerinin süfli arzuları, mesnedsiz azameti, yeknesak meslek meşguliyetleri ile geçecektir. Harblerin, ihtilallerin, işgallerin, bilâfasıla teselsül eyleyeceği bir ömrü, tasavvurum dahi imkân haricindeydi. Bâhusus, bunların taht-ı tesirinde, bir maceradan yekdiğerine pervaz edeceğim. Şam-ı Şerif'de, mütevaffa pederiniz sayesinde, İngilizlere esir düşmekten halâs oluşumun, hâsıl ettiği faide nedir? İzmir'de Yunan Kuva-yı İşgaliye'sine esir olmak mı?.."

Korkuyor mu? Korkudan çok, keder: tek kurşun yakmaksızın, tutsak düşmenin kederi! 'Muvazzaflar', boşuna mı 'tebdil kıyafet', Anadolu'ya kaçıyor? Rüknettin önerdiğinde, ciddiyetle üzerinde durmalıymış! İzmir'den kopmayı düşünmediğini söylemişti. Ne ukalalık! Sebebi, elbette Haco...

'Muallim' Aristidi Efendi, kara sakalında cıgara külleri, gözlüğünün ardında fır dönen gözleriyle, o sıra peydahlanıyor. "Hayırdır inşallah! Bu nedir? Gayr-ı kaabil-i izah bir keyfiyet! O lahza, hayal gördüğümü zannettim!" Hayal mi? Yoooo! Kapıdan, usulüne pek uygun bir Osmanlı temennasıyla giren, 'filhakika' Aristidi Efendi'dir:

"... Allah ömürler versin Feridun Bey! Keyf-i âlileriniz nasıllar? Dağ dağa kavuşmaz, âdem âdeme kavuşur denilmiştir. Hakikat! Bendeniz, hörmetlerimin iblâğına, bir fırsat daha bulmuş olmaktan, ziyadesiyle mübâhiyim. Lâkin efendim size mülâki olabilmek, ne kadar müşkil imiş! Evvela Cerrahoğlu Konağı'nda tasdie cür'et etmiş idik, o gün tesadüf yoktunuz..."

Feridun Hakkı kalkmış, elini sıkıyordu:

"Allah müstehakınızı versin, demek sizdiniz!"

"... evet, bendeniz!"

Oturur oturmaz, cıgarasını tellendirdi. Gözlerini yere indirip, altında gizli bir memnunluğun sırıttığı, yapmacık bir üzüntüyle ekliyor:

"... Osmanlıcaya vukufuma binaen, Miralay Zafirios cenaplarının, maiyetine nasbedilmiş bulunuyorum. Eh, ne yaparsın, bu da bir vazifedir."

Kapıya göz attı, sesini alçaltarak, dedi ki:

"... ihbar evrakı meyanında, ism-i âlinize tesadüf edince, dakika fevtetmedim vallahi. Maazallah, bir başkasının eline geçmiş olsa idi..."

'Muallim' Aristidi Efendi, Feridun Hakkı Bey'in 'muvazzaf' subay olmadığına 'tekeffül' etmiş ama, 'evrak-ı müsbite' gerekiyormuş! Haldır haldır onu arayışının bir sebebi bu, 'terhis evrakını, bir an evvel makam-ı aidine ibraz edebilmek'; fakat asıl neden, Şam-ı Şerif'deki o tadına doyulmaz 'edebi mübaheselere' gönülden 'iştiyaki'. Savaş İzmir'deki edebiyat çevrelerini dağıtmış, artık ne Ekmekçibaşı Kıraathanesi'nde, ne Askeri Kıraathane'de eski sohbetler kalmış, ne birbiri ardınca çıkıp batan 'mecmualar'. Şair edip kim varsa, bir köşeye çekilmiş, bir iddiaya göre...

Cıgaranın birini söndürüp, öbürünü yakıyordu. Perdenin aralığından kılıç gibi sarkan güneş ışığı, gözlük camlarında birikmiş; gözlük değil, sanki ayna. Sakalının üzerindeki küller, konuştukça, üstüne başına saçılıyor:

"... İzmir'e nakl-i memuriyet edebilmem, büyük bir mucize! Ruhban Mektebi malûmunuz, hani Ayafotini'deki, mahall-i memuriyetim orasıdır; işim hafif, vaktimin kısm-ı âzamını tetebbua hasredebiliyorum. Aziz dostum, bu kere müstakil beyitlere merak

sardım, divanlardan toplamaktayım ki mecmuu yetmiş kadar oldu: çoğu cevahir kıymetindedir, Atıf'ın şu beyiti mesela:

"Ey sur-ı kıyamet yine gavga ile maksud
kaldırma bizi hâkde âsûde yaturken..."

Doktor Feridun Hakkı, kahve söylesin diye, bir ara Muhittin'i aradı; bekleme odasında, ne görse iyi: iki Yunan 'neferi' alesta bekliyor, iki **khorafilakas!*** Anlaşılan, Aristidi Efendi 'vazifeten' gelmiş. Ona göre işi, ciddiye almalı. Ancak terhis için başvurduğunu gösterir evrakı 'ibraz' edebilir. Yeter mi? Acaba John Clayton Hill'den, Şark Halı Kumpanyası'ndan söz ederse...

Aristidi Efendi üstelemedi. Müracaat evrakının tarihini numarasını aldı. Şark Halı Kumpanyası 'tabib-i mes'ullüğüne' sevinmiş görünüyor. Daha ötesine geçip, hatta dedi ki:

"... terhisinize karine telâkki edilmek lazım gelir, sivil addetmese Şark Halı size vazife tevdi eder miydi?"

Sözlerinde mi, halinde tavrında mı, Feridun Hakkı'nın 'izzetinefsini' yaralayan, o koruyuculuk! 'Muallim' Aristidi Efendi, Kuva-yı İşgaliye'nin onun başına dert açmasını önleyecektir, önleyecektir ama, kaderinin iki dudağı arasından çıkacak bir kelimeye bağlı olduğunu, belli ediyor. Hem de hınzırca, alttan alta:

"... beyanınızın hakikate mutabık olduğuna tekeffül ettiğim müddetçe, hiç kimse, hiçbir surette..."

Ya da: "... evrak ye'dimdedir, öyle kaldıkça taht-ı emniyettesiniz dostum, esasen terhis muameleniz tekemmül edince..."

Feridun Hakkı'nın kafasına, onu ihbar edenin, kim olabileceği takılmıştı. Birkaç defa sormayı düşündü, her defasında vazgeçti. Sözü, yoksa Aristidi Efendi'yi küçük düşürmek amacıyla mı, duygusal bir 'zemine' aktarıyor:

"... hafızam beni iltibasa düşürmüyorsa, İzmir'e nakl-i memuriyeti, Doktor Mavridis'in kerimesi dolayısıyla arzu etmiştiniz, tesis-i alâka mümkün olabildi mi acaba?"

---

*) khorafilakas: Yunan jandarması.

Tam isabet! Aristidi Efendi'nin, yüzü karardı. Artık hımbıl, süklüm püklüm bir zavallıdır: elde edemediği bir mutluluğun, 'hicranıyla bedbaht!'

"Heyhat Feridun Bey! Tasula'yı evlendirmişler: Atina'da Tagaris'ler vardır, vâriyetli bir aile, seyrüsefainle iştigal eyler, onlara gelin gidiyor."

Daha fazla oturmak istemedi: "... bendenize müsaade!" deyip kalkıyor: koltuğunun çevresi, bütün cıgara külü; gözlerinde, çoktan gece olmuş: "... irtibatı kaybetmeyelim Feridun Bey, perşembeleri, geç vakte kadar Klonaridis'de oluyorum; tenezzülen uğrarsanız, bendenizi ihya eylersiniz!"

Kapının eşiğinden döndü: "... Sâlise Nâlân Ham'fendiyi görmekte misiniz? Davetlerde sık sık tesadüf ediyoruz: mesela, geçen pazar, Hotel Lucas'da..."

Doktor Feridun Hakkı, bir zaman oturamadı; o duvardan bu duvara, muayenehaneyi adımlıyor. Kaç cıgara içtiğini, Allah bilir. Onu bu derece huzursuz eden, korkunç bir 'girdaba' kapıldığını hissetmesinden çok, insanları değerlendirmekteki beceriksizliği. Diş Tabibi Vanahak Mahçubyan'ı ne sanmıştı, adam ne çıktı? 'Muallim' Aristidi Efendi'yi ne sandı, ne çıkıyor? Besbelli daha Şam-ı Şerif'de iken, Osmanlı'yı bırakmış, 'hasımlarına' hizmet ediyordu. **"... riyakârlık, insanların mizac-ı aslisi midir? Yoksa ben mi mâlihülya içindeyim?"** Üstüste binen 'nâhoş' olaylar, 'zihninde henüz müphem' bir kararı oluşturuyor:

"... daha azimkâr bir hatt-ı hareket ittihazına mecburum. Anadolu'ya intikal, bir çare-yi hâl olabilir mi? Lâkin, 'beni kurtar' diye istimdat eden Haco'yu kime bırakacağım?.."

Cuma günü, bir fırsatını bulup, yeniden Emrullah Râci Beyler'e gitmeyi düşünüyordu; perşembe günü, telefon: onlar 'İzmir'e inmişler.' 'Defterdar Bey'in 'müstacel bir iş için' kirye Mandikası görmesi 'iktiza' ediyormuş; 'Doktor Bey' muayenehanesinde ise, Haco Hanım'ı da getirecek! Feridun Hakkı bundan, Haco'nun sabırsızlandığı sonucunu çıkardı. "Cevabı müspettir, teşrifleri onu ziyadesiyle memnun ve mahzuz edecektir." Telefon eden, Karanfil Ağa'ydı: sesinde, alışılmışın üstünde bir saygı, yaltaklanıyor

dense, yeridir. (Neden?) Feridun Hakkı, Muhittin'i çağırdı. Muayene odasına çekidüzen verdiler: pat pat, sehpaların tozu alınıyor; götürülüp, kül tablaları dökülüyor. Muşambalar zaten sabahtan silinmiş. Perdeleri şöyle çektiler mi, camlara on gündür el değmediğini, kim fark edecek? Bahanesi de hazır, içersi ancak loş tutulursa, sıcak biraz hafifliyor.

Hayret! Feridun Hakkı'nın beklediğinden çabuk geldiler. Kapıdan, sanki saygıdeğer bir babayla, yetişkin kızı giriyor. Sabık defterdar ne kadar 'tekellüflü', kalantor, ağır ve gevşekse; Haco o kadar 'tekellüfsüz', asabi, hafif ve çabuk. Çabuk ne laf, tetik üzerinde: çıt etse sıçrayacak, karaca gibi. Hani Şam ipeği, pelerini dirseklerini aşmayan, eski çarşafını giymiş, nefti. Alıcı kuş gözlerinin, zeytin yeşili şavkı, peçesinden dışarıya vuruyor. Peçeyi niye örtmüş acaba? Hiç yapmadığı bir şeydir. Neyse ki, çok geçmeden, yüzünü açtı.

Emrullah Râci Bey terlemişti. 'Bektaşi' bıyıklarının saçaklarında, yağlı ter damlacıkları, pırıl pırıl; koltuklarının altı, ıslak. Merdivenleri hızlıca mı çıkmış, soluğu ağzına sığmıyor. 'Müstehcen' dudakları arasında, kürdan. Oturmayacakmış, 'kirye Mandikas'ı bekletmek, münasip olmaz', ayaküstü konuşuyorlar. Önce, Haco'dan:

"... ocağınıza düştük doktor, malûm-ı âliniz fakirhanenin sürurudur, meserettini kaybetti mi, hepimiz mükedder olmaktayız. Bu itibarla, iade-i afiyet eylemesi neye mütevakkıf ise, bilâtereddüt ifasını istirham ediyorum, evet."

Giderayak, bir 'alçak' böbürlenmesi: "... Ahenk'de okudunuz mu? Jeneral Nider cenapları, Karşıyaka'yı teşrif buyurdular. Pazartesi, zevali müteakip. Haddızatında, Efesos Metropolithanesi'ni ziyaret etmiş oluyor, yani Yovakim Efendi'yi; lâkin mumaileyh mezun imiş, vekili Psilas, kâtibi Farlakas'ı kabul ve hasbıhal etti. Karşıyaka sakinlerini temsilen, biz dahi hazır bulunmuş olduk. Jeneral Nider, azimkâr intibaını vermektedir. Gayr-ı kanuni ef'al ve harekâta, asla müsamaha etmeyeceğini tekrarladı..."

Haco, koltuğun en ucuna ilişmişti. Gerginliği, her halinden anlaşılıyor. Perdelerin durgun loşluğunda, 'yarabbi', ne kadar 'teshirkâr?' Böylesine, bir daha rastlanır mı? Çatık kaşları, cilalı

siyah ve 'gümrah.' Gözlerine dolan ışık, zeytin yeşili kıvamına, erimiş bal aydınlığı kattı; çakıntısız, duru, adeta süzülmüş bir aydınlık bu, o kadar yoğun ki, yansımasından, pürüzsüz teninin 'barut esmerliği' gözlerinin rengine çalıyor; yeşil zeytin esmeri, gözleri bal sarısı, 'nâmevcut' bir kadın!

Kocası kapıdan çıkıncaya kadar, 'yokluğunu' sürdürdü. Onun ayak sesleri kaybolur olmaz; altın dişlerinin 'şedit' sarışınlığını, dudakları arasından sızdırıyor:

"Amanın, Allah rızası için, bir kupa su! Soğuk olursa, daha makbule geçer. İçim yanmış!"

Feridun Hakkı, 'çocuğu' derhal Todori'ye koşturdu. Haco suyunu içerken (nasıl da, kana kana içiyor), onu kenara çekip, 'muayene esnasında' içeriye kimseyi salıvermemesini tembihledi. İyi ki tembihlemiş, başbaşa kaldıkları yarım saat içinde, akıl almaz bir şey olacaktır; öpüşüyorlar. Haco'nun ağzı hırçın, dudakları sert; gözleri açık öpüşüyor, bakışları yumuşamadı, vücudu gergin: yoksa 'busenin' tadına varamadı mı?

Daha önce, serzenişte bulunmuştu: "... aşkolsun size, hanidir gözüm yollarda, haber beklerim. Günler, yıl: bekle bekle, insan tecennün eder. Gözden kulaktan ırak bir mahal temin edecektiniz, muvaffak olamadınız mı?"

"... vakıa, bir iki teşebbüsüm oldu; matlûba muvafık netice alamadım!"

Feridun Hakkı, gizli bir dehşet içinde, durakladı: hem 'angaje olduğunu' fark etmişti, hem yalan söylediğini! Bu onu korkutuyor. Bir soruyla, durumu kurtarmayı deneyecektir:

"... hem böyle ücra bir mahal, niye iktiza etsin? Bunun künhüne varamadığımı, itiraf ederim. Muayene ve tedaviye, burda olduğu kadar, sizin orda da devamımız mümkindir: her iki taraf da, gayet müsâit!"

Kalın bir sükût geldi aralarına kuruldu. Ayayorgi Caddesi'nin gündelik şamatası, uğultudan bir sarmaşık, camlara tırmanıyor. Merdivenlerde, davudi sesli birisinin, Rumca bağırdığını işittiler: **"... ti leyi Panayotis, ti leyi?"*** Kısa, sert ve siyah kirpiklerini

*) ti leyi: ne diyor?

kısarak, Haco, bir süre Feridun Hakkı'ya hain hain bakıyor. Arkasından, gözyaşları boşanıverdi.

"... müddet-i hayatımda, harpde olsun, sulhda olsun, müteaddit ağlayan kadın görmüşümdür. Meslek icabı. Lâkin böyle nagehan, bu mertebe sessiz ağlayanına, tesadüf etmediğim muhakkaktır. Ağlayışında teessürden ziyade, acz ile müterafık hiddetin mevcudiyeti, pek mütebariz idi. Maneviyatı hakikaten sarsılmış olmalı..."

"... kabalığımı mazur görünüz, Haco! Sizi müteessir etmek istemedim. Bunu asla arzu etmem. Gözyaşlarınız beni harap ediyor. Kaldı ki, asabınıza hâkim olmadığınız takdirde, size bilmem nasıl müfit olabileceğim?"

Feridun Hakkı, onun bayılmasından mı korktu; çarçabuk, lüzumlu ilaçları bulundurduğu ecza dolabındaki lavanta şişesine davranıyor. Haco, onun alnına lavanta süren elini, iki eliyle kavramış, gözyaşlarıyla ıslak yanağına götürmüştü. Birkaç saniye, öyle kaldı; sonra başını çevirip, usulca avucunu öpüyor. Dudakları, birer ateş.

"Kalp ağrısı çekmek, kolay mıdır? Arif olan halden anlamalı. Siz ki arifsiniz! Kuş kadar bir yüreciğim var, çırpınır durur. İki arada bir derede kalmışım..."

"Niye?"

"... niyesi? Ben bir yerde yaşıyorum, gönlüm bir başka yerde; araya her dakika bin türlü mâni giriyor; evvelemirde..."

Cümlesini bitiremedi. Kalkıp, hıçkıra hıçkıra, Feridun Hakkı'nın boynuna sarılıyor. Kalkarken, pelerini sıyrılıp düştüğünden, vücudunun sıcak buğusu, adamın genzine doldu. Bu ne koku, böyle? Isınmış saç, hafif zencefil, esmer kadın teni. Feridun Hakkı'nın başı dönüyor. Erkekliği gizlice kımıldadı. Rezil olmak, işten değil. Haco'yu yatıştırmak amacıyla, olur olmaz saçmaladığının farkında ama, ne söylese boş, onu kolları arasında tutmanın heyecanından, gözü dünyayı görmüyor. Soluğu sıklaştı. Burun deliklerinde, bir titreme. Yo yo, elleri onun vücudunda dolaşmamalı! Ayıp! Çok ayıp! Bunu bir önleyebilse! Önleyebilse ne demek canım, önlemesi şart! Nerde? Onu başaramadığı gibi, tutmuş saçlarını öpüyor. Kulaklarında garip bir uğultu, çınlama de-

nemez mi, ıslık filan? Ne kadar uğraşırsa uğraşsın, dudaklarını ona dokundurmaktan, kendini alıkoyamıyor: güneş tüten, abanoz siyahı saçlarına; biçimli, hafif sertçe kulaklarına; zeytin yeşiline dönmüş, barut esmerliğine; o 'müteahkkim' ağzına!

Dudaklarını tutkuyla kavradığı an, Haco bir şey mi söylüyordu ne, ağzı aralık, dişlerinin erimiş altın sarışınlığı, bu yüzden genzine doldu: bir an, 'şedit' bir aydınlanma hissi, sanki içine bir ışıldak tuttular; ya da boğazından aşağıya, akciğerlerinin en uzak köşelerine, fosforlu bir ışık dağılıyor: akıcı, pırıl pırıl, adamın dizlerinin bağını çözen! Öpüşmeleri, ne kadar sürdü? Bir dakika, bir saat, bir ay? Feridun Hakkı, çoktan sarhoş olmuştu. Anafora kapılmış, dönüyor. Bir ara, kirpiklerini araladı: aa, Haco'nun gözleri, sonuna kadar açık; bakışları, alıcı kuş dikliğini yitirmemiş; vücudu gevşemedi zaten, hep öyle gergin. Yoksa, zevk almıyor mu? Almıyor herhalde: Öpüşmenin en civcivli anında, dudaklarını ağzından çekti koparıdı; yüzünde şimşek gibi belirip kaybolan bir tiksinti, arkasından çeneleri ayrılıyormuşçasına öğürme! Kuru bir öğürme bu! Onu çok utandırıyor ama, tutamadığı meydanda!

Feridun Hakkı, donakalmıştı. Belli belirsiz, Haco'nun henüz teşhis edemediği, ciddi bir rahatsızlığı olduğunu düşünüyor. Daha doğrusu, sonradan, o an böyle düşündüğüne hükmetti. Aslında abuk sabuk konuşmuştu:

"... aman Yarabbi! Haco! Haco ne oluyorsunuz? Çirkin bir adam olduğum, bence malûm, fakat çirkinliğimin insanı öğürtecek mertebede olduğunu..."

Ya da: "... lütfen burundan teneffüse gayret ediniz, genzinize salya kaçmış olması muhtemeldir."

Az önceki sükût, gelip aralarına yeniden kurulmuştu. Haco, mendiliyle gözlerini kuruluyor. Adamakıllı mahcup. Uzun süre, yüzüne bakmadı. Neden sonra, fısıldayarak dedi ki:

"Kusuruma bakmayın, rica ederim. Benimkisi cahillik!"

Gözleri, anlaşılmaz bir korkuyla büyümüştü: "... kadir Mevlam, encamımızı hayra tebdil eylesin, amin!"

Birden ağladığı kolaylıkla, o güleç, alaycı sesini buluyor!

"... sakallarınız da yani, zımpara taşı doktor bey; elimi yüzü-

mü paraladı vallahi. Cildim pek hassastır benim, fiske fiske kabaracak".

Vakit kalsa, sırrını açıklayacak mıydı? Belki. Fazla konuşamadılar. Emrullah Râci Bey, kirye Mandikas'la 'işini' bitirmiş, bir telaş geldi. Daha da keyiflenmiş. Düşük gözkapakları, mahmur gözlerinde yanlış yanlış duran, sevinç pırıltılarını örtemiyor. Haco, o kapıdan girer girmez susmuş, 'nâmevcutluğuna' dönmüştür: kocasının 'izhar eylediği' abartılmış ilgiye kayıtsız; Doktor Feridun Hakkı'nın uydurduğu, hastalık 'belirtilerine' de! Evet, 'uydurduğu.' Uydurmasın da, ne yapsın? Haco'nun 'esrarını' çözebilmesi, aralarındaki ilişkiyi geliştirebilmesi, bu hastalığa bağlı.

Emrullah Râci Bey'e 'tebdil-i hava' gereğinden söz etti. Sürekli evde kalması, 'maazallah' Haco'nun 'halet-i ruhiyesini' büsbütün bozabilirmiş! Bol bol gezecek! 'Ahval-i hazıra dolayısıyla' şehrin dışına çıkması, pek uygun düşmezmiş ama, İzmir koskoca şehir, içinde 'tenezzühe çıkması' yararlı: 'teferrüç, ahbap gezmeleri, hatta tedavi maksadıyla muayenehaneye gelip gitmek!' Emrullah Râci ona hak verdi mi? Vermediyse bile, vermiş göründü. Ayrılırken, Karşıyaka'ya geçerse, cumaya 'fakirhaneye' de 'teşrifini' rica ediyor. Hem bu kere yalnız olurlarmış, 'Şam-ı Şerif'deki günlerimizi yâdeder, ehibbanın kulağını çınlatırız'; hele akşam, yemeğe kalabilse, ne büyük saadet: Müzeyyen Hanım'ın arzusu bu, 'muhakkak beklerim' demiş; Haco'nun 'iade-i afiyet' edebilmesinde, bir Cenab-ı Hakk'a güveniyor, bir Doktor Feridun Bey'e, yaaa!

O akşam, morsalkımlı balkonda rakısını içerken, Feridun Hakkı enine boyuna düşünmüştü, "Keyfiyet ilânihaye böyle devam edemez? Bir karar-ı kat'i ittihazı, zaruridir." Haco'yu seviyor mu? 'İhtimal!' Ağzının hırçın teması, dudaklarından gitmiyor; ince vücudunun, kolları arasındaki 'takallüsü,' teninde sanki, sürüp giden 'râşeler' bıraktı. Haco'nun da cinsel yakınlık duyduğu, yalnız kaldıkları her dakika, boynuna sarılmasından belli. Hem canım, 'gözden kulaktan ırak bir mahalde, halvet olmak arzusunun, ifade ettiği mana nedir?'

Öyleyse muayenehanedeki ya da onların evindeki buluşmaları bir kenara bırakıp, bir an önce Haco'nun istediği yeri bulma-

lı: başbaşa, dilediklerince sevişebilecekleri; gönüllerince, söyleşebilecekleri yeri. Daha bulmadan, yüreğinde heyecanı: Haco'nun barut esmeri vücudunu, hayali bir şehvet yatağında, çırılçıplak seyrediyor. Ufacık göğüslerinin hain sertliği, aklını başından alabilir. Ya sımsıkı kalçalarının, 'mükemmel inhinası?' Tövbe tövbe, günaha girecek. Günaha mı girecek? Cepheden döneli, hayatı günah: Ramazan girdi hanidir, ne cami, ne oruç, ne namaz; handiyse her akşam, kafayı çekti; Roksani'yle kaçamaklar, Haco'yla 'muâşaka' çabası!

Gece 'sıklet.' Sıcak, saydam ve kıvamlı bir sıvı, boşluk bırakmamacasına etrafı sarmış. Yaprak kımıldamıyor. 'Teravih'den çıkan cemaat, mahalleye dağıldı: sokak aralarında iri erkek öksürükleri, avuçta içilen cıgaralar. Morsalkımların içinde, böcekler çıtırdıyor. Gemici fenerinin titrek aydınlığında, sarı bir gece kelebeği, iki üç pervane. Birden, yanık fırının bacasındaki, leylekler takırdamaz mı?

Feridun Hakkı aradığı çözümü, birkaç gün sonra, Elyakim'lerin gardenpartisinde bulacaktı. Âdet olmuş, her yaz birkaç gardenparti verirler. Bahaneleri sudandır, yok evlenmelerinin 'sene-i devriyesi' imiş, ya da Madam Rita'nın yaş günü! Hazırlığı günler öncesinden başlar, dedikodusu aylarca sürer; biraz İzmir'deki '**monde**'un* 'kremasını' çağırmalarından böyle oluyor bu, daha ziyade, gardenpartinin şatafatından. Gerçekten görkemlidir, görmek lazım. Bellavista'daki evlerin bahçesi, bu işe çok elverişli: bir kere geniş, süslemesi çiçek değil; manolya, palmiye, akasya, mimoza, karabiber, çeşit çeşit ağaç: dallarından renk renk Japon fenerleri sarkıtılmış, aralarına **serpentine**'ler atılmıştır. Mimozalar çiçek açınca, seyrine doyum olmaz: kanarya sarısı tozları, mehtap aydınlığında, yaldızlanarak uçuşurlar. 'Kameriyelerin' arasındaki '**cascade**'li** havuzu, Madam Rita, İzmir/Kasaba Şimendiferinin inşası yıllarında açtırmış, ibret bir şey; ayışığından bir göl müdür, cıvayla erimiş gümüşü karıştırıp da mı doldurmuşlar, anlaşılmaz; bir kenarı, boydan boya 'soğuk büfe'; öbüründe, 'Mü-

*) le monde: dünya (burada sosyete).
**) la cascade: çağlayan.

sü' Elyakim'in 'Dersaadet'ten suret-i mahsusada celbettiği' orkestra; bu defa, ipek gömlekleri boyundan ilikli, çizmeleri keçe, 'beyaz' Rus orkestrası: balalayka, santur, armonik vs. Hareketli 'kazbek' havaları çalıyorlar. Durup durup, 'Kalinka'yı.

Allah Allah, bu ne kalabalık! 'Kuva-yı İşgaliye Kumandanı' Miralay Zafirios 'cenaplarının', gardenpartiyi 'teşrif edecekleri' işitilmedi mi, o yüzden. Feridun Hakkı, bu 'teşrife' ihtimal veremiyor: "Aydın cihetinde, başları derde girmedi mi bunların?" Üzüldüğü, 'herif' gelsin gelmesin, İzmir 'sosyetesinin' onu görmek, (belki ona görünmek) amacıyla, Elyakim'lerin bahçesine böyle 'tehacümü': birtakım 'müphem' kadınlar, 'esanslarını' tül bulutları halinde omuzlarında gezdirerek, ağaç gövdeleri arasında görünüyor, kayboluyorlar. Kollarında, göbekleri pantolonlarına sığmaz, bıyıkları ağızlarına girmiş 'Rum çorbacılar'; altın çerçeveli gözlükleri 'sıkma,' kumral sakalları Hıristiyan bazı kerliferli beyler ki, İtalyandırlar; kanlı feslerinin altında, yağlı sarı terleyen Osmanlı efendileri; 'miktar-ı kâfi' Musevi tüccar! Yaprakların üzerinde gök, bir türlü kararamıyor; batıya doğru dalga dalga eflatun, doğuda yaldızlı mor. Havada sulanmış, henüz dumanı tüten sıcak taşlık, ısınmış yaprak kokusu; 'esrarengiz' ateş böcekleri gibi, oradan oraya dolaşan cıgara ateşleri. Kıpır kıpır fildişi yelpazeler, Japon fenerlerinin 'ebruli' aydınlığını, bilinmez kaç lokmaya bölerek, çevreye dağıtıyor. Hah işte, müzik tekrar başladı.

Mâide, gardenparti 'münasebetiyle' Karşıyaka'dan İzmir'e 'inmişti.' İki gecedir, Cerrahoğlu Konağı'nda kalıyor. Aksiliği üzerinde, incir çekirdeği doldurmaz şeylerden, 'kızları' azarladı. En çok da, Emsâl'i (oldum olası ondan hoşlanmaz, ne yapsa gözüne batar). Konaktaki her şeyi yalıdakilerle 'mukayese ediyor', tüyler ürpertici sonuçlar çıkarıyordu. 'Efendim', hizmetçi 'makûlesi' böyle başıboş bırakılır mıymış? 'Evin ucu kaçmış, sehpaların üstü birer karış toz, her taraf örümcek ağı.' Acaba bu 'lâubalilikte', evin beyince bol bol 'ızhar olunan müsamahanın' hiç mi dahli yoktur? Karısı söylenirken, Feridun Hakkı ağzını açmamış, cıgarasından tumturaklı dumanlar savurmakla 'iktifa etmişti.' Gecenin bir vaktinde, dayanılmaz bir kederle uyandı: ama nasıl, sanki yüreğini oyuyorlar. Mâide'yle kaldıkça, 'huzur-ı kalple idame-i hayat eyle-

mesinin imkânsızlığını', bir kere daha 'idrak ediyor.' Haco'yla anlaşıp Anadolu'ya kapağı atabilselerdi, belki yeni ve başka bir hayat...

Mâide, son birkaç haftada, daha mı şişmanladı? Ne çabuk yağ bağlıyor? Hayret! Yüzü, arı sokmuş gibi; gıdısındaki ikinci çene, basbayağı belirmiş. Sanıyor ki, edâlı edâlı gözlerini süzüp, 'alelacayip' boyanırsa, bu iğrenç 'mülehhamlığı' gözlerden saklayabilir: 'hayal-i ham!' Öğleden sonra, 'güzellik uykusuna' yattı; akşam üzeri, aynanın başına geçti oturdu; araba kapıya dayandığında, elinde sürmedenlik, hâlâ gözleriyle uğraşıyor: çevresinde, kapalı bir cam fânus gibi, Lubin'in ağır kokusu. Yol boyunca, şehirden 'havadis' soracaktır. Öğrenmek istediği, elbette **mondain** dedikodular: nişanlısı, Bartolini'lerin küçük oğlunu, gerçekten terk etmiş mi? Yok canım, vah vah vah! Sarraf Bakkalyan'ı, güya bir Rum fahişeyle basmışlar, geçen akşam Sûzi Bey anlatıyordu; hem, Miralay Zafirios 'cenaplarının maiyet-i erkânından', bir yüzbaşı demiş ki...

Rayegân Hanım'ın, çifte dirsekli yılankavi kolları, neredeymişsin gelip, onları buldu. Bu gece, pek etkileyici! Konuşmadığı sürece, sıradan bir kadın olmaktan çıkıyor, adeta 'lâhûtî' bir hayal! Çağla yeşili 'sıkmabaşı' incili iğnelerle tutturulmuş; altın çerçeveli, ipek kordonlu tekgözlüğü, Japon fenerlerine döndükçe, kırmızı, yeşil, sarı, parlıyor; yüzündeki püskürme benler, sanki 'fânilerin mukadderatına hükmeden semavi bir kudretin', anlaşılmaz işaretleri. Aynı renk ipekten bir 'tuvalet' giymiş, 'dekolte' sayılır: omuzları 'kâmilen' açıkta, hatta gerdanı; boynunda, Mektupçuzade'lerin 'medar-ı iftiharı', meşhur elmas gerdanlık!

Mâide'yle kucaklaştılar. Birbirlerini görmeyeli, hayli olmuş. Rayegân Hanım, tekgözlüğünü, sağ elinin işaretparmağıyla başparmağı arasına alırken, sesini suçortağı tonlarına indirip, diyor ki:

"... hani Arapfırını'na, büyücü Feride'ye gitmiştik; hınzır, vaadettiği üzere bir yarasa kemiği okudu, ee yani vallahi bu kadar olur..."

Ya da, parmak uçlarının tersiyle, Mâide'nin omuzlarındaki 'mevhum' tozları fiskeleyerek, adeta müjdeliyor:

"... ah ah, Madam Rita'yı görmelisiniz! Bâdemâ bastonsuz yürüyemeyecek, zavallı! Onun gibi **elegante*** bir kadın, bu hallere düşsün!.. Doğrusu, aklıma geldikçe münfail oluyorum!.."

Yalan!.. Rayegân Hanım, Madam Rita'nın 'parizyen' alafrangalığını çekemez, cümle âlem biliyor; o yaşlanıp düşkünleştikçe, sevinmez mi; artık balolarda tek başına parlayacak! Madam Rita Elyakim'in, bir süredir baston kullandığı, doğru; bu gece de misafirlerini, sapı zümrüt kakmalı zarif bir bastona dayanarak karşıladı ama, bu, yerinden kımıldayamayacak anlamına gelmez ki! Nitekim, yanında salam pembesi Mr. John Clayton Hill, kolunda kocası 'Müsü' Pepo Elyakim, çok geçmeden onlara 'mülâki' olacaktır. Beraberce, havuz çevresindeki 'kameriyelerden' birine giriyorlar: üstü siyah mermer, **fer forgé** masa: pufla minderli, **fer forgé** koltuklar; sarmaş dolaş hanımellerinin, baygın kokusu; kristal bardaklarda köpüren şampanya: Le Cordon Rouge!

Pepo Elyakim'in gözleri kapıdaydı. Miralay Zafirios'u bekliyor: gelirse, 'piyasadaki' itibarı, birkaç misli artacak! Feridun Hakkı, 'Aydın meselesini' çıtlatacak oldu: gazetelere yansıtmadılar, her şey yolunda havası yaratılıyor ama; gerçeğin ne olduğunu anlamak için, Ayafotini Kilisesi'nin avlusuna yığılan, Aydınlı Rum 'muhacirlere' bir göz atmak yeter. Kulaktan kulağa, '57. Fırka Kumandanı Miralay Şefik Bey'in yönettiği 'Kuva-yı Milliye'nin, 'Yunanı Aydın'dan tardettiği' yayılıyor. Hele Yörük Ali Efe'nin zeybekleriyle, Binbaşı Avni Bey'in 'müfrezesi', 'harikalar yaratmış'...

Feridun Hakkı, bardağını dudaklarına götürdü: "... keyfiyet bu merkezde iken, Miralay Zafiriu'nun gardenpartiyi teşrifi, tuhaf kaçmaz mı?"

Mr. John Clayton Hill şampanya sevmez, onun bardağında kıvamlı, tütün sarısı bir viski, iki parmak da soda. Çipil mavi gözlerini kırpıştırarak, Feridun Hakkı'yı destekledi. Yunanlılar, 'Kuva-yı İşgaliye'nin talimatı mucibince', Aydın'ı boşaltan birlikleri, Tire yöresinde toparlayamadığı için, Miralay İshinas'ı 'divan-ı harba sevk etmişler.' Yerine, Kaymakam Nikolaidis atanmış.

*) elegante: zarif, şık.

Bergama neyse ne, Aydın'daki yenilgiyi sindiremedikleri anlaşılıyor, 'mukabil taarruz' gündemdedir. Miralay Zafirios'un, gardenpartiye gelmesi olasılığını, azaltmaz mı bu?

"... bilakis keyfiyet, Miralay cenaplarının, böyle bir davete icabetini tazammun eder. Zira, mumaileyhin isbat-ı vücudu, asayişin berkemal olduğuna karinedir..."

Kasıla kasıla bunları söyleyen, Mektupçuzade 'İskeçeli' İzzet Bey'di. Güderi eldivenlerini, beyaz ipek eldivenlerle değiştirdiğinden midir nedir, ellerini nereye sığdıracağını bilemiyor. Alttan alta, değişikliği herkesin görmesini istediği, belli. Şıklığı, karısından hiç aşağı kalmaz: ince çizgileri koyu, sütlükahve bir takım giymiş, tiril tiril. Sert ve kıvırcık bıyıklarının sivri uçlarından, çevresine kıvılcım yağdırıyor. Feridun Hakkı'yı şaşırtan, her göz göze gelişlerinde, İzzet Bey'in dudaklarında beliriveren, o varla yok arası gülümseme: 'istihza' mı? Gizli bir 'tasvip' midir? Yoksa, bir suçortaklığının 'izharı' mı? Miralay Zafirios'un, neden dolayı gelmesi icabettiğini söyledikten sonra da, gözleriyle onun gözlerini buldu; biraz kulağına eğilerek, alçak sesle takıldı:

"... hadi hadi, Allah versin! Gözümüz yok, doktor bey!"

Feridun Hakkı, ne demek istediğini, kavrayamamıştı. Soramadı da. Bereket o ara Mâide'yle Mr. John Clayton Hill, bitmez tükenmez, İngilizce bir söyleşiye dolaşıyorlar; Rayegân Hanım, Madam Rita, 'Müsü' Elyakim ise, bilinmez hangi poker partisinin, tartışmasına dalmış; Mektupçuzade 'İskeçeli' İzzet Bey, tek gözünü çapkınca kırpıp, yeniden Feridun Hakkı'ya fısıldayacaktır:

"... vakıa söylemişlerdi, ihtimal vermemiştim, fakat bizzat şahit olunca..."

Sağ elinin parmak uçlarını yukarda birleştirerek, 'mükemmel' anlamına bir işaret yaptı. Arkasından ilave ediyor:

"... maşallah, zât-ı âlinize Şam-ı Şerif ikameti, ziyadesiyle yaramış doktor bey! Mamafih Allah versin, gözümüz yok!"

Feridun Hakkı, neyi imâ ettiğini anlamadığını, yüzünde maske gibi duran somut bir şaşkınlıkla, ne kadar belli etmiş olmalı ki; bu defa, halden anlar eski 'kulağı kesik' halleriyle, hafifçe omuzunu okşayıp güvence veriyor:

"... merak etmeyiniz, sırrınızı kimseye fâş etmem, efendim!"

"... aman İzzet Bey, ne sırrı? Nebat gibi yaşıyorum yahu!"

Burnunun altından, güldü. Bıyıklarının çevresinde, bir sürü kıvılcım uçuşuyordu:

"... öyle mi?" dedi, "... her hal-ü-kârda, ağzının tadını layıkıyla bilen bir nebat bu! Ehl-i zevk olduğunuz bendenizce malûm idi, sahib-i tabiat olduğunuza da şek şüphe kalmamıştır: o kadar alûfte arasında Roksani'yi intihap edebilmek için, nüfuz-u nazar lazım. Doğrusu pes!"

Feridun Hakkı birden ayılmıştı. Elinde olmadan, kaygıyla Mâide'ye baktı. Mektupçuzade 'İskeçeli' İzzet Bey, bakışlarını izleyerek, tekrar omuzunu okşuyor. Allah Allah, ona güvenebilirmiş canım, bu 'ömr-i bi-nihaye' tek bir gülle geçer miymiş, 'erkek kısmının' elbet böyle kaçamakları olacak!

"... mesela bendeniz, o çıtıpıtı **soubrette**'ler yok mu, katiyyen mukavemet edemiyorum. Siz galiba endamlı kadınlara mütemayilsiniz, şöyle Roksani gibi müheykel, eti budu yerinde... eh, zevklerle renkler münakaşa edilmez denilmiştir..."

Feridun Hakkı, Mektupçuzade 'İskeçeli' İzzet Bey'in, sık sık değiştirdiği metresleriyle, yaşlı, 'feleğin çemberinden geçmiş' bir Rum 'madam'ın evinde 'halvet olduğunu,' o dakika mı hatırlamıştı, daha sonra mı? Evet, yaşlı bir 'madam', evi Konak civarındaki ara sokaklardan birindeymiş; adı Kathina mı neydi, hay Allah dilinin ucunda, söyleyemiyor; yoksa Despina mı? Artık aralarında 'teklif tekellüf kalmadığına göre', Haco'yla buluşabilmesi için, İzzet Bey'in 'delâletini' rica edemez mi? "O mutlaka Roksani'yle kapanacağımıza hükmedecektir, Haco Hanım'ı nereden bilsin?" Bu çözümü, o dakika düşünüp düşünmediğini kestiremese de, 'mevzuun' o ara açılmadığından emin! Nasıl açılabilirdi ki? Kapı tarafında, saygılı bir telaş; bol yapraklı bir ağacı yel yoklamış gibi, ağızdan kulağa hışırtılı bir fiskos; kaşla göz arasında, kameriyede peydahlanan Rum hizmetçiler:

"... 'Müsü' Pepo, 'Müsü' Pepo, Miralay geldi."

'Müsü' Pepo Elyakim, inanılmaz bir hızla kamburundan fırlayıp, kapıya seğirtmişti. Mâide dahil, öbürleri de kameriyeden çıktılar. Feridun Hakkı, John Clayton Hill'le başbaşa kaldı. Gü-

lümseyerek, anlamsız bakışıyorlar. Sonra 'İngiliz' elindeki viski bardağını kapıdan yana kaldırıp, herhalde 'Larissa Fırkası Kumandanı şerefine' dikiyor. Oysa Miralay Zafirios, 'fart-ı meşguliyetten' gardenpartiye gelememiştir, yerine 'Kuva'yı İşgaliye Karargâhı'ndan Binbaşı Dragumis'i göndermiş, 'maiyetinde' birkaç genç 'mülâzım', bir de tercüman. Çevrelerini dalga dalga saran meraklıların ortasında, gözden kayboldular bile. Yine de Feridun Hakkı, 'Muallim' Aristidi Efendi'nin kara sakalını, seçer gibi oluyor.

Yanılmamıştı. Binbaşı Dragumis'in 'maiyetinde' gelen 'tercüman', gerçekten 'Muallim' Aristidi Efendi. Epeyce değişmiş: siyah, taraz taraz sakalını, sağından solundan kırpıp, düzene sokmuşlar. Saçlarını kestirmiş mi, 'briyantinle' mi taramış, kafası oldukça 'rabıtalı' görünüyor. Değişmeyen, külleriyle sakalını tuzladığı, cıgarası; gözlüklerinin ardındaki, fıldır fıldır gözleri.

Feridun Hakkı, Mâide'nin yemeden duramadığı muska böreklerinden almak için, büfeye uğramıştı. Çatalını uzattığı sıra, kulağına bildik bir kadın sesi çalındı. Böyle, ağzını büze büze, kim konuşur? Elbette, Sâlise Nâlân! Başını kaldırınca, ne görsün? İki adım ötesinde, Aristidi Efendi ile o, yanyana! Ellerinde içki bardağı, koyu bir söyleşiye dalmışlar. Daha doğrusu, Sâlise Nâlân 'pürheyecan' anlatıyor; Aristidi Efendi, sessiz 'tasviplerle' dinliyor. Çevrelerinde, yersiz bir mutluluk duygusu, yanlış bir hüzün. Dallarda asılı Japon fenerlerinin solgun hayalleri, dalgın havuzun siyah aynasında, kırmızı, yeşil, sarı, yüzüyor. Yıldız alacası, misafirleri sanki eritmiş, yumuşak bir mağmaya dönüştürmüş, görünen, yer yer ve zaman zaman, bir kibrit alevi, parıldayan bir madalya, büyülü elmas çakıntıları; ağaç gövdeleri arasında belirip kaybolan, renkli bir mücevher, ipekli kumaş, yaprak cıgarası, kristal bardak, gümüş tepsi dağınıklığı; duyulan ise, 'beyaz' Rus çalgılarının kıpırdak duygusallığı: balalayka, ürpere ürpere, yıldızlara tırmanıyor; 'domra'lar, 'muhteriz ve sitemkâr', armonikler, durup durup göğüs geçiriyorlar.

Feridun Hakkı'nın amacı, görünmeden savuşmaktı. Ne mümkün? 'Muallim' Aristidi Efendi, 'kalın mevcudiyetini' derhal fark ediyor. Suratı, şavk vurmuşçasına aydınlandı. Onun serbest

elini, iki avucunun arasına alıp, uzun uzun sıkacaktır. Sesinde 'câli' bir 'muhabbet':

"... Siz, ben, 'Madam' Râci, ne mes'ut bir tesadüf! Geçen yaz Şam'da, böyle bir ânı, tahayyüle dahi cür'et edebilir miydik?"

'Madam' Râci ona, yakında Ahenk'de yayımlanacak romanını özetliyormuş, 'Çölde bir aşk-ı nâlân', 'münevver' Osmanlı kızının yağız bedevi şeyhiyle 'muâşakası', fevkalade etkileyici bir 'mevzu'! Ahenk'çi Şevki Bey, 'tahkiyesini' pek beğenmiş, 'emsalsiz' diyormuş, 'intişarı mukarrer', hele ortalık biraz düzelsin!..

Sâlise Nâlân, gardenpartiye tek başına gelemez. Emrullah Râci Bey, buralarda bir yerde olmalı, ama nerede? Feridun Hakkı sormadan söylediler. Yunan subaylarından birisi Selânikliymiş, Mülâzım Marulis, 'Madam' Râci'lerin adeta kapı komşusu, su gibi Türkçe konuşuyor, üstelik avcılığa meraklı; ikisi, kameriyelerden birinde oturmuş, 'kaynatıyorlar.' Sâlise Nâlân, ince kaşlarının ön uçlarını alnına yükselterek, diyor ki:

"... edebi mübâheseden çok sıkılır, bilmez misiniz? Haddızatında, Aydın'daki hadisatın, tarz-ı cereyanını merak ediyor; malûmat almak arzu ediyordu. Mülâzim Marulis av meraklısı çıkınca..."

Galiba söylediklerini beğenmedi, sustu. Küçük küçük gülüyor, gülmek mi bu, yoksa kupa işareti gibi boyanmış dudaklarını ufacık uzatıp, görünmez bir ağızla öpüşmek mi? 'Muallim' Aristidi Efendi, fırsatı kaçırır mı? Sesindeki 'câli muhabbet,' yerini 'feylesofâne' bir kedere bırakıyor: Müslüman 'tebaanın' Yunan askerine 'reva gördüğü' davranış, 'şayan-ı teessüf' imiş, benzer hallerde, 'gayr-ı Müslim tebaa', hele Rumlar, Osmanlı askerine böyle mi yapmışlar? Feridun Hakkı, elinde börek tabağıyla, kalakalmıştı. Üst dudağını kemirip duruyor. Daha Sâlise Nâlân'ın 'Madam' Râci oluşunu içine sindirememiş iken, tersine işleyen bu 'işgalci' mantığı! Çekilip gitse iyi olacak ama, gidemiyor ki!

Asabiyetini, elinden geldiğince gizleyerek, itiraza yeltendi:

"... ahalinin aks-ül-amelini, meşru bir müdafaa-yı nefs sevk-i tabiisi, telâkki etmek lazım gelmez mi?"

"... efendim, ne buyurdunuz?"

Sâlise Nâlân, söyleşinin tartışmaya yozlaşmasından, ürkmüş-

tü. Kuş gözlerini, şaşılacak bir çabuklukla kırpıştırıyor. Çabucak lafı değiştirmeyi deneyecektir:

"... aa aşkolsun doktor bey! Vallahi size dargınım: lütfedip ikidir konağa geldiğiniz halde, semtime uğramadınız. Halbuki Müzeyyen Hanım'ın..."

Feridun Hakkı, onun sözünü kesip, ötekine cevap verdi:

"... işgal, müteaddit katl-i âma yol açmış bulunmaktadır. Daha dün Askeri Kıraathane'de anlatıyorlardı: Manisa'da, Yeni Çiftlik'e tecavüz vaki olmuş, Halit 'Paşa' ile beş refikini katletmişler..."

'Muallim' Aristidi Efendi'nin sesinde, bir hırçınlık mı belirdi, sinsi bir küstahlık mı? Hareketleri eskisi kadar yumuşak, suratı hâlâ mütebessim ama, aslında gözdağı veriyor:

"... bunlar münferit vak'alar, ehemmiyeti haiz değil! Kuva-yı İşgaliye, Aydın'da eşkiyaya haddini bildirecek kudrettedir, esasen..."

Yeni cıgarasını, tutulamayacak kadar ufalmış bir öncekinden, dumanlarını gözlerine kaçıra kaçıra yakıyor:

"... esasen Tire'de bir liva mevcut, Aydın'ın garbında ise dört piyade taburu! Kanaatım odur ki, şehrin istirdadı gecikmez: beyhude yere, kan zayi etmiş olacağız, reva-yı hak mıdır?"

Söyledikleri kadar, hal ve tavrıyla da etkilemek mi istiyor? Sağına soluna bakınarak, alçak sesle ekledi:

"... hem Başkumandan General Pareskovopulos hazretlerinin, İzmir'i teşrifleri kesb-i kat'iyet eylemiştir. Kilkis kruvazörü, kendilerini almak üzere, Selânik'e hareket etti..."

Ağzından çıkan her kelime, zehirli bir kelebek, Feridun Hakkı'nın çıplak etine, adeta yapışıyor. Hele o yarı cımbız, yarı lâdes kemiği hâliyle Sâlise Nâlân'ın söylenenleri edâlı edâlı onaylıyor görünmesi, aklını iyice başından aldı. Yok yok, hemen kalkıp gitmeli, yoksa kavga çıkaracak! Şaka yollu, 'Mâide'nin ihtimal açlıktan öldüğünü' söyleyip, yanlarından ayrılıyor.

"... yarabbi, ne müşkil mevkideyim: mukadderatım, şu sergeştenin hatt-ı hareketine bağlı! Biz ki Şam'da onu, Osmanlılık davasına, kazanılmış addetmiştik. 'Hoca' haklıymış! Ah, ne kadar haklıymış! Ne vakit söz açılsa, daima 'Mülâzahat hanesini, açık bırakınız' demiştir..."

Cerrahoğlu Konağı'na sabaha karşı döndüler. 'Müslüman' İzmir, yavaş yavaş, 'sahur'a kalkıyordu. Sokak aralarından, uzun süre bastırılmış haklı bir iğbiranın, ansızın taşması gibi, davul sesleri yankılanıyor. Gece sırlı yeşil, mürekkep moru. Gizlice dağılan sıcak nem, müz'iç ve yapışkan bir hummalı teri halinde, suratlarına sıvanmıştır. Şehrin bu tarafı, zindan karanlığı; o yüzden yıldızlar sanki yakın, Samanyolu handiyse elle tutulacak! Yol boyunca kulaklarına, ağaçları alttan aydınlanmış iç avlulardan, nalın takırtıları; loş bir kafesin ardından, vahim bir kadın sesinin Kur'an 'tilâveti' geliyor. Feridun Hakkı eksiklendi. Gerçi o 'itikadını' daha Tıbbiye-i Şahane'de iken kaybetmişti; yaşadığı savaş 'serencamı' ilâhi adalete inancını büsbütün sarsmıştır; buna rağmen, Ramazan gecesi 'kefereyle işretin' yakışıksızlığını, galiba idrak ediyor.

Mâide gerçekten umursamıyor mu? Faytonda, ağzını açmadı. Kulağının dibinde, sadece ıslak, hışıltılı soluması. Fazlaca 'atıştırmış', sarhoş bir kadının, iğrenç soluması bu. "Meğer işrete ne kadar müstait imiş!" Feridun Hakkı, sürüp giden hışıltıdan da, hışıltının çağrıştırdığı düşüncelerden de, öylesine rahatsız oldu ki, içinde bir zemberek kuruluyor. Kendini tutmasa boşanıp, "Teneffüsün beni deli ediyor" diyecek, "... biraz yavaş olamaz mısın?" Ya da, elinin tersiyle, yağlı kırmızı ağzının üstüne, şöyle bir tokat! Yoo hayır, çevresine bakınarak, avunmayı yeğleyecek: yokuşun dirseğinde, hayalet bir karpuz sergisi; Bozyakalı İbrahim, fenerin solgun aydınlığına bağdaş kurmuş, domatesle peynir ekmek yiyor; az ilersinde, serseri bir köpek. Yanıkfırın'ın bacasındaki leylekler, niye takırdadılar?

Fayton, bahçe kapısının önünde durmuştu. Cerrahoğlu Konağı, ay ışığından dökülmüş sırça bir saray gibi, masmavi parlıyor. Arabayı savdılar. Arka taraftan, sahura kalkmış 'kızların', konuşmalarını işitiyorlar. Emsâl'in, havalı gülüşünü. Feridun Hakkı kapıyı açıp, karısına yol verdi. Mâide, içeriye girer girmez, merdivenlere yönelmesin mi? Ya çok sarhoş, ya çok uykusu gelmiş. Başbaşa kalmaktan, zaten hoşlanmıyorlar ki! Feridun Hakkı'nın, uykusu yok; kızlara görünüp, acaba bir kahve söylese mi? Sarhoşluğunu fark ederler diye vazgeçti. Besbelli utanıyordu.

Soyunup dökünüp, en iyisi uykuyu, balkonda beklemek. Az sonra, serinlik de çıkar.

Geceliğini sırtına geçirip, balkondaki yerine oturmuştu ki, beyaz dişleri, çıplak ayaklarıyla, Emsâl kapıda beliriyor. Elinde gümüş tepsi, üzerinde bir bardak su, bir fincan kahve. 'Küçük Bey'in, isteyebileceğini akıl etmiş! Ne 'ince fikirli' kız, Feridun Hakkı'nın içinden geçirdiğini, neredeyse okur. Mâide, onun 'nısfı' kadar 'hassas' olabilseydi, evlilikleri, böyle 'hüsranla' mı sonuçlanırdı? Emsâl, geldiği sessiz çabuklukla, kayboluyor. Feridun Hakkı, balkonda yalnız. Su soğuk, kahve tam ağzına göre. Beklediği serinlik çıkmadı. Karanlık, şurup kıvamında bir sıvı, ufunetli ve sıcak, her tarafı kaplamış; gizli nemin titreşen buğusu, yer yer, mika şeffaflığını hârelendiriyor. Davullar sustu, sıra köpeklerde: nasıl da 'canhıraş' havlıyorlar?

O da az içmemiş, hani. Bunu, çağrışımlarının tutarsızlığından çıkardı. Kafasının içi, bir 'karnaval.' Akla ziyan görüntüler, birbirine zincirlenmektedir. Ay o kim, entarisinin etekleri savrularak, 'dipsiz' kuyunun derinliklerine düşen? Diş Tabibi Vahanak Efendi mi, 'bizzat' o mu? Ağzı sonuna kadar açık, gözlerinin 'mütevahhiş' ifadesinden, avaz avaz bağırdığı belli ama, hiçbir şey duyulmuyor. Roksani Drossakis, elinde cıgarası, Café Hermes'te duman duman sahneye çıktı; ortalığı kırıp geçiren şarkısına başlayacak **("Ehi murhesti, mesti munalokso...");** o ne, fok yavrusu memeleri, yılan ıslıklarıyla boşalıverdiler: sanki hava kaçıran iki balon! Aa, meğer Beyrut'muş: Arşaluys Mahçubyan, Belloum Oteli'nin merdivenlerinden, salına salına iniyor. Tekgözlüklü Alman zabitleri çevresini alıp, onu hemen piyanoya taşıyorlar. Hadi be, merdivenlerden inen Rayegân Hanım, kocası mı yoksa 'Muallim' Aristidi Efendi mi olduğu pek anlaşılamayan birisinin, koluna girmiş; işin tuhafı, 'püskürme' benlerinin pis kahverengi bir hareket içinde olmaları, tahtakuruları gibi sağa sola kaçışıyorlar. O sırada, 'Muallim' Aristidi Efendi'nin sesi, gerçekten duyulmasın mı? 'Jeneral Nider cenapları', Aydın'ı geri almak için, Atina'dan önemli 'takviye' istemiş; Tire'deki livayla, şehrin batısındaki dört tabur, yetmiyormuş anlaşılan!...

Feridun Hakkı birden ayılmıştı. O dakika neyi hatırlıyor? Kramer Birahanesi'nde, Rüknettin Şahab'ın söylediklerini:

"... alâ ve ranâ! Bizimle çalışırsın! Mesela, Şark Halı Kumpanyası'na intisap eyleyerek! Nasıl? Son derece müfit olurdu, adeta siper-i sâika be! Yunanlılar hodbehot üzerine varamayacaklar, buna mukabil yapacağın istihbarat..."

Demek haklıymış! Henüz işe başlamadı ama, o muhitte bulunması bile, bir sürü bilgi edinmesine imkân sağlıyor. Öyle ya, tüüü, bu akşam gardenpartide öğrendikleri, az şey mi yahu? Feridun Hakkı heyecanlanmıştı. Cıgara sarmaya davrandı. Bir yandan, topladığı bilgileri, sıraya koyuyor: Miralay İshinas, Aydın'daki yenilgisi yüzünden, işten alınıp Divan-ı Harb'e verilmiş; yerine Kaymakam Nikolaidis'i atamışlar: Tire'deki liva, Aydın'ın batısındaki dört tabur, şehri geri almak için, derhal taarruza geçecektir. Yunan 'Kuva-yı İşgaliye'sinin durumu önemsediği, 'âşikâr', yoksa 'Jeneral Nider' niye 'takviye' istesin, 'Jeneral Paraskevopulos' niye İzmir'e gelsin? Az 'malûmat' mı? Tezelden 'Kuva-yı Milliye'ye ulaştırılmalı! Ona göre 'tertibat' alsınlar! Sabah olsun, hayır olsun, ilk iş Rüknettin Şahab'ı arayacak, öğrendiklerini ona aktaracak...

O heyecanla, uyku tutmaz sanmıştı ama, kafayı yastığa koyar koymaz, dalıp gitmiş: ne rüya, ne kâbus, deliksiz bir uyku! Kuşluğa doğru uyanıyor: damağında küf tadı, midesinde karıncalanmalar, kafası altüst! Çok da terlemiş! Kendine gelebilsin diye, önce 'gusülhane'de 'su dökündü'; arkasından iki fincan sade kahve, hafif bir kahvaltı; eh, gözü biraz açılıyor. Mâide henüz uyuyordu, kalkması öğleyi bulur, daha Karşıyaka'ya dönecek. Giyinip çıkmalı. Balkondan şöyle bir baktı, geceki nem, yaldızlı sarı bir pus halinde, şehrin üzerine asılmıştı. Yaprak kımıldamıyor. Karasinekler, amma çoğaldı! Kovala kovalayabildiğin kadar, dönüp dolaşıp göz pınarlarına, ağız uçlarına birikiyorlar. İğrenç! Sahi, Rüknettin Şahab'ı arayacaktı, elini çabuk tutması lazım.

Bindiği fayton, Ayayorgi Caddesi'nin çığ aydınlığına sapınca, Feridun Hakkı, başka bir fikre takılmıştı. Acaba Mektupçuzade 'İskeçeli' İzzet Bey'e uğrayıp, şu 'Madam' Kathina'nın adresini istese mi? 'Mütekebbir', davranışları 'rabıtasız' bir 'heriftir', bakar-

sın vermez! "... n'apalım, vermezse vermesin, isteyenin bir yüzü kara, vermeyenin iki. Gece, mutadın fevkinde alâka izhar etmedi mi? Mutlaka bir sebebe müstenid bu, aramızdaki asgari müştereki keşfettiğini zannediyor: ikimiz de karıları aldatıyoruz ya!.." Gerçeği 'o muhitten' birisinin öğrenmiş olması, onu hem tedirgin ediyordu, hem hoşuna gidiyor. Tedirginliği, İzzet Bey'in ipe sapa gelmez gönül serüvenlerini, 'bâdemâ' dinlemek zorunda kalacak olmasından! (Çekilir şey mi?) Hoşlanması, 'alelâde' bir 'iç güveysi' olmadığını, kanıtlayabildiği için. Fakat, bahsi nasıl açmalı? Damdan düşercesine, adres soramaz ki!

Güneş yükseldikçe, pus aralanmıştı. Gözalıcı ışık çağlayanları, mağaza vitrinlerine, yazıhane camlarına, gürül gürül boşalıyor; ürettiği yansımalar, 'nâmütenâhi' ışık titreşimlerini; gelip giden faytonların, **canotier** şapkalı, papyon kravatlı levanten tüccarların; duvar iplerine çömelmiş, cıgara içerek bekleşen 'Müslüman' hammalların üzerine, ince gümüş tozu halinde yağdırıyordu. Parıltı öylesine şiddetli, öylesine yoğundu ki, Feridun Hakkı bir an, içbükey bir aynanın içinde seyahat ettiği zehabına kapıldı: çevresinde belirip kaybolan ne varsa, sanki dev bir aynanın derinliklerinde, esrarlı yansımaların yarattığı hayaller!

"... **kalimera beyimu!** Hoşgeldiniz!"

"... eyvallah, Panayotis! İzzet Bey yazıhanesinde mi?"

Panayotis, Cerrahoğlu Hanı'nın cümle kapısında, arkalıksız hasır iskemlesine oturmuş; yuvarlak cep aynasına bakarak, bıyıklarını tarıyordu; onu görür görmez, mahcup bir telaşla toparlanmış, elinden çantasını almaya seğirtmişti. Çenesinin sivri ucuyla, Todori'nin kahvesini gösterip, cevap veriyor:

"**Ohi beyimu!*** Na işte ordadır, Kirye Mandikas'la beraber..."

Hanın iç avlusu, tavan camlarından süzülen tutkal aydınlığında, dalgın ve uykuluydu. Günün en sıcak saati, masaların hemen hepsi boş. Kahveci Todori, huni biçimindeki altı süzgeçli sulama kovasıyla, yerleri suluyor. Malta taşları, sımsıcak tütüyorlar. Gaz tenekelerinde serpilmiş fesleğenlerin, uysal yeşilliği, içerden bir

*) "hayır beyim!"

yerden, henüz kesilmiş, taze karpuz kokusu. Feridun Hakkı, 'filhakika', Mektupçuzade 'İskeçeli' İzzet Bey'i gördü: düzgün, pahalı, ama anlamsız şıklığıyla, iskemlesine kaykılmış bir 'gemi aslanı.' Beyaz ipek gömlek; altın kol düğmeleri, İtalyan kravatı. Kafasını salladıkça, henüz kalıptan çıkmış fesinin püskülü, lacivert bir su gibi omuzlarına akıyor. Ellerinde, yine ipek eldivenler; bıyıklarının çevresinde, görünmez kıvılcımların elektrikli çıtırtısı. Ne lüzumsuz bir adam!

Kirye Mandikas, onun gölgesinde, adeta kaybolmuştu. Kaşkolu olmayınca, boynu sap gibi incedir ya; pembe yüzünden eksik etmediği, utangaç genç kız tebessümü, onu büsbütün masum gösteriyor; hatta mazlum. Uzaktan gören, lütfen aralarına aldıklarını sanır. Masada, Feridun Hakkı'nın tanımadığı, iki 'gâvur' daha oturuyordu. Birisi hınk demiş Venizelos'un burnundan düşmüş: aynı burun, aynı keçi sakalı, aynı 'münevver' gözlükleri. Öbürü besbelli 'rençber', başı 'tartımaklı'dır; ayağında lacivert külot pantolon, siyah körüklü çizmeler. Hararetli hararetli söyleşiyorlardı; buna rağmen İzzet Bey, Feridun Hakkı'nın merdivenlere yöneldiğini fark etti; sağ elini göğsüne bastırarak, selamlıyor:

"Allah ömürler versin doktor bey, geceden beri nasılsınız?"

"... teşekkür ederim, tekkeyi beklemeye geldik!"

Hiç ummadığı bir cevap: "... ruhsatınız olursa, birazdan beş dakika size uğrayacaktım..."

"... ruhsat sizin, şerefyâb edersiniz!"

Bunu nasıl yorumlamalı? İzzet Bey'le ilişkileri 'mesafelidir,' merhaba merhaba, o kadar! Pek pek hanın kapısında, avluda, merdivenlerde rastlaşacaklar da, ayaküstü birkaç dakika hoşbeş edecekler! Muayenehane açılalı aylar geçti, o gün bugün, gelip oturduğu görülmemiştir; bir iki kere, ya Rayegân Hanım'dan Mâide'ye haber ulaştırmak, ya da bir hastasına 'iltimas geçmek' için uğradıysa, ne alâ! Oysa geleceğini önceden haber verip, şimdi randevu istiyor. Allah bilir, kahvede oturmuş gelişini kollamaktaydı...

"... bir maksad-ı mahsusu olmalı!"

Muayenehanenin perdeleri çekili, içersi loş; o kadar ki, ma-

roken koltuğa kıvrılıp uyuyakalmış Muhittin'i, girer girmez seçemiyor. Uyumaz mı, alt tarafı çocuk, üstelik 'sefalet paçadan akıyor', gece uyuyabildi mi bakalım? Muhittin onun gürültüsüyle uyandı, uyku sersemi sağa sola çarparak, fırlayıp 'doktor beyin kahvesini' getirmeye gitti. Aklınca, onu beklerken uyumuş olmanın, utancından kurtulacak! Gözü telefona ilişince, Feridun Hakkı, gece düşündüklerini hatırlıyor: ne yapıp yapıp, Rüknettin Şahab'ı bulmalı! Elyakim'lerin gardenpartisinde, 'muttali olduğu hususatı' iletecek; fırsat bu fırsat, 'teşkilâtın' yukarı kademe sorumlusu biriyle görüşebilse, iyi olur...

Hatları meşgulmüş, santral, Ahenk Gazetesi'ni bağlayamadı. Unutmayıp, yeniden aramalı. Feridun Hakkı, tütün tabakasını çıkardı, cıgara sarmaya davranıyor. Kahveyle içmek âdetidir. Çocuğun açık bıraktığı kapıdan, Mektupçuzade 'İskeçeli' İzzet Bey görünmesin mi? Geniş omuzları, usta terzi elinden çıkma gri **shantung** esvabı, gıcır gıcır pabuçlarıyla, eşikte bir an durakladı. Cıgarasını, aşırı bir özenle iki parmağı arasında tutuşu; dudaklarına kondurduğu, 'câli' gülümseme; bakışlarındaki 'mübalağalı samimiyet', düpedüz gülünç. Feridun Hakkı ısrar ettiyse de, oturmuyor; külü uzadıkça, ne yapacağını kestiremediği cıgarası elinde; dudaklarını uzata uzata, dedi ki:

"... vallahi doktor bey, tasdie cür'etim, geceki müsamahanızdan neşet ediyor; mâruzatımı o dakika da arzedebilirdim ama, 'Miralay Zafiriu geldi' vaveylâsı hâlimi takrire mâni oldu..."

Feridun Hakkı, ancak ondan sonra, İzzet Bey'in bir şey isteyeceğini anlamıştı. Gece, Roksani Drossakis konusunu da, bundan açmış olmasın? Ya yüzü tutsun diye yakınlaşmaya çabalıyor; ya da istediği, dolaylı dolaysız, Roksani'yle ilişkili bir şey. İkincisi doğru çıktı. Mektupçuzade 'İskeçeli' İzzet Bey'in 'çıtıpıtı **soubrette**'lere' zaafı malûm, Café Hermes'te kantoya çıkan o Rum kızı yok mu, hani karabiber esmeri,. ona tutulmuş: ama nasıl tutulmak, Allah kimsenin başına vermesin; yerde mi geziyor, gökte mi belirsiz; yüreği de bir yanıyor ki!..

"... ismi Eleni, Pire'den geldim iddiasındaymış, bendeniz tahkik ettim, esas Alaçatılı, yani bizim burdan! Lâkin pek azametlidir, burnundan kıl aldırmıyor; kâfirde bir tekebbür, bir huşûnet

ki, Allah muhafaza! O böyle müstağni durdukça, bizde ateş bittabi bacayı sardı; bir iki teşebbüse geçecek oldum, çok fena **refusé*** edildim; Roksani'yle münasebetinizi öğrenince düşündüm ki..."

Feridun Hakkı, onun ne düşündüğünü, çoktan kestirmişti. Kantocu Eleni'yi yumuşatsın diye, Roksani'ye 'tesir etmesini' isteyecek! Şu talihe bak! İçinden kıs kıs gülüyor, 'körün istediği bir göz, Allah verdi iki göz', işi ne kadar kolaylaştı: Mektupçuzade 'İskeçeli' İzzet Bey'in Kantocu Eleni'yle 'irtibatını' sağladı mı; ondan, Haco'yla 'halvet olabileceği' adresi alması, işten değil!

Hemen renk vermiyor. Bir sükût aralığı bulup, cıgarasını yaktı. Perdeyle cam arasında kalmış, asabi bir sineğin vızıltısını işittiler. Ayayorgi Caddesi'nden, neşeli çıngıraklarıyla, bir fayton geçti. Ancak ondan sonra, Feridun Hakkı dedi ki:

"... İzzet Bey, bana gelmekle isabet ettiniz! Mevzuu ilk fırsatta Roksani'ye açarım, gönlü gani bir kadındır, size müfit olmaya çalışacağından eminim. Fakat ayakta kaldınız, şöyle buyurun, meseleyi âriz âmik konuşalım; kül tablası şurada, bir sinalko içer miydiniz; bu arada, bendeniz de mütekabil recalarımı arzederdim..."

*) refuse: reddetmek (refusé edilmek: reddedilmek).

Meğer Haco Hanım, ne karanlıkmış!

Doktor Feridun Hakkı, 1335 yazında geçirdiği o 'serencamı' düşündükçe; sonraları, Miralay Manfred Bey'in, 'hakkında' başka bir münasebetle söylediklerini hatırlayacaktır.

Kanal'da, 'iz'aç harekâtı' yaptıkları günlerdi. Ebu'l-Asab'dan yola çıkılmış, 'cebri yürüyüşle' Kantara'ya gidiyorlar. Gündüz konaklanıp, gece yol alınıyor. Güneş az önce battı. Çölde gece, birden bastırır. Zümrüt ışıltılı, yıldız bolluğundan ağırlaşmış, koyu bir neftilik; omuzlarına çöküyor. Keşif devriyesi çıkarmışlardı, 'avdetini' bekliyorlar. Narin hurma 'münhanilerinin' altında, 'neferlerin' yola hazırladığı, beyaz hecin hayalleri. Manfred Bey, âdetidir, kol yenlerini çekiştire çekiştire, diyor ki:

"... **mein lieber*** doktor, siz insanlarda şeklin taht-ı tesirinde kalıp, o şekle muvafık muhtevalar tasavvur ediyorsunuz; halbuki bunlar her zaman tetabuk etmez: bir melek sureti, bir iblis ruhunu ihtiva edebiliyor! Bence hatalarınız bundan mütevellittir..."

Haco Hanım'la, Diş Tabibi Vahanak Mahçubyan'ın Şam-ı Şerif'deki muayenehanesinde karşılaştıkları günden itibaren, Doktor Feridun Hakkı, gördüğü 'şeklin' etkisinde kalmamış mıydı? O parıldayan 'gümrah' siyah kaşları; kısa, sert ve sık kirpiklerle 'muhât', zeytin yeşili 'alıcı kuş' gözleri; davranışlarındaki, o ceylan ürkekliği ve çalaklığı; Haco'ya belki de hep, gerçekten taşıyıp taşımadığından asla emin olamayacağı, nitelikler yakıştırmasına neden oldu. Yakından tanıdıkça, bu sebepten, az mı 'sukut-u hayale' uğramış; Haco'nun birbiriyle sürekli çelişen, 'nâmevcut hâli'yle delimsirek şımarıklığı, onu az mı şaşırtmıştı? Yine de, mizacında saptadığı bu çetrefilliği, görünüşündeki 'esrara' vermiş; Haco'nun ona gösterdiği yakınlık, İzmir'de gözle görülür bir somutluğa kavuşunca, yanılgı olasılığını aklına getirmez olmuştu.

*) "... azizim."

Doktor Feridun Hakkı ve Haco Hanım, 'kaderin sevkiyle' yanlış 'izdivaçlar yapmış', talihsiz bir kadın ve bir erkektiler; aralarında ne kadar yaş farkı olursa olsun, eğer hayatlarını birleştirebilirlerse, başka bir yerde şüphesiz mes'ut olabilirlerdi. Onun içindir ki, ağustos 'bidayetinde', Mektupçuzade 'İskeçeli' İzzet Bey'den aldığı adresi Haco'ya iletirken, gizli kapaklı çapkınlıkları değil, Anadolu'ya 'iltihak ederek' Haco'yla evlenmeyi tasarlıyordu.

Kader başka türlü istemiş!

Ağustos 'bidayeti' eyyâm-ı bahûr, İzmir'in sıcağına hiç dayanılmaz. Hıristiyan ahali, canını, 'deniz hamamlarına' atıyor. Sabahları, Karşıyaka ve Punta sahilinde, ince kayıklara doluşmuş, hilâl gibi kızlar, bütün dişleriyle bembeyaz gülen, İtalyan oğlanları. Bazen, bir de yelkenli mi? Deniz, yeşile çalan kalın cam mavisi, üzerinde en ufak kıpırtı görülemez; imbat çıkıncaya kadar, böyle dümdüz. Körfez'deki 'ecnebi' zırhlılar, hararetin su yüzündeki buğusundan, saydam bir zar arkasında, titreşiyorlar; çizgileri kesinliklerini ve katılıklarını kaybedip, bir rüya 'müphemiyetine' kayıyor: sanki çelik 'sefinelerden 'oluşmuş bir donanma değildir bu, ateş zerrecikleri halinde yağan güneşin, ufukta yarattığı 'tehditkâr' bir 'serap.'

Şirket-i Hamidiye vapurları, sıcaktan 'börtmüş' Körfez yolcularını, o iskeleden bu iskeleye taşıyorlar. Açık güvertede, fesinin altına mendilini yaymış, gazetesiyle yelpazelenen, 'kalontor' memur bey; yanındaki civelek Rum kızını, neredeyse kucağına almış, kınalı bıyıklı Yunan 'zabiti'; kaşla göz arasında, onları çekiştiren iki Ermeni 'dudusu.' Pasaport İskelesi'nde, semerlerine yığılmış rıhtım hamalları, ağzı açık uyuyor: burun deliklerinde, karasinekler. Güneşin altında 'muttasıl' gidip gelen atlı tramvaylar, adeta cam kesilmiş, pırıl pırıl. Kahveler tenha, buzlu 'meşrubat' içerek serinlemeye çalışan, 'müttefik' zabitleri; gülünç bir kibarlıkla dondurma yiyen 'amel-i mânda' bir 'kokona'; aralarında, harıl harıl, günün olaylarını tartışan, birkaç Osmanlı 'münevveri': rivayet o ki, 'mücadele-yi milliye'ye Uşak da 'iltihak etmiş', evet! Haberler doğruysa, Karahisar'dan cepheye giden Kuva-yı Milliye ile, 'Eşme ve Alaşehir'den tefrik olunan iki yüz kişi –cem'an altı

yüz atlı– şehre girerek, Uşak'ı da mücadele-yi milliye mıntıkası ilan edip, Kuva-yı Milliye için iane dercine, ve efrad kaydına başlamışlar'.

Feridun Hakkı'nın, Şark Halı Kumpanyası'ndaki 'tabibliği', daha o zaman kesinleşmişti: haftada üç gün fabrikaya, bir gün şirkete gidip geliyor. Rüknettin Şahab üzerinden, 'Gâvur' Mümin Bey'in 'teşkilât-ı millisi'yle de bağlantı kurdu: Dişe dokunur bir 'malûmat' edindi mi, gizlice aktarıyor. Tek derdi, Haco Hanım; artık gözlerden uzak, rahatça buluşabilecekleri bir yerleri var; bu defa, buluşma ayarlanamıyor, fırsat olmuyor ki! Emrullah Râci Bey'in konağı, Allahın günü alaturka fasıl, çengi çegâne, âyin-i cem, şu bu; 'Haco Hanım'ın gaybubeti derhal nazar-ı dikkati celbeder'; dahası, öyle yarım saat, üç çeyrek beraber olmak, yetmiyor onlara; uzun süre başbaşa kalmak istiyorlar: saatlerce, hatta bütün bir gece: buysa, Haco'nun şehirde gece yatısını 'makûl' gösterecek 'ciddi bir mazeret' bulmasına bağlı. Ne bulabilir? Ha bak, Ödemiş'den 'anasıgil' gelselerdi, belki! Müzeyyen Hanım, onları konağa kabul etmezmiş de!.. Aman ne iyi, doğru 'Madam' Kathina'ya giderlerdi.

'Madam' Kathina, karışık bir kadın: ne Rum, ne İtalyan! 'Pederi', Cizvit papazlarının 'döndürdüğü', Katolik Rumlardanmış; annesi galiba 'Maltız'. O daha çok, 'Osmanlıdan' yana görünüyor. En azından, İzzet Bey'in iddiası bu! Adresi verirken, Feridun Hakkı'ya kadını övdü övdü, 'arş-ı âlâya' çıkardı: güngörmüş ailedenmiş, 'müstesna ketumiyetine' diyecek yokmuş; gördüğü hizmete mukabil, aldığı para ise, 'fevkalade cüz'i bir meblağ.' Feridun Hakkı, onun tarifi üzerine, bir akşam muayenehane çıkışı, 'Madam' Kathina'nın evini aramıştı. Buldu da: Konak civarında, yeni yeni 'iş muhiti' olan, ara sokakların birindeydi; etrafını kereste mağazaları, inşaat malzemesi dükkânları, nalburlar kuşatmış, 'Sakız biçimi' bir ev; hayli 'muhkem', pancurları 'fıstıki' yeşil; içerlek kapısına, beş on ayak merdivenle çıkılıyor; önünde geniş verandası, verandada çiçekler: akşamsafası, aslanağzı, dalya!

"... iş muhiti olması, her cihetten şayan-ı tercih! Etrafın tecessüsünü celbetmeyiz. Dükkân ve yazıhaneler kapalı olacağın-

dan, bilhassa geceleri, endişeyi mucip bir vaziyet yok demektir..."

Gece buluşması, kolay gerçekleşemeyecek, öyle görünüyor. Gündüzleri buluşamazlar mı? Haco nasıl olsa, haftada bir, 'tedavi için' İzmir'e iniyor; muayenehaneye geleceğine, oraya gider. Zamanı, biraz geniş tutabilse!.. Daima başkalarının yanında, ya da 'şimdi gelecekler' korkusuyla birarada olabilmeleri, ne kadar yüreğini tüketmiş ki, Haco daha fazla dayanamadı. O cuma günü, 'salı öğleden sonra, bir iki saatliğine serbest olacağını' fısıldadı: 'Doktor bey' şehir içinde 'tenezzühlere' çıkmasını tavsiye etmişti ya, bundan 'bilistifade', Beyler Sokağı'ndaki eski komşuları, Muhsine ablalara gidecek: yarım saat üç çeyrek oturur, 'Madam' Kathina'ya geçiverirmiş! Karşıyaka'ya 'nakl-i hane edeli', Muhsine abla ve kızı, üç kere gelmişlerdi; 'iade-yi ziyaret' çoktan vâcip oldu. Müzeyyen Hanım onlardan hazzetmez, evlerinin eşiğinden adımını atmamıştır, Râci Bey'in uzaktan hısımı olmasalar, yüzlerine bakmaz; ama, ne düşündüyse düşündü, gitmelerine 'izin verdi.' Haco bunları, haremin bahçesinde anlatıyor; Müzeyyen Hanım, ağaçların altında, 'öğle uykusuna' yatmış; 'şeytan uykusu', bir gözü kapalı bir gözü açık, kulağı mutlaka kirişte; bu yüzden Haco, yay gibi gerilmişti; gözlerinin zeytin yeşili, sırmalı kaplan elâsına dönmüş; burun deliklerinin kanatları, incecik titriyor.

"... kısmetse, salı öğleden sonra, ikindiye doğru..."

Aman Allahım, geliyor ha! Bundan sonrası, Feridun Hakkı'nın becerisine kalmıştır. Tezelden 'Madam' Kathina'yla görüşüp, o gün öğleden sona, evin onlara 'tahsisini' sağlamalı! İşin kötüsü, aklı başka yerde: 7. Ordu 'Kumandanlığı'ndan tanıdığı Mustafa Kemal Paşa, Erzurum'da 'kongra' mı 'akdetmiş', 'şûra' mı toplamış ne, haber 'şuyu' buldu, lâkin 'mütemmim malûmat' alamadılar. Yunan işgali yerleştikçe, Dersaadet gazetelerinin İzmir'e girmesi zorlaşıyor. 'Millici' telgrafçılar, Anadolu'yla bağlantı kuracaklar da, 'kongra'nın 'tebliğ-i nihaisini' ele geçirecekler. Cumartesi 'alessabah', bir haber çıktı mı diye, 'Saatçi' Tevfik Bey'in dükkânına uğramıştı, henüz kapalıymış. Hisarönü'nden, 'Madam' Kathina'nın orası, kaç adımlık yer? Gitmesin mi? Onun sabah dediği, herkesin kuşluğu, güneş hayli yükseldi; denizin sinsi ne-

mi, tuzlu sarı bir duman halinde, şehri kaplamış; sokak aralarında, tütün, kuru incir, kuru üzüm kokuları. Feridun Hakkı, elinde bir şişe 'Altın Damlası', yüksek merdivenleri çıkıp, evin kapısını çalıyor.

Hani 'bir kol çengi' derler ya, 'Madam' Kathina onlardan! Aynalı dolap gibi kadın, enine boyuna, şıkır şıkır! Ellisine merdiven dayamışsa da, göstermiyor. Tombul mu sayılır şişman mı, kestirmesi güç. Teni sütbeyaz, adeta saydam; kollarında yol yol, damarlarının, belli belirsiz maviliği. Yanakları, 'kudretten' pembe. Zaten bütün 'mevcudiyetinden', insana, tozpembe bir aydınlık vuruyor. Epeyce dekolte sabahlığı, yüksek ökçeli terliklerinin iri ponponları, hep o renk; taklit olduğu besbelli, **Directoire** koltukların, saten yüzleri; duvarlardaki goblenler, hatta perdeleri de! Evin döşenişinde, kibar yosmaların gösteriş düşkünlüğü, göze çarpıyor: ne olduğu belirsiz, kaba saba seramik saksılarla; 'antika' değerindeki, zarif çeşm-i bülbüller; şuraya buraya, rastgele yerleştirilmiş. Tavanda, inanılmaz sarkaçlarıyla, muazzam bir avize, düştü düşecek; evin her tarafında, çeşit çeşit çiçek: kuşkonmaz, âşık merdiveni, şebboy, küpe, paşakılıcı vs...

Aksilik işte, Feridun Hakkı, kahvaltı üzerine geliyor. 'Madam' Kathina, hemen buyur etti. Kahkahalarıyla camları titreterek, basbayağı 'rabıtalı' Türkçesiyle, diyor ki:

"... İzzet Bey, zât-ı âlinizden bahsetmişti: hemdemi imişsiniz! Ah **mio caro,*** İzzet Bey'i kimselere değişmem. Sizden iyi olmasın, hakiki beyzadedir, hovardameşrep, eli açık, hayattan kâm almasını bilir... Onun hemdemi olmakla, hoşgeldiniz; ziyaretiniz, başımın üstündedir. Salı günü sizi misafir ederim, bir çayımı içersiniz..."

Kalın parmakları, bütün yüzük: firuze, yakut, pırlanta. Çayını, bileziklerini şıngırdata şıngırdata, fincanının tabağına boşaltıp, oradan içiyordu. Bir fincan da, Feridun Hakkı'ya doldurdu:

"... ah ah, yoksa rakı sofrası mı düzeyim ha, şöyle ahkâmlı köşkemli bir sofra: muska böreği, kavun, taratorlu patlıcan salatası..."

---

*) mio caro: canım (kalbim).

Çıngıraklı bir kahkaha daha atıyor, ardından avuçlarıyla pat pat kalçalarını döverek, söyledikleri:

"... musikisiz olmaz, aa hiç olmaz, icab-ı halinde gramofonum emr-i âlinizdedir: 'sahibinin sesi', son model; taa Brindizi'lerden getirttim ayol, plaklarım aliyülâlâ, Enrico Caruso, Damia, Mistinguette..."

'Madam' Kathina'nın 'çaça edalı' olmayışı, Feridun Hakkı'nın gönlünü rahatlatmıştı. Kadın yüzüne damla boya sürmemiş, cıgarası yok içkisi yok, kibarlığı cabası! İyi de, içindeki bu telaş niye? Yüreğinin, 'yaralı bir kuş gibi' çırpınışı? O gece balkonda, yalnız başına demlenirken, elini göğsüne koyup, bunu kendine soracaktır: "... peki, n'oluyoruz? Oğlum Feridun, aklını başına al! Bir **rendez-vous** için, bunca teheyyüç iktiza eder mi? İşi izâm etmiyor muyuz?" Elinde değil ki! Sanki **'Villa Makhdjoubian'**da, Matmazel Arşaluys'la 'envai rezaleti' yaşamış olan, bir başkası. Acaba heyecanlanmasının nedeni, Haco'ya gerçekten âşık olması mıdır?

Pazartesi sabahı, Rüknettin Şahab, mürettip çırağıyla yine 'pusula' göndermişti: akşam, 'alafranga saat yedi sularında', Kramer Palas'ta olacakmış! Feridun Hakkı, 'Erzurum Kongrası mukarreratına mütedair', bir şeyler öğrenebilir miyim diye gitti. Nemli bun sıcağı. Karşıyaka üzerinde, elektrik mavisi, çelik beyazı, 'kuru' şimşekler. Ampuller terliyor. Kordonboyu, 'mahşeri' kalabalık: kolkola 'piyasaya çıkmış', Rum, Ermeni, Yahudi çiftler; seyyar dondurmacıların beyaz arabaları çevresinde, çoluk çocuk; sıra kahvelerin 'şehrâyini' altında, nohut gibi ter döken, 'akşamcı makûlesi.' Kramer Palas da, ışık içinde yüzüyordu. Rüknettin Şahab, nasılsa, dediği saatte geldi. Aman bu ne şıklık? Örme, beyaz iskarpinler; tebeşir beyazı, keten 'takım'; **canotier** hasır şapka; elinde Atina gazeteleri, en göze çarpanı, Elefteros Cosmos!

Feridun Hakkı, içerde, kuytu bir masa seçmişti. Birası, civelek bir sarışınlıkla, bardağından taşıyor. Önünde, soğutulmuş taze badem, gravyer peyniri, 'iki yumurta, bir tuzlu.' Garsona, bir bira daha, söylediler. Rüknettin Şahab oturur oturmaz, gazetelerinin arasına sakladığı, Türkçe bir gazeteyi gösteriyor: Afyon'da 'münteşir' İkaz gazetesi! Kimbilir, nereden eline geçirdi? Onu 'şa-

hit' tutarak, artık ne 'laflar': Denizli Müdafaa-yı Milliye Teşkilâtı'nın 'Reisi' açıklayasıymış: Aydın'ın, tekrar Yunan eline düşmesi, 'muazzam muhacerete' yol açıyor; 'ümmet-i Muhammed', Anadolu yollarında, 'sefil ve perişandır'; Yunan 'tayyareleri', rastgeldikleri yerde, üstlerine bomba yağdırıyorlar; Kuva-yı İşgaliye, Germencik'te bin sekiz yüz Türk 'delikanlısını' kurşuna dizmiş; Hızırbeyli 'kariyesinde' namaz kılınırken, cemaata yaylım ateş açıp...

Feridun Hakkı, birden onu dinlemediğinin, farkına varmıştı. Allah Allah, Haco'yla buluşmasını, ne kadar önemsiyor? Aklı fikri, bundadır. Yarın Andon'a uğrayıp, 'esaslı' bir tıraş olsa mı? Haco, öpüştükleri gün, nasıl da yakınmıştı: "... sakallarınız da yani, zımpara taşı, doktor bey: elimi yüzümü paraladı, vallahi!" Yemeği müteakip, hemen 'Madam' Kathina'ya damlasa, iyi olacak: Haco geldiği vakit, onu, orada bulmalı; 'maazallah' dehşete kapılarak, geri dönebilir. Gerçi 'Madam' Kathina dünya tatlısı bir yosma, Haco'yu güleryüzle karşılayıp, kimbilir ne 'iltifatlara garkedecektir'; onu Haco'nun, aşırı ceylan ürkekliği korkutuyor; bir de, bu türden buluşmalara alışkın olmayışı! Onu göremeyince, paniğe kapılabilir. Hem canım, ne kadar erken buluşurlarsa, beraberlikleri o kadar uzun sürmeyecek mi?

Rüknettin Şahab, taze bademleri, bir, iki, üç, sincap çabukluğuyla atıştırarak, 'konferansını' sürdürüyordu. Onun, söyleşiden koptuğunu, anlayamamıştı. Yüzünde, kişiliğini aşırı önemseyenlerin, o çokbilmiş ifadesi; sesinde, hazin titreşimler, neler söylemiyor ki? O zavallı 'muhacirlerin' akıbeti ne olacakmış? Bâbıâli, 'suret-i kat'iyede' ilgi göstermiyor. Bu ilgiyi elde etmek amacıyla, İzmir'den 'payıtahta' gönderilen 'heyeti', Sadrazam 'Damat' Ferid Paşa, kabul etmek 'tenezzülünde' bulunmamış. Londra, Dersaadet'e beyhude yere İngiliz Yüksek Komiseri tayin etmektedir, zira 'Damat' Paşa o görevi, 'bihakkın' yerine getiriyor.

"... daha da mucib-i endişe olan husus, Yunanistan'ın İzmir'de bir Rum Darülfünunu tesisine tevessülü, ismini İonia Darülfünunu koyacaklarmış, şu küstahlığa bak..."

Feridun Hakkı, Rüknettin Şahab'daki değişikliği, neye yoracağını kestirememişti. Nerde üç günlük sakalla dolaşan, o 'pej-

mürde' Osmanlı 'münevveri'; nerde çevresine lavanta kokuları saçan, Frenk bozması bu ukala 'vatanperver?' Bir ara, 'sevdiği kadının' etkisiyle değişmiş olabileceğini düşünmüştü: hani anlata anlata bitirememişti, Üsküplü 'Cazgır' İbrahim Paşa'nın torunu mu neymiş, Viyana Sefaret Müsteşarı'nın 'kerime-i muhteremesi!' Düşüncesinden derhal caydı, artık bu 'sevgilinin' tamamiyle 'mahsul-i hayal' olduğundan emindir. 'Gâvur' Mümin Bey'i taklit ediyor olmasın? O da, bazen şehrin en 'mümtaz' çevrelerinde, en **mondaine** kadınlarla beraber; bazen Belediye Reisi Hacı Hasan Paşa'nın kolunda, Kuva-yı İşgaliye Karargâhı'na giderken; böyle 'alafranga' bir şıklık içinde görülüyor. Kişiliği layıkıyla oluşmamış her 'münevver', hangi kutsal davaya sahip çıksa, onun ateşinde eriyeceğine, kutsallığından kendine 'hazır' bir kişilik biçmeye kalkışmaz mı? Rüknettin Şahab'ın yaptığı da, galiba budur. 'Gâvur' Mümin Bey'e hayran, ona benzemeye özeniyor, evet, muhakkak böyle...

O gece, ne rüyalar! İkisi Punta'da, 'Büyük' Tissot 'Deniz Hamamı'na yürüyorlarmış; mevsim sonbahar, havada su tozları, denizde –bir fikr-i sabit gibi– karabataklar. Akşam, Kramer Birahanesi'nde söyleyemediklerini, çat çat, Rüknettin Şahab'ın yüzüne söylüyor. Artık ne 'züppeleştiği' kaldı, ne 'zarfı mazrufa tercih ettiği.' Çok da susamıştı, içi cayır cayır yanıyordu. Sarhoş uykusunun, buğulu ağırlığından sıyrılabilse; serin dursun diye, Emsâl'in her gece pencerenin içine bıraktığı sürahiden, kana kana içecek ama, sıyrılamıyor ki! Müthiş bir korku, bilinçaltında, zehir yeşili filiz sürüyor: uyur kalır da, Haco'yla buluşmaya gecikirse!

Sabah anlatılmaz bir sevinçle uyanmıştı. Sanki ona dünyayı bağışlamışlar. Gökyüzünün mavisi farklı, ağaçların yeşili zengin, çiçeklerin kokusu ballı: öğleden sonra buluşacaklar! Kahvaltıya oturacağı sırada, balkonda, yelek cebinden saatini çıkarıp, baktı: 'alaturka' altıya geliyordu; adeta dehşete kapılarak yüksek sesle dedi ki:

"... kızlar, elinizi biraz çabuk tutun! Daha Andon'a uğrayıp, tıraş olacağım!.."

Bir saat geçti geçmedi, güzelce tıraş olmuş, 'Madam' Kathina'nın kapısını çalıyordu. Merdivenleri henüz yıkamışlar, veran-

dadaki çiçeklerin yapraklarında, su damlacıkları. Kapı açılınca, pembe bir sedef parıltısı, gözlerini alıyor, sanki dev bir istiridyenin içine girdi, kabuğun iç çıdarlarında buzlu bir inci aydınlığı, şurasında burasında, gizemli gökkuşağı çakıntıları. Haco'yla bu ilk suçortaklığını, belki de bu yüzden, sonraları daima, sedef pembesi bir aydınlık içinde hatırlayacaktır. Onu içeriye, 'Madam' Kathina buyur etmişti; biraz daha 'resmi' bir 'Madam' Kathina bu: bal kumralı saçlarını, sımsıkı topuz yapmış; üzerinde **marquisette** bir kılık, siklamen, son moda olmalı; tabii yine her yanı yüzük bilezik küpe! Ne kadın! Öyle kütür kütür 'sıhhat', salkım saçak neşe ki, ortalığı kırıp geçiren pembe ışığın 'menbaı', sanki o! Feridun Hakkı, ziyaret dolayısıyla, süsünü abartacağından korkmuştu; boşunaymış, ne boya ne bir şey; görkemli tombulluğunu şöyle dalgalandırdı mı, yaydığı sabun kokusu.

"... ah safa geldiniz, safalar getirdiniz! O günden bugüne, iyisiniz inşaallah! Aramızda saat tayinini unutmuşuz, biraz tereddüt ettim, lâkin görüyorum ki, iyi tahmin etmişim!"

Gözlerini yere eğdi. Biraz çekinerek, soruyor: "... hanımefendiye kapıyı, bendeniz mi açayım? Yoksa, mahzurlu mu telâkki edersiniz?"

Feridun Hakkı, tabakasını çıkarmaya davranmıştı, öyle kaldı. Hayret, 'ince fikirli' bir kadındı, bu; Haco'nun incinebileceğini düşünüyor. En babacan 'doktor' tebessümüyle, cevap verdi:

"... estağfirullah! Niçin mahzurlu olacakmış? Siz karşılayınız, hatta bir müddet muhabbet de ederiz..."

'Madam' Kathina, kahkahayı bastı: "... **mio caro!** Ne kadar kibarsınız! Böyle erkekler kalmış mı?.."

Mektupçuzade 'İskeçeli' İzzet Bey, meğer ona Feridun Hakkı'nın hekim olduğunu söylememiş; şundan bundan konuşuyorlar ya, bir ara neyle 'iştigal ettiğini' sordu; 'Hekimim' cevabını alınca, bir 'nümayiş', bir 'nümayiş'; doğrusu, bu kadarı fazla! Hemen 'o muannit' başağrılarından yakınıyor, ensesinden kulağının arkasına doğru gelir, sol gözünde yuvalanırmış; işin yoksa, artık günlerce çek! Her yanından sağlık fışkıran 'Madam' Kathina'nın da, hekim olduğunu öğrenir öğrenmez, ona çare soracak bir derdi olsun, vallahi ömür!

Elinde olmadan, bir zamanlar Arşaluys'la konuştuklarını, hatırladı; ona yazacağı mektuba, 'hayalen', birkaç satır daha ilave diyor:

"... hekimlik üstümde, bir başkasının esvabı gibi eğeti durmaktadır; bu fikrimde, musırrım. Bunun sebeb-i aslisi, mesleğe sülûk edişimde, Mâide'nin, gayr-ı kaabil-i inkâr tesiri olmalı! Allah da biliyor ki, kendimi bunca senedir, münhasıran ateş hattında iken mesleğimle hâl-i mutabakatta hissettim. Ahval-i âdiyede, bu işi kerhen yapıyorum? Hele böyle pürsıhhat bir yosma, karşıma geçip de..."

Haco onları bekletmemişti. Daha Feridun Hakkı, sardığı cıgaradan ilk nefesi almıştı ki, kapı çalınıyor; açtılar, aa, etekleri topuklarında, peçeleri kalın ve kapalı, siyah çarşaflara bürünmüş, iki 'taze!' Hileyi Haco akıl etmiş, 'tango' çarşafını giyse, tanıyan eden çıkar; bu 'cariye' çarşaflarıyla, kim kime, dum duma! Bunları, onu ve Dürdâne'yi salona buyur eden, 'Madam' Kathina'ya anlatıyordu: okul kaçağı çocukların, yarı suçlu neşesi, masum fütursuzluğuyla! Feridun Hakkı, ne düşüneceğini kestiremedi. Herhalde, buluşmalarının 'muhatarasını', gözünde fazla büyütmüş!

"Acaba Haco, meselenin ehemmiyetini idrak mı edemiyor? Yoksa, neticelerini umursamıyor mu?"

Salonu ve eşyaları, kırk yıllık eviymişçesine, öyle rahat kullanıyor ki, umursamadığına hükmedilebilir. Soyunup dökündü, sere serpe koltuğa yayıldı; bir yandan da, 'Madam' Kathina'yla, hangi çiçeğin güneşi, hangilerinin gölgeyi sevdiğini tartışıyor. O tülçiçeğine düşkünmüş pek, Şam'da iki saksı yetiştirmişler, boyları nah bu kadar, görmek lazım! Feridun Hakkı'nın buruluşu niye? Farkında olmadan, girer girmez onun, 'tehalükle' kollarına atılmasını bekliyormuş da, ondan mı?

"... kadınlar, erkeklere nazaran, çok daha hakikatperest! Bu bir vakıa. Arşaluys söylerdi de, ciddiye almazdım. İntibak kaabiliyetleri, her türlü takdirin fevkindedir. Haco Hanım, buna istisna teşkil etmiyor..."

'Madam' Kathina o kadar 'pembe beyaz' bir kadındı ki, Ha-

co'nun 'barut esmerliği', onun yanında güzelliğine, çarpıcı bir vahşilik katmıştı. Yüzündeki 'azimkâr' ifade, bakışlarındaki alıcı kuş 'tahakkümü', bu izlenimi kesinleştiriyor. İnsan içine çıktı mı, 'nâmevcut' değil midir, şimdi tersine; 'Madam' Kathina'dan su isteyişi bile, varlığını, belki seyyal fakat güçlü bir somutluk olarak, hissettirdi. Küpteki su daha soğukçaymış, 'Madam' Kathina yerini tarif etti; Dürdâne, kaşla göz arasında, bir 'kupa' kapıp geliyor. Haco, bardağı dudaklarına, nedense, gülümseyerek götürmüştü. Dişlerinin altın sarışınlığı suya dağılarak, onu yaldızladı. İçtikten sonra, ilk defa Feridun Hakkı'nın yüzüne bakıyor, diyor ki:

"... içim yanıyor, doktor! Ne de olsa, eyyâm-ı bahûr! Şefika ablam pek korkardı: galiba, hareket-i arz olurmuş!"

'Madam' Kathina, alt dudağını ısırıp, başını sallıyor: "... Allah muhafaza! Ağzından yel alsın, küçük hanım!" Haco'nun, sözünü Feridun Hakkı'ya aktarışını, artık gitmesi gerektiği şeklinde yorumlamıştı: "... müsaade-i âlinizle ben ineyim, çay mı arzu ederdiniz, yoksa kahve mi?"

"Zahmet olacak! Çay makbule geçerdi, hararetimizi keser."

Haco, yeniden Feridun Hakkı'ya döndü. Bunlar ne biçim göz?

"... değil mi, doktor?"

Cevabını beklemeksizin, Dürdâne'ye buyuruyor: "... hadi, sen de 'Madam'la in, hanım ablana hizmet et!"

'Madam' Kathina, merdiven boşluğunda kaybolmadan, tombul kolunun 'dairevi' bir hareketiyle salonu tarayıp, demişti ki:

"... keyfinize bakın, ev sizin!"

Sedef pembesi aydınlık, sonra üstlerine kapanmıştı. Sessizlik çatılır çatılmaz, o âna kadar farkına bile varmadıkları, sesleri duydular: imbat çıkmış, yatak odasındaki pencerelerden birinin, camını titretiyor; arka bahçede, yorgun bir kedi miyavlaması; sokakta ise, çapkın bir erkek sesi, Rumca bir şarkı tutturmuş: **"... aa-aaah hanuma-aaaaki!.."**

Feridun Hakkı, başbaşa kaldıkları an ne yapacağını, bilinmez kaç kere tasarlamıştı: yerinden usulca kalkıp, yanına varacak; ellerini avuçlarına alıp, iki yanağından öpecek! Belki, sarıla-

caklar! Hiçbirini yapamadı. Cigarasını kül tablasına bastırdı, sesinde belirgin bir heyecanla;

"Hele şükür," dedi, "... yalnız kalabildik!"

Hepsi, o kadar! Oysa bir saat önce, Andon'da tıraş olurken, bu ânı içinden yaşamıştı: inanılmaz güzellikte sözler, yanardöner imgelem çiçekleri halinde, içisıra açılıyorlar; sevdalı beraberliklerini, 'rengârenk' zenginleştiriyorlardı. Ağzından çıkan her kelime, kaderlerini değiştirebilecek sihirli bir güce sahipti. Şimdi, iki kelimeyi biraraya getirip, söyleyemiyor. Arşaluys'la konuşurdu. Roksani'yle de konuşur. Haco'nun yanında iken, 'nâtıkasını' durduran nedir?

Bereket, Müzeyyen Hanım'la beraber olmadıklarında, o pek susmaz; 'tabiatı, fıtraten muhabbete elverişli'; güleç sesiyle, şaka eder gibi, yine bir ucundan tuttu:

"Bu da bir şey mi! 'Anamgil' gelsin, geceleri de firariyim."

Afacan bir çocuk heyecanıyla, hadi bunu gerçekleştirmek için, neler yaptığını sayıp dökmeye girişiyor: 'Anasıgil, Ödemiş'in köylüğünden olurlar'mış, onlara mektup yazıp, 'acele' İzmir'e çağırmış; gelirlerse, buluşmaları adamakıllı kolaylaşacak! Neden mi? 'İlâhi doktor bey', Müzeyyen 'abla', 'köylü kısmını' konakta barındırmaz da, ondan! 'Anasıgil', isteseler de istemeseler de, Kokaryalı'da, 'Yengesigil'de kalacaklardır; Haco'nun aklına estikçe konağı terk etmesine, bundan âlâ gerekçe mi olur? Karşıyaka'dan, Kokaryalı'ya diye çıkar, buraya 'damlar'mış; buradan Kokaryalı'ya, ne vakit gitse fark etmez, 'Anasıgil'e, Karşıyaka'dan, geliyorum diyecek: birbirleriyle temasları bulunmadığından, arada olup bitenleri 'ruhları duymayacaktır!'

Altın dişleriyle, pembe sedef aydınlığına, şakır şakır meydan okuyarak, diyor ki:

"... zati anam saftır, n'olacak köylü, dünyadan haberi yok: ne desem inanır, fukara!"

Feridun Hakkı, Haco'da 'hicap' diye bir duygunun olmadığını, birden fark etmişti. Bu kız utanma nedir bilmiyor. Müthiş bir şey! Gelir gelmez, 'Madam' Kathina'ya, çarşafları ne maksatla değiştirmiş olduklarını, açıklamadı mı? Buluşmanın 'mahiyetini', yalancıktan olsun, gizleme zahmetine girmedi. Şimdiyse, gecele-

ri birlikte kalmak için bulduğu hileyi, gözlerinin içine baka baka söylüyor. Onu 'tahrik eden', erkekliğini gizli gizli kımıldatan, yoksa bu mu? Haco'nun, bu tarifi müşkül 'müstehcenliği?'

Feridun Hakkı, iki arada bir derede kalmıştı: bir yanı, onun seyyal, diri ve esnek vücudunu, kolları arasında sımsıkı sarmak; Şam'dan beri biriktirdiği dumanlı şehveti, ateş püsküren dişiliğinin kızgın çukuruna, mitralyöz mermileri gibi üstüste orgazmlarla, bir, bir daha, bir daha çakmak istiyordu; öbür yanıysa, evvela Haco'nun, varlığından asla kuşkulanmadığı 'esrarını' çözmek, 'hatt-ı hareketini' ona göre ayarlamak! Fakat, doğru olan, aklın ağır basmasıdır: Müzeyyen Hanım ve Haco, ikisi de Şam-ı Şerif Defterdar-ı Sâbıkı'nın, 'nikâhlı zevceleri' olduğu halde, aile içinde 'bâriz' bir dengesizlik göze çarpıyor; sebebi ne? Bunu öğrenmeli!

Feridun Hakkı'nın 'tecessüsü', o an için, 'şehvetini' bastırmıştı. En müşfik sesiyle, sordu:

"... köylü olmak, cürüm müdür? Müzeyyen Hanım valdenizi, konağa nasıl kabul etmez? Râci Bey, zevciniz sıfatıyla, bu adaletsizliğe neden müdahalede bulunmuyor?"

O kahkaha! Vahşi, yırtıcı, biraz erkek; hani ilk defa, Mahçubyan'ın muayenehanesinde işitip; Haco'yu görünce, sonradan ağzına yakıştırmadığı:

"... kim? Râci Bey mi, Müzeyyen ablama karşı çıkacak? Haddine mi düşmüş, paralar vallahi! Konakta Müzeyyen ablam kanundur, hepimizi it gibi kullanır, gık diyemeyiz..."

Kısacık sustu, evcil bir ses bulup, ekledi:

"... 'anamgil', bunların toprağında 'yarıcı.' Müzeyyen ablam 'eşraf' kızıdır: ailesi, çok 'vâriyetli', Ödemiş'in yarısı onların..."

Feridun Hakkı, daha da şaşırmıştı: "... Allah Allah, öyleyse nasıl oldu da?.."

"... 'yarıcı' Emine'nin kızı Hatice, Müzeyyen Hanım'ın 'kuması' oldu? Bunu soracaktınız, besbelli. Mucib-i merak olan, hakikaten budur. Önüne gelen ağzımı arayıp, beni isticvap eder..."

Feridun Hakkı, dikkatsizlikle, onun kalbini kırmaktan korkmuştu; oysa Haco, hiç alınmış görünmüyor: sesi güleçliğini, dudakları gülümsemesini kaybetmedi; eğlenceli bir hikâye anlatır gibi, diyor ki:

"... hakikatte, üstüne 'kuma' alan, Müzeyyen ablamın kendisidir, yaa! Sarı Kâhya'ların düğünü oluyordu, beni zeybek oynarken görmüş, pek beğenmiş; Sarı Kâhya'yı araya koydular, 'anamgil'den istettiler; onlar da verdi gitti..."

'Mütevekkil', gözlerini eğiyor: "... vermeyip de ne yapacak, başlarına 'devlet kuşu' konmuş sayılır, Kesecibaşı ailesine 'dünür' oluyorlar, koca bir hanedan..."

Dürdâne –burnunda hırızma, ayak bileklerinde halhal– o dakika başlarında bitiyor. Çayları getirmiş. Gümüş tepsi, kulpu ve zarfı gümüşten, kristal taklidi fincanlar, limonlu tavşankanı çay. Haco, kızın hizmet edişini, göz ucuyla izliyordu. Bir yandan, sözünü sürdürüyor:

"... esasta, Râci Bey'i de, koca diye kendine, Müzeyyen ablam intihap etmiştir. Vallahi, bana kendisi anlattı: onu red, bunu red, evde kalacağından korkmuş! O tarihte Râci Bey, Ödemiş'de sandıkemini; onun da gözü Müzeyyen ablamda ama, cesaret nerde..."

Cümlesini askıda bırakıp, Dürdâne'yi azarladı:

"... fincanları, imanına kadar doldurma diye, kaç kere tembih ettim, ha? Mutlaka, dudak payı bırakılacak! Böyle dökersin işte..."

Davranışı, Feridun Hakkı'ya, Müzeyyen Hanım'ı hatırlatıyor. Gözlerinin önünde, bir an, onun hayali: iri kemikli levent yapısı, çengel burnu ve 'mütehakkim' çenesiyle! Onda, görünüşünü aşan bir 'fevkaladelik' olduğunu, daha Şam'da iken, o kasap satırı parıltısı gözünü alınca sezmişti ama, Haco'nun anlattıklarından, bu 'fevkalâdeliğin' tahminlerinin üstünde olduğu anlaşılıyordu.

"... bir kere kız soy yerden, zaptetmesi müşkül: astığı astık, kestiği kestik; bir dediğini, iki etmezlermiş; Allah'ın günü, dağda bayırda, atla geziyor..."

Çevresini, kuyumcu vitrini ışıltısına boğarak, kalın kalın güldü:

"... Râci Bey'in diyesi, gudûbet olmasa, hiç cür'et edemeyecekmiş! Bereket çirkin, adı 'Katır' Müzeyyen'e çıkmış; alâkasını fark edince, 'babamdan istetsin' diye, haber yolluyor..."

Sustu. Biraz sonra, kaygılı bir ciddiyetle ekledi:

"... Râci Bey bana, 'buna rağmen tereddüt etmiştim' dedi. Niye mi? Niyesi, Müzeyyen ablam! Hiddeti meşhur, cariyelere attığı dayaklar, düşüp düşüp bayılması! Ha deyince, insan cesaret edebilir mi? Lâkin, açlık sofuluğu bozar; o vakitler Râci Bey, beş parasız olduğundan..."

Dürdâne çayları önlerine bırakmış, üç adım gerilerinde 'elpençe divan' durmuştu. Haco, ona döndü:

"... sen git! Lazım olursan, ünleriz."

'Habeşi' halayık, her zamanki dilsiz sessizliği ve çabukluğuyla, geldiği gibi 'âniden' gitti. 'Madam' Kathina'nın ayakları altında inleyen merdivenlerden, çıt çıkmıyor; sanki inen, maddesi olmayan bir gölge, bir hayalet.

Haco, 'âşikâr' bir hizmet hevesiyle, Feridun Hakkı'nın çayını karıştırıyordu. Böylece, yakınlaşmış oldular. Teninden başdöndürücü bir esmer kadın buğusu dağılıyor. Gözlerini kısarak bakınca, kirpiklerinin arasından görünen, parıl parıl bir ustura ağzı mı? Feridun Hakkı, hanidir onu kolları arasına almayı, dişleriyle dudaklarını kapıp, boğarcasına öpmeyi tasarlıyor. Alıkoyan, muayenehanedeki teşebbüsün, başarısızlığı. "Maazallah, ya yine öğüreceği tutarsa, ne halt ederiz? Bâdemâ hiç yüzüne bakamam!"

Hayır, öğürmemişti. Aralık dudaklarından, adeta altın suyu sızdıran ağzını, dudaklarına o uzattı. Gergin vücudu, kollarının arasında, çelik tel gibi titriyordu. Feridun Hakkı, hem o kıvamlı sarı aydınlığın, ılık ılık, boğazından ciğerlerine aktığını duyuyor; hem de Haco'nun kendini, bu öpüşmeye, önceden hazırlamış olduğunu düşünüyor. Yoksa, bu kadar tutkusal, sokulabilir mi?

"... o ilk busenin nahoş tesirini, muhakkak izâle etmek kararındadır."

Sonra, göğüslerini tutmak arzusu. Niye olmasın? Ufak, sert ve dik göğüsler! O, böylesine alışmamış, erkekliği büsbütün ayaklanıyor. Ne Arşaluys'un göğüsleri böyledir, ne Roksani'nin göğüsleri! Haco'nunkilerin yanında, onlarınkiler; gevşek, kalın ve yumuşak, denizanaları!

Hele kokusu! Onu nasıl anlatmalı? Saçlarından mı, 'barut esmeri' teninden mi, neresindense; burun deliklerine, oradan gen-

zine vuruyor: epeyce baharlı, hafif ter, gizlice zencefil, uzaktan uzağa tömbeki, 'baygın bir rayiha'. Her soluyuşunda, damarlarına, sanki alev salınıyor. Kendini tutmasa, Haco'yu belinden kavrayıp, sırtüstü, kanepeye devirecek! Herhalde, o da pek direnmez. Direnemez ki! Yüzünü bir türlü, yüzünden alamıyor. Ağzına, tozpembe bir yılan gibi ağan dili; durup durup, kulak memelerini, ağzına uzatışı; solumasındaki hız, aynı derece isteklendiğinin kanıtı. Her ikisi de, arzuladığına göre...

Fakat, olmaz! Olmamalı da! Bu, ilk keredir, dakikaları sayılı; daha önemlisi, Haco onu 'sırf bunun için' çağırdığını sanabilir: 'tahammülfersa' bir şey! İyisi mi, öpüşmekle yetinirler. Nasıl, nefes nefese bir öpüşmek! "Buse teatisi midir, yoksa iki mevcudiyetin, birbirinin mesamatından yekdiğerine geçerek, yekvücut haline intikali mi?" Dünyadan tamamiyle koptular; yaşadıkları anla bağlantıları, sadece kulaklarında, gittikçe azıtan imbatın, yatak odasındaki pencerenin camını titretişi; bir de sokaktaki o 'alanyari'nin, söylemekten usanmadığı Rumca şarkı:

"... nartos to haremi
nasar nasar pakso
aa-aah hanuma-aaaki
melolanes..."

Kapıldığı sevişme anaforundan, Feridun Hakkı'yı, ısrarla tekrarlanan, bu sesler mi çekip almıştı; içini, damar damar kapladığını sezdiği, 'tehditkâr' bulutlar mı? Haco'yla buluşmasını, çok başka türlü tasarlamıştı: onun ellerini avuçlarına alacak, parmak uçlarını bir bir öperek, 'ne mertebe bedbaht olduğunu' anlatacaktı; sonra da, hayallerini: Tıbbiye-i Şahane yıllarından belleğinde kalmış, sisli bir İstanbul; artık Kadıköy'de mi olur, Üsküdar'da mı olur; arkası bahçeli, önü cumbalı, ahşap bir ev, onlar için, yepyeni bir hayat; ya da, ikisi, 'hafiyyen Anadolu'ya iltihak ediyorlar', Ankara'ya varır varmaz, 'Hilâl-i Ahmer'e müracaat', biri tabip olarak çalışmaya başlıyor, öbürü hemşire! Oysa şu anda, Arşaluys'la, hatta Roksani'yle sevişirken ne yapıyorsa, onu yapıyordu. Neden, neden, neden? Cinsel içgüdü; sevgili kim olursa ol-

sun, varlığını daima aynı şekilde gösteriyor da, ondan mı? Belki onun, sevişme diye bütün bildiği bu, Arşaluys'dan, hatta Roksani'den öğrendikleri. Haco'nun davranışı da, keyfini kaçırmış olmaz mı? Genç menç ama, 'tecrübesiz' görünmüyor hiç, böyle bir sevişme neyi gerektiriyorsa onu, inanılmaz bir hareket zenginliği, imrenilecek bir tutkusallıkla yerine getiriyor. Gel gör ki bunu, vücuduyla gerçekleştirir gibi, sanki sevişmeye ruhu katılmıyor, o bu 'pisliğin' dışındadır.

Sahi, Feridun Hakkı muayenehanesinde onun, gözleri sonuna kadar açık öpüştüğünü görmüş, basbayağı irkilmişti. Bir ara, gözlerini araladı, aynı şeyi gördü. Hatta fazlasını: Haco soluk soluğa idi, yüzünü yüzünden alamıyor, kulak memelerini, dudaklarını, göğüslerini, eşine ender rastlanır cennet meyveleri halinde, ağzına sunuyordu ama; çizgilerinde, ruhunu derinden kavramış cinsel bir heyecanın, en ufak belirtisi yoktu. Sevdalı bir ciddiyet, vahim bir dikkat, o kadar! O gün, orada sevişeceklerini, önceden kestiriyor ya; takdire değer bir sorumluluk duygusuyla, sanki bunu bir görev olarak tasarlamış, bir görev gibi 'ifa ediyor.'

Bunu saptamak, Feridun Hakkı'nın hızını kesmişti. Öpüşmeleri ihtirasını kaybetti. Okşamaları, gittikçe daha yumuşuyor. Haco başını onun göğsüne yaslamıştı. Arada, henüz ağlamış bir çocuk gibi, göğüs geçiriyordu. Gözlerini de, yummasın mı? Feridun Hakkı'nın yüreğinde, merhametle karışık, bir şefkat köpürdü. "Vah yavrucak, ona ne kadar zulmetmişler, haddızatında şefkate muhtaçtır, bana ilticaı bu sebebe müstenit!" Eğilip saçlarını, alnını, kaşlarını, küçük öpücüklerle süsledi. Kedi sever gibi, avucuyla, sırtını sıvazladı.

Haco meğer, sessiz sessiz ağlıyormuş; bunu, gözyaşı damlası, sımsıcak üstüne düşünce anladı; çok da şaşırdı. 'Neyin var' diye sormasına kalmıyor, o, dudakları titreye titreye, diyor ki:

"... n'olur doktor, kurtar beni! Tahammülüm kalmadı, böyle devam ederse, tımarhanelik olacağım!"

Ya da, görünür hızla üstüne gelen bir belâdan kurtulmak istercesine, ona korkuyla büsbütün sokularak, şu sözler:

"... tek kızının başı için, beni oradan al! İstediğin yere götür! Ayağının türabı olayım, doktor, kapında kölen!"

Feridun Hakkı onu, nasıl yatıştırabilir? Çokluk, Nevnihal'le söyleşirken kullandığı, 'nüvazişkâr' bir sesle, teselliye çabalıyor. Artık ne sözler! Üzülmemeliymiş böyle, 'suret-i mutlakada, bir çare-yi hâl bulunacak'mış, birbirlerini henüz tanıyor, 'yekdiğerinin imkânlarını' yeni yeni keşfediyorlar; başbaşa buluşmaları, nasıl gerçekleştiyse, 'kurtulmaları' da, günün birinde öyle gerçekleşecek! Evet, 'kurtulmaları' dedi, çünkü onun katlanmak zorunda kaldığı hayat da, Haco'nunkinden aşağı kalmazmış ki: 'muttasıl cehennem azabı.' Dur bakalım, epeydir bir şeyler kuruyor; belki biraz daha zamana ihtiyaçları olacaktır, bir miktar sabıra; ayrıca tabii, Haco'yu bu kadar 'muazzep eden şeyin' ne olduğunu, bilmesi gerek!

Kirpiklerinde gözyaşları, Haco onu, gülümseyerek dinlemişti. Gülümsedi mi, gözlerinin yeşili, pul pul, aydınlanıyor. Onu en çok sevindiren, herhalde, Feridun Hakkı'nın da evliliğinden memnun olmadığını belirtmesi; yerindiren ise, 'muazzep eden şeyi' öğrenmek arzusu. Mutsuz bir çocuk göğüs geçirmesiyle, diyor ki:

"Yo, yo, üstüme varma doktor! İşin orasını ne sen sor, ne ben söyleyeyim; yalnız şunu bil ki, hadi dediğin anda bohçamı alır, gelirim."

Yeniden öpüşüyorlar, yumuşak bir kardeş öpüşmesi bu, aralarında beliren dayanışmanın, sembolü. "Aa, saat kaç oldu acaba?" Haco, vaktin ilerlemiş olabileceğini, öpüşürken mi hatırlamıştı? 'Alaturka' ona çeyrek kaldığını işitince, bayağı telaşlandı: Pasaport'tan on vapuru varmış, aman kaçırmasınlar! Gidip geldikçe, dişlerinin altın şimşekleriyle, salonun sedef pembesi aydınlığını dağıtarak; hem merdivenden aşağıya seslenip, Dürdâne'yi çağırıyor; hem kaşla göz arasında, çarşafını sırtına geçiriyor; hem de, okul kaçağı o afacan kız çocuğu havasını bulmuş, Feridun Hakkı'ya laf yetiştiriyor:

"... her hâl-ü-kârda, cumaya konağa teşrif edin, behemahal, aksi takdirde şüphelenirler, bu vesileyle görüşmüş oluruz..."

Ya da: "... 'anamgil' gönderdiğim mektubu almıştır, hele İzmir'e bir gelsinler, o vakit bütün bir gece halleşiriz, tâbesabah!"

Feridun Hakkı, onları uğurladıktan sonra, 'Madam' Kathina'nın borcunu ödemiş, kendini dışarıya atmıştı. İmbat şiddetliy-

miş, ortalığı kırıp geçiriyor. Dudu Sokağı'ndan, Hükümet Caddesi'ne çıkayım dedi, uçacak: gözlerine dolan, ince bir toz; havalanan, yırtık gazete kâğıtları! En iyisi, faytona binmek! Önüne ilk çıkanı, çevirdi. İkinci Kordon boyunca, iki yanından, çarşafları yapraklanan 'tazeler', fesleri uçmasın diye ne yapacağını şaşırmış 'beyler' geçiyor; plili etekleri, sivri pabuçlarıyla, bir Efzon mangası! Atların çıngırakları, cıvıltılı bir serçe sürüsü; rüzgâr, kapıp kapıp götürüyordu; ah, kulağının dibinde hışıldayarak soluyan, şu 'mevhum şahsı' da, alıp götürse!.. Kendi solumasından rahatsız olduğunu, neden sonra anlayacaktır.

Ayayorgi Caddesi, imbata sapa geliyor, sakin. Faytondan, Cerrahoğlu Hanı'nın cümle kapısında indi. O dakika, kilisenin çanları, tangır tungur kanatlanıyor. Panayotis'in, usulca 'ıstavroz çıkardığını' gördü. Üzerinde, cinsel doyumsuzluğun sebep olduğu, bir gerginlik; bu gerginlikten 'mütevellit', bir tembellik: oturup, akşama kadar düşünmek istiyor, belki de hayal kurmak! Böyle bir 'halet-i ruhiye' ile, çalışması imkânsız! Terzi Leon, aksi gibi muayenehanesinde onu beklemiyor mu? Âdet hükmüne girdi, iki günde bir uğrayıp, hastalığı hakkında bilgi edinecek! Hanın alt katındaki, iki Yahudi terziden yaşlısıdır; böbreğinden hasta, taş düşürüyor. Bağa çerçeveli gözlüğünü, kırış kırış alnına kaldırmıştı. Kolunda, kirpi gibi diken diken iğnedenliği; pantolonunda, kopuk iplikler; yüzünde, korkunç bir pişmanlık ifadesi; dalmış, gitmiş: upuzun uzamış cıgarasının külü, düştü düşecek! Feridun Hakkı, onu üstünkörü dinleyip, başından savdı: ilaçlarına devam etmeli, sancı şiddetlenirse, iğne yapılsınmış!

"... esrarına tam manasıyla vâkıf olamadık, Haco muhtemelen korkuyor; mamafih öğrendiğim kadarı da, vaziyeti muhakeme edip, yeniden kıymetlendirmeme kifayet eder..."

Emrullah Râci Bey'in konağında, önceleri o, Sâlise Nâlân'ın 'başkadın' olduğunu sanmıştı. Yanılmış. Hâlâ bu kadının mevkiini, layıkıyla tayin edemiyorsa da, ikinci derecede bir önem taşıdığını, artık kestirebiliyor. Ailenin 'direği' Müzeyyen Hanım, zira 'servetin kısm-ı âzamı onun mülkiyetindedir.' Zavallı Haco, yarı halayık yarı ahretlik, kötü bir yerde, sadece adı zevce. Onun gibi güzel, güzelliğiyle mağrur bir kız, böyle 'hacîl' bir yerde bulunmayı, 'iz-

zet-i nefsine' yedirebilir mi? Besbelli, yediremez. Öyleyse daha Şam'da, ilk karşılaştığı günlerde bile, aralarındaki ilgi karşılıklıymış! Bu sonuca varmak, onu sevindiriyor. Bir müddet sonra, ilginin nereden kaynaklandığını öğrenince, bu 'hüsn-ü kuruntusunu' hüzünle hatırlayacaktır. Dünyadan, ne kadar 'bihaber' imiş!

O gece, hangi dürtünün onu Cafe Hermes'e sürüklediğini, doğrusu itirafa cesaret edememişti. Sözde Roksani'nin, 'recasını is'af eyleyip eylemediğini' sormaya gidiyor: hani, Kantocu Eleni'yle Mektupçuzade 'İskeçeli' İzzet Bey arasında, 'mutavassıt' olacaktı ya! Oysa gerçek başka, gerçeğin başka olduğunu, içisıra seziyor: Haco'yla yarıda kalan sevişme, cinselliğini ayaklandırmış; burnunda dumanlı ten kokuları, parmak uçlarında yapışkanlıklar; doyumu Roksani'de arayacak: mavi damarlı, kalın baldırlarını okşayıp, fok yavruları gibi havlayan memelerini, avuçlarına doldura doldura!

İmbat durmuştu. Felaket, yıldız bastırmış; deniz aniden durgunlaştığı için, suyun yüzünde hemen hepsini saymak mümkün oluyor. Yenikale'nin orada, batan güneşin bıraktığı, yangın kızıllığı: yer yer, incir moru; parça parça haşhaş pembesi. Böyle durgun akşamlar, sandal safasına elverişlidir; nitekim göremediyse de, mendirek çevresinden armonik sesleri duydu, delifişek kadın gülüşleri, Rumca nağralar: **"Yassu vre!"** Kordonboyu'nda, iğne atsan yere düşmez, öyle kalabalık. Şirket vapuru, Punta İskelesi'nden kalkıyor; düdüğü titrek, biraz hırıltılı.

Cafe Hermes'in, şatafatlı bir gecesiydi. Bütün camları açmışlar, çalgı ve uğultu, ağır cıgara dumanıyla, dışarıya vuruyor. Kızarmış balık, kavun, fena halde anason kokusu. İçerde tamamiyle Rum iki büyük masa, şenlik kıyamet: ya bir şey kutluyorlar, ya ziyafet filan. Garsonlar, Feridun Hakkı'yı artık tanıyor, iki arada bir derede yer açıp, onu buyur ettiler. Kantocu Eleni sahnedeydi, aman ne çalımlar, ne cilveler, adamakıllı kırılıp dökülüyor. Ufak tefek bir kızcağız ama, çiçek gibi: İzzet Bey demiyor mu zaten, mübareği al yakana tak! Roksani Drossakis, iki büyük masadan, birindeydi: iyice kaykılmış, şimdiden sarhoş, baca gibi tütüyor. Feridun Hakkı, uzaktan onu gözledi: cıgarasına ateş, dişine kürdan aranışını; Rum hovardalarıyla kadeh tokuşturup, ra-

kı içişini; arada çapkınca bir gözünü kırparak, hınzır hınzır ona gülümseyişini! 'Masa kadını' derler ya, öylesi işte, 'halis muhlis fahişe' canım!

İkisi ancak, o şarkısını söyledikten sonra, beraber olabildiler. Onu beklerken Feridun Hakkı, hızlıca demlenip, kafayı bulmuştu. Avuçları terliyor. Hayalinde durmadan, Haco'yla öpüşüyorlar. Roksani iskemlesine oturmadı, sanki yıkıldı. Dili dolaşa dolaşa, yarı Rumca yarı Türkçe, ona sitem ediyor: Nerelerdeymiş 'kale', 'boyle' vefasızlık olur muymuş, halbuki Türkten dost tuttuğu için, ona neler diyorlar neler, 'hepsinde' göğüs geriyor. Biraz da ağladı mı? Şöyle belli belirsiz, kirpiklerini nemlendirecek kadar. Ama bu, ne kadehleri sırtı sıra devirmesine engel oluyordu, ne meze tabaklarında ne bulursa, kıtlıktan çıkmışçasına silip süpürmesine! Feridun Hakkı içerken, pek yiyemez, onun için mi nedir, Roksani'nin iştahına şaşıyor. Üstelik yalnız sofrada değil yatakta da böyledir. Yosmalığını pahalı kılan da bu zaten, bir de tabii sevişmekteki hünerleri: erkekliğini kaptı mı, akıl almaz yerlerine saklayıp, kaybediyor: terli, sıcacık koltuk altlarına; iki memesinin arasına; adamın iliklerini boşaltan, obur ve sarhoş ağzına!

Otele ancak, sabaha karşı gelmişlerdi. Kısa yaz gecesi, karadut morundan fosfor yeşiline, hızla eriyordu. Şehir, ıssız ve tenha. Kordonboyu'nda sadece, tumturaklı sarhoşlar, Yunan devriyeleri, başıboş birkaç köpek. Kapıdan giriyorlardı ki, Körfez'deki 'zırhlılardan' birinde, 'vardiya' çalındı: çanın halkaları, ürpermeler halinde, etrafa dağılıyor. Otelde çıt yok, herkes uyumuş olmalı. Koridorlar boyunca ısınmış muşamba, asitfenik, soğuk cıgara kokularından geçiyorlar. Odanın pencereleri, açık bırakılmış olduğundan, hafif bir yosun ve esans kokusuna girdiler. Yıldız alacası, gümüşi bir loşluk olarak, içeriye dolmuş. Roksani, soyunmaya başladı bile.

Feridun Hakkı, ikinci bir döşek gibi o karyolaya serildiği sırada, dikildiği pencere önünde, cıgarasını bitirmişti. Şehvet yoğunluğunun, bilinci sildiği o tehlikeli tutkusallık, gözlerini kararttıyor. Bir yerden sonra, kaç kadınla seviştiğini, çıkaramayacaktır: bir mi, iki mi, üç mü, beş mi? Ayrıca, kıvılcım püskürten dişilik

çukurlarına, olanca erkekliğiyle fışkırdığı kadınların, kimlikleri de önemini yitiriyor. Hangisi olsa olur! Arşaluys da, Haco Hanım da! Bızdıkyan'ın odasında, şöyle bir görüp ölesiye arzuladığı, nargile düşkünü Arap fahişe de olabilir; altında, kalçaları değirmen taşı gibi ağır ağır dönen, Roksani Drossakis de! Hiç fark etmez! Onu ilgilendiren, dişlerinin arasında böğürtlen gibi ezdiği, başparmak iriliğindeki simsiyah meme uçlarıdır; ıslak dudaklarıyla, elektrikli diliyle, aşağıdan yukarıya süpürdüğü, sütbeyazı gerdan; ağzının kalıbını, üzerinde eflatun çiçekler gibi bıraktığı, dolgun omuzlar!

Roksani bu, kaçın kur'ası? Sarhoş marhoş, bu gece onun her zamankinden arzulu olduğunu, anlamıştı. Oyuna malûm hünerleriyle, fakat daha iştahlı katıldı. Öyle ki, bir saat kadar sonra, ikisi de, kalın bir uykuya devrildiler. Yorgun. Gevşemiş. Kan ter içinde. Açık pencerelerden, Körfez'de ığrıp çeviren balıkçıların ışıkları, benek benek. Arada, balıkları ürkütüp ağa sürmek için, çıplak ayaklarıyla güp güp sandala vurdukları işitiliyor. Sabaha bir şey kalmadı.

'Eski' ağustosun 'iptidasında' bir akşam (temmuzun ikinci haftası mı?), Nevnihal, Cerrahoğlu Konağı'na çıkagelmişti: öyle, 'habersiz' filan. Kızlar, 'bahçe kapısındaki eli zembilli çarşaflının', kim olduğunu anlayınca, sevinçten deliye dönmüşler. 'Müjde' babasından saklanıyor, yalnız balkondaki sofra ona göre hazırlanmış, en göze çarpacak yerinde, Nevnihal'in pek güzel becerdiği, yoğurtlu patlıcan salatası! Ne yalan söylemeli, Feridun Hakkı, kızının dönüşünden memnun olmuştu; sebebini sormak da, aklına gelmedi. Fakat o, yaşına yakışmayan ağırbaşlılığıyla, yemekte anlatıyor: piyano derslerini 'ziyadesiyle' ihmal eylemiş, Karşıyaka'ya giderken 'Maestro' Forlani ona demiş ki, 'piyano nazlı bir mâşûkadır, nazlı ve müstağni, bu itibarla hiç ihtimale gelmez, derakap yüz çevirir.' Feridun Hakkı kızının, tahrirli elâ gözlerindeki isimsiz hüzne dalmıştı. Asıl sebebin, henüz açığa vurmak istemediği, bir şey olduğunu sezinliyor. Üstelese mi? Hayır, üstelemeyecek! Gecenin süt mavisi aydınlığı, gizli gizli pırıldayan yapraklardaki sır, rakının tadı, Nevnihal'in akıllı gülümsemesi; öyle güzel, o kadar sıcak bir hava

yaratıyor ki, üstelemesi, bu tatlı söyleşiyi hesap sormaya dönüştürecek, bozacak. Yazık!

Cerrahoğlu Hulûsi Bey, elbette olaya, bu gözle bakmıyordu. Doğrusu, Nevnihal'in yalıdan 'âni gaybubetini, ne hazmedebilmişti, ne de izah'; 'mazeretini' öğrenince, 'havsalası almıyor': piyano derslerinin aksaması da, laf mı? Yalıda da 'bir adet piyano mevcut', 'icab-ı halinde', derslere orada devam edilirdi; yok mesele, 'Maestro' Forlani'nin, oraya gelip gitmesinde düğümleniyorsa, bu düğümü çözmek son derece basit: zira, 'Maestro' Forlani adındaki 'gâvurun', aslında 'hangi musikiye meclup ve müptela olduğunu,' o pekâlâ bilir: 'para şıkırtısına!' Muayenehanede konuşuyorlardı. Feridun Hakkı, kızının yalıya neden dönmek istemediğini, aşağı yukarı kestirebiliyor; ama amcasını da küstürmek istemedi, ne şiş yansın ne kebap, bir çözüm önerdi: ne olacak Nevnihal bu, çocuk, hevesi çabucak geçer, varsın birkaç gün konakta oyalansın; babasına, 'refakat etmiş olur'; nasıl olsa 'ruhu sıkılacaktır', Tilkilik'te, Karşıyaka'daki rahatı ve ferahlığı, nereden bulacak? O zaman, babası, alır getirir.

Cerrahoğlu Hulûsi Bey'in elinde, 'yandan çarklı' kahvesi, onu dinlemiyor. Yaşına göre yine fazla şık giyinmiş, vücuduna göre epeyce dar. Aklı yatmadı ama, Nevnihal'in babasıyla bir müddet kalmasına, itiraz da edemedi. Yakışıksız düşecekti de! Ne de olsa pederidir!.. Tuttu lafı değiştirdi: 'Müsü' Moreno'dan 'söz alalı' aylar olmuş, sözde konağa telefon çekilecek, Feridun Hakkı niçin 'alâkadar olmuyor' canım, 'bu ihtiyar halinde' her şeyle 'bizzat' o mu meşgul olmalı? Telefon olsa, şu konuşma için Karşıyaka'lardan kalkıp, buralara gelmek gerekir miydi? Sözü Nevnihal'in 'haddızatında pek de mûnis ve mûti bir kız olmadığını' söyleyerek bağladı. Feridun Hakkı, arkasından bir zaman gülümsüyor: babalar acaba niye, evlatlarındaki 'nâkiseyi' görmez? Nevnihal 'mûnis ve mûti' değilmiş, ilâhi, Mâide pek mi 'mûnis ve mûti' idi? 'Armut dibine düşer' denilmiştir.

"... Nevnihal'in bedbahtlığı, iki sebebe mebni, evvelemirde, işgal fecaati haysiyetini rencide ediyor; lâkin asıl gayr-ı kaabil-i tahammül addettiği, başkalarının, hususiyle ailesi efradının, işgal vakıasını suret-i adiyeden

telâkki etmesi! Zannediyorum ki, yalıda vaziyet bu merkezdedir; hele Mâide'nin orada edindiği muhit, kâmilen bu tertip eşhastan mürekkep, diş tabibi Leopardi'ler, Haşmet Paşazade Sûzi Bey'ler, Haluk Vamık vs..."

Feridun Hakkı yanılmıyordu ama, Nevnihal'in 'açılması' için, birkaç gün daha beklemesi icap etti. Tesadüf, üzücü günler! Fabrikada amelenin biri, çalışıp dururken pat düşüyor; aman zaman demeye kalmadan, bir başkası! 'Yüksek ateş, gaseyan, şiddetli ishal,' 'emraz-ı sâriye' kaygıları: tifo mu, kolera mı?.. "Böyle bir devirde, hepsi mümkün!" Üç gün, Feridun Hakkı'nın gözü, dünyayı görmedi: ya fabrikada, öbür işçilerin sağlığını denetlemektedir, ya revirde yatanların, başı ucunda! Beyhude telaş etmişler, meğer iki amele bayat balık yemişlermiş, 'şedit' bir zehirlenme 'vak'ası', o kadar! Neyse, ucuz atlatıldı.

Akşam kızını görmek, yorgunluğunu bütün alıyor. Ne kadar serpildi! Ciddiyetinin gizlediği çocukluk hatları, yüzünden kaybolup gittiler. Belirginleşen göğüslerini, 'mahcup bir iftiharla' taşıyor. Yalıda geçirdiği birkaç ay 'zarfında', giyimine kuşamına daha itina eder olmuş: sokağa, Türklüğünün ve Müslümanlığının altını çizmek hırsıyla, çarşaflanarak çıkıyor ama; evin içinde renk renk, çeşit çeşit yazlık esvapla dolaşıyor ki, İzmir'deki en son Frenk modasına uygundurlar. Babası, bahçe kapısından faytondan inip de, konaktan dağılan piyano sesini işitmiyor mu, yüreğinde, sevinçle karışık garip bir **'nostalgie'**; Şam-ı Şerif'de midir? Mahçubyan Konağı'na, ziyarete mi gelmiş? Salonda Arşaluys, Beethoven'i mi çalıyor? Nevnihal, düğmesine bastığı çağrışım filminden habersiz, babasına neler dinletmiyor ki! Geçen cuma boş bulunup, kışın gittikleri konserde dinlediği **Adagio**'yu unutamadığını söylemişti; Nevnihal, 'Maestro' Forlani'ye yalvarmış yakarmış, henüz o kıvama gelmediği halde, günlerdir parçayı çıkarmaya çabalıyor. Feridun Hakkı, 'Maestro' Forlani'den duydu, o 'talebesiyle müftehir.'

'Ezkaza' piyano çalmıyorsa, Nevnihal odasında kitap okur. "Yalıdaki kütüphanede, ne kadar kitap varsa, hepsini hatmetmiş!" Ne Halide Edib kalmış, ne Hüseyin Rahmi, ne Ömer Seyfettin! Cenab'ın, Fikret'in şiirleri, ezberindedir. Akşam babası,

koridordan tuvalete geçiyordu; odasından birtakım sesler işitince durakladı; birisiyle 'hasbıhal ettiğini' sanıyor: hayır, şiir 'inşad ediyormuş', hem de Fikret'in ünlü mısralarını:

"... evet sabah olacaktır, sabah olur, geceler
tulû-ı haşre kadar sürmez, akıbet bu semâ
bu mai gök size bir gün açar, melûl olma..."

'Melûl olmamak', elde mi? Hele Nevnihal yaşında, 'mektepli bir kızın', memleketin 'hâl-i perişanını' görüp, kan ağladığını bilerek! Baba kız, gece balkonda, dertleşiyorlar. Yıldızlar üstüste, o kadar çok ve sık düşüyorlar ki, insan hangi birisini izleyeceğini şaşırıyor. Mevsim, yıldız yağmuru mevsimi. Bazısı iri, gözalıcı asit yeşili parıltılarla, ardında sihirli bir kuyruk bırakarak düşer; bazısı, ufacık ve hızlıdır, nikel mavisi çok parlak bir ışık çizgisi halinde belirip, 'şipşak' sırrolur. Sanki şehrâyin! Emsâl, canları çekerse diye, masaya koca bir kayık tabak, üzüm bırakmış: kehribar sarısı, çekirdeksiz 'sultaniye.' Gözlerini yıldız yağmurundan ayırmaksızın, Nevnihal arada bir çilkim alıyor. Yalıda ona 'çocuk muamelesi' etmelerinden yakındı. 'Ahval ile meşguliyetine', dudak büküyorlarmış. Gerçekte o, memleketin üzerinde dolaşan 'şeametin' pekâlâ farkındadır: 'Devlet-i Aliyye-i Osmaniye' batıyor.

"Beybabacığım" dedi, "... bunu söylediğimde, bir ağızdan güldüler. Sanki lâtife yapmışım! Kimler mi? Bütün hazırûn. Osmanlı'nın mukadderatını düşünmek, bana mı kalmış? Annem, maalesef, böyle dedi. Halbuki kimse kılını kıpırdatmıyor, ne kadar ayıp!"

O konuşurken babası, içine yıldızların düştüğü 'tahrirli' elâ gözlerine dalmıştı. Nevnihal'in annesine hiç benzemeyen, benzemek ne laf, onunla çelişen tavrı, gururunu okşuyor. Bazı bildiklerini, ucundan kıyısından ona aktarmasının, yararlı olacağını hükmetti. Niye olmasın? Kulaktan kulağa, zaten yayılmıyor mu?

"O kadar bedbin olma, kızım" dedi, "... vaziyet ümitsiz değil: sahib-i hamiyyet nice eşhas, vatana sahip çıkmaktadır."

"Sahi mi? Ah buna inanabilsem! Kendi hesabıma, hiçbir emare göremiyorum, mesela okuduğum gazeteler..."

Feridun Hakkı, gülümseyerek, sözünü kesti: "... gazeteler, Kuva-yı İşgaliye'nin taht-ı sansüründe, bu itibarla, Teşkilât-ı Milliye'nin faaliyeti matbuata aksedemez; lâkin zannetme ki hiçbir şey yapılmıyor, daha şimdiden hayli mesafe katedilmiştir".

İnanmış, inandırıcı bir sesle, sonra ona, ülkenin hemen her köşesinde 'in'ikad etmekte olan müdafaa-yı hukuk, redd-i ilhak kongralarından' söz etti: Balıkesir'de toplanmış. Erzurum'da toplanmış. Yakında Alaşehir'de toplanacak! 'Esasen', haziran sonuna doğru, 'Amasya'da Mustafa Kemal Paşa riyasetinde içtima eden Ali Fuat ve Refet Paşalarla Rauf Bey', önemli bir bildiri yayımlamışlar. İzmirli telgrafçıların Anadolu telgrafçılarından, 'bir talih eseri olarak kayda muvaffak oldukları' bu bildiri, 'Türk'ün tarihinde, yeni bir devrin müjdecisi' sayılabilirmiş.

Sessizliğin baskısıyla, Feridun Hakkı'nın sesi, alçaldıkça alçalmıştı. Kızına Amasya 'mukarreratının' maddelerini 'zikrederken', hummalı bir fısıltıya dönüşüyor:

"... mülkün tamamiyeti ve milletin istiklâli tehlikededir. Milletin istiklâlini, yine milletin azm-ü-kararı kurtaracaktır..."

Nevnihal zeki kız, üstelik son derece hassas, az önce saydığı 'sahib-i hamiyyet eşhas arasında' babasının da bulunduğunu, sezmez mi? Sevincini heyecanla boynuna atılıp, ona sarılarak belli etti. 'Ah n'olur', zaman zaman böyle başbaşa verip, 'vatanın ihlası için' yapılanları konuşsunlarmış; 'bunu vallahi yürekten arzu ediyor'; annesiyle 'kat'iyyen' anlaşamıyorlar, onun 'lâkaydisi', hayatı 'münhasıran' süs püs, servet, ve kumardan ibaret bir 'hay-u-huy addetmesi' gerçekten 'şayan-ı teessüftür'; söylemesi yüreğini parçalar ama, yalıyı terk etmesindeki asıl sebep, bu utanca daha fazla katlanamayışı imiş, 'muhtemelen siz tahmin etmiştiniz.'

Feridun Hakkı, Haco'yla, 'Anadolu'ya iltihakı' kesinleşirse, Nevnihal'i de götürmelerinin 'münasip olacağını', acaba o anda mı düşünmüştü? 'Yegâne' kızını, nefret ettiği bir çevrede, bırakamaz. Mutlaka götürmeli. İkisi de susmuşlardı. Gecenin derinliklerinden, münzevi bir def, yanlış bir nabız gibi işitildi. Onun arkasından, Yanıkfırın'ın bacasındaki, leylekler. Yıldız yağmuru adamakıllı sıklaşmış, gökten sanki ateşböceği yağıyor: hele bazı-

ları, çivit mavisi parlak bir şavkla ortalığı aydınlatarak, adeta konağın havuzuna düşüyorlar. Garip bir yanılsama.

... üç gün sonra mı, ne, Haco Hanım muayenehaneye telefon etti; güleç sesi, hattın öteki ucunda, fıkırdıyordu: 'anasıgil' İzmir'e gelmiş, Kokaryalı'daki 'hısımlarına' inmişler; tahmin ettiği üzere, Müzeyyen Hanım, konakta ağırlanmalarına direniyor; salı öğleden sonra o, Kokaryalı'ya diye evden çıkacakmış, kapağı dosdoğru 'Madam' Kathina'ya atmayı tasarlıyor: oh ne güzel, o gece beraber 'yatacaklar'; 'tâbesabah', koyun koyuna!

Haco'nun, bazı davranışlarıyla onu korkuttuğunu, Feridun Hakkı, o akşam 'Madam' Kathina'nın kapısından girince anlamıştı. Evet, korkutuyordu, kelimesi bu; zira olağana sığmıyor, sık sık, alışılmışın dışına taşıyor.

Üstelik, ayıp günah bilmeyişi, cinsel konulardaki aşırı serbestliği, ürkütücü taşkınlıklarından, ancak birisi; başkaları var, sözgelişi, yakınlarıyla ilişkilerindeki sertlik: Dürdâne'ye, nasıl hort zort eder? Köylü diye, annesine nasıl burun kıvırır? Duyguları sınır tanımıyor, kurala bağlanamaz! Kesinleşen odur ki, Şam-ı Şerif'de uzaktan hayran olduğu 'esrarengiz' genç kadın, yakından da 'esrarengiz', fakat başka doğrultuda, başka düzeyde: uzun sükûtlarından, ani dalgınlıklarından çok, taşkınlıkları, aşırı konuşkanlığı, alışılmamış değer yargılarıyla, onu ürkütüyor.

Ürkütmez mi? 'Alaturka', saat iki suları. 'Madam' Kathina'nın evine vardığında, Haco, şakır şakır çiftetelli oynuyordu. Çalgıları sokaktan işitmiş, oradan gelebileceğine ihtimal vermemişti. Meğer 'Madam' Kathina'nın, 'alaturka' plakları yok muymuş; gramofona, 'bahriye çiftetellisi'ni koymuşlar; hımhım, oldukça cızırtılı bir plakta, bezgin bir 'gırnata', baygın kemanlar, uçarı bir dümbelek, ortalığı kırıp geçiriyor; arada, gevrek bir erkek sesinin, naraları: "...yallah yallah! Aşağıdan yavrum, aşağıdan!"

Kapıyı Dürdâne açmıştı, ne görse iyi: 'tumturaklı' avizeden, billur sarkaçların çoğalttığı, ışık selleri boşalıyor; gündüz, sedef pembesi aydınlığıyla, dev bir istiridyenin içini andıran salon; elektrik aydınlığında, sırmalı sarı jelâtin parıltısıyla dolmuş: parlak yüzeylerde çığ yansımalar, ufak tefek şimşek çakıntıları! 'Madam' Kathina, koltuklardan birisine pespembe yığılmış, hem el çırpıyordu, hem kahkahalar atıyor; Haco'ysa, ışık zerreciklerini dört tarafa dağıtarak, gözlerini süze süze, öyle gerdan kırıyor, omuz titretiyor ki, değme çengi bu kadarını beceremez: hele sağ kalçasını öne çıkarıp hoplayışı, adamın soluğunu keser.

Feridun Hakkı, adımını içeriye atmış, donakalmıştı. Kimin geldiğini görünce, 'Madam' Kathina, şangır şungur, aynalı dolap gibi ayağa kalkıyor. Haco hiç bozmadı, ona şöyle bir bakıp, oynamayı sürdürdü. Yalnız yüzüne, zengin bir gülüş yayılıyor, altın dişlerinin ışık cümbüşüyle, adeta mehtap aydınlığı! Sonra 'Madam' Kathina'dan ayrılıp, Feridun Hakkı'nın yanına geldi. Usta çengilerin gizli incelikleriyle, karşısında kırılıp dökülüyordu; oynaya oynaya tutkunluğunu, onu ne kadar özlediğini anlatıyor. Feridun Hakkı ağır adamdır, sıkılgandır, böyle 'tezahürattan' hoşlanmaz: Haco'nun onu da, kendisini de, küçük düşürdüğü hissine kapılmıştır. Avuçlarına ter yürüdü. Ne diyeceğini bilemiyor. Neyse ki plağın sonuymuş, bitti de, 'işkenceden' kurtuldu.

Haco Hanım, neleri yıktığının, farkında görünmüyordu. Çalgılar susar susmaz, kollarını Feridun Hakkı'nın boynuna doladı; dudaklarına, çabuk bir buse kondurdu:

"Nerelerde kaldınız, beyim?" dedi, "... bekleye bekleye öldük!"

Hafif zencefil kokan, terli esmer kadın buğusu, Feridun Hakkı'nın genzine dolmuştu. Aklı başından gitti gidecek. Suratında, burnunu çenesine sarkıtan, ebleh bir gülümseme; olduğu yerde, eriyor:

"... lütfen kusura bakılmasın!" diye cevap verdi, "... konağa uğramak icabetti, Nevnihal Karşıyaka'dan döndü de!.."

Kolunu Haco'nun, incecik beline dolamıştı. Dudaklarıyla, saçlarını okşuyor. Sarmaş dolaş, öylece kanepeye yürüyorlar. Haco diyor ki:

"... çalgıya hiç dayanamam, zeybeğim meşhurdur, Müzeyyen ablam, hususi, efe esvapları diktirtmişti: Şam'dayken, resim bile çıkarttık..."

Konuşması dağınık, daldan dala: "... söylemiş miydim, oraların oyunlarını pek güzel kaptım, Şefika ablam 'en hınzır Arap çengileri sana çıkışamaz' demişti, ah o havaların plağı olsa..."

Dürdâne gözüne ilişti mi, azar hazır: "... kız, bön bön ne bakıp duruyorsun? Hadi aşağıya! Börekleri kızartmaya başla, ateş harlı olacak ha, yağ içirirsen kemiklerini kırarım..."

'Madam' Kathina, gramofondan çıkardığı plağı, altındaki do-

laba yerleştirmişti. Bu arada Feridun Hakkı'ya, Haco Hanım'ı methediyor:

"... aman beyzadem, bu ne talih? Şu yaşıma girdim, böylesini görmedim. Allah nazardan saklasın, Haco Hanım, ateş parçası! Reca minnet, dedim ki: 'Yukarda istirahat buyurun, ne lazımsa Dürdâne'yle yaparız'; laf anlayan beri gelsin, sıvanıp çemrenip mutfağa bir girdi, pir girdi. İçerde tanzim eylediği sofraya, bir atf-ı nazar etseniz..."

Her basamağını ayrı inleterek, merdivenlerden iniyordu. Sesi aşağıdan onlara ulaşıyor:

"... Allah bağışlasın, **mio caro!** Vallahi, kıymetini bilin!"

İyi de, Feridun Hakkı niye huzursuz? İçi içini yiyor. Yanlış bir saatte, yanlış bir yere gelmiş gibi. Bir kedi yumuşaklığıyla sokulan Haco'nun saçlarını okşayarak, huzursuzluğunun sebebini çıkarmaya uğraştı. Acaba onu, bir çengi kadar rahat, bir çengi kadar 'hayâsız', çiftetelli oynarken bulmasından mı? "Kuvvetle muhtemel!" Mahçubyan Konağı'nı çağrıştıran, ışık çağlayanlarından olabilir. 'Tumturaklı' avize, şarıl şarıl aydınlık döküyor, rahatsız etmez mi? Mahçubyan'ın salonu genişti, onun için 'şaşaası kabil-i tahammül'; bu salon onun beşte biri, insan kendini, gümüş suyuna batırılmış hissediyor.

Nedense biraz mahcup: "... Haco Hanım," dedi, "...ziyanın fazlası beni muazzep eder, sizce mahzur yoksa, avizeyi kısmen söndürseydik..."

Daha sözünü bitirmemişti, Haco aynı kedi çevikliği ve çabukluğuyla, elektrik düğmesine ağdı; üst üste, iki defa çevirdi: ampullerin çoğu sönüyor. Garip şey! Yoğunluğu azalan aydınlıkta, altın dişlerinin şavkı, daha çok göz alıyordu.

"... şimdi nasıldır, münasip mi?"

"... teşekkür ederim!"

"... teşekkürmüş! Hadi gelin, soframızı görün..."

Gülkurusu kadife perdelerle, salondan ayrılmış olan oda, Feridun Hakkı'nın zannı hilâfına, yatak odası değil; 'şark usulü' döşenmiş, bir oturma odası; 'muhabbet odası' demek, daha doğru: dal işlemeli halılar, 'topan' yastığa boğulmuş geniş divan, divanın önünde sofra, onun çevresinde yassı yer minderleri. Pen-

cereler, arka bahçeye bakıyor; aynı gülkurusu perdeler, şamdanın, titrek mumlarıyla aydınlanıyor. Sofra, rakı sofrası: beyaz peynirden kavuna, arnavut ciğerinden cacığa, mezenin 'envaı'; ayrıca, zarif rakı sürahileri, billur kadehler, gümüş çatal bıçak. Feridun Hakkı, kokladığı karanfil kokusunun 'menşeini', ilk bakışta seçememişti; gülağacı komodinin üzerindeki çini vazoyu, gözleri alışınca görebiliyor: içinde kıvılcım saçan, ateş kırmızısı karanfiller.

Haco'nun, kaygının da karıştığı bir merakla, cevap beklediğini, tam zamanında fark edecekti. Ne demesi lazım? "Sofra enfes, Haco müftehir, ne var ki, onun hazırlanmakla iftihar eylediği bu sofra, zannımca bir âyin-i cem sofrasıdır." Dalgın gülümsedi, dudakları değdikçe elektriği masmavi çıtırdayan, siyah saçlarını öpüp, düşündüklerinin azını açıklıyor:

"... Mükemmel doğrusu! Elinize sağlık!"

Haco, ona divanda baş köşeyi gösterdi: "... şöyle buyursanız! Nasıl olsa ben, sâkilik edeceğim..."

Sonra, sesinin güleçliği yüzünden, şaka mı ciddi mi olduğu anlaşılamayan, bir beyit okudu. Apaçık Bektâşi beyiti, onun yaşındaki körpe bir kadının, ağzına pek yakışmıyor:

"... nice dağdağa-yı dehr ile berbad olalım
yürü meyhaneye zahid, biraz âbâd olalım!"

Vakit kaybetmekten mi korkuyor? Feridun Hakkı, yüzünde silemediği o 'ebleh' gülümseme, ceketini çıkarıp divana kurulurken, bunu düşünüyordu. Haco divana oturmadı, yassı yer minderlerinden birini altına çekip, ayağının dibine çöktü. Hemen içki sürahisine uzanıyor. Bu defa, 'ahkâmlı köşkemli' bir sofra duası; aynı güleç, hafif 'müstehzi' sesle:

"... bismişâh! Evvel Allah diyelim. Kadim Allah diyelim. Geldi Ali sofrası, destur ya Şah diyelim. Şâh'ın gönderdiğini biz yiyelim. Demine hû diyelim!"

Rakı doldurduğu kadehi, 'Hû!' deyip, Feridun Hakkı'ya sunuyor. Feridun Hakkı, bu çeşit ikramlara yabancı: besbelli bu bir tören, her törenin kendine göre kuralları vardır; bu törenin kuralı

acaba ne, bilmediğinden eksikleniyor. Rakısından iki yudum içti, kadehi sofraya bıraktı, çatalıyla bir zeytin aldı. Şam'dayken, Emrullah Râci Bey'in evinde, Müzeyyen ve Haco Hanım'larla rakı içtiklerini, unutmamıştı; o zaman bunu, Defterdar Bey'in kısmen alafrangalık, kısmen Bektaşilik taslamasına 'atfetmiş' olduğunu, hatırlıyor; fakat 'lâyıkıyla' üstünde durmamış, hele Haco Hanım'ın 'işrete müptelâ olup olmadığı' hiç aklına gelmemiş: onun, zeytin yeşili gözlerinde vahşi bir parıltıyla, doldurduğu ilk kadehi hemencecik yuvarladığını görünce, ürktü; içinde, yine o korku: yoksa 'iş-ü-işretle ülfeti' sandığından 'ziyade' mi?

Eğilip yüzüne bakması, endişelerini dağıtıyor. Haco, kısa, sert ve sık kirpiklerini kısarak, ona dalmıştı: gözleri, ustura ağzı ensizliğinde, yeşil birer çizgi; dişleri, odanın olanca ışığını toplamış, mumlar sanki ağzının içinde yanıyor. Yine, çocuk gibi göğüs geçirerek;

"... fazla ziyadan ben de hazzetmem!" dedi, "... o sebepten sofrada şamdanı tercih ettim. İyi etmiş miyim?"

Az sonra, başka bir soru: "... burası çok mu sıcak? Arzu buyurulursa, pancurları açayım!"

Her şeyi ona beğendirmek için yapıyor, amacı gözüne girmek; eğer davranışları beklentilerine denk düşmüyorsa, suçlamak doğru mudur? Böyle yetişmiş, 'ihâtası bu kadar', kabahat ondan çok, onu böyle yetiştirenlerde! Feridun Hakkı, bu düşünceyle, tekrar saçlarına uzandı. Okşayacak. Haco başını dizine koymuştu. Üzerinde ansızın, o 'nâmevcut' hâli, sanki yok, ya da 'mevcudiyeti', bir rüya belirsizliği içinden işitilen, sevdalı bir sesten ibaret:

"... şükür Rabbime! Böyle tenhada başbaşa kalmak için, az mı dua ettim? Şükür ki dualarım kabul olundu..."

Arkasından, Feridun Hakkı'nın manasını daha sonra anlayabileceği, bazı sözler: "... ömr-ü hayatımda, ilk sefer kendi arzumla hareket ediyorum. Bunun, başıma dert açabileceğini, bildiğim halde. Müşkilâta uğrarsam, muavenetinizi ümit edebilir miyim?"

Bunları, sesi biraz da titreyerek, öyle içten söylemişti ki, Feridun Hakkı, az önceki şüphelerinden utandı:

"... o nasıl söz, Haco? Hayatım gayesiz geçiyordu, bana bir gaye-i hayat oldunuz, herhangi bir müşkilât vukuunda, müştereken göğüs gereriz. Bu cihetten müsterih olun, uğrunuza yapamayacağım şey yoktur."

O dakika sahiden böyle düşünmekteydi: Haco şimdi istesin, aile ocağını, İzmir'i, muayenehanesini bırakabilir; onunla beraber Ankara'ya –ya da dünyanın öteki ucuna– gidebilir.

"... meclubiyet bu mudur? Meftuniyet! Arşaluys'la hâl-i münasebette idik, alâkamızda bir miktar hissiyat da rol oynamakta idi; lâkin onun için ne büyük feda-yı nefsler tahayyül ettim, ne ciddi fedakârlıklarda bulundum; o bunları mevzu-u bahs ettiği vakit, kadınlara mahsus müfrit hassasiyetine verir, mübalağa ettiğine hükmederdim: ihtimal ona meclup ve meftûn değilmişim, hakikat budur; çünkü, Haco bahsindeki kayd-ı ihtirazilerim, ne kadar mebzul, ne kadar şayan-ı dikkat olursa olsun, onun en ufak arzusu, bana en akla gelmez belâları göze aldırabiliyor: ona aldırdığı gibi!"

İçki 'faslı' ne kadar sürmüştü? İki saat mi, üç saat mi? Herhalde, hayli uzun. Başbaşa içtiler, söyleşip seviştiler. Dürdâne, perdelerin aralığından, bir iki kere, hayal gibi sessiz peydahlanıp, onlara, 'sıcak meze' getirdi: muska böreği, patlıcan tavası, külbastı vs. Görünmesiyle kaybolması bir oluyordu; bakmıyor dahi, tabağı usulca sofraya bırakıp, sırroluyor. 'Madam' Kathina, büsbütün kayıp! Ne saygılı kadınmış, ille rahat ettirecek! Bunun için para almıyor mu? Rakı, her kadehte, ikisini de, ayaklarından adeta zincirle bağlı oldukları, o 'yeknesak', o 'biteviye' gündelik hayattan, biraz daha uzaklaştırıyor; birbirlerine, biraz daha yaklaştırıyordu. Ayrı ayrı, ikisinin de hayalini kurduğu beraberlik, gerçekleşmişti işte; ikisi de, öbüründe tasarladığı sevgiliyi arıyordu. Sarhoşluğun, 'kesafet kazandıkça', fazla 'müşkülpesent' olmalarını engellediği, bir gerçek. Bu da, onların yararına!

Feridun Hakkı'nın, gözkapakları ağırlaşıp, düştü. Soluması hızlanıyor. 'Hörmetlice' burnunun deliklerinde, açılıp kapanmalar. Ellerinde, zaptedemediği bir dokunmak arzusu: hanidir, uzaktan seyre mahkûm olduğu, 'barut esmeri' güzelliğe dokunmak: akıllı alnına, biçimli kulaklarına; aklından bir türlü çıkma-

yan, o sert, diri ve ufak göğüslerine! Haco Hanım, onun kadar olmasa da, epeyce içmişti. "Maşallahı var." Rakı onu, daha taşkınlaştırıyor. Çevresini, sırmalı yıldız çakıntılarına boğan gülüşleri, hem daha kalınlaştı, hem daha sıklaştı. Tuhaftır, konuştuğu sesle gülmüyor Haco, üstelik gülüşü, konuşması kadar şen değil; neşe konuşmasında, gülüşlerindeki 'huşûnet', hatta 'küstahlık'; zaman zaman, insanın tüylerini ürperten, gizli bir tehdit içeriyor.

Feridun Hakkı öpüp kokladıkça, ona sokulmuştu. Giyimini gittikçe hafifletti, bahane havanın sıcaklığı; zaten 'anasıgil', burnu büyüdü, 'şehirli oldu' demesinler diye, böyle giyinmişmiş; yani şalvar, cepken, içlik vs; 'ateş basınca', birer birer hepsini atıyor. Çıplaklığı müthiş! "Akla durgunluk veren, bir seyyaliyet; mum ışığının yaldızladığı, harikulade bir ten; düpedüz ayakta duran, uçları karadut siyahı, dimdik göğüsler!" Zincirleme öpüşüyorlar. Feridun Hakkı'nın, tutkuyla hırçınlaşan buselerine; Haco, aynı hırçınlıkla, karşılık veriyor. Isırmakta, ondan önce davrandı: bunu ustalıkla, sevdiği adamın, canını acıtmadan yaptı. Önce üst, sonra alt dudağını, az bulunur bir meyve gibi, dişlerinin arasına alıp, hafifçe eziyordu. Bir ara, ağzını alabildiğine açarak, her iki dudağını birden kapmasın mı? Hayret!

Feridun Hakkı, 'mesamatından' sızan, hafif zencefil kokulu buğuyla; ılık ılık, boğazından ciğerlerine aktığını 'vehmettiği', erimiş altın kıvamındaki sarışın ışıkla; serseme dönmüştü. Gerçekle teması koptu, hayalle rüya arasında sallanıyor. Mumlardan birisinin fitili uzamış, tütmeye durdu. Kim kesecek? Sözde, Haco'nun davranışlarını gözleyip, sevişmeye, içtenlikle katılıp katılmadığını, saptayacaktı: gözleri açık mı? Yine vazife gibi mi öpüşüyor, filan. Ne gezer! Cinsel çeşitlemelerin sarmalına takıldı bir kere, dönüyor ha dönüyor, belleğinde ani şimşek aydınlıklarıyla belirip kaybolan, eski sefâhet anları: Arşaluys çıkıp erkekliğinin üstüne oturmuş, iki eliyle kendi göğüslerini avuçlamış sıkıyor; Roksani, ahlaksız fahişe ağzıyla, apışarasına sokuldu; az sonra ilikleri boşaltacaktır.

Hadi, bir tek daha içelim! Başlangıçta garipsediği oyundan, şimdi hoşlanıyor mu? Kadehleri doldurup doldurup, kaldırıyorlar: Hû! Hû! Cigara molası versek mi? Sen emret beyim, emrin ba-

şım üstüne! Tabakan nerdedir, herhal ceketinin cebinde: cıgaranı ben saracağım! Zahmet olacak! Zahmetmiş, gör de bak, senden güzel sarmazsam... Tütün de içer misin, Haco? Ben mi, hayır, lâkin Şam'da nargileye alıştık: Şefika ablamın işleri, o tiryakisidir, marpuç ağzının emziği, onsuz duramaz, bizi de teşvik etti: bir iki derken, tamam: baktık keyifli oluyor. Biz dediğin kim, peki? Kimmiş? Kim olacak, Müzeyyen ablamla ben, o daha meraklıdır.

Feridun Hakkı cıgarasını içedursun, nerden estiyse, Haco Hanım şarkı söylüyor. Bu da başka taşkınlığı. İçi içine sığmadığından mı, selamsız sabahsız başlayıverdi. Gözlerini kısmış, yüzünü yan dönmüştü: mumların ışığı profiline, sırmadan bir zıh geçiriyor. Sesi pes, okuyuşu etkileyici; hele şarkının, Şam'da, Eczacı Fuad el Ma'rûf'un bahçesinde söylediği şarkı oluşu, etkisini çoğaltıyor:

"... ey çeşm-i âhû hicr ile tenhalara saldın beni,
çün nâfe bağrım hûn edip sahralara saldın beni..."

Feridun Hakkı, 'artık mazinin derinliklerinde kalmış' o gecede yaşadıklarını, şarkıyı dinlerken, aynen yaşamasın mı? 'Vahim bir çaresizlik, önüne geçilmez bir fânilik duygusu'; ihtilâller, harbler, büyük sevdalar, güçlü adamlar, hepsi 'muvakkat', hepsi 'fâni'; kalıcı olan tek şey, yeryüzünün tek gerçeği: ölüm! Gözlerinin önünde, Şam'da belleğine adeta nakşedilmiş o görüntü, dalmış gitmişti: salkımsöğütler, dokunaklı bir uysallıkla, yumuşak yeşilliklerini Berada'nın gümüş aydınlığına salıvermişler; su ezelden ebede 'nâmütenâhi' akıyor: belki zamanı taşıyarak, belki onunla özdeşleşerek: sanki ne harb, ne işgal!

"... ey kamet-i serv-ü-semen salınmada ellerle sen
haşrolalım dedikçe ben ferdalara saldın beni..."

Haco, şarkıyı söylediği müddetçe sanki bir başkasıydı, bitirdiği anda bir başkası: 'Ruhu iştiâl halindeki o münzevi kadın' olmaktan çıkıverdi; kalın, hafif erkeksi gülüşüyle, ağız dolusu gülüyor:

"... nasıl, okuyabildim mi bâri? Esas bunu, çalgıyla söylemek lazım!"

Belinden yukarsı, çıplak; mumların ürkek aydınlığı, esmer gerdanını, âsi göğüslerini yalıyor; alıcı kuş gözleri, iki yeşil ışık çizgisi; dudaklarının arasından, güneşli pirinç yansımaları. Feridun Hakkı, çağrışımların yarattığı durgunluktan, sıyrılmak istiyor; göğüslerini sımsıkı avuçlayıp, onu kendine çekti; dişleriyle, dudaklarını buldu. Haco Hanım, öpüşmeye aynı tutkuyla katıldıysa da; tenine dokunmak arzusuyla mı, bilinmez başka bir güdüyle mi ne, sağ elini usulca, düğmeleri açılmış gömleğinden içeriye uzatıyor: besbelli göğsünü okşayacak. O ne, şüpheli bir delikte, bilmeyerek yılan ellemiş gibi, dehşet içinde geriye çekti. Bütün vücuduyla irkilmişti. O kadar ki, Feridun Hakkı durumun farkına varıp, öpüşmeyi yarıda kesecektir: bir an Haco'nun yüzünde, gizleyemediği bir 'ikrahın' çirkin çizgilerini seçiyor; ağzında ise, düpedüz tiksinti ifadesi.

"... ne oldu, Haco, ne var?"

Haco, yüzünü saklamak mı istiyordu, acele kalktı:

"... hiç beyim, ne olsun? Hatırıma geldi de, niçin yatak odasına geçmeyiz? Orası daha ferah, hem daha müsait!"

Cevabını beklemiyor, şamdanı kavradığı gibi, bitişik odanın kapısına doğruldu, devleşen gölgesi ardındaki duvarda. Feridun Hakkı, olup biteni anlayamamıştı. Elini, 'gayr-ı ihtiyari' gömleğinin aralığından sokunca, parmak uçları göğsündeki kıllara değdi: sert, kıvırcık ve sık! Allah Allah, Haco'yu bu derece irkilip tiksindiren, yoksa Arşaluys'un okşamaya doyamadığı, bu masum kıllar mıdır?

Yatak odası, genişliğine geniş de, pek ferah sayılmaz: evin her tarafı gibi, orası da tıkış tıkış: aynalı, üç kanatlı gardrop; pirinç topuzları, şamdanın olanca ışığını toplayıp, aynalara yansıtan, iki kişilik yüksek karyola; üstünde boy boy, çeşit çeşit, ruj, pudra, allık, sürme, rimel ve parfüm kalabalığıyla, aynalı tuvalet masası; yatağın iki başucunda, sedef kakmalı komodinler; ayrıca, porselen üzerine çekilmiş sürüyle fotoğraf: sarkık bıyıklı, sıkma gözlüklü bir ihtiyar; çukur yanaklı genç bir kız, nasıl da gülüyor, 'Madam' Kathina'nın gençliği olmasın? Geldikleri odanın tersine,

perdeleri çekili, camları açık buldular. Arka bahçedeki ağaçların serinliği, yaprak yaprak, içeriye dolmuş. Haco Hanım bunu beğenmedi, şamdanı çabucak tuvalete koyup, camları indirmeye seğirtiyor. Gerekçesi geçerlidir:

"... aa içeriye sivrisinek dolacak! Işığa hiç dayanamaz, üşüşür mübarekler. Konakta ellerinden neler çekiyoruz. Müzeyyen ablam tütsü yaptırdı da, bana mısın demedi..."

Lafı niye değiştirdi? Dikkati başka şeylere çekerek, az önceki tepkisini unutturmak mı istiyor? Bunu sivrisineklerle başaramazsa, soyunarak başaramaz mı? Ayağından şalvarını, donunu, hop, çıkarıverdi. 'Mevzun' vücudu, karşılıklı aynalarda çırılçıplak, yüzlerce çoğalıyor. Onu çıplak görmek, Feridun Hakkı'nın nefesini kesmişti. Ne kadar genç, ne kadar diri bir vücut! "Elâstikiyeti, filhakika şehevidir." Kımıldamadan durduğu zaman, kristalden dökülmüş gibi, pırıl pırıl; kımıldadığı zaman, çıldırtıcı ten zevklerine çağırıyor. Elinde mi? Feridun Hakkı, böyle fütursuzca çıplak durabilmesinin, yalnız 'hicap' duygusunun olmayışıyla, açıklanamayacağını düşünüyor. Kabul etmek istemediği bir fikir, zehirli bir bitki, sanki kükürt kokularıyla boy atmaktadır:

"... Haco'da sefâhet itiyat haline gelmiş, âdiyattan, adeta hâl-i tabiisi; hiç yüksünmeyişinin sebebi, ağleb-i ihtimal budur!"

Üç kapıdan biri 'muhabbet odası'na, biri salona, biri banyoya açılmıyor mu; Haco Hanım, salına salına, sonuncusundan tuvalete girdi. Muhabbet odasından, tabak çanak sesleri işitiliyor; aşağıdan, kalktıklarını nasıl sezdilerse, gelmiş sofrayı topluyorlar. Feridun Hakkı, bir müddet, odada yalnız. Aynanın önündeki süs şişelerinin 'ıtriyat' kokusu, görünmez şuh bir kadın gibi, etrafında dalgalanıyor. Aynada kendini görmesin mi? Saçları seyrelmiş, hımbıl bir herif; suratından nefretini, 'hörmetli' burnunun arkasına gizlenerek, örtmeye uğraşan! Tüh Allah kahretsin!

Çocukluğunda onu, Cerrahoğlu Konağı'ndaki başı tülbentli, ayağı nalınlı 'halayık' kızlar, 'yakışıklı' olduğuna inandırmışlardı. Arka bahçede mısır kaynatılıyor, yaz günü, ağaçlarda inanılmaz serçeler, 'Küçük Bey' bu sene Mekteb-i Sultani'ye başlayacak ya, 'kızlar' etrafında pervane oluyorlar. Yakışıklıydı belki de! Tıbbiye-i Şahane'de okurken ilişkide bulunduğu rastıklı, düzgünlü, çifte

yapma benli Rum yosmaları, onu aralarında paylaşamıyorlar: artık körpe olduğundan mı, 'mektepli' olduğundan mı, gerçekten 'yürekleri yaktığından' mı, şüpheli. Feridun Hakkı, vücudundan, semirdikçe soğumuştur. Diğer birçok 'felaketi' gibi, şişmanlığının da 'muhtemel' sebebi, fikrince Mâide, Mâide'yle evlenmesi: gövdesinde, bel diye bir şey kalmamış; eğreti duran, gebeş bir göbek bağladı; eti sıkı olmadığından, sarkıyor da! Onun için soyunmayı sevmez: Arşaluys'la yarı giyimli sevişmişti. Roksani'yle yarı giyimli sevişiyor. Haco Hanım'la da, böyle olacaktı; olmadıysa, az önceki garip irkilişin, doğurduğu kuşkular yüzündendir. Ani bir kararla, kol düğmelerini çıkarıyor; arkasından, frenk gömleğini ve iç fanilasını! Ne kadar kıllı olduğuna, dikkat etmemiş: göğsü hiç görünmüyor, omuzlarında bile, tutam tutam tüyler: kıvırcık, sert ve siyah! Haco onu böyle görünce, ne yapar ki?

Hayret, bakamadı. Banyodan gülümseyerek dönmüştü, hâlinden gönül alıcı bir şeyler söylemeye hazırlandığı belli, fakat söyleyemedi. Feridun Hakkı'nın, 'kıllı' çıplaklığını görür görmez, gülümsemesi dondu. Başını az kalsın, sivri bir çıkıntıya çarpacaktı da, sanki hızla çevirdi, aynalara bakıyor. Feridun Hakkı'nın tadı kaçmaz mı? Birden, başında bir duman. Mümkün mertebe, şakacı olmasına gayret ettiği bir sesle, diyor ki:

"... lisan-ı hâl ile ifadeye çalıştığın nedir Haco? Beni görmeye tahammül edemediğin mi? Teessüf ederim. Gençlik iddiasında bulunmadım, gayr-ı muntazam oluşuma gelince..."

Haco, yüksek sesle, sözünü kesti. Hâlâ ona bakmıyordu:

"... Allah aşkına susunuz, doktor bey!"

Sesinde, bir 'resmiyet.' Niye 'sizli bizli' konuşuyor?

"... keyfiyet, tahminlerinizden başkadır. Biraz sabredemez misiniz? Mutlaka alışırım..."

"... alışır mısın? Neye alışırsın? Taaccüp ettim doğrusu! Müşahedem odur ki, bu bapta müptedi sayılmazsın, Haco: alışacağın fazla bir şey kalmamış..."

Haco, sanki bir ceylan, tuvaletin markizine ağdı, oturdu. Gözlerini hâlâ ondan kaçırıyor: "... susunuz dedim! Zulmetmek size yakışmıyor! Hani bana muavenet vaadetmiştiniz? İnsan böyle mi yapar?"

"... muavenetim, müşkilat zuhurunda mevzu-u bahisti; şu anda, başbaşa olduğumuza göre, ne gibi bir müşkilât zuhur edebilir? Bunu anlayamadığımı itiraf ederim."

Haco, bir an her şeyi açıklayacak gibi oldu, açıklamadı:

"... müşkilât" dedi, "'... benden zuhur ediyor, doktor bey! Benim tabiatımdan! Lütfen kusuruma bakmayınız, alışacağım!"

Feridun Hakkı, söylediklerinden mi sarsılmıştı; aynadan gördüğü yüzünün, mahzun ifadesinden mi; muhakkak, ikisinden de: böylece, yaşıyla ve gövdesinin çirkinliğiyle ilgili saplantılarını Haco'ya mal ettiğine, beyhude titizlendiğine karar verdi. Ne haksızlık! O nasıl, iç düğümlerinin etkisiyle densizlik etmişse; Haco da besbelli, üstesinden gelemediği sorunlarının etkisiyle, densizlik etmişti. Üstelik 'yavrucağın' yaşı ne, başı ne?

"... muavenet talebinde haklıdır, çünkü bu iş bana taalluk eder: daha yaşlı, çok daha tecrübeliyim!"

Uzanıp, yatağın üzerine bırakılmış, geceliği aldı; 'alaturka' bir entariydi bu, ama ipekten, yakası ve kolları işlemeli; çabucak sırtına geçirdi, pantolonunu ve donunu sonra çıkardı. Aynadan, göz ucuyla onu izleyen Haco'nun yüzü, o dakika gülüyor. Ayağa kalktığı gibi, barut esmeri çıplaklığıyla, bir çırpıda, Feridun Hakkı'nın yanında bitti.

"... halden anladığınız, âşikâr! Allah razı olsun!"

Kollarını boynuna dolamıştı. Dişlerinin sarışın aydınlığı, Feridun Hakkı'yı büyülüyor: sanki o yaldızlı sıvı, gözlerine dolmuştur.

"... size meyil verişim, esas bundan! Mahçubyan'ın orda, ilk tesadüf ettiğimiz gün, demiştim ki: 'Haco, Haco, kocanın hası böyle olur.' Sevmekle iktifa etmez, kadının elinden tutar, gönlünü yapar."

Feridun Hakkı, yavaşça karyolaya oturmuş, onu sağ dizine almıştı. Bir elini çıplak beline sardı, öbürüyle göğüslerini okşuyor:

"... Defterdarın taht-ı nikâhında, etraftan kendine koca intihap eyliyorsun! **Ve min'el-garaib!"***

Haco, küçük öpücüklerle yüzüne dağılarak, cevap verdi:

---

*) ve min'el garaib: amma da garip ha!

"... eylerim zâhir! Kadın kısmı kocaya niçin varır? Çocuk sahibi olsun diye! Ocak yakacak, öyle mi? Görenek bu!"

Durakladı. İçini çekerek, ekliyor: "... Defterdarın çocuğu olmazmış! Şu kısmete bak! Müzeyyen ablamdan, olmamış; Sâlise ablayı alıyor, ondan da olmamış; dağın ardındaki son umut ben idim..."

"... senden de olmadı!"

Biraz, okşadığı göğüslerin avuçlarının içinde dikilmelerinden; biraz, yüzünde dolaşan dudakların yumuşak sıcaklığından; Feridun Hakkı'nın içi bayağı yatışmıştı. Yirmi, bilemedin yirmi bir yaşında bir 'köylü' kızı, 'izdivacı' elbette, 'ana olmak' telâkki edecektir; iki 'ortak' üzerine vardığı adam, istediği kadar varlıklı ve itibarlı olsun, onu çocuğa 'bırakamadıysa', akidesi bozulmaz mı?

Gerçekle 'teması', tekrar, ne zaman kaybetti? Hatırlamıyor. Hatırladığı, birlikte yatağa devrildikleri. Ağzıyla, göğsünün birini bırakıp, öbürünü buluyor: dişlerinin arasında, başparmak iriliğinde böğürtlenler: 'simsiyah, usâreli, rayihalı'. Haco da nasılsa, kendini bırakmışa benzer. Göğüslerinin okşanmasından hoşlanıyor. Okşama uzadıkça, soluğu sıklaştı. Arada bir şeyler mırıldanıyor mu, Feridun Hakkı mı öyle sandı:

"... ah zalim, zalim, zalim!.."

Ya da: "... sen başkasın, sen çok başkasın!"

Sonra, hiç ondan umulur mu, ateş gibi avucunu, karnından kalçalarına gezinen, elinin üzerine koydu; onu usul usul, apışarasına kaydırdı. Göğüslerinden kokladığı buğuyla serseme dönmüştü ya, Feridun Hakkı, ne yapmak istediğini, ilkin kavrayamamıştı. Haco'nun ısrarı, gözünü açıyor: elini, elinin üstünde tutmakla kalmadı; parmaklarıyla, parmak uçlarını, belirli bir yere bastırıyor: çıplaklığı kaygan, ıslaklığı yapışkan, o 'zevk düğmesine.' Feridun Hakkı hızlanınca, inanılmayacak şey, Haco'nun kalçaları hareketlendi: şaşırtıcı bir çabuklukla dönüyorlar.

Hep öyle olmaz mı? Haco'yu nihayet tahrik edebilmek, Feridun Hakkı'yı coşturmuştu. Erkekliği, dumanlı bir sıvı kusmaya hazır, hanidir ayaktadır. Gerçekte sağ elinin parmak uçlarıyla, onun yapması gereken bir şeyi yapıyor: 'zevk düğmesine', erkekliğinin ucuyla dokunsa, duydukları zevk, kimbilir kaç katına çıkacak! İç-

güdüsüne uysa, bunu o dakika yapardı. İyi ki, yapmamış! İyi ki önce yan dönüp, erkekliğini, geceliğinin üstünden bacağına değdirerek, alıştırmayı denemiş! Çünkü o tahta sertliğini, etinde duyar duymaz, Haco sevişmeyi bıraktı, kalktı oturdu. Gözleri dehşetle açılmıştı. Sanki teninde, akrep dolaştığından kuşkulanıyor.

Feridun Hakkı, biraz şaşkın biraz üzgün, dirseğinin üzerinde doğrulmuştu:

"Hayrola?" diye sordu, "... n'oldu böyle birden?"

"... bacağıma değen neydi, o katı şey? Yoksa..."

Feridun Hakkı onu kolundan tutup, yanına yatırmak istedi:

"... ilâhi Haco, lâtifenin sırası mı? Gel şöyle..."

Haco'nun kolu, öfkeden mi sinirden mi, titriyordu; şiddetle çekip, elinden kurtardı. Yüzünde, Feridun Hakkı'nın o güne kadar hiç görmediği, birtakım kirli, galiba çarpık, en azından kötü niyetli, çizgiler belirmişti:

"... sanki" diye bağırdı, "... ben bakamaz mıyım?"

Baktı da. Feridun Hakkı'nın davranmasına, fırsat bırakmadı; eteğinden tutup, ipek geceliğini kaldırıverdi: Feridun Hakkı'nın, ayağa kalkmış erkekliğiyle, göz göze geliyor: terli, terli olduğu için parıldayan, yoğun bir kıl karanlığında, bodur ve kalın bir kobra yılanı: esmerliği nedense yağlı, rengi eflatuna çalar mor.

İnfial, hayret, korku ve ikrah, Haco'nun yüzünden, birbirine çarpa çarpa geçtiler: öncekiler, sâliselik hızlarla, şöyle belirip kaybolmuştu; ikrah, mübalağalı bir maske halinde, suratında kaldı. Tiksintisi, açıkça görülüyor. Dudaklarının bükülüşüne bakılırsa, öğürecek, eli kulağında; sonuna kadar açık gözlerini, yine de o güdük, o ağzı köpüklü yılandan ayıramıyor. İlk şaşkınlığını üzerinden atan Feridun Hakkı'nın, örtünmeye çabaladığı sırada; yarı ulumaya, yarı ağlamaya benzer bir ses çıkararak, öğürmeye başladı. Gözleri, yuvalarından uğramış, boynundaki damarlar, masmavi şişmişti. İlk öğürmeyi, başkaları izliyor. Kendini tutmaya uğraştığı belli, tutamıyor ki; çeneleri birbirinden ayrıldı ayrılacak, bir de kusarsa... demeye kalmadı, eliyle ağzını örterek, 'pürtelaş' yataktan atladı, banyonun kapısına doğru seğirtiyor.

Feridun Hakkı, kadın öğürmesinin, tavus çığlıklarına benzediğini, o gece saptamıştı: öyle vahşi, o kadar irkiltici! Haco içer-

de kusadursun, o karyoladan usulca inmişti. Simsiyah bir umutsuzluğun, içine damar damar karıştığı, kalın bir keder, yüreğini kaplıyor. Haco, ne yorucu bir kadınmış! Şöyle bakarsan, aşk vadisinde fütursuz, tavırları aşırı serbest, bilmeyen fahişe sanabilir; gel gör ki, elini tutuyorsun titriyor; parmakları kıllarına dokundu mu, bayıldı bayılacak; hele gözü 'ezkaza' erkekliğine ilişecek olmasın, kusmaya hazır. "Ruhen hasta olabilir, evet! Maazallah ciddi bir teşevvüş..." Üst dudağını dişleriyle kemirerek, ilk koltuğa yığıldı. Haco'nun, ruhen hasta olması ihtimalini düşünürken, henüz bulanık da olsa, yavaş yavaş içinde, bir pişmanlık şekilleniyordu: Haco'ya oranla, Arşaluys ne kadar 'rabıtalıymış'! Bilgisine görgüsüne, diyecek yoktu ya, fedakârlığı onlardan aşağı mıdır? 'Aşkı' uğruna, nelere katlandı? Ne ağır 'târizlere', belki hakaretlere göğüs gerdi? Ah ah, onu dinlemek varmış, şimdi Nice'de olacaklardı: o, önünde şampanya bardağı, piyanosunun başına çökmüş: Salle Gavot'da vereceği, konsere hazırlanıyor; havada, kırlangıçlar gibi vızır vızır, Beethoven'in notaları; Feridun Hakkı, gece boyunca, bereketli ve işlek dişiliğinin, tadını çıkarmış; o sabahki Paris gazetelerinden, 'Sulh Konferansına mütedair', haberleri okumaktadır: camlarda, Côte d'Azur'un cam mavisi göğü, arada martılar!

Birden, gardrobun aynasında, 'o himbıl herifle', tekrar göz göze geldiler. Ufalmış mumların pürtüklü aydınlığında, suratı allak bullak. Allah Allah! En ağır yaralı günlerinde dahi, gözlerinde bu 'nevmid' ifadeyi, gördüğünü hatırlamıyor. Bunun sebebi, Haco mudur? Öyleyse onunla, 'hal münasip' konuşmalı; 'keyfiyet böyle ilânihaye sürüp gidemez.' Derdi neyse söylesin, bir hastalığın tedavisi, ancak hastalığı bilmekle mümkündür; yardım diliyorsa, neye yardım edilmesini gerektiğini, dürüstçe açıklaması lazım.

İçerden öğürtüler kesilmişti. Kulak kabarttı, sadece takunya sesleri işitiliyor, dökülen suyun şırıltısı. Çok geçmeden Haco, benzi yeşile çalan balmumu sarısı, yatak odasına dönecektir: tir tir titreyerek! Tepeden tırnağa onu sarsan, 'asabi' bir titreme: dişlerinin birbirine vuruşu, seçilebiliyor. Onu bu halde görür görmez, Feridun Hakkı'nın, hekimliği aklına gelmiş; az önceki kötümser kayıtsızlığına, bayağı içerlemişti. Yerinden fırladı, yatağın

üzerindeki pikeyi alıp, Haco'nun vücuduna iyice sardı. Yatırabilse, iyi olacak ama, reddediyor: hareketlerinde, titremeden ileri gelen bir tereddüt, insanı içlendiren bir acz; onun kalktığı koltuğa, oturmayı yeğledi.

Bir yandan, mırıldanıyordu: "... ikaz etmişti, etmedi diyemem, kaç kere ikaz etmişti: 'Üstesinden gelemezsin' demişti, 'alışmadın buna!'"

Ya da bitmez tükenmez özürler: "... kusuruma bakma doktor! Böylesini istemezdim. Vallahi, ihtiyarım haricinde oluyor, billahi!"

Titreme durmuş, gözyaşları boşanmıştı. Sarsıla sarsıla, hıçkırıklarıyla boğularak, ağlıyor. Yalnız ağlamak mı? Başladı kendini, oradan oraya atmaya: koltuktan fırlayıp, karyolaya kapanıyor; karyoladan yere, halıların üstüne! Onu bu halde görmek, Feridun Hakkı'ya çok dokunmuştu. 'Marazi' bir ısrarla, durup durup;

"... **Laudanum** olsaydı" diyor, "... yahut bir kaşık **Cordial!**"

Tuvalet masasındaki şişeleri, hızla elden geçirdi. Aralarında kolonya olmalı, limon çiçeği filan: bir bardak suya, beş on damla damlatıp içirilirse, ferahlatır. Aradığını bulmasına buldu, üstelik iki şişe ama, işine yaramıyor ki, ağır kokular bunlar, birisi **Rêve d'or,** öbürü **Violette!** Haco'nun 'nöbeti' ciddileşmişti, bu gidişle bir yerini sakatlayacak: kendini oradan oraya savurmakla yetinmiyor, ya başını yumrukluyor, ya 'iman tahtasını':

"... müteaddit defa söyledi, kulak asmadım: 'Erkeklerden uzak dur' dedi; 'onlar sana hayretmez, başına iş açarsın' dedi, dedi ama dinlemedim..."

Ya da öfkeyle atıp tutuyor: "...yo hayır, ben masumum, sebeb-i felaketim odur; Ödemiş'te kalsaydım başıma bunlar gelmezdi..."

Az sonra, yastıklara gömüldü, boğuk bir sesle kendini suçladı:

"... bana her şey müstahak! Neden mi? Nedenmiş! Mekruh bir kadınım da ondan, evet mekruh! Böyle yaşamaktansa, ölmek evladır: Cenab-ı Hak, tez günde tez saatte canımı alsın, kurtulayım..."

Feridun Hakkı, 'Madam' Kathina'dan yardım istemeyi, o sıra

akıl etmişti. Evine türlü çeşit insan gelip gidiyor, her ihtimali düşünerek, tedbirli olması icabetmez mi? Belki **Laudanum** bulunur, olmazsa **Cordial!** Haco, geçirdiği ağır krize rağmen, salona açılan kapının tokmağına uzandığını görünce, can havliyle onun ayaklarına sarıldı; gözyaşları, her yeri ıslatıyor:

"... gitme doktor, n'olur gitme, yalnız bırakma beni! Yarama sen merhem olamadıktan sonra, kim olabilir ki? Tek kızının başı için, gitme, yanımda kal! Ayağının türabı olayım..."

Feridun Hakkı, kollarından tutup kaldırmayı denedi. Mümkün mü? Acıyla kıvrılıp bükülen vücudu, ellerinden, balık gibi kayıp kurtuluyor.

"... tabii canım, kabahat bende: onu dinleseydim, ne senin başın yanardı, ne benim! Dinlemedim, halbuki ikaz etmişti..."

Feridun Hakkı, zorlansa da, onu kaldırmaktan vazgeçmemişti. Sormadan da, edemiyor:

"... kim ikaz etmişti, Haco? Ne maksatla?"

"... kimmiş! Kim olacak, Müzeyyen ablam, 'erkeğe yabancısın' demişti, yerden göğe haklıymış, rezil rüsvay oldum..."

Feridun Hakkı, duraklamıştı: "... ne demek erkeğe yabancısın? Evli bir kadınsın, kocanla halvet olmaz mısınız?"

Keşki sormasaymış, sorusu Haco'yu çileden çıkardı: alnını, insafsızca yere vurarak, bağırıyor:

"... ah bilsen doktor, bir bilsen, ne kadar günahkârım! Boyumla beraber günaha batmışım ben, sen kurtarırsın diye ummuştum ya..."

Feridun Hakkı, ne vakit cinsel düzeyde yakınlaşsalar, Haco'nun alışılmadık tepkiler göstermesini, nelere yormamıştı ki: tecrübesizliğine, iffetine, korkusuna, densizliğine, hatta 'ruhi bir teşevvüşle malûl olmasına'; üst üste ağzından kaçırdığı sözlerden, ilk defa tepkilerinin çok daha başka, belki vahim, bir sebebi olabileceğini seziyordu. Bilmeyerek daldığı karanlık bir mağarada, sanki yüzüne örümcek ağları yapışmıştı, ayaklarının üstünde iğrenç kertenkeleler dolaşıyor.

Haco'nun çırpınışı, son haddine vardı: elini tutsa kolunu, kolunu tutsa, ayaklarını zaptedemiyor. Hele, kaldırıp kaldırıp, başını rastladığı yere vuruşu, yürekler acısı! Var gücüyle belinden

kavrayıp, yatağa taşımayı bir daha denedi; yine başaramıyor, birlikte yuvarlanıyorlar. Bunun öfkesiyle, sağlı sollu, iki tokat aşketmesin mi? Hayli sert, ateş yalazı gibi yalayıp geçen, iki hızlı tokat. "Bazı ahvalde faideden hâli değildir." Haco, donakaldı; bakışları boşalmıştı, bakıyor fakat görmüyordu; ağlayışı şıp diye kesildi, çırpınışı da; birkaç saniye sonra, zeytin yeşili gözlerine, bir ceylan hüznü gelip yerleşiyor; henüz ağlamaklı bir sesle, dudakları titreyerek:

"... ah doktor," diyor, "... ah doktor..."

Başını onun göğsüne yaslayıp, ağlamasını sessiz sedasız sürdürüyor. Feridun Hakkı böylesine razı, basbayağı 'pederâne' duygularla saçlarını, omuzlarını okşadı; en babacan sesiyle, teselliye çalıştı: sanki Nevnihal'i okşuyor, Nevnihal'i teselliye çalışıyordu:

"... ortalığı, velveleye vermek mi iktiza eder? Ha? Usuletle söylesen, fehmetmez miyim? Hal-ü-etvarında bir gariplik olduğunu, hanidir müşahede etmiş idim; lâkin sırrını benden, kıskançlıkla sakladın, geçirdiğin buhranın menşei bu, eminim! Sakin ol, hekime hâkime her şeyi anlatmak kaidedir, başka türlü salâh olmaz..."

O konuştukça Haco yatışmıştı. Sessiz hıçkırıklar seyreldi, yerini içli göğüs geçirmelere bıraktı. Feridun Hakkı, bundan cür'et alıp, başka bir öneride bulunacaktır:

"... hadi kalk, giyin, ikimiz de helâk olduk: Dürdâne yatmadıysa, bir çay demlesin, sıcak sıcak içelim. O esnada ariz âmik konuşuruz, her şeyi anlatırsın. Hadi Haco, kalk ceylanım..."

Sözünü dinleyip, suçlu bir kız çocuğu çekingenliğiyle, kalkmıştı. Elinin tersiyle gözyaşlarını sildi, mahcup mahcup dedi ki:

"... tembihlidir, semaveri hazırlayacaktı."

Karyolanın üzerinden, onun için bırakılmış, öteki geceliği aldı; çıplak vücuduna geçirdi. Utancından olsa gerek, yüzünü, yüzünden kaçırıyordu. Oda handiyse karanlık, havası ağır, çoğu sönmüş mumların kokusu, 'esans' ve sıcak ter buharına karışıyor: soluyabilirsen solu! Nereye elini sürsen, yapış yapış! Feridun Hakkı, sıılsıklam olduğunu, birden fark etti. İçi daralıyor, bir pencere açmazsa, bayılacak. Perdeleri çekip, camları kaldırıyor. Büyük yaz gecesi. Yıldızlar, inanılmayacak alçaklıklara inmiş, so-

ğuk yeşil parlıyorlar. Uzaklı yakınlı, horoz sesleri. Limandan, üç vapur düdüğü, üstüste yankılandı: şilebin biri kalkıyor mu, yanaşıyor mu? Sokaktan, 'pazavant'ın sopasıyla kaldırımı dövdüğü işitiliyor, balgamlı öksürükleri. Oh, hafif yosun kokulu, o tuzlu deniz serinliği, İzmir.

"... sanki Haco Hanım'la, meşakkatli ve muhataralı bir seyahatten avdet ettik. Mustarip, mükedder, sukut-u hayallerle meşbû!.. Bir cıgara sarsam mı?.."

Haco, 'fikirli' kadın: daha evvel davranmış, salona çıktığında, tabakasını önüne açmıştı, ona cıgara sarıyor. Göz göze gelince, hemen kirpiklerini indirdi. Dudaklarında, varla yok arası, mahzun bir gülümseme. O kadar. Masada pirinç semaver bir ortaçağ şövalyesi, şakır şakır ışık saçıyor; yanıbaşında büyükçe bir tepsiye, gümüş zarflı çay fincanları dizilmiş, telkâri kaşıklar, şekerlik vs. Avize kısmen yandığı halde, yatak odasının loşluğundan nasıl bunalmış ki, Feridun Hakkı'ya salon, olduğundan daha geniş göründü, ferah ve aydınlık...

Tek koltuklardan birine değil, Haco Hanım'ın bulunduğu kanepeye oturuyor, onun hemen yanıbaşına. O, cıgarasını sarmayı bitirmişti, çilek pembesi diliyle kâğıdı ıslatıyor; sonra yapıştırdı, cıgarayı dudaklarına iliştirip yaktı, Feridun Hakkı'ya öyle verdi: yıllanmış eşler, 'harem'deki başbaşa anlarında, böyle yapmazlar mı? İyi yetiştirilmiş, doğrusu! Telaşsız, fincanı kaşığı şıngırdatmadan, hayal gibi hizmet ediyor: semaverden çaylarını koydu: nasıl içtiğini de unutmamış ha, onunki tavşankanı, şekeri az; kendisininki, biraz daha açıkça, limonlu.

İlk iki yudumdan sonra, Feridun Hakkı, 'şöyle tatlı tarafından' söyleşiye sokulacaktı:

"... haddızatında, pek de hanımsın Haco! Yaptığın her iş yakışıyor. Benim diyen ev kadını, eline su dökemez!"

Haco'nun zeytin yeşili gözleri, semaverin aynasına dalmıştı. Yüzünü mü seyrediyor? Değişik, neredeyse onun olmayan bir sesle, karşılık verdi:

"Adam! Hanımlığım kısmış kalmış! Ben ziyan oldum doktor bey! Hele bu gece olanlardan sonra, çekiver kuyruğunu!.."

Konuşmak için dudaklarını aralar aralamaz, semaverin saçtı-

ğı kıvılcımlı şimşekler, altın dişlerine vuruyor: oradan, yaldızlı çakıntılar halinde çevreye dağılıyorlar. Feridun Hakkı, burun deliklerinden bol duman dökerek, konuya ihtiyatla yaklaşmıştı:

"... imâlarından istihraç ettiğim mana, izdivacının mahiyeti hakkında, beni düşüncelere sevk etti. Sen defterdarın zevcesi filan olmayıp, mahza Müzeyyen Hanım'ın bendesi olmuşsun: halayık makûlesi bir şey..."

Kısacık sustu. Gözlerini arayarak, sordu:

"... hilâfım varsa, söyle!"

Haco cevap vermemişti. Çayından bir yudum aldı. Yüzünü artık yüzünden kaçırmıyor. Bakışıyorlar. Feridun Hakki, bu sayede onun 'nâmevcut' hâline dönmüş olduğunu, dehşete düşerek saptayacaktır. Gözlerine bakınca, derhal anlaşılıyor: 'nazarları', vücudunun bir maddesi yokmuşçasına, onu 'kat'etmektedir.' Söylediklerini, duymamış olabileceğinden kuşkulanarak:

"Haco" dedi, "...Haco."

Bu defa cevap geliyor ama, ölü bir sesle, donuk:

"... buyur doktor!"

"... merakımı mazur gör, sualimi bağışla! Sana çaresaz olmaya gayret ediyorum: bana açıkça söyler misin, senin bu aile nezdindeki mevki-i hakikin nedir?.."

Haco, gözlerini gözlerinden ayırmıyor, onu görmüyor da! Aynı soğuk sesle, bir çırpıda cevap verdi:

"... halayıktan da kötü, doktor bey! Müzeyyen ablamın 'zurefasıyım'."

Gecenin bir anından itibaren, Feridun Hakkı, böyle bir 'musibet' bekliyordu. Cevabını az çok tahmin etmişti. Yine de elindeki çayı, az kalsın devîrecekti. O şaşkınlıkla, kekelemiş:

"... ne, nasıl, neyisin? Hay Allah!.."

Haco Hanım, onu dinlemiyordu. 'Yeknesak' bir sesle, umursamadığı birinin hayatını anlatırmışçasına, uzun bir hikâyeye başlamıştı:

"... adım esas Hatice'dir, 'anamgil' Hatçe diye çağırırlar; biz Ödemişli oluruz, Gâvurun Mandırası'nda doğdum büyüdüm, Ödemiş'e üç saatlik yol, Allah'ın kırı; babama Kara Ali derlermiş, benim doğduğum yıl Dömeke Harbi'ne gidiyor, gidiş o gidiş..."

3 / haco hanım vay!

...Müzeyyen ablamı, ilk sefer, Sarı Kâhya'ların düğününde gördüm. Ödemiş'te namlıydı, adını duyar dururduk ya, göçtüklerinden göremiyoruz. Sarı Kâhya, Kesecibaşı'ların mutemet adamıdır: evvelce 'muhassıl'larıymış,* paşa temelli İzmir'e göçünce, kâhyalığa onu münasip görüyor. Adamı ne kadar hoş tuttukları, kızının düğününü, Kesecibaşı Çiftliği'nde yapmalarından, belli! Bu da kifayet etmemiş ki, Müzeyyen ablamla kocası, İzmir'den kalkıp gelmişler! Anamgil bunu duyunca, hayretlere garkolmuştu; hele dedem, kıskandı zahir, basbayağı gocunuyor.

O yıl, seferberlik yılı; tövbe, bir yıl evveli; bağları henüz bozmuş, sergileri henüz kaldırmışız: bizim o tarafta, düğün dernek zamanı, bu zamandır: rençberin cebine, ne de olsa üç-beş kuruş giriyor, vakit müsait! Sarı Kâhya, adam yerine sayıp bizi düğüne çağırınca, gel de gitme! Hiç unutmam, keçileri sağıyordum, elimde süt bakraçları döndüm ki, anam yol telaşına düşmüş; ne çok sevindiğimi anlatamam, gece uyku tutmadı. Neden mi? Nedeni sorulur mu, Gâvurun Mandırası kır yeri, akşam sabah hayvan peşinde koşuyoruz; işimiz başımızdan aşkın, mevsimine göre bağ çapalamak, üzüm sermek, incir toplamak, zeytin çırpmak; en yakın köy bizim köy, o da bir saat çeker; kırk yılda bir düğün dernek olacak da, gözümüz gönlümüz açılacak!..

Gâvurun Mandırası dediğim, koca mandıradır: bir yakası incirlik, bir yakası zeytinlik; evi, ağılı, ahırları ayrı; süthanesi, yağhanesi ayrı! Zamanında Kesecibaşı'nın zengin bir Rumdan kapattığını söylerler, gâvurun kumar borcu mu varmış, vergi borcu mu, öyle bir şey! Günahı boynuna, mandırada evvel eski gözü olduğunu, onun yüzünden 'gâvurun' harmanlarını yaktırdığını söyleyenler de çıkmıştır; eski hikâyeler bunlar, milletin işi yok söylüyor, ne kadarı eğri ne kadarı doğru bilemem; benim bildiğim,

*) muhassıl: mültezimin başadamı.

'mülk' Kesecibaşı soyuna geçince, Sarı Kâhya'nın dedemi çağırttığı! Demiş ki Sülüman Çavuş, al şu mandırayı, çek çevir, paşaya kefilin ben olayım, öşürü senin olsun: eğnin gömlek görür, kesen para! O tarihte, biz bunların yarıcısı oluyoruz, hâlâ öyleyizdir: ektiğimiz tarlalar mandıraya yakın, altmış dönüm kadar tutar; mandıranın külfeti, tarlaların yakınlığı sebebine verilmiş; dedemin hazır tarafı, karıyı kızanı kaptığı gibi, köyden taşınıyor.

Babam rahmetli çapacıymış, dayıbaşı ama, çulsuzun biri; güzelliği bir tevatür, Hazret-i Yusuf mübarek, öyle anlatırlar: ince uzun, hani karanfil gibi delikanlı demezler mi, öylesi! Doru kısrağına binip, hayvanı rahvana kaldırdı mı, karı kısmının içi bir hoş bulur, yüreği hop edermiş! Bizimkiler söylemez, gündelikçilerden duyardım, esas sevdalanan anam ya, babamın da gönlü akıyor; dedem bakmış, ateş bacayı sarmak üzeredir; babamı içgüveyi alıp bunların başını bağlamış: senesine ben doğuyorum, babam hadi askere! Hepi topu, sürdüğü safa, bir yıl fukaranın; zaten üç ayına varmadan, künyesi geliyor. Nur içinde yatsın! Nasıl bir sevdaysa, anam o gün bugün, iflah olmadı; bildim bileli çatkı çatar, kara bağlar. Çocukluk bu, içim durmaz; henüz aklım da ermiyor pek, oyun çıkarırım, türkü çağırmak isterim; bir öfke, bir celal, kaşlarını yıkıp basar tokadı; neymiş, niye varıp süt sağmıyormuşum, keçileri gütmüyormuşum; canı iyice burnundaysa, çamaşıra oturtur, boğatanın* başına. Hülâsa, günlerim çalışmakla geçti, Kesecibaşı Çiftliği'ne düğüne çağırdılar mı, onun için dünyayı bağışlamış oluyorlar.

Kaç yaşındaymışım? Dur bakayım, Müzeyyen ablamla Şam'da hesaplamıştık, unutmuşum. Köy yerinde, evde kalmış sayılırım; yo, çıkmasına kısmetim çıkıyor, vallahi Adagide'den görücü yolladılar, dedem verimkâr değil; çünkü harb zamanı, Trabulus Harbi, arkasından Balkan; anamın akıbeti meydanda: kızı veriyorsun, senesine kocası davul zurnayla gidiyor, artık bekle ki dönsün: kalana kız desen, uymaz; dul desen, olmaz! Ben hiç olmazsa, adı belli bakireyim; boylandım da, gösterişim yerindedir, daha doğrusu bunu sonraları, Müzeyyen ablam söyledi. Zeybek

*) boğata: kirli çamaşırın küllü suya yatırılması.

esvapları içinde, beni oynarken gördüğü an, nefesi kesileyazmış; demiş ki:

"... aman Yarabbi, kim bu civan? Allah yaradana bağışlasın!"

Öyle çalımlı, o kadar yakışıklıymışım! Yok canım, zeybek esvabı bizde ne gezer? Bir iki düğünde çıkıp oynadım ya, Ferdâne, marifetimi biliyor: Sarı Kâhya'nın kızı, tutturdu:

"... Hatçe, kız, âbemin efe esvapları sana uyar, ölümü öp onları giy, zeybeğin zeybeğe benzesin!"

O gece kına gecesi, demek salı. Allah'ın bildiğini, kuldan niye saklayayım; Ferdâne'nin endam aynasında, efe kıyafetiyle görünce, hâl-ü-etvarımı çok beğendim. Ayağıma yumuşak çizmeleri çekmiş, mor çuhadan işlemeli şalvarı giymişim; eğnimde ipek mintan, üstünde mor cepken ki o da sırf işleme; belimde kuşak, kuşakta koca bir kama, nah bu kadar; başımda püsküllü fes, onun çevresi oyalı yemeni. Aynaya bakıp bakıp, gülüyoruz; hele Ferdâne, kahkahadan kırılacak, çok hoşlandı kâfir! Kaşla göz arasında, havayı değiştirsinler diye, çalgıya haber uçurmamış mı? Aynadaki suretime dalmış, onunla gülüşürken, bir de ne duyayım, aa, gırnatayla davul, gümbür gümbür Ödemiş Zeybeği'ne geçiverdiler. Yüreğim nasıl par par ediyor, yerinden kopacak! İster misin onca davetlinin huzurunda, rüsvay olayım?

Tuhaf işte! Neler düşünüyorum da, o zeybek oyununun sebeb-i felaketim olacağı, hayalimden dahi geçmiyor. Bir fincan çay daha koysam mı, iyice dem tuttu, sohbet koyulaştıkça tazelemek, âdet hükmüne girmiştir de...

Neyse, çalgıyı büyük hanayın* avlusuna getirmişler, oyun düzeni orada tutulmuş; karıların bir kısmı çıkmış meydana oynuyor, bir kısmı seyir bakıyor; iğne atsan yere düşmez, öyle bir kalabalık! Ortada koca bir ateş yakmışlar, salkım salkım kıvılcım, alevleri göğü yalıyor. Ortalığı aydınlatan onun yalazı, şurda burda birkaç da meşale! Ya Allah deyip, bunların aydınlığına girmemle, karı kızan, çığlık çığlığa kaçışmaz mı? Ülen dur, etme gitme! Esvaplar onun ya, meğer Ferdâne'nin ağabeyi sanmışlar,

*) hanay: ev.

telaş ondan: güler misin ağlar mısın? Kim olduğum sonunda anlaşıldı, başladılar el çırpmaya, yüreklenmez miyim, hakkını vere vere oynadım. Hey Allahım ne geceydi o, davul bir yandan yeri göğü inletiyor; bir yandan patır kütür silah sesleri, naralar; erkekler ön avluda eğlenmiyorlar mı, sarhoşlamışlar, tabancayı çeken, veriyor dumanı! Hoş, karıların onlardan kalır yeri yok ha, boynuma sarılan mı ararsın, şapır şupur öpen mi, yoksa "Yaşa efe, yaşa!" diye bağıran mı?

Müzeyyen ablam, hınzır, 'hatırlı' misafirlerin arasındaydı: çakır gözleriyle, kaplan gibi sinmiş, beni gözlüyor. O dakika tanıdım, öyle iri kemikli, kazma dişli başka karı var mı? Şam'da anlattıkları hakikatsa, Angelika'yla ikisi 'demleniyorlarmış', yani 'kafaları yüksek.'

'Hatırlı' misafirlere, büyük hanayın önündeki sekide yer ayrılmıştı. Bizim çiftlikteki, dört beş evden en saltanatlısı, büyük hanaydır. Vakt-ü-zamanında, Kesecibaşı'nın haremi otururmuş; hâlen, Müzeyyen ablamın; çiftliğe gittiğimizde, orada kalıyoruz. Bak, 'bizim çiftlik' dedim, ee kaç yıl oldu, dil alışıyor; halbuki o gece zeybek oynarken, onların gelini olacağım, aklıma mı gelirdi? Pek pek, göze gireyim diye, sekiden tarafa sıkça dönmüş; daha katmerli temenna etmişimdir. Zaten Ödemiş Zeybeği'yle yakamı kurtaramamıştım, bağıra çağıra, ardından Harmandalı oynattılar, onun ardından Kordon Zeybeği'ni! Yahu kan ter içinde kalmışım, soluğum boğazıma sığmıyor ama, keyfimden kanatlandım sanki: uçmaz mıyım, Allah'ını seven söylesin, Adagide'den, Ödemiş'ten, İzmir'den gelmiş, ne kadar 'hatırlı' misafir varsa, alayı bana hayran oldu; alkışları kuş sürüsü gibi, etrafımda, patır patır kanat çırpıyor. Oyundan sonra da, artık esvapların kerametinden mi bilemem, üstüme bir efelik çökmedi değil: kasıla kasıla, şöyle çalımla yürümezler mi, baktım öyle yürüyorum... Ne olacak, cahillik!

Estağfirullahmış! Estağfirullahı var mı, o zaman hakikat cahilim, ne okuma yazma biliyorum, ne usul ne makam; üşenmeyip bunları bana öğreten, Allah için söylemeli, Müzeyyen Hanım'dır: yoksa ha dağdan inme yörük kızı, ha ben! Yörük kızı dedim de, dedeme bakılırsa ceddimiz, Bozdağı'nın yörükleri oluyor;

gel zaman git zaman, devlet iskâna tâbi tutmuş, Ödemişli olup çıkmışız: dedemin dedesi, ilk yerleşenlerden; Müzeyyen ablamın, dilim çaldıkça;

"... kız Haco, yörüklüğü bir türlü üstünden atamadın!" diye çıkışması, boşuna mı?

O kına gecesi, almış bunu bir merak; sonradan, bana anlatıyor: neyin nesiyim, kimin fesiyim? Öğrensin diye, Angelika'yı göndermiş! Elinde, lebâlep gümüş mecidiye dolu bir kese, çıkagelmişti; yanaklarımı sıka sıka, o şekerli Rum Türkçesiyle dedi ki:

"... kız, ne dilber şeysin sen? Pek de yavuz oynadın, bayıldık. Müzeyyen Hanım soruyor: kimlerdensin? Bu da onun âtıfetidir, güle güle harca! Herkese nasip olmaz..."

Angelika mı? Ah ah, ne yere bakıp, yürek yakandır o! Zahiren haremin kalfabaşısı, kilercibaşılık eder, halayıklara göz kulak olur; esasında, Müzeyyen Hanım'ın her şeyi ondan soruluyor, bütün girdi çıktısına vâkıf; mahrem-i esrarı derler ya, öyle! Artık bilmem doğru, bilmem yalan; İzmir'e gittikten sonra, eski oynaşıymış diye duydum, günahı boynuna!

Sarı Kâhya'ların düğününü müteakip, Gâvurun Mandırası'na döndük. Dönmeyip ne yapacaksın? Önümüz kış, küp küp turşu, gürbe gürbe salça bastırılacak; pekmez ve günbalı süzülecek, tarhana yuğrulup erişte kesilecek; o yıl zeytin mahsuldar, onun telaşesi ayrı: binbir gaile içindeyiz. Sarı bir danamız vardı, gece hastalanmış, sabah sabah, dedemle onun başındayım; henüz şafak serinliği, yapraklar bütün çiğ, susadan koptu bir atlı geldi: Sarı Kâhya, hususi yollamış, dedemi çağırtıyor: hayırdır inşallah! Dedem atını eğerleyip, düştü atlının peşine; gitti gelmez, gitti gelmez; tasadan öleceğiz: kuşluk oldu yok, öğle oldu yok, ikindi oldu yok!.. Taa akşam ezanına dönüyor, bir kesekâğıdı leblebi şekeri almış, bir kutu gül lokumu; halinde bir tuhaflık, neşeli desem değil, tasalı desem değil; suratı vakıa efkârlı suratı, fosur fosur tütün de içiyor; tuhaflık şurdaki, gözlerinin içi güler, bıcır bıcır. Tuttu anamı ninemi çağırdı, o zaman ninem sağ, hayata* kapan-

*) hayat: salon.

dılar, çene çene çene; meraktan çatlayacağım be, benden saklı ne konuşurlar Yarabbi? Sofrayı çoktan sermiş, kasnağı siniyi koymuşum; mutfakta yemekleri ısıtıyor, karpuz kesiyorum; onlar, hâlâ oradalar: meğer beni konuşurlarmış!

Sarı Kâhya, dedeme demiş ki, böyle böyle, 'Emrullah Râci Bey cenapları, Hatçe'yi almak arzusundadır, benden söylemesi.' 'Allah'ın emri, Peygamberin kavliyle' basbayağı istemiş canım! Şu Allah'ın işine bak, kısmetim nerden çıkıyor? Anamgil, karınlarını kaşıya kaşıya, tadını çıkaramıyorlar; çünkü adam ihtiyar, beni iki karı üstüne alacak; onların niyeti, köyden, mandırada işe koşabilecekleri bir yiğide vermekti, suya düştü; hakikaten müteessir olamıyorlar, çünkü isteyen, bugüne bugün nam sahibi bir bey: Kesecibaşı'ların içgüveysi, aslında Kesecibaşı'lara gelin gideceğim, 'Paşa' öleli mülke damat kumanda etmiyor mu? Öyleyse bu izdivaç, Gâvurun Mandırası'ndaki işleri kolaylaştırdıktan başka, anamgilin itibarını epeyce yükseltecek! Hem vermemek hadlerine mi düşmüş, Müzeyyen Hanım'ın gazabından korkulur, Emrullah Râci Bey'in adı dessasa çıkmış; kızdırırsak, bizi Gâvurun Mandırası'ndan sürüp çıkarırlar: ne halt ederiz?

Bu minval üzere, güzü yarıladık. Havalar serinledi. Sabahları uyanıyoruz, dağlar duman, etraf kırağı. Akşamları, ortalığı tozutan deli bir rüzgâr, sular erkenden kararıyor. Büyük yağmurların, eli kulağındadır. İzmir'den bir ses çıkmadı. Renk vermiyorum ama, endişeliyim: iki ortak üstüne müstüne, demek izdivaca aklım yatmış! Yatmaz mı beyim, kır yerinden kurtulacağım, bu bir devlet; bey karısı olup, konaklara kaykılacağım, bu da ikincisi!

Teşrin-i sâni bidayetinde, nihayet haber çıktı. Emrullah Râci Bey, Ulupınar'a avlanmaya geliyormuş, ona göre hazırlık yapmalıymışız. Haberi Sarı Kâhya uçuruyor, herif haklı. Ulupınar, Gâvurun Mandırası'na yakın düşer, bilemedin üç çeyrek saat, sık ağaçlıktır; avcıların cenneti deriz, kınalı keklik, lökeşe, sarıasma, aramadığın kadar! Emrullah Râci Bey'in avcılığı, esasen meşhur. Konağın muayede salonuna, bilmem bir atf-ı nazar eylediniz mi? Vurduğu hayvanların kafalarını doldurtmuş, sıra sıra, duvara astırmıştır: çatal boynuzlu geyikler, yabandomuzları, birkaç kocaoğlan, iki de vaşak! Bu vaşakların tekini Karaburun'da vurmuş, öte-

kini Gümüldür'de! Keyfinin gıcır olduğu bir gece, hikâyesini dinlediydik, nasıl övünüyor görmek lazım. Yani adam avcı, bizim oraya hakikat avlanmaya varıyor; lâkin Ulupınar'a gelip, Gâvurun Mandırası'na uğramamak olur mu?

Aldı bizi bir telaş! Anamgil, musafirperverlikte kusur etmeyelim diye, kendini paralıyor. Bizi de. Dedem Ödemiş'e indi, araba dolusu nevale almış, getirdi. Ben her yere koşunuyorum: çat odunluktayım, çat ahırda; mutfakta, hamur açıyorum; içerde, kalacakları odayı tanzim ediyorum. Kalacakları dedim, çünkü mücerret Emrullah Râci Bey gelmiyor, Sarı Kâhya dedeme demiş ki:

"... Sülüman Çavuş" demiş, "... Paşamızın kerimesi de beraber, ayağını ona göre denk al, yüzümüzü kara çıkarma: göreyim seni!"

Paşamızın kızı dediği, Müzeyyen Hanım! Süvariliğini çok işittiydik, kızlığında bunu attan indiremezlermiş, o kadar meraklı. Hoyratlığı da malûm, kabahatli halayıkları, ibret-i âlem için bizzat kamçıladığı doğrudur. Avcılığını, ilk duymaktayız. Sarı Kâhya, keskin nişancı diyesiymiş, attığını vurur. Doğru söylediğini, onlarla ava çıkan dedem, akşamına anlatmıştı. Evlendikten sonra, ben de şahit oldum. Çocukluğundan alışmış, çifteyi kavradı mı, nişan mişam hakgetire, kaldırıp atıyor. Gözümün önünde, bir dağkeçisini indirdi. Bu dediğim Bozdağı'nda oluyor, daha sonra. Halbuki Ulupınar'a gelişlerinde, karı kısmının avcılığına, daha ben şaşıp şaşıp kalıyorum. Müzeyyen Hanım'ın bu halleri, içime sinsi bir korku salmıyor diyemem ha, böyle zabit bir karıya 'kuma' gitmek kolay mı?

Vurdukları kuşları közleyecekmişiz, anam ocağı yaktırmıştı; huyum kurusun, ağzım durmaz: hem ateşi çalıçırpıyla besliyorum, hem de bir türkü tutturmuşum:

"... Kathina'nın podrası gelmiş, sür yüzüne
sürmek de bilmez, esmer güzel Kathina
doldur içelim, soyun yatalım..."

Şimdi bak doktor, Müzeyyen ablamın adı 'Katır' Müzeyyen'e

çıkmıştır ama, kediden sessiz yanaşır, ruhun duymaz. Çağırdığım türkü, hanayın içinde kulağına gitmiş; usulca sesime geliyor, hanidir dinlermiş; Allah seni inandırsın, çıt etmedi. Onun için seslenince, başımdan aşağı sanki kaynar sular dökülüyor: birazı hayretten, birazı mahcubiyetten.

Neler söylediğini unutmam, acaba kaabil midir:

"... sesiniz etrafa şetâret saçıyor, Hatice; pek neşvedar, raksınızdan hiç aşağı kalmaz!"

Aman Rabbim! Ocağa dönük suratında, çakır gözleri, ateşin olanca yalazını çektiğinden, kedi gözleri gibi karanlıkta sarı sarı parlıyor. Bundan mı, iltifatına münasip, mahviyetkâr cevap bulamadığımdan mı, başımı önüme eğmişim. O mütehakkim, bir adım yaklaşıyor, sonra bir adım daha. Kemikli parmaklarıyla çenemin ucundan tutup, başımı kaldırdı, yeniden göz göze gelmiş bulunduk, dedi ki:

"... ailede bana inkiyat esastır, mûti olursanız, mesele kalmaz: gülüşahenk geçinir gideriz. Aksi halde, dünyayı başınıza dar ederim, haberiniz olsun!.."

Nobran bir sesle, ıstılahlı konuşuyordu; muhatabını kahretmek niyetindeyse, böyle yapar; nazarlarındaki parıltı, sarıdan filiziye dönmüştü, derinliklerinde pul pul küf yeşilleri, kibrit mavileri. İhtimal beni korkuttuğunu anladı ki, uzun dişlerini dışarıya vuran muntazam bir tebessümle, ilave ediyor:

"... Râci Bey'le teehhülünüz madem ki mukarrerdir, pazarlığı peşin yapalım: Sâlise şırfıntısını iltizamınıza tahammülüm yoktur..."

Nihayet verecek bir cevap bulabilmiştim; yarı duyulur bir sesle, mırıldanıyorum:

"... siz nasıl tensip ederseniz!"

Bundan hoşlandı mı? Tebessümü yayıldı. Yanağımdan, iki parmağıyla, bir 'makas aldı': sanki çocuk okşuyor. Yumuşak mı yumuşak, önceki konuşmasına hiç benzemeyen bir sesle, sonra mırıl mırıl:

"... hah şöyle!" dedi, "... maksadım sizi korkutmaktan ziyade, neşatefzâ sesinize hayranlığımı beyan idi! Fakat mutlaka usul ve makam öğrenmelisiniz, aksi halde yazıktır."

Daha da samimi, diyor ki: "... hadi şu ateşi hazır edelim, açlıktan yüreğim bayıldı, Allah aşkına!"

Boylu olmasına benden boyludur, insanı ürküten boyu mu? Hiç zannetmem! Belki çatısının iri çatılmış olması, kemiklerinin kalınlığı. Tabii her uzvu ona göre, elleri, ayakları, dişleri, parmakları, hatta burnu. Yalnız olduğumuz bir gece, ondan söz açılınca, Emrullah Râci Bey, lâtife yollu demiştir ki:

"... Müzeyyen'de iki kadınlık malzeme var, evet! Her uzvundan bir ikincisini tefrik etmek mümkindir, yani mevcut iki eli haddızatında dört el mesabesinde..."

Ocağı, hanayı et kokutmasın diye, avluda yakmıştık. Karanlık bastırmıştı. Böyle bir kadın, iyi saatte olsunlar gibi, yanımda dikilince ürkmez miyim? Gözlerinin mıknatısı, ateşin olanca yalımını içiyor, hep öyle sarı yeşil parlıyorlar; suratı bakır kızılı, üstübaşı kıvılcım. Uzakta bir köpek, hant hant, uluyor mu sana? Fentli karı, korkuttuğu kadar, gönlümü almayı biliyor ama: resmiyeti bırakıverdi, o dakika senlibenli olduk, sanki akranız; şen şatır, hem kuşları közlüyoruz, hem o bana eski günlerini anlatıyor.

Ödemiş'te otururlarken, her yaz, çiftliğe göçerlermiş: mayıs iptidasından, teşrinlerin nihayetine, aşağı yukarı yedi ay! "Çocukluğum bu havalide geçmiştir" diyor. "... at sırtında, avlanarak!" Sebebi, ağabeyi Feyyaz Bey'e özenmesi! Daha çok, kıskanıyor be! Kesecibaşı Hamdi Bey'in, o tarihte henüz 'paşalığı' gelmemiş (rüşvetle satın aldı derler ya, o bahs-i diğer), lâkin namlı derebeyi, mal mülk kıyamet. Ödemiş'tekilerden geçtim, İzmir'in içinde bir konak, Punta'da ve Frenk Mahallesi'nde birer han, Yemiş Çarşısı'nda, dükkânlar. İşe bak ki, adamın gözü para pul görmezmiş, dünya bir yana, Feyyaz Bey bir yana! Müzeyyen abla, bittabi aralığa gidiyor, ne umurları? "Hiç hazmedemezdim" demişti "... hani elime geçirsem, ağabeyimi boğacağım!"

Keşki duayı dürüst dileseymiş! 'Felaketi' müteakip, eşyası fakir fukaraya dağıtılmış, konaklarda ondan tek nişane bırakılmamış, ama; Angelika orospusu, saklamaya muvaffak olduğu bir tasvirini, bana göstermişti. Kesecibaşı sülalesinin tüyü bozuktur, alayı sarı: Feyyaz Bey, hınk demiş Müzeyyen ablamın burnundan

düşmüş; aynı çakır gözler, aynı kemerli burun, aynı kocaman ağız; besbelli, iriymiş de! Resim İstanbul'da çıkartılmış, ee, koskoca Kesecibaşı hanedanı İzmir Sultanisi'ne tenezzül mü eder, mahdum bey Dersaadet'te, Galatasarayı'nda okutuluyor. Ödemiş'e, yazdan yaza düşermiş, tabii doğru çiftliğe! Kaldığı kadarıyla, bir dediğini iki etmiyorlar; neredeyse, sıç külahıma dökeyim!

Erkek bu ya, hevesi belli: avrat, at, silah! Angelika, avrat faslındandır; Kesecibaşı'ların haremine, Feyyaz Bey'e odalık diye alınmış; hemşiresi hanıma da, 'alafranga' usul ve erkân öğretecek! O evvelemirde 'zurefalığı'* öğretiyor, o başka! At dersen, çiftliğin ahırlarında küheylanın çeşidi, mahdum bey sabah birini çektiriyor altına, akşam öbürünü: baklakırı kısrağını, el'ân anlatırlar, dörtnala koştururken eğerinden sarkıp, yerdeki fesi alırmış! Silah, avcılık merakından! Paşa, Feyyaz Bey, Sarı Kâhya, güzün köylülerle sürek avına çıkıyorlar; yabandomuzu, çakal, sırtlan, Allah ne verdiyse, vuruluyor. Büyük tantana. Alay-ı vâlâyla dönüyorlar ki görmek lazım. Müzeyyen ablam pederinin ağabeyine itibarını gördükçe, hasedinden kuduracak! Bir ayak evvel gitsin diye dualar eder, adaklar adarmış! Ayriyeten, o marifetlerin üstesinden gelmeye, ahdediyor: seyislerle 'kumpas kurup', gizli gizli ata binmeyi; yanaşmaları kandırıp, ava gitmeyi öğrenecektir. Feyyaz Bey, İstanbul'a gitti mi gitti, babasının çiftliğe döneceği saatlerde, omzunda çifte, belinde fişeklik, at üstünde onu karşılamaya çıkıyor. Hamdi Bey hoşlanırmış bundan ama, ciddiye almazmış ki!

Neden mi? Nedeni meydanda, a beyim: Müzeyyen Hanım kız çocuğu, el kapısına gidecektir; hayr-ül-halef, Kesecibaşı'ların asıl ocağını yakacak olan, Feyyaz Bey, yaa! Kader bu, ne bilsinler, o zaman öyle belliyorlar; istikbali ona göre tasavvur ediliyor: Mekteb-i Sultani'yi hayırlısıyla ikmal etsin, âlî tahsili için, Avrupa'ya gönderilecek! Avdetinde, vezir vüzera olması, işten mi? Rüşvet müşvet, pederi başıbozuk paşası oldu ya, o da olur. Bunlar mültezim, mutasarrıflığın bilumum iltizamını tekellüf eyledikleri varittir; doğrusu, bir güzel safasını sürmüş, kaymağını yemişler. Birazına

*) zurefalık: sevicilik (zurefa, 'zarif'in çoğulu).

ben de şahidim, İzmir'e gelin gititiğimde bile –ki paşa çoktan sizlere ömür– Beyler Sokağı'ndaki konak, saray yavrusundan farksız idi: selamlığı bir âlem, haremi başka âlem; tabla tabla yemek çıkar, helva sohbetleri, âyin-i cem sofraları, incesaz fasılları, hiç eksik olmaz; lalası ayrı, dadısı ayrı; cariyenin halayığın sürüsüne bereket; kapısında 'cedit yeni lando'lar, kupa arabaları vs.

Anlayışım o ki, Müzeyyen ablamın yıldızı, 'o felaketten' sonra parlamış! Hangi felaket olduğunu bildiğimi zannediyordu, ne olduğunu tebarüz ettirmedi, cür'et edip ben de soramadım; lâkin her ne ise, Feyyaz Bey'in vefatını müncer olduğu muhakkak! O gencecik yaşında, mahdumunu kaybetmek, ne demek? Kesecibaşı Hamdi Paşa, hâk ile yeksân olmuş! Artık aylarca matem, yemekten içmekten kesiliyor, beş vakit namaz ve dua; sanki bir sairfilmenam!* Hükema, 'tebdilhava iyi gelir' diyerekten, ihtiyarı seyahate çıkarıyor: o şehir senin, bu şehir benim; Halep, Şam, Beyrut, bir eyyam dolaşmış; ailedeki Suriye merakı –oraları nasıl anlattıysa– onun bu seyahatlerinden mütevellittir.

Müzeyyen Hanım, pederinin gaybubeti esnasında, kumandayı ele almış. Bir daha da bırakmıyor. Evvela, senelerdir içine attığı ne varsa, aleniyete dökmüş, derebeyi kızına kim dil uzatacak, süvarilikse süvarilik, avcılıksa avcılık! Çizmeleri çektiği gibi, baklakırı kısrağa atlar, susada tozu dumana katarmış! Hey gidi günler hey! Sarı Kâhya'nın 'fikrine' girip, köylülerle sürek avına giden o; Kesecibaşı'nın yokluğundan bilistifade, gemi azıya alan halayıkları, elde kırbaç, imana getiren o; mahsul zamanı, bağ bağ, harman harman, zeytinlik zeytinlik gezerek, gündelikçilere nefes aldırmayan o; öşür bakiyesi sebebine hânümân yıkıp, ocak söndüren o!

"... münhasıran ağabeyim Feyyaz Bey'i değil, aynı zamanda, Kesecibaşı Hamdi Paşa'yi istihlâf etmiştim" diyor, "... Avdetinde keyfiyeti bizzat müşahede edince, babam sürûra garkoldu, ben de nihayet arzuma nail olmuş, onun indinde layık olduğum mevki ve mertebeye kavuşmuştum. Heyhat ki bu saadetimiz uzun sürmedi, izdivacımızın senesine pederi kaybettik..."

*) sairilfilmenam: uyurgezer.

Emrullah Râci Bey'i o akşam, sofrada gördüm. İlk görüşüm. Hiç beklemiyordum bunu. Beklememekte haklıyım. Gelinle güveyin, yekdiğerini, gerdeğe girdikleri gece görmesi, âdet hükmüne girmiş, aksi şeâmet getirir. Biz böyle biliriz. Müzeyyen ablam sofraya beraber oturacağımızı bildirince, oğlak gibi sıçramışım; kaçacağımdan korktu zahir, bileğimden sımsıkı tuttu: suratı balta gibi bilenivermişti, o nobran sesiyle, sonra beni bir güzel haşlıyor:

"... aa uslu dur bakayım, kulaklarını çekerim ha! Böyle mi ahdetmiştik, hani mûti olacaktın?"

Oysa anamgil, iki sofra kurmuş: erkeklerinki hayata, kadınlarınki sofaya! Emrullah Râci Bey, Sarı Kâhya, dedem, hayatta yiyip içecekler; biz karı kısmı, başta Müzeyyen ablam, sofada yiyeceğiz. Meğer o yanıma gelmeden bu tertibi bozmuş, ben ne bileyim, hayattaki sofrada üçümüz oturacakmışız, yani Emrullah Râci Bey, o ve ben; öbürleriyse sofada: eski köyde yeni âdet, buna denilmez mi?

Sabahına anam anlattıydı: dedem hık mık edecek olmuşsa da, kulak asan kim? Müzeyyen Hanım bir parlayış parlıyor, herkes dut yemiş bülbül. Nasıl olmasınlar? Av esnasında, o yılın mahsul hissesini 'düğün masarifi' için bizimkilere bağışlamış, itiraza kimde can kalır? Galiba Sarı Kâhya tembihli, o gün bugün, hesapta cömert davranıyor; gel gör ki, emrivakiler de çorap söküğü gibi, tevâli etti durdu: bana ne usulüne uygun nişan yaptılar, ne ahkâmlı köşkemli bir düğün! Allah bilir, bu da benim kadersizliğim; yahut o gece, Emrullah Râci Bey'in sofrasına oturmuştum ya, onun kademsizliği! Yooo, ben inanırım, doktor bey!

Hayat, aydınlıktı: kocaman, on numara lambamızın ışığı! Daha o sabah gazını koymuş, şişesini gıcır gıcır silmiştim. Kandil sehpasının üstünde, etrafı şavka boğuyor. İçeriye girmemizle, Emrullah Râci Bey, genzinden doğru homurdandı:

"... nerede kaldınız yahu? En hazzetmediğim şey, sofrada beklemektir, bilinmez mi?.."

Arkasından bana taş atıyor: "... küçük hanım ne naz bu böyle, ne istiğna? Hele dur bakayım, medh-ü sena ettikleri kadar var mısın?"

Sofraya bağdaş kurup oturmuş olmalı. Parmakları yüzüklü tombul eli, siniden rakı kadehini kapıp kaldırdı. Yüzüne katiyyen bakamıyorum. Yüreğim par par ediyor, yerinden fırlayacak. Titriyorum da. İşin fenası, ne telaşımı fark etsinler istiyorum, ne korkumu; benim için bu, adeta bir izzet-i nefis meselesi! Müzeyyen ablam, sol eliyle bileğimden tutmuş, sağ eliyle yukardan aşağıya beni gösterip, diyor ki:

"... a beyim, şu dilbere bir bak! Böyle bir dûşizeye bu nâz-ü-istiğna çok mudur? Bak da söyle Allah rızası için, şu çeşm-i gazalâna bak, şu ebruvân-ı ecmele, ısrarımda haksız mıymışım? Böyle bir dürr-i na-süfte nerede bulunur?"

Emrullah Râci Bey'in salyalı sarhoş sesi yükseliyor:

"... maşaallah! Maşaallah! Hakikat pek güzelmiş! Hemen Cenab-ı Haktan dileğim, ferhûnde-pay olsun!.."

Sanki esir pazarındayım, beni satın alacaklar. Boğazıma bir hıçkırık düğümlendi, kendimi bıraksam ağlayacağım, tutuyorum. Hele Müzeyyen ablamın butlarımı, baldırlarımı, göğüslerimi elleyip elleyip, kocasına beni övmesi yok mu, hicaptan beni mahvediyor. Acaba bırakıp kaçsam mı? Lâkin nereye? Nasıl? Ne zamana kadar? Hem dedemin yüzüne nasıl bakarım?

Bilâhare iştirak ettiğim, işret sofralarına nispetle, bu ilk gece, ziyadesiyle masumdu ama, siftah etmiyor muyum, üzerimde haddinden fazla müessir olmuştur.

Teşhir faslı hitâma erince, Emrullah Râci Bey, Müzeyyen ablamı sağına, beni soluna oturttu. Ancak o vakit, gözucuyla bakabildim. Nah, dibek taşı gibi çökmüş, oturaklı bir zat. Kime sorduysam, 'dessas' diye vasfettiğinden olacak, karakuru, tilki suratlı birini tasavvur etmiştim. Yok beyim, her tarafı löpür löpür yağ, kirli sarı bir gövde, ipek entarisinin boşluğuna, kat kat yığılmış. Bana gözleri ve ağzı, hususiyle müstekreh göründü. Gözlerini bilmez misiniz, nazarları ne kadar mahmur, gözkapakları nasıl yağlı ve düşüktür? Muttasıl uyukluyor intibaını uyandırır ama, hiç sinek sektirir mi? Ya ağzı? Hafezanallah! Çiğ et kırmızı, iğnebaşı tükürüklü dudaklarını görünce, gayr-ı ihtiyari ürpermişim: öpmeye teşebbüs ederse diye! Üstelik, malûm ve müsellem oburluğuyla, hâşâ huzurdan domuz gibi tıkındığı için, manzarası büsbütün

gayr-ı kaabil-i tahammüldü: kuşcağızları adeta bütün bütün yutuyor. Sıvalı kolları, dirseklerine kadar yağ içinde; tıkız parmaklarını, arada ağzına sokup çıkararak, güya temizlemiyor mu; insanda ne safra bırakıyor, ne mide!

Müzeyyen ablam, ne kadar katır yapılı, haşin ve hoyrat olsa da, onun yanında, basbayağı narin ve nahif kalmıştı. Daha zeki ve hassastır, halet-i ruhiyemin ne mertebe bozulduğunu fark etmekte gecikmedi. Manalı manalı tebessüm edip, gözlerini süzerek dedi ki:

"... bu keklikleri sizin için avladık, nûr-u aynım; fevkalade leziz, bakıyorum hiç iltifat etmiyorsunuz?"

Nasıl etmem? Yatsıyı bulmuşuz. Öğleden beri, ağzıma lokma bir şey koymamışım. Açlık sofuluğu bozmaz mı, başladım ucundan kıyısından çimdinmeye. Bunlar kibar, derebeyi sülâlesi, umur erkân görmüş; konaklarında, gâvurlar gibi masada, ayrı tabaklarda, pironla bıçakla yerler diye kulağımda kalmıştı; eh acemilik çekerim diye çekiniyorum tabii. Meğer et, balık, kuş muş oldu mu, Emrullah Râci Bey, kanırta kanırta böyle eliyle atıştırmazsa, lezzetine varamazmış! Lököşeleri löp löp ağzına atıyor, bana bunu anlatıyor. İyi de etti, içimi rahatlattı, karnımı doyurabildim. Bir başka korkum, ya rakı içirirlerse korkusu! Bizde karı kısmı müskirat kullanmaz, hem ayıptır hem haram; üsteleyecekler kaygısıyla ödüm patladı, neyse üstüme varmadılar. Onlar içtikçe, yine de tedirginim, neden mi, nedenmiş, köy yerinde biz sarhoştan korkarız: karı koca lakır lakır içiyorlar, kafaları yükselince ne halt edecekleri belli mi?

Gayet iyi hatırlarım, bir ara Müzeyyen ablam dedi ki:

"... Hatice'nin gayet neşvedar bir sesi var, güzel türkü okuyor, ruhsatınız olursa, söylesin de dinleyelim."

Yaylandıra yaylandıra, Emrullah Râci Bey ağır gövdesini bana çevirdi; çocuk kıçı suratı, boncuk boncuk, yağlı bir terle kaplı; seyrek kirpiklerinin arasından, sanki irin sızıyor.

"... ya öyle mi? Hadi bir türkü lütfet, gönlümün sürûru!"

Şimdi bak doktor bey, ben türküye oyuna nazlanmam, çünkü kendim hoşlanırım; istedikleri türkü olsun, filhal başlayıverdim:

"... yüksek hanaylarda da yengem
patlıcan oyar
patlıcanın suyu da yengem
elini boyar..."

Alışmışım bir yol, türkü çağırırken tek duramam, yerine göre ya elim ayağım kıpırdar, ya başım omuzlarım; Şefika ablamın Şam'da söylediği gibi, 'fıkırdaklık benim tabiatımda'; hele kıvrak hava olunca, hiç dayanamıyorum; çıkar ortaya, şakır şakır oynarım. Nitekim öyle oldu, türküyü yarıladım yarılamadım, baktım Müzeyyen ablam el çırpıyor, ardından kocası, nasıl da can-ü gönülden çırpıyorlar, eh yani bu kadar olur: birdenbire, yüreğimde bir inşirah, aa bunlar bayıldılar, öyleyse türküyü bitirir bitirmez, bir ikincisi:

"... vangel'in çantası boynunda,
altın saat koynunda,
vangel akşamlar oldu..."

Söyledikçe açıldım, açıldıkça söyledim; böylelikle, içime çökerttikleri havf, kâmilen dağılıyor: Emrullah Râci Bey, indimde, o yağlı mehabetini kaybetti; mahmur gözlerini zar zor açarak, el çırpmaya çabalayan, yamrı yumru bir sarhoş; Müzeyyen ablamsa, arasıra türküme iştirak ediveren, anlayışlı bir abla; ne ablası canım, abladan ileri, basbayağı akran! Artık bilmem kaçıncı türküyü bitirdiğimde, elindeki kupayı dudaklarıma uzatarak;

"... boğazın kurudu kız" dedi, "... şunu iç bâri!"

Hakikat kurumuştu, kurumaz mı? Kupayı kaptığım gibi, su niyetine dikmişim: meğer rakıymış, suyu bolcana ama, rakı; içmemle, ağzımdan genzime ve boğazıma hoş bir serinlik yayılmasın mı; hemen arkasından, göğsümde tatlı, yumuşak bir hararet! Yine de suratımı buruşturmuş olmalıyım, karı koca bakışıp gülüştüler. Müzeyyen ablam, ne vakit kocasına dönse, nazarlarında aynı ifadeyi görüyorum:

"... nasıl herif, sana demedim miydim?"

Yahut da: "... görüyorsun işte, methettiğim kadar yok mu?"

Oynamaya kalkışım çok sürmedi, daha çok teşvikâtına mukavemet edemediğimden ileri geldi bu, biraz da söyledikçe coşmamdan! Artık iyice kaptırmışım, bir yandan söylüyorum, bir yandan oynuyorum, gözümün hiçbir şeyi gördüğü yok! Emrullah Râci Bey, el çırpmayı kesti; hantal, bön bir hayranlıkla, gerdan kırışlarıma, omuz titretişlerime bakıyor; bakıyor demem laf, suratı bana dönük ya, gözleri yumulu, Allah bilir uyudu. Müzeyyen ablamsa tersine, çakır gözleri ocağın başına vardığında, ateşin olanca yalazını toplayıp, nasıl kedi gözleri gibi sarı sarı parıldadıysa; bu sefer, mıhladız gibi lambanın aydınlığını çekmiş, öyle ışıldıyor; kupayı son uzatışında, elime değen parmakları ateş gibi yanıyordu; ince uzun burun deliklerinin kanatları titriyor, pır pır.

Yorgunluktan bitap, sonra uyuyakalmışım. Esas sarhoşluk tabii, bir kere rakının yabancısıyım, üstelik Müzeyyen ablamın ne miktar içirdiği meçhul! İlk sıralar, zihnime küşâyiş gelmişti, hafifledim, basbayağı uçuyorum; git git, aa, kolumu bacağımı yönteremez oldum, ayaklarım bükülü bükülüveriyorlar, kollarımı havada tutamıyorum, iki yanıma düşüyor; kafamda tatlı bir dönme, içimde muttasıl gülme arzusu! Arzusu mu? Gülmekten kırıldık be! O bana bakıyor gülüyor, ben ona bakıyorum, gülüyorum; nasıl ama, gözlerimizden yaş boşanmacasına! Hınzır zurefa, usul usul, beni kıvama getirirmiş; o zaman cahilim, ne bileyim? İnsan sonra idrak ediyor, neye yarar ki, geçti Bor'un pazarı... En son kanepeye uzandığımı hatırlıyorum, başımın altını yastıkla beslemişti; daha bir müddet, kemikli parmaklarının uçlarını, sıcak sıcak, suratımda, kollarımda, göğüslerimde, hissettim durdum; yüzü yüzüme fevkalade yakındı, çakır gözlerinin parıltısı bilenmiş, madeni bir sertlik ve keskinlik kazanmıştı; anason kokulu ılık soluğu, tenimde tüy gibi dolaşıyor; dudaklarının aralığından, iri, uzun ve muntazam dişlerini seçiyorum.

Uyumuşum. (Uyumuş muydum?) Pek fena rüyalar gördüm. (Gördüklerim rüya mıydı?) Güya orada, hayattaki kanepenin üstünde yatıyorum, Emrullah Râci Bey, haşıl haşıl soluyarak, bana tasallutta bulunuyor. Aman Allahım, tecennün edeceğim: bağır-

mak istiyorum, sesim çıkmıyor; kalkmaya davranıyorum, imkânsız, göğsümde bir ağırlık: adamın, löpür löpür yağlı gövdesi, luzûci, gayr-ı muayyen bir cisim halinde, üstüme ıhmış. Soluğum kesildi kesilecek. Tiksindiğim çiğ et kırmızısı dudakları, değdikleri yerde salyangoz izleri bıraka bıraka, boynumda, gerdanımda, omuzlarımda dolaşıp, ağzıma mühürleniyorlar. Midemde müthiş bir bulantı, her an gaseyan edebilirim. Göğsünden onu itmeye çabalıyorum ki, aman Allahım, avuçlarımın içine iki kadın memesi doluyor; gözlerimi araladım, o ne, dudaklarımı kavrayan ağız Emrullah Râci'nin ağzı değil, Müzeyyen Hanım'ın ağzı! Yoksa tevehhüm mü ediyorum? Hayalimde, ikisinin yüzleriyle vücutları, bilâfasıla, tebeddül etmektedir: onun gövdesinde, şu an, bunun kafası; bunun gövdesinde, az sonra, onun kafası! Takatgüdâz bir kâbus! Tebeddül etmeyen, bilâkis sabitkadem olan, çıplaklığıma uzanan hayasız eller, tenimde dolaşan sırnaşık dudaklar!

En ziyade beni muazzep eden de ne, bu müstekreh kâbus imtidadınca, itiraftan hicap duyduğum, tarifi gayr-ı kaabil, o vakte kadar meçhulüm olan bir zevk alışım, keyiflenişim! Ayıptır söylemesi, gizli gizli, kâbusun temadisini temenni etmekteyim: kırmızı sülükler gibi tenimde dolaşan iğrenç dudakların, göğüslerimi gelip bulmasını; bununla da iktifa etmeyip, uçlarına yapışmasını; o değdiği yeri hararetiyle yakan ellerin, belimden kalçalarıma akmasını, oradan usulca karnıma inmesini!

Bak doktor, tüylerim nasıl ayağa kalktı? O gecenin sabahını, ne vakit hatırlasam, böyle olurum. Kuşluğa doğru uyandım ki, muannit bir yarım başağrısı, sol gözümü oyuyor; hayattaki kanepedeyim, üzerime bir çul atıvermişler, hepsi bu! Dışarda, mandıranın günlük telaşesi: avludan, kazların tıslamasını duyuyorum; ahırdan, dedemin, yanaşmaya ana avrat sövdüğünü! Geceki rüzgâr daha delilenmiş, ağaçları haşır huşur, yapraklarından soyuyor. Etrafıma şöyle bakındım, ne görsem iyi: hayattaki sofrayı toplamışlar; ortalıkta Kesecibaşı'ların ne namı kalmış, ne nişanı. Nerede ayol bunlar? Dahası, her gün alessabah işe koyulan ben, öğleye kadar nasıl uyur kalırım? O hızla fırlayıp kalktım, niyetim sırtımdakileri atıp, hizmet donumu giymek; vay sen misin

kalkan? Kafam cılk yumurta gibi, beynim içinde sallanıyor; vücudumda her kemiğim sanki ayrı kırılmış, her birinin acısı bir başka; ağzım kupkuru, dilim tahtadan! Bunlar yetmezmiş gibi, soyunurken boynumda ve gerdanımda; eflâtunu mora çalan, calib-i şüphe lekeler, gözüme çarpmasın mı? Amanın, bayılayazdım: vehmettiğimi sandığım rüyalar, demek aynen vâki, demek kocam olacak o mülehham herif, sarhoşluğumdan bilistifade...

Kederimden boğulacaktım. Hele anamgil, bizde yatmadıklarını söyleyince, hiddetim iki katına çıktı. Gecenin bir vaktinde, 'müsaadenizle' deyip, çekip gitmişler. Ee bunlar hanedan, ortakçılarının hanayında kalmak şanlarına yaraşır mı, elbet Kesecibaşı Çiftliği'ne dönecekler; bizim orada, bir gece geçirmeye bile tenezzül etmedikleri, kör kör parmağım gözüne! Kafam iyice kızmış, atıp tutuyorum; ne anamgil umursuyor, ne dedem, hadi anamgil cahil, akılları ermez, ya dedem? O da, o senenin mal sahibi hissesine açıktan konmadı mı, pek incesini aramıyor işte. Ne yalan söyleyeyim, bu hal bana çok koymuştu, günlerce kuytulara çekilip, sessiz sedasız gözyaşı döktüm. Hele Müzeyyen Hanım'ın, o geceki yakınlığını samimi sanışımı, hiç affedemiyorum! İşin hakikatı şu ki, beni lütfen sofralarına alıp işret etmişler, sonra çengi gibi oynatmışlardı; sarhoşlayınca da, dakika fevtetmeyip o lendûha, çiğ et kırmızısı ağzıyla...

Aaa doktor bey, bak işte çay diye ben buna derim, iyice demini aldı, sıcak sıcak birer bardak daha içmez miyiz? Arzu ediyorsanız, birkaç cigara sarıvereyim: tütün içmesem de, içilmesinden hazzederim, kokusu bir hoştur, kimbilir belki nargileye alıştığımdan...

Aradan iki üç hafta geçti. Nasıl geçti, bana sormalı. Yağmurlar bastırmış, nefes alamıyoruz. Allah'ın rahmetidir, gücüne gitmesin, lâkin, yağmuru sevmem, içimi hicran basar, yüreğimi karartır; o bulut karanlığı, o su dumanı, o yapışkan çamur, hele kır yerinde, hiç çekilmez. Hanaya kapanıp kalıyoruz, pek bunaldıysan, çık avluda bata çıka tavuklara yem ver, köpekleri besle; yahut, güpegündüz elinde fener, ağıla varıp keçileri sağ! Tasam, sırf yağmurun tasası mı? O da, başka!

O meş'um gece, aklımdan çıkmıyor. Bahusus, hakikat mı rü-

ya mı olduğunu tefrik edemediğim, tasallut ânına ait, bazı teferruat. Teferruat dediğime bakma, mühim! Evvela üzerinde durmamıştım, bizatihi tasallut, beni hiddet ve isyana garketmeye, kifayet etmişti; kafam bilâhare, o meş'um an, hayal meyal Müzeyyen Hanım'ı da gördüğüme takıldı: öyle ya, Emrullah Râci Bey'i üstümden iteyim derken, avuçlarıma onun taş gibi memeleri dolmamış mıydı? Gözlerimi açınca, dudaklarımı kavrayan ağzın, onun beygir dişli ağzı olduğunu görmemiş miydim? Fesüphanallah! Olacak şey mi bu? Durup durup bana, onun da tasallut etmiş olabileceğini düşünüyorsam da, aklım katiyyen yatmıyor. Neden? Çünkü dünyadan bihaberiz: zurefalığın adını bile duymamışım, ne olduğunu nereden bileyim? Onun için zannediyorum ki o, kocasının tevessül eylediği alçaklığa, muavenette bulunmuştur, ötesi benim evhamım. Gel gör ki gökyüzü gümbürtüden yarılır, karaağaçlara çatır çutur yıldırım düşerken, istikbalim aklıma geldikçe, içimi bir korkudur kaplıyor. Hasılı, o gecenin esrarını, İzmir'e göçünceye kadar, çözemedim. Evleninceye kadar, yâni. O da, umudumu kestiğim bir sırada, paldır küldür oldu ya!..

Rahmet demiştim, hakikat durmak bilmiyor: havada is kokusu, her taraf nem! Bir cuma sabahı, susadan bizim tarafa bir araba saptı; Allah Allah, kimseyi beklemiyoruz; bu tufanda kim yola çıkar: hayırdır inşallah! Yabancı değilmiş. Sarı Kâhya'nın dayıbaşısı, şımşırık varıp geldi; ama nasıl, iliklerine kadar ıslanmış! Kesecibaşı Çiftliği'nden bize, bir sandık getiriyor, bir de haber.

Sandığı, Emrullah Râci Bey İzmir'den yollamış, giyim kuşam için neyi gerek dolu; nikâhımız on güne kadar kıyılacakmış da, bir ayak evvel hazır olmalıymışım! Haber de bu! Esasında hem kızgınım, hem de küs; hiç oralı olmadım, surat bir karış, ocağın başında oturuyorum. Anamgil, ayıla bayıla, sandığı açtılar; gözlerini hırs bürümüş, elleri heyecandan titriyor. Allah için söylemeli, Kesecibaşı'nın damadı, gürlemesine gürlemişti: ömrümüzde görmediğimiz Şam ipeklileri, lâhûri şallar, ipek kadifeler, top top, birbiri ardınca sökün ediyor; endamıma uygun, hazır dikilmiş şehirli fistanları ki, her biri ağırlığınca altına bedel; dahası hamam takımları, fildişi sık tarak, sedef kakmalı nalın, gümüşten tas; en alttaysa, bana beş beşibiryerde, dedeme kösteği

burma altın şimendiferli saat, anamgile de birer kese çil gümüş! Bunlar, şu an derhatır edebildiğim kadarı, kimbilir daha neler çıkmıştı?

Hayat, böyle bedesten içine dönünce, bizimkilerde akıl mı kaldı? Başta Emrullah Râci Bey'le zevce-i muhteremesi Müzeyyen Hanım olmak üzere, Kesecibaşı hanedanına hayır dua ediliyor, rahmetli Hamdi Paşa'ya rahmet okuyorlar; gül gibi kızları, iki ortak üstüne, telsiz duvaksız bir pula gidiyormuş, ne umurları!

Haftasına nikâhımız kıyıldı. Müzeyyen ablamgil Ödemiş'e gelmiş, Râci Bey dedemi çağırtıyor; demiş ki böyle böyle, ben vâriyetli adamım, sen çulsuzun biri, kızı alacağım ama düğün burada olmaz, yakışığı yoktur, çiftlikte kına gecesi yaparız, sonra ver elini İzmir! Aynen böyle demiş, hilâfım varsa gözüm çıksın! Dedemin yüreğine ineyazmış, öyle anlattı, çok üzülmüştü fukara, ne yapsın fakirlik rezillik! Emrullah Râci Bey Şam'da bana, nikâhı kaşla göz arasına sığdırmayı, Müzeyyen ablamın şart koştuğunu söylemiştir: Kesecibaşı'nın biricik kızına, ortakçısının torunu 'ortak' gelir miymiş? Haysiyetine dokunuyor yani, o yüzden beni apar topar İzmir'e götürdüler.

Rahmet durmuştu, birkaç gün nefes aldık, ben de sevindim. Nikâhtan bir gün evvel, tekrar bastırmasın mı? Şu kadersizliğime bak! İnce ince sicim gibi yağıyor; dağları sis bürüdü, yollar çamur; ıslak koyunlar, birbirine sokulup kümelenmişler, mahzun; coban köpekleri, burunlarında kurt kokusu, dumanın içinde dört dönüyorlar. Nikâh sabahı, bir çeçen arabası kopup gelmişti; Sarı Kâhya, beraberinde Ferdâne'yi de getirmiş; helecandan, yüreğim nasıl çarpıyor anlatamam: nikâh için vekâletimi, Sarı Kâhya'ya verdim, şahidin biri Ferdâne, öbürü bizim yanaşma! Ferdâne'ye bakarsan, Kesecibaşı Çiftliği'nde, hazırlık gırla gidiyor: bir köçek kolu çağırmışlar, bir çengi kolu, ayrıyeten üç takım davul zurna! Hayretimi mucip olan, hazırlıklara Müzeyyen Hanım'ın bizzat nezaret etmesi; şaşmakta haksız mıyım, ama, beni ortaklığına layık görmüyorsa, nikâhımda işi ne? Neye layık gördüğünü, hayli ıstırap ve gözyaşı pahasına da olsa sonradan öğrenecektim; lâkin o dakika, boğazımda sanki bir yumruk, gözpınarlarım nemli, gece için süsleniyorum; daha doğrusu, Ferdâne'yle anamgil her yanımı

allayıp pulluyorlar; bense, kulağımda yağmurun yürek bayıltan şakırtısı, başıma konduğunu söyledikleri 'devlet kuşuna', sevineyim mi yerineyim mi, kestiremiyorum.

Olmasına, sevindiğim anlar oldu: akşam ezanı, meşalelerle atlılar, silah ata ata, beni almaya geldiler. Çeçen arabasında davul zurna, kıyametleri koparıyor. İnsan hoşlanmaz mı? Bütün bu âlâyiş benim için. Gören olsa da olmasa da, gelin alayımız, azametli bir alaydı doğrusu. Yağmur milletin içine işliyor, işlesin varsın, Kesecibaşı Çiftliği'ne ulaşıncaya kadar, susayı velveleye verdik; aşka gelen, bastı tetiğe, patır kütür silah sesleri! Hele dedem, sabah beri içtiğinden kafası yüksek, beşliyi çekip çekip dan dan boşaltıyor. Damlalar düştükçe cıs cıs, meşaleler kösülüyorsa da, hayret bir şey, yeniden parlıyorlar. Bilirsiniz, âdet gelinin atla gitmesidir, öyle başlamıştık, baktılar şumşırık olacağım, anamgilin yanına aldılar, iyi de ettiler: iki gözüm iki çeşme, bir temiz ağladım: akşam alacasında, meşalelerin yalazıyla parıl parıl atlar, silah sesleri, davul zurna, yağmur mağmur, ne bileyim, insanın içine gariplik çöküyor.

Bu minval üzere çiftliğe vardık ki, ne görelim: yağmur sebebine, düğün halkı cümbür cemaat, büyük hanaya doluşmuş: iğne atsan yere düşmez! Aşağı hayatta, koca koca lambaları duvarlara asmışlar, çengi kolu çıkmış ortaya, şakır şakır göbek atıyor: 'Benli' Kadriye, 'Cihanyandı' Melâhat diye paluze beyazı bir sürtük vardı, o, kaşları 'kazan kulpu' rastıklı, tanımadığım bir kız daha; duvarlarda, heyula gibi ufalıp büyüyen gölgeleri. Etrafları çepçevre, karı kızan; el çırpanlar, türkü çağıranlar, laf atanlar: ayak altında bir sürü çocuk! İçeri girmemizle, bir 'gelin geldi' vaveylasıdır koptu; tanısın tanımasın, olanca karı başıma üşüştüler, kimi sırtımı sıvazlar, kimi kucaklamaya savaşır; yol açacağım diye, Ferdâne, helâk oldu kızcağız. Neyse ki Müzeyyen ablam, neredeymişsin yetişiyor, hem ne yetişmek! Evvela şöyle bir gürleyiş gürledi, millet tıs!

"Tek durun be! Kızı boğacak mısınız?"

Açılıp yol verdiler. Merdivenin üst yakasında, upuzun dikilmiş, duruyordu. Havai maviyi pek sever, tepeden tırnağa maviler giymiş. Çakır gözlerinin saçtığı yalımları, yaldızlı yaldızlı,

uzaktan bile görmekteyiz. Merdivenlerden salınarak indi, salınarak yanıma vardı; sarılıp iki kulağımın dibinden hınzırca öptü. Nefesinin kokusundan, yine 'demlenmiş' olduğunu çıkarmıştım. Öpmesi de tuhaf, kulak memelerimi usulca dudaklarının arasına alıyor, ağzı sıcak ve ıslak. Üff, içim gıcıklandı be.

"Hoşgeldin Hatice!"

"Hoşbulduk, Müzeyyen abla!"

Hafif yan döndü, anamgile mi değil mi, anlayamadığımız bir şekilde;

"... siz de hoşgeldiniz!" dedi.

Anamgil; "... hoşbulduk, Müzeyyen Hanım!" dediler.

Sonrası, bildiğin köylü düğünü! O geceden, biri ne kadar hoş ise öbürü o kadar nâhoş, iki şeyi unutamam. Hoş olanı, tahmin edersiniz, oyuna kalkışım. Âdet bu ya, gelin de kalkıp oynayacak; kendimi buna hazırlamışım, kahpe analı Ödemişlilere, son bir defa döktürüvereyim de görsünler; ne var ki, Müzeyyen ablam tutturdu: "... zeybek oynayacaksın." Allah Allah, görülmüş şey mi canım, rica minnet vazgeçiremedik; üstelik, Ferdâne'nin düğününde oynadığım gibi, zeybek kıyafetiyle oynamalıymışım! Çarnaçar giyindim kuşandım. Soyunup giyindiğim sıra, karı gözleriyle beni yiyordu ama, serde cahillik var, anlamıyoruz ki! Esasında, geçen düğündeki oyunun tadı, benim de damağımda kalmıştı; hevesliyim yani; bir yandan bu hevesin dürtüsü, bir yandan gecenin heyecanı, 'levent endam bir efe' olmamla, çıktım oynadım: artık ne Ödemiş zeybeği kaldı, ne kıvrak zeybek; harmandalı marmandalı, hepsini sıraladık. Milleti kırıp geçirmişim, öyle dediler; hele Müzeyyen ablam cûş-u-hurûşa gelmiş, durup durup;

"... amanın efeme!" diye naralanırmış, "... kırk bir kere maşallah! Maşallah deyin karılar, nazar değecek! Elemtere fiş, kem gözlere şiş!"

İşin tadı, daha ben oynarken, kaçmıştı. Hayat göt kadar yer, oğul uşak it yavşak doluşmuş; soluklarının harareti yağmurun nemiyle karışıp, bir hamam sıcaklığı yapıyor mu sana? Oynadıkça terlemiş, susamışım; amanın dostlar, bana bir yudum su! Mandıraya geldikleri gece nasıl dayadıysa, Müzeyyen ablam elindeki

kupayı, sakalıma öyle dayıyor. Lâkin maymun gözünü açtı, içmeden kokusunu bir alıyorum; sulu mulu ama verdiği rakı, hiç içer miyim, elimin tersiyle usulca ittim; kalgıyıp, öte yakadan Ferdâne'nin uzattığı kupayı aldım, kana kana içtim. Vay sen misin alan? Vay sen misin içen? Müzeyyen Hanım hiç ses çıkarmadı ya, anlayan ne kadar içerlediğini hâlinden anlar, suratından düşen bin pâre oluyor. Oyun esnasında, bir mi iki mi, kupasını tekrar uzatacak oldu; her uzatışında, oyun bahanesiyle teklifini savuşturdum. Artık görmeli, kaplan gözleri birer ateş çukuruna dönmüş, dipleri lâl kırmızı, üstünde ağulu mavi marsık alevleri hâreleniyor; kirpikleri, birer ok; suratını şöyle yan dönüyor ki, abovv, bilenmiş balta; çenesinin kıvrılışından, kazma dişlerini gıcırdattığı, âşikâr.

İnadımı kıramayınca, üstelemedi. Çalgıya, "iki hava daha çalın, susun" demiş, bıraktı yukarı çıktı. Rahatlayıvermiştim, o iki havayı kuşlar gibi hafif oynadım; nasıl coşturduysam, çengiler bile fırlayıp oyuna katıldılar; karşılıklı şakırdayarak bitirdik. Henüz oturmuş, soluklanıyorum; Angelika tepemde peydahlanmasın mı? 'Hatırlı' misafirlere, yukarı hayatta, ayrı sofra kurmuşlar; Müzeyyen Hanım çağırıyormuş, 'ortağını' onlara gösterecek! Bana kalsa, öldür Allah gitmeyeceğim; anamgil bastırdı, huysuzluk etme dediler, ayıptır mayıptır lafları, hâsılı çıktım. Keşki çıkmaz olaydım, nâhoşluk işte orada meydana geldi.

Yukarısı, aşağı hayatın tersine, sessiz ve sakindi. Ödemişli bey karıları, İzmir'den misafir hanımlar, gümüş sinilerin etrafına bağdaş kurmuş, yemek yiyorlar. Kaydurbanın* üstünde, iki karpuzlu lamba; merdiven ağzından, aşağıdaki kalabalığın uğultusu. Angelika, fısıldaşan misafirlerin arasından geçirip, beni hayata bitişik odaya götürdü. Büyük hanımın odası deriz, içinde gusülhanesi olan, sedirli medirli bir oda. Orada müstakil bir sofra kurulu, başına Müzeyyen Hanım kaykılmış, beni bekler. İçeriye girmemle, at gibi gülümsedi:

"Hatice" diyor, "... seninle kavlimiz böyle miydi? Ha?"

Sesi, mırıl mırıl. Cevap vermedim, eliyle buyur ettiği yere

*) kaydurba: büfe.

oturdum. Oyundan, hâlâ nefes nefeseyim, soluğum boğazıma sığmıyor. O, Angelika'yı bir baş işaretiyle gönderip, dargın bir sesle diyor ki:

"... hani mûti olacaktın? Herkesin ortasında ikramımı nasıl reddedersin? Ha, söylesene!

Sustu. Zaptedemediği bir öfkeyle, bağırarak ekledi:

"... âleme rezil rüsvay oldum."

"Kusura bakmayın! Alışmamışım, bana yaramıyor."

"Sus! Sana ne yarayacağını ben bilirim."

O bilirmiş! Her şeyi o bilir zaten, biz dağdan inme yörük kızıyız. Ah doktor, ne ceberrut karıdır, nasıl tahakküm eder, imkânsız, tasavvur edemezsiniz! Bakmayın insan içindeki o kibar hallerine, sahte tevazuuna, onu yalnızken görmeli, yâni mahremiyetinde, elinde kamçı halayıkları döverken! Nitekim, elime zorla tutuşturduğu kadehi, ağzımı açmadan lâkin azimkâr bir ifadeyle siniye bırakınca, bir an, neye uğradığımı anlayamadım: o fırıncı küreği eliyle, suratıma şamarı indirmişti. Şöyle sarsılmışım, darbe o derece şedit ki hâliyle sarsılacağım; tokadın indiği yerde, sol yanağım yanıyor; can acısı, öfke ve acizle, ona nasıl baktıysam; kaşlarını çatıp, yeniden elini kaldırdı; kelimeleri dişlerinin arasında eze eze, diyor ki:

"... öyle güre kedi gibi bakma kız, şimdi bir daha indiririm!"

İndirirdi de. O gecenin nâhoş hatırası budur. Tabii, yemek memek yiyemedim: lokmalar, boğazıma dizilip kalıyor. Ağlayacağım, kibirime yediremiyorum. Velhasıl, vaziyet kötü! Neyse ki o, birkaç kadehi üst üste devirince, yumuşadı. Tekrar, pınar şırıltısını andıran, tatlı sesini buldu. Neler anlatıyor, neler: hiç ama hiç kusura bakmamalıymışım, fevkalade fevri bir kadınmış, ne yapsın elinde değil, celallenip aniden parlıyor! Hakikatte beni ziyadesiyle sevmiş, üstüne 'kuma' gidişime razı gelmesi bundan; yoksa, dünyayı yıkarmış alimallah, Kesecibaşı'ların hanedanına ortakçı kızı yakışır mıymış; ama Ferdâne'nin düğününde beni, efe esvabıyla zeybek oynarken görmüş mü görmemiş mi aklı başından zıplayazmış; içinden demiş ki: aman Rabbim, bu geyik misali kız kimdir, madem ki Râci Bey bir hayr-ül halef ister...

Arkasından başladı mı güzelliğimi vasfetmeye! Aa pek dilli-

dir, ağzı laf yapar, hani ağzından bal akıyor derler ya, öylesi. Meğer ben neymişim? Onu dinledikçe, şaşırdım kaldım. Istılahlı konuşuyor, o zamanlar zırcahil olduğumdan, yarısını kavrayamıyorum; olsun, kavradığım kadarı göklere çıkarıldığımı anlamama yetiyor. Bir zaman gözlerin diye tutturdu, o ne umman yeşiliymiş de, insanın içinden derya diyesi geliyormuş, fazlaca baktın mı maazallah başın döner, içine düşüp boğulurmuşsun! Bak bak bak, ne baştan çıkarıcı laflar! Bir zaman, kıvraklığıma takıldı. Kıvraklığım demem lafın gelişi, ağzı sulana sulana medh-ü-sena eylediği, haddızatında vücudum; bahusus göğüslerimin ufak ve dik oluşu, kalçalarımın inhinası vesaire.

Utanmaz mıyım, başımı önüme eğmişim; o hiç utanmıyor, sokuldukça sokuldu, nefesinin anasonlu sıcaklığını, ikide bir yüzümde hissediyorum. Bir ara eliyle çenemden yakalayıp başımı kaldırdı. Göz göze geldik. Gözleri telli sarı parlıyorlar, hilâfsız kaplan gözleri. Burun delikleri, hafif hafif titriyor. Allah Allah, bu karıya bir hal oldu ama, ne? Saflık parayla pulla mı, herhalde rakıdan diye düşünüyorum; üst üste, kaç kadeh yuvarladı. Ancak, o koca dişleriyle, dudaklarımı kavramak için savlet edince ayıldım. Çığlığı basmamla, ayağa fırlamışım...

İzmir benim hicranım oldu, 'gâvur' İzmir!

O güne kadar, ömrüm dağda bayırda geçmiş; bırak şehri, doğru dürüst köy kasaba görmemişim: Ödemiş'e inmişliğimiz, alt tarafı iki üç seferdir; Adagide'ye, bilemedin beş: İzmir'e varınca, tersim dönmez mi?

Vakit, akşam ezanı. Frenk Mahallesi'nden Konak'a gidiyoruz. Kupanın camından, ne gördüysem şaşıyorum. Ziya bolluğundan zaten şaşkına dönmüşüm ya, onu sayma, esas beni serseme çeviren, kalabalık, atlı tramvaylar, bir de deniz vapurları. Hepsini ilk görüyorum. Yağmur, sinsi sinsi yağıyor. Aldıran kim? Ahali kahvelere doluşmuş, zevkinde safasında; kimisi mağaza mağaza gezmektedir, kimisi faytona kaykılmış, seyran sekiyor.

Aralarında kaş göz ederek, Müzeyyen Hanım'la Emrullah Râci Bey, hâlime gülüyorlar. Gülmezler mi? Ben de olsam, gülerim. Üçümüz aynı arabadayız, yakışanı bu, kocayla karıları elbet aynı arabaya binecekler. Angelika, eşyalarla bir başkasında. Râci Bey, lendûha mendûha, ummadığım bir nezaket gösterdi. Nikâhımız kıyılmış, şer'an karısıyım; hal-ü-etvarından bunu isdidlâl etmek, gayr-ı kaabil. Himayekâr davranıyor, kızıymışım gibi demeye dilim varmaz, şefkat hisleriyle merbut bulunduğu, yakın bir hısımıymışım gibi. Hoş, Müzeyyen ablam da farklı; o çakır gözleri yüreğime dehşet salan, mütecaviz kaplana benzemiyor hiç; adeta başkası, edep erkân nedir bilen, kerliferli bir hanımefendi: sesini yükseltmeden, mırıl mırıl konuşuyor; her yeni gördüğüm şeye hayret sayhaları attıkça makûl bir şekilde beni ikaz ediyor; diyor ki sözün gelişi:

"... kendini alıştır Hatice, gördüklerin göreceklerine nispeten, hiç mesabesindedir; sen Emrullah Râci Bey'in zevcesisin, vekârını muhafaza eylemen, şart-ı evvel: hayretinden ölsen, hissiyatını âşikâr etme!"

Yahut: "... bu geçtiğimiz Kordonboyu, solumuzdaki şu ziyadar bina yok mu, orası Kramer Palas, meşhur otel, fevkalade nezih bir yerdir; şurası Klonaridis, şu da Corso Kahvesi oluyor..."

Kesecibaşı'ların oturduğu konak, Beyler Sokağı'ndaydı: Arapfırını'na doğru, koskoca bir berhane; arkası hapishaneye müteveccih, az ilerinde Gureba Hastahanesi. Sokaktan dosdoğru selamlığa giriliyor, harem içerlek, aralarında havuzlu bir avlu, orası çiçekliktir, haremin arkasıysa, bütün ağaçlık: turunç ağaçları, nar ağaçları, bir iki erik, sellokalar.* Gelir gelmez, bunları fark etmem, mümkün mü? Kat'iyyen! Hem yol yorgunuyum, hem şehir şaşkını! Hatırlayabildiğim, irili ufaklı bir halayık güruhunun, başlarında Şöhret Kalfa'yla, bizi istikbale çıktığı. Emrullah Râci Bey'i selamlıkta bırakıp, cümbür cemaat hareme geçişimiz. Alışkanlık işte, kapaklı sepetlerden birini almışım, kızlar tehâlükle üzerime atıldı:

"Allah aşkına bırak hanımabla, biz taşırız!"

Taşıdılar da, haberimiz olmadı. Angelika'nın nezaretinde, sandıklar, sepetler, hurçlar, usulü dairesinde hareme nakledilmiş; Müzeyyen ablamınkiler onun dairesine, benimkiler benim daireme. O esnada biz, aşağıdaki büyük çinili salonda, yorgunluk kahvesi içiyoruz. Biz dediğim, Müzeyyen Hanım'la ben, evin hanımları. Karşımızda Şöhret Kalfa, elpençe divan durmuş, gaybubeti sırasında konakta olup bitenleri, Müzeyyen Hanım'a aktarıyor. Hassaten, Sâlise Hanım'ın 'kırdığı cevizleri.'

"... üç kabul günü tertipledi, her seferinde yedi sekiz kokona saydım, düzgünlü rastıklı karılar, aralarında Rumca konuşuyorlardı..."

Yahut: "... çıkıp çıkıp gidiyor, nereye meçhul. Aşağıya bir emir. Andon kupayı hazırlasın, bindi mi yallah! Allahını seven tutmasın! Andon'a, nereye götürdüğünü soracak oldum, teres beni azarladı..."

Müzeyyen ablam, Sâlise Hanım'ın her hareketiyle alâkadardı. Anlatılanları, kesif bir dikkatle dinliyor; arada bazı sualler, en ince teferruata dair. Öbür 'ortağını' kıskanıyor mu? Sâlise Ha-

*) selloka: akasya ağacı.

nım'ı ben de merak ediyorum, merakım mâzur görülmeli, filhakika artık benim de ortağımdır. Marûzatını bitiren Şöhret Kalfa çıkınca, Müzeyyen ablam bana döndü, kaşlarını çatarak dedi ki:

"... Ödemiş'teki tembihimi, zinhar aklından çıkarma! Vallahi gözlerini oyarım! Sâlise karısından uzak dur, suret-i kat'iyede yüz verme ona!"

Boynumu büktüm: "Aa, hiç unutur muyum!"

Sâlise Hanım'dan uzak durmalıymışım, hıh, bu ne takyidat, bu ne tembihat böyle? Kadının suratını görmüş olsam, yüreğim yanmayacak! Halbuki Müzeyyen Hanım, ef'al ve hareketiyle, nasıl ondan uzak durmam icabettiğini, pekâlâ belli ediyor. 'Kimi kimden kime, edeyim şekvâ', doğrusu şaşırdım. O geceden beri, küsüz. Üzerime savlet edince, çığlığı basıp ayağa fırlayışımı bağışlamadı. Karı mutlak itaata alışmış, itiraz oldu mu, aklı başından çıkıyor. Renk vermedi, hemen o yumuşak ve kibar hallerini takındı ama, içinden diş bilediğini sezmiyor muyum sanki? Bütün ümidimi, Emrullah Râci Bey'le gerdeğe girdiğimizde, keyfiyeti kendisine anlatıp, muavenetini istemeye bağladım. Tabii o tarihte, aralarındaki danışıklı dövüşten bihaberim, kocamın fikrine girip, Müzeyyen Hanım'ın izhar etmekten geri durmadığı gayr-ı tabii temayülleri hususunda, onu ikaz etmeyi bile düşündüydüm. Ne kadar bönmüşüm!

Sâlise Nâlân, haremde görünmüyor. Meğer o, selamlıkta yaşarmış. Kırk yılda bir icabedecek de, Angelika'yla yahut Şöhret Kalfa'yla ziyafet tertibi veya âyin-i cem mevzuunda konuşmaya gelecek. Ekseriya onları selamlığa, pek olmazsa havuzlu avluya çağırtıp, işini yine hareme uğramadan halletmeyi biliyor. Karşılaşmamız, bu sayede olmadı mı? Yazdan kalma bir gün, gökyüzü İzmir'in üstünden, mavi bir su gibi akıyordu. İçerlerde oturulur mu? Hava alayım diye, avluya çıktım. Havuzun fıskıyesi pek revnaklı, seyrine doyamıyorum. Kasımpatları dersen, salkımsaçak açmışlar: gizli mor, pembeli eflatun, savruk beyaz. Sâlise Hanım, Şöhret Kalfa'yla görüşmekteymiş, beni fark etmesiyle sokuldu; ağzı bir mintan düğmesi, ön uçları olur olmaz yükselen kaşları birer solucan, çetrefil konuşuyor, muhacirler öyledir ya!

Beni tepeden tırnağa teklifsizce süzüp, dedi ki:

"... demek yeni kurban sensin, öyle mi? Vah yavrum vah, pek de küçücek imişsin!.."

Vallahi, yalan söylüyorsam ekmek çarpsın, aynen böyle demişti doktor! Demez mi, keyfiyete muttâli, Emrullah Râci Bey'in esas karısı o, aralarında lafı elbette edilmiştir. Zavallı ben, konağa varalı üç gün olduğu halde, kocamın niye ortalarda görünmediğini merak edip durayım, o meselenin bütün esrarına vâkıf, merhamet izharı esasen bu sebebe dayanıyor. Söylediklerine bir mana verememiş, görünüşünden hayrete düşmüştüm. Bir kere, giyimi kuşamı, aynen 'gâvur karılarının' giyimi kuşamı; başı açık, saçlarını onlar gibi kestirmiş; suratı, onlar gibi boyalı. Kefereye bu mertebe benzer bir Müslüman karısını, müddet-i ömrümde ilk sefer görüyorum, şaşarım zahir. O bunu fark etmezden geldi, aynı teklifsiz nezaketle 'hoşgeldin' dedi; Şöhret Kalfa'yla yarıda bıraktığı mubaheseye döneceği sırada, dudaklarını büze büze, aynı cümleyi tekrarladı:

"... vah yavrum vah, pek de küçücek imişsin!"

Buna içerlemiş miydim? Çocuk aklı! Kendimi evli barklı karı görmüyor muyum, ondan nâşi. Şöyle bakarsan haklıyım, haremde şahsıma daire ayırmışlar, şahsi hizmetime iki halayık bakıyor: herhangi bir arzumun ânında is'afı için, ufacık bir işaretim kâfidir. Halayıklardan birine iyice kanım kaynadı, burnu 'hırızmalı' bir Habeşi bu, o kadar sessiz bir kız ki evvela dilsiz sanmıştım. Evet doktor bey, iyi bildiniz: şu esnada aşağıda 'Madam' Kathina'yla bulunan odur; gel vakit git vakit, mahrem-i esrarım olan Dürdâne!

O günlerde Müzeyyen ablam onu kamçılamıştı. Güya Şöhret Kalfa'ya karşı gelmiş, insafsız karı –olacakları bildiği halde– yemeyip içmeyip, gammazlıyor. Dürdâne hiçbir şey çıtlatmamıştı. İkindi üzeri sandık sepet yerleştiriyoruz, Angelika pürazamet yukarı geldi, Müzeyyen Hanım çinili salona çağırıyormuş! Elimizde ne varsa bırakıp, filhal çıktık: aşağıdan şak şak sesler duyuluyor ama, ne sesi? Angelika ineceğimiz sırada, çağrılma sebebini izah etti: âdet üzere Müzeyyen Hanım, gaybubeti esnasında kabahat işleyen kızları tecziye ediyormuş, orada hazır bulunmak mecburi. İndik ki aaa, bir de ne görelim, olanca halayık orda, aralarında

Müzeyyen ablam bilenmiş balta gibi adeta parıldıyor: herkeste surat bir karış!

Ben henüz, ne tecziyenin ta Ödemiş'te kulağımıza çalındığı gibi sahiden kamçıyla yapıldığından haberdarım, ne de Dürdâne'nin kamçılanacak kızlar arasında bulunduğundan; onun için, manzarayı görür görmez, yüreğim hop etti: Şöhret Kalfa, elinde yağlı kamçı; güçlü kuvvetli iki seyisin tuttuğu bir halayığın çıplak sırtına, şak şak indiriyor. Yukardan işittiğimiz, meğer buymuş!

Usul aynen bâki ve câridir, hâlâ sürüp gidiyor. İlk evvel, kabahatlinin işlediği cürüm aleniyete dökülür, Müzeyyen ablam münasip bir ceza keser, on kamçı beş kamçı filan. Bu işi benim de yaptığım oldu ya, neyse! Bilahare bizzat o, o olmazsa Şöhret Kalfa veya Angelika kamçıya davranıp, başlar vurmaya! O gün sırada, iki kız daha varmış, Dürdâne üçüncü. Şöhret Kalfa, sırtlan gülüşüyle onu çağırınca, ne hâle girmiş, nasıl tevahhuşla bakmış olmalıyım ki; Müzeyyen ablam hemen kaşlarını devirdi, tehditkâr tehditkâr başını salladı. Dürdâne'nin suçunu sonradan öğrendim, Şöhret Kalfa azarlayınca muanniden sükût etmesiymiş, müspet menfi yani cevap vermiyor, dik dik karının suratına bakıyor. Diyeceksin ki kızın tabiatı bu, doğru, doğru ama gel de anlat: ille aşağıdan alıp yaltaklanmasını, el etek öpmesini istiyorlar. Hiç unutmam, Müzeyyen ablam on kamçı ceza kesmişti, kamçıyı bu sefer Angelika aldı, Dürdâne'nin sırtını açtılar, vur emrinin çıkmasıyla da...

Lâkin kız inat, yağlı kamçı çıplak etine ıslık ıslığa dolanıyor, mübarek çıt çıkarmıyor. Ne ağlama, ne bağırma! Sanki onu değil, bir ağacı dövüyorlar. Benim yüreğimin yağı eridi; belinden memelerine doğru, kanlı kızıl kamçı izleri, yol yol gözüme iliştikçe, başım dönüyor. Ay şimdi bayılacağım! Halbuki, Müzeyyen ablam, Dürdâne'nin anut sükûtu karşısında, hiddetinden tir tir titriyordu. Nedamet getireceğine, âsilik ettiğine hükmetmişti. Bu sükût bir küstahlık, ona bir meydan okuma telâkki edilmeliymiş! Çakır gözleri, telli şimşekler çaka çaka, yumruklarını sıkıp, Angelika'ya bağırıyor:

"Daha hızlı vur, daha şedit! Allah yarattı deme, gebert şunu!"

Yahut: "... on kamçı mı? On kamçı kifayet etmez, böyle küstah bir domuza fazlası müstehaktır: on beş olsun, hatta yirmi!"

Sonunda dayanamayıp, kamçıyı Angelika'nın elinden kaptı; gözlerinin çakırı dönmüş, suratı balta gibi bilenmişti: basbayağı sinkaflı erkek küfürlerini ardı ardına dizerek, kamçılamaya bizzat girişti. Nasıl hırsla vuruyor, görmeli.

"... seni dinini imanını yedi sülalesini s... kaltağı, seni Habeş süprüntüsü, ne sıfatla bize kafa tutuyorsun ha? Şimdi seni suda s..... sıpaya çevireyim de gör..."

Aman Rabbim, kızı öldürecek! İçimden Dürdâne'nin ağlayıp sızlaması, ayağına düşüp af dilemesi için, dualar ediyorum; lâkin o da inat, gık demiyor. Takattan kesilip bayılmasaydı, Allah bilir daha kaç kamçı yiyecekti. Kanrevan içinde olduğu yere yığılınca, Müzeyyen ablam vahşi bir sürûr, muzaffer bir ihtirasla, gözlerini gözlerime dikip dedi ki:

"... bana itaatta kusur edenin akıbeti budur, hepinize ders olsun!"

Deyişinden bakışından, o günkü tecziyenin, az çok bana gözdağı vermek maksadını istihdaf eylediğini, fehmetmedim mi? Etmez olur muyum a doktor bey, elbette ettim; inadına gibi, lâkin ne yapıyorum: Dürdâne'yi 'kız odalarına' göndermeyip, daireme taşıttırıyorum. 'Kız odaları' haremin çekme katındadır. Upuzun koridor, iki sıralı bir sürü oda; halayıklar, orada yatıp kalkarlardı; hasta masta oldular mı, orada bakılırlar; konağın göreneği bu, esasında Dürdâne'yi âcilen oraya sevk ettirmek bir zaruret ama, dinleyen kim? Şöhret Kalfa, bundan hiç hoşlanmadı, aklı sıra beni ikaz ediyor: Müzeyyen Hanım işitirse pek hiddet edermiş, cezalı bir halayığın yukarıya çıkarıldığı hiç görülmemiş de!.. Şöyle dikilmişim, o hanımefendiyse ben neyim, bu konağın çiçeği burnunda hanımı değil miyim, tez kızcağızı daire-i mahsusuma taşıtınız, küçük odada yatsın, icabederse Müzeyyen ablama ben cevap veririm! İşte o kadar! Gönülsüz de olsa isteğimi yerine getirdiler. Dürdâne'nin hâli, yürekler acısıydı: kamçı izleri şahrem şahrem, sırtı yol yol yarılmış; bir vakit kendine gelemedi fukara; neyse ki cıva merhemi, yakı makı, bir haftada ayağa kaldırdık;

minnet borcunu asla unutmadı, o gün bugün bana bir köpek sadakatiyle merbuttur, şimdi öl diyeyim, şuracıkta ölür.

Kim, Müzeyyen ablam mı, o dakika yetiştirmişlerdir, duymaz olur mu; lâkin bâriz bir aks-ül-amel göstermedi: kurnazlığından! Ben tetik üstündeyim, beyliğe bok sürmüyorum ama, yüreğim üç buçuk atıyor: yabancı bir şehir, yabancı bir ev, yabancı bir muhit; ne kadar ekini belirsiz etmeye çabalarsam çabalayayım, maazallah ufacık bir açık verirsem, yandım! Hele yağmurlu günlerde, içimi kasvet basıyor. İş yok güç yok, otur pencerenin önüne, ıslak kumruların mahzun dalgınlıklarını seyret; kocam olacak zat, lûtfedip gelir mi diye, bekle! Encâmımı hiç iyi görmüyorum, nasıl görebilirim, haremin hariciyle bilcümle irtibatım kat'edilmiştir; bir mahpustan farksızım, adeta bir esir; yalnızca açık havalarda, havuzlu bahçeye çıkıp, az buçuk çiçeklerle oyalanıyorum: kasımpatları dehşet, etraflarına bir renk ve koku cümbüşü dağıtıyorlar; ya fıskıye, onun alâim-i sema renklerine baktıkça, gönlüm ferahlıyor. Arada sırada, 'kızlarla' oyun çıkartıyoruz, ip atlama, körebe filan. Tabii, derslerden baş alabildiğim takdirde.

Dersler, bir âlem. O zaman, niye iktiza ettiğini, vallahi idrak edememiştim. Fevkalade canım sıkılırdı. Bilâhare, çok faidesini gördüm. Angelika'yla musiki meşk ediyoruz: karşılıklı oturur, 'düm tekâ düm tek' diyerek, saatlerce diz döverdik. Hınzır gâvur, bıyık altından gülüp, mahsus beni şaşırtan sualler tevcih eder; cevapları birbirine karıştırdım mı, mahza keyif duyardı. Ehl-i keyif karıydı ha, bilmem söylemiş miydim? Çok da malûmatlı. Bir kere çalmadığı çalgı yoktur: ud, keman, kemençe, cümbüş vs. Müzeyyen ablam nedense bana cümbüşü münasip görmüş; bir kuşluk vakti o, elinde 'cedit' yeni bir çalgı, daireme çıkageldi; o günden itibaren, nasıl tutacağımdan nasıl çalacağıma, **min'el bap ve il'el mihrap,*** her şeyini öğretti. Sayesinde mızrabım kuvvetlidir, siz de takdir eylemiştiniz ya...

Emir büyük yerden, ayrıca bana konak âdâb ve erkânını, tedris ediyor; kibar mehafilde mer'i, âdâb-ı muaşeret usul ve kavaidini! Müzeyyen ablamın, üzerinde müfrit bir hassasiyetle dur-

*) min'el bap ve il'el mihrap: a'dan z'ye...

duğu, mevzu bu; bense dağda bayırda, başıboş hareket etmeye alışmışım, zapt-ü-rapt ruhumu çok fena sıkıyor. Müteaddit defa, hafakanlar bastı; Angelika derhal fark edip, dersi bırakır, çay molası veririz. Yine de boş durmaz ama, dumanı karanfil kokulu bir cıgara mı tellendirdi, çay mı içiyor, kulak asma; o şekerli Rum Türkçesiyle, araya, telaffuzunu bir türlü beceremediğim tumturaklı nezaket cümleleri sokuşturur; peşi peşine, defalarca bana tekrarlatmaktan usanmaz. Çayımızı yudumlar dururken, yerinden kalkmasıyla; usulüne uygun nasıl temenna edileceğini, nasıl el etek öpüleceğini, bana şahsen gösterdiği ziyadesiyle vâkidir. Angelika, Müzeyyen ablama hürmette kusur etmezdi; fakat nedense muğber durur, kinâyeli konuşur. Dedim ya, aralarından bir serencam geçmiş, böyle şeyler unutulmuyor. Şam-ı Şerif'e intikalimiz kat'iyet kesbedince, mazeret beyan edip bu yüzden gelmedi. Allah da biliyor ya, onu sevmezdim; sonraları aramıza husumet de girdi, ama nankörlüğü sevmem: öldüyse toprağı bol olsun, yaşıyorsa kulakları çınlasın; hayatın hakikatını bana o öğretmiştir, insan içine çıkmayı, rabıtalı konuşmayı, daha neleri.

Haftada üç gün, cumartesi pazartesi perşembe, boynumda cüz kesesi, sanki mahalle mektebine gitmekteydim. Kıraat ve imlayı, Müzeyyen ablam deruhte etmişti; benimle bizzat meşgul oluyor. Yalnız kıraat ve imla mı, sarf, nahiv, inşad vesaire. Sırası düştükçe ilâhiler söyleyip, nefesler okuyoruz. Ezkaza geciksem, hemen kızları koşturup çağırtır; odasına girerim ki, kaşlarını fena halde çatmış, şedit nazarlarla beni tedip ediyor. Her seferinde ayaklarım birbirine dolaşır, kalbim güp güp atar; hele o divanda, dirseği üzerinde doğrulup da otur demez mi; benimkisi artık oturmak filan değil, basbayağı yıkılmak! Düşünüyorum da, şimdi o telaşım tuhafıma gidiyor. Ne vardı sanki korkacak? Muhtemelen, dairesinin ihtişamı da, üzerimde müessir olmuş; murassâ tavanları, nâdide eşyaları; nice sonra iksir kokusu olduğunu öğrenebildiğim, tatlı ve sinsi, tahammür etmiş meyve kokusu!

Vakıa şimdiki de oldukça şatafatlıdır, dünyanın masarifini ettiler ama, nerde eskisi, nerde bu: o daire, hakikat muhteşemdi; anası döşemiş dayamış, yani paşanın haremi! Anlayışım saraylı imiş, eh, görgüsü göreneği ona göre, tabii dairesi de: etraf silme

ipek, kadife, sedef ve yaldız; telkâri şamdanlar, billur konsol lambaları, karafakiler, bilmem kaç çeşmibülbül; müzehhep kitaplar ki, kısm-ı âzâmı nâmdâr hattatların elinden çıkma eserlerdir, kiminin tezhibine hayran kalırsın, kiminin ebrûsuna! Bütün azm-ü-kararıma rağmen, bu debdebeye mukavemette müşkilat çektim; bunu, hulûs-u kalple itiraf ediyorum. Esasen Müzeyyen Hanım, 'büyük haseki' halleriyle beni tezlil ediyordu; konağın dağdağası, dairenin şaşaası buna inzimam edince, mukavemetim tedricen azaldı. İnsan rahata tez alışıyor, zor vazgeçiyor. Kesecibaşı konağındaki o ilk aylarımı, el'an hasretle hatırlarım. Demek mes'ud imişim. Yoksa saadet dediğimiz, münhasıran derhatır eylemek midir?

Beraber, hoşça vakit geçirirdik. Yanında, iyi kötü, oyalanıyorum. Defteri kalemi bıraktık mı, bıraktık, artık o anlatır. İki lafının biri, eğer ben arzu edersem, dünyaların 'ikimizin' olacağı! Kesecibaşı konağının 'sultanı' olmakla kalmaz, bütün mülk üzerinde saltanat sürermişim! Daha neler diyor. Yanılıp, sebebini sormayayım, cevap hazır; üstelik, gizlisi saklısı kalmadı, âşikâre söyler: hanidir 'gönlüne taht kurmuşum', 'rüyalarına girmediğim' gün mü varmış? Huysuzlandığımı sezdi mi, zeki karı, lafı derhal başka mecraya döker; tercihi de beni övmek, güzelliklerimi vasfetmek! Artık ne 'ebrûli nazarlarımın hânümân yıkan tesiri' kalır, ne 'mevzun vücudumun gazelleri kıskandıran çâlâklığı.' Maksadını elbette biliyorum, ama kadın kısmı iltifata bayılır, hoşlanıyorum da! O böyle beni medh-ü-senâ eyledikçe, gam ve kasvetimin dağıldığını, dünyayı tozpembe görmeye temayül ettiğimi hissediyorum. Bunda muhakkak çok şeyin dahli olmalı: ilk evvel, nikâhım kıyıldığı halde, kocama bir türlü sahip çıkamayışımın; İzmir'e geldik, adam kayıplara karıştı, yüzünü gören cennetlik! 'Taze bir gelin', söyleyin Allah aşkına, bundan müteessir olmaz mı? Olur tabii, nefsime olan bütün itimadımı kaybettim. Dahası, haremde idameye mahkûm bulunduğum inziva, sinirlerimi tahrip ediyor, hele bu inzivanın sıkı bir zapt-ü-rapta bağlanmış olması! Hâsılı, Müzeyyen ablamın nüvazişlerini, git git, daha müsamahakâr bir gözle görmeye başladım, evet! Hiç değilse, lafzen badema serbestti, gönlünce konuşuyordu. Fırsatı kaçırır mı hiç, bundan bilis-

tifade, iksir ikramına kalkışmasın mı? Bittabi reddedemezdim: meğer rakıdan betermiş!

O ikindi üzeri, bütün belâgati üzerinde, kıraat imla hitama ermiş, Bektaşi nefesleri okunuyor. Yaldızlı sarı kirpiklerini aralayarak, sitemkâr bir nazarla yüzüme bakıp, dedi ki:

"... vallahi, şu tatlı sohbetimizi, birer fincan iksir, nasıl da revnaklandırırdı! Kâfir, gözümü öyle korkutmuşsun ki, cür'et dahi edemiyorum."

"İksir mi? O da nedir, Müzeyyen ablacığım?"

"... senin de, dünyadan haberin yok, Hatice! İksir dediğim bir şurup, Frenk şurubu: meyveleri tahammür ettirip yaparlarmış, vişneyi, portakalı filan. Hele nanelisi pek nefis oluyor."

Bir yandan da, sedef kakmalı dolaptan, sürahiyle fincanları çıkarıyor. İksirin şöyle şişede duruşu, pek masum: filhakika nane rayihalı, tatlımsı, şuruba benzer bir içkidir, kefere likör tesmiye edermiş, rengi cam yeşili, bayağı gözleri okşuyor. Müzeyyen ablam, ne domuzdur o, itimat telkini için, bana evvela koklattı (mis gibi nane kokusu), saniyen tattırdı (nev'ama şurup); aldığım tek yudum, yüreğime ferahlık verdiği kadar, göğsüme hoş bir hararetin yayılmasına sebep oldu. Birkaç yudum almakta beis görmedim. Kaşla göz arasında o, ilk fincanı yuvarlamıştı. Birkaç yudum daha derken, bir an oldu ki aaa, bayağı sarhoşlamışım: olura olmaza gülme arzusu, tehlikeli bir lâkaydi, nâmütenahi müsamahakârlık! Etrafımdaki billurlar gümüşler adeta erimiş, cıva gibi akıyorlar; ipeklilerin şavkı, öylesine kesafet peydah etti ki, parıltısından gözlerim kamaşıyor; daha garibi, belli belirsiz bir ağlama ihtiyacı duyuşum; başımı birinin omuzuna yaslayıp, himayesine iltica eylemek!

Bu arada Müzeyyen ablam başımı açmış, saçlarımı okşuyordu. Umursamadım. Hoşlandım hatta. Okşamakla iktifa etmedi, dudaklarını hafifçe değdirerek, öpmeye koyuldu. Aldırmadım. Bundan da hoşlandım. Soluğu, kulağımın ardından enseme, bir kürek ateş gibi boşalıyor; bundan da, haysiyetşiken bir haz duyuyorum; mucib-i endişe bir rehavet, bir kendimi kapıp koyverme! Vaziyetin vehametini o, koskoca eliyle sol göğsümü kavrayıp, iri dişlerini kulak mememe geçirince kavradım. Olanca kuvvetimi toplayıp, onu itmişim; muvazenesini kaybedip düştü. Beklemi-

yordu muhtemelen. Sürahi devrilmişti. Zehir yeşili iksir, halıya koyu bir kan gibi yayılıyor, bir hilkat garibesinin kanı.

O dakika fırlayıp kaçmalıydım, biliyorum; sarhoşluk elimi ayağımı bağlamış, davranamıyorum ki! Müzeyyen ablamın, o katır gövdesiyle, bu kerte çabuk toparlanacağını kim umar? Toparlanmakla kalsa iyi, suratıma sağlı sollu iki şamar, arkasından yakası açılmadık erkek küfürleri:

"... kız orospu, seni daha ilk gün yatırıp, metazori s.... diye mi böyle yapıyorsun? Sana insan muamelesi edende hata, senin gibisini eşek gibi ayakta s....."

Üçüncü bir şamar yanağımda şaklayınca, can havliyle mukabele etmişim. Sen misin eden? Bu onu çileden çıkardı: tekme tokat bir saldırış saldırdı ki, ciddi ciddi, can telaşına düştüm. Samur kaşlarını çatmıştı, çakır gözleri par par yanıyor; nefesi, boğazına sığmıyordu; o kartoloz sesini bulmuş, artık küfürün bini bir para, çoğu da sinkaflı:

"... kaçma kız, dur, şimdi alırım ayağımın altına, ceddini cibilliyetini öyle bir s.... ki, kemiklerin unufak ufalanır alimallah, bir daha belini doğrultamazsın!"

"... bir kazadır oldu, ben ettim sen etme ablacığım, ayağının türabı olayım, n'olur affet beni!"

"... hoşt köpek! Yörüklüğüne bakmadan, bana el kaldırırsın ha; ellerini kırayım da kör!.."

Aman Yarabbi, ne yapsam? O üzerime savlet ettikçe, keçi gibi sağa sola sıçrıyor, hamlelerini savuşturuyorum; aklım başımda olsa, öldür Allah tutamaz ya, iksir midir nedir o cenabet, cevaliyetimi köreltiyor. Bağırsam mı? Bağırmama ne hacet, küfürleriyle o zaten ortalığı velveleye verdi ama, ne gelen var ne giden, demek alışkınlar. Baktı tutamayacak, bu sefer eline geçirdiğini kafama atıyor: o canım vazoları, billur hokkaları, kuştüyü yastıkları! Vazonun biri aynaya değmez mi, evlere şenlik bir şangırtı koptu, ayna tuzparça yerlere saçıldı. Hokkalar, duvarlara çarptıkça, tabanca gibi patlıyor. Yastığın biri sökülmüş, olanca kuştüyü havada uçuşur. Diyorum ki:

"... ablacığım, insaf et! Vallahi isteyerek yapmadım, gayr-ı ihtiyari oldu; hürmette hiç kusur eder miyim?"

Laf anlayan beri gelsin: "... sus, cahil yörük! İtaat isterim demedim mi? İtaat-ı mutlaka! Mûti olacağına ahd-ü-peyman eden kim, ben miyim, sen misin? Ben küstahlığa dayanamam, anladın mı? Şimdi seni şuracıkta boğazlasam, ne lazım gelir? Sayıyla mı verdiler?"

Gözlerini kan bürümüş, öyle vahşi vahşi bakıyor ki, boğazlar mı boğazlar. Benim meramım, eline düşmeden kapıya ulaşabilmek, ne mümkün, önümü kesmiş: boyca benden iri, eli ağır, şamarı her yiyişimde, boylu boyunca yere kapaklanıyorum; her seferinde, kaplan pençeleriyle üstüme atılıyor, iki üç kere altından atikliğimle sıyrıldımsa da, nihayet kıstırdı. Saçlarımı ellerine dolamış, kafamı ha bire geriye kanırtır, boynum kırıldı kırılacak; bütün ağırlığıyla ıhtığından, altında kımıldayamıyorum bile; işte o vakit hükmettim ki, sonum gelmiştir; bu deli karı beni, hakikat boğazlayacak! Hayır boğazlamadı, daha kötü bir şey yaptı. Bir ara, kanatları titreyen ince uzun burun deliklerinin, muntazam kar beyazı beygir dişlerinin, suratıma yaklaştığını gördüm. Başımı yana çevireyim dedim, nafile, saçlarımdan yakalamış bırakmıyor. İlkin dişleriyle dudaklarımı kaptı, kuvvetle ısırdı; sonra dilini alev gibi ağzıma salıp, damağımı bir güzel dağladı. Çırpınsam da kâr etmiyor, adeta mengenedeyim; bütün ruhumu emerek, ağzımdan çekip aldığını, içimin adeta boşaldığını, hissediyorum. İşin kötüsü, ıstıraba, mahcubiyete, acz ve hiddete rağmen, iş uzadıkça, mukavemetim kırılıyor. İliklerim gevşedi. Karıya neredeyse sarılacağım. İnsan, böyle bir anda çıldırmazsa, ne zaman çıldırır?

Tam kendimi salıveriyorum, hikmet-i Hüda, gözlerimin önünde dedemin hayali! Hem nasıl, tıpkısı: başına sarı tartımağı dolamış, gözleri mükedder, ak sakalını yolar durur. Bu bana nasıl bir kuvvet verdiyse, el yordamıyla bulduğum iksir sürahisini, kaldırdığım gibi, Müzeyyen ablamın, kafasına indirdim. Frenk billuru bu, hayret bir şey, sürahi kırılmadı; fakat ben, can acısıyla ağzımdan kopmuş olan Müzeyyen ablamın, ellerini başına götürmesini fırsat bilerek, onu üstümden atıyorum. Yallah kapıya! Oradan, tabana kuvvet, kendi daireme! İçeriye girer girmez, Dürdâne'yle Dilhayat'ın mütehayyir nazarları altında, divana yüzükoyun kapandığımı, hıçkırıklarla boşandığımı, hiç unutmam. O

vakitler ruhum temiz, kadersizliğim beni isyana, çaresizliğim ise tevekküle sevk ediyor; gözyaşlarım, iki arada bir derede kalışımdan mütevellit!

Ben böyle ağlayadurayım, beride kızılca kıyamet kopuyormuş! Geceleyin, suret-i mahsusada 'oturmaya' gelen Angelika anlatıyor. Hiç âdet etmemişti; benim gibi bir 'köylü parçasına' hörmet izharında bulunmak, ağırına gidiyor besbelli; bana ya uğramaz, ya diyeceklerini ayaküstü kapıdan söyleyip savuşur. Kuşağındaki anahtarların şıngırtısını koridordon duyunca, yine öyle sandık, yanılmışız: pürazamet içeriye girdi, kızlar eteklemeye şitap ettiler; ben, onca gözyaşı dökmekten bitap düşmüşüm, divandayım; şöyle doğruldum, gelip başıma dikildi; parmaklarından su silkeler gibi bir el hareketiyle, kızları kovaladıktan sonra; yukarıdan aşağıya dedi ki:

"... yaptığını beğendin ki küçük hanım? Râci Bey'e nasıl cevap vereceksin, ziyadesiyle merak ediyorum doğrusu?"

Böyle diyor ama, üstünde şetâretli bir hal, ne yapmışsam bundan adeta mesrûr, firuze mavisi gözlerinin içi gülmektedir; nitekim, buyur ettiğim köşeye kurulur kurulmaz; tabakasına davranıp, o karanfil kokulu cıgaralarından tellendirdi; ortalığı koyu bir dumana boğarak sanki müjdeledi:

"... o mel'un nöbetin, hanidir 'büyük haseki'yi yokladığı yoktu, sayende erişti. Bilmecburiye, Doktor Mavridis'e adam koşturduk, iğne miğne, seninki yeni yeni kendine geliyor. Onu böyle zıvanadan çıkartacak, ne yaptınsa..."

'Büyük haseki' dediği, Müzeyyen ablamdır; bu adı Angelika takmış, konakta, bahusus halayıklar arasında pek revaçta, herkes kullanıyor. Nöbeti mi? Hani bir kere Şam-ı Şerif'de iken, alelacele Karanfil Ağa'yı gönderip, sizi çağırtmıştık, hatırladınız mı doktor bey, nöbeti işte o nöbet! Ben, Müzeyyen ablamın böyle bir illeti olduğunu, o gece ilk duyuyorum. Dairesini terk edişimi müteakip, daha bir müddet eline ne geçirdiyse kırıp dökmüş, bilâhare kahkaha nöbeti bastırıyor: tahammülfersa bir gülmektir bu, asabi, neşeyle filan alâkası bulunmayan, katıla katıla! Çok sürmez, aynı mahiyette bir ağlamaya münkalip olur, öyle bir ağlamak ki onun dahi teessürle filan hiçbir alâkası yoktur, o da asabidir, öy-

le katıla katıla! Angelika, kilerden mutfağa nevale vermekle meşgul imiş, yani aşağıda; hadiseyi işitip yukarıya vardığında, Müzeyyen ablam bayılmış bayılacak; yumrukları sıkılı, çenesi kilitlenmiş, gözlerinin sadece süt mavisi akları görünüyor. Doktor Mavridis'i çağırtmayı akıl eden o, ne de olsa gün görmüş karı; akabinde, Emrullah Râci Bey'e de haber uçurtmuş zaten.

Kim, Angelika mı? Gençliğinde bir âfetmiş, Müzeyyen ablam bir keresinde, 'sâikalı bir güzelliği vardı' demiştir, 'insanı nagehan çarpıyor'. Benim zamanımda kırkını çoktan aşmıştı, lâkin hâlâ edâlı, cami yıkılmışsa da mihrap yerinde: kınalı saçlarına saraylı hotozu kondurur, ipekli mendilini boynuna sarmayı, hiç ihmal etmez: zurefalığının âlâmet-i fârikası! Eee eski kulağı kesiklerden! Kesecibaşı Feyyaz Bey'in, sebeb-i mevti olduğunu söylerler, esas ona odalık alınmış, Feyyaz Bey acemi delikanlı, bunun hakkından gelemeyince, gûya... neyse o bahs-i diğer, kızlar içerde çay demlemişti, Dilhayat semaveri kapmış getirdi, Dürdâne istikânları gümüş tepsiye dizmiş, ikram ediyor. Ben işittiklerimin taht-ı tesirinde kalmıştım, fevkalade müteheyyiç, Angelika'ya sordum:

"... yani ablacığım, nöbetin müsebbibi ben miyim? Vah vah vah! Velinimetimizdirler, biz ailecek Kesecibaşı hanedanına, hürmette kusur etmek istemeyiz, kaldı ki kendisine itaat vaadinde bulunmuştum, lâkin bana muamelesi bir tuhaf..."

Angelika çayını karıştırıyordu, durdu. Gülerek soruyor: "... yani nasıl?"

"... ne bileyim? Kuma muamelesi etmiyor. Halayık muamelesi ettiğini söylemeye, dilim varmaz. Bidayette, bundan hayli endişe etmiştim..."

Angelika, cıgarasının dumanlarını, burun deliklerinden salıverdi. Kirpiklerini eğip, ağzını şöyle yana çarpıtarak, çokbilmiş bir gülümsemesi vardır; öyle tebessüm ediyor, diyor ki:

"... halayık değil, odalık vre! Zeybek oynarken gördü göreli, aklını seninle bozdu. Bakma kocasına nikâhlandığına, sana göz koyan hakikatta odur."

Şüphelerimi teyit eden bu sözleri işitince, dehşete düşüp bağırmışım:

"... Rabbim, sen sakla bekle! Neler söylüyorsun, ablacığım,

Râci Bey keyfiyete muttali olursa, ne der? Semavatı başımıza yıkmaz mı?"

Yıkmazmış. Yıkamazmış ki! Karısının ne mal olduğunu, bilirmiş çünkü. Dest-i izdivacına, bile bile, tâlip olmamış mı? Angelika, bu hicâbâver maziin şahidi, iddiası böyle. O gece hakikatleri, bütün fecaatiyle, gözlerimin önüne serdi.

O zamanlar, Kesecibaşı ailesi henüz İzmir'e göçmemiş; yarı Ödemiş'te oturuyorlar, yarı çiftliklerinde, Kesecibaşı Hamdi Paşa, daha sağ; Feyyaz Bey'in ufûlünü müteakip çıktığı seyahatten avdet etmiş, bedbaht ve müteellimdir; oğlunu genç yaşında kaybetmiş olmanın hicranı yetmezmiş gibi, kızını izdivaca ikna edemiyor. Havsalanın almayacağı bir hâl! Gayr-ı makûl bir inat! Kesecibaşı servetinin yegâne vârisi Müzeyyen Hanım, geliş gidiş, evde kalacak; evde kalacak da laf mı, çoktan kalmış! Yaş kemâle erdi, neredeyse tohuma kaçıyor; çıkan bunca kısmeti, marazi bir asabiyetle reddetmesi, niye? Milletin ağzı torba değil ki büzesin, dedikodu ayyuka çıkmış, neler söylüyorlar neler! İhtiyar zaten perişan, işittikçe büsbütün perişan oluyor: Yok Müzeyyen Hanım'ı cinler bağlamış; yok karasevda çekiyormuş! O ata binmeye, ava çıkmaya merakı yok mu, erkeklik taslamasından; haddızatında temayülü kadınlara! Arkasından, arsız arsız sırıtılıp, 'zurefalığı', kulağa fısıldanıyor.

Kesecibaşı Hamdi Paşa oğlunu kaybedince, kızının, mala mülke bir erkek evlat azm-ü-kararıyla sahip çıkmasını, tasvip eylemişti. Bundan hoşnut olmuştu. O huşûnet ve burûdetin, nice hayırlı kısmeti redde müncer olacağını, nerden bilebilir? Müzeyyen Hanım'ın, haremdeki kızların bazılarına –hususiyle bir tanesine– müfrit bir teveccüh göstermesinden, ciddi şüphelere düşüyor. Maazallah, ya dedikodular hakikat ifade ediyorsa!..

O gece, Müzeyyen ablamın 'gözdesinin' kim olduğunu, Angelika benden saklamıştı. Saklasın varsın! Paşayı teessüre garkeden alâkanın, Müzeyyen ablamla onun arasındaki münasebet olduğunu, öğrenmedim mi sanki? Sonraları iş o mertebeye varmış, öyle saklanamaz hâle gelmiş ki; dedikoduları yatıştırabilmek maksadıyla, böyle bir izdivacın tahakkukunu, bunlar arzu etmişler. Angelika, bittabi suret-i haktan görünerek, fikri kendisinin telkin

ettiğini söylüyor. Müzeyyen Hanım'a kalsa, neûzubillah evlenmeyecekmiş: erkek makûlesinden, öyle nefret ediyor.

Emrullah Râci Bey, o tarihte Ödemiş Sandıkemini. Angelika'ya bakarsan, sefih, gırtlağına kadar borç içinde, yağlı bir şişkota. Tamah edilecek bir adam değil: hinoğlu hinliğinde, herkes müttefik. İstikbalde onu, çüküne kadar çorbaya batıracak, desisenin kokusunu derhal alıyor. Dakika fevteder mi, akabinde harekete geçmiş, bir taraftan, bazı muteber zevatı araya koyarak, Hamdi Paşa nezdinde 'kerim-i muhteremelerinin dest-i izdivacına talip' oladursun; öbür taraftan, Müzeyyen Hanım'la hafiyyen irtibat kurup, türlü teminat veriyor; diyor ki mesela:

"... sultanım efendim, bu izdivaca bendeniz, münhasıran, malınız ve mülkünüzün emin ellerde bulunması ve hüsn-ü idaresi nokta-i nazarından, tevessül etmiş bulunmaktayım. Tasvibiniz halinde, bahtiyar olacağım; fakat hayat-ı hususiyenize müdahalem mevzuubahis değildir; kat'iyyen, aynen idamesinde bendenizce herhangi bir mahzur yoktur ve olmayacaktır."

Angelika'nın tarz-ı muhakemesi pek insafsız idi. Ona göre Emrullah Râci Bey, sinsi bir deyyustur; Müzeyyen Hanım'a, zevahiri kurtarabilmek için, bir izdivacın şart oduğunu anladığından, böyle konuşuyor; maksad-ı aslisi, Kesecibaşı servetine konmak! Mamafih, mezhebi son derece geniş bir adam; hele, İzmir'e nakl-i mekân tasavvuru tahakkuk ederse, tarafeynin bu izdivaçtan memnun kalması mümkündür.

Hakikat öyle olmuş, iki pürüz hesaba katılmazsa, el'an öyledir. Pürüzün ilki, vaziyetin bir müddet sonra, Angelika'nın aleyhine tecelli etmesi: Müzeyyen ablam, bilhassa paşanın vefatından sonra, onu ihmal ediyor; muhteris bir karıdır, İzmir'in zurefa muhitine girer de, Angelika'yla kifâf-ı nefs eder mi? Elbette etmez, Allah aşkına! Konakta ona itibarlı bir mevki vermiş, başka kızlara düşmüş: gelsin Akhisarlı Sadberk Hanımlar, Yemişçizade Tevhide Hanımlar, Sakızlı çengi 'dilber' İrene'ler! Öteki pürüz, Müzeyyen ablamın, şahsına müteallik: Emrullah Râci Bey çocuk delisi, mutlaka evlat sahibi olmak arzusundadır; Müzeyyen ablamın adamı, döşeğinin semtine uğratmadığı, herkesin malûmu; o da tutmuş, çocuk bahanesiyle, Sâlise Nâlân'la nikâhına ruhsat iste-

miş! İster ya, müşkil bir vaziyet! Müzeyyen ablam aşağı tükürse sakal, yukarı tükürse bıyık: ortağı kabul etmezse, Emrullah Râci Bey'in, ona siper olarak temin eylediği, serbestiyi kaybedebilir; kabul ederse, konaktaki hükümranlığı tehlikeye giriyor. Ne yapacağında müteredditi, buhranlı günler geçirmiş, bunu bana çok sonra şahsen ifade etmiştir; tabii, fıtraten kıskanç olması, tereddüdüne tuz biber ekiyor.

Bu arada, Emrullah Râci Bey tutmuş, şayan-ı kabul gibi görünen, bir şekl-i hal teklif etmiş! Çocuk sahibi olmakta kararlı ya, Sâlise Nâlân'ı nikâhına alacak, ikisi selamlıkta kâmilen 'alafranga' bir tarz-ı hayat sürecekler; Haremi ise, Müzeyyen ablamın taht-ı hâkimiyetine bırakacaklar. Ailenin malına mülküne ait hususlarda, nihai karar münhasıran onun. Sâlise Nâlân konağa, işte bu şeraitle giriyor. Emrullah Bey'in bulduğu şekl-i hal, bir manada ehven-i şer; Müzeyyen ablamın, ortağından **an samim'ül kalp** nefretine, mâni olamamış ama! Birbirleriyle karşılaşmaktan, şiddetle içtinâp ederler. Biri yekdiğerinin, herhangi bir eksiğini gediğini yakalamasın, vallahi fitil fitil burnundan getirir. Buna müteaddit defa şahit oldum. Hele bir defasında, Şam'dayız, saç saça baş başa gelmelerine ramak kalmıştı; Allah'tan Karanfil Ağa araya girdi de...

Neyse, mevzuu dağıtmayalım; o gece Angelika, fakirin gözünü iyice açmış oldu. Beni, karanfil kokan duman halkalarının ortasında, kadersizliğimle başbaşa koyup yatmaya çekildiğinde, vakit gece yarısını geçmişti. İri taneli, edepsiz bir yağmurun bastırdığı, kafeslerin tıkırtısından anlaşılıyor. Pirinç mangalda, ateş kaçmış. Ürpertici bir rutubet, yaş bir tülbent gibi, sırtıma yapıştı. Kocam olduğunu vehmettiğim zat, Müzeyyen Hanım'ın adeta maiyeti erkânından olduğuna göre, kurtuluşum Allah'a kalmıyor mu? Hele ikindi üzeri, Müzeyyen ablamla aramızda geçenlerden sonra? Tokadına, tokatla mukabele edişim kâfi gelmedi de, illetinin nüksetmesine sebebiyet verdim. Kindarlığını sağır sultan duymuştur, bunu yanıma bırakır mı benim, bırakmayacağı muhakkak; artık Dürdâne'yi nasıl kamçıladılarsa, ibret-i âlem için, bana da yirmi otuz kamçı mı vururlar; yoksa konağın, örümcek bağlamış bodrumuna hapsedip, aç susuz çileye mi bırakırlar, bilinmez.

Korkudan mı sinirden mi, uyku tutmamıştı. Yağmur hızlandı, dışarısını seller götürüyor. Uzak, tehditkâr gökgürültüleri. Şimşeğin her çakışında, maytap mavisi yalazı, kafesin deliklerinden üstüme başıma, benek benek sıçramaktadır. Düşün düşün, boktur işin. Nihayet, dehşetengiz bir karara vardım: Müzeyyen ablam daha ziyade üzerime varırsa, kendimi kuyuya atacağım, evet! Hiç olmazsa, ölürüm kurtulurum.

Buna hacet kalmadı: kurnazdır demedim mi, bir hafta sonra (ne haftası, üç gün ya geçti, ya geçmedi), Şöhret Kalfa'dan bir haber:

"Gelin hanım, gelin hanım! Tez hazırlan, hamama gidilecek!"

Şaşmış kalmışım. Niyeymiş? Niyesi var mı, a doktor, hadiseyi takibeden birkaç gün zarfında, Müzeyyen ablamın derslerini boşlamıştım; eskiden olsa, kızları koştururdu, o da çağırtmadı; ben bundan, hiddetinin geçmediğini çıkarıyorum. 'Varsan baksan Emrullah Râci Bey'e de gammazlamıştır, Allah encamımı hayretsin!' deyip dururken, Şöhret Kalfa'dan hamam davetini alır da, insan şaşırmaz mı? Ne yalan söylemeli, sevindim de! Ölmeyi mölmeyi kurmuşum ama, bir kere can tatlı; konaktaki rahatımın kaçmasını da, göze alamıyorum pek; bunu, o birkaç günde anladım: ömrüm yazıda keçi gütmek, mandırada yayık dövmekle geçmiş, Kesecibaşı saltanatı iyime geliyor.

Hamama ilk gideceğim, şehir hamamına. Yolunu yordamını bilmem, hele o zamanlar, zurefa kısmının, hamamlarda âlemler tertiplediğinden, külliyen bihaberim. Allah razı olsun, Şöhret Kalfa, bohçaları hazırlamamıza nezaret etti. Onlar, yani o, Angelika, birkaç halayık, 'ayvaz önde tabla başta', sabahtan giderlermiş; hanımlar ağırdan alıyor, usul böyle: "aheste gelir bezme ekabir!" Vardığımızda, her türlü istirahatımız temin edilmiş olacak. O ilk gidişimi, ölürsem unuturum. Müzeyyen ablamı bırak, yabancılık çekmekteyim, beni bu korkutuyor. Gittiğimiz İstanköy Hamamı, hamamcı hanım da 'zariflerden': dibek gibi bir karı, asgari yüz okka çeker. Düzgünleri sürmüş, rastıkları çekmiş; ayağında sedefli nalınlar, başında oyalı tülbent, bizi kapılarda karşıladı. İki adım gerisinde, natır hanım, eski usta, 'alesta' bekliyorlar.

"Safa geldiniz sultanım, safalar getirdiniz! Ne devlet, ne devlet!"

Müzeyyen ablam, nefsine asâbına, ne hâkimdir! Bana muğber olup olmadığını çıkarabilmek, imkânsız. Başıyla, 'gel' manasına bir işmar veriyor. Haseki sultan edasıyla kupadan bir iniş indi, hamama bir giriş girdi, görmek lazım. İçerde buram buram, rutubetli sıcak mermer kokusu; kubbelerde aks-i seda yapan, nalın şıkırtıları; soğuklukta, buğudan yarı kayıp hayalet natırlar. Bizi salona buyur ettiler. Orası, henüz çıkmış, sedirlerde çay içen, ya da bizim gibi içeri girmeye hazırlanan, kadınlarla dolu. Görgüm göreneğim olmasa da, bunların nazar-ı dikkatini celbettiğimizi fark ediyorum. İhtirastan, bir deri bir kemik; hain gözleri, aşırı sürmeli; parmakları, cıgaradan sararmış; birtakım kart seviciler ki; aralarında fiskos edip, yiyecek gibi bana bakıyorlar.

Tombulca bir taze, Müzeyyen ablamı görmesiyle yerinden kopup, çığlık çığlığa, yanımıza gelmesin mi? Meğer Akhisarlı Sadberk Hanım'mış, Müzeyyen ablamın eski göz ağrılarından. Boyu posu yerinde, endamı mevzun, gülünce kahkahaları kubbeleri çınlatan, bir karı. Oracıkta nümayişle deragûş ettiler. Bakma canım, öyle demek âdet olmuş; bunlarınki derâguş etmek değil, ayaküstü birbirlerinin ağzına giriyorlar. Zuhûl etmiyorsam, öpüştüler de; hem de şapır şupur.

"Seni hain vefasız! İnsan Müzeyyen ablasını, hiç mi merak etmez? Nerelerdesin kâfir? Bir fincan kahvenin, kırk yıl hatırı var denilmiştir..."

"... ah ablacığım, seni unutmak ne mümkün! Gece gündüz, her zaman fikrimdesin; lakin çocuğa boğuldum ben, eşikten dışarı adımımı atabilsem..."

Aa bu ne biçim iş, ağızlardan çıkanı kulakları işitmiyor; birbirlerinin gözleri içinde eriyorlar; gayr-ı ihtiyarı oralarını buralarını ellemeleri, âşinalıklarının ileri olduğuna işaret. Neyse ki, yanımıza yetişen Angelika'nın öksürüğüyle Müzeyyen ablam aklını başına topladı, beni de hatırlamak, lütûf ve tenezzülünde bulundu. Sadberk Hanım'a diyor ki:

"Nasıl beğendin mi, Sadberk? Bu güre kediyi, Ödemiş dağlarında bulduk. Hatice Hanım, ikinci ortağımdır."

Sadberk Hanım'ın iki yanağı, al al, iki elma; güldü mü, ikisi de gamzelerle donanıyor. Sesi bir tatlı, bir şakrak, adeta su şırıltısı:

"... Allah nazardan saklasın, pek dilbermiş! Doğrusu ya, Râci Bey ağzının tadını biliyor. Her zaman söylemişimdir."

Şuh bir tebessümle, yanağımı okşamaya uzandı. Müzeyyen ablama manidâr bir nazar atfederek, dedi ki:

"... ağzının tadını bilen, yalnız o mu?"

Müzeyyen ablam sinirlenivermişti. Islıklı bir sesle, ikaz etti:

"... sana güredir dedim, Sadberk! Kendine mukayyet ol, pençeleri pek sivri, fena paralıyor."

Sıcağa girdik ki, aman bir duman, kimse burnunun ucunu göremiyor. Nalın iki parmakçık kayıverse, Allah muhafaza, yerle bir olmak işten mi? Âdetmiş, bizi eski usta aldı, kurnamızın başına götürüp, natırlara teslim etti. İçlerinden birisi, ziyadece âşinalık gösteriyor, karga sesli direk burunlu bir cadı; işin garibi, Müzeyyen ablamdan bir iltifat, bir iltifat, bilmem neyine? 'Kıllı' Nâdire namıyla mâruf imiş! Kolları bacakları, hatta göğüs nahiyesi, hakikat, bir erkekten farksız, silme kıl! Gözlerini hiç beğenmedim, sarhoş gözleri; çatık kaşlarının altından, nereye bakacak olsa, yağlı kara gibi bulaşıyor. Natırlığını, övüp övüp göklere çıkardılar: aman efendim, eline keseyi almasınmış, yıkadığını hamurdan beter yoğurur, yedi mevsimin kirini bir seferde sökermiş!

Göbek taşına serilmiş, ter atıyoruz; Müzeyyen ablam, çenesinin sivrisiyle işaret ederek, dedi ki:

"Hatice, bugün seni o yıkasın, pir-ü-pâk etmekle kalmaz, hazdan iliklerini gevşetir..."

Ne cevap vereceğimi düşünürken, ondan beklemediğim bir alâka ve rikkatle eğilip, kulağıma müjdeyi fısıldıyor:

"... bu gece gerdeğe gireceksin! Hamamın sebebi-i hikmeti budur; Râci Bey, vücut temizliğine çok dikkatlidir haa, tetik bulun, yoksa..."

O ne? Sanki içimden bir kuş sürüsü kalktı. Bir an, güneşte yaldızlanan kanatlarının, patır patır ettiğini duydum. Muazzam bir sevinç, billûr avize gibi, başımın üstünde sallanıyor:

"... Rabbime şükür, bugünü de gösterdi bana!"

Manalı manalı gülümsedi: "... şükürmüş! Şükredecek ne ol-

du ki? Şer'an zevcesi değil misin? Yaşlı başlı adam, onca meşgalesi arasında, ancak vakit bulabilmiştir. Anlayışlı olmak lazım. Hem sen o Sâlise sürtüğünü bilmezsin, hasedinden soğukluk muskası yazdırmış, Şöhret Kalfa yemin billah ediyor..."

"Soğukluk muskası mı? O da niye ki?"

"... niyesi, âşikâr! Sana yanaşmasını hazmedemedi! Dur bak, daha neler yapacak."

Bir an, geniş pehlivan omuzlarında boncuklanan tere, kemerli burnunun keskin münhanisine dalmışım. Ani bir pişmanlık! Yoksa günahına mı girdim? Angelika ithamlarında haklı olsa, Müzeyyen ablam gelin hamamlarına getirir, beni eliyle gerdeğe hazırlar mıydı? Mahcubiyetle başımı eğip, ne desem beğenirsiniz doktor bey:

"... Affetmek büyüklerin şanındandır, beni bağışla ablacığım: ne de olsa mayam köylü, yol bilmem yordam bilmem, sana kusur işledim."

Hovardameşrep bir edayla, omzuma şaplağı indirdi. Gerdeğe ben gireceğim, onun meserretini anlamıyorum; meğer altından çapanoğlu çıkacakmış, nereden kestirebilirim? İri iri gülerek saçlarımı okşayıp;

"... hadi ordan" diyor, "... at kulağı gibi iki ortağız, kaderimiz müşterek, aramızda kusurun lafı mı olur? Hadi, gecenin şerefine bir şarkı söyle, şu hamamı inlet! Görsünler, analar ne kızlar doğururmuş!.."

Biraz kaygısız mıyım neyim, incesini aramadım pek; serde safdillik de olunca, sözüne uymaz da ne yaparım? İlkin hafiften, sonra olanca sesimle, Angelika'yla henüz meşkettiğimiz şarkıyı tutturuverdim:

"bülbül olsam, kona da bilsem, dallere
akar çeşmim yaşı, döndü sellere
alam da seni kaçam gurbet ellere..."

Ben bir söylüyorsam, kubbelerden bin yankılanıyor. Tevekkeli aklı olan, türküyü hamamda söylesin denilmemiş! Buğudan seçilmiyor ya, etraftaki kurnalardan, el çırpmaya durdular; arada laf atanlar da eksik olmuyor:

"... sesin dert görmesin!"

"... kırk bir kere maşallah! Bu bülbül hangi bağın bülbülü?"

"... sahibine bağışla Rabbim!"

Su şarıltısı, takunya sesi, çocuk ağlaması arasında, şarkıyı bitirdim; bir alkıştır koptu, aks-i sedası bir zaman, kubbeden kubbeye devriliyor. O sıra 'Kıllı' Nâdire'nin, zebellah gibi başucumda peydahlandığını, görmeyeyim mi? Göbek taşındaki keyfimiz sona erdi, cadı o kocaman elleriyle beni bir kapış kaptı, pestil edip yere yamyassı bir yayış yaydı, doğrusu aşkolsun! Mukavemet ne mümkün! Yıkadığını sadece keselemiyor, bastıra bastıra, bileğinin kuvvetiyle mesamâtına nüfuz ediyor; daha çeyrek saat dolmadan, tekmil uzviyetimde ayıptır söylemesi bir gevşeme; üzerimde uyku evveline benzer bir dalgınlık hâli; dahası, nasıl olduğuna bir türlü karar veremediğim, cismâni bir haz! Evet, haz! Çünkü 'Kıllı' Nâdire cadısı, vücudumda nerede hassas nokta varsa, ellerini hassaten oralarda gezdiriyor: göğüslerimin çevresinde, kalçalarımda, baldırlarımdan içeriye, göbeğimden aşağıya doğru! Yaptığını umur.ımıyor gibi, baktığı ettiği yok; halbuki nereye dokunsa orada bir yalaz, bu yalazın etrafına dağıttı gizli ürpertiler, daha hızlı teneffüs ihtiyacı, yürekte bir çarpıntı.

"... amanın, bayılacağım! Üstüme fenalık geliyor."

Bu bahaneyle, elinden kurtulmamla, canımı soğukluğa dar attım. Sinirlerim; birer şemsiye teli; içimde, çat çat çakmaktaşları, ha bire kıvılcım saçıyor; ağzımda vırt zırt, esnemeye dönüveren çekilmeler; tuhaf bir ısırma arzusu! Müzeyyen ablam arkam sıra koptu geldi. Koca dişleriyle, terli bir kısrak gibi, sırıtıyor; gözleri, yine telli sarı kaplan gözleri; ince uzun burun delikleri, tir tir titriyor. Alçak sesle beni azarladı, dedi ki:

"Kız kaltak, niye savuştun? Benden kaç, ondan kaç, müddet-i ömrün, firar etmekle mi geçecek? Yoksa bu gece, gerdekten de mi kaçacaksın?"

İçim yanmış, bir kupa soğuk su içip, biraz ferahladım. Tepe camlarından güneşin kılıçları, bir uzanıp buharı buğuyu delik deşik ediyor, bir çekilip ikimizi dumanlı bir loşluğa terk ediyordu. Aynı hırslı fısıltıyla;

"... sen merak etme, abla" demişim, "yüzünü kara çıkartmam!"

Olacakları, ne bileyim? Sahiden gerdeğe gireceğimi sandım, kim olsa sanırdı: söyleyen rastgele biri mi, büsbüyük kadın; Kesecibaşı'ların kızı, Emrullah Râci Bey'in zevcesi! Gözü bendeymiş, varsın olsun; sıvanıp çemrenip de hamama, iş olsun diye getirmedi ya? Hamam dönüşü, kızları etrafımda pervane edip, ya akşama kadar beni süsleyip püslemesine, ne buyrulur? Gerdeğe girecek olmasam, niçin lüzum görsün? Meğer görmesine görürmüş, muradına nail olabilmesi, aklımı iyice yatırabilmesine bağlı ama, nerde bende bunu anlayacak akıl! Gerdeğe gireceksin dedi mi demedi mi, kanatlandım uçuyorum; halbuki o, entrikacılıkta bir tanedir; üstelik, son derece içinden pazarlıklı! Şimdi bunları niye söylüyorum? İnsan temennilerini hakikat diye aldı mı, kendini kandırmak için, sarılmayacağı yalan yoktur: Angelika ne ifşa ederse etsin, Müzeyyen ablam, hal-ü-etvarıyla, istediği kadar mel'ânetini göstersin; usumdan, Emrullah Râci Bey'in zevce-i muhteremesi olmak fikrini atamıyorum; esasında o günkü hamam safası, kızların beni süsleyip püslemesi, bu sebepten gözümü boyuyor. Ee ortakçı Sülüman Çavuş'un torunu Hatice'ye, bey karısı olacaksın dedin mi, aklını zayi eder fukara; bey kısmının dessaslık ve deyyuslukta, bu mertebe kaşarlanmış olduğunu, nereden bilsin?

Hem inanılmayacak gibi mi, canım? Haremde hazırlık, gırla gidiyor: hamam dönüşü, taşlıkları yıkanmış, tahtaları gıcır gıcır silinmiş, halıları ovulmuş bulduk. Tesadüf o gün, rüzgârlı bir gün, hava lodos. Arka avlunun, kapısını açık unutmuşlar, fasılasız çarpılıyor. Çiçekli avluda pirinç mangallar, çifter çifter yakılmış, ortalıkta ağır kömür kokusu. Şöhret Kalfa'yla Angelika, Müzeyyen ablamın dediklerini yaptırabilmek için, kızların canını çıkarıyorlar. Sofra onun dairesinde hazırlandı, bildiğimiz yer sofrası ama, bir görmeli: sırf billûr ve gümüş! Ben de oradayım, yatak odasında, aynanın önüne kurulmuşum; kimi fildişi tarakla saçlarımı tarar, kimi allıkla yanağımı boyar; yüksük kadar şişelerden frenk kokuları sürerler ki, koklayanların burunlarını düşürecek, o kadar ağır. Müzeyyen ablam çakır gözlerini, telli kirpiklerinin ardına çekmiş: beni aynadan süzüp süzüp, kumanda veriyor:

"... podra istemez, hayır: Hatice'nin câzibesi esmerliğinde, Râci Bey'in görür görmez dikkatini celbetmişti..."

Yahut: "... yok efendim, örgü ne lazım, yörük kızı mı gelin oluyor? Münasip bir topuz yapılsın, hörmetlice..."

Velhasıl, alladılar pulladılar, başka bir Hatice oldum çıktım. O vakit daha da körpeyim tabii. Gözlerimin yeşili, saçlarımın siyahını açıyor. Dişlerim kendi dişim, böyle altın kaplanmamış, süt beyazı; kahkahayı attım mı, etrafa su şavkı vurur. Angelika gâvurunun, kaçamak bir iki bakışını yakaladım ki, hiç hayra alâmet değil! Müzeyyen ablam farkına vardı galiba, suratını indirdi; ayak hizmetleri için Dürdâne'yle Dilhayat'ı alıkoyup, ötekileri kapı dışarı etti. Aynanın başında, ikimiz kaldık. Arkamda duruyordu, iri ellerini omuzlarıma bıraktı, aynanın içinden muntazam beygir dişleriyle gülüyor; mırıl mırıl, dedi ki:

"Gönlün oldu mu, kız?"

"Ah, hiç sorma ablacığım, çarpıntıdan öleceğim."

"Korkma, korkma! Endişeyi mûcip bir hal yok, Râci Bey fevkalade mülayim bir adamdır; esasen sofrada..."

Biraz susmuş, ellerini omuzlarımdan, kollarıma indirmişti:

"... beraber olacağız, cesaretini takviyeye çalışırım. Yalnız haber vermedi deme, akşamcıdır, demlenmek mutadı; ona da aksileşirsen, bir çuval inciri berbat edersin: bir iki kadehten ne çıkar, bilakis heyecanını teskin eder..."

Bunlardaki demlenmek âdetinin, Bektaşilik taslamalarından ileri geldiğini, Angelika'dan öğrenmiştim. Ucunda ölüm yok ya bunun, kocamla olduktan sonra, iki kadeh içiveririm; hoşlanıyorum esasında, içimi bir hoş ediyor, gösterdiğim aks-ül-amelin sebebi, sarhoşluğumdan bilistifade Müzeyyen ablamın... her neyse, bu gece nasıl olsa yemeği müteakip o dairesinde kalacak, Râci Bey'le ben, daireme çekileceğiz. Ah ah, daha doğrusu, sofraya oturduğumuz sırada, bunun böyle olacağını zannetmekteydim.

Uzatmayayım, akşam ezanına doğru, beni bir telaştır aldı; ağzım kurumuş, elim ayağım parsıldıyor: çocukluk işte, zifafı gözümde büyütüyorum. Emrullah Râci Bey'in zuhuru, telaşımı tahfif edeceğine, teşdid etmesin mi? Mâlum-ı âliniz, pek mehabetlidir, enine boyuna bir adam, kapılardan sığmaz; ipek geceliğini

de giymiş mi sana, eteklerini savurta savurta, etrafımızda şöyle bir dolandı. Müzeyyen ablamla ben, elpençe divan durmuş, bekliyoruz. Yüzümüze bile bakmıyor. Sanki pek lazım, mangalları teftiş etti, birini maşayla az karıştırdı; arkasından bizden ziyade mangala, dedi ki:

"Selâmlıkta iliklerimiz titriyor; harem, cennet-i âlâ, kemiklerimiz ısınacak desene!"

Çok sonraları, yani Şam'daki ikâmetimiz esnasında, o gece adamakıllı huzursuz ve vicdanen muazzep olduğunu, mumaileyh bana itiraf etmiştir. Lâkin katiyyen belli etmiyordu, etvarından, onu memnun edemediğimiz zehabına kapılmıştık; sofraya bağdaşırken dahi, bunu tenezzülen yapıyormuşçasına; müstağni, hatta mütekebbir bağdaşmıştı. Bittabi bu beni, büsbütün telaşeye veriyor: toyluğum, acemiliğim, tecrübesizliğimle, onun koynuna nasıl gireceğim? Onu nasıl memnun edeceğim? Bunu düşündükçe, mahv-ü-perişan olmaktayım. İnanır mısınız ki, bu hâlet sebebine, "Bismişah!" deyip de uzattığı rakı kadehini, adeta tehâlükle aldım, tehâlükle içtim: neticesi fena olmakla beraber, cesareti takviye ettiğini, bahusus başlarken gönlü ferahlattığını unutmamıştım.

Hoşsohbet adamdır, lafı hiç tükenmez; kadehler tevâli ettikçe, tatlı bir tarafından açtı; manasına nüfuz edemediğim, şeyler anlatıyor: fırkacılığa mütedair dedikodular, hükümet kapısındaki ikbal ihtimalleri, vesaire. Defterdarlığa tayini tahakkuk etmek üzere miymiş neymiş, hassaten Arabistan'a olmasını arzu ve temenni eyliyormuş ama, bazı eşhas-ı mâlume... Müzeyyen ablam başıyla her dediğini tasvip etmekteydi, meğer defterdarlık makamı bunların emel-i hayatı imiş, ben ne bilirim, saf saf dinliyorum; o kadarla iktifa etsem iyi ya, ne gezer: kadehler boşaldıkça dolduruyor, Râci Bey kaldırdıkça kaldırıyor, devirdikçe deviriyorum. İtiraf etmeliyim ki, bidâyetteki telaşım silindi, yüreğimde o ferah, zihnimde o hafiflik; az üstüme düşseler, türkü bile çağırabilirim. Düşmediler. Laftan lafa atlayıp, bize envai türlü şey anlatadursun; maşallah Emrullah Râci Bey'in, iştahı da yerinde; lıkır lıkır, içiyor; şapır şupur, yiyor. Hayretimi mucip olan, bugünkü gibi aklımdadır, düşük gözkapaklarının altındaki, gözlerinin mahmurluğu; bir de, yağdan parıl parıl dudaklarının, çiğ et kırmızısı.

İltifatlara başlamakta gecikmemişti: "Hatice Hanım, nur-u aynım; evimizin sürûru, ailemizin gururu..."

Bazen, şairane: "... lûtfeylediğin her tebessüm, bâdiye-i gönlümde nice bahar açtırıyor, tasavvura muktedir olsaydın, çocuk!"

Bazen, düpedüz şiir: **"... iç bâde güzel sev var ise akl-ü şuurun; dünya var imiş, ya ki yoğolmuş ne umurun?"**

Birden sıcak bastı. Yanaklarım mutlaka, al al olmuştur. Vara yoğa gülesim geliyor. Elim kolum, bana ait olmaktan çıktı. Ne korku kaldı, ne hicap; Emrullah Bey şu an 'hadi' dese, fütursuzca önüne düşüp, gerdeğe girebilirim. Demiyor ama. Neden demiyor? **'Kemafissabık'*** demleniyoruz. Bu sefer Müzeyyen ablam sürahiye davranıp, kadehlerimizi doldurdu. Bu gece sessizliği, bir tuhaf; uysallığı tehlikeli, belki tehditkâr. Aslında çıt çıkarmıyor. Çakır gözlerini, gaz lambası gibi kısmış; telli kirpiklerinde, yaldız tozları; dudaklarında, manidâr bir tebessüm. Allah Allah, mümkün müdür? Bir anda, bileyli kasap satırı gibi, ışıldamaya duruyor. İhtimal, mutâdım olmayan içkinin, bende uyandırdığı bir zehap bu! Öff, Emrullah Râci Bey davransa da artık odamıza gitsek! Niye ağırdan alıyor, bu kadar? Biri kıkır kıkır gülmeye başladı, kim bu, yoksa ben miyim? Saçtığı şavk gözlerimi aldığından, Müzeyyen ablama bakamaz olmuşum. Ne yapıyor acaba? Hah, nihayet gidiyoruz, hele şükür! Entarisinin eteklerini savurtarak, Râci Bey zar zor doğruldu; elini bana uzatıyor, yüzükle dolu parmakları, ne tombulmuş! Onu tuttum ve kalktım. Kalkmamla, başımın üstünden tavanın, kayması bir oldu: karpuzlu lambalar, şamdanlar, fır fır, etrafımda dönüyor. Ona tutunmasam, boylu boyunca yere serileceğim. Hayal meyal, kucağına aldığını hatırlıyorum. Şöyle yahut böyle, gerdeğe girmiyor muyum, muradıma erdim sayılır.

Maalesef, sizin de tahmin etttiğiniz gibi doktor bey, ertesi sabah Müzeyyen ablamın yatağında uyandım: geceyi onun koynunda geçirmiştim; daha da beteri, bekâretim kan olup, çarşafına akmıştı.

---

*) kemâ-fi's-sâbık: eskisi gibi.

Ben, behimi hislerimin değil, hicâbımın mağlubu olmuşumdur!

Eğer, kös kös Gâvurun Mandırası'na dönmeyi, göze alabilseydim; ağleb-i ihtimal, Kesecibaşı Müzeyyen Hanım'ın, 'gözdesi' derekesine düşmeyecektim. Yapamadım. Yapamazdım. Elimden gelmez.

Kızlığımı, aklın havsalanın alamayacağı bir şekilde kaybetmiş olmak, kolumu kanadımı kırıyor. Hele, onca debdebe ve tantanayla gittiğim İzmir'den, kısa müddette iade edilmenin hicâbına, ölürüm dayanamam. Kimbilir, ne çirkin rivayetler, alıp yürüyecek? Şunun bunun indinde, nasıl iki paralık olacağım? Hepsini bırak, bir daha dünya evine giremem artık: işin yoksa, o karanlık yağmurlarda, elde fener, o ağıl senin bu ağıl benim, keçileri sağ; geceleri, çakalları dinleyerek, kör lambaların tenhalığında, nakış işle! Dedem mutlaka, sekte-i kalpten gidecektir, anamgilinse, iler tutar yeri kalmaz!

O sabah Müzeyyen ablam, beni evvela, ateşîn buseleriyle avutmaya yeltenmişti; baktı ki kâr etmiyor, gönlümü başka cihetten almaya teşebbüs etti: nüvazişkâr sözler, kıymettar hediyeler ki, mesela şu parmağımdaki divanhane çivisi, onlardan biridir. Hediye görecek gözüm mü kalmış, nüvâziş dinleyecek günde miyim? Aksileştim elbet, yüzüne birlik, 'ırz düşmanı' lânetli bir karı olduğunu, bağırmışım; buna karşı, o beygir kişnemesiyle gülüverince, aklım başımdan zıyptı, tırnaklarımla üstüne hücum ettim; hani elime geçirebilsem, paralayacağım vallahi; geçiremiyorum ki, ne de olsa 'katır' Müzeyyen bu, sillesi ağır, sağdan indiriyor sola kapaklanıyorum, soldan indiriyor sağa, arada kaç sehpa devrilmiş, kaç vazo kırılmış, ne sen sor, ne ben söyleyeyim; beklediğim, onun da hiddete gelip bağırıp çağırması, o sinkaflı erkek küfürlerini birbiri ardınca ipe dizmesi ama, bu sefer hayır; mutmain, hatta mes'ut bir edayla, iri iri gülüyor, cevabı sadece:

"Hatice, kız Hatice, aklını başına al! Gece, kollarını boynumdan çözmüyordun, sabah kötü mü olduk?"

Yahut: "... sana kaç kere söyledim, mecnun karı, bu evde bana itaat etmedin mi, hakk-ı hayat yoktur!"

Nihayet baygın düşmüşüm, kızlar daireme taşımışlar; gözümü açtım ki, başucumda Dürdâne ağlayıp durur, aldı beni de bir ağlamak! Günlerce, durup dinlenmeksizin, gözyaşı döktüm, günlerce ne ders, ne yemek, ne içmek; sadece, hünküre hünküre ağlıyorum; öyle ki, Dürdâne'nin dakika başı elime uzattığı mendiller, ânında şımşırık kesiliyor. Boğazımda bir düğüm, yüreğimde bir katılık; üzerimdeyse, bin gusül abdestinin atamayacağını sandığım, bir cenabetlik hissi! Emrullah Râci Bey'in, koskoca göbeğiyle, Müzeyyen ablamın hilesine iştirakini, asla hazmedemiyorum. Vakıa onun için, dessas demişlerdi; gel gör ki, böyle mülevves bir desiseye alet olacağı, aklıma mı gelir? Bu itibarla, durup durup, isyan ediyorum: artık ne inkisarlar, ne tel'in etmeler, ne beddualar! Ağzımı bir açtım mı, kapanmak bilmiyor. Faidesi yok ki, allı evlenmiş, güllü gelin olmuş, gül solmuş, bülbül ölmüş...

Üç gün üç gece, ondan ses çıkmadı. Üçüncü günün akşamı, kuşağındaki anahtarları şıkırdata şıkırdata, Angelika başucuma dikilip; beni muazzam bir acze, nâmütenahi bir kedere düşüren, emrini tebliğ eyledi:

"... büyük haseki diyor ki, sabrım bu kadardır, ona bir gece müddet; düşünsün taşınsın, bir karar ittihaz eylesin: kendini mutavaata muktedir görmüyorsa, Ödemiş'e gönderilecektir; ayrıyeten, nikâh münasebetiyle ailesine tanınmış bulunan, her türlü imtiyazat lağv ve tevdi olunmuş hediyeler, iade edilecek!.."

Kinayeli kinayeli gülüp, ilave ediyor: "... yani çulsuz geldin, çulsuz gideceksin; **katalavis,*** küçük hanım?"

Kirpiklerini eğip ağzını çarpıtarak, hani o çokbilmiş gülüşü! Aşağıdan yukarıya, şöyle yüzüne baktımsa da, hâlet-i ruhiyesini okuyamadım: hâl-i perişanımdan, memnun mudur mustarip midir, hiç renk vermiyor. Firuze mavisi gözlerini, sanki duman bürümüş. Hıçkıra hıçkıra dedim ki:

*) katalavis: anladın mı?

"Dinimiz ayrıysa da Angelika ablacığım, senin de Allah'ın var; onun aşkına söyle, bana bir akıl ver: sen olsan, ne yapardın?"

Tereddüt etti. Bir lahza, omuzlarını silkip gidecek sanıyorum. Fakat, hayır! Gülümsemesi, yayılıyor: ona 'büyük' muamelesi etmemden, hoşlandı mı ne; tülbentin üzerinden başımı okşayıp, yanıma oturdu. Diyor ki:

"... ah Haticemu, sende bir lokma akıl yok vre!"

Sözlerine, ömrümde ilk defa onun ağzından işittiğim şu tekerlemeyi, havalı havalı, ilave eyledi:

"... buldun bir koyun, ye de doyun, nene lazım dingil oyun?"

Sonra zilli, ama nasıl zilli görmek lazım; vakt-ü-zamanında, onun ne yavuz bir kaltak olduğunu tedai ettiren, bir kahkaha! Ellerini çırparak, içeriye sesleniyor:

"... kızlar! Çabuk tarafından bana bir kahve, sade olacak!"

Dürdâne'yle Dilhayat cezveyi süredursunlar, o tabakasını çıkardı; dumanı karanfil kokulu cıgaralarından birini, dudaklarına iliştirdi; fitilli çakmağıyla, ateşledi. Bu çakmağı gözü gibi sakınır. Müzeyyen ablamın bergüzarıymış!..

"... ah o zamanlar! O zamanlar onunla, böyle miydik? Aramızdan su sızmazdı, su! Sebep olanların, gözü körolsun! Yani, büyük hasekiyi tanırım, ben; ilmini alırsan, fevkalade karıdır: hatırnaz mı hatırnaz, sevdiğini her daim kayıran!.. Lâkin gazaba gelirse, maazallah, ika eylemeyeceği cürüm, göze alamayacağı belâ yoktur. Tevhide Hanım'ın ocağını söndürecekti be! Hangi Tevhide Hanım olacak kız, Yemişçizade'lerin Tevhide Hanım; eski gözdelerinden, güya buna yüz çeviresiymiş, sen misin çeviren: bir İzmir'i başına yıkmadığı kalmıştı! Bu itibarla, ayağını denk alsan, iyi olur..."

Ne vakit kahve içse, fincanı ve tabağını, kıskandığım bir maharetle, sağ elinde beraberce tutar. Kahvesini, sessiz yudumlarla içiyor; sol elinde cıgarası, etrafı bütün duman. Kirpiklerini eğip ağzını çarpıtarak, yine çokbilmişce güldü; 'zarifler'den, bir de mâni okumasın mı?

"... zurefanın hasından
vazgeç erkek fesinden
gir dilberin koynuna
ye iç yat kesesinden..."

Sonra, gözdağı: "Tut ki inadına uyup gittin, dağbaşında ne yapacaksın? Yazık olmayacak mı sana? Nah, işte şuracığa yazıyorum: büyük haseki seni rahat koymaz, yakanı kurtaramazsın: neredeymişsin gelip, seni bulacaktır: şimdi, hibe ettiği senelik mahsul hissesini, geri mi alıyor, o vakit, Allah bilir, ortakçılıktan kovup, sülaleni ortada bırakır..."

Sustu. Burun deliklerinden bol duman salıvererek, ekledi:

"... acele **mingalis!*** Senin yerinde olsam, ziyadece fikrederdim. Bak, benden ibret al! Konaktaki mevkiim, eski mevkiim mi? O günler mazide kaldı, itibarımı kaybedeli, seneler oldu; icabında bana, köpek muamelesi ediyor, bırakıp gidiyor muyum? Asla!"

Anam, diline pelesenk etmiştir, der ki: "Aç kedi, yavrusunu yiyeceği zaman, fareye benzetir de yer"; benimki o hesap! İçten içe, minareyi çalacağımı hissediyorum, hazırlığım kılıfını bulmaya! Allah da biliyor ya, Angelika'yla sohbeti koyulaştırmamın, altında yatan bu! Ödemiş'e döndüm diyelim, hicâbımdan kimsenin suratına bakamam; buna binaen, telef olmayı göze alıp, itaatı kabullenmişim; buna, benim sebebime, ailemin sefil olması ihtimali inzimam edince, tereddütlerim iyice zâil oluyor. Anamgil, hele zavallı dedem, bu nankörlüğe müstahak mıdır? Onlar ki, bir günden bir güne, yetimliğimi hissettirmemiş; beni, el üstü gül üstü, büyütmüşlerdir; sebeb-i felaketleri mi olacağım; elbette münasibi, kendimi uğurlarına feda etmek! Heder olsam ne çıkar, haricen fark edilmeyecek ki! Kesecibaşı'ların damad-ı muhteremi Emrullah Râci Bey'in, üçüncü zevcesi kalacak mıyım, kalacağım; Beyler Sokağı'ndaki, koca konağın hanımı sıfatıyla, emrimde uşaklar halayıklar olacak mı, olacak, eee öyleyse...

Angelika gitmişti. Kızları yatmaya yolladım. Lambaları üfle-

*) acele mingalis: acele etme!

yip, hayal gibi çekildiler. Odamda, idare kandilinin kör aydınlığında, bir başıma bunları düşünüyorum. Dışarda yağmurlu, hırçın bir rüzgâr, ağaçları karman çorman ediyor; kafes aralıklarından ıslıklar, savrulan yaprakların hışırtısı. İki gecedir, bir köpek peydah oldu; boğuk boğuk üremesine tahammül, imkân harici: şeâmet getirir derler. Bir ara, böyle menhûs bir gecede, Gâvurun Mandırası'nda olduğumu vehmettim; o korkunç inzivânın yüreğimdeki tazyikini, biteviye günlerin merhûb sıkletini; aman Rabbim, İzmir'de kalmak niyetim, karar-ı kat'iye tahavvül etti. Bilâhare, zurefalığın tadına alışınca, o geceki kararı ittihazımda, Müzeyyen ablamla evvelki oynaşmalarımızın, dahli olup olmadığını merak eylemişimdir. Kuvvetle muhtemel! Onun arzularına, insiyâki olarak mukavemet halindeydim ama; aramızda cereyan etmiş bazı sahneler, hakikatte hafızama ateşle nakşolunmuştu: onu üstümden iteyim derken, avuçlarıma doluveren göğüslerinin, ılık yumuşaklığı; öpmek bahanesiyle, kulaklarımı koca dişlerinin arasına alıp, usulca ısırdığı zaman, içimin kıyılışı; geceleyin, suratını her bana çevirişinde, kedilerinki gibi sarı sarı parıldayan, o iri çakır gözler vs...

Birkaç ay sonra, Narlıdere'ye gidiyoruz; arabada, keyfiyeti bana nasıl ifade eylemiştir, bilir misiniz? Aynen şöyle:

"... hadi hadi, hazır tarafındı; beni kudurtmak maksadıyla mukavemet ettin, fehmetmedim mi sanki?"

Haklı mıydı, bilmiyorum; lâkin onunla en et tırnak olduğumuz ahvalde dahi, içimde daima bir ümit kalmıştır; daha doğrusu, bir şüphe! Zannım o ki Müzeyyen Hanım'dan hazzedişim, erkek bilmeyişimden mütevellitti; yoksa, kadın kısmı erkeğin, yerini tutabilir mi? Gönlümün meyledeceği, bir erkekle tesis-i münasebete muvaffak olduğum gün, hakikat anlaşılacaktır. Uzun seneler bu zanla yaşadım, bu zanla teselli buldum; o gün gelince, heyhat, hakikat aleyhime tecelli etti doktor bey, bu akşam bizzat şahit oldunuz. Hiçbir erkek sizin kadar, matlûba muvafık olamazdı: gönlüm, daha Mahçubyan'ın muayenehanesinde gördüğüm an, size meyletmişti; o gün bugün, şu vuslâtın hayalini kurmuştum; Lâkin, Müzeyyen ablam haklıymış: erkeğin cinsiyetini teşkil eden her unsur, midemi bulandırıyor; ah sakalı bıyığı olmasa, diyo-

rum; göğsündeki şu kıllar yerine, dolgun ve iri memeleri olsa, diyorum; hele ötesi, maalesef ötesini hatırlamak dahi, beni fena ediyor: mahvolmuşum, evet!

Neyse, başınızı ağrıtmayayım: o gece karara varınca, sırtımdan ağır bir yük kalkmıştı. Kadere rıza, insanı hafifletir. Yarından tezi yok, Müzeyyen ablamın yanına varıp, elini öpmeliydim. Yarın ders günü, imla ve kıraat, iyi bahane. Ne tuhaf hâlettir, ona gitmeyi tasavvur ettiğim esnada; el aynasını kapmış, idare lâmbasının isli alacasında, suratımı tetkike dalmışım: güzel miyim, çirkin miyim? Demek, kendimi ona beğendirmek ateşi, çoktan içime düşmüş! Bu bir fenama gitsin, bir fenama gitsin, vallahi anlatamam: dişimi sıkmasam, tekrar ağlayacağım. İyisi mi, vurup kafayı zıbarmalı: sabah ola, hayır ola!

Yürek telaşından, âsab bozukluğundan, ne kadar bitâp bir halde olayım ki, öğle ezanına kadar uyuyup kalmışım; lâkin zinde uyandım, zindeden de ileri, adeta mesrûr! Bunda, aniden açıveren havanın da, mutlaka tesiri olmuştur; ama nasıl bir açmak, zannedersin ki yaz günüdür. Dürdâne'yle Dilhayat, arka avluya açılan kafesleri kaldırmışlar: güneşin harareti bayağı hissediliyor; yağmurdan nemli ağaçlar, ıslak maltataşları, buhar tütüyorlar; dallarda oynaşan, bıcır bıcır serçeler; feylesofça dem çeken, birkaç kumru: soğan kızılı bir aydınlık, üstümüze, oluk oluk boşalmaktadır. Aynayı bu ziyada elime aldım, yüzüm gözüme iyice alımlı gözüktü; belki bir miktar solgun, gözlerimin altı hafif mor; lâkin sonraları bu gibi ahvalde, Müzeyyen ablamın vasfedeceği üzere, 'hailevi surette güzel.'

Eh, ben de ne yapayım, giyindim kuşandım, süslendim püslendim; üstüme başıma kokular süründüm; ona mutavaatımın nişanesi olarak, boynuma ipekli bir mendil sardım; ikindi okunurken, elifbamı, defterimi, kalemimi, cüz keseme koyup; dairesine yollandım. Şöhret Kalfa kapıdan çıkıyormuş, beni öyle süslü püslü, boynumda ipek mendille görünce, durakladı; her zamankine nispeten mübalağalı bir hürmetle eğilerek, içeriye sesleniyor:

"... hanımabla, küçük hanım teşrif buyurdu!"

Müzeyyen ablam, tepeden tırnağa, havai mavi giyinmişti. Divana yarı uzanmış, bir elinde gül şerbeti kupası, öbüründe mü-

zehhep bir kitap. Bektaşi nefesleri okuyormuş, beni görmesiyle, hemen doğruluyor. Kitabı divana, şerbet kupasını sehpaya bırakı; hiçbir şey olmamış, hiçbir şey geçmemişçesine gülümseyip;

"Hoşgeldin Hatice!" dedi, "... bugün hava ne güzel! Adeta yazdan kalma bir gün, sabah beri canım teferrüç çekiyor..."

Elini öpmeye davranmışım. İçimsıra, reddedecek diye ödüm patlıyor. Korkum beyhude, reddetmeyecekti. Elini bir güzel öptürdü, öteki eliyle başımı okşayıp, yanında yer gösterdi. Onun dairesi güneş görür, iyice ısınmış; kafesleri açmamışlar, halıların üstünde ışık benekleri. Hicabımdan mı, heyecanımdan mı nedense, kafamı kaldırıp yüzüne bakamıyorum; cin gibi karıdır, hep demez miyim, ânında fark etmiş olmalı; teskin edici şeyler söylüyor, alâlede, gündelik sözler:

"... hafızan gayet kuvvetli, elifbayı ezberine aldın bile, bundan sonrası kolay! Hele kıraatı bir sök, bu nefesleri suhûletle okuyacaksın, ben de ma'al-i iftihar dinleyeceğim..."

Kitabı koyduğu yerden alıyor, rastgele bir sayfasını açıp, diyor ki:

"... dinle bak, Harabi Dede neler buyurmuş!"

Sesi, ikna edici telkinlerle dolu; okurken, niye gözlerini yumuyor?

"... ey zâhid şaraba eyle ihtirâm
müslüman ol terket sen kıyl-ü-kâli
ehline helâldır na-ehle haram
biz içeriz bize yoktur vebâli..."

Döndürüp dolaştırdı, bak yine lafı içmeye getirdi. Bir elimi iki avucunun arasına almış, o mûnis sesiyle izaha kalkışıyor. İlle inandıracak:

"... Kırklar Meclisi'nde, Selmân-ı Fârisi, Peygamber Efendimize bir üzüm tanesi tevdi eyleyip, istirham etmiş, demiş ki: 'Ya Muhammed, bu taneyi kırka böl, hâzırûndan her birine bir parçasını ver.' Peygamberimiz Efendimiz, bunun üzerine üzümü ezip, usaresini, mecliste bulunan kırk cana içirmiş; içirmiş de ne görmüş, hepsi şetârete gelmişler, hepsi mes'ud olmuşlar! Yani

şarabı meneyleyen, Hazret-i Peygamber olmayıp, o ham sofulardır ki..."

Bir eliyle çenemin ucundan tutup, başımı kaldırdı. Göz göze geldik. Çakır gözlerinin derinliklerinde, pul pul, yaldız zerreleri uçuşuyordu. Muntazam, bembeyaz, fakat kocaman dişlerini meydana çıkaran gülüşüyle, dedi ki:

"... hem düşünürken hatırladım, rahmetli paşa babam, ne vakit dedenden bahsedecek olsa, 'şu koca tahtacı Sülüman Çavuş...' derdi, siz sülalecek tahtacı Türkmeni olmaz mısınız, kız?"

Herhalde kararmışım, tedirginliğimi seziyor; sezmesiyle, ellerini çırpıp, halayıklara ünlemesi bir oldu:

"Kızlar, tez küçük hanıma şerbet koşturun!"

Bir saat kadar, kemal-i ciddiyetle ders yaptık. O mevzua, tahminlerim hilâfına, avdet etmedi. Ne kinayeli bir söz, ne bir imâ! Hayretimi en ziyade mucip olan, nedir derseniz; boynuma doladığım ipekli mendili, ısrarla görmek istememesidir. Mamafih, ayrılma vakti geldiğinden, beni yine o iç bayıltan öpüşüyle gönderiyor. Öpsün diye yanağımı uzatmışım, dudaklarının sıcak temasını beklerim, gelmez. O önce sağ kulağımın memesini, dişlerinin arasına aldı, hafifçe ısırdı; sonra aynı şeyi, sol kulağımın memesine yaptı. Nefesi, sıcak bir mayi, kulak deliklerimden ığıl ığıl yüreğime akıyor.

"Hatice, akıllı kız olduğundan, asla şüphe etmedim. İttihaz ettiğin karar, en isabetlisidir, bundan pişman olmayacaksın..."

İşte böyle beyim, kaderin sevkiyle, Kesecibaşı 'katır' Müzeyyen Hanım'ın, gözdesi olmuş bulunduk. Ne denir, mukadderat! Gökten ne yağmış da, yer kabul etmemiş? O günler, seferberliğe tekaddüm eden günler. Tam çıkaramıyorum, kefere kendi arasındaki muharebeye ya tutuşmuş, ya tutuşmak üzere; İzmir envai türlü rivayetle hop oturuyor, hop kalkıyor: biz ise, yani Müzeyyen ablamla ben, şehrin safasını sürüyoruz.

Yoo, yarın rûz-u mâhşerde bunun suali sorulacaktır, inkâr edemem: çok saltanatını sürdüm, bana ziyade emeği geçti: ihtilâfımızı tatlıya bağladık mı, bağladık, artık işimiz gücümüz, muhabbet ve tenezzüh! Andon'a kumanda geceden verilir, kupayı hazır etsin, hanımlar alışverişe çıkacak! Kupa da ne kupa, cilalı siyah,

parıl parıl; semiz, bakımlı atları, durdukları yerde duramaz, nallarından kıvılcım sektirir. Sabah sabah, Müzeyyen ablam beni aynasının önüne oturtmuş, elceğiziyle süslüyor. En büyük zevki bu, pek de meraklı: sürer sürüştürür, takar takıştırır; öyle tarar olmaz, böyle bağlar beğenmez; niye mi, niyeymiş, 'düşmanlarımızı hasetlerinden çatlacak' da, ondan. Süs püs dedin mi, o da kimseden geri kalmaz ha, pek itinalıdır; hazırlanıvermesi, bir saat sürer. İkimiz de hazır olduk mu, ala-yı valâyla selamlıktan geçerek, cümle kapısının önünde alesta bekleyen, kupaya kaykılıyoruz. Ver elini Frenk Mahallesi!

Ne yalan söyleyeyim, 'Gâvur' İzmir, beni hakikaten teshir etmişti. Bahusus o muazzam mağazaları. Eksinoplu'ya, Orozdibak'a, Oprentam'a ilk girdiğimde, Allah şizi inandırsın, peri padişahının mülküne düşmüş gibi oldum. Sanki bir tılsım, ne sihirdir, ne keramet! Gördüğüm her bir şey, beni hayretlere garkediyor; satın aldığımız her bir şeye, bayram çocukları gibi seviniyorum. Satın aldığımıza dedim, müddet-i hayatımda fakire, hiçbir vakit bu kadar masarif edilmemiştir, evet. Mâlûm-ı âliniz Angelika gâvuru, 'ilmini alırsan, büyük hasseki fevkalade karıdır' demişti, haklıymış, Müzeyyen ablamın mürüvvetine endâze yok: ezkaza, o yeşim taşlı yüzükte gözüm mü kaldı, filhal liraları sayıveriyor, o kloş etekli Frenk fistanından çok mu hoşlandım, akabinde sardırıyoruz; hele iç çamaşırlarına döküverdiği para, hadde hesaba sığmaz: düşkünlüğü bir acayip, giymeyi hayalimden geçiremeyeceğim fırfırlı ipek donları, 'dikolta' kombinezonları, bulup bulup çıkarıyor; ince uzun burun deliklerinin, kanatları ürpere ürpere, üstüme tutup, öyle bir "Hatice, kız Hatice, bunlar sana çok yakışacak!" diyor ki, tüylerimin ayağa kalkmaması, imkânsız. Niye mi? Niyeymiş! En büyük keyfi, taze incir sayarmışçasına, yaprak yaprak beni soymaktır da ondan! Bunu, çok çabuk anladım. Koynuna girmeye başladıktan, olsun olsun da, üç hafta sonra.

Hayır, bidayette zaaf göstermedi. Bilakis zaafını gizledi denebilir. Gayetle nazik, gayetle müşfik davranıyor, o kadar! Zaman zaman, kulak memelerimi dişleri arasına alıp, usulca usırmasa, münhasıran ablalık etmeye karar verdiğine hükmedeceğim. Ayıptır söylemesi, izzet-i nefsime dokunuyor bu, o kadar üs-

tüme düştükten sonra, işi kâmilen talim terbiyeye dökmesine, galiba içerliyorum da! Zira buna, asgari giyim kuşamıma atfettiği kadar, hatta daha da fazla ehemmiyet atfetmektedir. Yanılıp yakılıp, bir manzumeyi ezberime almayı ihmal edeyim, yahut bir şarkıyı yanlış meşkedeyim, haddime mi düşmüş, derhal samur kaşları çatılır, katır suratı bir karış, kulağımın dibinde en şirret sesi:

"Bana bak kız, yörüklüğü bırak, aklını başını devşir!"

Yahut: "... halayıklardan ibret alsana! Dilhayat cümbüşü vallahi senden güzel tutuyor. Biraz gayret etse..."

Velhasıl, edebi erkânı, böyle öğrendim. Kıraatı söktüm, çok geçmeden imlayı da. 'Ördek suya dal da gel' nev'inden, bazı basit şarkıları, suhûletle çalabiliyorum. Emrullah Râci Bey, bana karşı, son derece hayırhâh davranıyor. Bazı perşembe akşamları, bizi alır Kordonboyu'na götürür; sıra kahvelerden birisinde, maaile taam ederiz; artık Klonaridis mi olur, Sporting Kulüp mü olur; mamafih ekseriya Kramer Palas, Müzeyyen ablam orayı tercih ediyor çünkü, nezih ve mümtaz bir yermiş! Hadi hadi, benim külahıma anlatsın, en hoppa, en civelek ecnebi karıları, oraya gelir de onun için. Hele bir seferinde, vardakosta bir İtalyan esmeri gördüktü, aman Rabbim, kaltağın memeleri öyle sivri ve dik ki, entarisini yırtıp fırlayacak alimallah; her hâliyle etrafına beni ye diyor, insanda can mı kalır? Müzeyyen ablamla bakışıp, aramızda gülüşüyoruz; Emrullah Râci Bey, mahmur gözlerinin ardına sinmiş, her an himâyeye âmâde, beni seyrediyor: ondan hazzetmekteyim, çünkü henüz bekâretimi ona verdiğimi zannediyorum: dahası lokantaya girer girmez, garsonların ona gösterdiği itibar, hoşuma gidiyor; siyah redingotunun içinde müşekkel duruşu; etraftaki masalarda, madamlarıyla demlenen ecnebi tüccarların, doğrulup doğrulup, arz-ı tâzimde bulunmaları! Ee, ne de olsa, kocamızdır. Nev'i şahsına münhasır olduğu doğru, bunu kabul ederim, baksana bize şarap ısmarlamakta beis görmüyor, efendim 'alafrangalıkta' usul-ü âdiyeden imiş, burada kime anlatırsın? Evvelce 'gâvur' karıları içerdi, 'Hürriyet'i müteakip bizimkiler almış yürümüş, anlatıyorlar da, ohooo, Dersaadet'te filan, erkek kısmına taş çıkartıyorlarmış! Müzeyyen ablamı bilemem ama, on-

ların yanında ben hiç kalırım. Mamafih, 'tango' çarşaflı iki Osmanlı karısının, kocasıyla sofrada şarap içmesi, mücavir masaların dikkatini celbediyor: mütecessis nazarlar, hafif fiskos! Yoksa iltibasa mı düşüyorum, şarabın zihnime verdiği küşâyişle, bende mi böyle bir zehap hâsıl olmuştu? Hakikat şu ki, ölçüyü kaçırmadığım takdirde, şarap beni cennet-i âlâ'ya uçurur: nereye baksam rengârenk kavs-ı kuzahlar, nur fıskıyeleri; huriler ve gılmanlar!..

Avdette, kara gözlü yağmur. Müzeyyen ablam, kolunu belime dolamış, ben başımı onun omzuna yaslamışım; içimde giderilmez bir ağlamak ihtiyacı, kupanın camlarından geçen, tekrar geçen, bir daha geçen sokak lambalarını sayarım: üç, dört beş... Emrullah Râci Bey, arabanın içini, fış fış eden sarhoş solumasıyla doldururdu. Ah ah, onlar da bir zaman imiş! Şaka gibi geliyor, araya muazzam bir harb-i umumi, unutulması gayr-ı kaabil bir Şam-ı Şerif ikameti girdi; acaba bu sebepten mi kendimi ihtiyarlamış, neredeyse yüz yaşımda hissetmekteyim: aynı zamanda mükedder, nevmid ve bedbin. Halbuki o tarihlerde...

İndimde en mühim mevkii işgal eyleyen husus, Müzeyyen ablamın, bidayette bana karşı izhar ettiği –izhar ne demek, itaat-ı mutlaka şartı koştuğu– âşıkâne alâkayı unutmuş görünmesiydi. Adeta müstağni! Evet, benim için dünyanın parasını döküyor, üstüm başım Punta'nın en birinciye gelen matmazelleriyle çıkışabilecek kırattadır; süsüm püsüm, hal-ü-etvarım hiç aşağı kalmaz; musikide, süratle terakki ettim; icab-i halinde, gayet ıstılahlı ifade-yi meram edebiliyorum; dahası, hangi mecliste bulunsak, boynu ipek mendilli zurefa makûlesi, muhteris gözleriyle, etlerimi didikliyorlar; o değilden laf atıp, sırnaşmaları cabası! Bir Müzeyyen ablam, kapı duvar: kemerli burnunu, kasap satırı gibi sehpalara indirip çakır gözlerini tellendirerek; yukardan, tebessüm ediyor: kibirli beygir tebessümü.

"Amanın da pek cici şeymiş bu, dur kız, yakamı ısırayım!"

"Tu tu tu, kırk bir kere maşallah! İstanbul'dan mı gelmiş?"

"... Allah bağışlasın, bu ne endam böyle?"

O gözleri koyu sürmeli, parmakları cigaradan sararmış, karıların sözleri. Gerdan kıra kıra, erkeksemiş sesleriyle, iltifatın bînini bir ipe diziyorlar; Müzeyyen ablam dut yemiş bülbül! İltifat mil-

tifat, hak getire! Sanki ilk günlerimizde, güzelliğimi medh-ü-sena ederek, beni göklere çıkaran bir başkasıydı. Ona itaatımın kat'ileştiği günden itibaren, aramıza öyle bir mesafe koydu ki, o ara içime huzur verecek gibi gördüğüm bu tedbir, şimdi asabımı bozuyor. İhtimal bu mesafeyi bir türlü aşamayıp, Müzeyyen ablamın, muttasıl uzağında kaldığımdan; kaybettiğim alâka ve nüvâzişi, tekrar elde edebilmek ümit ve gayretiyle, bu sefer ben ona alâka izharına koyuldum. Sıralı sırasız şımarıyorum, göğsüne sokulmalar, başımı omzuna koymalar, ve saire ama, mübarek buz! Hınzır dememiş miydim, hınzır ve kurnaz, böylelikle aramızdaki münasebetin mahiyetini, tersine çevirmekle iktifa etmiyor; beni tecrit edip, alâkasına susatıyor: haddızatında farkına bile varmaksızın, daldaki yemiş gibi olgunlaşmaktayım; istediği an, avucuna düşmek üzere.

Öyle de oldu. Nasıl olmasın; müstağni kalmayı kâfi addetmeyerek, git git, beni tahrike kalkıştı. Tahrik değil, adeta tahrip ediyor: yaptığı son derece basit, sesinde şehevi bir iştah, başka kadınları bana ballandırmak:

"... Hatice, Klonaridis'deki ecnebi madamı gördün mü, o ne paluze gibi tendi öyle; hele kalçalarının inhinası, maşaallah, Allah övmüş de yaratmış!"

Yahut: "... Hatice, Şükûfe'lerdeki Müberrâ'ya ne dersin, nasıl da serpildi? Hasbanın dudakları, bir çift kiraz; şeytan diyor ki: 'Eğil, hart diye dişlerinle koparıver!' "

Bazen de: "... Hatice, şu bizim Sadberk'e izdivaç yaradı, vallahi! Çocuk doğurdukça güzelleşti, hınzır."

Her gün, her saat, bu! Başka, çoğu gönlünün kaydığı kadınlara ait, tespitler, müşahedeler, intibalar! Gel de, tahammül et bakalım! Ben edemiyorum, hayır! Kısa zamanda, muazzam bir izzet-i nefis davası, yaptım çıktım. Sokağa mı gideceğiz, kabul gününe filan; üstüme başıma, süsüme püsüme, öyle itina gösteriyor, öyle ihtimam ediyorum ki; gittiğimiz neresiyse, kimse gözünü benden alamıyor. Bütün dikkatlerin merkez-i sikleti benim. Şaka maka, etrafımda basbayağı, perestişkârlardan bir hâle teşekkül etti; bu arada, gizli işmarlar, ucu yanık mendiller, ateşîn aşk nağmeleri! Onu belki harekete getirir ümidiyle, nağmelerin

hepsini Müzeyyen ablama da okutuyor; olan bitenleri, teferruatıyla naklediyorum: biraz alâkadar olsa ya, nerede, hiç umursamıyor: yukardan, o mütekebbir beygir edasıyla, beni süzüp; iri dişleriyle, muntazam ve bembeyaz, gülümseyerek diyor ki:

"... Hatice, çengi Huriye'ye dikkat et, göbeğini çalkalarken inzal oluyor kaltak, böyle şehvetperest karı görülmemiştir!"

Bıçak kemiğe dayanmıştı. Dobra dobra konuşmayı, kafama koydum. Buna sebep Akhisarlı Sadberk Hanım'lara ev oturmasına gittiğimiz gün, gözlerimin önünde, o zilli orospuyu öpmesidir. Güya vedalaşıyorlar: bir güzel sarıldı, dudaklarıyla karının ağzını kavradı. Tavan başıma yıkıldı sandım. Artık duramam, kat'iyyen duramam; bu meseleyi, suret-i mutlakada, hall-ü-fasl etmeliyim. Ama nasıl? Düşündüm taşındım, en münasibi Müzeyyen ablamı, bir akşam yemeğine, benim daireme davet eylemem. Zaten borçlu sayılırız. Onun sevdiği gibi, şahane bir sofra hazırlarız; envai türlü meze, biraz saz, biraz şarkı; muhabbeti koyulaştırdıktan sonra, sadede gelirim. Bir gayret, Dürdâne'yle Dilhayat, iki gün kırılıp kabağa girdiler; canları çıktı fukaraların; lâkin muradımıza eriştik, sofra dahil her şey onun beğeneceği tarzda tanzim edilmiş oldu. Angelika, şıngır mıngır anahtarlarıyla, girip çıktıkça; müstehzi müstehzi, faaliyetimizi seyrediyor; bir şey demiyor ama, hem hicranımın farkındadır, hem de asabiyetimin. Bense mütemadiyen, İzmir'e geldiğim ilk günler, çiçekli avluda rastladığım Sâlise Nâlân Hanım'ın, yüzüme bakıp bakıp, söylediklerini hatırlıyorum:

"... demek yeni kurban sensin, öyle mi? Vah yavrum vah, pek de küçücek imişsin!.."

Kadın doğru söylemiş, benden âlâ kurban mı olur? Nitekim boynumu bıçağa bizzat uzattım. O gece kuru ayaz, dışarıya adımını atan, soğuktan kavruluyor. Hava açık, şehrin üstüne, yer yer ağaran lacivert bir billur aydınlığı gelmiş yığılmış; ara ara yıldızlar, püskürtülmüş gümüş pullar gibi. Yürek çarpıntısından öleceğim, zifaf gecesi bu kadar heyecanlanmamıştım: sofranın, onun dairesinde hazırlanan sofralardan, daha mükemmel olmasına çalıştık; hiçbir kusur bulamaması için, Allah'a dua ediyorum. Kızlar da öyle, Dürdâne adeta parçalandı kızcağız, Dilhayat ise,

mutfağa ine çıka bir hâl oldu; artık iş bitti ya ikisi de temiz tirendaz giyinip kuşandılar, el pençe divan, büyük hasekiyi intizar ediyorlar.

Akşam ezanından sonra, bir ihtişamla, arz-ı endam eyledi. Allah Allah, bu gelen kimdir, Sultan Süleyman'ın başhasekisi mi? O kadar şatafatlı giyinmiş, yüzüktür, küpedir, bileziktir, o kadar çok takmış takıştırmış ki; hakiki sultanlar, filhakika eline su dökemez. O dakika bu irikıyım kadının, mukadderatıma hükmettiğini iyice idrak ettim. Hani istese, beni bir pula satabilir, gık diyemem. Baş köşeye buyur ettik, naz ve istiğnayla geçti kuruldu; "Bismişah!" deyip peymâneyi sunduk; lütfen bir yudum aldı, bilâhare adeta tenezzülen, dedi ki:

"Bu akşam, seni pek revnaklı gördüm, Hatice. Yeşiller mi yakışmış, bilmem? Şu halinle, şeytanı bile baştan çıkarırsın!"

Yanaklarım, pençe pençe, al mı olmuştu? Boynumu büktüm, dedim ki:

"O sizin teveccühünüz, ablacığım. Beğenmeniz, ne büyük bir saadet!"

Kadehi tutan eli, havada kalmıştı. Sol kaşını yükselterek, dedi ki:

"... aman, bu ne resmiyet? Seninle, sizli bizli miydik, biz?"

Kirpiklerimi yere eğdim, gönlü kırık bir edâyla, dedim ki:

"... vakıa değil idik, lâkin bana o kadar müstağni durmaktasınız ki, ihtimal diye fikrettim, sizli bizli olmamız iktiza ediyor."

Güldü. Kadehini birden dikiverdi. Islak dudaklarıyla, dedi ki:

"... hayır etmiyor! Hem, niye bu kadar uzağıma oturdun, bakayım? Şöyle yanıma gel, şuraya otur, hah şöyle!"

Elim ayağım titriyor. Biçare yüreğim, göğsümün kafesinden, fırladı fırlayacak. Usulca yanına vardım. Başımı kaldırıp, bir türlü yüzüne bakamıyorum. Rayihası beni, şimdiden sarhoş etti. Galiba koku sürünmüş. İçimi bayıltan, başımı onun dizine koyup, kana kana ağlamak ihtiyacı uyandıran, bir koku. Nasıl perişan bir halde olduğumdan habersiz, harıl harıl konuşmaya devam ediyor. Mahsus yapmasın?

"... Angelika sana neler dedi? Ha? Bana bak, gâvur kısmının, her lafına inanılmaz. Eli de uzundur bunun, her ayın hesa-

bında yüz kuruş, yüz elli kuruş açığı çıkıyor. Konağın eski emektarıdır da, meskût geçmekteyim. Eh, ne de olsa, rahmetli Feyyaz ağabeyimin yadigârı..."

Yarabbi ya Resulullah! Bunları deşecek sıra mı? Bilmem bahsetmiş miydim, Müzeyyen ablam mal canlısıdır, eli ziyadece sıkı; insanın ağzına bir zeytin tanesi verip, kıçına bir tulum tutanlardan! Onu dinlersen, iki müsrifin hesapsızlığı, muazzam Kesecibaşı servetini batıracak. İki müsrif dediği, Angelika ile Sâlise Nâlân! Hele 'alafrangalık' olsun diye, ortağının paraları çarçur etmesine, kıyametleri koparır:

"... bir gardenparti âdetidir çıkardı, dünyanın parası gitti. Neymiş, Punta'nın keferesi yapıyormuş! Allah Allah, bize ne efendim? Biz kefere miyiz? Babamız da mı gardenparti tertiplerdi? Bununla iktifa etse, yine neyse, ya üstüne başına sarf ettikleri? Dolapları lebalep entari, sandıkları top top kumaş dolu, Şöhret Kalfa'dan duyuşum, Usturula'ya iki kat entari daha diktiriyormuş! El insaf!"

Yüzüne niçin bakamadığımı, nihayet anladım. Asıl revnaklı olan, etrafını ziyaya garkeden, o. Bakamıyorum, çünkü neşrettiği ziya, gözlerimi kamaştırıyor. Daha kapıdan adımını attığı an, içeriye mavi bir gümüş aydınlığı dolmadı mı, onun aydınlığı işte. Baktın mı, gözlerinden kalbimin derununa nüfuz eden, sihirkâr bir aydınlık! Bir mıhladız gibi insanı cazibesi altına alıyor, iradesine râm ediyor.

"... aa üstüme iyilik sağlık, hep böyle susacak mısın, kız? Burası cenaze evi mi? Hadi bakayım, al sazını eline, yeni meşkettiğin havalardan birini oku da, gözümüz gönlümüz açılsın!"

Ani hitabıyla, sarsılmışım. Derhal kendimi topladım. Dürdâne cümbüşümü koşturdu. Müzeyyen ablam şarkı mı istemiş? İstediği bu olsun! Tellerde mızrabımla bir iki gezindikten sonra, en son öğrendiğim şarkıyı söyledim:

"ey çeşm-i âhû hicr ile tenhalara saldın beni
çün nâfe bağrım hûn edip sahralara saldın beni..."

Dede Efendi'nin bestesidir. Angelika, Müzeyyen ablamın bu

şarkıya, hususi bir zaafı olduğunu, bilhassa, tebâruz ettirmiş; ayrı dikkat ve itina ile meşkettirmişti. Zannımca fena söylemem. Nitekim, şarkının daha bidayetinde, çakır gözleri puslandı; nazarlarını, beyaz bir duman bürüyor. Gayp âlemine mi, daldı gitti ne? Bundan bilistifade, yüzüne bakabildim. Burnundaki inhinanın, çenesindeki sivriliğin ifade ettiği tahakkümden mi; teninin şayan-ı hayret beyazlığına mukabil, gövdesinin (bahusus omuzlarının, elleri ve ayaklarının) cesametinden mi nedir, şahsiyetinden intişar eden bir kuvvet, beni, tahlil edemediğim muğlak hislere sevk ediyordu: muğlak ve mütenakız! Müzeyyen ablamdan korkuyorum, burası âşikâr; korktuğum kadar, onu istiyorum da! Onun mevcudiyeti, benim üzerimde; ateşin, pervaneye yaptığı tesiri yapıyor: pervane nasıl ateşin cazibesine dayanamaz, yanacağını bile bile içine düşerse; ben de Müzeyyen ablamdan intişar eden cazibeye dayanamıyor, korktuğum halde avucuna düşüyorum.

Şarkı hitama erdi, artık gözyaşlarımı tutamadım; hıçkıra hıçkıra, dizlerine kapanmışım. Ama nasıl bir ağlamak, görmek lazım: gürül gürül, şöyle içimden boşanıyor. Zannım hilâfına, aksileşmedi; bilakis, mûnis sesiyle, mırıl mırıl, beni teselli etti; evladını sever gibi, saçlarımı okşadı. Neler söylemişti, şu an hatırlamıyorum; sadece, sesinin yumuşak ahengi, kulaklarımdadır; öyle teskin ve ikna edici bir ahenkti ki bu, insan elinde olmayarak taht-ı tesirinde kalıyor. Olsa olsa, bir çeyrek sonra, hıçkırıklarım kâmilen dinmişti. Onun iri elini saçlarımda, iç bayıltan rayihasını burnumda hissetmek, beni gaşyediyor. Bir müddet, öylece kalmışım. Hakikatta, bir asır imtidadınca böyle kalabilirim ama, arzusu üzerine doğruldum. Bana, eliyle doldurduğu kupayı uzattı, bilâtereddüt hepsini içtim; şunu biliniz ki doktor bey, uzattığı kupa zehirle dolu olsaydı, bilâtereddüt yine içerdim. Bilmem sevda bu mudur?

Daha sonra yedik içtik, çaldık söyledik; velhasıl, hoşça vakit geçirdik. Lâkin verdiğim davet, ümit ve temenni eylediğim, neticeye vâsıl olmadı. Vakıa Müzeyyen ablam, alâkasını eksik etmiyordu; burası, doğru; zaman zaman, aramızdaki o meş'um mesafenin, artık kalktığı intibaına da kapılıyordum; burası da, doğru; fakat izhar ettiği yakınlık saçlarımı okşamaktan, vedalaşacağımız

sırada eğilip; birer birer, kulak memelerimi dişleri arasına alarak, usulca ısırmaktan ileriye geçmedi. O halde, yatağıma girdiğimde niye kuşlar kadar hafif, hakikaten mes'uttum? Şundan ki, sağ kulağıma eğildiğinde, ateş gibi nefesiyle;

"... sabah Şöhret Kalfa'ya tembih et, hamamı yaktırsın, ancak kızar! İki ortak, başbaşa, bir halvet olalım!" demişti. "... konağın hamamı, çarşı hamamına benzemez, pek safalıdır..."

Beyler Sokağı'ndaki konağın hamamı, basbayağı kubbeli, çifte kurnalı, mavi damarlı beyaz mermerden, ufak lâkin mükellef bir hamam; konağın, ağaçlı avlu yakasındadır, haremden geçiliyor: önce kiler, arkasından mutfak, en nihayette o! Sâlise Nâlân hiç itibar etmez imiş, 'alafranga banyoyu' tercih ediyor; Angelika söylediydi; Müzeyyen ablamsa, ekseriya çarşı hamamlarındaki âlemlere gittiğinden, evdeki güzelim hamam Emrullah Râci Bey'e kalıyor; o çıktı mı çıktı, bittabi halayık makûlesine! Ertesi sabah, hamamı kızdırmasını buyurunca, Şöhret Kalfa'nın suratıma bön bön bakması, bu sebepten. Sahiden aklı kesmemiş, bir usturubunu bulup, Müzeyyen ablamın, ağzını aramış, teyit edince, külhanı yakıyor. Âdeti öyledir ya, söylene söylene:

"Er garibe, kor garibe! Bu iş de bize mi düştü? Angelika gâvuru, pas pas cıgara içip, keyif çatsın; biz külhancılık edelim!"

Yahut: "Allah Allah! Bir yaşıma daha girdim: eski köyde yeni âdet!"

Hamam kızıncaya kadar, o kadar heyecanlıyım ki, yerde miyim gökte miyim, bilemedim. Hiçbir işin sahibi olamıyorum. Dürdâne'yle kanaviçe başlamıştık, bir ara elime alayım dedim, nerde, aklım başımda değil ki, iğneyi mütemadiyen yanlış yere sokuyorum. Bir ara cümbüş çalışmayı deneyecek oldum, parmaklarım mecalsiz, doğru dürüst perdelere basamadım. Angelika, yanımdan yöremden, şıngır mıngır her geçişinde, kirpiklerini eğip ağzını çarpıtarak, çokbilmiş çokbilmiş gülüyor. Manası ne bunun? Firuze mavisi gözlerinde, ilk sefer nazar-ı dikkatimi celbeden, mor bir selâbet: istihzaya hiç benzemez, yoksa haset mi?

Kuşluk vakti, güçbela inebildik. Müzeyyen ablam evvel davranmış, beni soğuklukta karşıladı. Taaccüp etmedim dersem, yalan. Soyunmama yardım etsin diye, Dürdâne'yi götürmüştüm. İs-

temedi. Biz kendi başımıza, soyunur giyinirmişiz, kızlara ne hâcetmiş canım? Hamam cehennemî sıcaktı, buğudan göz gözü görmüyor. Daha soyunurken ter bastırdı. Küçük kubbenin tepe camlarından, soğan rengi bir ışık, buharın kesafetine temas eder etmez kıvamlanıyor: adeta sakız macunu, yer yer mermerlere bulaşmış. Müzeyyen ablam, yalnız kalır kalmaz, dedi ki:

"Dur kız, entarini çıkarayım!"

Haddizatında, beni soymak zevkine talip oluyor. Birinciye gelen zevki. Sözlerinin, ifade ettiği mana-yı hakikiyi, nice zaman sonra anlayabilecektim. Çakır gözleri, buğunun havai mavi müphemiyeti arasında, çil altın çeyrekler gibi, sarı bir kat'iyetle parıldıyordu. İnce burun deliklerinin kanatlarında, o belirsiz titreme. Elleri de titriyor mu, bana mı öyle geldi? Anadan doğma kalacağım an, peştamala uzanmak istemişim, eliyle mâni oldu; onun hançeresinden, daha evvel hiç işitmediğim, boğukça bir sesle;

"Sakın ha!" dedi, "... peştamal meştamal istemez, burası çarşı hamamı mı?"

Muazzam bir tehdit, bir günah tehdidi altındaydım. Müddet-i ömrümde, beni anadan doğma gören olmamıştı. Zifaf gecemde dahi, gecelikleydim. Halbuki Müzeyyen ablamın ihtirası, elde edeceği kadını çırılçıplak soymak; sonra her hareketini, pusuda bir kaplanın, kanlı çakır gözleriyle takip etmek! Nasıl da, çarçabuk soyuyor? Fütursuz çıplaklığı, gövdesinin cesametini, azaltacak yerde artırdı. Omuzları maşallah, pehlivan omuzları, kolları, kalın kalın, adaleli de! Göğüsleri, meğer ne küçükmüş, yok say! Buna kalçasızlığı inzimam edince, gövdesinin erkek gövdesinden, ne farkı kalıyor? Belki teninin, mermerleri solduran, rakı mavisi aklığı! Alnı, dudağının üstü, boncuk boncuk ter; koluyla, belimi sardı, kurnanın başına yürüdük. Delilik parayla pulla mı, saf saf, ben hâlâ yıkanacağız zannediyorum. Gümüş taslara eğileyim dedim, eğilmemle kendimi, kollarının mengenesinde kıstırılmış buldum; kocaman beygir dişleriyle, hart diye dudaklarımı kaptı. Acıyla, gayr-ı ihtiyari şöyle irkilmiş, geriye doğru silkinmişim, tabii nafile! Damağımda hissettiğim, vahşi yemiş lezzetiyle, elim ayağım o dakika çözülmüştü. Gariptir, sanki ruhum gayr-ı muayyen bir cisim halinde, onun

vücuduna intikal ediyor; ağzından yüreğine süzülüp, damarlarında cevelan etmeye başlıyorum.

Câzibesine mukavemet edemeyip, pervane ateşe düşmüştü, evet! Kır yerinde büyümüş köylü kızı, ben bu lezzetleri nereden bileceğim? Elim erkek eline değmemiş, bir yol; hadi değdi diyelim, elin yörüğü karısının zevkine sahip mi çıkar, garibin gücü yetse yetse, karnıma bir enik tıkmaya yetecek! Tevekkeli 'fentli zurefa, erkeği aratmaz' dememişler; elhak aratmıyor, bu bittecrübe sabit: zürriyet endişesi ortadan kalktığı için, bunların derdi gücü, sevdalılarını şehvetin yedi kat göğüne uçurmak!

Eh, Kesecibaşı 'katır' Müzeyyen Hanım'ın, ne mertebe fentli olduğunu, duymayan kalmış mı? Ben sonra öğreniyorum, meğer bu babda çok meşhur imiş, tadını bir kere tadan, bir daha ondan kopamıyor. Niye mi? Niyeymiş! Karı kısmını, zevkten deli divane ediyor da onun için. O koca elleri yok mu, uzun ve kemikli parmakları, mahareti onlarda: mahza şehvet hayvanlarıdır, terden nemli uçlarıyla, meme ağızlarında hınzırca gezinir, bızırı sinsi sinsi bastırırlar. Ağzı, ellerinden hiç geri kalmaz. Hele dili! Söylemesi ayıptır, Müzeyyen ablamın dili, onun 'erkekliği': dudaklarını araladı mı, mum alevi gibi pembe, yakıcı ve kıvrak, dışarıya fırlamasıyla, bir delik bulup içine dalması bir olur. Öyle seri! Günahı boynuna, Angelika iftira mı ediyor bilemem; Akhisarlı Sadberk Hanım'ın, aradan bunca zaman geçmiş olmasına rağmen, Müzeyyen ablamdan bir türlü geçemeyişi, buna binaenmiş! Güyâ kocasında tatmin bulamıyor. Şöyle bakarsan, herif kapı gibi, lâkin karı nasıl okşanır bilmez imiş; bilmez bilmez, bu da bir fendir.

Hamamda beni arzusuna râm ettiği gün, evvela ateşîn buseleriyle yüreğimi tüketmiş, gaşyolup kıvama geldiğimi aklı kesince, hamur gibi mermere uzatmıştı. Dudakları, onlarca ağız halinde, çarçabuk her tarafıma dağıldılar. Aynı anda boynumda, gerdanımda, göğsümde, karnımda hissediyorum, onları. Parmak uçları, o vakte kadar mevcudiyetlerinden asla haberdar olmadığım, vücudumdaki hassas noktaları, eliyle koymuşçasına bulup çıkardı. İçimde bir şeyler çekiliyor, sanki görünmez birtakım ipler kopuyor. Üst üste râşelerle, sarsılıyorum. Dili, ya o pembe alev, me-

melerime musallat oldu, uçlarına her dokunuşunda yakıyor; daha onun ihtilaçlarıyla çırpınırken, bir de bakıyorum, kızgın demir gibi kıpkızıl yapışmış, kuyruk sokumumdan aşağısını dağlamaktadır; sonra hop, kulağımın çukuruna sıcacık dolmuş, beynime akmak ihtirasında; yahut da koltuk altlarımda yuvalanıyor, sinirlerimi keman teli gibi geren, dehşetengiz bir lezzetle beni tir tir titreterek!

Saatlerce başbaşa kalmıştık. Sevişme faslı hitama erdiğinde, galiba ikindi okunuyordu. Müzeyyen ablamın, eli ve diliyle, vücudumda teslim almadığı, tek nokta kalmamıştı. Ruhumda da. Kendimi mel'ûn, mülevves ve müstekreh hissediyordum. Adam sen de! Ne ehemmiyeti var, mes'uttum ya! İtiraf edeyim ki, fevkalade yanlış bir saadetti bu. Hayatımın istikametini değiştirmiş, beni bir bataklığa sevk etmişti. O zaman bunu şavullar gibiydim, çok geçmeden daha iyi anladım. Artık ahval-i perişanımı adamakıllı müdrikim. Lâkin bilmek ve anlamak, takat kifayet etmeyince, halâsı temin eylemiyor ki!

Kusuruma bakmayın doktor bey, mâruzatım uzadı, başınızı ağrıtıyorum. Saat kaç oldu acaba, ne dokuz mu, hayret, hiç farkına varmadım: zaman nasıl da geçiyor? Şimdi müsaadenizle Dürdâne'ye ünleyeyim, semaveri yenilesin; sabaha karşı, ortalık serinler, üşüyebiliriz. Esasen tembihlidir. Yok, 'Bu kadarı kâfi, artık yatalım' derseniz, emriniz baş üstüne, yatar uyuruz; sabah ola, hayır ola, kalkıp makûs talihimi yaşamaya giderim, bir daha sizi ömrümde rahatsız etmem; beyhude hayaller kurduğumu, bu gece, en feci bir şekilde anlamış bulundum. Müzeyyen ablamla geçirdiğim seneler, zannım hilâfına, beni başka bir kalıba dökmüş, eski Hatice olmaktan çıkmışım; bazı geceler, kulağıma mırıl mırıl söylerdi de, inanmazdım; derdi ki böyle böyle, bâdemâ sen erkek kısmıyla olamazsın, çünkü aşkı kadından tattın; demek haklı imiş! Ben ki Mahçubyan'ın orada sizi ilk gördüğüm günden itibaren...

Her ne hal ise, Şam-ı Şerif'e tayinimizin çıkması, epeyce sonradır. Daha evvel İzmir'de üç dört ay –tövbe, üç dört ayı da neremden çıkardım, asgari altı ay– cicim aylarımızın safasını sürdük. O aylar, hiç hatırımdan çıkmaz. Gözüm Müzeyyen ablam-

dan başka bir şeyi görmüyor, varsa o, yoksa o! İhtiyarım haricinde meclûbu olmuşum, ama nasıl bir meclûbiyet, vallahi gönüllü esaretten beter! Onun yediğini yiyip, onun içtiğini içiyorum; onun ağzıyla konuşup, onun aklıyla fikrediyorum. Allah için söylemeli, o da beni yere göğe koyamıyor. Bir dediğimi iki etmemiştir. Canım çekti, mememe şişme'sin diye, 'Zemheri'de asma kavun buldurtmadı mı? Merdivende bana yol vermedi diye, halayık kamçılatmadı mı? Daha neler canım? Haremde alıkıran kesilmiştim, kırk yılın Şöhret Kalfa'sı şerrimden korkuyor, emektar Angelika itibarımı kıskanıyor. Kızlardan işitmiştim, ikisi mutfakta kilerde kumpas kurup, fiskos fiskos, beni çekiştirirlermiş; Şöhret Kalfa bu kadarıyla iktifa etmiyor, çiçekli avluda Sâlise Nâlân'ı kıstırıp, taframdan şikâyetçi olmuş, bak sen şu nanköre, Müzeyyen ablama kalsa çoktan anasını s... de, kaç kere ben kurtardım, kimseye yaranılmıyor ki...

Kim, Müzeyyen ablam mı, o inadına beni baylanlandırıyor: dakika başı beraberiz. Eğer geceyi koynunda geçirmediysem, sabah gözümün kopçasını açmamla, yanına koşuyorum. Kahvaltı sofrası, hazır. Gümüş semaver, buğulanmış. Diz dize oturup, ağız ağıza hem kahvaltı ediyoruz, hem söyleşiyoruz. Söyleşi dedimse... laf nerden açılırsa açılsın, dönüp dolaşır, bende düğümlenir. Bana beni vasfetmek, başlıca meşgalesi. Aman ne tarifler, bazılarını anlayamadığım ne ıstılahlı tasvirler; arada, en alâsından birkaç beyit, meşhur bir şarkıdan bir mısra! Gözlerinin çakırı altın kızılına çaldı mı, erkeksediğine işarettir; aynı zamanda, burnunun kanatlarında o titreme, dudaklarında beygir dişlerini bembeyaz ortaya çıkaran garip çekilmeler. Ben tabii alışmışım, hemen kancıklaşıyorum, basbayağı kedi kancığı: üzerimde yumuşak bir sokulganlık, uysal bir sırnaşıklık, ahlar oflar çekip başımı omzuna mı yaslamam, koca ellerini avuçlarıma alıp dudaklarıma mı götürmem; öyle ki tahammülü kalmaz, başımdaki tülbenti kaptığı gibi evvela saçlarımı omuzlarıma boşaltır, arkasından başlar incir gibi yaprak yaprak soymaya...

Yorgunluktan bitap, bu sevdalı anların birinde, aramızda söyleşirken; müthiş hakikatı ifşa etmesin mi? İçim yanmıştı, gül şerbeti içiyordum, artık ne kadar dehşete düşmüş olmalıyım ki,

kupa elimden zıyptığı gibi tuzlabuz oldu. Meğer kızlığımı, zannettiğim üzere, Emrullah Râci Bey'e vermemişim, Müzeyyen ablam almış, evet o, yoksa 'bana tesahüp eylediğine, nasıl inanırmış?' Doğrusu hem korkmuş, hem iddiasını şüpheyle karşılamıştım; benimkisi, ne de olsa, köylü aklı, incesine ermiyor; kadın kadının kızlığını, nasıl alabilirmiş? Kızdı, yemin billah, izahat verdi: evvela parmaklarıyla zorlamış beni, sonra zıbığıyla kanımı akıtmış! Zıbık, malûm-ı âliniz, zurefa muhitinde revaçtadır, hususiyle duhul meraklısı karılar arasında, onları tatmine yararmış; ben duhul meraklısı sayılmam, aksine korkarım, buna bizzat şahit oldunuz; bu itibarla zıbığı tecrübe etmedim, lâkin nasıl bir şey olduğunu Müzeyyen ablam bilahare göstermişti: erkek âletine benzer tüylü bir cisim, boy boy olurmuş, azgın zurefanın bazısı bunu beline bağlayıp öyle dolaşıyor, rivayet bu.

Hakikatı öğrenince yıkılmıştım. Yo hayır, teessürüm, Müzeyyen ablamın zıbık istimal etmiş olmasından, tevellüt etmiyor; daha ziyade, bikrimi bir erkeğin izale etmemiş olmasından mütevellit! Müphem birtakım hislere, muğlak endişelere düştüm. Ona aidiyetimin, gayr-ı kaabil-i münakaşa bir şekilde, kat'ileştiğini düşünüyorum ki; hadiselerin inkişâfı, beni bu mevzuda haklı çıkarmıştır. Nitekim, bu geceki tecrübemizin muvaffakıyetsizliği dahi, bunu ispatlamıyor mu? Kesecibaşı 'katır' Müzeyyen Hanım, zifaf gecemde kızlığımı alarak bana tesahüp etmiş, demek ben onun malıyım...

Bunlar, malûm, Bektaşi geçinirler; bidayette ne derlerse inanırdım, bahusus Emrullah Râci Bey'in dediklerine! Bektaşiliğin zamaneye uyduğu fikrindedir, güya tetkikatta bulunmuş, öyle diyor. Çenesi açıldı mı, Ruhi Baba'dan Yusuf Şemsettin Baba'ya, İzmir'in gelmiş geçmiş olanca Bektaşi babasını, tespih gibi ardı ardına dizer. Kâtiboğlu'a hiç çıktınız mı, orada Karadutlu Dergâhı vardır, ikrar âyini orada tertiplenmiş; 'talib' kendisi, 'rehberi' şair Behçet Efendi, 'nasib alıyor'. Bilahare Müzeyyen ablamı da teşvik etmiş, onun zaten hazır tarafı, dem almaya inhimâki büyüktür; gel zaman git zaman, erenler aşağı erenler yukarı, ailecek Bektâşi olup çıkmışlar, vesselam!

Ben konakta eskidikçe, ihtimal sık tekerrür eden 'âyin-i

cem'lere iştirâkim sebebiyle, işin aslını astarını anladım. Bunların yaptığı, Bektaşilik kisvesi altında, bildiğimiz sefahet! Bektaşi töresi çalgıya, oyuna, dem almaya cevaz vermiyor mu, oh ne âlâ, körün istediği bir göz Allah'ın lûtfettiği iki göz: âyin-i cem sofraları kurulu kuruluveriyor, çerağlar uyandırılıveriyor; çalsın sazlar, oynasın kızlar, sabahlara kadar vur patlasın çal oynasın! Sağdan soldan okuyorum, Bektaşilikte gıybet, zina ve haram şiddetle yasak imiş; Kesecibaşı konağında bunlar, âdet hükmündedir: evvelemirde Emrullah Râci Bey'in rüşvetçiliği meşhur, adam dessaslığıyla temayüz etmiş, işi gücü iltimas irtikâp; saniyen koğuculuk, o olsun, Müzeyyen ablam olsun, dakika başı birisinin kuyusunu kazmazlarsa, içleri rahat etmez; âyin-i cem sofralarının, gecenin bir vaktinde ne türlü bir zina âlemine müncer olduklarını, ne sen sor, ne de ben anlatayım. Neymiş, Kesecibaşı konağı, Bektaşi; ayol Bektaşiliği kim kaybetmiş de, onlar bulmuş!

Hele o Müzeyyen ablamın, yedi mahallenin zurefasını başına toplayıp, kurduğu sofralar! Kimleri çağırmaz ki? Ağzında yasemin çubuğu, elinde gümüş saplı bastonuyla, Buca'dan, o kapılara sığmaz 'zaptiye' Fatma Hanım; Bornova'dan, bir Rum kızı uğruna servetini sâmânını çarçur etmiş, 'çatıkkaşlı' Fahriye Hanım; ya o allıklı podralı, sürmeli gözleri süzüm süzüm süzülen, 'alafranga' seviciler: Hocazadeler'in Mebruke Hanım ki gâvur mekteplerinde dirsek çürütmüştür, çatır çatır Frenkçe konuşur, abayı bir rahibeye yakmış derler; Reyhan Hanım ki kesik saçlı, altın gözlüklüdür, cıgaralarını birbirinden yakar, pembe beyaz sarışın bir kız görmesin, hele yeni yetme ise, hiç dayanamaz, eli ayağı titrer; daha kimler canım, Manisalı 'deli' Ferhunde, 'çiftebenli' Müberra Hanım, Deveciler'in Zehra...

Ah beyim, o gün haremin hâlini, görmeli! Sabah ezanından, bir telaş: kızların her biri, bir işin ucuna yapışmış: kimisinin elinde süpürge, çinili salonu süpürüyor; kimisi cam bezini kapmış, boy camlarını siler; merdivenlerinden, harıl harıl, inenler çıkanlar; sofalar, ana baba günü. Mutfakta, bir cemm-i gafir: soğanlar soyuluyor, kıymalar kıyılıyor; kol böreği saran mı ararsın, suğra dolduran mı? Şöhret Kalfa burada, Angelika orada, bir tafra bir surat, hazırlıklara göz kulak oluyorlar; vara yoğa sinirlenip, kız-

cağızları paylamaları cabası! Biz hanımlar, hiç ortada görünmeyiz, akşamlara kadar süs püs. Kaşlar cımbızla, tüyler ağdayla alınır; saçlar, başımızın belâsı: çifte örersin, olmaz; Frenk topuzu yaparsın, yüksek düşer; en iyisi, hotoz mu yapsak? Yakışanını buluncaya kadar, Allah bilir on entariyi, giy çıkar! Misafirler, akşam ezanına doğru, sökün eyliyor. O saat kıl pranga kızıl çengi, hepsini kapıda karşılayıp, boyun kırarız. Bütün gün devam eden dağdağa nihayete ermiş, çok şükür harem sükûnetine kavuşmuştur. Âyin-i cem sofrası, çinili salonda, padişah tahtı gibi kurulmuş; halayıklar, el pençe divan, bekliyor. Sofra gülbankı çekilinceye kadar, kimse yüksek sesle konuşmaz; misafirler arasında, kaşla gözle hatır sormalar; kandilli temennalar, birkaç sual, belki bir imâ!

Vakterişti mi, neresinden çıkardığını asla kestiremediğim, o edepsiz ve kalın sesiyle, Müzeyyen ablam başlıyor:

"Bismişah! Evvel Allah, kadim Allah diyelim. Geldi Ali sofrası, destur ya Şah diyelim. Şahın gönderdiğini biz yiyelim, demine hû diyelim!"

Onun arkasından meclis, dem gülbankını, bir ağızdan makamla söyler:

"Gel ey sâki-i vahdet sun piyâle
sabahüm rabbühüm saraben tahuren
hayat ersin elinden ehl-i hâle
sabahüm rabbühüm saraben tahuren..."

O vakitler, çerağların ürkek alacasında, kaykıla kaykıla gülbank çeken bu karılar, beni hem dehşete düşürür, hem tehyiç ederdi. Mahza bir başka âleme göçmüş idim. Melekât indindeydim. Mazideki hayatım, bütün ehemmiyetini kaybetmişti. Manen ve maddeten, kendimi çok daha yüksek bir mertebeye, vâsıl olmuş addediyordum. Ortakçı Sülüman Çavuş'un torunu, daha dün Gâvurun Mandırası'nda keçi güden pasaklı kız –zurefa murefa– işte bugün, büsbüyük eşraf karıları bey kızlarıyla, âyin-i cem sofrasında dem gülbankı çekiyordu:

"... dudağın şerbetinden kane kane
içip âşıkların vaslınla kane
yürekler nice bir firkattan yane
sabahüm rabbühüm saraben tahuren..."

Dem almaya tez alıştım. Çakırkeyif miyim, aman Allah, dünyanın lezzetine doyamam. Sofranın sazlı sözlü oluşu, beni meserrete garkediyor. Cümbüşü elime uzatıp, şarkı da istediler mi, kimse dokunmasın: birini bitirir, öbürünü söylerim; söyledikçe coşar, dinleyenleri coşturururum. Derken sıra oyuna gelir, kaşık havasından çiftetelliye, artık ne oyunlar! Müzeyyen ablam tutturdu, ille efe esvabıyla zeybek oynamalıymışım! Yakamı bırakmaz, daha o gün çuhalar, çevreler, kamalar alındı; çizmeler, fesler ısmarlandı; o kadar ki, arzusuna uygun olarak, bir sonraki 'âyin-i cem'e, Ödemişli Hatice Efe olarak iştirak ettim: Hatice Efe aşağı, Hatice Efe yukarı, karılar bayıldı.

Zurefa kısmı, hiç değilse kancıkları, erkek kıyafetinden ziyade tahrik olurlar; beni, ayağımda çizme, belimde kama, başımda oyalı fesle gördükleri an, çoğunun gözdesi olup çıkmıştım. Öldür Allah, etrafımdan kopamıyorlar; iltifatın bini bir para, ah etmeler gırla gidiyor, göz kırpmalar filan. Bir şey değil, Müzeyyen ablam kıskançlıktan kuduracak! Kafam dumanlanıp da Ödemiş zeybeğine kalkmıyor muyum, karıların nümayişinden hanaylar yıkılıyor. Zamanla, kendimi hakikat zeybek zannettiğim olmuştur; vurduğunu yerle bir eden, kibirli, azametli bir efe! Sofradaki sarhoş karılar, filvaki gözüme, çizmelerime sürünen, kancık köpekler gibi görünürdü. Müzeyyen ablam, müstesna tabii: kemerli burnunun ardında, kanlı çakır gözleriyle pusuya yatmış; usulca dem alıp, sinsi bir kaplandan farksız, gözlüyor. İhtimal hayalinde yine beni, yaprak yaprak, libastan soymaktadır.

Rakı bu, kadehte durduğu gibi durmaz; çok geçmeden, sofradakileri çileden çıkarırdı. Bilhassa 'Çatıkkaşlı' Fahriye Hanım'ı, zaptedebilmek mesele. O berbat sesiyle narayı basıp hanidir göz koyduğu, Deveciler'in Zehra'ya savlet ediyor. Hocazadeler'in Mebruke Hanım, ondan hiç aşağı kalmaz; lâkin onun sarhoşluğu başka türlü: iki gözü iki çeşme, Müzeyyen ablamın ayakları altına

yatıp, şiddetle tecziyesini istirham eyler; bilmem hangi ağır cürmü ika eylemişmiş, Müzeyyen Hanım kamçısını eline alıp, çevire çevire onu döverse, rahatlayacak! Olacak şey mi, ayol? Müzeyyen ablam, lâubalilikten hiç hazzetmez. Baktı ki işi zevzekliğe döküyorlar, aynı mütehakkim sesle, sofrayı dağıtma gülbankını çeker, 'ayin-i cem'i tadında keserdi.

"... oturan duran, koğusuz gıybetsiz evine varan, hazıran, gariban, pîran, civanan, üçler, beşler, yediler, kırklar, kısm-i evliya, Allah eyvallah, cümle gerçekler demine hû dost!"

"... hû dost!"

"... hû dost!"

Landosu, faytonu, kupası olanlar, yani misafirlerin kısm-ı âzamı, birer ikişer evine yollanır; fazla uzakta oturanlar, çinili salonun debdebeli rahatlığında, dudak dudağa safayı sürdürür; biz hanımlar, bulunmayız: Müzeyyen ablamla yukarıya çıkar, onun dairesinde kayboluruz.

Ah, o anlar! Unutmak kaabil mi? Sarhoşluk gözüme, sır perdesini çekmiştir. Eşya-yı âlemi farklı görürüm, derûni manalarıyla birlikte, esrarlı bir nurla münevver olarak. Memelerim, sertleşip dikilir; ezkaza ucunu ellesen, buharlı, sımsıcak bir süt fışkıracak. Çenemde, hayvani bir ısırma ihtiyacı; dişlerimi, çıplak bir kadın tenine, hart diye saplamak! Müzeyyen ablamın çakır gözleri, o müphemiyet arasında, çil altın çeyrekler gibi sarı sarı parıldayan, birer vahşi kat'iyyettir. Soluğu, şeffaf ve müzeyyen bir zar, tenime adeta sıvanır. Bunu gözümle görmüşümdür. Temasın hâsıl ettiği zevki, kelimelerle tarif edemem. Şehvet, içimdeki o pis, yapışkan ve çirkin hayvan, pullu bir ejderha gibi, işte ayağa kalkıyor. Sonra üçümüz, yani o, ben ve Müzeyyen ablam, yanlış bir ihtirasın bataklığında, çırpına çırpına boğuluyoruz.

Böyle böyle burnum büyüdü, kuruntu sahibi oldum, kimseleri beğenmiyorum. Büyümez mi Allah aşkına, yalnız Müzeyyen ablam şımartmıyor. Emrullah Râci Bey de hoş tutuyor. Aa, adam günaşırı haremde; âyin-i cem selamlıkta tertiplendi mi, Sâlise Nâlân hanımefendi tenezzül buyurmadıklarından, ev sahipliği etmeye çağrılıyoruz. Bazı akşamlar soyunmuş dökünmüş, tam sofraya oturacağım, Müzeyyen ablam kızları koşturur:

"Tez gelsin, Râci Bey soframızı teşrif etti!"

Giyinir kuşanır, giderim: muhabbetine doyum olmaz, beraberce dem alır, sohbet ederiz: Hükümet Kapısı'nda neler oluyor, defterdarlığa tayini ne vakit tahakkuk edecek, Arapların kız çocuklarını da sünnet ettirdiği hakikat mıdır, vesaire. Ekseriya çalgı çaldırır, şarkı söyletirler; oynattıkları da olur, hiç nazlanmam! Râci Bey'in yanında, Müzeyyen ablamla oynaşmışızdır; kucağına alır beni, ya dudaklarıyla göğüslerimi okşar, ya kızgın dilini ağzıma doldurur; adam kocamız ya, hiddetlensin filan, yoo, oralı bile olmaz; bilakis keyif duyuyor: gözleri iyice mahmurlaşır, kirpiklerinin arasından bakır kızılı bir ziya intişar eder, teneffüsü sıklaşır. Bir iki sefer bana sataşacak oldu, canı çekiyor zahir; göğüslerimi avuçlamak, kalçalarımı sıvazlamak, kabilinden şeyler; Müzeyyen ablam, nasıl bir hışımla atf-ı nazar eylediyse, adamcağız, ateşe değmişçesine, elini çekmişti. Halbuki Ödemiş'te iken, Müzeyyen ablamı, ona karşı daha müsaadekâr hatırlıyorum. Gittikçe sevdalanmasına mı yormalı?

Râci Bey de ne yapsın, şifahen şımartıyor fakir, eş-dost muhitinde benden bahis açıldı mı 'Hanemizin sürûru' demeyi, o sıralar âdet etmişti. Aldığı hediyenin hesabı tutulamaz, kayırmak gibi olmasın diye ikimize de alıyor; ama nazarlarındaki lem'alardan, maksad-ı aslisini pekâlâ anlarım. Belki bu suretle, izhar-ı memnuniyet etmektedir; evvelce Müzeyyen ablam, bunlara hiç nefes aldırmazmış, Sâlise Nâlân'la ona; bana tutulalı, kulaklarını dinlediler: Sâlise Nâlân huzura kavuştu, Emrullah Râci Bey hareket serbestisine. Ondan şımartıyor.

Konağın iki emektarı, Şöhret Kalfa'yla Angelika, hanımlığımı çekemiyorlardı. Keyfiyeti tavr-u hareketlerinden istihraç ettim. İkisinde de surat bir karış, ne buyursan mazeret hazır. Hele Angelika, alenen istiskâlde bulunuyor. Gitmiş Müzeyyen ablama gammazlamış, yalnız gecelerimde tek durmaz, ya Dürdâne'yi ya Dilhayat'ı koynuma alırmışım. Alırım almam, ona ne, halayıklar benim keyif benim. Müzeyyen ablam laf dinler mi, bu müzevir karı sebebine, kızları kamçıladı: on beşer kamçı. İşin fenası, kamçıyı elime verip, beni de kamçılamaya mecbur tuttu. İnsanın eli varır mı, on dokuzuna henüz basmış kızcağızlar, körpe mi

körpe; kamçı şöyle bir yaladı mı, etleri şahrem şahrem yarılıyor. Beni kan tutmuş, bayılayazdım; lâkin bilmem niye, o gece Müzeyyen ablamın koynuna, vahşi bir ihtirasla girdim, her uzvum ayrı titriyordu: zevkten kurt gibi ulumuşum, öyle dedi.

Kesecibaşı konağının saltanatını, bu minval üzere sürerken; Şam-ı Şerif'e tayinimiz, takarrür etmesin mi? Doğrusu pek sevinemedim, 'gâvur' İzmir'e yeni yeni ısınıyorum, kalk Arabistan'a git, basbayağı gözümü korkutuyor. Müzeyyen ablam fikir beyan etmedi, o diyarların methini rahmetli 'paşa' babasından çok duymuş, yanılmış olabileceğine ihtimal vermiyor; esasen, çok yaşıyan değil, çok gezen bilirmiş! Şöhret Kalfa, İzmir'de kalıp, konağa göz kulak olacak; Angelika gelmiyor, mazeret dermeyan etti; bahanesi ihtiyarlığı, gurbet ellerde ölür kalırmış; kuyruklu yalan: Yunanistan'a gideceğini, sanki bilmiyor muyuz, hanidir para biriktiriyor; kızlar söyledi, benim hanımlığıma tahammül edemiyormuş; hele Müzeyyen ablamın, osuruğuma lebbeyk dediğini gördükçe...

O Beyrut yolculuğu, fitil fitil burnumdan gelmiştir. Sebebi, Angelika gâvuru! Giderayak, ifşaatıyla beni öylesine zehirledi ki, uzun zaman kendime gelemedim:

Esas, deniz yolculuğundan korkuyorum tabii, duymamla tasası yüreğime düştü. Şam-ı Şerif'e Beyrut tarikiyle gideceğiz, yani deniz vapuruyla. Emrullah Râci Bey'le Sâlise Nâlân, bir ay kadar evvel, kara vapuruyla gitmişlerdi. Yollarda kir pas, yolcuların pejmürdeliği, mütemadi tehirler, muazzam sefalet çekmişler; deniz seyahati temiz seyahat deniliyor, İzmir'den biner Beyrut'ta inersiniz: Beyrut'la Şam'ın arası ne ki, komşu kapısı! Gel de bana sor, müddet-i hayatımda, ayak parmağımın ucunu dahi, denize değdirmemişim; bir hafta on gün, suyun üstünde ne yaparım Allah aşkına?

Emir büyük yerden olunca, elden bir şey gelmiyor. Müzeyyen ablam da Râci Bey'in fikrini tasvip etti: "Fena mı" diyor, "geze geze gideriz." Deniz havası insana iyi gelirmiş, iki çift de insan görürmüşüz. Deniz havasından gelecek iyilik, yerinde dursun! Allah'ın suyu bu, nasıl itimat edersin, koca koca sefinelerin, kaşla göz arasında battığını duyuyoruz, yüzlerce yolcu balıklara yem oluyor, ya biz de Allah muhafaza...

Korkunun ecele faidesi? Hareket günü gelip çatmıştı, gizli yağmur serini bir gün, teşrinlerdeyiz: güneş sanki peçeli, gücünü veremiyor; denizin üstünde ince bir pus, o havai mavi su kuşları. Pasaport İskelesi'ne vardık ki, ortalık mahşer! Bineceğimiz vapur, kıçını karaya dayayıp, böğründen bir merdiven sallandırmış; ama nasıl, dar mı dar, dik mi dik bir merdiven; rıhtımdan, kira sandalıyla ona ulaşmamız iktiza ediyor, sefineye oradan dahil olacağız. Velâkin deniz oynak, kayık durduğu yerde duramaz, içimde ya devrilirse evhamları, utanmasam ağlayacağım. Nihayet Müzeyyen ablamla ben, güç hal ile, kendimizi içine atabildik; Angelika'yla kızlar takip etti: ver elini vapur!

Aman Rabbim, meğer kayıktan merdivene intikal, çok daha müşkül imiş! Adeta salıncaktayız, basamaklar bir yükseliyor, bir alçalıyor. Müzeyyen ablam en gözü karamız, ilk evvel o hamle etti; ayağı zıypmasın mı, az kalsın sulara garkolacaktı. Ben, ne de olsa daha hafif, daha çeviğim; can havliyle keçi gibi sıçrayıp, iplere tutunmuşum. Yukarıya çıktık, o ne, deniz vapuru mu, Frengistan mı? Yolcular, güvertede grup grup toplanmış, aralarında fanfin söyleşiyor: saçları kurdeleli kız çocukları, şapkası tüllü gâvur karıları, tahta sakallı kiryeler. Ben böyle debdebe görmemiştim. Salonlara giriyoruz, sırf ipek ve kadifedir, yerler tekmil halı, bir köşede çalgıcılar; bir sürü yolcu, kısm-ı âzamı kefere, mükellef koltuklara yangelmiş, kimisi cıgara içer, kimisi pastra* oynar. Salondan hoşlandım, deniz görünmediğinden içim rahat, bıraksalar, akşama kadar yerimden kımıldamam.

Bırakmıyorlar. Kamaralarımıza inmemiz lazım, yerimiz yurdumuz belli olsun. Lüks mevkideymişiz, tantana ve şaşaası, yukardaki salona taş çıkartır: elektrikleri şıkır şıkır yanıyor, perdeleri kadife, yerler halı döşeli; ayrıca aynalı dolap mı istersin, pufla yastık mı? Saraydan bir köşe canım! Müzeyyen ablam bavullara nezaret etmemi tembihlemişti, gözümü hammallardan ayırmıyorum; birer birer saydım, hepsini bittamam yerlerine yerleştirttim. Kesecibaşı'ların vekilharcıyla o, hesaba oturmuşlar, anlayışım, mülkün idaresi hususunda talimat veriyor, fevkalade meşgul; bilmem ne yapmalı? O esnada baktım, Angelika kaş göz ediyordu, anlaşılan bir şey diyecek; merak edilmez mi, ikimiz tekrar yukarıya çıktık. Vapurun hareketine yarım saat kalmış, çalgılı salonda münasip bir masaya oturuyoruz, merdivenden hâlâ yolcu çıkıyor: birtakım kıranta Rumlar, elleri şemsiyeli Yahudi karıları, Suriye'ye tayin edilmiş birkaç zabit ailesi vs.

Angelika, gözlerini eğip ağzını çarpıtarak, o çok bilmiş gülümsemesiyle dedi ki:

"... şimdi seyri bırak, küçük hanım! Diyeceklerime kulak ver! Sana demiştim ki, ilmini alırsan büyük hasekiyi çekip çevirmek

*) pastra: pişti diye bilinen kâğıt oyunu.

çocuk oyuncağıdır. Maşallah, ilmini çabuk aldın, lâkin mağrur olma, zira ona itimat etmek suret-i kat'iyede caiz değildir!"

Tabakasını çıkarmıştı. Dumanı hafif karanfil kokan cıgaralarından birini, dudaklarına yerleştirdi. Fitilli çakmağıyla yaktı. Dumanlar, firuze mavisi gözlerine doluyor. Ben sözü nereye getireceğini merak ediyorum. Feyyaz Bey'e getirecekmiş, Müzeyyen ablamın ağabeyine! Onu hepimiz, müessif bir av kazasında öldü biliyoruz ya, gözlerini devire devire, aksini imâ ediyor. Sarih bir şey söylediği yok, imâsı ifşaat!

"... hakikat şu ki, Feyyaz Bey bana sevdalanmıştır, ben dahi ona! Büyük haseki ağabeyini esasen çekemezdi, her şeyini kıskanır, bana göz koyduğunu nereden bilirim, meğer ondan kıskanırmış; gidip 'bunlar nikâhlanacak' diye, bizi 'paşa'ya gammazlıyor, haine bak! Adam ihtiyar, bir ayağı çukurdadır, ziyadesiyle mütedeyyin, böyle bir izdivacı havsalası alır mı? O gece, peder ile mahdum, müthiş bir kavga yaptılar, sabahına sürek avı..."

Feyyaz Bey bahsi açılmaz, konağın göreneği bu, yasak. Ezkaza açılacak olsa, gizli konuşmak farzdır. Allah muhafaza, Müzeyyen ablamın kulağına gidiverdi mi, kıyameti koparır, anamızdan doğduğumuza bizi pişman eder. İlk geldiğim sıralar, Angelika'yla henüz iyiyiz, bir gece serencamını anlatmıştı: onu Feyyaz Bey'e odalık almışlar, delikanlı fahişelere düşmesin diyerek! Oğlan yavuzluğuna yavuz, attı mı pireyi gözünden vuruyor ama, erkekliği acemi, Angelika'nın hakkından gelemiyor. Anlayışım, Kesecibaşı Hamdi 'Paşa'nın tertiplediği bir sürek avında, hicabından intihar etmiş: tüfeğinin namlusunu ağzına dayadığı gibi tetiği çekiyor. Beyni o dakika dağılıvermiş! Lâkin bu, Angelika'nın naklettiklerinden benim istihraç eylediğim mana, hakikat böyle midir, orası meçhul! Ağlayıp sızlanmış, Feyyaz Bey'in Müzeyyen ablamdan kaçırdığı bazı resimlerini göstermişti. İddiası o ki, bunlar intiharı örtbas etmişler; koskoca Kesecibaşı Feyyaz Bey'in, iki paralık Rum bir odalık uğruna canını kıyması yakışık alır mı, usulen av kazası deniliyor.

O gün bugün, aileyi eleme boğan bu faciayı böyle bilirdim; halbuki şimdi, gözleri buğulana buğulana, diyor ki:

"... tam manasıyla böyle cereyan etmedi, işin içinde bit ye-

niği var, korku belâsı sakladığım hakikati sana ifşa etmekte faide görüyorum; zira Müzeyyen Hanım'a müfrit bir muhabbetle merbutsun, gözündeki perdeyi birisi açmazsa, sen dahi onun kurbanı olabilirsin..."

Vapurun hareketi yakınlaşıyor. Bir düdük çaldı. Bir düdük daha. Düdük çalmıyor, esatiri bir ejder gibi böğürüyor. Salonun köşesinde çalgıcılar, gıygıylarına devam ediyorlar. Angelika'nın maksadı nedir, az buçuk fehmediyorum: Müzeyyen ablamla yakınlığımıza asla tahammül edemedi, beni zehirlemek suretiyle, aramıza tefrika sokacak. Muvaffak olmadı diyemem, Müzeyyen ablam, imâda bulunduğu her türlü denaeti, gözünü dahi kırpmadan irtikâp edecek tıynettedir.

"... vakittir, veda etmeden hakikati söyleyeyim: o gece sabaha karşı, avcıların yola çıkacağı saat ben penceredeyim, Feyyaz Bey'i uğurluyorum. O beni görmüyor, lâkin pencerede olduğumu biliyor. Onlar gittikten sonra, daha bir eyyam öylece kalmışım. İşte o ara, ahırların oradan, peşlerine bir atlının düştüğünü fark ettim; müsellah bir atlı, beyaz bir hayvana binmiş. Allah Allah, kim olabilir? İlk evvel, geç kalmış bir köylü zannettimse de, hayır, çiftliğin ahırlarından çıkıyor: beyaz kısrağa binen kimdir, nagehan hatırlamayayım mı? O merakla, bir koşu Müzeyyen Hanım'ın odasına gittiğimde, yatağı boştu..."

Lafını askıda bıraktı. Gözlerini eğip, ağzını çarpıtarak gülümsüyor. Cıgarasından uzun bir nefes çekti, sonra kül tablasına bastırdı. Ben adamakıllı heyecanlanmıştım, elimde olmayarak sormuşum:

"... ilâhi ablacığım, Müzeyyen ablam niye peşlerine düşsün ki? Olsa olsa avcılık merakındandır."

Mânidar yüzüme bakıp, dumanları salıverdi: "... sen öyle bil!"

Tam arkasını getirecek, Müzeyyen ablamla vekilharç ve kızlar, başımızda peydahlanmasın mı? İkimiz de şerik-i cürüm telaşıyla, şöyle toparlanmışız. Artık konuşmamız imkân harici, helallaşıyoruz. Ben ürkek ve müteheyyiç, Müzeyyen ablam soğuk ve mütekebbir, onu merdivenin başına kadar, geçirdik. Hangimizin aklına gelir, giderken ağladı. Nazarlarını Müzeyyen ablamdan

ayıramıyor. İki gözü iki çeşme. Her şeye rağmen, ona meclûp olduğu âşikâr.

Angelika'nın içime düşürdüğü şüphe, deniz yolculuğundan korkumu, altetmişti. Beyrut'a varıncaya kadar, imâlarına, binbir mana verdim. Artık neler neler! Doluya koyuyorum almıyor, boşa koyuyorum dolmuyor. Bir zaman, ilk fikrimde musırrım. Müzeyyen ablamın avcılığa ne kadar meraklı, tüfeğine ne kadar hâkim olduğunu, Bozdağı'na çıktığımızda gözümle görmedim mi; o sürek avına davet edilmemiş ya, yüreğine hicran olmuştur: ihtimal arkaları sıra gizlice gitti, ava iştirak eyledi. Hadi canım, Angelika cinayet imâ ediyor, işin şakaya gelir yanı yok; söylediklerini fesatça tefsir edersen, çıkan mana bu: Müzeyyen Hanım ona göz koymuş imiş, esasen ağabeyine katlanamıyor; o sabaha karşı, hususi, Feyyaz Bey'i ortadan kaldırmak üzere, yola çıkmıştır.

Aman Rabbim, düşündükçe cinnet getireceğim, sen aklımı fikrimi muhafaza et, olacak şey mi bu? Müzeyyen ablamın, vakit vakit, ağabeyi hakkında söylemiş olduklarını hatırlayışım, tuz biber ekiyor. Alelekser aleyhinde bulunurdu, rahmetlinin; hak etmediği bir itibara mazhar imiş, bakalım meziyetleri mübalağa edildiği kadar mıydı vs... Yegâne erkek evladına, Kesecibaşı Hamdi Bey'in, münhasıran erkek olmasından lâyık gördüğü alâka ve muhabbet, onu çileden çıkarıyordu; bu haset sebebine erkekliğe heves ettiğini, az mı tekrarlamıştı. Onu erkek halketmediği için, adeta Cenab-ı Allah'a çıkışıyor. Feyyaz Bey'in âni vefatını müteakip, ailede onun yerini almaktan duyduğu memnuniyet ve iftiharı, müteaddit defalar, bana itiraf etti. Bu haset onu cinayete sevk edebilir mi? Şiddete mütemayil olduğu bir vakıa, halayıkları kamçılarken nasıl cezbeye geliyor. Bir keresinde öyle kendisinden geçmişti ki, Şöhret Kalfa'yla ben, dövdüğü kızı elinden güç hal almıştık; yavrucak kan revan içindeydi, çoktan bayılmış. Eh buna muktedir olan, muhtemel bir cinayete de...

Seyahatimiz, çok şükür kazasız belâsız, devam ediyordu. Vapur İtalyan bandıralı ama, müstahdemin ekseriyeti Rum, Türkçe biliyorlar, rahatımız iyi. Cenuba indikçe hava ısındı, deniz camgöbeği; sağımızda solumuzda, bağırgan su kuşları ve yelkenli ba-

lıkçı kayıklarıyla, adalar eksik olmuyor. Keyfini çıkaramıyorum ki! Seyahatte miyim, lüks mevkide Beyrut'a mı gidiyorum, anlamak zor! İnadına gibi, Müzeyyen ablamın keyfine pâyan yok! Tayini Arabistan'a çıkmış zabit ailelerinden ahbaplar edindi; çarnaçar, birlikte yenilip içiliyor; güvertede, şezlonglara uzanılıp, sohbetler ediliyor. Benim mutad olmayan durgunluğumu, deniz tutmasına verdiler; hem alışkın değilmişim, hem vapur yolculuğundan ziyade korkuyormuşum da!..

Akşam yemeklerini, kamaramıza getiriyoruz. Müzeyyen ablam, dem almadan edemez, ille iki kadeh içecek. Sefine gâvur sefinesi, salonda içmesinde mahzur yok ama, zabit ailelerinden çekiniyor. Ona bakarsan, başbaşa içmemizin keyfi başkaymış; ne yalan söylemeli, ben de hoşlanıyorum bundan, Angelika'nın saldığı evhamı yüreğimden siliyor: Müzeyyen ablamı, eli kanlı kardeş kaatili görmek, az işkence mi ayol? Rakının verdiği cesaretle, bir iki kere, meseleyi az kalsın açacaktım; öyle ya, onun fikri ne, söylesin; Angelika'nın iftiralarına, ne cevap verecek? Son dakika söyleyemedim, caydım; çakır gözlerindeki telli pırıltılar, burun deliklerinin kanatlarındaki ürperme, bunun sebebi; bunların neye işaret olduğu malûm! Her gece, uzun ve kemikli parmakları titreye titreye, beni soyuyor; incir soyar gibi, yaprak yaprak! Dudaklarının nemli hararetini, dişlerinin beyaz sertliğini, boynumda ve omuzlarımda; dilinin arsız çabukluğunu ve ıslak yumuşaklığını, meme uçlarımda ve kulak içlerimde hissediyorum. Angelika'nın ithamları birden ehemmiyetini kaybediyor. Rengârenk pulların gizlice pırıldadığı, büyülü bir duman ikimizi kuşattı. Müzeyyen ablam, birbiri ardınca iki göğsünü, ağzıma doldurmasın mı? Boğuldum boğulacağım. Damağımda baştan çıkarıcı bir tat, çenemde çekilmeler, dişlerimde ani bir ısırma ihtiyacı. Angelika iftira etmiş olamaz mı? Suiniyetli karıdır, eder eder, ondan her türlü mel'ânet beklenir. Müzeyyen ablamın bana zaafını hiç hazmedemedi; benden ne mertebe nefret ettiğini, bilmez miyim? Aklınca fit sokuyor, kart zurefa! Aramıza tefrika koyacak. Müzeyyen ablam, muhteris bir kadın olabilir; şiddete inhimâki vardır, evet; lâkin bu, kısmen zurefalığından mütevellit, kısmen şehvet iştiyâkından; onu, kardeş katilliğine sevk etmesi, düşünülemez!

Hâsıl-ı kelam, bir sabah uyandık ki, Beyrut'a vâsıl olmuşuz. Hareketimizi, telgrafla iş'âr eylemiştik, Emrullah Râci Bey bir zahmet, istikbâlimize gelmiş. İsabet oldu. Rıhtımdaki hercümercin içinde, siyah setresi ve pantolonuyla kocamızı görünce, bihakkın rahatladık: elin Arabistan'ı, ne yol biliriz, ne iz; karı başımıza kalsak, ne haltederdik; onunla öyle mi ya, hammal çangal, liman zaptiyeleri, memurin, 'Defterdar Bey cenapları' diyerek, etrafında dört dönüyor. İki fayton tutmuş, hepimizi doldurduğu gibi kaşla göz arasında, şimendiler istasyonuna götürdü; kara vapurunda yerlerimiz ayrılmış, Şam-ı Şerif'e hareket ediyoruz. Hava bir sıcak, düşüp bayılacağım. Ne mertebe bunalmış olmalıyım ki, o Beyrut ziyaretimden hiçbir şey hatırlamam; avdette, vapura binmek üzere Şam'dan oraya intikal edince, evvelce hiç görmediğim bir şehre inmiş gibi oldum. Her neyse, Râci Bey derakap Müzeyyen ablamla, İzmir'deki umuru konuşmaya oturmuştu, bertafsil izahat alıyor; kızlarla biz camlardan bakıyoruz, işte burası Arabistan, Ödemiş'te keçileri güttüğüm sıra, rüyamda görsem hayıra yorar mıyım? Ne dersiniz, mukadderat!

Şam'da ilk günlerimiz, yerleşme telaşesiyle geçmiştir. Emrullah Râci Bey, muvasalatımızdan evvel vakıa bir ev kiralamıştı, hani sizin de teşrif buyurduğunuz o şahane ev, lâkin Sâlise Nâlân bu, hınzırlığını nasıl gösterecek, selamlığı güzelce döşemiş dayamış da, hareme elini sürmemiş; koca koca denkler, hurçlar, sandıklar, çıplak odalarda sersefil duruyor. Tövbe yarabbi, ya Resullullah, geceyi nasıl geçireceğiz? Acaba selamlığa şilte mi serelim diye fikrederken, lak lak lak, cümle kapısında bir fayton, tanımadığımız bir adam iniyor, entarili filan, besbelli Arap, lâkin hayırhâh suratlı, mütebessim: meğer Eczacı Fuad Bey'miş, yerden temennâlarla yanımıza yaklaştı, evvela beyân-ı hoşâmedi, arkasından dâvet: efendim, fakirhanede teşrifimize muntazırmışlar, her ne kadar şanımıza lâyık değilse de, tenezzülümüz onları şerefyap edermiş! Yapılacak başka şey var mı, bindik faytona, Şefika ablamlara gittik.

Fakirhane de fakirhaneymiş ha, mübarek sanki Topkapı Sarayı! Havuzun başında sofralar kurulmuş, kuzular çevriliyor. Baş köşede Şefika ablam, elinde nargilesinin marpucu, etrafına şetâ-

ret saçmaktadır. Hiç umutmam, Fuad Bey onu bize, mahcup bir tevazuyla takdim etmişti: "Şefika Hanım, refikam câriyeniz." Şefika ablamı böyle tanımış bulunduk. Haddızatında onu tanımış olmak, tekmil Şam-ı Şerif'i tanımış olmakla müsavi, anasıl Dersaadetli olmasına rağmen, şehre öyle ısınmış, sekenesiyle öyle içli dışlı olmuş ki, herkesle dost, hepsiyle âşina! Fevkalade Arapçası da, şüphesiz intibakını kolaylaştırıyor. O geceden itibaren bizi himayesine aldı, Müzeyyen ablamın kanı, öyle herkese kaynamaz; nasılsa onu, görür görmez beğenmişti. Hani oturaklı, şişman kadınlar olur, bir budu belim kalınlığında, Şefika ablam onlardan biri; lâtife yollu söylediklerine göre, bilmem nerede onu çekmişler, kantar bozulmuş, bununla adeta iftihar ediyor. Halbuki yerinden kımıldaması mesele, ziyarete gitmesi imkânsız; umurunda mı, divanında yangelmiş, nargilesini tokurdatır, basar kahkahayı!

Ben onun, gözlerine meftun olmuştum: yoo, öyle iri yahut hülyalı gözler tahayyül etmeyin, ufak ufak, şayan-ı hayret bir neşe tuğyanıyla kıpırdayan, lebalep hayat ve ziya dolu. Gülsün gülmesin, sol yanağından gamzesi; kızsın kızmasın, eşe dosta lâtifesi eksik olmaz. Üst dudağı bayağı tüylüdür, onları iple yahut ağdayla aldıracağına, hafif bir bıyık gölgesi halinde muhafaza ediyor. Dişleri bütün altın, daha ilk gördüğüm an heves etmiştim, her gülüşünde ortalığı sapsarı aydınlatıyor. Vahanak Efendi teklif etmiş, o da kabul etmekte mahzur görmemiş, 'fikir fevkalade hoşuma gitmişti' diyor. Heves ettiğimi öğrenince, bilâhare beni Vahanak Efendi'ye gönderen odur; bidayette korkuyordum, ancak onun teşvikiyle cür'et edebildim: esasen dişlerim ıslaha muhtaçtı, aradan çıkmış oldu; en mühimi, bu vesileyle size tesadüf eyledim.

Hay kulakları çınlayısı Şefika ablam, ne de insaniyetli karıydı! Vallahi, anamdan görmediğim şefkatli alâkayı, ben ondan gördüm. Küçükle küçük olur, büyükle büyük; üstelik cin gibidir, esen rüzgârdan hile sezer: kısa zamanda benim, Kesecibaşı konağında esir olduğumu, tespit etmiştir; esir dediysem, yani başıma buyruk olamıyorum, dizginlerim Müzeyyen ablamın elinde; zahiren ikimiz de, 'Defterdar Bey cenaplarının' zevce-i muhteremesiyiz ama, aması var. Esasında, Müzeyyen ablamla aramızdaki

münasebetin mahiyetini anlayamadı; bilmem belki anlamıştır da ihsas etmedi. Ettiği, akıl hocalığı! Müzeyyen ablam, hanidir hamurumu, gönlünce yuğurmuş; ama doğru ama yanlış, ne biliyorsam, ondan işittiklerim. Şefika ablam bunu tez fark etti, cümbüş derslerine artık onunla devam ediyorum ya, ders bahanesiyle bana hayatı tedris ediyor. Evvelemirde sahib-i şahsiyet olmayı, hayat-ı hususiyeme sahip çıkmayı!

Diyeceksin ki, Müzeyyen ablan pirelenmedi mi? O fesat karı, pirelenmez olur mu hiç, utanmasa geliş gidişimi yasaklayacak ama, öteki de malın gözü, ne yaptı etti ağzından girdi burnundan çıktı, aklını yatırdı; ayrıyeten, biri sert öbürü mülâyim, mizaçları öylesine birbirini ikmal ediyor ki, o da Şefika ablamın dostluğundan vazgeçemiyor. Demek günaşırı Fuad Bey'lerdeyiz; Şefika ablamın baş ikramı çay, bir de nargile; malûm-ı âliniz, onların nargileleri farklıdır, müteaddit marpuçlu; divanlara, yer minderlerine, serili seriliveriyoruz; bir marpuç Müzeyyen ablama, bir marpuç bana, oh kekâ! Birkaç ay zarfında, aaa, tiryakisi olduk çıktık; evdeyken bile, havuzlu salonda nargilemizi tokurdatıp, keyif çatıyoruz. Şam-ı Şerif'de kimimiz kimsemiz yok ki! Sâlise Nâlân, mutadı veçhile, Victoria Oteli'nde, Damascus Hotel'de seyran sekiyor; ne yaptıysa, burada da ekseriyeti memur karısı, bazıları Hıristiyan yerli, kendine benzer alafranga kazları bulmuş, selamlıkta kabul günlerine başladı. Biz bundan hazzetmeyiz, kırk yılda bir Emrullah Râci Bey'in gönlü olup, şehirde gezmeye götürecek de, insan yüzü göreceğiz.

Hakikat o ki doktor bey, Vahanak Efendi'nin muayenehanesinde sana tesadüf ettiğim güne kadar; Şam'daki hayatım yeknesak bir hayattı, pek yeknesak. Şefika ablamı sayma, haremde, Müzeyyen ablamın hoyrat alâkasına, doymak nedir bilmez şehvetine, mahkûm yaşıyorum. Tek eğlencem, arada Arap çengileri davet eyleyip, oyunlarını kapmam; tek tesellim ise, Şefika ablamla sohbetlerim. Akıl küpü maşallah! Lafı, baktım ikide bir, Defterdar Bey'in çocuk sahibi olamayışına getiriyor: Allah Allah, adamın boyunca üç zevcesi olsun da, birinden birinden, bir çocuk peydahlayamasın; akıllara ziyan bir şey! En son beni aldığına bakarak, öteki ikisinin kısırlığına hükmetti; meğer Râci Bey,

yeri nasıl düştüyse, Eczacı Fuad Bey'e, benimle çocuk sahibi olmak maksadıyla evlendiğini söylememiş mi? Bak şimdi, o da buna istinat ederek, çocuğa kalayım diye fikrime giriyor: adama bir çocuk doğurursam, iki ortağımı silip atar, Defterdar Bey'in gözdesi olurmuşum! Zavallı Şefika ablam, esasında benim, Müzeyyen ablamın gözdesi olduğumu bilmiyor ki!

Mamafih, gönlümde çocuk muhabbetini uyandırmaya, muvaffak olmuştur. İtiraf ederim. Kaşlarını çatıp, başını ciddi ciddi sallayarak, buna 'analık sevk-i tabiisi' diyor. Her kadında bulunurmuş, bende niye olmasın? Artık el çocuklarında gözüm kalıyor, emzikli Arap karılarını gördükçe, kıskanıyorum. Karanfil Ağa, bahçıvana yardım etsin diye, yetim bir fellah piçi bulup getirdiydi; saçları lüle lüle, kara gözleri velfecri okuyan, cansevdi bir velet; çiçekleri çapalar, bahçeyi sular; ne yapayım, hevesimi ondan alıyorum: Yâsin aşağı, Yâsin yukarı, gözüm Yâsin'den başka kimseyi görmez oldu. Anlaşılan Emrullah Râci Bey'in nazar-ı dikkatini celbetmiş, onu haremde ağırladığımız bir gün (suböreği yapmıştık, Müzeyyen ablam hususi hindi dordurttu), bana dedi ki:

"... Yâsin'le ne kadar alâkadarsın, Haco? Ol, ol, sevaptır! Senin gönlünde de, çocuk hasretinin yattığı âşikâr; eee, Cenab-ı Hak'tan ümit kesilmez, elbette günün birinde..."

Hıh, günün birindeymiş! Müzeyyen ablamı unuttu galiba! Bu lâfları bile, onun memişhaneye gitmesinden bilistifade söyleyebiliyor. İlâhi, ucunda ölüm yok ya bunun, Müzeyyen ablama mevzuu ben açtım. Muhtemelen mart iptidası, hava limoni, Şam'ın o tozlu rüzgârı sokaklarda. İkindi üzeri, havuzlu salonda çay içiyoruz, kızlar az sonra nargilemizi getirirler. Dedim ki böyle böyle, Allah gecinden versin ama, sıramız gelince hepimiz öleceğiz, Kesecibaşı'ların bunca serveti kime kalacak? Bir hayr-ül-halef iktiza etmiyor mu? Ya bir kulpunu bulur, Sâlise Nâlân, kocamızdan bir çocuk dünyaya getirirse?.. Müzeyyen ablamın kaşları derhal çatıldı, gözlerinde sarı bir yalaz. Nasıl bir hiddete kapılmış olmalı ki, şekeri erimiş çayını hâlâ karıştırıyor. Ne cevap verse beğenirsiniz? Ben olsam olsam, onun vasıtasıyla çocuk sahibi olabilirmişim, evet; vakti geldiğinde, zaten buna tevessül edecekmiş! Hoppala, bir yaşıma daha girdim. Siz bundan bir şey anladınız mı?

Kan kısmından çocuğa kalan nerede görülmüş? Ben de nasıl hayret etmişsem, yörük aynaya bakar gibi, suratına bakakalmışım. Bunun üzerine, boğuk boğuk, izahat vermek lüzumunu hissetti: Emrullah Râci Bey'in erkekliğinden tohumu ağzına çekip, sıcak sıcak dilinin küreğiyle benim rahmime akıtacakmış!

O dakika, Müzeyyen ablamdan sıtkım sıyrıldı. İçim bulanıyor, pek fena bulanıyor hem, kendimi tutmasam istifra edeceğim. Bu kadın nasıl bir mahlûk? İnsan suretinde bir ejderha mı? Ne kadersiz başım varmış! Böylesinin eline düşeceğime, zıbarsam ya! İçimi kinle müterafık bir nefret kaplamıştı. O, ruhuma nüfuz etmek istercesine, şedit nazarlarını üstümden eksik etmiyor; sırmalı kirpiklerinin arkasından, yaldızlı sarı şimşekler, incecik ateş yağmuru. O gün bugün şetaretimi kaybettim. Adeta bir cesetten farkım kalmadı. Geceleri, yatağımda dön Allah dön, uyku tutmuyor: birinci horozlar, ikinci horozlar, hâlâ gözümü kırpmamışım. Hayatımın böyle devamı imkânsız. Ona yeni bir istikamet vermek mecburiyetindeyim. Vaziyet son derece vahimdir, koca bir ömrü böyle bir divaneyle geçiremem ki! Öyle **ni'mel matlûb*** birini bulmalıyım ki, icab-ı hâlinde cebre müracaattan çekinmeyerek, beni bu cadının elinden kurtarsın!

Mukadderat, işte tam o sırada, sizi karşıma çıkardı doktor bey! Şöhretinizi işitmiş idik: Fuad Bey gıyabınızda Şefika ablama methetmiş, eczaneye bir doktor geliyor, şöyle rabıtalı bir zattır, şöyle yiğit böyle vakûr vesaire, o da bize nakletmişti. Bir zaman, merak ettik. Allah şahidimdir, tesadüf ihtimali hayalimden dahi geçmedi. O günler, bir ayak evvel, altın dişlere kavuşmak hevesine kapılmışım. Şefika ablama açtım, o Fuad Bey'e söylemiş, Fuad Bey Vahanak Efendi'ye! Vahanak Mahçubyan Fuad Bey'in ruh gibi arkadaşı, Allah'ın günü eczanededir, Paris'te mi nerde birlikte âli tahsil yapmışlar, içtikleri su ayrı gitmiyor; adamcağız demiş ki, emirleri başım üstüne, perşembe günü münasiptir, muayenehaneme teşrif etsinler!

Gel gör ki, Müzeyyen ablamı razı edebilmek, ayrı bir mesele: Şam-ı Şerif'in yabancısıymışız da, Arap çorap tasallutta bulu-

*) ni'mel matlûb: tam aradığımız.

nurmuş, laf, esas sebebi ben bilmiyor muyum, gittikçe cinnet mertebesine varan, kıskançlığı: beni yalnız bırakmıyor, muayenehaneye o götürecek. Dahası cimriliği, masarif dedin mi ödü kopar, hemen gözünde büyütür; Vahanak Efendi'yle öyle sıkı pazarlık etti ki, vallahi hicabımdan yerin dibine girdim; adam aşağıdan aldıkça üsteliyor; insanın vâriyeti arttıkça eli sıkılaşır demezler mi, aynıyla hakikat! Velhasıl, güçhal ile mutabakat hâsıl oldu, tedaviye başladık. O ilk gidişimizde muayenehanenin mükellef ciddiyetini, Vahanak Efendi'nin kerliferli mazbutluğunu bizzat görünce, Müzeyyen ablam insafa gelmişti: ikinci defayı müteakip refakattan vazgeçti, artık Karanfil Ağa'yla gidip geliyorum, o aşağıda faytonda bekliyor, ben yukarıya çıkıp, dişlerimi Vahanak Efendi'nin hünerli ellerine teslim ediyorum. Hünerli olmasına, hakikaten hünerli, bu kadar uğraştı, hiç canımı yakmadı. Epeyce bir zaman gittim geldim. Sizi bekleme salonunda gördüğüm sıra, artık tedaviyi bitirmek üzereyiz.

Kusura bakma doktor bey, yüzüne beraber söylemek belki ayıp ama, hüviyetiniz meçhulüm de olsa, sizi görmemle demiştim ki:

"... kız Haco, gözünü aç! Adam dediğin aynen böyle olur, efendilik üstünden akıyor, ciddiliğine ciddi, vakûrluğuna vakûr, hiç şüphesiz şayan-ı itimat bir zat bu!"

O tarihte bittabi askerdiniz, zabit esvabı hâlinize ayrı bir mehabet veriyor; bencileyin, ne gelin olabilmiş ne kız kalabilmiş bir kadın, taht-ı tesirinizde kalmasın, bu kaabil midir? Merdivenlerden nasıl indim, arabaya nasıl bindim, ben bilirim: içim içime sığmıyordu, yüreğim güp güp atıyor, göğüs kafesimden dışarıya, ha fırladı, ha fırlayacak! Akşama kadar, hareketlerimde bir savrukluk; gece yemekte, elimden düşürüp kupayı kırdım; zahle sürahisini devirmeme ramak kaldı. Merak ateşten bir top, yüreğimin şurasında, büyüdükçe büyüyor; kim olduğunuzu öğrenmeliyim, suret-i mutlakada öğrenmeliyim.

Derse gittiğim gün keyfiyeti Şefika ablama açtım, dakikasında bildi, Fuad Bey'in harreminden gizlisi saklısı yoktur, besbelli bu yüzden dedi ki:

"Ayol o Doktor Feridun Bey'in ta kendisi, hani size methini

etmiştim ya, o zat! Şam'da tebdilhavalı olarak bulunuyor, Vahanak Efendi'yle gayet sıkıfıkıymış, ne de olsa tabib, münevver adam!.."

Ağzım kurusun, çenemi tutamam ki! Mutaddan müşfik ve anlayışlı gördüğümden mi nedir, o gece halvet olduğumuzda, tesadüfümüzü Müzeyyen ablama da bildirdim. Ödüm de patlıyor ha! Sağı solu belli olmaz, şimdi diyorum, yeri göğü birbirine katacak! Hayır, hiç renk vermedi, bilakis teferruata dair sualler soruyor, maksadı beni konuşturmak! Doktor Feridun Bey mi? Yaaa! Nasıl bir zat bu, boylu boslu, yakışıklı mı; yoksa kısa boylu, tıknaz mı? Mecruh diye işitmiş idik, yarası neresindeymiş, bâriz bir yerinde mi, yüzünde filan? Saçı ne renk, ya gözleri, vesaire. Ben saf saf, cevap yetiştiriyorum; sizi, kimbilir nasıl ballandıra ballandıra anlatmışım ki, o işi tecessüse vurarak meramına nail oldu:

"... Haco kız, çok merak ettim, hele seninle gelip, şu zümrüd-ü anka kuşunu bir göreyim; erkek kısmını pek makbul saymam, malûm, lâkin öyle methettin ki, mübarek sanki Yusuf Peygamber..."

Beni konuşturmakla zaafımın derecesini araştırıyordu, bunu geç anladım; birlikte gelmek istemesi, rakibini gözüyle görmek istemesinden, merakı suiniyetinden neşet ediyor; biraz fikretsem, o dakika anlayacağım ya, bende fikir ne gezer, aklım kâmilen size kaymış bir kere; o kadar kaymış ki, Müzeyyen ablamın değil, adeta sizin koynunuzdayım, kollarınızın ve bacaklarınızın arasında çırılçıplak! Ağzıma erimiş ateş gibi, onun değil, sizin diliniz akıyor; kalçalarımda sımsıcak gezinen eller, onun değil, sizin elleriniz! O gece icadettiğim, sonraları nice geceler, tekrarından tarifsiz zevkler duyacağım, bu hayal; beni öylesine tahrik ediyor ki, Müzeyyen ablamın hoyrat okşamalarına aynı hırsla cevap veriyorum; müteaddit defalar, bağıra bağıra, haddızatında onun değil, sizin oluyorum.

Eh, Kesecibaşı 'katır' Müzeyyen Hanım, bunu yanıma bırakır mı? Elbette bırakmadı. İlk evvela dediğini yerine getiriyor. Vahanak Efendi'ye birlikte gidilecek. Gidiyoruz da, o tamburanın telini düzünceye kadar, epeyce gecikmiş bulunduk; Vahanak Efendi,

tedaviye sizi almış, çıktığınız zaman bekleme salonundaydık, ihtimal farkında bile olmadınız, lâkin o sizi mimledi; artık bir çene, bir çene, başıma ağrılar çıkıyor: alelumum erkekleri, bu meyanda sizi, yerdi yerdi, yerlerin dibine geçirdi:

"... erkek makûlesi hayvandan mâduttur, evet! Vücutları maymun gibi tüylü, her tarafları adale; ayrıyeten fevkalade pis kokarlar; şüphesiz kıllar teri massediyor, bilhassa ayakları..."

Yahut: "... tahminimde yanılmamışım, kısa boylu ve tıknaz, üstelik hırpani! Burnuna dikkat ettin mi, böylesine patlıcan burunlu derler, adeta ağzına giriyor; neresini beğenmişsin, anlayamadım doğrusu! Ciddiyeti vekârı kim kaybetmiş de bu bulmuş, güya tabib olacak, tabib dediğin evvelemirde temiz tirendaz olur, böyle mühmel, kalendermeşrep değil..."

Bu kadarla iktifa etse, razıyım; git git, hainane tezvirata yöneldi. Boş bulunup zaafımı belli etmedim mi, ne yapıp yapıp, sizi gözümden düşürecek! Neler buluyor, neler söylüyor yarabbi! Ne bilmem kaç yıldır evli bir adam olduğunuzu bıraktı, ne boyunuzla bir kızınız olduğunu! Meğer Gazze Muharebesi'nde o mertebe ağır yaralanmışsınız ki, şimdilik ayağa kalkmış görünseniz de, tam manasıyla şifayâp olabilmeniz, gayrı-ı mümkün imiş! Eczacı Fuad el Ma'ruf diyesiymiş ki, 'Doktor beyin günleri sayılı, bir sebebe binaen hayata küsmüştür, işi kalenderliğe vurdu.' Her sözü, sinemde bin yara açıyor. Ne kadarı hakikat, ne kadarı yalan, kestiremiyorum. Bu iftiraları nereden bulup buluşturduğunu da. Muhakkak kısm-ı âzâmını, karihasından uyduruyor. Mesela bir akşam, havuzlu salonda divana yangelmiş, nargile içmekteyiz. İnsan hâli bu, dalmışım; ağzından burnundan dumanları koyverip, diyor ki:

"Haco, Haco, yine daldın!"

Huyunu bildiğimden, eksiklenmiştim:

"Yaa! Kusura bakma ablacığım, gözüm dalmış: herhalde misafir gelecek. Hoş kimseyi beklediğimiz yok ya..."

Titizlendi: "... hasbam! Gözü dalmışmış! Şuna dapdayıca, 'Doktor Feridun Bey fikrimden çıkmıyor' desene! Ben anlamaz mıyım?"

"... vallahi ablacığım, iki gözüm önüme aksın ki..."

"Sus! Ben malımı bilirim. Geçen gece rüyanda sayıklamadın mı? Ne demişler, 'besle kargayı, gözünü oysun', ne kadar doğru. Heves ettiğin adam matah bir şey olsa, yüreğim yanmayacak. Vahanak Efendi'nin fahişe kızıyla, mercimeği fırına vermiş, ne haber? Koskoca tabib yüzbaşı, sanki Şam-ı Şerif'de Müslüman kızına kıran girmiş, sen git elin Ermeni dudusuna..."

Şüphesi, evham derecesine varıyor. Nasıl da müvesvis! Ef'al ve hareketimden, istihraç eylediği manaları duysanız, merhamet ederdiniz: kötü manalar, kâffesi aleyhime! Ne türlü korkuttuysa, bu arada Dilhayat'ı elde etti, kız ona hafiyelik ediyormuş, keyfiyeti Dürdâne'den öğrendim: sizinle irtibata geçersem, duyuracak! Bir akşam, Dilhayat'ı sıkıştırdık, fukara saklamadı: elinden ne gelirmiş, evet, büyük haseki onu çağırtmış, demiş ki böyle böyle, o tarafta sinek uçsa bana bildireceksin, bilhassa hariçle münasebetini. Kesecibaşı Hamdi Bey'in kerimesi Müzeyyen Hanım bu derekeye düşer mi? Düşüyor işte! Vallahi söylerken hicap duyuyorum, lâkin hepsi hakikat!

O böyle üstüme vardıkça, sıtkım büsbütün sıyrılmıştı. Sıyrılmaz mı Allah aşkına? Nerde o İzmir'deki günlerimiz? Hayatımız zehir oldu. Haremde her şey mutad üzere akıp gidiyorsa da, eski şetaretten eser kalmadı. Herkeste surat bir karış. Akşam yemeklerinde beraberiz, ekseriya çağırtıyor, dem almayı hiç ihmal etmiyoruz. Efkârdan mıdır nedir, o da ben de, galiba ifrata düştük. Doğrusu şu ki ben, artık dem almadan ona tahammül edemiyorum, sarhoşluğu arayışım bundandır. Çünkü şüphesi arttıkça, onunla mütenasip olarak, düşkünlüğü de ziyadeleşti. Her gece burun buruna, ağız ağıza olalım istiyor. Elinden kurtulmak imkânsız, belki ancak, hayallerin kucağına iltica ederek: zihnen, onun yerine sizi koyuyorum, bu sevişmemizin manasını da tebdil ediyor, mahiyetini de.

Bilmem hatırlayacak mısınız, o günlerde Meydan'a gitmiştik, Bakırcılar Arastası'nda size tesadüf ettik; Allah tarafından o görmedi, ben hayal meyal gördüm, çok da sevindim, "aa, Doktor Feridun Bey değil mi o? Aman yarabbi ne saadet!" Müzeyyen ablama hissettirmeden, sizi göz kararıyla ölçüp biçiyorum. Niye mi? Niyeymiş! Onun iddia ettiği gibi kısa boylu tıknaz mısınız,

yoksa benim sandığım gibi ciddi ve vakûr mu? Aramız hayli uzak, buna rağmen, yüzünüzdeki mütekâsif ıstırabı, hal ve etvarınızdaki vahim ciddiyeti, pekâlâ müşahade edebiliyorum. Bunun taht-ı tesirinde kalmamak, imkân harici bir şey! O esnada, bizi takip ettiğinizi fark etmemle, dünyalar benim oldu. Bizi diyorum ya, lafın gelişi, esasında gözlerinizi benden alamıyordunuz. Müzeyyen ablam ne kadar tezviratta bulunursa bulunsun, artık iyice kanaat getirmiştim ki, hissettiğim alâka tek taraflı bir alâka değildir, mütekabildir. O gece ferahımdan sabaha kadar uyuyamadım. Cinnet-i muvakkata addolunabilecek, bir de karar verdim: bir münasebet ihdas edip, Fuad Bey'in eczanesine aniden girecek, sizi mutlaka yakından görecektim. Bu hareketim, belki aramızda bir iki satırlık bir muhavereye vesile teşkil eder; hiç olmazsa, benim de size mütemayil olduğumu fehmetmenize yardımcı olurdu.

Kararımı mevki-i tatbike koymakta, bir an tereddüt etmedim. Niye edecekmişim, ok yaydan çıkmıştı bir kere. O akşam üzeri, Şefika ablamlardan avdet ediyorum; hiç aklımdan çıkmaz, gün battı batıyordu; Şam'ın hırçın rüzgârı, kel kel, sokakları tozutuyor. Karanfil Ağa'ya dedim ki:

"... ayol hani **laudanum** alacaktık, nane ruhu filan? Müzeyyen ablam kıyameti koparacak! Çabuk ecezaneye uğrayalım."

Pis Arap, hık mık etti, gücü yetse zorluk çıkaracak ama, karşı koyamadı. Eczaneye girdiğim sırada, sizi orada bulacağımdan, Allahım gibi emindim. Nitekim eşikten içeriye adımımı henüz atmıştım ki, göz göze geldik; zannımca gelişimden Fuad beyamcamı siz haberdar ettiniz; lâkin o, beni sizinle tanıştıracak yerde, nedense bir kenara çekip görüşmeyi münasip gördü. Ne kadar kızmıştım! Göz ucuyla size bakıyor, simânızdaki en ufak işmizâzı, nazarlarınızdaki mükedder ve nevmit ifadeyi, hafızama nakşetmeye gayret sarf ediyorum. Vallahi, indinizde o tesadüfün ihtiva eylediği mana ne olmuştur, bittabi bilemem; benim indimdeki manası fevkalade ehemmiyetlidir; yalnız manası mı, neticesi de: çünkü Karanfil Ağa, yememiş içmemiş, keyfiyeti Müzeyyen Hanım'a nakletmiş; hem de bire bin katarak! Yani ben, Fuad Bey'in oraya eve **laudanum,** nane ruhu vesaire tedarikine değil, hassaten sizinle buluşmak maksadıyla uğramış oluyorum. Vay sen mi-

sin uğrayan? Allah şahidimdir, bunu pek pahalı ödedim. Hayatım zindana döndü.

Ferdası gün, Müzeyyen ablam beni çağırmıştı. Ne bilirim, çay içeceğiz diye gidiyorum. Mutadımız budur. Meğer onun hesabı başkaymış: içeri girdim ki surat beş karış, yüzünden düşen bin parça oluyor; burnunun inhinası daha keskinleşmiş, çenesi daha sivri: bütün mevcudiyeti, kalaylı sahan gibi parıldıyor. Allah Allah, acaba neden ki? Otur motur demeden, o dik sesiyle;

"Doğru mu?" diye sual etti.

Neyi kasdettiğini anlamaz mıyım, derhal anladım; inkârdan gelsem, vaziyetim daha ağırlaşabilir; ayrıca manevi alâkama bir meşruiyet kazandırmak istemiş de olabilirim; dedim ki, gözlerimi gözlerine dikerek, şuna pervasızca bir cevap vereyim:

"Doğru! Ne olmuş? Ne varmış bunda?"

"Küstah! Seninle böyle mi kavilleşmiştik? Hodbehot, şuna buna nasıl uğrarsın? Ha, söyle bakayım? İtaat dediğin böyle mi olur?"

"... şuna buna uğramadım, uğradığım Fuad beyamcadır, ailemizin dostu; **laudanum** senin ilacın, evde kalmamıştı biliyorsun, Allah muhafaza ya nöbetin nüksederse ne yaparız?"

Ayağa kalkmış, upuzun, karşıma dikilmişti. Öfkeden titrediğini görüyordum. Sesi daha erkeksedi, bağıra bağıra cevap verdi:

"... ah kaltak, nöbet gelirse, sebebi sen olacaksın!"

Gayr-ı ihtiyari omuz mu silkmişim, suratımı mı buruşturmuşum, pek farkında değilim; sonradan o, böyle yaptığımı söyledi: tepesini bu attırmış! Yanağıma anında öyle yavuz bir şamar aşketti ki, vallahi sağ gözümün lokmasının yuvasından fırladığını zannettim. Hanidir aramızda dayak faslı kalmamıştı. Arasıra halayıkları dövüyoruz, o kadar. Müzeyyen ablam buna bayılır; bir kere vurdu mu, hızını almadan bırakmaz artık, vurdukça vurur. Tekme tokat üzerime yürüdü. Avazı çıktığı kadar bağırıyor, en sinkaflı, en yakası açılmadık tulumbacı küfürlerini, birbiri ardına sıralıyordu:

"... seni cibilliyetsiz seni! Seni sülalesini s.... şırfıntısı! Kancık kedi gibi sokaklarda kuyruk sallarsın ha!.. Şimdi ağzına sıçayım da gör..."

Neye uğradığımı şaşırmıştım. Yere yüzükoyun kapanabilsem, kollarım ve ellerimle suratımı örtebilsem, nispeten korunmuş olacağım; aman vermiyor ki, saçlarımı bir avuçladı, gövdemi ağaç gibi silkeliyor; tuttuğu gibi, evvela entarimi, sonra 'dikoltamı' cart diye yırtmıştı: yarı çıplağım. Can havliyle kapıya doğru hamle ettikçe, sağlı sollu sillelerini yiyip, boylu boyunca yere kapaklanıyorum. Avuçlarım sıyrıldı, ateş gibi yanıyor. Dirseğimi bir yere vurmuş olmalıyım, acısı ciğerime çöktü.

"... elin işte aklın oynaşta, öyle mi? Sen bana baksana, bana boşuna mı 'katır' Müzeyyen demişler, anam avradım olsun, seni yatırır öyle bir..."

Son kapaklanışımda, doğrulayım diyorum; kulağımın dibinde bir ıslık, tüyler ürpertici bir ıslık ama; ne olduğunu anlayamadan, kamçının ateş dili, omzumdan sırtıma dolanıyor. Sanki tenime ustura çaldılar. Meğer Müzeyyen ablam, bana esaslı bir ders vermeyi, kafasına koymuş; kamçısını filan geceden getirtiyor, hin-i hacette kullanacak. O ki ben pervasızlığı ele alıyorum, vay sen misin alan, vur Allah vur! Vücuduma sanki yol yol kezzap döktüler, etlerimi ince ince kıyıyorlar. Tahammülfersa bir acı! Kamçının arsız dili, azgın şehvetiyle boynuma, belime, kalçalarıma dolandıkça; o iri, beşibiryerde gözleriyle, kendinden geçedursun; ben mahv-ü-perişan olmaktayım. Canım o kadar yanıyor ki, hünküre hünküre ağlayarak, ayaklarına kapanıyorum:

"... ocağına düştüm, beni affet! Ben ettim sen etme, bir daha adımımı atarsam, Allah canımı alsın: tez günde, tez saatte! Sen nasıl istersen, bademâ öyle olacaktır. Buyurduğun üzere..."

Laf kulağına giriyor mu, asla! Kamçıyı bir kere eline almasın, cezbeye tutulur, dünya yıkılsa ruhu duymaz. Angelika derdi ki, 'bundan behimi bir zevk duyuyor'; böyle karılar olurmuş, olur olur! Müzeyyen ablamın sonraki tarz-ı harekâtı, iddianın doğruluğunu teyit etmiştir.

Kamçıyı ye ye, nihayet bayılmışım. Takatım kalmamıştı. Etrafımı hayal meyal görüyor, tevali eden darbelerin ıstırabını, artık hissetmiyordum. Baygınlığım ne kadar devam etti, bilemeyeceğim. Aklım başıma geldiğinde, aman Rabbim şu işe bak, Mü-

zeyyen ablamın kolları arasında idim. Gözyaşları, telli sarı kirpiklerinden, yaldız damlaları halinde, sapır sapır, üstüme başıma dökülüyor. Dudaklarını uzatmış, şefkatle, kamçı izlerinin üzerinde gezdiriyordu. Bir ara diliyle ıslattı, yaralarımın ufunetini aldı. İştahının kabardığına işaret, ben bilmez miyim? Adaleleri ihtirastan düğüm düğüm olmuştu. Burnunun delikleri arzuyla titriyor: sanki, kırbaç izlerinden gizli gizli tüten ruhumu, nefes aldıkça, içine çekmektedir. Birden, iri, uzun, beyaz ve muntazam dişleriyle, hart diye ağzımı kavramasın mı? Tekrar bayılmışım. Sadece, eziyetle karışık, hicabâver bir lezzet hatırlıyorum; canımı fena halde yakan, bir mağlubiyet lezzeti!

Bu hadisenin vukuundan sonra, beni sıkıya aldılar. Haremde karışanım görüşenim yok, keyfim keyif, saltanatım saltanat; haremden taşra çıkmam, suret-i kat'iyede memnû! Bırak çarşı pazar dolaşmayı, Şefika ablama derse gitmeyi; izin almadan selamlığa dahi geçemiyorum; refakatime ille Karanfil Ağa'yı veriyorlar; adeta gölgem, nereye gidecek olsam, peşimde o. Şefika ablam merak etmiş, haber yolladı: Haco derslere niye gelmiyor diye? Müzeyyen ablam, işkembe-i kübradan öyle bir mazeret icadetti ki, doğrusu şaştım kaldım: yatalak hastaymışım, halet-i ruhiyem çok bozukmuş da, tabibler istirahat-ı mutlak tavsiye etmişler, bir zaman evde kalmalıymışım! Yalan! Vallahi yalan! Hem de kuyruklu yalan! Kamçılanmanın tesiriyle, bir hafta kadar, yatmasına yattım; bunun hastalıkla alâkası ne? Zaten turp gibi olduğum, çabucak meydana çıktı. Hani Şefika ablamlarda tanışmıştık ya, o davet sebebiyle.

Eczacı Fuad el Ma'rûf, nereden icabettiyse Emrullah Râci Bey'i yemeğe davet eylemiş; birlikte bunca umur çevirlyorlar, reddetmesi kaabil mi; esasen işrete bayılır, tereddütsüz kabul etmiş: maaile gideceğiz! Madem hastaymışım, hadi beni götürmesinler! İmkânı var mı? Artık Müzeyyen ablamdan, tembih tembih üstüne, yok orada uslu edepli durmalıymışım, yok hayat-ı hususiyemize taallûk eden hususlarda ağzım sıkı olmalıymış, sürç-i lisan edersem dünyanın kaç köşe olduğunu o bana gösterirmiş, estek köstek!

Bunca nümayişe niçin lüzum gördüğünü, o gece Şefika ab-

lamla konuşur konuşmaz fark ettim: Selamlıktaki davetliler meyanında, Doktor Feridun Hakkı Bey de bulunmakta idi. Yani sen de oradaydın doktor, üstelik davet, Emrullah Râci Bey ve ailesi efradını tanımak arzusunu, izharın üzerine vaki olmuştu. Bundan, benimle alâkadar olduğun manasını istihraç eyledim. Başka türlü tefsirime ne zemin müsaitti, ne de zaman: ruhen o kadar yalnız, öyle biçare bir haldeydim ki, senin tarafından en basit bir alâka tezahürü dahi, nazarımda büyüyor, muazzam bir ilân-ı aşk ehemmiyeti iktisap ediyordu. Ah o gece, ebediyyen unutamayacağım gece; sizi nihayet yakından görmeye muvaffak olduğum, faytonda neredeyse diz dize oturduğumuz, o yaz gecesi!

Ben o davette, biz bize olacağız sanmıştım, büyük ziyafetmiş: bir sürü Arap karısı, cağıl cuğul haremi doldurmuşlar; havuzun başında mükellef bir sofra, lenger lenger iç pilavı, tepsi tepsi şuabiyye; bahçede kazlar çevriliyor, ayak altında yığınla çocuk; velhasıl, bizzat müşahade etmiş olduğunuz veçhileyle, bir cemm-i gafir! Şefika ablam maşallah iştahlıdır, sofranın başına dibek gibi kaykılmış, ağzı yüzü yağdan parıl parıl, göbeğini hoplata hoplata, kahkahaları savuruyor: kaç budu gövdeye indirdi, Allah bilir! Müzeyyen ablam, nasıl becerdiyse, ikimize kahve fincanında zahle getirtti; kimseye fark ettirmeden, biz usul usul dem almaktayız. Benim derdim gücüm seni görebilmek doktor, lâkin havuz aramıza giriyor, birtakım ağaçlar, karanlık da bastırdı mı sana, seçebilmek imkân harici! O hicranla şarkı söyledim, söylerken bütün kalbimle benim söylediğimi ve münhasıran senin için söylediğimi bilmeni arzu ediyordum. Herhalde, farkında bile olmamıştınız; nasıl, oldunuz mu, benim söylediğimi tahmin etmiş miydiniz; kudret sahibi Tanrım, demek dualarımı kabul etmiş!

Hakikat şu ki, avdette bizimle geleceğinizden, bihaberdim; zannederim Müzeyyen ablam da bihaberdi, onun için bu nâhoş bir tesadüf oldu. Emrullah Râci Bey'le faytona doğru ilerlediğinizi görünce, bir yandan size mûnis ve hürmetkâr tebessüm eylerken, öbür yandan bana öfkeli bir fısıltıyla, dedi ki:

"... bana bak, yüz vereyim deme, kemiklerini kırarım vallahi!"

Mutlaka, arabadaki anût sükûtuma, bir mana vermekte güç-

lük çekmişsindir. Haklıydın doktor. Ruhum istediği kadar önüne geçilmez bir imtizaç iştiyakıyla sana meylediyor olsun, zevahirde bir put gibi hissiz ve hareketsiz durmak mecburiyetindeydim. Müzeyyen ablamın refakatinde olduğumuz müddetçe, bu böyle devam edecekti. Mamafih onlara laf yetiştirirken, senin de bana bakamadığını tespit eylemiştim: birer şerik-i cürüm gibiydik, yekdiğerimizi bakmadan görüyor, konuşmadan anlıyorduk. Peki cürmümüz ne idi, birbirimizi sevmek mi?

Sizi ne kadar beğenmiştim, tarif edemem. O gece yatağımda, nasılsa yalnız idim; Şefika ablam bir punduna getirip, yemekte, hayatınıza dair malûmat vermişti; Fuad Bey'den henüz öğrenmiş, bana naklediyor: izdivacınızın 'ailevi' bir izdivaç olduğunu, zevceniz hanımdan pek de hazzetmediğinizi, vesaire; bunlar zihnimde, çılgınca bazı tasavvurların filizlenmesine yol açıyor; madem ki her ikimiz de bedbahtız, muvaffakıyetsiz izdivaçlar yapmışız; elele verdiğimiz takdirde, neden yepyeni bir istikbalin, ufuklarına pervaz etmeyelim?

Hayal işte! Şundan ki Şam'da vaziyet, sür'atle, Osmanlı'nın aleyhine dönmekteydi. Ordunun ric'at eylediği haberleri şuyû buluyor. Benim siyasete aklım ermez. O itibarla, Emrullah Râci Bey'in haremde kaldığı geceler, uzun uzun anlattıklarından bir şey anlamıyorum. Anlayabildiğim, yakın bir istikbalde, İzmir'e avdet ihtimalinin mevcut bulunduğu! O kadar! Sizin de İzmirli olduğunuza âşina olmasaydım, bu ihtimal, kalbimi hicrana garketmeye kifayet ederdi. Şimdi bilakis, ümitlerin doğmasına sebep oluyor. Makûl bir esasa istinat etmese de, orada münasebetimizin inkişafına, daha müsait şartlar bulacağımızı vehmediyorum. Haddızatında yanılmamışım, hakikaten İzmir'e intikalimiz, akıbet, bu geceki vuslatımıza müncer oldu; bundan temenni ettiğimiz neticeleri elde edemediysek, heyhat, bu benim kabahatimdir: vücudumu, ruhum derecesinde, erkeğe terbiye edememişim.

Şam'ın işgaline tekaddüm eden o dağdağalı günlerde, bu, aklıma mı gelirdi? Sık sık mevzuunuz açılıyor, Müzeyyen ablamla münakaşa ediyorduk, ne münakaşalar! Galiba Râci Bey vasıtasıyla, hakkınızda yalan yanlış türlü malûmat ediniyor, münasip fırsatları kollayıp, bunları bana anlatarak hayatımı zehirliyordu.

Bundan hususi bir zevk aldığını tahmin ederim. Israrla üzerinde durduğu, Vahanak Efendi'nin kerimesi Matmazel Arşaluys'la aranızdaki muâşakaydı: aman efendim nasıl körkütük âşık mışsınız da, esasen bu karı uğruna, tebdilhavanızı Şam-ı Şerif'de geçirmek kararını ittihaz eylemişsiniz; vaziyet-i askeriyenin vehameti, şehri âcilen terk etmenizi icabettirdiği halde, esareti dahi göze alarak, aynı sebepten asla gidemiyormuşsunuz!

Alelekser, sükûtu tercih ediyorum. Cevap verdiğim takdirde, ziyade hiddetleniyor. Ceremesini çeken kim, yine ben fakir. İyisi mi sükût ederim, nargilemi tokurdatırım, çayımı içerim, bu cadının yerine hayalen doktor yârimi koyup, onunla nasıl muhabbet edeceğimi tasavvur ederim. Fakat insan hâli bu, bir defasında iftiralarına tahammül edemeyip, senin hiç de onun anlattığı nev'iden bir adam olmadığını söyleyecek oldum: vay sen misin, söyleyen: nöbeti nüksedivermesin mi? Aldım mı başıma belâyı! Evvela o deli kahkalaları, akabinde hıçkıra hıçkıra bir ağlamak! Harem halkı düştü bir telaşeye! Ne yapsak ki! Ne yapacağımızı bir türlü bilemiyoruz. Karanfil Ağa, alelacele, hekim bulmaya koşturuldu. Ben de şekere **laudanum** damlattım, yedirmeye sarf-ı gayret ediyorum; yiyen kim? Önüne çıkanı ısırıyor, arkasına geleni tepiyor, hâzâ katır: bir Allah'ın gazabı! O güzelim vazoları, simli bardakları duvarlara çarpıp çarpıp kırdı, menevişli nargileyi tuzla buz etti. Nihayet dişleri kilitli, yumrukları sıkılı, kaskatı kesilip kalıyor. İşte o zaman Allah'ın bir ihsanı, Karanfil Ağa sizi peşine takmış, içeriye girmesin mi? Sevinç sayhaları atmamak için, nefsimi zor zaptettim.

Gece, geç vakitlere kadar beraber olduğumuz o gün, bütün Şam ikametimin en mes'ut günüdür; bundan, asla şüphe edilemez: bir hayal müphemiyeti olmaktan çıkmış, etten kemikten bir mevcudiyet halinde, aniden hayatıma dahil olmuştunuz. Mes'ut ve müteheyyiç idim. Teheyyücüm, bu saadeti Müzeyyen ablamın bilahare bana, ziyadesiyle pahalıya ödetmesi endişesine istinat ediyordu. Ayılır ayılmaz, karşısında sizi görünce yeni bir nöbete nasıl tutulmadığına, hiddetine nasıl galebe çaldığına, el'an akıl erdirememişimdir. Ne var ki bu sükûneti, kavga yerine sizinle hanım hanımcık sohbeti tercih etmesi, heyecanımı bir nebze olsun

yatıştırmıştır. Çay faslına geçtiğimizde, bayağı rahatım, sadece size karşı, gönülden izhar-ı samimiyet edemediğimden, mustaribim. Hal ve etvarımdaki zıtlıkların, sizde bir hayli hayret uyandırdığını, fark etmesine ediyorum ama, elimden ne gelir? Müzeyyen ablam yanımda bulundukça, mevcudiyetinizden bihaber davranmak zaruretindeyim. Tahmin eder misiniz ki buna rağmen, o gün sizi suret-i mahsusada çağırttığımı iddia ederek, Şam'dan iftirakımıza kadar, bunu başıma kaktı durdu, takyidatı bir misli artırıp, haremdeki hayatımı kâmilen cehenneme çevirdi.

Halbuki yaralanmıştınız, keyfiyeti günlerce sonra, bittabi yine Şefika ablamdan işittim. Dünya başıma yıkıldı. Buhranlı gecelerinizde, başucunuzda olmak, size bakmak için, ömrümün yarısını seve seve feda ederdim ama, ne mümkün? Şehirde bir telaştır gidiyor, sokaklarda pejmürde bir asker kalabalığı, ordu inhizama uğramış, İngilizlerin Müzeyreb'e girdiğini öğrendik, Müzeyreb Şam arası, ne kadarcık yer? Şükrî el Eyyübî cenapları Emrullah Râci Bey'le, gâh onların konağında, gâh bizim evde odalara kapanıp, sabahlara kadar vaziyeti tezekkür ediyorlar: neresinden girilip, neresinden çıkılacak? Müzeyyen ablam malûm, mal canlısı, evi barkı terk edip gidemeyeceğimiz fikrinde mussır; fikrine ben de iştirak ediyorum ya, benim sebebim külliyen farklı, sebebim sizsiniz: siz böyle mecruh ve metruk Şam-ı Şerif'de yattıkça, kim işgal ederse etsin, bu şehirden ayrılmak istemiyorum. Müzeyyen ablam rahat verir mi? Kinayeli, Matmazel Arşaluys Mahçubyan'ın himaye ve ihtimamını tercih eylediğinizi söyleyip, dakika başı beni iğneliyor. Bunca ümmet-i Muhammed dururken, Hıristiyan üstelik Ermeni bir aileden melce talebinde bulunmuş olmanız, tıynetinizin kötülüğünü bâriz bir şekilde göstermekteymiş; böyle bir şahsı, şayan-ı itimat telâkki edebilmek için, insanın ya divane olması icabedermiş, yahut âşık: ben divane olmadığıma göre, herhalde size sevdalıymışım! Hem o kadar gözü kara bir sevdaymış ki bu, kendisinin nöbeti nüksettiği sırada, o bahaneyle beni, sizi pervasızca eve davet etmeye sevk edebiliyormuş!

Anlayın artık, nasıl itham altındayım. Her dakika, suçum yüzüme vuruluyor. Sabah, gözümün kopçasını açmamla bir, o mırıl mırıl sesi kulağımdadır. Taa gece yarılarına, şehvetten bitap, kan-

ter içinde uykuya varıncaya kadar. Söyleniyor ha, söyleniyor. Bunca şekvasına bakınca, bana düşkünlüğünün azalacağına hükmedilebilir, yoo bilakis, şekvası çoğaldıkça bedeni alâkası artıyor. Gün günden beni yoran, adeta baygın düşüren, bir kesafet peydah etti: onun bâtapu malı olduğumu, istediği zamanda ve zeminde vücudumu kullanabileceğini, muttasıl kendine ispat mecburiyetinde sanki. Varsın lafzen, namusumu payımâl edip, iffetimi töhmet altında bulundursun, fiilen, ihtirasının yegâne mihrakı halindeyim: kapı aralarında, kilerde, çamaşırlıkta –yani nerede bulursa– kıstırıp kıstırıp boğarcasına öpüyor; o beygir dişleri kâbusum halini aldı, bilhassa dili, o pembe yılan; namütenahi bir şehvet gerginliği içindeyim, göğüslerim daima sert, hiç yumuşamıyor; mesamatımda, ılık soluğunun tahrik edici teması, altım hep ıslak! Sarsıla sarsıla idrak ettiğim müthiş inzaller, nasıl birbirine zincirleniyor olmalı ki, Şam'dan iftirakımıza yakın zâfiyete uğradım: elim ayağım tutmuyor, gözlerimin önünde beyaz lekeler.

Lüzumsuz teferruata dalıp, daha fazla başınızı ağrıtmayayım doktor bey, zannımca konuşmuş idik: Emrullah Râci Bey'le Sâlise Nâlân'ın, Şam-ı Şerif-i hangi sebebe istinaden terk ettiklerine; Müzeyyen ablamla benim, hangi sebepten daha bir müddet orada eğlendiğimize, vâkıf oldunuz. Calib-i dikkat olan, elbette, Müzeyyen ablamın müfrit tamahkârlığı, hayatımızı tehlikeye atmaktan bir günâ geri kalmayan hırs-ı câhı! Şükri el Eyyubî cenapları, işgali müteakip, himayelerini üstümüzden eksik etmediler; sağ salim evvela Beyrut'a bilâhare İzmir'e muvasalat edebildiysek, bunu o muhterem zatın insaniyetine borçluyuz. Bir de tabii el Ma'rûf ailesinin, her türlü takdirin fevkindeki fedakârlığına. Şefika ablamın vedalaşırken kulağıma fısıldadıkları hakikat ise –ki muhakkak böyledir– bu fedakârlıktan siz dahi nasibinizi almış bulunuyorsunuz: tebdil-i hüviyet ve kıyafet edinebilmeniz, galiba Fuad Bey'in ve Vahanak Efendi'nin saye-i himmetiyle olmuş! Lâkin...

... işgalden kazasız belâsız halâs olabilmeniz, beni ne kadar mesrûr eyleyip, yüreğimi sevinçle doldurduysa; firarınıza tekaddüm eden günlerde cereyan eden bir hadise, o kadar müteellim etmiştir. Elemim, ziyaret-i mahsusunuzdan ânında haberdar olup, sizi kabul edemeyişimden neşet ediyor. Ne kadar mustarip

oldum, anlatamam. Karanfil Ağa semtime bile uğramamıştı, geldiğinizi doğrudan Müzeyyen ablama bildirmiş, o da, hainane bir şekilde, sizi kapıdan savmasını emretmiş. Sebebi âşikâr, o günlerde kanlı bıçaklıydık, aklınca benden öç alıyor. Münakaşa, o şarkı yüzünden çıkmıştı. Ah o şarkı, benim yegâne teselligâhım! Kaderime küs değil miyim, mükedder bir günümde, tek başıma oturmuş cümbüşümle avunuyorum. Peşrev semai derken, usuldan şarkılara geçmişim. Ne var bunda? Masum bir eğlencedir, ziyadesiyle düşkün olduğum bir sanat. Kazın ayağı bakalım öyle mi? Cümbüşü kucağıma aldım mı, bir müddettir, aklıma esen şarkıyı söyleyemiyorum; hele bazıları, suret-i kat'iyede yasak: bunların en başında, malûm ve meşhur, 'doktor' şarkısı geliyor. Hani canım bilmez misiniz:

"... aman doktor, canım gülüm doktor,
derdime bir çare,
çaresiz dertlere düştüm,
canım gülüm doktor,
derdime bir çare..."

İşte şarkıya kaptırmışım, içeriye hışım gibi, Müzeyyen ablam girmez mi? Ölümlerden ölüm beğen! Elim ayağım buz kesildi, donakaldım. Kaşlarını, pürhiddet çatmış; kirpiklerinden, sarı sarı, kıvılcımlar saçıyor. Açtı ağzını, yumdu gözünü; ne sinsi fahişeliğimi bıraktı, ne katmerli nankörlüğümü; bit içinde yüzüyormuşum, beni sefaletten çekmiş çıkarmış, yıkayıp paklamış adam etmiş de, ona hıyanet ediyormuşum! Daha neler canım! Eh benimki de can, yörük damarım mı kabardı ne, tuttum çata çat, ne dediyse karşılık verdim; o bir söylediyse, ben bin söyledim. Bir taraftan korkuyorum ha, bu işin sonu, ya onun nöbetinin olanca dehşetiyle nüksetmesidir, ya da beni evire çevire kamçılaması! Hayret bir şey, ne o oldu, ne bu; sadece küstü bana, günlerce konuşmadı, ne sofrasına davet etti, ne koynuna aldı; söyleyeceklerini Karanfil Ağa vasıtasıyla, Dilhayat'la ulaştırıyordu. Talihsizliğe bak, senin ziyaretin, tam bu günlere denk düşüyor. Avdette bunu, hususi bir intikam zevkiyle, bana ifşa etmiştir; deniz vapurundaydık,

etrafımız zindan karanlığı, yıldızlar dut silkelemişler gibi patır patır denize dökülüyor; İzmir'e, iki günlük yolumuz kalmış...

Teselliyi, size orada kavuşmak hayalinde aramıştım. Ne de olsa hemşehriyiz, ben Beyler Sokağı'nda oturacağım, sen Tilkilik'te, alt tarafı kaç sokak arası var, ne yapar eder sana ulaşırım; kafa kafaya verdik mi, müşterek bir çâre-i hâl buluruz. Ne gaflet! Kesecibaşı 'katır' Müzeyyen Hanım, hiç buna ruhsat verir mi, düşünsem ya! Daha karaya ayak basmadan, usul usul, kapısını yapıyor. Kocamızdan mektup almışmış da, ondan muttali olmuş, bizim İzmir'deki vekilharç sizlere ömür, yaa, yalnız o olsa iyi, emektar Şöhret Kalfa'mız da kalıbı dinlendirmiş, hâsılı işler kötü: onca umur, çift çubuk ortada kalmış; konağımız ise, şunun bunun elinde! Ne yapmalı dedin mi, çakır gözlerinde ansızın beliren bir pus, mahzun mahzun içini çekiyor:

"... bir müddet, çarnaçar Ödemiş'te kalacağız, evet! Konağın zaten oturulur tarafı kalmamış, bir viranelik! Etrafını yazıhaneler, muayenehaneler, sarmış mı sana? Maaile orada yaşanır mı? Karşıyaka'da, münasip bir ev bulunca ya kadar, dediğim gibi..."

İzmir'deki ilk gece, Emrullah Râci Bey, hatta Sâlise Nâlân Hanım bu fikri tasvip edince, bana ister istemez boyun eğmek düşüyor. Haco'nun esamisi mi okunur? Hadi Ödemiş'e!

Uzun bir Suriye gurbetini müteakip, anamgile kavuşmak, beni muhakkak mes'ut edecekti. Sizin, İzmir'de olduğunuzu, bilmesem! Benim için, bir fikr-i musallat hâline gelmiştiniz: yemeden içmeden kesildim, ne uyku ne durak; gece gündüz, sizi düşünüyorum; kendim Kesecibaşı Çiftliği'ndeyim, gönlüm İzmir'de.

Kavuşma heyecanı, doğrusu tez geçti. Anamgille oldum mu, rahatsızım. Niyesi? Keçi gibi taştan taşa seken, kızları deli Hatice olmaktan çıkmışım. Onları yadırgıyorum, onlar da beni yadırgıyorlar. Ne tarafından baksan, koskoca bir defterdar karısı; ayrıyeten, Kesecibaşı mülkünün veresesi! Ne desem, ne yapsam, aşağıdan almaları bu sebepten! 'Sayemde' seferberliğin meşakkatini çekmemişler. Anlayışım, gaz darlığı hariç, sıkıntıları olmamış: kır yeri, ne de olsa bolluk! Dağ taş sebze meyve, ağıllar koyun, kümesler tavuk; arpa buğday çuvalda, zeytinyağı günbalı, küpte saklı! Tadını onlar çıkarmayacak da, ben mi çıkaracağım? Hâl-i pür-melâlimi anlatamam, hayır! Anlatsam da, anlayamazlar: içinde yüzdükleri rahatlığın bedelini, benim nice ağır ödediğimi, nereden kestirecekler?

Ah sular kararmasın, içime bir garipliktir çöküyor, bildiğin gurbet garipliği. Akşam alacasında, dumanlı köpek havlamaları, rüzgârın gam-âlûd ıslığı. Allah seni inandırsın, ağladığımın farkına varmıyorum, ellerime sıcak sıcak gözyaşlarım damlayacak ki, anlayayım. Sâri midir nedir, Müzeyyen ablamın asabiyeti, bana bulaştı. Haysiyetşiken bir fevrilik bu. Olura olmaza parlayıvermek, bende artık; hiç mesabesinde bir kusur yüzünden, halayık dövmek, bende: bir iki sefer, durup dururken, Dürdâne'yi tokatladım; yanaşmalara, sıralı sırasız, ana avrat sövüyorum; anamı paylayışım, cabası! Asabiyet mi zâfiyetten mütevellit, zafiyet mi asabiyetten, bunu bilse bilse bir tek kişi bilir: **"Aman doktor, canım gülüm doktor, derdime bir çare!"** Ama doktoru ara ki bulasın!

Ölmüşüm kalmışım, Müzeyyen ablamın umurundan hariç. O, Emrullah Râci Bey, bir de Ödemiş'te bir davavekili vardır, Sarı Hüsamettin deriz; o; masanın başına sabah oturuyorlar, önlerinde defter-i kebir, kâğıt, kalem; ta akşamlara kadar, hesap hesap hesap! Neymiş: Kesecibaşı'ların umuru zapt-u-rapta alınıyor! Hesaptan kitaptan az başını kaldırdı mı, atına atladığı gibi, mutlaka avdadır. Hanidir ata da, ava da hasret kalmış; günlerce kendini alamadı, gözü doymak bilmedi: Keklik, lököşe, yaban ördeği, tavşan, ne bulduysa vurdular, av eti yemekten çiftlik halkına gına geldi. Köylülerle, sabah karanlığı patır patır gidiyor; akşam ezanına doğru, vahşi ve muzaffer atını şahlandırarak dönüyor. Bir görmek lazım: mutad üzere gözleri, kaplan gözleri, sarı sarı parıldar. Ef'ali kaba, harekâtı hacimli, sesi bütün erkeksemiş. Oturduğum yerden, iri iri, kahkahalarını duyuyorum. İçim bir hoş oluyor.

Nargilenin başında, zaten dalıp gitmişim. Az sonra beni çağırır. 'Bismişah' deyip, kadeh tokuşturacağız. Sabaha kadar, kemiklerimi ufalayıp, vücudumu hamur gibi yoğuracak. Onun yerinde, ah sen olsaydın doktor! Nargilenin sarı dumanlarıyla mûhat, bir hayal oyunu, onun yerine seni koyup, ıstırabımı tahfif etmeye çalışıyorum. Bak ıstırabımı dedim, bunda haklıyım; zîra olanca gayretime rağmen, onun mütehakkim alâkasından, koyu bir sevdalı lezzeti almaktayım. Bir türlü kurtulamadım bundan. Adalî kollarının, asabi bacaklarının, mengesine kıstırılmak; arsız dilinin ıslak temasını, en mahrem yerlerimde hissetmek; rezilâne bir zevk veriyor bana. İnziva anlarımda seni düşünmek, seninle müşterek ve müstakbel bir hayat tasavvur etmek, ne kadar ulvi bir zevk veriyorsa! Hakikat şu ki, sıhhatimi yiyip bitiren, tahammülfersa bir zıddiyet içindeyim. Buna kimse agâh değil.

Hayır, yanlış söyledim: buna agâh olan –bidayette açıkça izharından içtinap etmiş olsa bile– bigâne kalamayan, Sâlise Nâlân Hanım'dır, evet! Ne o, şaşırdınız mı? Ben de şaşırmıştım. Alâkasının menşeinde, beni yekûndan düşürüp, bir mirasçıdan kurtulmak hesabının bulunduğunu, çok geç anladım. Zannediyordum ki, Müzeyyen ablamın gün geçtikçe zulüm mertebesine varan takyidatını gördükçe, intibaha gelmiştir, insanlığını hatırlamıştır. Bir sabah çiftlikte, eski günlerde olduğu gibi, keçileri sağıyorum.

Soğuk bir sabah. Havada çürümüş yaprak kokusu, su tadı, dağlar duman. Baktım başıma dikilmiş, gülümsüyor. Nâdiren rastlaşırız, bir ayda teati ettiğimiz cümle adedi üçü beşi geçmez, onun için taaccüp ettim. Selamsız sabahsız, sordu:

"Seninki nerelerde? Sabah sabah, ava mı çıktı?"

"Evet" diye cevap verdim, "... köylülerle dünden, kavilleşmişti!"

Üstümüzdeki çınarın çıplak dallarında, alakargalar. Bağırdılar mı, bed sesleri, ovanın sessizliğini çapıt gibi yırtıyor. Sâlise Nâlân'ın tebessümü malûm, insanı adeta cımbızlar. Ben sütü sağadurayım, merakım sözü nereye getireceği. Cık cık edip, başını sallıyor:

"... anlaması müşkil, bu ne zalim tabiattır: kadın, kan akıtmaktan, basbayağı zevk alıyor. Böylesine, kaatil ruhlu derler..."

Arkasından mevzua dalıverdi, dedi ki böyle böyle: "... Müzeyyen'e itimat kat'iyyen caiz değildir, ağabeyini vurduğunu rivayet ediyorlar, senin kolunu kanadını kırıyor; gözlerimin önünde, bu kadar zulüm ikaına razı olamam; mamafih sen de biraz cevvaliyet göstermelisin!"

Aynen bunları demişti, okumuş yazmış karıdır, sahiden münevver; demek vicdan sahibiymiş, künhüne varamamışım. Buncacık alâkası bana yetti, iki gözüm iki çeşme, boşanıyorum. Gözyaşlarım, bakraçtaki süte, yağmur gibi yağmaktadır. Yanıma, mendilimi de almamışım. O mendilini uzattı, dedi ki:

"... ağlama Haco! Ağlamak faide vermez. Esaslı bir çare-i hâl düşünmek iktiza eder. Bu gayr-i tabii alâkayı arzu etmediğini, çoktan fark ettim. Çaresizlikten rıza gösteriyorsun. Hakikatte, gönlünde başka biri var, bir erkek."

Ne kadar şaşmış, ona nasıl bakmış olmalıyım ki, güldü; yanıma yaklaşıp, bir abla şefkatiyle saçlarımı okşadı.

"... hadi hadi, korkma! Doktor Feridun Bey'i sevdiğini biliyorum, fakat sırrını fâş eylemem, tam zıddını yapacağım: sana muavenette bulunmaya karar verdim, kısmen Emrullah Râci Bey'in de haberi oldu, kararımı tasvip ediyor. Çünkü, Doktor Feridun Bey'in size zaafını keşfeden odur, dedi ki ailevi vaziyetinden şikâyetçi, karısı nâdânın biriymiş! Ben de karısını tanımışımdır, ne mütekebbir

karıdır bilsen, gösteriş meraklısı, malûmatfuruş! Senin gençliğin, teravetin, samimiyetin; adamın aklını başından aldıysa, çok mu?"

Kudret sahibi Tanrım, bir kapıyı kaparsa, başka bir kapıyı açar. O günden itibaren, Müzeyyen ablama karşı, Sâlise Nâlân'la aramızda ittifak ettik. Emrullah Râci Bey'le ne konuştular bilmiyorum, yalnız Karşıyaka'daki konağa taşındıktan sonra, izinizi bulup bana bildiren, bu ikisi olmuştur: şanoda mı baloda mı, neredeyse, tesadüf etmişsiniz; telefon numaranızı almışlar; numarayı bana intikal ettiren, o kadarla da kalmayıp, ilk müsait fırsatta sizi aramamı temin eyleyen, Sâlise Nâlân Hanım'dır, ona minnettarım.

Karşıyaka'da şimdi oturduğumuz konak, Arapfırını'ndaki Kesecibaşı Konağı'na nazaran, daha debdebeli, şatafatlıdır. Dünyanın parasını saydılar. Neymiş, alafranga Osmanlı aileleri, beyzadeler ve kibarlar, artık bu semti tercih ediyorlarmış! Hal böyleyken, Kesecibaşı'lar, gün geçtikçe derbeder bir çarşı manzarası arzeden, Beyler Sokağı'nda ikamet edebilirler mi? Bilmem, bunda belki, bir hakikat payı mevcuttur; esasen Şam'da iken de, avdette Karşıyaka'da oturmak, mevzubahis edilirdi; lâkin asıl sebep, zannımca Müzeyyen ablamın, beni sizden mümkün mertebe uzakta bulundurmak istemesidir. Karşıyaka'dan İzmir'e geçmek, başlıbaşına bir külfet: ilk evvel tramvaya bineceksin, doğru iskeleye; oradan deniz vapuruna, onunla karşı sahile; sonra yine tramvaya veya faytona! Bencileyin, burnunu haremden dışarı çıkarmamış, tek başına sokağa adım atmamış bir garip, bu külfetin hakkından nasıl gelsin? Besbelli hesabı bu! Pekâlâ görmüş olduğunuz gibi, hesabı tutmadı; onca külfetin hakkından gelmiş bulundum, asla âcizlik göstermedim: evet, zamana mütevakkıf bir şeydi; Sâlise Nâlân'ın muaveneti, Dürdâne'nin gayreti ve sizin sabrınız olmasaydı, belki asla tahakkuk ettiremezdim; zarar yok, netice matlûba muvafık olmasa da, emelime kavuştum; Müzeyyen ablamın bütün tedbirlerini boşa çıkardım ya, ona bak!

Tedbirleri dedim, doğrudur. Beni hakikat, fevkalade sıkıya almıştı. Zevahirde keyfim keyif, konağın en saltanatlı karısıyım; en muhteşem daireyi, bana tahsis ettirdi; Dürdâne ve Dilhayat'a ilaveten, hizmet-i hususiyeme, iki kız daha verdi; 'âyin-i

cem'lerde, hamam âlemlerinde, salım salım salınıyorum; ne teferrücümüz eksik oluyor, ne tenezzühümüz; taktığım takılar, takıların en değerlisi; giydiğim esvaplar, esvapların en pahalısı! Karşıyaka'ya intikalimizin ayı dolmadan, eski zurefa muhitimizi de bulduk mu sana, oh, gel keyfim gel! Ne yalan söyleyeyim özlemişiz, insan alıştı mı o serbestliği arıyor; Şam'da birbirimize mahkûm, ne fena bunalmıştık; burada öyle mi ya; müjde müjde, 'Zaptiye' Fatma Hanım, elinde gümüş saplı bastonu, ağzında yasemin çubuğu, bir gün sabah kahvesine çıkageldi; o da Karşıyaka'ya taşınmamış mı, Osmanzade'de oturuyormuş, aman ne devlet! Bornovalı 'Çatıkkaşlı' Fahriye Hanım, geçen yıl sizlere ömür, vah vah vah, ruhu revan olsun; 'Çiftebenli' Müberra Hanım'lar, maaile, Dersaadet'e nakletmişler; mamafih, bu ikisinden maada, herkes burada: başta Hocazade'lerin Mebruke Hanım, sonra Deveci'lerin Zehra, Manisalı 'deli' Ferhunde vs!

Bir manada eski günler geri geldi, kemafissabık toplanıyor, bıraktığımız yerden, safamıza devam ediyoruz. Zurefa muhabbetlerinde, söylediğim şarkılarla, oynadığım oyunlarla, milletin gözdesiyim. Benimle kimse çıkışamaz. Onlara yalelli Arap oyunlarını oynayıveriyorum ki, ağızları birer karış açık kalıyor. Müzeyyen ablam köşe minderine yangelmiştir, elinde nargilenin marpucu, çakır gözlerinde kısık bir şehvet; beni bir kaplanın, tehditkâr sinsiliği ve sessizliğiyle, süzer: biraz müftehir, daha ziyade müvesvis! Vesvesesi, zâhiren onca zurefa görünmeme rağmen, size meclûbiyetimi bilmesinden ileri geliyor; zaten, bu kadar tedbire lüzum görmesinin, sebebi nedir; bu meclûbiyetten ürkmesi değil mi? Konağın günlük hayatında, kim olduğunu bir türlü çıkaramadığım birtakım kızların, konağın haricinde ise, Karanfil Ağa'nın sıkı nezareti altında bulunuyorum. Bana nefes aldırmıyorlar desem yeri: her hareketimi, her sözümü, sıcağı sıcağına, Müzeyyen ablama yetiştiriyorlarmış; bunu Sâlise Nâlân, Emrullah Râci Bey'den öğrenmiş, bana da bildirdi; onun için, görüşmemiz icap etti mi, konağın vâsi bahçesinde, kuytu köşeler arıyoruz.

O, malûm-ı âliniz, alafranga muhitlerde gezmeyi, tercih ediyor. Selânik'ten mektep arkadaşı mı neymiş, Rayegân Hanım diye bir kadından bahseder, pek alafranga olmalı, zevceniz hanım-

la sıkıfıkıymışlar; hakkınızdaki haberleri, her tesadüfünde ondan alıp, bana naklediyor. Askerlikten terhis olduğunuzu, Ayayorgi Caddesi'nde muayenehane açtığınızı, bu sayede öğrendik; zevceniz hanımla, adeta iki ayrı hayat yaşamakta olduğunuzu da! Ben bundan mübalağalı neticeler çıkarıyor, ferahımdan havalarda uçuyorum. Sâlise Nâlân da, ümidimi takviyede, kusur etmiyor. Niye olmasınmış canım, iki gönül bir olunca samanlık seyran olurmuş; böyle, 'katır' Müzeyyen Hanım'ın esiri gibi, bir ömür tüketeceğime; Doktor Feridun Bey'e kaçar, her kadın gibi evlenip, çoluğa çocuğa karışırmışım! Muayene olmak bahanesiyle, buluşmamız fikrini ortaya atan da, kendisi! Ne yaptı, nasıl yaptı bilemem, Emrullah Râci Bey'in aklını yatırdı; haremde kaldığı her akşam, adamcağız sıhhatimle alâkadar, pek zayıf düşmüşüm, hicranlı bir asabiyetim, kalın bir dalgınlığım varmış ki, fikrini ziyadesiyle meşgul ediyormuş, acaba bir hekime gösterilsem münasip mi olurmuş? Bunu alenen söyledi. Müzeyyen ablam, hekim lafını işitir işitmez, karardı; içinden muhakkak kuduruyor ama, hissettirmez ki; ikimiz kaldık mı, acısını ben çekerim: evvela tatlı tatlı sitemler, arkasından yüreğimi eriten azarlar, küfürler...

İki telefonumun, arası uzadı; muayenehanede sizi, ziyarete gelişim de! Nelerle haşırneşir oluyoruz. Bir taraftan, işgale tekaddüm eden günlerin dağdağası, vaziyet vahim: Emrullah Râci Bey, İzmir'in bâdema Yunan kalacağı fikrindedir; malımızı mülkümüzü olduğu kadar, hayatlarımızı da taht-ı emniyete almak hususunda, müessir çareler arıyor. Tebaa mı değiştirsek acaba? Eşraftan, Fransız veya İtalyan tebaasına geçenler, pek çoğaldı. Biz niye geçemeyecek mişiz? Çekeriz konağın kapısına Fransız bandırasını, oh, sen sağ ben selamet! Bu kadarına tevessül edilmese de, gayr-ı Müslimlerin nezdinde itibar elde etmek lazım, bilhassa yerli Rumların! Hadi konakta, ziyafet sofraları: tanıdık tanımadık sürüyle gâvur, kollarına kokonaları takmışlar, fan fin fon çene çalıyor, zıbarasıya tıkınıyorlar. Bir taraftan da, Müzeyyen ablamın bunaltıcı muhasarasından, kurtulabilmek müşkilâtı! Serçeparmağımı oynatsam, karı haberdar oluyor. Her dakika dizinin dibinde oturmalıyım. Ömrümüz beraber geçmeli. Bunca mania ve meşgaleye rağmen, sizi ikinci defa arayabildim, nihayet muayeneha-

nenize ulaşabildimse; bu asla küçümsenmemesi iktiza eden, mühim bir muvaffakıyettir, evet!

Bu muvaffakıyet, hakçası, Emrullah Râci Bey'le Sâlise Nâlân Hanım'ın gayretlerine vâbestedir. Onlar yardımcı olmasalardı, Müzeyyen ablamın muhasarasını, öldür Allah yaramayacaktım. Her ikisi de beni, hanidir devam eden bu esaretten kurtarmaya, ahd-ü-peymân etmiş gibidir; sizinle irtibat kurabilmem hususunda bihakkın çırpındılar. Sâlise Nâlân ile daha seyrek, Emrullah Râci Bey'le –bazı geceler haremde kalması dolayısıyla– daha sık, müdavele-i efkârda bulunabiliyorduk. Ağız birliği etmiş, ikisi de aynı şeyi tekrarlıyorlar: şu hâlime baksaymışım ya, bir deri bir kemik kalmışım; hastalığımı mübalağa etmem, sizinle teşis-i münasebette, Müzeyyen ablamca reddi müşkil bir sebep teşkil edermiş: alt tarafı, biraz ah-ü-vah, sıhhatimden şekvayı artırmam, yetecek; iştahsızlık, başdönmesi, bulantı vs... eğer bunlar, aile hekimi sıfatıyla, sizin bize yahut bizim size gelip gitmemizi temin ederse, mesele yarıdan ziyade hallolmuş sayılmaz mı? Evet, vakıa ailenin hekimi, oldum bittim Doktor Mavridis ama, mumaileyhin şu sıra İzmir'den gaybubet etmiş bulunması, vaziyeti cidden müsait kılmaktadır.

Kadersizliğim malûm, ne korkular içinde, zar zor tahakkuk ettirebildiğim ilk ziyaret, heyhat, işgalin ilk gününe tesadüf etmişti; bende talih ne gezer, lâyıkıyla iki çift laf edemedik. Halbuki ne cinaslar hazırlamıştım, ne manidar imâlar, ne gizli iltifatlar; maalesef, hiçbirini sarfa imkân bulamadım. Yoo tövbe, bir tanesi müstesna, ihtimal hatırlayacaksınız: "... benimkisi kalp ağrısı, doktor!" İşte bu sebepten, tekrar biraraya gelmeye can atıyorum; ayrıca mübalağaya ne hacet, zaten hastayım, hastadan beter: elim ayağım tutmaz, yüreğimde aleddaim bir çarpıntı, nefesimde daralma; bunlar olmasa da, akla gelen gelmeyen, her türlü deliliği yapmaya, çoktan teşneyim. Tabii, fırsat kalırsa... Kalmayacaktı ki! İlk ziyaret bana, hayli tuzluya mal oldu: meğer Karanfil Ağa, Beyler Sokağı'na çiçek saksılarını almaya gidecek yerde, o gün, başka bir arabayla peşimize düşmüş; bittabi nereye gittiğimizi görüp, Müzeyyen ablama yetiştiriyor. Haremdeki kızlar boş durur mu, büyük hasekinin gözüne nasıl girecekler? Onlar da, ki-

mi zaman arka bahçenin bir köşesindeki metrûk kameriyede, kimi zaman yeldeğirmeninin dibindeki ağaçlıkta, Sâlise Nâlân'la buluşup konuştuğumuzu mimlemişler, Müzeyyen ablama duyurmuşlar. Körün istediği bir göz, Allah verdi iki göz; biz onun aleyhinde gizlice kumpas kurduğumuzu vehmededuralım, o her hareketimizi dakikası dakikasına takip ediyor: her niyetimizden saniyesinde haberdar oluyormuş! Sesini çıkarmayışı, bihaber olduğundan değilmiş yani, vaktini beklediğindenmiş: o da gecikmedi elbet.

Bize cürm-ü meşhut yaptılar, Sâlise Nâlân'la bana. Nasıl mı, ayol işte onu anlatmıyor muyum? O günler, sizi bir davette mi görmüş, hakkınızda beni alâkadar edecek bir malûmat mı edinmiş, ne; Sâlise Hanım, Dürdâne vasıtasıyla, buluşma talep etmişti. Geceleyin, el ayak çekildikten sonra, arka bahçemizdeki değirmenin dibinde olacakmış, beni de bekliyor: sen ol da gitme bakalım. Yemekte Müzeyyen ablama binbir naz ettim. Ahlar oflar, miden bulanıyor bahaneleri vs. Maksadım, hâlime acıyıp, beni azat etmesi! Azat etmesine etti ama, merhamete geldiğinden olmadı bu, sâiki başka, seninki gizli fikir kullanıyor. Ben ne bileyim, sevinerek daireme çekildim, güya yattım; esasında müstakbel buluşmamıza ait hayaller kuruyor, vaktin geçmesini bekliyorum. O da bir türlü geçmez mübarek! Neyse ki son tren, fış fış, istasyondan kalktı, ben de ayağa kalktım. Dürdâne etrafı şöyle kolaçan etmiş, şüpheyi mucip bir hâl görmemiş, gönül rahatıyla çıkabileceğimi söylüyor. Bahçeye indim ki aman Rabbim, o ne mehtap! Mevcudat süt gibi bir aydınlıkta yüzüyor, ağaçlar yaprak yaprak nura batmış, ortalıkta çıt yok, sadece gece böceklerinin çıtırtısı, bir de uzaktan kurbağalar.

Yeldeğirmenine müteveccihen yürüyorum. Usul usul, iki yanıma bakınarak. Yeldeğirmeni dediysem, rüzgârlı su tulumbası, Karşıyaka'daki Rum evlerinde pek çok, istifadeli de oluyor. Konağın bahçesindeki hayli sapaya düşer, etrafı tekmil selloka, hafi buluşmalara birebir. Sâlise Hanım evvel gelmiş, beni beklermiş; ayak seslerimi işitince, o istikamete şitap etti: sırtında uzun etekli, bol bir Frenk sabahlığı; kremli suratı, ayışığında, ayna gibi parıldıyor. Merhaba merhaba, hal hatır sorma, hoşbeş derken; Müzeyyen ablam, yanında Karanfil Ağa'yla, tepemizde bitmesin mi?

Yoo hayır, öyle paldır küldür, ortalığı velveleye vererek değil, sellokaların arasından hayalet gibi aniden peydahlanarak, sessiz sedasız. Allah seni inandırsın doktor, filhal sekte-i kalpten gidiyordum. Nasıl korktum anlatamam, elim ayağım buz kesildi, ensemde soğuk bir ter, dişlerim takır takır vuruyor. Sâlise Nâlân'ın korkusu, benimkinden hiç aşağı kalmaz, ha; bunu, simasının ayışığında, birden öd yeşiline dönüvermesinden çıkarıyorum.

Neyse, korkunç bir sükût oldu, korkunç olduğu kadar kesif, öyle ki gece böceklerinin çelimsiz çıtırtısı, bu sessizlikte, dimağların zı oyacak bir şiddet ve heybette duyuluyordu. Müzeyyen ablam, ilk evvel, bâriz bir istihfaf ve istikrahla, ikimizi de tepeden tırnağa süzüyor; arkasından, o pınar mırıltısını andıran mıymıntı sesiyle, diyor ki:

"... kolay gelsin hanımlar, hayrola, böyle başbaşa mehtap sefası mı yapıyorsunuz? Aşkolsun, bizim canımız yok mu, insan haber verir..."

Ben Müzeyyen ablamı, hiç bu kadar sakin görmedim, bu da beni büsbütün ürkütüyor. Haddızatında kızması, köpürmesi; küplere binip, binbir sinkaflı küfrü, ipe dizmesi lazımdır; sonra da, o fırıncı küreği elleriyle, ikimizi bir güzel dövüp, yerlere sererek iyice çiğnemesi! Hayır efendim, makûlat dairesinde konuşuyor; hiddeti, sesindeki müphem iğbirardan ibaret: ayıpmış ayıp, iki ortak söyleşecek şeyimiz varmışsa, kosko'ca konak, on küsur odası, çifte çifte salonları, balkonları, ne güne duruyormuş; Allah'ın gündüzleri harara mı girmiş de, böyle hırsızlar gibi, gece yarıları bahçe köşelerinde buluşup, konuşuyormuşuz? İkindi üzeri, havuz başında hanım hanımcık oturur, birer çay içip muhabbet edebilirmişiz; doğrusu, yazıklar olsunmuş bize; bir daha, böyle bir vak'aya şahit olmak istemiyormuş, işte o kadar.

Sâlise Nâlân Hanım'a beni göstererek, ilave etti:

"... vah vah vah! Hadi bu cahil, aklı ermez, ya sen Sâlise Hanım, güya mektep medrese görmüş münevver bir karısın, böyle bir hafifliği sana hiç yakıştıramadım. Şimdi lütfeyleyip, odanıza çekilir misiniz?"

Bana dönüp, daha öfkeli bir sesle: "... hadi, sen de!" diyor.

Kokusu, ertesi gün çıkacaktı bunun, Allah'ım gibi biliyordum.

Sıcaklar bastıralı, akşam üstleri, havuzun başındayız. Çay nargile keyfiyle başlıyor, ekseri ahvalde, rakı sofrasıyla bitiyor. Bahçede ağaç bol, havuzun etrafı kâmilen yeşillik, hem de yeşilin envaı: muz ağaçları, karabiberler, sellokalar, epeyce de servi. Hâliyle gölge oluyor. Osmanpaşa Camii'nden, ikindi okundu mu, kızlar ipek halıları ağaç diplerine yayar; yer minderlerini, topan yastıkları, yerlerine koyarlar. Nargileler bağlanır, semaverler demlenir. Velhasıl bir teferrüç hazırlığı.

Müzeyyen ablam, öğle uykusundan kalkar kalkmaz, bahçeye iniyor. Beni mutlaka orada bulmalı, usul bu, ezkaza gecikmeyeyim, hemen suratını sallar, artık işin yoksa sitemlerine göğüs ger! Bunu bildiğimden, erkenden damlamıştım; kızlar çayı henüz demlemiş, suyun yüzünde sıcağın buğusu. Kırlangıçlar nasıl da vırt zırt, sağımızdan solumuzdan, gelip geçiyorlar: gözümüzü oyacak, hınzırlar. Keyifsizim. Geceki hadise olanca neşemi kaçırdı. İçimde kötü bir hiss-i kabl'el vuku,* 'katır' Müzeyyen Hanım, bu yaptığımızı yanımıza bırakır mı; katiyyen bırakmaz, deve gibi kindar bir karı, muhakkak acısını çıkarır, bakalım ne surette? Geceleyin, değirmenin orada bağırıp çağırsa, ana avrat sövüp saysaydı, vallahi bu mertebe endişelenmeyeceğim; beni kaygıya sevk eden, onun bu alışmadığımız mânidar sükûneti, tehditkâr sükûtu! Bütün gece gözümü kırptıysam, ne olayım; bahçede çayımı içerken, ikide bir esneyişim niye, bundan.

O, bir yangın bulutu gibi, kıpkızıl geldi. Hiç gözümün önünden gitmez, oturur oturmaz nargilenin marpucunu almış, öbürünü önüme atmıştı; yüzü katı, usul usul çayını karıştırıyor. Ne kaşları çatık, ne çakır gözlerinden sarı kıvılcımlar saçıyor; aksine, ağzını marpuçtan çekti mi, dudaklarında müphem bir tebessüm. Dedim ya, sırtımı üşüten de bu tebessüm, böyle melâikelere gülümsemesi; azarlasa, cürmümü kafama kaksa, basbayağı rahatlayacağım: buna alışmışım.

Bilmem ne kadar, o katı suratıyla, sessiz sedasız nargilesini üfledi; nihayet, ciddi fakat halden anlar bir sesle, dedi ki:

"Haco, ah Haco, ben seni akıllı zannederdim, meğer hakika-

*) hiss-i kabl'el vuku: önsezi.

ten akıl fukarasıymışsın; işlediğin hataları, başka bir şekilde, izaha imkân bulamıyorum. Varsa, sen söyle! Bak hanidir beraberiz, neredeyse aynı ağızdan soluk alıp veriyoruz, Müzeyyen ablanı tanıdınsa, tanıdın: elimden firar edebileceğini, nasıl hayal edersin. Şikârını başkasına bırakacak avcı mıyım ben?"

Sustu. Gözleriyle gözlerimi aradı, nazarlarındaki şedit ihtiras, tüylerimi ürpertiyor. Ne cevap verebilirim? Kadın haklı. Aramızda büyüyen sükûtu, dallardan üzerimize yağan, pırıl pırıl kuş cıvıltıları bozacaktır. İstasyonda manevra yapan bir marşandiz; ikide bir düdüğüyle sıçrıyoruz.

Müzeyyen ablam, nargilesinden üstüste iki nefes çekti. dar ve uzun burun deliklerinde dumanların mavi çizgisi, devam ediyor:

"... kavlimizi nasıl unutursun? Hani Gâvurun Mandırası'nda, fırının başındaki? Mûti olacaktın, daima itaatkâr, sana dünyayı verecektim. Yalan mı? Elini vicdanına koy, söyle: vaadimi tuttum mu, tutmadım mı? Ha? Rahatın kimde var? Peri padişahının kızı, eline su dökemez, sofranda kuş sütü eksik değil, arzuların adeta emir: saltanat sürüyorsun be! Buna, aleyhime kumpas kurarak mı mukabele etmeliydin? Vah vah vah, yazık emeklerime! Yazık!.."

Tekrar gözlerimi aradı. Nazarlarının sıkletine tahammül edemiyorum. Derinliklerinde, çıplak sarı bir ateş, dilim dilim iğbirar alevleri. İnsafına iltica etmem lazım, burası âşikâr, nasıl yapacağımı bir bilebilsem! Yoksa ayaklarına mı kapanmalıyım? Duyulur duyulmaz sesimle;

"... lâkin ablacığım," demişim, "... sen de bilirsin ki!"

Beni duymadı. Duymamak işine geliyor. Söyledikleri müthiş şeyler, doğrudan benim hayatımla alâkalı, kaderimi külliyen değiştirebilecek:

"... dahası, kimin ölüp kimin kalacağı belli mi? Yarın bana bir emr-i hak vâki olsa, Kesecibaşı mülkünün kısm-ı âzâmı, kime kalıyor? Ha? Fikrettin mi hiç? Sana, evet sana! Kır yerinde, yağmur çamur keçi güderken, hatır ve hayalinden geçer miydi?.."

Yahut: "... dedim ya, seni akıllı bir kız zannederdim, Haco! Bunlar, Râci Bey'le Sâlise, haddızatında ayağını kaydırmaya sarf-ı gayret etmektedir. Maksatları, tehlikeli bir mirasçıdan kurtulmak:

malın mülkün, tamamına konmak! Sen tutmuş insanlık namına, Doktor Feridun Bey'le aranı yapmaya çalıştıklarını vehmediyorsun! Sersem! Bir nebze düşünsene, farzet ki muvvaffak oldunuz, sen o ne idüğü belirsiz doktora kaçtın, kim kârlı çıkacak bundan, ha, sen mi yoksa onlar mı?"

Tekrar sustu, gözlerimi arayıp, ekledi:

"... bâhusus, o Sâlise orospusu!"

Allah da biliyor ki, meseleye bu veçhesinden, hiç bakmamıştım. Mal mülk alışkanlığı edinememişim, aklıma bile gelmiyor. Sâlise Nâlân'la Emrullah Râci Bey'in gösterdikleri alâkayı, bidayetten beri beşeri meziyetlerine atfediyorum. Müzeyyen ablamın bana ettiği zulmü gördüler, gayrı-ı tabii bir münasebetin hicabı altında ezilmem, onları isyana sevk etti: Doktor Feridun Bey'e kaçmamı temin eyleyip, beni bu hacaletten kurtaracaklar! Zannım budur. Hep bu olmuştur. Hep bu olduğu için, Müzeyyen ablamın söyledikleri, beni mahv-ü-perişan etti; o kadar ki, nargilenin marpucunu elimden düşürdüğümü hatırlıyorum: kirpiklerimde aniden gözyaşı damlaları, gırtlağımda koskoca bir düğüm: yarabbi, bu dünyada, menfaatperest olmayan ferd-i vahit yok mudur?

"... her şeyden haberdarım, ama her şeyden: Sâlise'yle gizli muhabbetinizden, Râci Bey'in haremde seni teşvikinden, Doktor Feridun Bey'e sevdalı oluşundan! Arzu etsem, mâni olamaz mıydım? Müsamahada bulundumsa, sana zaafımdandır Haco, daima senin iyiliğini düşündüğümden! Çünkü..."

Lafını yine askıda bıraktı: nazarları, gözlerimi bulacak telaşıyla, başımı eğdim: yangına bakmış gibi oluyorum, yüreğim kaldırmıyor. Müzeyyen ablam, hafifçe göğüs geçirerek, dedi ki:

"... çünkü Haco, seninle biz et tırnağız, et tırnaktan ayrılır mı? Farz-ı muhal ayrılacak olsa, ne muazzam bir işkencedir! Filvaki gençsin, gözüne her şey kolay görünüyor, halbuki öyle mi? Hepimiz itiyatlarımızın esiriyiz, seninkiler ise, burada benimle teşekkül etti, başkasıyla yapamazsın..."

Kemikli parmakları uzandı, çenemden tutup başımı kaldırıyor; ister istemez, göz göze geldik; nazarlarında bâriz bir nefret, adeta iğrenerek:

"... hele bir erkekle!" dedi, "... hele bir erkekle!"

Hanidir, gece yarıları kollarının arasında zevkten erirken, hayalimde bir erkekle beraber olduğumu bilmiyor. Onunla sevişti̇ğimi, öpüştüğümü. O gün, söylediklerinin beni sürüklediği buhrana rağmen, ikazına için için gülmüştüm. Bu gece, uğradığımız muvaffakıyetsizlikten sonra, doğrusu hak veriyorum. Esasen, kendime dahi itirafa yanaşmadığım bir şüphe, içimde hep varolmuştur. Bunu, öğle uykusuna çekildiğimiz, sıcak bir yaz günü, tesadüfen keşfetmiştim. Geceleri, ilk horozlara kadar, Müzeyyen ablamın dudağından dişinden yakamı kurtaramadığım için, alelekser uykusuz kalırım; ancak öğle sonraları, uykumu biraz alabiliyorum: odam serindir, güneş görmez, perdeleri daima inik, hafif loş; başımı yastığa koydum mu, hemen uyumam, bir zaman seni düşünürüm.

Seni düşünmek, bende âdet hükmündedir, tek tesellim. Bazı günler, nasıl oluyorsa, hayalimde sevişmeye dalıyoruz. İnsanda takat bırakmayan, nefes nefese bir sevişme bu; öpüşmeler ağdalaşıp bir asır uzuyor, vücutlar birbirine kilitli, erkekliğin ışıktan bir yılan, apışaramdan ta içime akmış! Hayalimde canlandırdığım bilhassa budur, Müzeyyen ablamın ebediyyen üstesinden gelemeyeceği, hakiki birleşme! Düşüncesi dahi beni gaşyediyor, farkında olmadan bir bakıyorum elimin biri göğsüme gitmiş, öbürüyse göbeğimden aşağılara doğru, zevk düğmesini aranıyor. O gün, o sıcak öğle sonu loşluğunda, itirafa kat'iyyen cür'et edemediğim, müthiş hakikati keşfetmeyeyim mi? Ah beyim, Doktor Feridun diye sevi̇ştiğim hayali erkeğin vücudu, içime yılan gibi akan erkekliği müstesna, kusursuz bir kadın vücudu idi: biraz adali, belki sert, lâkin soyulmuş muz gibi tüysüz, kalın göğüsleri kovan uğultularıyla dolu bir kadın.

Şiddetli inzal anlarında, daha dehşetengiz bir şey oluyor. Birkaç saniye, gözleri kamaştıran çiğ bir aydınlık, sanki bir kasap satırı aydınlığı; birden Doktor Feridun diye kendimi verdiğim hayali erkeğin, hakikatte kim olduğunu görüyorum. Kim mi? Müzeyyen ablamdan başka, kim olabilir? Evet o, pütürlü uçları, göğüslerimi pıtrak gibi dalayan memeleri; pehlivan omuzları, adali kollarıyla; ta kendisi! Tek farkı, beni çocuk sahibi kılacak, bir erkekliğe sahip bulunması! O kadar! Peki ya sen? Ya Doktor Feridun Hakkı

Bey? Hayatımın yegâne ümidi, istikbalimin teminatı? Sen yoksun doktor, ne yapsam, hangi yakaya baksam, sen yoksun!

Bu meş'um anların bendeki tahribatı, her türlü tahminin fevkinde idi. İlk keşfettiğim gün, saatlerce ağladım; sonraları, inat ve ısrarla görmezlikten gelmeye çabaladım. Zira günahkârlığımın, reddi imkânsız bir delilidir; ne türlü bir dalalete saptığımın, mel'ûnluğumun! Gecenin bidayetinde, sık sık Müzeyyen ablamı andıysam, bu yüzden andım: uğradığım muvaffakıyetsizliğin sebeb-i hakikisi o sayılmaz mı?

Her neyse doktor, ortalık ağarmak üzere, bak sabah oluyor; az evvel sokaktan ayak sesleri duydum, iri erkek öksürükleri, Reji amelesi olmalı; çok sürmez, dükkânlar açılır, millet sokağa dökülmeden toparlansak iyi olacak. Marûzatım haddinden ziyade uzadı, başınızı ağrıttıysam kusuruma bakmayın! Hadiselerin sonraki teselsülünü bilirsiniz, Müzeyyen ablamdan işittiklerimin taht-ı tesirinde, ne yapacağımı şaşırmış haldeydim: ne yârdan geçebiliyorum, ne serden; kimseye itimadım kalmadı, Allah'a tek duam: tez günde tez saatte, canımı almasıdır! Halbuki Sâlise Nâlân'la Emrullah Râci Bey, bir emr-i vâki yapmayı kararlaştırmışlar; seni, beni muayene maksadıyla, konağa çağıracaklar: Müzeyyen ablamın arzusu hilâfına, böylece tesis-i irtibat edeceğiz. Karardan da, bunu mevki-i tatbike koymak için, Emrullah Râci Bey'in muayenehanenize yaptığı ziyaretten de, bihaberim; bu itibarla, havuzun başında Müzeyyen ablama nefes okuduğum gün, seni karşımda görünce bayılayazdım.

Şiir okuyup dururken, nasıl ağlayıvermiştim, acaba hatırınızda mı? Belki infialdendi bu gözyaşları, Müzeyyen ablamın, arkanızdan o kadar attıp tuttuğu halde, yüzünüze karşı gösterdiği mürâilik ağrıma gidiyordu; belki aczdendi, bunca asabiyetten yorgun düşmüştüm, yeni ihtilâtlara takatim kalmamıştı; belki de, en ümit etmediğim bir anda, sizi yanımda görmüş olmanın meserretinden! Sonuncusunun, hepsinden ağır bastığı zannındayım. Daha o sabah, kaderin beni içine attığı bu yılanlı çukurdan, ilelebet kurtulamayacağım korkusuyla, Cenab-ı Hakk'a dua etmiş; 'ya canımı almasını, ya da ezan vakitleri yüzü suyu hürmetine, Hatice kulunun halâsı için, bir sebep halketmesini' yalvarmıştım. İşte şahsı-

nızda, beklediğim halaskâr arz-ı endam ediyordu: insan ağlamaz da ne yapar? Size bir şey diyeyim mi, ben bunda bir işaret gördüm, Rabbim Hatice kuluna yardımcı olacaktı, onun da cehd-ü-gayret göstermesi şartıyla, tabii! Adam sende! Kesecibaşı'ların serveti onların olsun. Gözüm mal mülk mü görüyor? Tek bu esaretten kurtulayım, bir topan ekmek bana yeter.

Akşam, Müzeyyen ablam beni payladı. Sofradayız. Sofra, bahçede. Ayışığı kaymak gibi, havuza sıvanmış; yıldızlar, çil çil, suda yüzüyor. O evvela, çalgı çalmamı arzu etti. Çaldım. Kaskatı dinledi. Bir yandan ha bire, kadehleri deviriyor. Sonra şarkı söyledim, o istemedi hayır, içimden geldi ne yapayım: havuzdaki şehrâyin, mehtap, ağaçların telkâri manzarası, vesaire; Şam'da, Fuad Bey'lerin bahçesindeki, ziyafeti tedai ettirmiş olmalı; Dede Efendi'nin şarkısı, dudaklarımdan kendiliğinden dökülüyor:

"... ey çeşm-i âhû hicr ile tenhalara saldın beni,
çün nâfe bağrım hûn edip sahralara saldın beni..."

Müzeyyen ablamı çileden çıkaran, şarkı mı oldu, başladı söylenmeye. Sesini yükseltmeden, mırıl mırıl söylüyor ama, ettiği hakareti sineye çekebilmek, hakikaten müşkül. Yarabbim neler yakıştırmıyor ki! Ne zilli fahişe olduğumu bıraktı, ne hilekârlığımı! Gözünün içine baka baka, türlü yalan kıvırıyormuşum! Erkekler aklımı çelmiş! Hele Doktor Feridun dediler mi, ölümü dahi göze alırmışım! Daha neler canım. Hazmedemediği, bahçede, burnumuzun dibinde bitivermiş olmanız. Bundan bihaber olduğuma, istediğim kadar yemin billah edeyim, laftan anlamıyor ki! Evhamının esiridir, beni ille mahkûm edecek, ne desem beyhude! Yani çaresizim.

Nobranlığı, yörük inadımı tahrik etti. Zaten, kavilleşmediğimiz halde gelip beni yoklayışınız, beni yüreklendirmişti. Muayene esnasındaki müsait tavrınızdan, ayrıca kuvvet buldum. Bir dolu peymâneyi kafama dikip, kendi kendime dedim ki: "Haco, Haco, doktor bey hotbehot çıkageldiyse, sana meylinin en güzel ispatıdır; gayrısı sana düşüyor, ne yapıp yapıp, onunla halvet olmalısın." Müzeyyen ablam, siyasi olmasına siyasidir ama; ne de-

mişler, eşeğin canı yandı mı atı geçer: madem ki zaruri görünüyor, ben de siyasi olurum. O dakika uysallaştım: karı ne derse peki, tepeme sıçsa eyvallah! Aleyhinize o bir mi atıyor, ben bin! Yalnız sizin mi, ne münasebet, bilumum erkeklerin: püf onlar da kimmiş be, kendilerini ne sanıyorlar, ha; Müzeyyen ablamın bana temin ettiği saadeti ve saltanatı, hangisi temin edebilir?

Maksadım âşikâr, hakkımda beslediği şüpheleri, izale etmek; onu, teslimiyetimin tamamiyetine inandırmak! Bu yolda, elimden geleni ardıma koymuyorum. Beni koynuna aldığı zaman, şehevi iştahına aynı oburlukla cevap vermek mi lazım, veriyorum; aylardır, bana öğrete öğrete bitiremediği cilvelerle, onu kudurtmak mı lazım, kudurtuyorum. Vücudum tepeden tırnağa çürük, gözlerimin etrafı halka halka mor, durup dururken tenimde seğremeler. Onun hâli benden kötü, daha yaşlı ya, sabahları kalkmak bilmiyor, yüzünün feri söndü, marpucu tutan elinde asabi bir titreme.

Arzuma bu suretle nail oldum, çünkü samimiyetime aklı yattı. Emrullah Râci Bey'le, seni, bu sayede ziyaret edebildik; 'tedavi maksadıyla, şehir dahilindeki tenezzühlere', bu sayede izin çıktı. Kararım karar, seninle kaçacağım. Senin, bana izhar eylediğin alâkanın, kesafet ve ciddiyetini gördükçe; istikbalimin parlaklığına, emniyetim artıyor. Öğleden sonraları, odama çekildim mi, yeniden türlü hayâlât: güya başka bir şehirdeymişiz, ben Doktor Feridun Hakkı Bey'in ikinci zevcesiyim, bir oğlumuz olmuş, topaç gibi bir oğlan, konu komşu tebrike geliyorlar.

Bir de, içimdeki şüpheyi, kesip atabilsem! Atamıyorum: en mes'ut, saadetimden en emin olduğum an, yarasa kanadı gibi soğuk ve yumuşak, yüreğimi elliyor. Nasıl ellemez? İlk busemiz aklınızda mı, onu kasd-ı mahsusla arzu etmiştim: Müzeyyen ablamın iddialarını boşa çıkaracağım, erkek kısmıyla öpüşmenin lezzeti başka, güya bu ispatlanmış oluyor. Tabii, o lezzeti tadabilirsem! Heyhat, olmadı. Yanağım yanağına değer değmez, sakalların batmıştı; alışmamışım, canım yanıyor; fena halde yadırgıyorum, yadırgayınca, busenin zevkine varamıyorum. Öpüşmemiz hissiyat olmaktan çıktı, adeta bir vazife, ben de vazifeten onu ifa etmekteyim. Aldı mı beni bir korku? Ya Müzeyyen ablam haklı ise? Saframın birden kabarması, Allah bilir, bu korkudan mütevellit-

tir: değilse, busenin tadını beğenmediğimden! Lâkin öğürmemi, sana nasıl izah edebilirim? İki mâşûka, hele uzun hasretleri müteakip buluşur, öpüşürlerse, böyle mi olmak lazım? Hay Allah, kendimi tutmasam, istifrâ edeceğim. Hakiki saikını söyleyemiyorum, sen tahmin edemiyorsun; neticede, alınmış olman, mucib-i hayret midir? Midemi, olsa olsa, çirkinliğinin bulandırmış olabileceğini, söyledindi. Rabbim, hicabımdan ölüyorum, yerler yarılsa da girsem! Yegâne kurtuluş imkânımı, insiyaklarıma mağlup olarak, elimle mi imha edeceğim?

Yo hayır, o gün değil, bu gece imha edecekmişim. Kadersizim derim ya, doğru. Ben kadere inanırım doktor, kısmetinde olmayanın kaşığında çıkmaz. Kısmetimde yokmuş, ne yapalım? Sizi bütün ruhumla seviyorum, bilhassa buna inanmalısınız, istirham ederim; gel gör ki vücudum, ruhuma itaat etmiyor, o başka bir iradenin emrine girmiş! Bu geceki acı tecrübeden çıkardığım ders odur ki, sizinle ruhen ne mertebe imtizaç halinde olursam olayım, bedenen maalesef Müzeyyen ablamın esiri kalıyorum, o çakır gözlü cadının! Bu böyle!

Nedir bu başıma gelenler? Büyük bir günahın ilâhi cezası mı, yoksa şayan-ı teessüf bir hastalık mı? Hekim olmakla, siz bunu benden iyi bilirsiniz. Kurtulmam mümkün müdür? Uzun vadede, belki. Bu vadeyi bana tanımak âlicenaplığını göstermenizi, ne kadar arzu eder; itimadınıza lâyık olmaya, nasıl hulûs-ı kalple çalışırdım; lâkin, böyle mühim bir talepte bulunmaya, acaba sahib-i selâhiyet miyim?

Semaver henüz sıcak, ne dersiniz, birer çay daha içer miydik?..*

Attilâ İlhan

aralık 1981 / aralık 1982
haziran 1983 / ocak 1984
maçka (istanbul)

*) haco hanım'ın sonraki hayatı için bkz: "fena halde leman."

Meraklısı için not:

1335 (1919) sonbaharına doğru, İzmir'in 'münevver muhitlerinde', Doktor Feridun Hakkı ve 'Muharrir' Rüknettin Şahab Beylerin, Anadolu'ya 'iltihak ettikleri, şuyü bulmuştu.' Sözde 'Gâvur' Mümin Bey'in, Mim Mim Teşkilâtı aracılığıyla, bu işi başarmışlar.

İşgal yılları boyunca, ikisinden de haber alınamadı.

Kurtuluştan sonra İzmir'e dönen 'Muharrir' Rüknettin Şahab Bey'in açıklamasına göre: Doktor Feridun Hakkı Bey, Ankara'ya varır varmaz, 'ordudaki tabiblik vazifesine iadesini' istemiş, 'arzusunu derhal is'af etmişler.' Sakarya Muharebesi'ne 'tekaddüm eden' günlerde, gönüllü olarak katıldığı bir keşif taarruzunda kayboluyor. Şehit olduğuna, 'muhakkak nazarıyla' bakılıyormuş.

Allah rahmet eylesin.

ATTİLÂ İLHAN'IN ROMANLARI İÇİN DEMİŞLERDİ Kİ

'sokaktaki adam'

"Konu bir hayli basit olduğu halde, bu konunun işlenişinde, kişilere olaylara bakışta, onları yakalayışta, **Attilâ İlhan** günümüzün en iyi romancısı olmak yolunu tutmuştur."

"Romanın üslubuna gelince... bilindiği gibi **Attilâ İlhan** edebiyatımızda kendine has bir deyişi olan ender yazarlarımızdandır. Şiirde olsun nesirde olsun, kopyacılarının bile türemesi, **Attilâ İlhan**'ın gücünü gösterir. Onun nesri çekip götüren, düşünmeye fırsat veren –bence bu nokta çok önemli– şiir yüklü, pırıl pırıl bir nesirdir."

İlhami Soysal

Son Havadis, 4//11 Mart 1954

'zenciler birbirine benzemez'

"Romanın kişileri, konusu, dokusu, hele dili, **Attilâ İlhan**'ın havasında. İkinci Dünya Savaşı sonunda, Avrupa'nın çeşitli milletlerinden kopup Paris'te toplanan siyasi mültecilerin, bunların arasında 'toplumun tükürdüğü' bir Mehmet-Ali'nin, canı sıkılan bir delikanlının romanı. Yaşamanın ardından zevki de düşünceyi de kontrol altında tutan sert bir konformizmden, başıboş bir değerler anarşisine kadar her çeşit sebepten kendi yurdundan kopup, Paris'e koşan kişilerin bölüntülü yaşayışları anlatılıyor."

"Roman anlatışı yönünden kitap yine **Attilâ İlhan**'vari. Sinema tekniğine iyice uyan, planlar halinde bir vakalar duyular zinciri." "Bu yıl-

larda Türk romanının umut veren adları iyice belirmeye başladı. **Attilâ İlhan** da bunlardan biri."

Tahir Alangu
Vatan, 2 Haziran 1957

'kurtlar sofrası'

"**Kurtlar Sofrası,** İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yurdumuzda başlayan toplumsal dalgalanmalarla beslenen ve Demokrat Parti devrinde bozulan, kokuşan toplum yapısını anlatmaya çalışıyor. Sosyal sınıflanmanın bilinçleşmeye başladığı ve tamamen burjuva lehine beslenerek, Mustafa Kemal ülküsünü, halkçılığını içten içe kemirerek tüketmeye çalışan bir siyasi evre. Büyük ve girift şehirleşmenin içine gizlenmiş türlü oyunlar için, **Attilâ İlhan** romanına yer olarak İstanbul'u seçiyor. Ve İstanbul'un barlarından gazete idarehanelerine kadar, gerek işyerleriyle, gerek kişileriyle, birbirlerinden tamamen uzak ve buna rağmen birbirleriyle çatışan toplumun yatay kesiti."

"**Attilâ İlhan**, öğretisiyle toplumcu gerçekçiliğe sıkı sıkıya bağlı olduğu kadar, bu gerçekçiliğine yeni bir renk, yeni bir hava vermeye, hatta **Orhan Kemal**'lerden, **Yaşar Kemal**'lerden ayrılmak için, biçimi ve deyişi zorlamaya çalışır. **'Kurtlar Sofrası'** bir senaryo gibi planlanmış, şiirimsi bir ifadeyle anlatılmaya çalışılmıştır."

Muzaffer Erdost
Ulus, Ağustos 1963

'bıçağın ucu'

"Son günlerde, okurken, yazarıyla en çok tartıştığım, kimi zaman küfürleşip kimi zaman 'yine de usta' diye kabul ettiğim kitap, **Attilâ İlhan**'ın 'Bıçağın Ucu' romanı oldu."

"'**Bıçağın Ucu**' üstünde durulacak, okunası bir kitap. Yazarın bazı olayları, kişileri çizmede gösterdiği ustalık, bir yazar olarak etkiledi be-

ni. **Attilâ İlhan** bu romanıyla yoz kişileri, çarpıtıcı, yanıltıcı düşünceleri, hasta kafaları, Pompei'nin son günlerini andıran Bizans kılıklı bir İstanbul yaşantısını başarıyla veriyor."

Sevgi Soysal
Milliyet Sanat Eki, 21 Eylül 1973

'sırtlan payı'

"**Attilâ İlhan**'ın yapıtlarında gerçek anlamıyla bir bütünlük, bir süreç kaygısı göze çarpıyor. Romanlarını tasarımında ana dünya, kişiler, ortam ve ele alınan dönemler arasındaki çelişik uzantılar önceden saptanmış. Dahası 19. yüzyılın Batı'da örneklerini verdiği ırmak-roman dokusundan hem yararlanılmış, hem de çağcıl roman özelliklerine ulaşılmış. Gerek **Bıçağın Ucu** gerek **Sırtlan Payı** başarılı, tartışma yaratabilecek, çok ilginç romanlar."

"**Attilâ İlhan**'ın ilginç tutumlarından biri de, roman kişileriyle belirlenen yaşama biçimlerinden hiçbirini savunmaması, ama tümünü de yerli yerine koyarak anlatabilmesi... Geçici kurtuluşlara göz kırpan romancı, yapıtı geliştikçe kuşkularını ortaya döküyor. Edilgin, korkak Halim, cezaevinde, bence Demir'i aşan bir haklılık kazanıyor. İğrençlikte fiziksel yapısını bile yalanlayan Hayrun, Miralay Ferid'le karısının o hayli saf, iyimser, çocukça dünyalarıyla karşılaştırıldığında, oranlandığında, sapkın eğilimlerine bağışlatıcı bir nitelik katıveriyor. Dolayısıyla **Bıçağın Ucu**'yla **Sırtlan Payı**'nın bir cehennemi anlattıklarını söyleyebiliriz. Bu cehennem Türkiye'deki aydınlar katının yaşamıdır."

Selim İleri
Yeni Ufuklar, Temmuz 1975

'yaraya tuz basmak'

"**Attilâ İlhan**'ın son romanı '**Yaraya Tuz Basmak**' büyük ilgi ve heyecanla okunan bir yapıt. **İlhan**'ın şiirleri gibi romanları da belirli bir

nitelik ve kişilik taşır. Bir başladınız mı bırakamazsınız, ille de sonuna dek hızla okuyacaksınız. Bu romanında Kore savaşından 27 Mayıs devrimine dek bir subayın özel yaşamını sergilemiş. Oldukça önemli bir çalışma. Kore savaşlarını, olaylarını, derinliğine ve ayrıntılarıyla incelemiş. O dönemin havasını ustalıkla duyuruyor. Üsteğmen, daha sonra Yüzbaşı Demir'in serüvenleri pek çok subayın başından geçmiş olabilir. Milli Birlik Komitesi üyeleri, Orhan Erkanlı'lar, Kabibay'lar falan, birer kahraman olarak romanda yer almışlar. **Attilâ İlhan**'ın **'Yaraya Tuz Basmak'** romanı, başarılı bir yapıt. Okursanız seveceksiniz."

Oktay Akbal
Cumhuriyet, 17 Temmuz 1978

'fena halde Leman'

"Bütün bunlar (olaylar ve bireyler), eşcinselliğin, çift cinselliğin, çifte benlik duyumsamasının gizlerini sergilemeye yönelik, canlı, renkli bir anlatımla birbirine örülür, girift bir doku oluşturur **'Fena Halde Leman**'da. Öyle ki, daha olağan sayılan cinsellik kalkmıştır sanki dünyadan. Cinselliğin tüm diyalektiği ayrıksı olanda aranmaktadır. Eşcinsellik olgusu, büyük ağırlık kadınların eşcinselliğine verilerek, oldum olası yinelediği bir izlektir **Attilâ İlhan**'ın. Yazınımızda cinsellik sorununa eğilen yaklaşımlara cesaretle yeni bir boyut getirmekte, okuru bu boyut üzerinde düşünmeye yönlendirmektedir yazar kuşkusuz."

"Pek de aptalca bulunmayacağını sandığım eleştirilerime karşın, **'Fena Halde Leman**'ı yine de ilgiyle, yer yer **Attilâ İlhan** yazarlığının sarsıcılığına kaptırarak, yer yer bir sex-fiction romanı okur gibi inanmaz bir inanırlıkla okuduğumu söylemem gerekir. Romanımızdaki çeşitli yönsemelere ilgi duyan, on sekiz yaşından büyük bütün okurlara da, tabu sanılan bir korkuluğu yıkmakla belki yazınımızda yeni izleksel kanallar açacak olan bu romanı okumalarını salık veririm."

Füsun Akatlı
Milliyet Sanat Der., 15 Aralık 1980

"**Attilâ İlhan**'ın **Fena Halde Leman**'ı kimi eleştirmenlerce de cinsel dozajı ağır bir roman olarak nitelendirildi. Oysa –yazarın konuşmalarında da belirttiği gibi– Leman karakteri birtakım olayların roman katında verilmesi amacıyla yaratılmıştır. Leman ekseninde, ticaret ortamının gelişimi, ayrıca dışa bağımlı bir ticaret düzeninin anatomisi yapılmak isteniyor."

"Çağımız bir yalnızlar çağıdır. Birçok romancı, şair bu temayı işlemiş geliştirmiştir. **Fena Halde Leman**'da da sırçası dökülmüş mutlulukların, sağlıklı yaftası yapıştırılmış cinsel ilişkilerin gerçek yüzü, ustalıkla, duyarlıkla veriliyor. **Attilâ İlhan** gene şiirsel tasvirleri, etkili anlatımı ile okur karşısına çıkıyor. **Fena Halde Leman** romancının çizelgesinde önemli bir yer kapsıyor. Okunmalı."

Hürriyet, 15 Mart 1981

'dersaadet'te sabah ezanları'

"Bugün Türk romanı, yeni yöntemler denemektedir ve şimdiden yüksek bir düzeye ulaşma yolundadır. Günümüzün en başarılı romancısı olarak **Attilâ İlhan'**ı görüyorum. **Sokaktaki Adam** ve **Kurtlar Sofrası**'ndan bu yana, her romanında kendini aşmıştır. Benim kanımca yakın tarihimizi konu alarak yazdığı '**Aynanın İçindekiler**' serisi, bu türde roman yazmak isteyeceklere, örnek olacak niteliktedir."

Prof. Dr. Fahir İZ
Gösteri, Mart 1981

"**Attilâ İlhan** 1919 İstanbul'unun toplumsal siyasal yaşamını, türlü kesimlerden kahramanlar tanıtarak, gözümüzün önüne sermektedir. Mütarekenin koşullarını, kahramanlarının kişiliklerini ve yaşamlarını daha ayrıntılı sergilemek için zaman zaman on yıl öncelere uzanmaktadır. Bu bölümlerde konu edinilen çevre, II. Meşrutiyeti oluşturan kad-

ronun büyük kaynaşmalarını yaşadığı Selânik'tir. Romanın bütünü, zengin tarihsel ve siyasal belgelerden almaktadır gücünü. Ama aslolan elbette tarihsel çevreyi ve düşünceleri oluşturan insan ilişkileridir."

"**Attilâ İlhan** işgal İstanbul'unu konu edinirken, tarihsel olguları ve siyasal görüşleri iyi canlandırılmış kişilikler aracılığıyla dile getirebilen, geçmişteki sorunları günümüze bağlamayı başaran bir roman vermiştir."

Konur Ertop
Varlık, Ağustos 1981

'fena halde leman'ın müthiş kayınvaldesi **HACO HANIM'ı** *unutmak mümkün mü?*

attilâ ilhan, bu defa, **HACO HANIM'ın** *gençlik yıllarını yazdı*

Doktor Feridun Hakkı, Şam'da görüp vurulduğu, Haco Hanım'ın 'esrarını' işgal İzmir'inde çözmeye uğraşıyor:

Hamdi Paşazade 'Katır' Müzeyyen hanım, Rum dilberi Kâhya Angelika yüzünden evlenmek istemiyordu!

Haco Hanım, Emrullah Raci beyle evlenince, 'katır' Müzeyyen Hanım'a, varmış oldu!

«Meğer Haco Hanım, ne karanlıkmış!»